

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**İÇ GÖÇ VE SİYASİ EĞİLİMLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
ARAŞTIRILMASI: BURSA İLİ ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

SELİN BAHÇALI

Tez Danışmanı

PROF. DR. SELVER ÖZÖZEN KAHRAMAN

ÇANAKKALE – 2023

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**İÇ GÖÇ VE SİYASİ EĞİLİMLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
ARAŞTIRILMASI: BURSA İLİ ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

SELİN BAHÇALI

PRO. DR. SELVER ÖZÖZEN KAHRAMAN

ÇANAKKALE – 2023

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Selin BAHÇALI tarafından Prof. Dr. Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN yönetiminde hazırlanan ve **19/01/2023** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**İç Göç ve Siyasi Eğilimler Arasındaki İlişkilerin Araştırılması: Bursa İli Örneği**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Coğrafya Anabilim Dalı**’nda **DOKTORA TEZİ** olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN
(Danışman)

.....

Prof. Dr. Mehmet MENDEŞ

.....

Prof. Dr. Mustafa YAKAR

.....

Doç. Dr. Alper UZUN

.....

Doç. Dr. Faize SARIŞ

.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi : 19/01/2023

.....

Doç. Dr. Yener Pazarcık
Enstitü Müdürü

16/02/2023

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Selin BAHÇALI

19/01//2023

ÖNSÖZ

Seçim coğrafyası araştırmaları genellikle toplumsal özelliklerin mekâna yansımaları konusuna yoğunlaşmış ve iç göçlerin seçim coğrafyası üzerindeki etkisi ilgili literatürde ihmal edilen konulardan birisi olmuştur. Şüphesiz bu tür çalışmaların varlığı hem siyaset yapıcılarını hem de araştırmacılar için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Nitekim seçim deseninin ortaya konulduğu çalışmalar sadece mekânın sosyo-siyasal yapısını açıklamakla kalmamakta aynı zamanda sosyo-mekânsal okumalar için de önemli zeminler oluşturmaktadır. Bu çalışmanın temelini oluşmasında ve şekillenmesindeki motivasyon kaynağı da bahsedilen nedenler olmuştur.

Birçok çalışmanın hazırlanmasında toplumsal bir olayın başlatıcı rolü bulunmaktadır. Bu olaylar bazen uzaktan takip ettiğimiz durumlar olurken bazen de bizzat içerisinde konumlandığımız fenomenlerden olmaktadır. Memleketim olan Bursa’da iç göç olgusunu uzun yıllar yakinen gözlemlene şansına sahip oldum. Ancak mekânsal yer değiştirmenin fiziksel yer değiştirmeden çok daha fazlası olduğunu, aldığım lisans eğitimiyle öğrendim. Öğrendiğim bu yeni bilginin verdiği merakla, iç göç hakkında araştırma yapmaya başladım. Bir merakla başlayan bu serüvende desteğiyle her zaman yanımda olan, yol gösteren, değerli fikirleriyle ufku mu açan ve bana ‘göçlerin dünyayı şekillendirdiğini’ öğreten değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez izleme sürecinde değerli katkılarıyla tezin olgunlaşmasına katkı sağlayan ve bana yol gösteren Prof. Dr. Mehmet MENDEŞ’e, Doç. Dr. Faize SARIŞ’a ve Prof. Dr. Vedat ÇALIŞKAN’a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Çalışma süresince zaman zaman fikir alışverişinde bulunduğum, saha çalışmalarında beni yalnız bırakmayan ve desteklerini her zaman yanımda hissettiğim Dr. Öğretim Üyesi Arda BAY’a ve Ezgi ÖZEY’e teşekkür ederim. Son olarak bu çalışmanın her evresinde bana inanan, destek olan ve güç veren AİLEME tüm kalbimle teşekkür ederim. İyi ki varlar.

Selin BAHÇALI
Çanakkale, Ocak 2023

ÖZET

İÇ GÖÇ VE SİYASİ EĞİLİMLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN ARAŞTIRILMASI: BURSA İLİ ÖRNEĞİ

Selin BAHÇALI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Coğrafya Anabilim Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN

19/01/2023, 415

Bireyler erken sosyalizasyon sürecinde edindikleri siyasal bilgileri ilerleyen yıllarda öğrendiği yeni bilgilerle pekiştirmekte ve seçmen davranışına dönüştürmektedir. Bu süreçte demografik, ekonomik ve kültürel özelliklerin yanı sıra kurulan sosyal ağların ve ikamet edilen mekânın özelliği de etkilidir. Nitekim bireyler kendileriyle benzer özelliğe sahip kişilerin yoğunlaştığı mahallelerde ikamet etme eğilimindedirler. Özellikle Bursa gibi yoğun göç alan illerde köken bölgelere göre yaşanan yoğunlaşmaya bağlı olarak kişiler hemşehrileriyle kurdukları bağları derinleştirmektedir. Bu olgu da aynı mekânda ikamet edenlerin benzer seçmen davranışı göstermesine katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda tez “Bursa’nın siyasi paterni üzerinde iç göçlerin etkisi nedir?” sorusu üzerinden tasarlanmış olup çalışmada ilin iç göç ve seçim coğrafyası arasındaki ilişkisellik zamansal ve mekânsal perspektifte *merkez-çevre* yaklaşımı üzerinden incelenmiştir. İlişkiselliğin belirlenebilmesi için Bursa’nın iç göç yapısı il ve ilçe düzeyinde (1975-2021), seçim coğrafyası ise il, ilçe (1983-2015 Kasım) ve mahalle (1991-2015 Kasım) düzeyinde analiz edilmiştir. Ayrıca iç göç ve seçim ilişkiselliğini daha ayrıntılı olarak inceleyebilmek için örneklemelerin seçildiği 36 mahallede 1.513 anket uygulanmıştır. Toplanan veriler çeşitli istatistiksel yöntemler (ANOM, MCA, MDS, CTM) kullanılarak analiz edilmiş ve iç göç ile seçim ilişkiselliğine dair önemli bulgular tespit edilmiştir.

Bulgulara göre, Bursa’nın 1975’ten günümüze 17 ille dayanıklı göç hattı kurduğu ve bu hatların önemli bir kısmının çift (alınan-verilen göç) taraflı olduğu belirlenmiştir. İlin aldığı iç göçlerde ve göçmenlerin ikamet yeri tercihinde hemşehri faktörünün ekili olması

da bu hatların dayanıklı bir yapıya ulaşmasını sağlamıştır. İkamet yeri tercihinde önemli bir etken olan hemşehri ilişkileri aynı zamanda köken bölgenin siyasi eğilimlerinin hedef bölgede de devamlığını sağlayan etkin bir faktördür. Özellikle etno-kültürel adacıklarda bu etki oldukça yüksektir. Nitekim Bursa'da göçmen yoğun mekânların seçim sonuçları ile dayanıklı göç hattı kurulan illerin seçim sonuçlarında yüksek düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca alınan göçlerin profilleri ve buna bağlı olarak seçmen davranışları Bursa'da ilçelere göre farklılaşmaktadır. Bunun yanında saha çalışmasında elde edilen bilgiler üzerinden AK Parti, CHP, MHP ve HDP'nin seçmen profili ve tercihleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Etno-Kültürel Adacıklar, İç Göç, Çok Boyutlu Ölçekleme, Seçim Coğrafyası, Seçmen Davranışı

ABSTRACT

RESEARCHING THE RELATIONS BETWEEN INTERNAL MIGRATION AND POLITICAL TENDENCIES: THE CASE OF BURSA

Selin Bahçalı

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Department of Geography Doctorate Thesis

Advisor: Prof. Dr. Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN

19/01/2023, 415

Individuals consolidate the political knowledge they acquired in the early socialization process with the new information they learned in ensuing years and turn them into voter behavior. Within this period, the characteristics of the established social networks and the place of residence are also effective, right along with demographic, economic, and cultural characteristics. In fact, individuals tend to take up residence in neighborhoods where people with similar characteristics are concentrated. People deepen the bonds they establish with their fellow townsmen, depending on the concentration of the origin regions, particularly in cities such as Bursa, which receives heavy migration. This state of affairs also contributes to the similar voter behavior of those that reside in the same neighborhood. In this context, the thesis was designed on the question “What is the effect of domestic migration on the political pattern of Bursa?” and in the study, the relationality of domestic migration and the electoral geography of the city was examined through the center-periphery approach from a temporal and spatial perspective. In order to determine the relationality, the domestic migration structure of Bursa was analyzed at the province and borough level (1975-2021), and the electoral geography at the province, borough (1983-November 2015), and district (1991-November 2015) levels. In addition, for a more detailed examination of the relationality between domestic migration and election, 1.513 polls were carried out from samples selected from 36 districts. The data collected were analyzed using various statistical methods (ANOM, MCA, MDS, CTM) and important findings regarding the relationality of domestic migration and election were made.

According to the findings, Bursa has established enduring migration tracks with 17 provinces since 1975, and a significant part of these tracks are reciprocal (sent- received migration). The fact that the townsman factor has an impact on the choice of residence for domestic migrations into the city also enabled the endurance of these tracks. Townsman relations, which are an important factor in the choice of residence, are also effective in ensuring the progression of the political tendencies of the origin region to the target region. This effect is quite high, especially in enclaves. In fact, a high level of relationality has been detected between the election results of the migrant-dense locations in Bursa and of the provinces where migration is received. In addition, the migration profiles differ by the district in Bursa. In addition, based on the information obtained in the fieldwork, the electoral profile and preferences of the AK Party, CHP, MHP, and HDP were identified.

Keywords: Bursa, Enclaves, Internal Migration, Multidimensional Scaling, Election Geography, Voter Behavior

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR	xii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TASARIMI VE YÖNTEMİ	4
2.1. Araştırma Problemi ve Hipotezler	4
2.2. Araştırmanın Tasarımı.....	5
2.3. Veri ve Yöntem	7
2.3.1. Araştırma Evreni ve Örneklem Seçimi	7
2.3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Araştırmacı Konumu.....	16
2.3.3. Veri Analizi	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURSA'YA YÖNELİK İÇ GÖÇ PATERNİ VE KENTLEŞME ETKİSİ.....	29
3.1. 1923'ten Günümüze Bursa'da Nüfus Değişimi	29

3.1.1. 1923'ten Günümüze Bursa'nın İç Göç Yapısı	30
3.1.2. Bursa'nın İç Göç Almasında Etkili Olan Faktörler	43
3.1.3. Bursa'nın Aldığı İç Göçün Sosyo-Demografik Profili	47
3.2. Bursa'nın Kentsel Gelişiminde Aldığı İç Göçlerin Etkisi.....	50
3.2.1. 1923-1950 Dönemi.....	50
3.2.2. 1950-1980 Dönemi.....	52
3.2.3. 1980-2021 Dönemi.....	56
3.2.4. İç Göçlerle Gelen Nüfusun İkamet Yeri Tercihinde Etkili Olan Faktörler, Mekânsal Ayrışma ve Anklavlar	62
3.3. Bölüm Sonu Değerlendirmesi	66
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	70
SEÇİM COĞRAFYASI TEORİ VE BİLEŞENLERİ.....	70
4.1. Merkez-Çevre Modeli	70
4.2. Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler.....	72
4.3. Seçmen Davranışı ile İlgili Teorik Yaklaşımlar	83
4.4. Seçmen Davranışı ve Göç.....	87
4.5. Bölüm Sonu Değerlendirmesi	89
BEŞİNCİ BÖLÜM	
BURSA'NIN SEÇİM COĞRAFYASI (1983-2015).....	91
5.1. Türkiye'de Genel Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi (1983-2015 Kasım).....	91
5.2. Bursa'da Genel Seçim Sonuçlarının İl ve İlçe Düzeyinde Değerlendirilmesi (1983- 2015 Kasım)	100
5.3. Bursa'da Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde Değerlendirilmesi	118
5.3.1. Bursa'da Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde Değerlendirilmesi (1991-1999)	119

5.3.2. Bursa’da Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde Değerlendirilmesi (2002-2015 Kasım).....	140
5.4. Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle Düzeyinde MDS Analizi ile Değerlendirilmesi	163
5.4.1. Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde MDS Analizi ile Değerlendirilmesi (1991-1999)	163
5.4.2. Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde MDS Analizi ile Değerlendirilmesi (2002-2015 Kasım).....	183
5.5. Bursa’da 1991-2015 Kasım Döneminde Seçim Oynaklığı	215
5.6. 1991-2015 Kasım Döneminde İlçelerin Siyasal Yönelimlerinin Demografik Özelliklerine göre Zamansal ve Mekânsal Analizi.....	223
5.6.1. 1991-2015 Kasım Döneminde İlçelerin Siyasal Yönelimlerinin MDS Analizi ile Değerlendirilmesi	223
5.6.2. Bursa’da Mekânlar Arası Benzerlik ve Farklılıkları Oluşturan Demografik Etkenlerin Merkez-Çevre Yaklaşımına göre Değerlendirilmesi	228
5.6.3. Demografik Etkenlerin Siyasi Coğrafyaya Yansımaları.....	234
5.7. Bölüm Sonu Değerlendirmesi	239

ALTINCI BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI BULGULARI.....	244
6.1. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik ve Demografik Nitelikleri	244
6.2. Katılımcıların İç Göç Aşamaları	255
6.3. Katılımcıların Seçmen Tercihleri	265
6.4. Katılımcıların Tutum Sorularına Verdikleri Cevaplar	272
6.5. Göç Aşamaları ve Seçmen Tercihlerinin Grafikselleştirme Yöntemleri (ANOM, CTM ve MDS) Analizi	274
6.6. İlçe Ölçeğinde Bulgular.....	310
6.6.1. Katılımcıların İlçe ölçeğinde Sosyo-Ekonomik ve Demografik Nitelikleri.....	310
6.6.2. Katılımcıların İç Göç Aşamaları (İkamet Ettikleri İlçeler Düzeyinde).....	313

6.6.3. Katılımcıların Seçmen Tercihleri	325
6.6.4. Katılımcıların İlçe Ölçeğinde Tutum Sorularına Verdikleri Cevaplar	329
6.6.5. Katılımcıların Göç Aşamaları ve Seçmen Tercihlerinin Değerlendirilmesi	332
6.7. Mahalle Ölçeğinde Göç ve Siyasal Özelliklerin Oynaklık ve MDS Analizi	366
6.8. Bölüm Sonu Değerlendirmesi	375

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA.....	382
KAYNAKÇA	396
EKLER	I

KISALTMALAR

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
ANOM	: Ortalamaların Analizi (Analysis of Means)
BBP	: Büyük Birlik Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CTM	: Sınıflama Ağacı Yöntemi (Classification Tree Method)
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
FP	: Fazilet Partisi
GP	: Genç Parti
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HP	: Halkçı Parti
K.M.	: Kürt Milliyetçisi
M. Sağ	: Merkez Sağ
M. Sol	: Merkez Sol
MCA	: Çoklu Uyum Analizi (Multiple Correspondence Analysis)
MÇP	: Milliyetçi Çalışma Partisi
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Partisi
MDS	: Çok Boyutlu Ölçekleme (Multidimensional Scaling)
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MV	: Milletvekili
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
S.İ.	: Siyasal İslam
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SP	: Saadet Partisi
T.M.	: Türk Milliyetçisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Çalışmada kullanılan veriler.....	8
Tablo 2. Bursa’da örneklemelerin seçildiği ilçelerde 18+ yaş seçmen nüfus, nüfus kütüğü ve doğum yerine göre nüfus ve belirlenen anket sayısı	14
Tablo 3. Mallalere göre gerçekleştirilen anket sayıları	14
Tablo 4. Katılımcıların doğum yerleri ve nüfus kütüklerinin İBBS 12 Bölgeye göre dağılımları (f-%).....	15
Tablo 5. Bursa’nın dayanıklı göç hattı kurduğu illerin gruplar içerisinde ortalamanın üzerinde tekrar etme sıklıkları (1975-2021)	40
Tablo 6. Eğitim düzeyine göre Bursa’nın aldığı-verdiği göçler (1985-1990-2000).....	49
Tablo 7. Eğitim düzeyine göre Bursa’nın aldığı göçler (2009-2021)..	49
Tablo 8. Türkiye ve Bursa’da meclise giren partilerin oy oranları (%), milletvekili sayıları ve seçimlere katılım oranları (%) (1983-2015 Kasım).....	101
Tablo 9. Türkiye ve Bursa genelinde oyların siyasi kanatlara göre dağılımı (%) (1983-1999)	102
Tablo 10. Türkiye ve Bursa genelinde oyların siyasi kanatlara göre dağılımı (%) (2002-2015 Kasım)	112
Tablo 11. Genel seçim sonuçlarına göre Bursa’nın dayanıklı göç hattı kurduğu 17 ilin oylarının siyasi kanatlara (1983-1999) ve partilere (2002-2015 Kasım) göre dağılımı (%)	118
Tablo 12. Bursa’da kayıtlı seçmen sayısı (1991-1999).....	121
Tablo 13. Bursa’da kayıtlı seçmen sayısı (2002-2015 Kasım).....	143
Tablo 14. Genel seçim sonuçlarının siyasal kanatlar düzeyinde il geneli MDS değerleri (1991-1999).....	164
Tablo 15. Genel seçim sonuçlarının siyasal kanatlar düzeyinde il geneli karşılaştırmalı MDS değerleri (1991-1999).....	164
Tablo 16. Meclise giren partilerin düzeyinde MDS değerleri (2002-2015 Kasım).....	183
Tablo 17. Meclise giren partilerin il düzeyinde karşılaştırmalı MDS değerleri (1999-2015 Kasım)	185
Tablo 18. 1990-2000-2015 dönemlerine ait seçilmiş demografik verilerin MDS değerleri (il geneli).....	232
Tablo 19. İBBS’ye göre katılımcıların doğum yerleri (f-%).....	246

Tablo 20. İBBS'ye göre katılımcıların nüfus kütüklerinin kayıtlı olduğu iller (f-%)	249
Tablo 21. Katılımcıların eğitim düzeyleri (f-%).....	253
Tablo 22. Katılımcıların ekonomik seviyeleri (f-%)	255
Tablo 23. Katılımcıların hane halkı sayısına göre sahip olduğu çocuk sayısı (f-%).....	256
Tablo 24. Katılımcıların hane halkı sayısına göre aile tipleri.....	256
Tablo 25. Katılımcıların göç ettiği döneme göre eğitim seviyeleri (f-%)	259
Tablo 26. Katılımcıların göç ettiği döneme göre ekonomik seviyeleri (f-%)	259
Tablo 27. Katılımcıların göç etmesinde etkili olan faktörler (çoklu cevap ve önem derecesine göre f-%)	261
Tablo 28. Katılımcıların göç edilecek hedef yer olarak Bursa'yı tercih etmesinde etkili olan faktörler (çoklu cevap ve önem derecesine göre f-%).....	262
Tablo 29. Katılımcıların Bursa'daki ikamet yeri tercihlerinde etkili olan faktörler (f-%)..	263
Tablo 30. Katılımcıların memleketlerine geri dönmeyi isteme durumu ve memlekette birinci dereceden akrabalarının olması (%)	265
Tablo 31. Katılımcıların memlekette birinci dereceden akrabalarının olması ve memleketlerine gitme sıklıkları (%).....	265
Tablo 32. Katılımcıların memleketlerini ne amaçla ziyaret ettikleri (%).....	266
Tablo 33. Katılımcıların siyasetle ilgilenme düzeyi.....	267
Tablo 34. Katılımcıların parti tercihlerini etkileyen faktörler	268
Tablo 35. Katılımcıların oy verdikleri parti tercihlerini etkileyen faktörler (iki faktör düzeyinde)	270
Tablo 36. Katılımcıların kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları (iki faktör düzeyinde-f)	272
Tablo 37. Katılımcıların çeşitli sorulara karşı verdikleri tutum puanları	274
Tablo 38. Katılımcıların doğum yerleri ile nüfus kütüklerinin aynı olup olmadığı (f-%). 275	
Tablo 39. Katılımcıların doğum yerlerine göre başka bir ile göç etme durumu (f-%).....	276
Tablo 40. Göç değişkenlerinin boyut sayısına göre açıklanan inertia (değişim), açıklama payı ve eklemeli pay	269
Tablo 41. Göç değişkenlerinde her kategori için koordinat ve katkı değerleri	280

Tablo 42. Katılımcıların siyasete yaklaşımlarının boyut sayısına göre açıklanan inertia (değişim), açıklama payı ve eklemeli pay	283
Tablo 43. Katılımcıların siyasi tercihlerinin her kategori için koordinat ve katkı değerleri	285
Tablo 44. Katılımcıların memnuniyet ve ideolojileri arasındaki ilişkisellik (%)	287
Tablo 45. Katılımcıların geldikleri yere göre (son göç ettiği il) kendisini siyasi ideoloji olarak nasıl tanımladıkları	291
Tablo 46. Katılımcıların doğum yerine göre kendisini siyasi ideoloji olarak nasıl tanımladıkları.....	292
Tablo 47. Analizde kullanılan değişkenler	294
Tablo 48. Ağaç modellerindeki düğümlerin risk değerleri ve standart hatası.....	294
Tablo 49. İkamet edilen ilçeye göre betimleyici istatistikler.....	312
Tablo 50. İlçelere göre doğum yeri (TÜİK 12 İBBS), nüfus kaydı (TÜİK 12 İBBS), doğum yerinin idari niteliği, doğum yeri ve nüfus kütüğünün aynı ilde olup olmadığı ve Bursa'ya göç etmeden önce başka bir ilde göç durumu (%).....	315
Tablo 51. Katılımcıların ikamet ettikleri ilçelere göre Bursa'ya göç etme tarihleri (%) ...	316
Tablo 52. Katılımcıların ikamet ettikleri ilçelere göre kiminle göç ettikleri (%).....	318
Tablo 53. Katılımcıların ikamet ettikleri ilçelere göre göç etme nedenleri (%).....	320
Tablo 54. Katılımcıların göç edilecek hedef yer olarak Bursa'yı tercih etmesinde etkili olan faktörlerin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%).....	321
Tablo 55. Katılımcıların ilçelere göre Bursa'daki ikamet yeri tercihlerinde etkili olan faktörlerin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%).....	322
Tablo 56. Katılımcıların ilçelere göre Bursa'ya göç ettikten sonra memleketlerine geri dönmeyi düşünme ve memleketlerinde birinci dereceden akrabalarının bulunması arasındaki ilişkiselliğin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı.....	324
Tablo 57. Katılımcıların e memleketlerine gitme sıklıklarının ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%).....	325
Tablo 58. Katılımcıların memleketlerini ziyaret amaçlarının ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%).....	326
Tablo 59. Katılımcıların siyasetle ilgilenme düzeyinin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)	327
Tablo 60. Katılımcıların parti tercihlerini etkileyen faktörlerin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)	328

Tablo 61. Katılımcıların kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıklarının ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)	329
Tablo 62. Katılımcıların ikamet ettikleri ilçelere göre tutum sorularına verdiği cevaplar (%)	332
Tablo 63. Saha çalışmasına göre ilçeler düzeyinde betimleyici özelliklerinin MDS değerleri	334
Tablo 64. Katılımcıların göç aşamalarının ilçeler düzeyinde MDS değerleri.....	342
Tablo 65. Katılımcıların göç aşamalarının ilçeler düzeyinde MDS değerleri	351
Tablo 66. Doğum yerlerine göre katılımcıların kendilerini tanımladıkları siyasal ideolojilerin dağılışı (f-%)	361
Tablo 67. Artvin doğumlu katılımcıların göç ettikleri dönemlere göre kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları (f-%)	362
Tablo 68. Erzurum doğumlu katılımcıların göç ettikleri dönemlere göre kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları (f-%).....	363
Tablo 69. Muş doğumlu katılımcıların göç ettikleri dönemlere göre kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları (f-%).....	365
Tablo 70. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerin mahalle statüsü kazandıkları döneme göre dağılışı (%)	366
Tablo 71. Mahalle statüsü kazandıkları döneme göre katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde ideolojilerin dağılışı (%)	366
Tablo 72. Şekil 112’de yer alan mahallelerin adları ve bağlı buldukları ilçeler	376
Tablo 73. Analizde kullanılan değişkenlerin modelde hangi parti için etkili olduğu	379
Tablo 74. Siyasal ideolojilere göre katılımcıların eğitim ve ekonomik düzeylerinin dağılımı (%)	394

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Örneklem belirleme aşamalarının şematik gösterimi	11
Şekil 2. Örneklemelerin seçildiği mahallelerin dağılımı.....	13
Şekil 3. Araştırmanın veri analiz ve hipotez doğrulama sürecinin şematik gösterimi	22
Şekil 4. 1927-2021 yılları arasında Bursa'nın kır-kent ve toplam nüfusu ile yıllık nüfus artış hızı (%o).....	29
Şekil 5. Bursa'nın 1965-2022 yılları arasındaki aldığı-verdiği ve net göç miktarı ile net göç hızı (%o)	30
Şekil 6. Bursa'nın iller arası aldığı iç göçün ANOM diyagramı (1975-2000).....	32
Şekil 7. Bursa'nın iller arası aldığı iç göçün ANOM diyagramı (2009-2021).....	33
Şekil 8. Doğum yerine göre Bursa'nın aldığı iç göçün ANOM diyagramı (1980-2015)....	34
Şekil 9. Doğum yerine göre Bursa'nın aldığı iç göçün ANOM diyagramı (2020-2021)....	35
Şekil 10. Nüfus kütüğü diğer illerde olup Bursa'da ikamet eden nüfusun ANOM diyagramı (2020-2021)	35
Şekil 11. Bursa'nın iller arası verdiği iç göçün ANOM diyagramı (1975-2000).....	36
Şekil 12. Bursa'nın iller arası verdiği iç göçün ANOM diyagramı (2009-2021).....	37
Şekil 13. Doğum yerine göre Bursa'nın verdiği iç göçün ANOM diyagramı (1980-2015) 38	
Şekil 14. Doğum yerine göre Bursa'nın verdiği iç göçün ANOM diyagramı (2020-2021) 39	
Şekil 15. Nüfus kütüğü Bursa'da olup diğer illerde ikamet eden nüfusun ANOM diyagramı (2020-2021)	39
Şekil 16. Bursa'nın dayanıklı göç hattı kurduğu iller (2020-2021).....	41
Şekil 17. Cinsiyet ve yaş gruplarına göre Bursa'nın aldığı göçler (1990-2021).....	48
Şekil 18. Cinsiyet ve yaş gruplarına göre Bursa'nın verdiği göçler (1990-2021).....	48
Şekil 19. 1924 Lörcher Planı (Kaynak: BBB-ŞPŞM)	51
Şekil 20. 1960 Piccinato Planı (Kaynak: BBB-ŞPŞM).....	53
Şekil 21. 1984 Nazım Planı (Kaynak: BBB-ŞPŞM).....	57
Şekil 22. 1995 Revizyon İmar Planı (Kaynak: BBB-ŞPŞM).....	59
Şekil 23. 2021 yılı Bursa metropoliten alanının uydu görüntüsü (Kaynak: Google Earth) 61	
Şekil 24. Türkiye'de oyların siyasi kanatlara göre oransal dağılımı (1983-2015 Kasım) ...	92
Şekil 25. Bursa'da oyların siyasi kanatlara göre dağılımı (%) (1983-2015 Kasım).....	102
Şekil 26. Bursa'da milletvekili çıkartan partilerin ilçelere göre aldığı oy oranları (1983-1987).....	103

Şekil 27. Bursa’da siyasi kanatlara göre oyların ilçeler düzeyinde oransal dağılımı (1983-1987).....	104
Şekil 28. Bursa’da milletvekili çıkartan partilerin ilçelere göre aldığı oy oranları (1991-1999).....	105
Şekil 29. Bursa’da milletvekili çıkartan partilerin ilçelere göre aldığı oy oranları (2002-2015 Kasım)	111
Şekil 30. Bursa’da mahallelere göre kayıtlı seçmenin oransal dağılımı (1991-1999).....	120
Şekil 31. Bursa’da S.İ. oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1991-1999)	125
Şekil 32. Bursa’da T.M. oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1995-1999)..	126
Şekil 33. Bursa’da M. Sağ oyların mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1991-1999) .	127
Şekil 34. Bursa’da M. Sol oyların mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1991-1999) ..	131
Şekil 35. Bursa’da K.M. oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1995-1999) .	137
Şekil 36. Bursa’da mahallelere göre kayıtlı seçmenin oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)	141
Şekil 37. Bursa’da MHP oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)	142
Şekil 38. Bursa’da AK Parti oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)	148
Şekil 39. Bursa’da CHP oylarının mahalleler düzeyindeki oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)	153
Şekil 40. Bursa’da DEHAP, Bağımsızlar ve HDP oylarının mahalleler düzeyindeki oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)	154
Şekil 41. Genel seçim sonuçlarına göre MDS analizi sonucu belirlenen grupların mahallelere göre dağılımı (1991-1999)	165
Şekil 42. Siyasal kanatlar düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (1991).....	168
Şekil 43. Siyasal kanatlar düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (1995).....	173
Şekil 44. Siyasal kanatlar düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (1991-1995).....	174
Şekil 45. Siyasal kanatlar düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (1999).....	180
Şekil 46. Siyasal kanatlar düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (1995-1999).....	181
Şekil 47. Siyasal kanatlar düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (1991-1999).....	182

Şekil 48. MDS sonucu belirlenen grupların mahallelere göre dağılımı (2002-2015 Kasım)	184
Şekil 49. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2002)	188
Şekil 50. Siyasal kanatlar ve meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (1999-2002)	189
Şekil 51. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2007)	193
Şekil 52. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2007-2011)	194
Şekil 53. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2011)	199
Şekil 54. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2007-2011)	199
Şekil 55. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2015 Haziran)	205
Şekil 56. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2011-2015 Haziran)	205
Şekil 57. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2015 Kasım)	211
Şekil 58. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2015 Haziran-2015 Kasım)	212
Şekil 59. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2002-2015 Kasım)	215
Şekil 60. Bursa'nın genel seçim sonuçlarının siyasi kanatlar (1991-2002) ve partiler (2002-2015 Kasım) düzeyinde oynaklık oranları	216
Şekil 61. Seçim oynaklığının mahallelere göre dağılımı (1991-1999)	219
Şekil 62. Seçim oynaklığının mahallelere göre dağılımı (2002-2015 Kasım)	222
Şekil 63. Bursa ilçelerinin 2002-2015 Kasım dönemi genel seçim sonuçlarına göre siyasi kanatlar düzeyinde karşılaştırmalı MDS grafiksel sonuçları	224
Şekil 64. Bursa'da benzer köken bölge ve seçmen davranışlarına göre oluşan kümelerin dağılımı (MDS)	225
Şekil 65. İlçelerin 1990-2000-2015 dönemlerine ait demografik değişkenlerin kümeler düzeyinde karşılaştırmalı MDS grafiksel sonuçları	232
Şekil 66. Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı (%)	244
Şekil 67. Katılımcıların doğdukları ilçeler (f)	247
Şekil 68. Katılımcıların nüfusa kayıtlı olduğu ilçeler (f)	250

Şekil 69. Cinsiyete göre katılımcıların kütükleri ile doğum yerlerinin farklılığı (%).....	250
Şekil 70. Katılımcıların eğitim durumu (%).....	251
Şekil 71. Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımı (%)	253
Şekil 72. Katılımcıların aylık hane geliri (%).....	253
Şekil 73. Katılımcıların Bursa'ya göç etme tarihleri (%)	256
Şekil 74. Katılımcıların Bursa'ya gelmeden önce göç ettikleri iller	256
Şekil 75. Katılımcıların göç tarihlerine göre kiminle göç ettikleri (%).....	257
Şekil 76. Katılımcıların Bursa'ya göç ettikten sonra memleketlerine geri dönmeyi düşünme oranları ve nedenleri (%)	263
Şekil 77. Katılımcıların dönemlere göre göç neden ve sonucu ilişkisellik MCA diyagramı	281
Şekil 78. Katılımcıların seçmen tercihlerinde etkili olan faktörlerin MCA diyagramı	286
Şekil 79. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde AK Parti'nin 2015 Haziran seçimlerinde aldığı oy ve katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişkinin ANOM diyagramı	287
Şekil 80. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde CHP'nin 2015 Haziran seçimlerinde aldığı oy ve katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişkinin ANOM diyagramı	288
Şekil 81. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde MHP'nin 2015 Haziran seçimlerinde aldığı oy ve katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişkinin ANOM diyagramı	288
Şekil 82. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde HDP'nin 2015 Haziran seçimlerinde aldığı oy ve katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişkinin ANOM diyagramı	289
Şekil 83. Katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde 2015 Haziran seçimlerinde AK Parti'nin oy almasında etkili olan faktörlerin sınıflama ağacı.....	306
Şekil 84. Katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde 2015 Haziran seçimlerinde CHP'nin oy almasında etkili olan faktörlerin sınıflama ağacı	307
Şekil 85. Katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde 2015 Haziran seçimlerinde MHP'nin oy almasında etkili olan faktörlerin sınıflama ağacı.....	308
Şekil 86. Katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde 2015 Haziran seçimlerinde HDP'nin oy almasında etkili olan faktörlerin sınıflama ağacı	309
Şekil 87. İlçelere göre katılımcıların birden fazla kez göçe katılma oranları.....	315
Şekil 88. Yıldırım ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu.....	337
Şekil 89. Kestel ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu	337
Şekil 90. Gürsu ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu.....	338
Şekil 91. Osmangazi ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu	338

Şekil 92. Gemlik ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu	339
Şekil 93. Mudanya ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu	339
Şekil 94. Nilüfer ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu.....	340
Şekil 95. İlçelere göre betimleyici özelliklerin MDS analizi grafiksel sonucu.....	340
Şekil 96. Yıldırım ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu	346
Şekil 97. Kestel ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu	346
Şekil 98. Gürsu ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu	347
Şekil 99. Osmangazi ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu.....	347
Şekil 100. Gemlik ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu	348
Şekil 101. Mudanya ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu.....	348
Şekil 102. Nilüfer ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu	349
Şekil 103. İlçelere göre katılımcıların göç aşamalarının MDS grafiksel sonucu	349
Şekil 104. Yıldırım ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu.....	354
Şekil 105. Kestel ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu	355
Şekil 106. Gürsu ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu.....	355
Şekil 107. Osmangazi ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu.....	356
Şekil 108. Gemlik ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu.....	356
Şekil 109. Mudanya ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu	357
Şekil 110. Nilüfer ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu	357
Şekil 111. Katılımcıların ilçelerde seçmen tercihlerin MDS analizi grafiksel sonucu.....	358
Şekil 112. Katılımcıların doğum yerlerine göre dağılımı (f).....	359
Şekil 113. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde 2015 Haziran seçimlerinde meclise giren partilerin aldıkları oy oranları ile katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişki.....	368
Şekil 114. En çok göç alan ilçelerde seçim oynaklığının oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)	373
Şekil 115. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde seçim oynaklığının oransal dağılımı (2002-2015 Kasım).....	374

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Mekân, üzerinde yaşayan toplumlar sayesinde değişen ve gelişen bir yapıya sahiptir. Karşılıklı etkileşim içinde olan toplum ve mekân, siyasal, ekonomik ve kültürel etkilerle yeniden üretilmektedir (Aksu Kocatürk, 2019: 9). Bu üretim sürecinde mekân, toplumların değer ve normlarına göre şekillenmektedir (Lefebvre, 2019).

Mekânın şekillenmesinde birçok faktörün etkisinden bahsedilebilir. Bu faktörlerden biri olan göçler hem hedef hem de kaynak bölgede önemli izler bırakmaktadır. Etkili olan bir diğer faktör ise toplumdaki hakim politik eğilimlerdir. Politik eğilimler göçmenler tarafından hedef alana orijin etkisinin taşınmasıyla mekânı yeniden şekillendirebildiği gibi, hedef alanın siyasal tercihlerine uyum göstererek mekân tarafından da biçimlendirilebilmektedir (Gimpel, 2001; Özözen Kahraman 2007). Ayrıca aynı kaynak bölgeden gelen göçmenlerin yoğun olduğu mahallelerde etkileşimleri yüksek olan bireylerin seçmen tercihlerinin benzerliği de yüksek olmaktadır (Miller, 1977). Kişilerin ikamet yeri tercihleri doğrudan seçmen davranışlarıyla ilgili olmasa da sonuçları, benzer siyasi görüşe sahip bireylerin benzer alanlarda kümelenmesine neden olur (Cho vd., 2013). Bu da mekânda politik sosyalleşmeye ve mekânın siyasallaşmasına doğru zemin hazırlamaktadır.

Göçmenlerin kentlerde birikimli olarak artış göstermesi beraberinde önemli siyasal değişim ve dönüşümleri getirmektedir. Bu değişim ve dönüşümlerin yönü; göçün hacmi, hemşehri/akraba ilişkilerinin yoğunluğu, göçmenin siyasal kültürüne olan bağlılığı ve hedef mekânın politik karakteri gibi birçok farklı özellikle de bağlantılıdır. Bu kapsamda çeşitli çalışmalar, göçün siyaset üzerindeki etkisi hakkında önemli fikirler sunmaktadır. Bazı seçim araştırmalarında göç etmenin göçmenlerin politik yönelimlerinde büyük değişiklikler yaratmadığı, hedef bölgeye göçmenlerin kaynak bölgedeki siyasi eğilimlerinin izlerinin yansıdığı tespit edilmiştir (Akarca ve Başlevent, 2010; Guida ve Tuna, 2010; Akarca ve Tansel, 2015; Arpacı, 2017). Mikro ölçeklerde yapılan incelemeler bu konu üzerine daha ayrıntılı fikirler vermektedir. Nitekim İstanbul'da mahalle ölçeğinde yapılan araştırmaya göre 1950 sonrasında aldığı yoğun göçler sonucu ilin demografik yapısının önemli oranda değiştiği ve sosyal ağ ilişkilerine bağlı olarak göç edenlerin belirli mekânlarda toplandığı tespit edilmiştir. Köken bölgeye dayalı olarak oluşan bu kümelenmelerde köken bölge ile

seçmen davranışları arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır (Taş, 2018). Bazı durumlarda da göçmenler, hedef bölgede yeni ortama uyum sağlayabilmek adına seçmen tercihlerini ortama göre yeniden düzenleyebilmekte, siyasi ilgi ve politik yönelimlerini değiştirebilmektedir (Dursunoğlu, 2018). Ancak yapılan çalışmalara göre sonuçlar yoğunlukla göçmenlerin köken bölgedeki seçmen tercihlerini hedef bölgede de devam ettirme eğiliminde oldukları yönündedir. Bu konu üzerinde köken bölgeye dayalı göçmen yoğun mahallelerin önemi büyüktür.

Sosyo-ekonomik ve demografik açıdan büyük bir çeşitliliğe sahip olan Bursa, nüfus açısından Türkiye'nin dördüncü büyük ilidir. Sanayi, tarım ve ticaret açısından ulusal ölçekte önemli bir paya sahiptir. Tarım ve sanayideki istihdam oranı, göç süreçleri ve mekânları açısından diğer büyük gelişme bölgelerinden farklılık göstermektedir. Nitekim birçok büyük ile oranla sanayi sektöründeki istihdam oranı (%40,4) daha yüksektir (Bursa Valiliği, 2022; 12). Bu nedenle ülkenin tüm bölgelerinden göç alarak büyümektedir. 2021 TÜİK verilerine göre il nüfusunun yaklaşık yarısının (%49,42) nüfus kütüğü başka ile kayıtlıdır. Bursa her ne kadar gelişmiş bir ekonomiye sahip olsa da aldığı göçlerin etkisiyle il içerisinde farklı gelişme seviyelerinde mekânlar bulunmaktadır. Nitekim aynı ilçe içerisinde birbirine komşu, ancak birbirinden farklı sosyo-ekonomik, demografik ve siyasal özelliğe sahip mahallelere rastlanmaktadır. Bu çeşitlilik seçmen davranışlarına da yansımakta ve beraberinde mekânda siyasal ayrışmayı getirmektedir.

İl geneli değerlendirildiğinde, 1995 seçimleri dışında büyük illerle kıyaslandığında Bursa ili seçim sonuçları (1991-2015 Kasım) birinci parti ve oy dağılımları bakımından Türkiye ortalamasına benzer sonuçlar gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle Bursa'nın seçim coğrafyasını incelemek, bir noktada kısmen ülke genelini anlamlandırabilmek adına pilot bölge oluşturmaktadır.

Bu tezde klasik seçim coğrafyası çalışmalarından farklı olarak, iç göçlerin seçim deseni üzerindeki etkisine odaklanılmıştır. Seçim coğrafyası araştırmalarında genellikle toplumsal özelliklerin mekâna yansımaları incelenirken, iç göçlerin seçim coğrafyası üzerindeki etkisi ilgili literatürde ihmal edilen konulardan birisi olmuştur. Mahalle ölçeğinde veri eksikliği ve zorlu saha çalışmaları nedeniyle mevcut çalışmalar daha çok il ve ilçe düzeyinde yapılmıştır (Akarca ve Başlevent, 2010; Guida ve Tuna, 2010; Akarca ve Tansel,

2015; Arpacı, 2017; Dursunoğlu, 2018). Mahalle ve ilçe ölçeğindeki çalışmalar mekânın siyasal yapısını görselleştirmenin yanında ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerini okumaya da önemli katkılar sunmaktadır. Bahsi geçen bu eksiklik ve gereklilik tezin çıkış noktasını oluşturmuştur. Tez kapsamında Bursa'nın uzun dönemli dayanıklı g hatları ve seçim deseni arasındaki ilişkiselliğin incelenmesi amaçlanmıştır. Göçmen yoğun alanların ve yoğun hemşehri ilişkilerinin seçmen davranışları üzerindeki etkileri de saha çalışmasıyla desteklenmiştir.

Tez altı bölümden oluşmaktadır. *İlk bölümde*, giriş yer almaktadır. *İkinci bölümde*, araştırma tasarımı, araştırma sahasının seçimi, veri toplama aşaması ve analiz süreci gerekçeleriyle açıklanmıştır. *nc bölümde*, Bursa'nın i g yapısı incelenerek ilin dayanıklı g hatları belirlenmiş, kentsel gelişiminde i göçlerin etkisi araştırılarak alınan i göçlerin nedenleri ve ikamet yeri tercihlerinde etkili olan faktörler tespit edilmiştir. *Dördüncü bölümde*, Bursa'nın seçim coğrafyası ve seçmen davranışlarını açıklayan teoriler ve yaklaşımlara yer verilmiştir. *Beşinci bölümde*, öncelikle il (1983-2015 Kasım), ilçe (1983-2015 Kasım) ve mahalle/köy (1991-2015 Kasım) ölçeğinde seçim deseni haritalanmış; daha sonra belirlenen bu seçim deseni üzerinde alınan i göçlerin etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca seçmen davranışı ve seçilmiş bazı demografik göstergeler üzerinden analizler yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar üzerinden *merkez-evre* yaklaşımına göre Bursa'nın ilçeler düzeyindeki mekânsal ayrışması belirlenmiş ve bu ayrışmada etkili olan faktörler tartışılmıştır. Saha alışması kapsamında elde edilen verilerin değerlendirildiği *son bölümde* katılımcıların demografik özellikleri, g aşamaları ve seçmen tercihlerinde etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken ilçelerin demografik özellikleri, göçmen ve seçmen profilleri üzerinde durularak bu özellikler bakımından oluşan mekânsal ayrışmalar ortaya konulmuştur. Ayrıca seçilmiş veriler kullanılarak güç ve siyasal eğilim arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TASARIMI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın tasarımının yer aldığı bu bölümde çalışmanın problemi, amacı, konusu ve sınırlılıkları tanımlanmıştır. Belirlenen amaç, kapsam ve sınırlıklar üzerinden oluşturulan araştırma soruları ve hipotezlerin hangi veriler ve yöntemler yardımıyla sınındığı, bu yöntemlerin neden ve nasıl kullanıldığı yer almaktadır.

2.1. Araştırma Problemi ve Hipotezler

Bursa, demografik, ekonomik ve kültürel açıdan büyük bir çeşitliliğe sahiptir. Sunduğu bu imkânlar nedeniyle diğer illerden ve farklı kimlik bölgelerinden göç alarak büyümektedir. İlin aldığı yoğun göçler demografik, kültürel ve siyasi önemli değişim ve dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Bilindiği üzere göçmenler sahip oldukları siyasi görüşlerini, göç ettikleri mekânlara da taşımaktadırlar. Bu görüşler zaman içerisinde süreklilik göstermekle birlikte, değişime de uğrayabilmektedir. Alınan yoğun göçlerin mekânların siyasi eğilimlerini güçlendirme ve değiştirme etkisi bulunmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın kurgusu üç ana soru üzerinden tasarlanmış ve aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır.

1. Kozmopolit bir yapıya sahip Bursa ilinin Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze nüfus yapısı dönemsel ve mekânsal açıdan nasıl bir gelişim göstermiştir ve bu yapı üzerinde aldığı iç göçlerin etkisi nasıl ve ne düzeydedir?
2. Bursa'nın seçim coğrafyası zamansal ve mekânsal açıdan il, ilçe ve mahalle düzeyinde nasıl bir desen çizmiştir?
3. Çizilen bu desen üzerinde alınan iç göçlerin payı nedir ve göç sonrası ikamet yeri tercihinine göre oluşan mekânsal farklılıklarının seçim sonuçlarına yansımaları nasıl olmuştur?

Tezin kurgusunu oluşturan üç araştırma sorusu çerçevesinde hipotezler oluşturmuştur. Bunlar:

H1. Bursa'nın iç göç yapısı dönemsel ve mekânsal açıdan farklılık göstermektedir (1975-2021).

H2. Bursa'nın aldığı iç göçlerde ve ikamet yeri tercihinde hemşehri faktörü etkilidir.

H3. Göçmenler arasındaki hemşehri ilişkisinin yoğun olduğu mahallelerde siyasi eğilimler daha dayanıklıdır.

H4. Yıllara göre Bursa’da oluşan seçim paterni, Bursa’nın dayanıklı göç hattı kurduğu illerin seçmen davranışlarıyla örtüşmektedir.

2.2. Araştırmanın Tasarımı

Araştırmanın Konusu

Bu tezin konusu Bursa’nın seçim coğrafyası üzerinde ilin aldığı iç göçlerin etkisinin zamansal ve mekânsal bir perspektifle analiz edilerek yorumlanmasıdır. Çalışma iç göç ve seçim coğrafyası arasındaki mekânsal ilişkiye odaklanmıştır. Bu kapsamda Bursa’nın aldığı ve verdiği iç göçler il düzeyinde (1975-2021) değerlendirilirken, ilin seçim coğrafyası il-ilçe-mahalle düzeyinde (1983-2015 Kasım) incelenerek ilin iç göç ve seçim paterni ortaya konulmuştur. Belirlenen patern üzerinden Bursa’nın iç göç ve seçim coğrafyası arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Ayrıca kent merkezinde yoğun göç alan seçilmiş mahallelerde iç göç ve seçim coğrafyası arasındaki ilişkisellik zamansal ve mekânsal perspektifle incelenmiştir. Elde edilen bulgular *merkez-çevre* ikilemi üzerinden teorik bir perspektifte yorumlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Yoğun göç alan mekânların ekonomik, demografik, kültürel ve politik yapıları aldıkları göçlere bağlı olarak değişmektedir. Planlanan bu tezle iç göçlerin mekânın demografik ve politik yapısı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu araştırılmıştır. Bu kapsamda tezde Bursa’nın 1923’ten günümüze nüfus yapısının ve kentsel gelişiminin üzerinde ilin aldığı iç göçlerin etkisinin ortaya konulması ve göçlerin nedenleri incelenerek ilin uzun dönemli göç paterninin belirlenmesi, Bursa’nın seçim deseninin ortaya konulması (1983-2015 Kasım) ile iç göç ve genel seçimler arasında ilişkinin analiz edilmesi (1991-2015 Kasım) amaçlanmıştır.

İç göçlerin seçimleri nasıl etkilediği konusunda üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki göçmenlerin kaynak bölge özelliklerini hedef mekâna taşıyarak devam ettirmesi, ikincisi hedef mekânın siyasal kültürüne zaman içerisinde uyum göstermeleridir (Gimpel, 2001; Özözen Kahraman 2007). Ayrıca göçmenler ikamet yeri tercihlerinde birçok kriteri göz önünde bulundurarak en iyi uyum sağlayabilecekleri alanları tercih etmektedir. Bu durum da benzer siyasi görüşe sahip bireylerin benzer alanlarda kümelenmesine neden olmaktadır (Cho vd.,

2013). Özellikle köken bölgeye dayalı olarak oluşan etno-kültürel adacıkların göçün hacmine ve ilişki yoğunluğuna da bağlı olarak göçmenlerin seçmen davranışlarını hedef mekânda da devam ettirmesine katkısı büyüktür. Bu kapsamda üçüncü yaklaşım da göçmenlerin seçmen davranışlarını hedef mekâna taşıdığı ve etkileşimleri yüksek olan bireylerin seçmen tercihlerinin de benzer olduğudur (Miller, 1977). Bu yaklaşımlardan hareketle köken bölgeye dayalı oluşan etno-kültürel adacıkların seçmen tercihleri üzerindeki etkisinin incelendiği tezde teorik, kantitatif ve saha araştırmalarıyla desteklenen bir araştırma yapılarak ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Ülkenin önemli göç çekim merkezlerinden birisi olan Bursa diğer illerden ve farklı kimlik bölgelerinden göç alarak büyümektedir. Bu göçler Bursa'nın sosyo-mekânsallığını şekillendirmekte, zamansal ve mekânsal farklılıklar göstermektedir. Dönemlere göre göç alınan köken bölge, nedeni ve göçmenlerin ikamet yeri tercihleri değişmekle birlikte göçmenin beşerî sermayesine göre de farklılaşabilmektedir. Bu anlamda ilin iç göç yapısını ortaya koymak, seçmen yapısı bakımından mekânlar arası benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktan çok daha fazlasını açıklamaya olanak sağlamaktadır. Sosyal, kültürel, politik vb. konuları açıklayabilmek için yorum zemini oluşturmaktadır.

Bursa'nın 10 genel seçimde (1991-2015 Kasım) partilerin aldıkları oyların Türkiye ortalamasına yakın olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda Bursa seçim coğrafyası bakımından ülke genelini anlamak adına önemli bir alanı oluşturmaktadır. Bu durum ülke içerisinde temsil gücü yüksek, farklı etnik ve dini kimlikteki seçmen gruplarına ev sahipliği yapan ilin seçim coğrafyası bakımından önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın uzun bir zaman aralığını içermesi ve mekânsal derinliğinin olması, alanın ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesine zemin hazırlayarak yeni ilişkilerin keşfine yol açmaktadır.

Yoğun iç göçlere ev sahipliği yapan Bursa gibi illerde seçmen kompozisyonunun değişimi alana ithal seçmen tercihlerinin taşınmasının yanı sıra, var olan bir tercihin daha da ön plana çıkmasını sağlayarak seçim coğrafyasında önemli değişimlere neden olabilmektedir. Göçün yoğunluğu ve bu yoğunluğun özellikle köken bölge etrafında şekillenmesine paralel olarak olası etkinin boyutları da değişebilmektedir. Özellikle Bursa'da olduğu gibi etno-kültürel mahallelerde yoğun hemşehri ilişkilerine de bağlı olarak etki boyutu daha yüksek düzeye

ulaşmaktadır. Bu kapsamda iç göçlerin seçimler üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu tezle seçim sonuçları üzerinde etkili olan iç göçlerin önemi ortaya konulmuştur. Konu seçim coğrafyası ve iç göç ile ilgili az sayıdaki çalışmadan farklı yönleriyle ayrıntılı olarak ele alınmış ve alan yazına özgün bir biçimde katkı sağlanmıştır.

2.3. Veri ve Yöntem

2.3.1. Araştırma Evreni ve Örneklem Seçimi

Bu çalışmada göç, seçim ve anket verileri olmak üzere üç grup veriden yararlanılmıştır. Elde edilen verilere göre çalışmanın evreni şu şekildedir: (i) Çeşitli kamu kurum ve kuruluşlardan elde edilen göç ve seçim verilerinin evreni Bursa'dır. (ii) Anketler yoluyla doğrudan elde edilen verilerin evreni ise Bursa'da en fazla iç göç almış yedi merkez ilçedir (Gemlik, Gürsu, Kestel, Nilüfer, Mudanya, Osmangazi ve Yıldırım).

1. Grup Veriler

Göç, nüfus, harita altlıkları ve eğitim verilerinden oluşmaktadır. Bursa'nın göç hatlarının belirlenmesi için Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK); (i) iller arası (bir önceki ikametgaha göre) göç verisi (1975-1980, 1980-1985, 1985-1990, 1990-2000, 2009-2010, 2014-2015 ve 2020-2021), (ii) doğum yerine göre ikamet yeri verisi (1980-1985, 1985-1990, 1990-2000, 2014-2015 ve 2020-2021) ve (iii) nüfus kütüğü (2020-2021) verileri kullanılmıştır. İller arası göç verilerine son genel sayım sonrasında 2010 yılı itibarıyla erişilebilmektedir. Fakat 2010 yılında doğum yerine göre ikamet yeri verisinin TÜİK tarafından yayımlanmaması nedeniyle bu veriye ulaşılamamıştır. Son olarak Bursa ile ilgili nüfusun kümülatif birikimini görebilmek adına 2021 yılına ait nüfus kütüğüne dayalı göç verisi kullanılmıştır. Ayrıca Bursa'nın iç göç yapısının incelenmesinde DPT ve TÜİK'ten elde edilen ilçe ve il düzeyinde eğitim verilerinden (alınan-verilen göç) faydalanılmıştır. İlçe düzeyinde nüfus verilerine 1975-2021 arası kesintisiz olarak ulaşılabilmektedir. Göç eden nüfusun eğitim verileri ise 1990-2021 arasını kapsamaktadır (Tablo 1).

Tablo 1.

Çalışmada kullanılan veriler

Veri Grubu	Veri Türü	Açıklama	Verinin Düzeyi	Yıl	Kaynak
1. Grup	İç Göç	İller arası göç	İl	1975-2000	DİE
		Doğum yerine göre alınan iç göç	İlçe	1990-2000	DİE
		Doğum yerine göre alınan iç göç	İlçe	2015	TÜİK
		Doğum yerine göre alınan dış göç	İlçe	1990-2000	DİE
		Doğum yerine göre alınan dış göç	İlçe	2015	TÜİK
		İller arası göç	İl	2014-2021	TÜİK
		Doğum yerine göre ikamet edilen il	İl	1980-2000	DİE
		Doğum yerine göre ikamet edilen il	İl	2014-2021	TÜİK
		İkamet edilen ile göre nüfusun kayıtlı olduğu il	İl	2020-2021	TÜİK
		Yaş grupları ve cinsiyete göre alınan-verilen göç (%)	İl	1990-2000	DİE
		Yaş grupları ve cinsiyete göre alınan-verilen göç (%)	İl	2008-2021	TÜİK
		Eğitim düzeyine göre alınan-verilen göç (%)	İl	1990-2000	DİE
		Eğitim düzeyine göre alınan-verilen göç (%)	İl	2008-2021	TÜİK
		1. Grup	Nüfus	Cinsiyete göre nüfus	İl
Cinsiyete göre nüfus	İl			2008-2021	TÜİK
Eğitim düzeyine göre nüfus	İlçe			1990-2000	DİE
Eğitim düzeyine göre nüfus	İlçe			2015	TÜİK
Kır ve kent nüfusu	İl			1927-2000	DİE
Kır ve kent nüfusu	İl			2009-2021	TÜİK
Kır ve kent nüfusu	İlçe			1990-2000	DİE
Kır ve kent nüfusu	ilçe			2015	TÜİK
Yaşa göre nüfus (%)	İlçe			1990-2000	DİE
Yaşa göre nüfus	ilçe			2015	TÜİK
Yıllık nüfus artışı (%)	İl			1927-2000	DİE
Yıllık nüfus artışı (%)	İl			2009-2021	TÜİK
2. Grup	Seçim	Siyasal kanatlara göre genel seçim sonuçları (%)	Türkiye	1983-1999	YSK
		Meclise giren partilere göre genel seçim sonuçları (%)	Türkiye	2002-2015 Kasım	YSK
		Siyasal kanatlara göre genel seçim sonuçları (%)	İl	1983-1999	YSK
		Meclise giren partilere göre genel seçim sonuçları (%)	İl	2002-2015 Kasım	YSK
		Siyasal kanatlara göre genel seçim sonuçları (%) (YSK 2022)	İlçe	1983-1999	YSK
		Meclise giren partilere göre genel seçim sonuçları (%)	İlçe	2002-2015 Kasım	YSK
		Siyasal kanatlara göre genel seçim sonuçları (%)	Mahalle	1983-1999	YSK
		Meclise giren partilere göre genel seçim sonuçları (%)	Mahalle	2002-2015 Kasım	YSK

Bursa'ya ait ilçe ve mahalle düzeyindeki harita altlığı, 2015 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğünden temin edilmiştir. Araştırma kapsamında 1991-2015 seçimlerinin mahalle düzeyinde haritaya aktarılması gerekmiştir. Bu noktada literatür taraması yapılarak araştırma dönemini kapsayan 24 yıllık süreçte mahallelerin sınır değişimleri tespit edilmiştir. Elde edilen bilgilerden 2015'ten geriye dönük her seçim yılı için mahalle sınırları güncellenerek altı adet harita üretilmiştir. Harita ve bazı şekillerin çizilmesinde ArcGIS 10.7 ve CorelDRAW X8 programlarından faydalanılmıştır.

2. Grup Veriler

Yüksek Seçim Kurulu'ndan elde edilen genel seçim sonucu verilerinden oluşmaktadır. YSK'dan elde edilen 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015 Haziran ve 2015 Kasım'a ait 10 genel seçimin verisi (ülke, il, ilçe ve mahalle düzeyinde) kullanılmıştır. Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren siyasi irade belli dönemlerde kesintiye uğramıştır (1960 ve 1980 darbeleri). Bu nedenle bu çalışmada 1983 seçimleri başlangıç olarak alınmıştır. Çalışmada kullanılan mahalle düzeyindeki seçim verilerine 1991 itibarıyla ulaşılabilmesi nedeniyle çalışmada ilçe düzeyindeki incelemeler 1983, mahalle düzeyinde ise 1991 seçimleriyle başlamıştır (Tablo 1).

Türkiye'de 1991-1999 döneminde istikrarlı bir hükümet olmadığı, süregelen koalisyon hükümetlerince ülkenin yönetildiği ve dönem içerisinde çok sayıda parti kapatma, birleştirme vb. olayın yaşandığı bilinmektedir (Akarca ve Tansel, 2007; Çarkoğlu, 2012a). Ancak halef-selef ilişkisi, parti kapatmaların ardından açılan yeni partiler ya da birleşmeler yoluyla devam ettirilmiştir. Bu nedenle koalisyonlar döneminde partiler üzerinden yapılacak incelemeler, iki ardışık seçim arasında dahi önemli değişimler yaşanmasından kaynaklı olarak eksik ve hatalı bir yaklaşım olacaktır. Bu sorunun çözümü için 1983-1999 yıllarında gerçekleştirilen beş genel seçim, siyasi yelpazede bulunan yedi ayrıma göre (*Siyasal İslam, Türk Milliyetçiliği, Merkez Sağ, Merkez, Merkez Sol, Aşırı Sol, Kürt Milliyetçiliği*)¹ incelenmiştir. 2002 ve sonrasında ise meclise giren partilerin devamlılığının söz konusu olması sebebiyle, 2002-2015 Kasım dönemi siyasi kanatlar yerine meclise giren partiler bazında değerlendirilmiştir. 2015 genel seçimleri

¹ Partilerin siyasi yelpazede yer alan gruplarının belirlenmesinde faydalanan kaynaklar: Çarkoğlu (2002), Ayata ve Ayata (2007), Yılmaz (2011), Rubin ve Heper (2013), Kumbaracıbaşı (2015) ve Kalaycıoğlu (2018).

sonrasında ise partilerin ittifaklar kurarak seçimlere katılması nedeniyle 2015 sonrası gerçekleştirilen seçimler çalışmaya dahil edilmemiştir (Tablo 1).

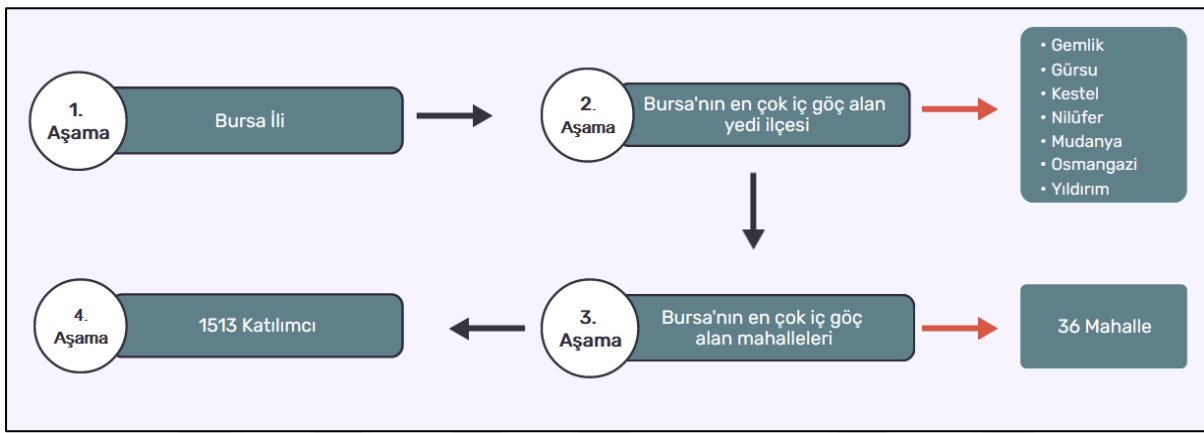
Ayrıca, YÖK Tez Merkezi, ulusal ve uluslararası yayın yapan dergiler, üniversite kütüphaneleri, Bursa'nın il ve ilçe kütüphaneleri, Bursa Kent Belleği ile kamu ve özel kurum ve kuruluşların Bursa bellekleri taranarak literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taramasında da Bursa ile ilgili çeşitli veriler toplanmıştır.

3. Grup Veriler

Anketler yoluyla elde edilen verilerden oluşmaktadır ve araştırma evreninin özelliklerini taşıyan temsili verilerdir. Saha çalışmasının başladığı Haziran 2019'da TÜİK verilerine göre adresi Bursa'da olan 2.994.521 kişinin nüfus kütüğüne göre %47,78'i (1.409.381), doğum yerine göre de %36,65'i (1.097.364) başka illere kayıtlıdır. Göç eden kişilerin öncelikli olarak ekonomik imkânlar açısından gelişmiş olan il merkezlerine yönelmeleri nedeniyle ağırlıklı olarak kent merkezinde ikamet ettikleri görülmektedir. Nitekim kent merkezinde yer alan yedi ilçenin (Gemlik, Gürsu, Kestel, Nilüfer, Mudanya, Osmangazi ve Yıldırım) 2018 yılı nüfus kütüğüne göre tüm iç göçle gelenlerin %84,65'ine, doğum yerine göre ise %82,61'ine ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Bu sebeple saha çalışmasının araştırma evrenini bahsi geçen ilçelerde ikamet eden, diğer illerden göç etmiş ve göç ettikten sonra en az bir kez oy kullanmış kişiler oluşturmaktadır (Şekil 1).

Araştırmanın evreni farklı kimlik bölgelerinden gelen ve farklı sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere sahip gruplardan oluşmaktadır. Bu durum göç ve seçim gibi geniş evrene sahip çalışmalarda tüm evrene ulaşmanın oldukça zor, maddi yükü fazla ve uzun zaman almasına neden olmaktadır. Ayrıca araştırma evreninin farklı niteliklere sahip gruplardan oluşması, örneklem sayısını arttırmaktadır. Böyle durumlarda araştırma evreninin bütün niteliklerini temsil eden ve ulaşılabilirliği olan, onun küçük bir modeli ile çalışmayı sürdürmek daha ucuz, hızlı ve kolaydır. Bu kapsamda Göncü Şavran'ın (2012: 146) belirttiği gibi çalışmanın evren ve veri toplama tekniği düşünüldüğünde en uygun örnekleme yöntemi, olasılığa dayalı olan örneklem seçim tekniklerinden birisi olmalıdır. “*Olasılığa Dayalı Örnekleme Teknikleri*, örneklemin evreni temsil etme gücünü arttırmaktadır. Böylece evrendeki her bir eleman, örnekleme yer alma şansına sahip olur.” (Özen ve Gül, 2010: 398).

Evrenin tanımlanabilir birimlere bölünebilmesi, sürecin daha hızlı ve sağlıklı olarak ilerlemesini sağlamaktadır. Nüfusun bölünebileceği küçük birimler nüfusun unsurları olarak adlandırılmakta, bu unsurlardan oluşan gruplara da küme denmektedir (Shalabh, 2013: 1). Bu yöntem örneklem kümelerinin ya da seçilen grubun birden fazla kitle birimi içermesine olanak sağlamaktadır (Sencer ve Sencer, 1978: 472). Ayrıca tek tek bireylerle çalışılmak yerine, olasılıklı örneklemeyle seçilen gruplar ile çalışma kolaylığı da sunmaktadır. *Küme Örnekleme*, seçilmiş kümelerin tüm elemanları benzer niteliklere sahiptirler (Özen ve Gül, 2010: 406). Bu kapsamda tez, il içi farklılaşmanın gözden kaçırılmaması adına en küçük idari birim olan mahalle ölçeğinde tasarlanmıştır.

Şekil 1. Örneklem belirleme aşamalarının şematik gösterimi

Çalışmanın gerçekleştirildiği Bursa'da öncelikle en çok iç göç alan ilçeler (Gemlik, Gürsu, Kestel, Nilüfer, Mudanya, Osmangazi ve Yıldırım) belirlenmiştir. Belirlenen bu yedi merkez ilçede yer alan göçmen yoğun mahalleler saptanmıştır. Türkiye'de mahalle düzeyinde resmi göç istatistikleri bulunmamaktadır. Bu nedenle literatür taraması (Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 2000; Ataç ve Işık, 2013; Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2014; Mutlu ve Varol, 2017), ilçelerin aldığı iç göç istatistikleri, bilir kişi görüşmeleri ve öncül saha araştırmalarından elde edilen bilgiler ışığında en fazla iç göç alan mahalleler göçmenlerin köken bölgeleri de dikkate alınarak tespit edilerek 1.513 katılımcı ile görüşülmüştür (Şekil 1).

Bursa'da iç göçlerin en yoğun olduğu ilçeler Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım'dır (Tablo 2). Osmangazi ve Yıldırım'da alınan iç göçlere bağlı olarak çok sayıda göçmen yoğun mahalle bulunmaktadır. Nilüfer ilçesi de yoğun iç göç almakla birlikte iç göç ile gelen kişilerin mekândaki dağılımı, görece Osmangazi ve Yıldırım'a göre daha heterojen olarak gerçekleşmiştir. Osmangazi ve Yıldırım'da çok sayıda etno-kültürel alanın varlığı gözlenirken,

Nilüfer ilçesinde köken bölgeye dayalı kümelenme oldukça düşük düzeydedir. Bu nedenle Nilüfer ilçesinden alanı temsil özelliği yüksek üç mahalle seçilmiştir. Genel olarak bakıldığında; Gemlik'ten üç, Gürsu'dan iki, Kestel'den iki, Mudanya'dan iki, Nilüfer'den üç, Osmangazi'den 12 ve Yıldırım'dan 12 olmak üzere toplamda 36 mahalle seçilmiştir (Şekil 2). Belirlenen mahalleler üzerinden örneklem büyüklüğü hesaplanmıştır.

Örnekleme dahil olacak mahallelerin belirlenmesinden sonra örnek genişliğinin belirlenmesi için MİNİTAB 19 paket programı faydalanılmıştır. Programda örneklem genişliği Slovin's formülüne göre belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğü n ile gösterilen Slovin's formülü (Tejada ve Punzalan, 2012: 129) şu şekilde verilir (1.1):

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2} \quad (1.1)$$

n = Örneklem büyüklüğü

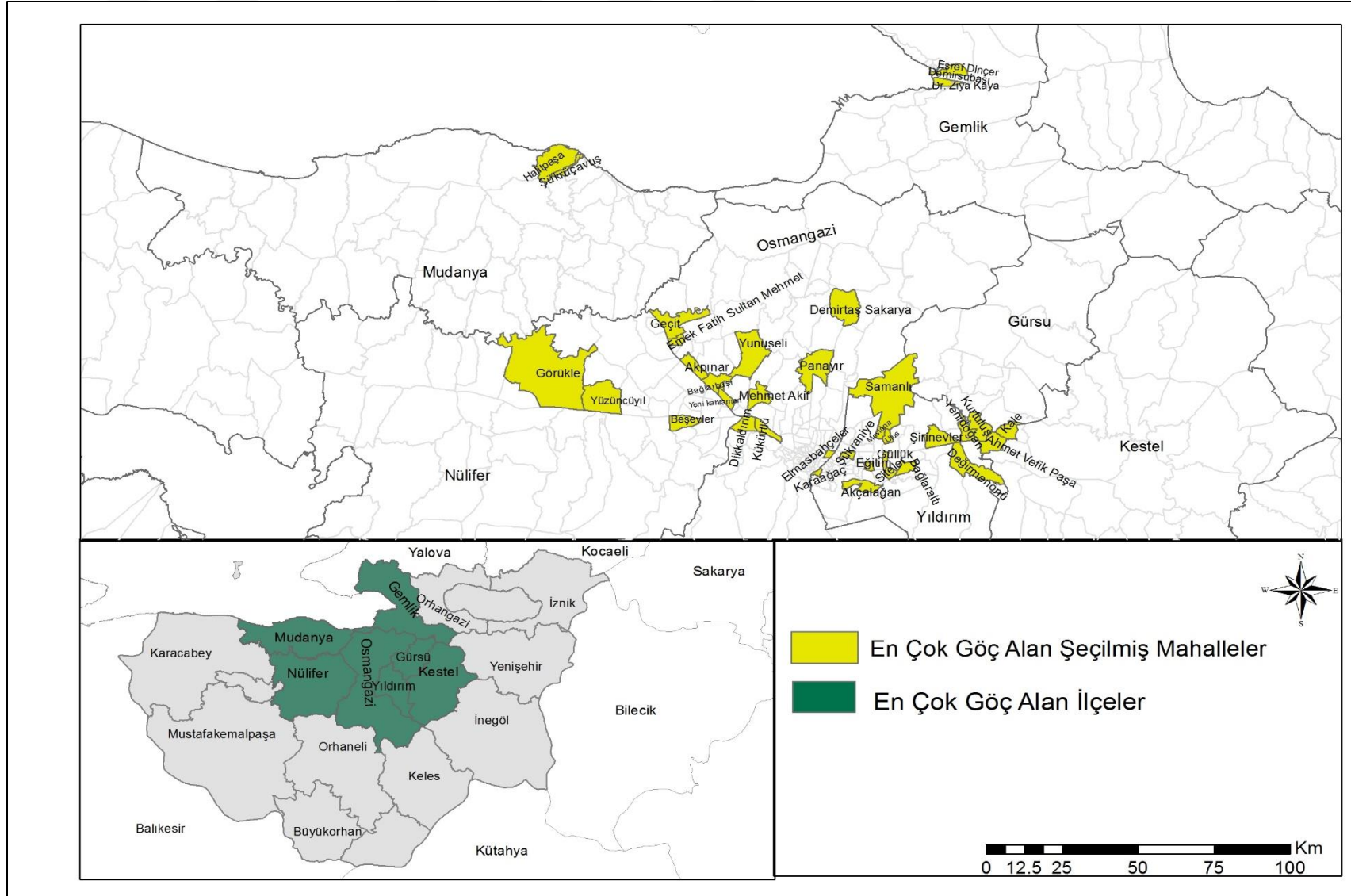
N = Nüfus büyüklüğü

e = Hata payı

Formüle göre örneklem genişliğinin hesaplanabilmesi için mahallelerin 2018 yılındaki toplam nüfusları belirlenmiştir. Buna göre 36 mahallede toplam 533.188 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bu nüfusun tamamının iç göçlerle gelen kişilerden oluşmadığı bilinmektedir. Ancak buna yönelik resmi bir istatistik bulunmamaktadır. Bu nedenle örneklem belirlenirken mahallelerin toplam nüfusları esas alınmıştır. Artı-eksi %2,5 (toplamda %5) hata pay ve %95 güven seviyesi ile popülasyondan alınması gereken örneklem büyüklüğü şöyledir (1.1a):

$$n = \frac{533.188}{1 + 533.188*(0,025)^2} \cong 1595,213 \quad (1.1a)$$

Mahallelerin toplam nüfuslarının (533.188) tamamının iç göç yoluyla gelenlerden oluştuğu varsayılırsa 1.595 kişiye anket yapılması gerekirken; mahalle nüfusunun tamamının göçle gelenlerden oluşmaması, 22 yaş altı nüfusun (en az bir kez oy kullanmamış kişiler) anket kapsamının dışında tutulması ve saha araştırmasının son döneminin Covid-19 pandemisinin başlangıcına denk gelmesi nedeniyle 1.513 katılımcıyla anket uygulanmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen kriterler içerisinde rast gele seçim yapılmıştır.

Şekil 2. Örneklerin seçildiği mahallelerin dağılımı

Tablo 2.

Bursa’da örneklemelerin seçildiği ilçelerde 18 yaş ve üstü seçmen nüfus, nüfus kütüğü ve doğum yerine göre nüfus ve belirlenen anket sayısı

İlçeler	İlçelere Göre Örneklem Olarak Seçilmiş Mahalle Sayısı	2018 Yılı 18 ve Yaş Üstü Seçmen Nüfus	Nüfus Kütüğüne Göre (%)	Doğum Yerine Göre (%)	Yapılması Planlanan Anket Sayısı
Gemlik	3	82.485	4,29	4,33	77
Gürsu	2	60.850	3,81	3,7	60
Kestel	2	46.969	2,06	2,17	45
Mudanya	3	73.354	16,19	16,21	56
Nilüfer	2	319.162	2,56	2,99	297
Osmangazi	12	614.018	29,22	28,09	590
Yıldırım	12	450.616	26,51	25,12	470
Toplam	36	1.564.969	84,65	82,61	1.595

Tablo 3.

Mallalere göre gerçekleştirilen anket sayıları

İlçe	Mahallenin Adı	2018 Yılı 18 Yaş Üstü Seçmen Nüfus	Örneklem Sayısı	İlçe	Mahallenin Adı	2018 Yılı 18 Yaş Üstü Seçmen Nüfus	Örneklem Sayısı
Gemlik	Demirsubaşı	1.096	6	Osmangazi	Geçit	11.022	40
Gemlik	Dr. Ziya Kaya	12.830	35	Osmangazi	Kükürtlü	9.093	31
Gemlik	Eşref Dinçer	12.273	35	Osmangazi	Mehmet Akif	4.722	18
Gürsu	Kurtuluş	16.581	35	Osmangazi	Panayır	15.831	54
Gürsu	Yenidoğan	13.481	34	Osmangazi	Yenikaraman	8.847	27
Kestel	Ahmet Vefik Paşa	7.955	29	Osmangazi	Yunuseli	22.097	65
Kestel	Kale	6.631	23	Yıldırım	Akçağlayan	11.776	46
Mudanya	Halitpaşa	10.571	36	Yıldırım	Bağlaraltı	12.986	49
Mudanya	Şükrü Çavuş	3.172	14	Yıldırım	Değirmenönü	14.552	68
Nilüfer	Beşevler	16.064	100	Yıldırım	Eğitim	8.763	31
Nilüfer	Görükle	18.198	91	Yıldırım	Güllük	7.119	28
Nilüfer	Yüzüncüyıl	14.207	91	Yıldırım	Karaağaç	5.458	20
Osmangazi	Akpınar	11.819	38	Yıldırım	Mevlana	6.712	32
Osmangazi	Bağlarbaşı	26.034	88	Yıldırım	Samanlı	6.770	29
Osmangazi	Demirtaş Sakarya	7.319	24	Yıldırım	SiteLER	4.162	16
Osmangazi	Dikkaldırım	14.524	50	Yıldırım	Şirinevler	13.639	64
Osmangazi	Elmasbahçeler	6.960	21	Yıldırım	Şükranıye	7.454	29
Osmangazi	Emek Fatih Sultan Mehmet	14.689	58	Yıldırım	Ulus	10.175	58
Toplam				1.513			

Belirlenen örneklem genişliğine göre mahallelere uygulanacak örneklem dağılımının belirlenme aşamasında öncelikle iç göç yoğunluğuna göre (doğum yeri ve nüfus kütüğü verilerine dayalı olarak) her ilçeden alınması gereken toplam örneklem sayıları hesaplanmıştır. Her ilçede toplam ne kadar anket yapılacağına tespit edilmiştir (Tablo 2). Ardından mahalle bazında göçmen verisi bulunmaması nedeniyle mahallelerde yapılacak anketlerin sayısı, literatür ve saha gözlemlerinde elde edilen bilgilere göre tespit edilmiştir. örneklemelerin seçildiği mahallelerde gerçekleştirilen anket sayıları Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 4.

Katılımcıların doğum yerleri ve nüfus kütüklerinin İBBS 12 Bölge’ye göre dağılımları (f-%)

Bölgeler	Doğum Yeri		Nüfus Kütüğü	
	f	%	f	%
İstanbul	36	2,38	17	1,12
Batı Marmara	75	4,96	75	4,96
Ege	92	6,08	87	5,75
Doğu Marmara	48	3,17	101	6,68
Batı Anadolu	72	4,76	54	3,57
Akdeniz	49	3,24	47	3,11
Orta Anadolu	89	5,88	92	6,08
Batı Karadeniz	161	10,64	157	10,38
Doğu Karadeniz	277	18,31	285	18,84
Kuzeydoğu Anadolu	307	20,29	297	19,63
Ortadoğu Anadolu	232	15,33	230	15,2
Güneydoğu Anadolu	75	4,96	71	4,69
Toplam	1513	100	1513	100

Literatürden yola çıkarak (Miller, 1977; Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 2000; Pattie ve Johnston, 2000; Gimpel, 2001; MacAllister vd., 2001; Çarkoğlu, 2002; Johnston vd., 2005; Ayata ve Ayata, 2007; Özözen Kahraman, 2007; Ataç ve Işık, 2013; Cho vd., 2013; Rubin ve Heper, 2013; Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2014; Kumbaracıbaşı, 2015; Mutlu ve Varol, 2017; Kalaycıoğlu, 2018; Rohla vd., 2018) tasarlanan anket formu birer hafta süren iki pilot uygulama ile saha çalışması öncesinde sınanmıştır. 2022 Nisan ve Mayıs aylarında 43 kişi ile yapılan iki pilot uygulamanın sonuçlarına göre anketler yeniden düzenlenerek son şekli verilmiştir.

Saha çalışması 2019 Haziran ile 2020 Mart ayları arasında yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Toplamda 33 sorudan oluşan anketin ilk bölümünde katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine, ikinci bölümde göç aşamalarına, üçüncü bölümde

siyasal eğilimleri ve dördüncü bölümde göç nedenleri, ikamet yeri ve seçmen tercihlerini etkileyen faktörleri öğrenmeye yönelik sorular bulunmaktadır (EK 1). Saha çalışması bulgularına göre katılımcıların doğum yerlerinin bölgesel dağılımlarıyla TÜİK verileri benzerdir (Tablo 4).

2.3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Araştırmacı Konumu

Tez çalışmasında karşılaşılan birinci sınırlılık, mahalle düzeyinde köken bilgi verisinin paylaşılmamasıdır. Çeşitli nedenlerle devlet kurumlarının bu konudaki bilgilerin paylaşılması hususunda hassasiyetleri bulunmaktadır. Bu konuda yaşanan sınırlılıklar literatür taraması, bilirdiği kişi görüşmeleri ve öncül saha araştırmalarından elde edilen bilgiler yardımıyla aşılmaya çalışılmıştır. Saha çalışmasına başlamadan yaşanan ikinci sınırlılık ‘Etik Kurul’da anket sorularına yönelik müdahaleden kaynaklanmıştır. Anket kapsamında sorulan soruların yanında, katılımcıların etnik köken, dini inanış, parti tercihleri, parti ve ideoloji değiştirip değiştirmedikleri gibi bazı soruların daha sorulması planlanmıştır. Ancak Türkiye’de siyasi konulara yönelik yapılan ve yapılacak olan saha çalışmaları çeşitli çekinceler uyandırmaktadır. Nitekim ‘Etik Kurul’a yapılan başvuru sonucu yukarıda belirtilen soruların uygun olmadığı ve anketten çıkarılması gerektiği tarafımıza bildirilmiştir.

Tezde karşılaşılan üçüncü sınırlılık ise saha araştırmasının son aşamasının Covid-19 pandemisinin başlangıcına denk gelmesi nedeniyle alan araştırmasında yaşanan aksaklıktır. Pandemiden kaynaklı olarak kişilerin sosyal mesafeye önem vermesi anket uygulamasını olumsuz etkilemiş olup, saha çalışması 1.513 anketle sonlandırılmıştır.

Tezi etkileyen önemli etkenlerden bir tanesi de saha çalışmasında araştırmacının konumu olmuştur. Nitel ve nicel araştırmalarda, araştırma yapısı gereği araştırmacının kimliği belirgin bir şekilde farklılık göstermektedir. Nicel araştırmalarda, araştırma aracı ve o aracı kontrol eden araştırmacı birbirinden farklıdır. Nitel araştırmalarda ise araştırmacının kendisi ölçüm aracıdır. Bu nedenle nicel araştırmalarda araştırmacı, nitel araştırmaya göre fenomenin daha dışında kalabilmektedir (Tracy, 2013). Ancak araştırmacı saha çalışmasını belirli bir düzeyde etkileyebilmekte ve etkilenebilmektedir. Bu noktada araştırmacının konumu devreye girmektedir. Araştırmacının çalışmakta olduğu gruba içeride ya da dışarıda bir mesafede olmasını içeren araştırmacı konumu; kültürel, sosyal ve dilsel yakınlıklar; ideoloji ve siyasi tercihler, yaş, cinsiyet, medeni durum, aile yapısı ve meslek gibi özellikler bakımından

araştırmacının incelenen grup ile ilişkilerini şekillendirmede önemlidir (Ergun ve Erdemir, 2010: 34). Bu konu araştırmacının içeride ya da dışarıda olmasına göre beraberinde çeşitli avantaj ve dezavantajlar getirmektedir. Araştırmacı için içeriden olmak katılımcılar tarafından daha hızlı kabul görmesini sağlarken; kişisel deneyimlerinin algısını bulanıklaştırmasını ve nesnellliğini etkilemesini mümkün kılabilir. Dışarıdan olmakta ise nesnellüğün muhafazası daha kolay olabilmekle birlikte araştırmacının grup tarafından kabul görmesi, katılımcıların araştırmacıyı içlerine alarak araştırılan fenomeni ayrıntılarıyla sunması zorlaşmaktadır. Ayrıca konum meselesi sürece göre değişkenlik gösterebilmektedir. Nitekim araştırmacı; katılımcıların özelliklerine, görüşme yapılan mekâna, sosyal, kültürel, etnik ve dini normlara bağlı olarak farklı konumlar üstlenebilmektedir. Bu nokta Deniz'in de (2018: 29) belirttiği gibi araştırmacının konumunu belirlemesinden ziyade bu konumunun araştırmayı nasıl yönlendirdiğini anlaması çok daha önemli olmaktadır.

Bursa'nın aldığı iç göçlerin genel seçimlerle ilişkisinin araştırıldığı tez kapsamında, saha çalışmasını yürütürken var olan kimliklerime bağlı olarak araştırmacı konumum oldukça değişken bir yapıda olmuştur. Her ne kadar çalışmanın sahadan veri toplama aşaması nicel bir yöntemle gerçekleştirilse de sahada hem bir gözlemci hem de katılımcı için görüşmeci konumunda yer almak, araştırmacı konumunun sorgulanmasını ve alana göre değişiklik göstermesini gerekli kılmıştır. Nitekim görüşme yapılan katılımcıya ve bulunulan mekânın özelliklerine göre içeride ya da dışarıda olma durumu farklılık göstermiştir. Saha çalışması ilin yedi merkez ilçesinin farklı ekonomik ve demografik özelliklere sahip mahallelerinde yapılmıştır. Mekândan mekâna değişmekle birlikte cinsiyetim ve var olan kimliklerimin fiziksel görünüşümü etkilemesi gibi nedenlerle de bazı zorluklar yaşanmıştır. Bu zorlukları atlatmak için birtakım stratejiler geliştirilmiştir. Yaşanan bu zorluklar araştırmacıdan, katılımcıdan, çalışmanın konusundan ve görüşme yapılan mekândan kaynaklanan zorluklar olarak sınıflandırılabilir. Bazı alanlarda tek bir nedenden dolayı zorluklar yaşanırken, bazı alanlarda birden çok faktörden kaynaklı olarak güçlükler yaşanmıştır.

Araştırmacının kimliğinden kaynaklanan zorlukların başında cinsiyet ve fiziksel görünüş gelmektedir. Nitekim özellikle bazı mahallelerde (Yıldırım ilçesine bağlı Mevlana ve Ulus, Gürsu ilçesine bağlı Kurtuluş ve Yenidoğan) çalışmanın kadın araştırmacı tarafından yürütülmesi, erkek katılımcıların görüşmeye katılması konusunda sorun oluşturmuştur. Görüşmeler esnasında saha çalışması hakkında bilgi ve deneyime sahip en az bir erkek çalışmacının da görüşme sırasında hazır bulunması sağlanmıştır. Ancak yine de gönüllü erkek

katılımcıların bulunmasında zorluklar yaşanmış, gönüllülük derecelerinin düşük olmasına bağlı olarak her soruya cevap alma konusunda güçlüklerle karşılaşmıştır. Sahada araştırmacı ve katılımcının kimlik ortaklığına sahip olması, içeriden olarak görülmesi, saha çalışmasını olumlu yönde etkilediği gözlenmiştir. Nitekim Muhafazakâr kadın katılımcıların yoğun olduğu Yıldırım ve Kestel ilçelerinde katılımcılar genellikle çalışmaya katılmayı kabul etmemişlerdir. Bu sorunu aşabilmek için görüşmeler esnasında muhafazakâr görünüşe sahip bir kadın anketörden yardım alınmıştır. Görüşmecinin kadın olmasının yanı sıra muhafazakâr görünüşe sahip olması, kadın katılımcılar için bizden algının oluşmasına katkı sağlayarak gönüllülük düzeylerini yükselttiği gözlenmiştir.

Kadın katılımcıların dışarıdan olan kişilerle görüşmeye istekli olmaması, katılımcıdan kaynaklanan önemli bir güçlük olmuştur. Bu durum anket sonuçlarına da yansımış ve 1.513 katılımcı içerisinde sadece 352 (%23,27) kadın katılımcıyla görüşülmüştür. Kadınların görüşmeye katılmak istememeleri tez için önemli bir kısıtlayıcı faktördür. Kadınların siyasal yaşama erkekten daha az ilgi duyduğu söylenebilir (Atabey ve Hasta, 2018; Uluç ve Küçük, 2022). Nitekim kadın katılımcıların önemli bir kısmı için siyasal eğilime dair konuların daha çok erkeğin ilgilenmesi gereken konular olduğu düşüncesi hakimdir. Bu nedenle katılımcıların siyasal tercihlerine yönelik sorulara cevap vermekte zorlandıkları ve/veya bu tercihlerinin yakın çevresinde yer alan erkekler tarafından şekillendirildiği gözlenmiştir.

Yine saha çalışması kapsamında en yaygın görülen problemlerden birisi, kişilerin anket vb. süreçlerle ilgili ön yargıdır. Büyük şehirlerde yaşayan kişilerle anket, devre mülk tanıtımı/satımı, kredi kartı tanıtımı vb. konularda sık sık görüşme yapılmaya çalışılmakta ve bu konularda katılımcıların gönüllü olmamasına rağmen ısrar edildiği görülmektedir. Yaşanan bu olumsuz deneyimlerin akademik nitelikteki çalışmalara da yansıdığı gözlenmiştir. Araştırmacı çalışmanın nedenini, önemini ve gerekliliğini gerekli tüm belgelerle açıklayıcı bir şekilde ifade etse de kişilerin daha önceki deneyimlerine bağlı olarak araştırmacının reddedilme oranı yüksek olmaktadır. Bu olumsuz yaklaşım çalışılan konuya göre de değişiklik göstermektedir. Özellikle siyasal konular hakkında yapılan saha çalışmalarında, katılımcıların gönüllülük düzeyleri düşmektedir. Ayrıca araştırılan konunun siyaset hakkında olması; kişilerde çalışmanın hükümet, belirli bir siyasi parti ya da yönelim tarafından yaptırıldığı düşüncesin hakim olmasına neden olabilmektedir. Kişiler siyasi tercih ve davranışlarını ifade etmekte çekinmektedirler. Bu durum hem katılımcı sayısını hem de soruların hepsine cevap almayı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu kapsamda katılımcılara gerekli açıklamalar yapılmış ve

akademik bir çalışma olduğuna dair gerekli belgeler gösterilmiştir. Fakat katılımcı bulma ve her soruya cevap alabilme konularında güçlerle karşılaşmıştır.

Van Maanen'ge göre sahada kadınlara bazı kapılar diğerlerinden daha kolay açılmaktadır (Ergun ve Erdemir, 2010: 29). Ancak bu durum katılımcının ve dolayısıyla mekânın demografik ve kültürel yapısı ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle aynı araştırma sorusunun birbirinden farklı ekonomik, demografik ve kültürel özelliklere sahip mekânlarda eş zamanlı olarak araştırıldığı çalışmalarda, bu durumdan kaynaklı olarak oluşan avantaj ve dezavantajlar daha net bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Nitekim alan araştırmasında demografik, ekonomik ve kültürel farklılıklardan dolayı her mekânlarda farklı zorluk ve kolaylıklarla karşılaşmıştır. Örneğin saha çalışması kapsamında eğitim ve ekonomik seviyesi yüksek olduğu gözlenen Nilüfer ve Mudanya ilçeleriyle orta düzeyde olan Gemlik ilçesinde gerçekleştirilen görüşmelerin, eğitim ve ekonomik seviyeleri daha düşük olan Gürsu, Kestel, Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinde yapılan görüşmelere göre daha kolay gerçekleşmiş olup, bu üç ilçede gönüllülük yüzdesinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Alanlar arasında ankete katılan kadın katılımcı oranları arasında da önemli farklar bulunmaktadır. Nitekim anket sonuçlarına bakıldığında en fazla kadın katılımcıyla Gemlik (%38,2), Nilüfer (%36,2) ve Mudanya (%38) ilçelerinde görüşüldüğü görülmektedir.

Gemlik, Nilüfer ve Mudanya ilçelerinin aksine kadın araştırmacı olarak katılımcılarla görüşebilmek için kahvehane ya da cami avlularında yer alan çayhanelere girmek, görüşmeleri bu alanlarda gerçekleştirmek konusunda Gürsu, Kestel ve Yıldırım ilçelerinde önemli engellerle karşılaşmıştır. Alanın kültürel yapısının da katkısıyla bahsi geçen mekânlarda araştırmacı kimliğiyle de olsa bir kadın olarak bulunmak mekânda bulunan diğer erkekler tarafından olumsuz karşılanmıştır. Gönüllü erkek katılımcıların bulunmasını daha da zorlaştırmış, her soruya cevap almayı güçleştirmiş, katılımcının gönüllülük ve cevap verme istediğine müdahalelere yol açmış, yer yer başlanılan anketin yarım kalmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durumun mekânsal kültürle olan ilişki oldukça belirgindir. Nitekim Yıldırım ilçesinde, ilçenin ortasından geçen ve ilçeyi adeta ikiye bölen Ankara Yolu bulunmaktadır. Bu yolun güneyinde ağırlıklı olarak Karadenizli ve Kuzeydoğu Anadolu kökenli kişiler ikamet ederken, yolun kuzeyinde Karadenizli Kuzeydoğu ve Orta Doğu Anadolu kökenli kişiler ikamet etmektedirler. Yolun kuzeyinde ikamet eden katılımcıların eğitim düzeyleri, görece güneyinde ikamet edenler oranla daha düşüktür. Ayrıca bahsi geçen alanın daha Muhafazakâr-İslamcı bir yapıda olduğu gözlenmiştir. Bu yapıya bağlı olarak ilçenin güneyinde gerçekleştirilen saha çalışmasında kadın kimliği önemli bir sorun oluşturmazken, kuzeyinde gerçekleştirilen saha

çalışmalarında ciddi bir problem olarak karşına çıkmıştır. Nitekim bu alanlarda yapılan çalışmalarda kadın katılımcının neredeyse yok denecek kadar az olduğu dikkat çekmektedir. Erkek egemen yapının hakim olduğu bu alanlarda, mekânsal görünüm açısından da ağırlıklı olarak erkeklerin alanda daha fazla görünür olduğu belirlenmiştir. Ulaşılabilen kadınlar ise genellikle anket uygulamasına katılmayı reddetmiştir. Erkek egemen bu mekânların ilginç diğer özelliği ise özellikle Kürt vatandaşların yoğun olarak ikamet ettiği Mevlana ve Ulus mahallelerinde cinsiyet fark etmeksizin dışarıdan olanı reddetme eğilimleridir. Nitekim bu mahallelerde kadın araştırmacı olarak saha çalışması gerçekleştirilememiş, alan gözlemlenirken dahi çeşitli sıkıntılarla karşılaşmıştır. Ayrıca saha çalışması hakkında bilgi ve deneyime sahip erkek çalışmacı da alanda kabul görmemiştir. Bu sorunu aşabilmek için bahsi geçen iki mahalle için farklı bir çözüm stratejisi denenmiştir. Bu alanlar için tezin saha çalışmasını temsil ve kontrol eden erkek araştırmacıyla birlikte Kürtçenin yanı sıra Zazaca da bilen iki adet anketör hazır bulunmuştur. Saha çalışması esnasında Türkçe ve Kürtçe konuşmak katılımcıları ikna etme aşamasında yetersiz kalmıştır. Bu noktada anketörlerin Zazaca konuşarak kendilerinin onlardan biri olduğunu göstermeleri gerekmiştir. Bu yaklaşım sayesinde anketörler ve katılımcılar arasında dil ve kültür birliğinin olduğunun anlaşılmasıyla katılımcıların ankete yaklaşımları olumlu yönde değişim göstermiştir.

2.3.3. Veri Analizi

Elde edilen büyük ve kompleks veri seti üzerinden birçok ilişkinin tespit edilmesi mümkündür. Bu açıdan ilgili literatür de incelenerek, istatistiksel yöntem olarak *Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlerin* çalışma için uygun yöntemler olduğu düşünülmüştür. Nitekim *Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlerin* uygulanabilmesi için öncelikle büyük ve karmaşık veri setinin bulunması gerekmektedir. Bu analizlerin kullanımı ile genel olarak karmaşık problemler daha anlaşılır hale getirilmeye, birimler sınıflandırılmaya, değişkenler arası bağımlılık yapısı ortadan kaldırılmaya ve veriler daha az boyutta incelenmeye çalışılır (Bülbül ve Köse, 2010). Bu açıdan bakıldığında veri temin yolu (anket gibi kategorik ve karmaşık yapıları veriler) ve istenilen istatistiksel çıktılar açısından oldukça uygun istatistiksel yöntemleri içerisinde barındırdığı görülmektedir. İki den fazla değişken içeren karmaşık sorular cevaplanmaya çalışıldığında, sorular bu yöntemler yardımıyla iyi şekilde incelenebilmektedir. Verilerin doğası ve analiz edilen ilişkinin türü hakkındaki varsayımlara dayanarak seçilebilecek birden fazla *Çok Değişkenli Analiz Tekniği* bulunmaktadır. Her teknik, gözlemlenen verilere karşı aralarındaki ilişkiler hakkında bir araştırma sorusunun teorik modellerini test eder. Teorik modeller gerçeklere ve değişkenler arasındaki makul ilişkiler hakkında yeni hipotezlere dayanmaktadır.

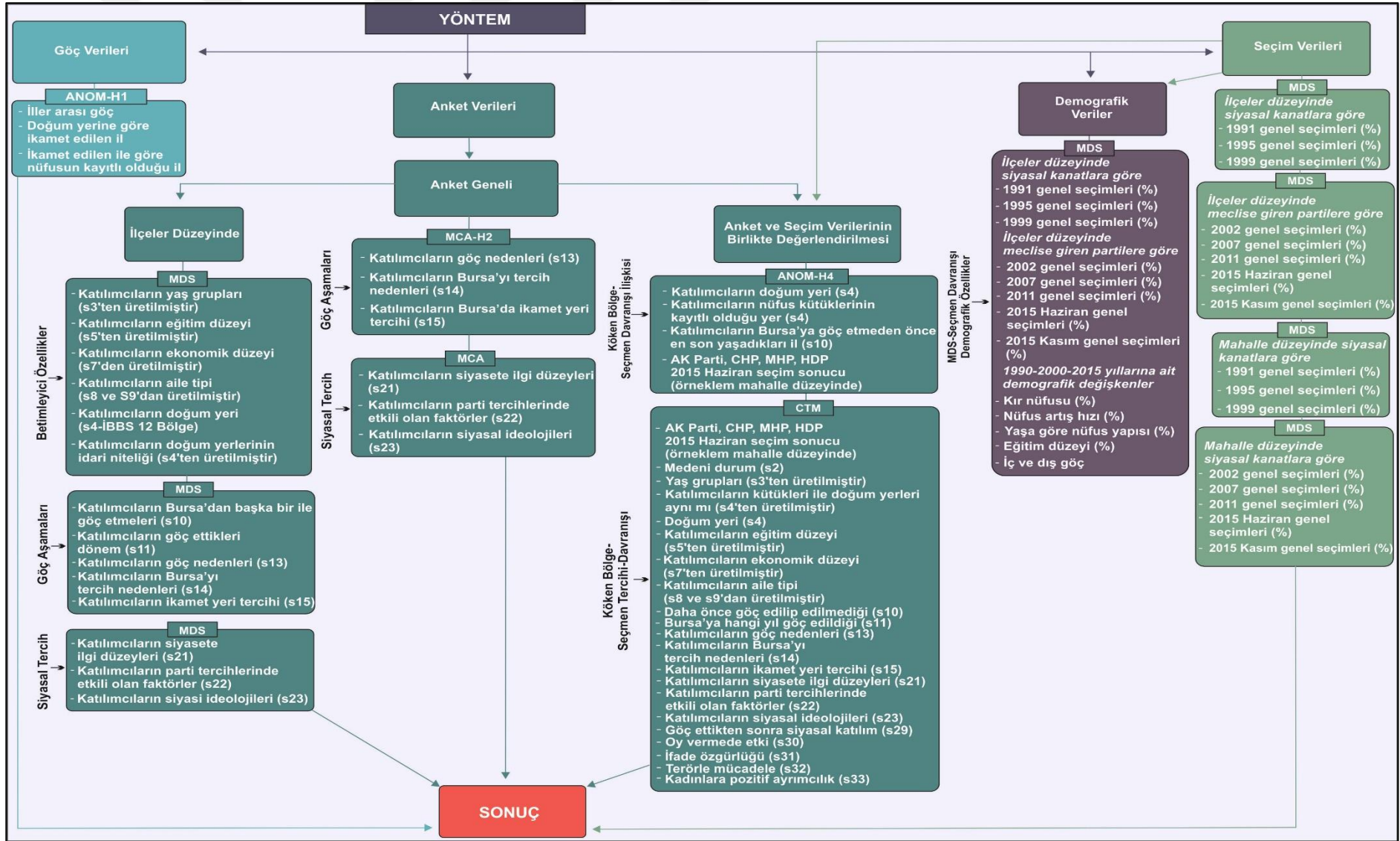
Çok değişkenli teknikler araştırmacıların değişkenler arasındaki ilişkilere kapsamlı bir şekilde bakmalarına ve değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmelerine izin vermektedir. Böylece tek bir değişkene bakmaktan çok daha zengin ve gerçekçi bir görüntü ile tüm değişkenler arasındaki ilişkileri ve potansiyel etkileşimleri eş zamanlı olarak inceleyebilmeyi sağlamaktadır. Ayrıca tek değişkenli tekniklerle karşılaştırıldığında güçlü bir anlamlılık testi sunar (Shiker, 2012).

Tez kapsamında iki farklı istatistik programı ve dört farklı istatistiksel yöntem kullanılmıştır. *Ortalamaların Analizi* ve *Çoklu Uyum Analizi* yöntemlerinin uygulanma aşamasında Minitab 19, *Çok Boyutlu Ölçekleme* ve *Sınıflama Ağacı* yöntemlerinin uygulanma aşamasında SPSS 26 programlarından faydalanılmıştır.

Şekil 3 incelendiğinde köken bölgenin bir değişken olarak kullanıldığı analizlerde, bu değişken için doğum yeri verisinin kullanıldığı görülmektedir. Bilindiği üzere Türkiye'de çocuklar, babalarının nüfuslarının olduğu yerde kayıtlıdır. Kadınların ise evlendikten sonra nüfusları, eşlerinin nüfus kayıtlarının olduğu ile devredilir. İlgili literatür de incelendiğinde (Akarca ve Başlevent, 2010; Başlevent, 2013), bahsi geçen nedenden dolayı benzer yaklaşımın tercih edildiği görülmektedir.

Ortalamaların Analizi (Analysis of Means/ANOM)

Ortalamaların Analizi (ANOM); genel ortalama ile çoklu grup karşılaştırmaları sunmak için kullanılan, grup içi eşitliği test eden grafiksel bir yöntemdir. Temelde hem istatistiksel hem de pratik önem açısından sonuçlar çıkarabilme ve bu sonuçların kolayca yorumlanabilmesine olanak sağlayan bir metottur (Pallmann ve Hothorn, 2016). Faktör seviyelerinin genel ortalamadan farklı olup olmadığının test edildiği uygulama; normal, binom, poisson dağılımını izleyen veri setlerine uygulanabilmektedir. Uygulama neticesinde elde edilen sonuç grafiği, grup içerisinde yer alan her bir üyenin (faktör seviyesi) ortalamasını, genel ortalamayı ve karar sınırlarını görüntüler. Eğer bir nokta karar sınırlarının dışına çıkıyorsa, bu noktada temsil edilen faktör düzeyi ortalamasının genel ortalamadan farklı olduğu anlaşılmaktadır (Minitab, 2019).

Şekil 3. Araştırmanın veri analiz ve hipotez doğrulama sürecinin şematik gösterimi

Bu analiz türü çok sayıda veriden oluşan örneklem içerisinde yer alan, olası alt grupların belirlenmesinde de önemli katkılar sağlamaktadır. Örneklem kitlenin grup içi ortalaması üzerinden belirlenen karar çizgilerine ve faktör seviyelerinin kontrol sınırlarının dışına ya da karar çizgilerinin içerisine düşmesine göre alt gruplar oluşturulabilmektedir (Subba Rao vd., 2018).

ANOM'dan bu çalışmada iki alanda faydalanılmıştır. İlki, 1975-2021 yıllarında elde edilen iç göç verilerine dayanarak Bursa ile diğer iller arasında kurulmuş olan dayanıklı göç hatlarının belirlenmesi aşamasıdır. İç göçe dayalı verilerden *iller arası alınan ve verilen göç verisine göre on dört, doğum yerine göre alınan ve verilen göç verisine göre on ve nüfus kütüğüne dayalı alınan ve verilen göç verisine göre iki olmak üzere toplamda yirmi altı adet grup oluşturulmuştur*. İkincisi ise katılımcıların ikamet ettikleri mahallelerdeki seçmen davranışı ile anket verilerinden elde edilen köken bölgeleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi aşamasıdır (Şekil 3). Anket verilerinden elde edilen katılımcıların köken bilgileri ve katılımcıların ikamet ettikleri mahallelerde 2015 Haziran seçimlerinde AK Parti, CHP, MHP ve HDP'nin aldığı oy oranlarını karşılaştırmak amacıyla 2015 Haziran seçim sonuçlarına göre dört adet grup oluşturulmuştur. Gruplar arası farklar, her sayım dönemi ve partiler için ANOM yardımıyla tespit edilmiştir. Grup içi birimlerin grup ortalamasından 0,5'lik Alfa seviyesi ile oluşan farkları belirlenmiştir.

Çoklu Uyum Analizi (Multiple Correspondence Analysis/MCA)

Kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler genellikle, ki-kare analizi ile incelenmektedir. Ancak ki-kare analizi özellikle sütun ve satır değişkenlerinin kategori sayısının fazla olması ve göze frekanslarının yetersiz kalması durumunda kullanılamaz hale gelmektedir. Bu gibi durumlarda Uyum Analizi, kategorik verilerin analizini sağlayan bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Seyfullahoğulları, 2013: 39). Uyum Analizi, kategorik verilerin sütun ve satırlardaki grup değişimlerini daha az boyutlu bir uzayda grafiksel olarak göstermeye ve sonuçların yorumlanmasının kolaylaşmasını sağlayan bir yöntemdir (Özdamar, 2018). Uyum Analizi sürekli değişkenler yerine kategorik değişkenler kullanılarak 'n' tane nesnenin 'p' adet özelliğinden sağlanan verilere uygulanmasından kaynaklı olarak Temel Bileşenler Analiziyle de ilişkilidir (Gürsakaal, 2019: 252).

Uyum Analizi; iki veya daha fazla kategorik değişken arasındaki farklılık ve benzerlikleri uzaklıklar cinsinden ifade ederek değişkenlerin kategorilerini az boyutlu bir uzayda noktalar şeklinde göstermekte, kategorik değişkenlerin hem kendi arasındaki hem de iç ilişkilerini keşfetmeye katkı sağlamaktadır (Başpınar ve Mendeş, 2000; Mendeş, 2002; Özdamar, 2018). İncelenen kategorik değişkenlerin her biri, bir nokta yardımıyla çok boyutlu uzayda temsil edilmektedir. Sonuçlar, noktaların konumlarına göre yorumlanır. Noktaların birbirine yakın olması, buldukları alana göre ilişkili ya da benzer olduğu şeklinde yorumlanırken, uzak olması da ilişkisiz ya da farklı olması şeklinde yorumlanmaktadır. Uyum Analizi aracılığıyla incelenen değişken seviyelerinin her biri, çok boyutlu uzayda bir nokta ile temsil edilir. Noktaların birbirine yakın olması, düştükleri alanlara göre birbirine benzer veya ilişkili olduğu şeklinde yorumlanır. Benzer şekilde, noktaların birbirinden uzak olması ilgisiz oldukları şeklinde yorumlanmaktadır (Dunteman, 1989).

Değişken sayısına bağlı olarak basit ya da çoklu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Üç ya da daha fazla kategorik değişkenin analiz edilmesi durumunda Çoklu Uyum Analizi (MCA) kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında üç ve üzeri kategorik değişken analiz edildiği için MCA'dan faydalanılmıştır. Bu tezde MCA'dan, göç aşamaları ve siyasal tercihlerin ilişkiselliklerinin belirlenebilmesi aşamasında faydalanılmıştır (Şekil 3). Benzer bir yaklaşımla kullanılan MDS'den farklılaşan yanı ise, MCA'nın anketlerden elde edilen kategorik veriler için kullanılabilir olmasıdır. MDS'nin yapılabilmesi içinse, verilerin sayısallaştırılması gerekmekte olup, verinin yapısına ve düzeyine bağlı olarak her veri için bahsedilen sayısallaştırma süreci mümkün olmamaktadır. Bu nedenle MCA tercih edilmiştir.

Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi (Multidimensional Scaling/MDS)

Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi (MDS); n nesne ya da birim arasındaki p değişkene göre belirlenen uzaklıklara dayalı olarak nesnelerin k boyutlu ($k < p$) bir uzayda gösterimini elde etmeyi hedefleyerek, nesnelere arasındaki karmaşık ilişkilerin daha kolay ve anlaşılabilir olmasını amaçlayan istatistiksel bir yöntemdir. MDS birimler arasındaki ilişkilerin bilinmemesi durumunda birimler arası uzaklıklarından yararlanarak, nesnelere arasındaki ilişkileri ortaya koymaya yardımcı olur (Özdamar, 2004: 501). Analizin genel amacı, uzaklık değerlerinden hareketle, daha az boyutlu kavramsal uzayda birimlerin ilişkisel yapısını orijinal yapıya en yakın şekilde belirlemektir. Böylece, çok boyutlu veri matrisindeki birimler arasındaki

karmaşık ilişkilerin daha kolay anlaşılabilir ve açıklanabilir boyutlara indirgenmesi sağlanmaktadır (Kalaycı, 2005).

Verilerin sınıflandırılması ve gruplandırılması amacıyla geliştirilmiş olan MDS, bu açıdan Kümeleme ve Diskriminant Analizi ile benzerlik gösterirken, veri indirgeme özelliği bakımından da Faktör analizi ile benzerlik göstermektedir. Faktör Analizinde verilerin normal dağılım göstermesi ve doğrusal olmaları gibi varsayımların gerçekleşmesi gerekmektedir. Ancak MDS için buna gerek duyulmaz. Ayrıca Kümeleme Analizinde amaç; birimlerin uzaklıklarına göre küme atmasıdır. MDS’de ise buna ek olarak, birimler arasındaki ilişki serpilme diyagramıyla da gösterilmesidir. Bu durum MDS’nin Kümeleme Analizine göre daha kapsamlı sonuçlar elde edebilmesini sağlamaktadır (Bülbül ve Kose, 2010: 84).

Analiz yapısal olarak çok boyutlu olmakla birlikte, elde edilen sonuçların anlaşılması ve yorumlanmasının kolay olmasını sağlamak amacıyla genellikle iki ve üç boyutlu olarak gerçekleştirilmektedir. Kullanılan boyut sayısının uygun olup olmadığının belirlenmesi için de uyumun bir ölçüsü olan *stress istatistiği/değeri* kullanılmaktadır. Stress değeri MDS Analizinde, konfigürasyon uzaklığı ile tahmini uzaklıklar arasındaki uygunluğu belirlemek amacıyla uygun bir istatistiki değer olarak (yani orjinal uzaklıklarla gösterim uzaklıkları arasındaki uygunluğun ölçüsü) hesaplanır. Yüksek stress değeri (≥ 0.20) yüksek uyumsuzluğu (Uyumsuz gösterim) gösterirken, düşük stress değeri ise (< 0.025) yüksek uyumu (Tam uyum) göstermektedir. Bu noktada stress değerinin sıfıra yakın olması istenir (Özdamar, 2004:507). Elde edilen stress değeri 0.20’ye eşit ya da büyük ise uyumun olmadığı, 0.10-0.20 arasında düşük uyumun, 0.05-0.10 arasında iyi uyumun, 0.025-0.05 arasında mükemmel uyumun ve 0.00-0.025 arasında ise tam uyumun olduğu görülmektedir (Kruskal, 1964:3).

Uygulanan analiz araştırılan faktörlerin yanı sıra, üzerinde araştırma yapılan birimlerin konumlandırılmasıyla da ilgilenmektedir. Bu durum ise bir *Unfolding* problemi olarak tanımlanmaktadır (Bakker ve Poole, 2013: 126). Çalışma kapsamında kullanılan değişkenlerin yapısını kendi konumlarına göre tahmin edebilmek (Çarkoğlu ve Hinich, 2006: 375) amacıyla MDS’den iki şekilde faydalanılmıştır: (i) seçim sonuçlarının il genelindeki genel sonuçlarını yorumlayabilmek adına faktörler, (ii) ilçeler ve mahalleler düzeyinde seçimlerin, demografik faktörlerin ve anket verilerinin yorumlanabilmesi adına da gözlemlenen birimler üzerinden konumlandırmalar yapılmıştır.

Çalışmada MDS üç farklı alanda kullanılmıştır. İlki, 1991-2015 yıllarında gerçekleşen sekiz genel seçimin ilçe ve mahalle ölçeğinde oluşan oy verme davranışı benzerlikleri ve farklılıklarını tespit etmek amacı ile kullanılmasıdır. Bursa'nın seçim coğrafyasının belirlenmesi için YSK'nın; ilçe ve mahalle düzeyinde genel seçim sonuçları verisi (1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015-Haziran, 2015-Kasım) kullanılmıştır. Elde edilen veriler, 2002 öncesi ve 2002 sonrasında olmak üzere iki farklı formatta hazırlanmıştır. 2002 öncesi genel seçim sonuçları, siyasi yelpazede bulunan yedi ayrıma göre şekillendirilmiştir. 2002 sonrasında AK Parti, CHP, MHP ve HDP'nin (2002'de DEHAP ve 2007-2011'de bağımsızlar) aldıkları oy oranları şeklinde hazırlanmıştır.

Oluşturulan verilerden her ilçeye özgü, 2002 öncesi için üç ve 2002 ve sonrası için beş olmak üzere toplamda sekiz farklı veri seti oluşturulmuştur. Her ilçenin genel ve mahalle düzeyinde oluşan oy verme davranışı benzerlikleri ve farklılıkları tespit edilmiştir (Şekil 2).

İkinci olarak ilçelerin kendisine özgü oy verme davranışı ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi görebilmek için MDS'den faydalanılmıştır. YSK'nın; ilçe düzeyinde genel seçim verisi (1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015-Haziran, 2015-Kasım) ve dönemsel karşılaştırmayı sağlayabilmek için 1990, 2000 ve 2015 yıllarına ait demografik veri setlerinden (nüfus artış hızı, kır nüfusu, doğum yerine göre iç ve dış göç ile yaş ve eğitim yapısı) faydalanılmıştır. Elde edilen veriler üzerinden ilçelerin kendisine özgü oy verme davranışı ile demografik faktörlerin zamansal ve mekânsal dağılımları analiz edilerek bu özellikler bakımından ilçelerin benzerlikleri ve farklılıkları tespit edilmiştir.

Tezde sahadan elde edilen bazı veriler üzerine de MDS uygulanmıştır (Şekil 3). Anketlerde sosyo demografik, göç ve siyasal davranışa yönelik sorulara verilen cevaplar, görüşmenin yapıldığı mahalle ölçeğinde sayısallaştırılmıştır. Böylece elde edilen yeni veri seti üzerinden katılımcıların yukarıda bahsedilen konulara göre ilçeler düzeyindeki benzerlik ve farklılıkları ile tanımlayıcı özellikleri belirlenebilmiştir. Mahallelerde ve ilçelerde yapılan görüşme sayılarının birbirinden farklı olması; en yüksek ve en düşük görüşme arasındaki sayısal farkın fazla olması gibi nedenlerden dolayı anketler üzerinde gerçekleştirilen analizlerde mahalle yerine ilçe ölçeği tercih edilmiştir. Böylece mahalle ölçeğinde bahsedilen problemlerden kaynaklı olarak yaşanacak sorunlar, ilçeler düzeyinde yeterli ve geniş bir inceleme yapılabilmesi sonucunda telafi edilmiştir.

Sınıflama Ağacı Yöntemi (Classification Tree Method/CTM)

Karar Ağaçları daha çok sınıflandırma ile ilgili problemlerin çözümünde kullanılan, bağımlı değişkenin alacağı birtakım değerleri tahmin etmek için geliştirilen ve parametrik olmayan bir istatistiksel yöntemdir (Yisehac ve Hodddinott, 1999; Albayrak ve Koltan Yılmaz, 2009). Karar Ağaçları, parametrik olmayan bir yöntem olması nedeniyle bağımsız değişkenlerin dağılımlarına dair herhangi bir varsayım gerektirmemektedir. Bu durum özellikle büyük ve karmaşık veri setlerinin olduğu, değişkenler arası doğrusal ilişkilerin olmadığı durumlarda araştırmacıya büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Yöntemin değişik gösterge ve değişkenlerin tekrar ederek denemesi ve optimum ayrımı bulması nedeniyle, analiz güçlü bir tahmin aracı olmaktadır. Karar ağaçları aynı zamanda, programın bu ayrışmaları ona önceden kısıtlı bildirilmeden değişken listesinden kendisi bulması sayesinde, değişkenler arasındaki ilişkileri önceden modelleme yapmadan incelemek ve yorumlamak için son derece kullanışlı bir araçtır (Yılmaz, 2017:6).

Analiz, bağımsız değişkenler arasındaki yüksek seviyeli interaksiyonları da dikkate alarak bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerin incelemesinin yanı sıra bağımsız değişkenlerin belirlenmesine ve deney ünitelerinin sınıflandırılmasına imkân sağlaması açısından önemli avantajlar sunmaktadır (Çamdeviren vd., 2005). Ayrıca analiz modelin sürekli, kesikli, kategorik ya da sıralı değişkenler üzerinden kurgulanmasına olanak sağlamanın yanı sıra bahsedilen farklı değişkenlerin karışımından da oluşmasına imkân vermektedir (Yisehac ve Hodddinott, 1999: 9).

Karar ağaçları Regresyon ve Sınıflandırma Ağaçları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bağımlı değişkenin sürekli (ölçüm veya tartım yoluyla elde edilen) bir değişken olması durumunda Regresyon Ağaçları kullanılırken, kategorik yapıda olması halinde ise Sınıflandırma Ağaçlarından faydalanılmaktadır.

Karar Ağaçlarının temel amacı bağımlı değişkene göre ana veri matrisini (bağımsız değişkenler matrisi) homojen alt gruplara ayırmaktır. Bu kapsamda ağaçlar karar düğümleri, dallar ve yapraklar olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır.

Alt grupların oluşturulmasında veri, dallanan bir ağaç şeklinde hiyerarşik bir düzende yapılandırılır. Ağaç şeklinde ara düğümlerde en iyi ayrımı yapmış olan bağımlı değişkenler gösterilir. Bu düğümlerin dallarında, ayırıcı bağımlı değişkenlerin kritik değeri verilir.

Yapraklar ise bağımlı değişkenin değerlerini göstermektedir. Kök düğüm (ilk düğüm noktası) noktasından itibaren yapraklara kadar hatlar bulunmaktadır. Bu hatlar boyunca sınıflar arası ayırımın maksimize edildiği ve her sınıfın içindeki varyasyonun minimize edildiği ayırımların kuralları gösterilmektedir (Özkan, 2012: 1). Genel olarak düğümler araştırmacı tarafından sorulan soruları, dallar bu sorulara verilen cevapları ve yapraklar ise karar verilen sınıfı ifade etmektedir.

Ağaç tüm verileri, tahmin edicilerin değerleri hakkında evet/hayır yanıtlarına dayalı olarak düğümlere veya alt gruplara bölerek oluşturur. Öte yandan, bazı tahmin ediciler birden fazla kez kullanılabilirken, diğerleri hiç kullanılmayabilir. Her adımda oluşturulan kural, elde edilen iki alt kümenin her birinde sınıf saflılığını maksimize eder. Her alt küme, tamamen farklı ilişkilere dayalı olarak daha da bölünebilir. Her bölme, tek bir tahmin değişkenine dayanır. Karar Ağaçları Analizi sonucunda birçok farklı ağaç yapısı oluşturmak mümkündür (Karabağ, Alkan ve Mendeş, 2010: 724).

Katılımcıların köken bölgeleri, seçmen tercihleri ve davranışları arasındaki ilişkinin modellenmesi için araştırmada Sınıflama Ağacı Yönteminden (CTM) faydalanılmıştır (Şekil 3). Çalışmada kullanılan değişkenler kategorik ve sürekli değişkenlerden oluşmakla birlikte, bağımlı değişken olarak katılımcıların ikamet ettiği ilçeler kullanılmıştır. Bağımlı değişkenin kategorik yapıda olması nedeniyle CHAID algoritması kullanılarak sınıflandırma ağacı diyagramı oluşturulmuştur.

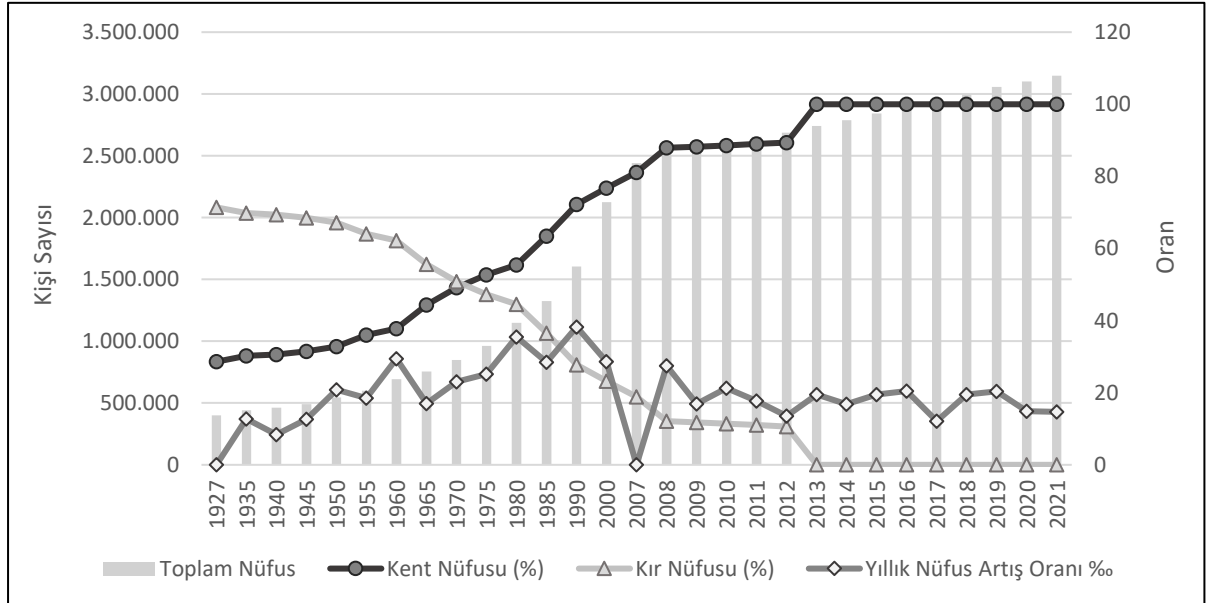
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURSA'YA YÖNELİK İÇ GÖÇ PATERNİ VE KENTLEŞME ETKİSİ

Bursa'nın uzun dönemli iç göç paterninin incelendiği bu bölümde TÜİK verilerinden faydalanarak ilin aldığı ve verdiği iç göçler araştırılmış ve dayanıklı göç hatları tespit edilmiştir. İç göçlerin mekânı nasıl şekillendiği ve il içerisinde oluşturdukları mekânsal kümelenmeleri görebilmek için ilin kentsel gelişiminde aldığı iç göçlerin etkisi ve ikamet yeri tercihinde etkili olan faktörler incelenmiştir.

3.1. 1923'ten Günümüze Bursa'da Nüfus Değişimi

Coğrafi yapısının ekonomik faaliyetlere elverişli olması ve sahip olduğu köklü tarihi sayesinde Bursa; ekonomik, demografik, dini ve kültürel özellikler açısından gelişmiş bir ildir. Sahip olduğu bu özellikler ise il nüfusunun sürekli artış göstermesinde önemli katkılar sağlamıştır. Türkiye'de 1950 sonrasında iç göçlerin hızlanmaya başlamasıyla ortaya çıkan nüfus çekim merkezlerine, 1970'lerden itibaren Bursa'da eklenmiştir. 1990'da Bursa 1.157.805 kişilik kentsel nüfusu ile metropolitan kentler statusüne girmiş, 2000 yılı itibariyle de Türkiye'nin dördüncü büyük metropolitan kenti olma özelliğini kazanmıştır (Şekil 4).

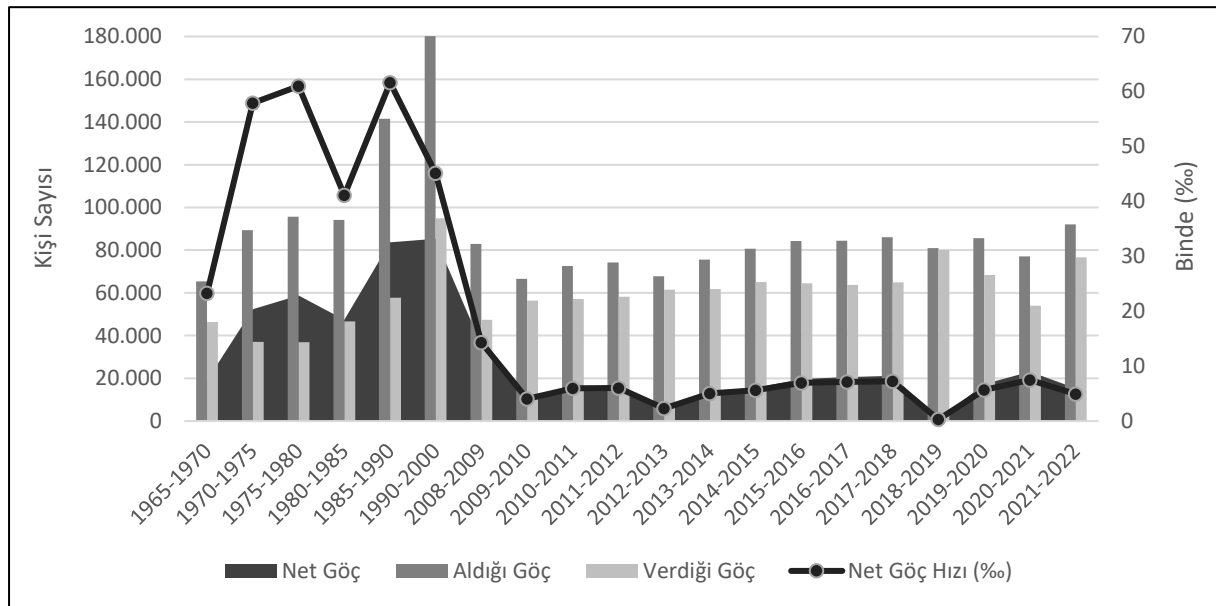
Şekil 4. 1927-2021 yılları arasında Bursa'nın kır-kent ve toplam nüfusu ile yıllık nüfus artış hızı (%)

Bursa’da 1927’de 399.942 olan nüfus, süreç içerisinde yaklaşık sekiz kat artış göstererek 2021’de 3.147.818’e ulaşmıştır. 1927’de nüfusun sadece %28,6’sı kentsel alanda yaşarken, 1975’te bu oranın (%52,73) neredeyse ikiye katlandığı görülmektedir. Bursa’nın bütün şehir olmadan önceki son verileri incelendiğinde, 2012’de nüfusun sadece $\frac{1}{10}$ ’nin (%10,65) kırsal alanda yaşadığı görülmektedir. 2021 verilerine göre il nüfusunun sadece %1,44’ü Dağ Yöresinde (Büyükorhan, Harmançık, Keles ve Orhaneli) ikamet etmektedir. Nüfusun %20,69’u çevre ilçelerde (İnegöl, İznik, Mustafakemalpaşa, Karacabey, Orhangazi ve Yenişehir), %77,87’si ise merkez ilçelerde (Gürsu, Gemlik, Kestel, Nilüfer, Mudanya, Osmangazi ve Yıldırım) yaşamaktadır (Şekil 4).

Nüfus artış hızı, bazı yıllarda dalgalanmalar göstermekle birlikte genellikle artış eğilimindedir. Özellikle Bursa’da iç ve dış göçlerin yoğun olarak yaşandığı 1945-1950, 1955-1960, 1975-1980 ve 1985-1990 dönemlerinde önemli sıçramaların yaşandığı görülmektedir.

3.1.1. 1923’ten Günümüze Bursa’nın İç Göç Yapısı

1960’lara kadar düşük düzeyde seyreden göçler, sonrasında hem aldığı hem de verdiği iç göçler özelinde önemli düzeyde artış göstermiş olup göç hızının sürekli olarak arttığı görülmektedir. Her dönemde ilin aldığı iç göçlerin verdiği göçlere nazaran daha yüksek olduğu görülmekle birlikte 2000 sonrasında fark azalmıştır (Şekil 5).

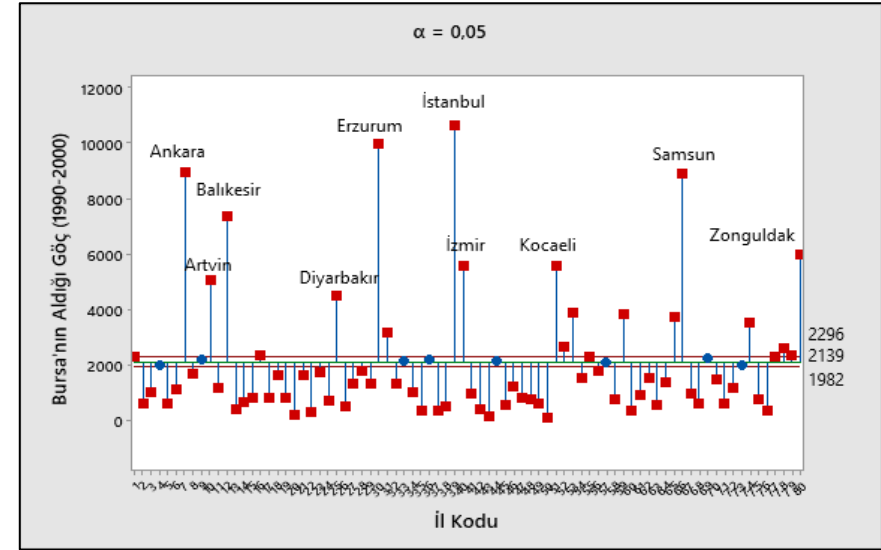
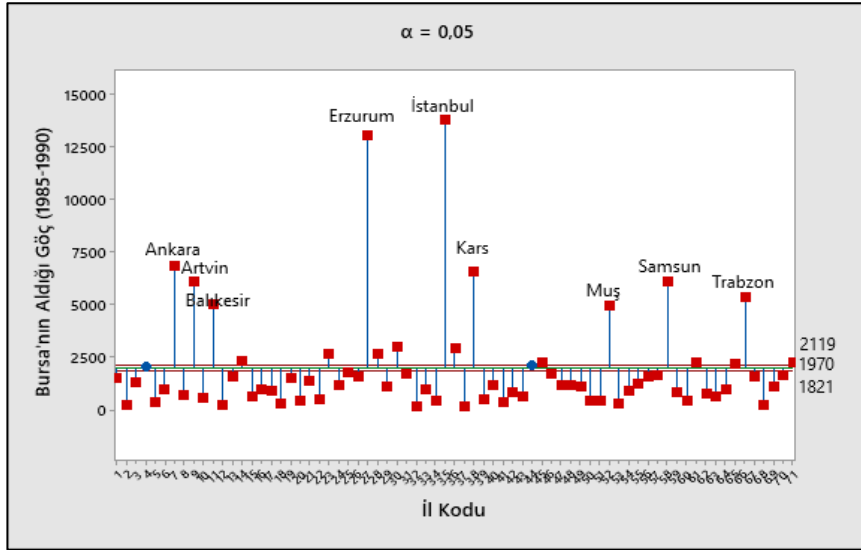
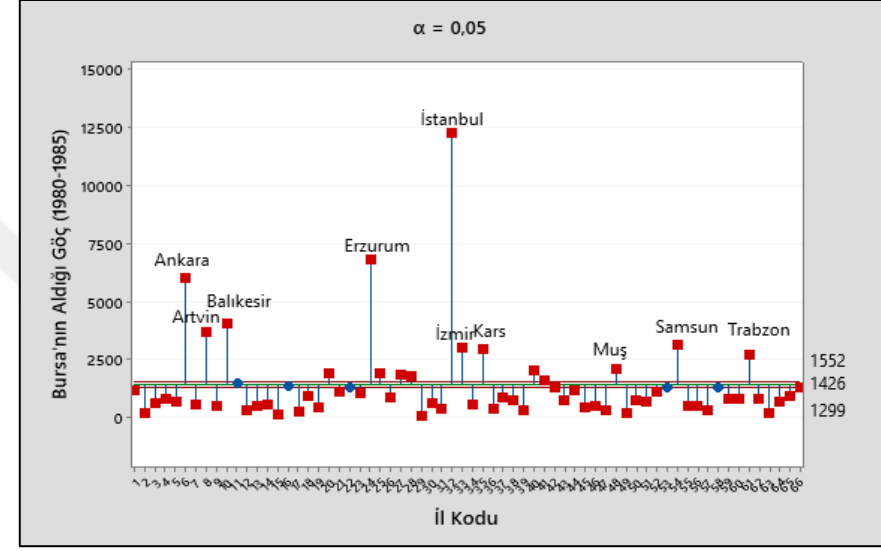
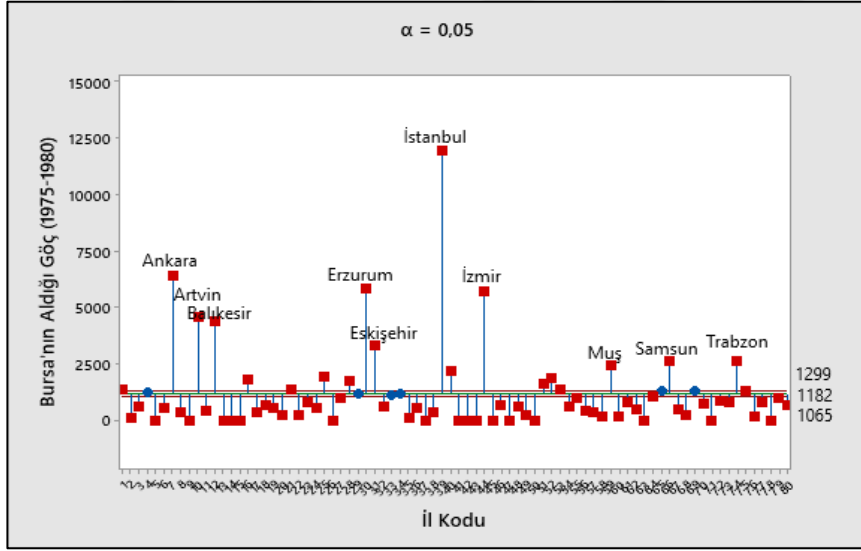
Şekil 5. Bursa'nın 1965-2022 arasında aldığı-verdiği ve net göç miktarı ile net göç hızı (%)

1960'lı yıllarda ilin ekonomik yapısındaki değişim ve gelişmelere paralel olarak Bursa ilk önce kendi kırsalından, sonrasında ise diğer illerden göç almaya başlamıştır (Çalışkan, 1994). 1980'li yıllarda ise özellikle diğer illerden gerçekleşen göçlerin hız kazandırmış ve Bursa ile diğer iller arasında önemli göç ağlarının oluşumuyla sonuçlanmıştır. Oluşan bu ağlar birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Bu farkların tespiti, oluşan ağlar arasındaki zamansal, mekânsal ve yapısal değişikliklerin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bursa'nın göç hatlarının belirlenmesi için TÜİK'in; (i) iller arası (bir önceki ikametgaha göre) göç (ii) doğum yerine göre ikamet yeri, (iii) nüfus kütüğü verileri kullanılmıştır. Elde edilen verilerden iller arası alınan ve verilen göç verisine göre on dört, doğum yerine göre alınan ve verilen göç verisine göre on ve nüfus kütüğüne dayalı alınan ve verilen göç verisine göre iki olmak üzere toplamda yirmi altı adet grup oluşturulmuştur. Gruplar arası farklar, oluşturulan veri setleri ve her sayım dönemi için ANOM yardımıyla tespit edilmiştir. Grup içi birimlerin grup ortalamasından 0,5'lik Alfa seviyesi ile oluşan farkları belirlenmiştir².

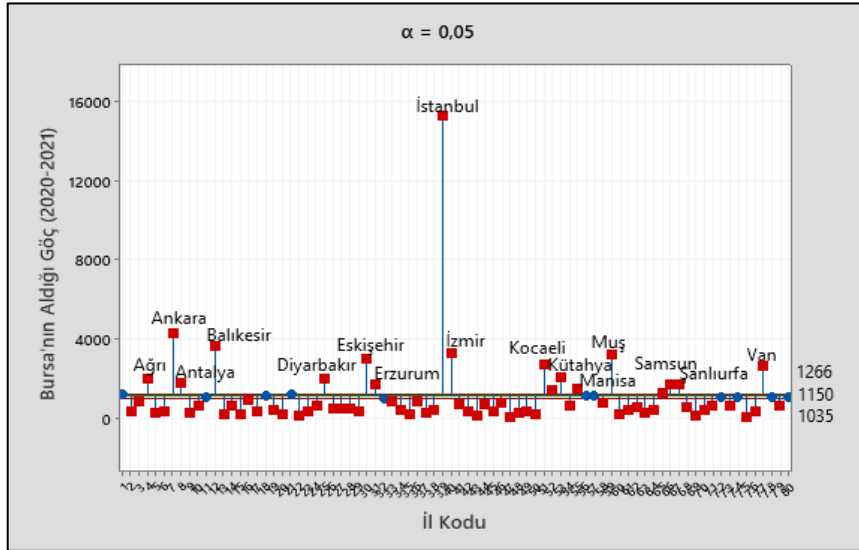
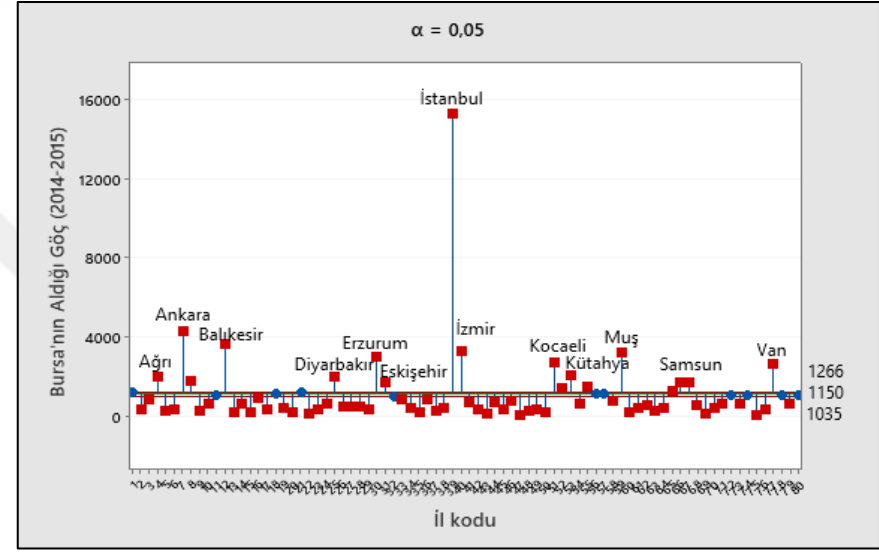
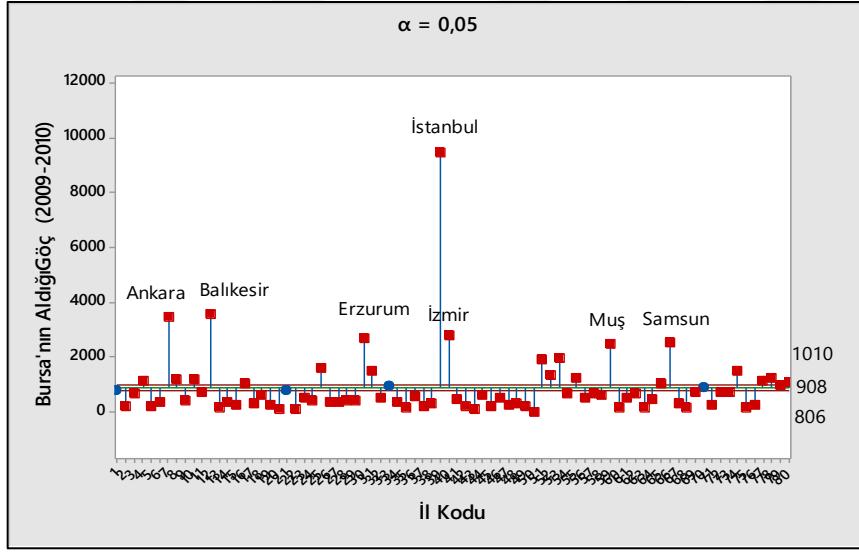
Bursa'nın aldığı ve verdiği göç verilerine (1975-2021) göre oluşturulan her grup için Bursa'nın yoğun olarak göç ilişkisi kurduğu iller sınanmıştır (Şekil 6-15). Elde edilen bulgular değerlendirilerek Bursa'nın dayanıklı göç hattı kurduğu iller belirlenmeye çalışılmıştır. Bursa'nın herhangi bir ille arasındaki göç ilişkisinin dayanıklı olup olmadığının belirlenmesi için illerin gruplar içerisinde ortalamanın üzerinde kaç kez tekrar ettiği dikkate alınmıştır. Sonuçlar; özellikle kümülatif birikime dayalı 2020-2021 yılı doğum yeri ve nüfus kütüğüne göre Bursa'nın aldığı ve verdiği göç verileriyle de örtüşmektedir. Bu kapsamda hazırlanan ve çalışma bulgularının özetini içeren Tablo 5 ve Şekil 16 aşağıda yer almaktadır.

Bursa ile diğer iller arasında yıllara ve göçlerin yönlerine göre farklılıklar vardır. İller arası göçlere bağlı olarak kaynak ve hedef bölge arasında kurulan göç hatları süreç içerisinde şekillenerek günümüze ulaşmıştır (Yakar ve Eteman, 2017). Bursa'da mekânsal göç ağı dinamiklerinin 1975-2021 arasındaki gelişiminin incelendiği tezin bulgularına göre; Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden göç alan Bursa'nın; sanayi, turizm, ticaret gibi sektörlerde önemli bir ekonomik gelişmişliğe sahip illere göç verdiği görülmektedir. Ek olarak bazı illerin ön plana çıktığı ve kimi iller ile uzun yıllar içerisinde kurulan göç hatlarının son 15-20 yıl içerisinde değişim gösterdiği göze çarpmaktadır. Oluşan göç hatları çevre iller, Karadeniz, Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bulunanlar ile Ege-Akdeniz Bölgelerinde yer alan iller olarak üç grupta toplanabilir.

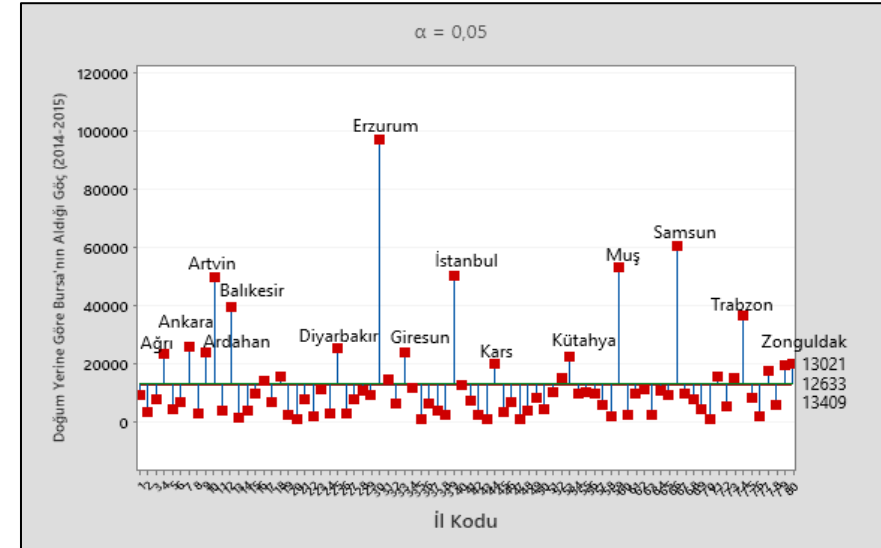
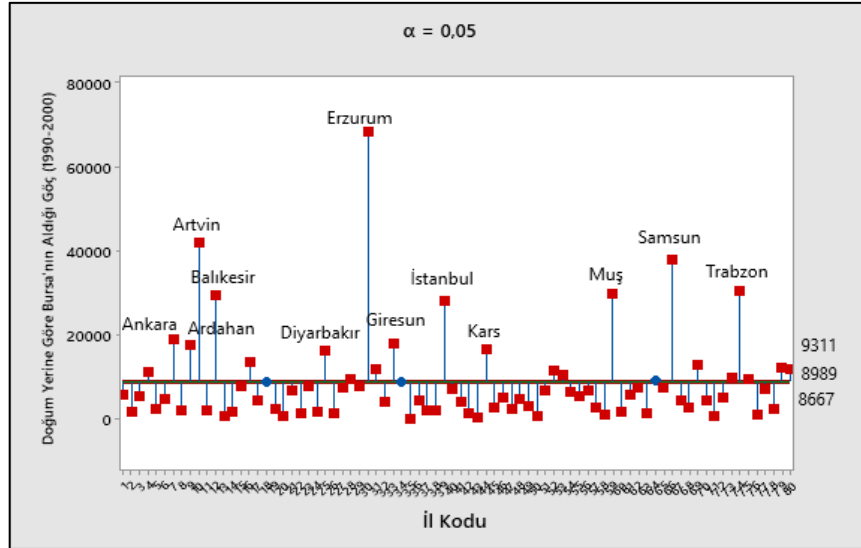
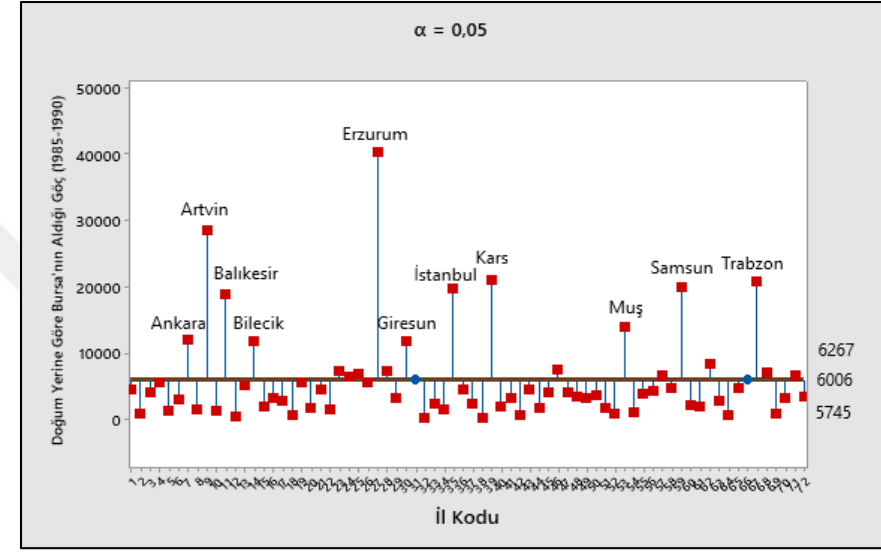
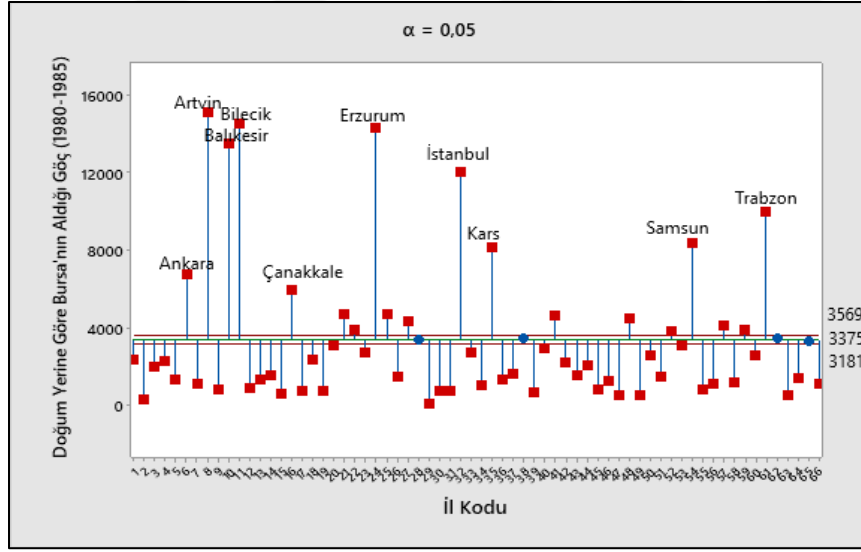
² ANOM grafiğinin yatay boyutunda 'İl Kodu' ifadesi yazar tarafından belirlenen il sırasını ifade etmektedir.

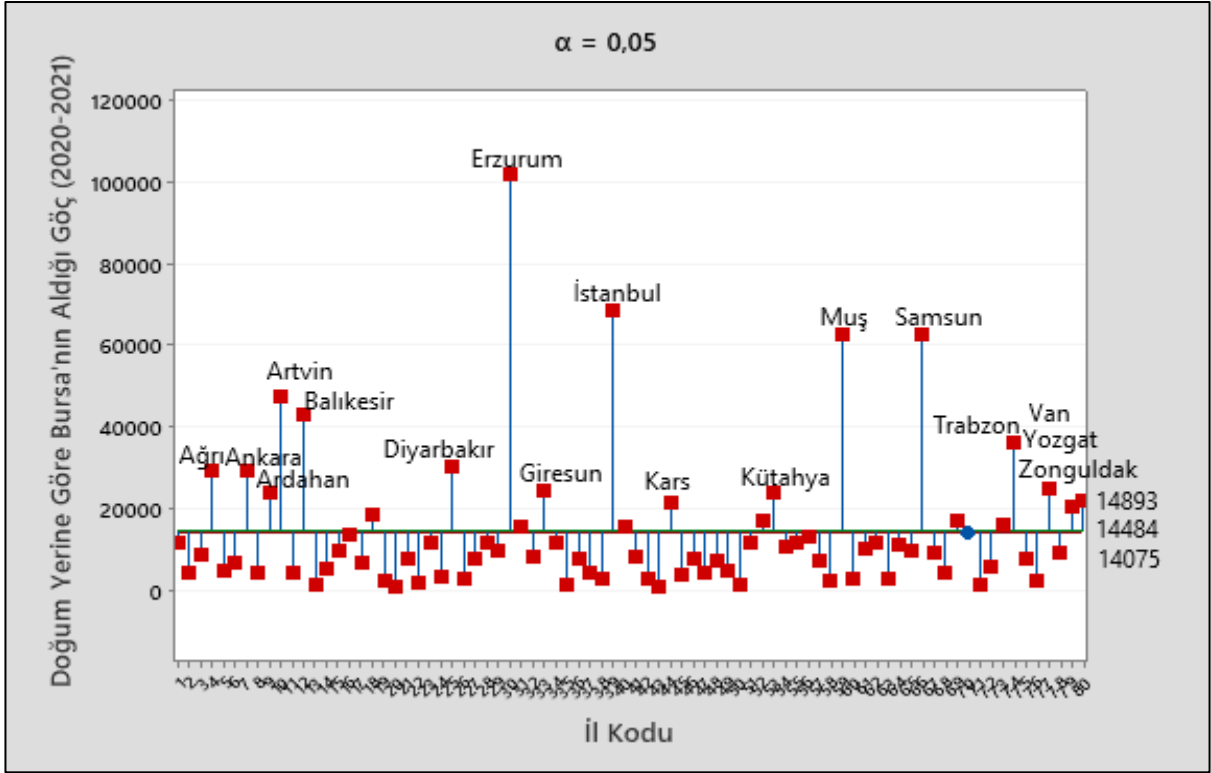
Şekil 6. Bursa'nın iller arası aldığı iç göçün ANOM diyagramı (1975-2000)

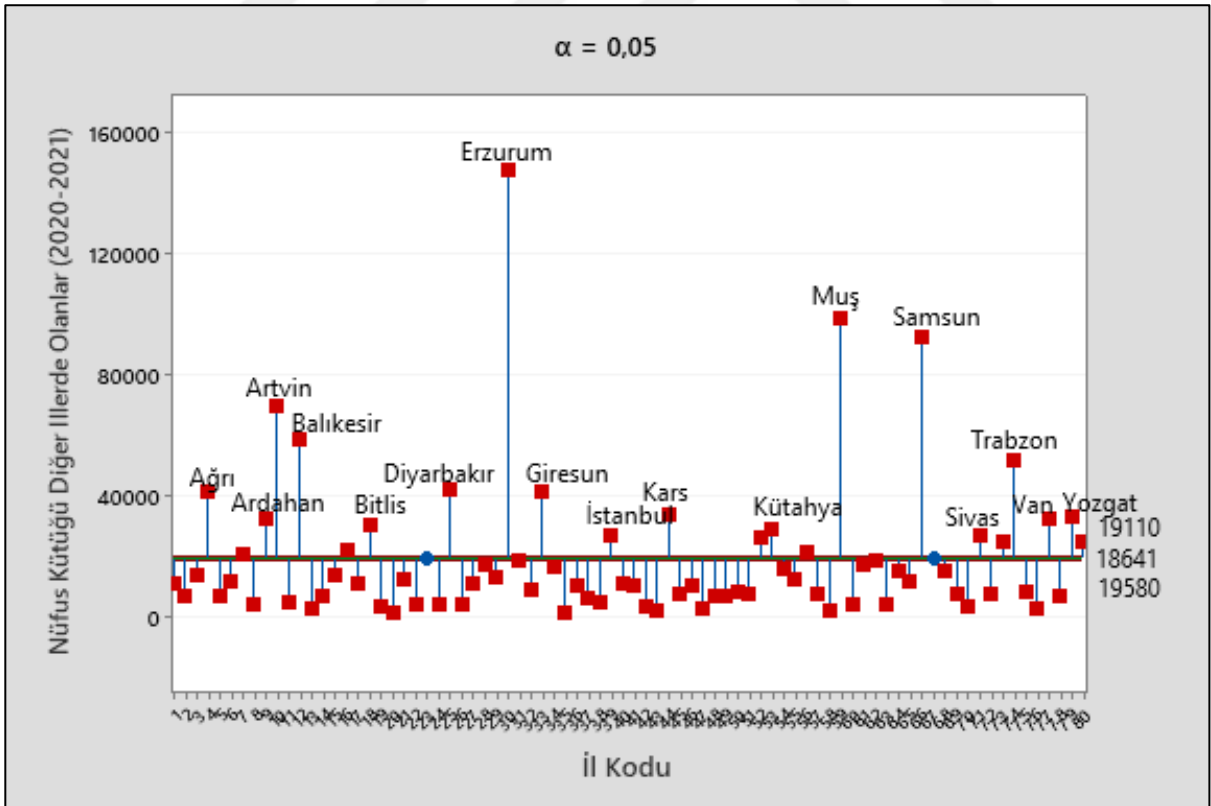
Şekil 7. Bursa'nın iller arası aldığı iç göçün ANOM diyagramı (2009-2021)

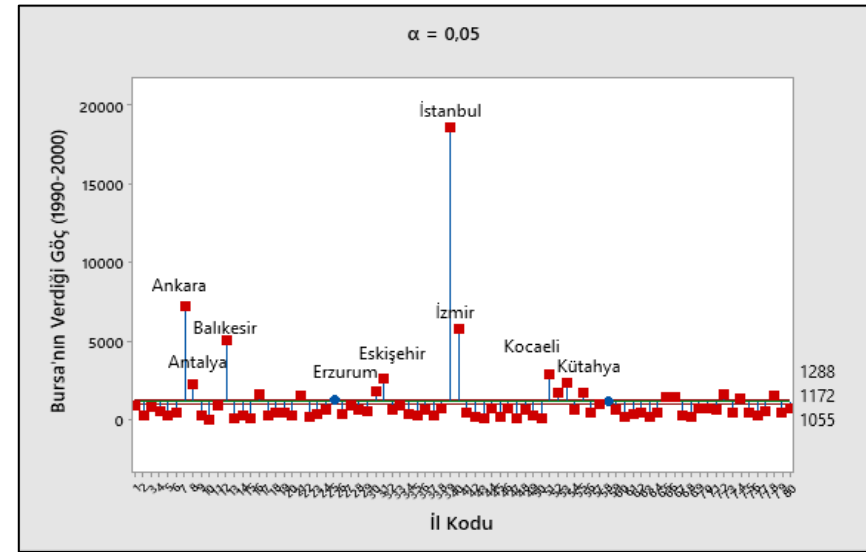
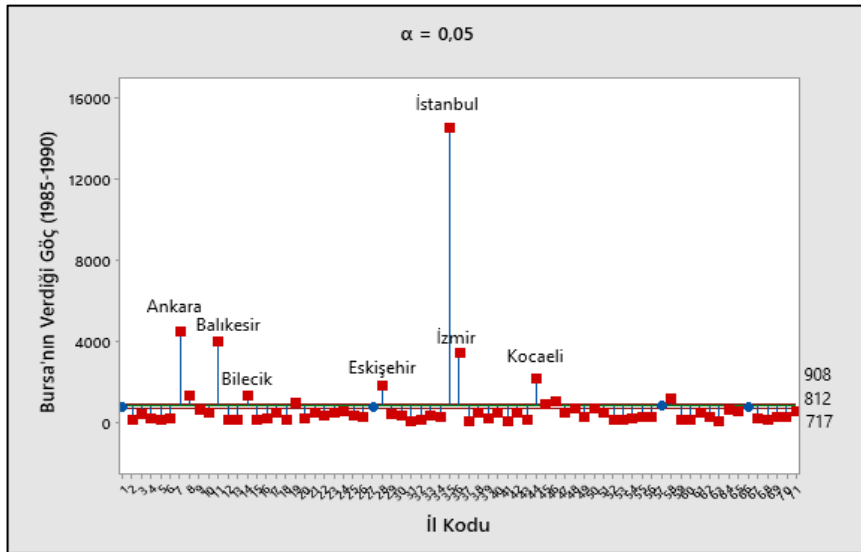
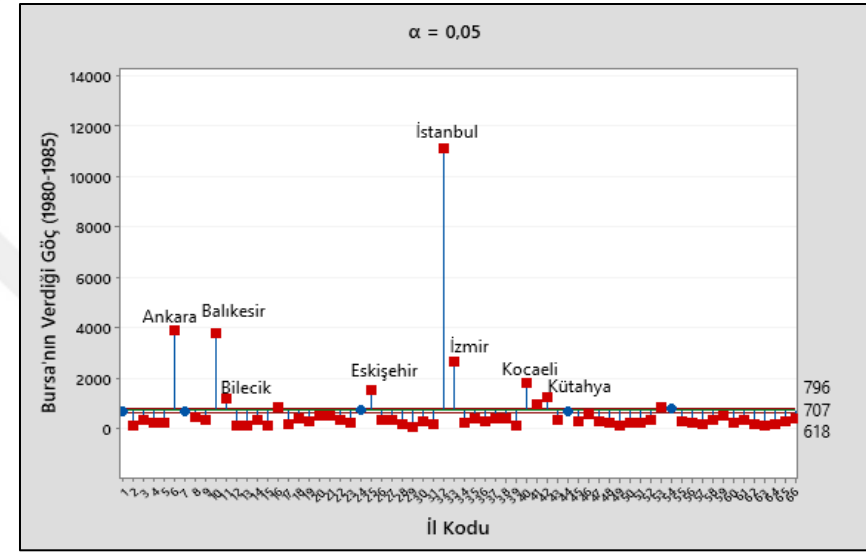
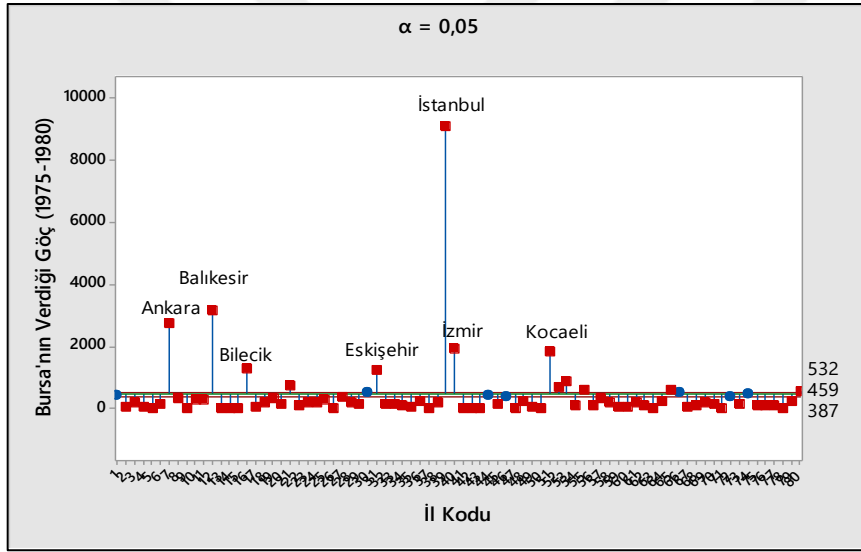
Şekil 8. Doğum yerine göre Bursa'nın aldığı iç göçün ANOM diyagramı (1980-2015)

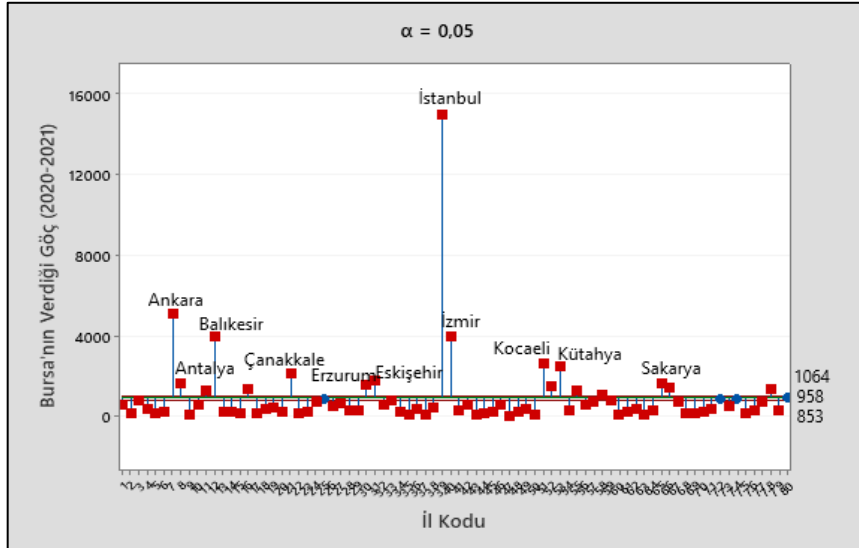
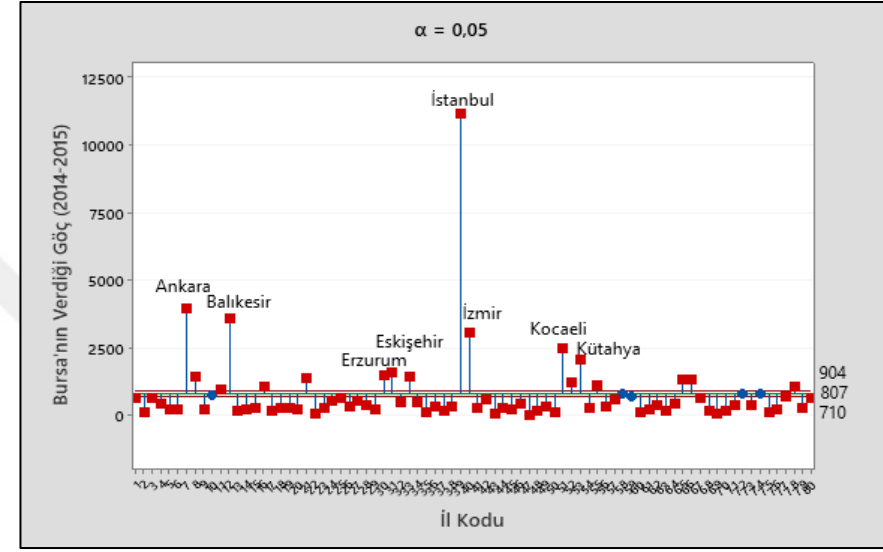
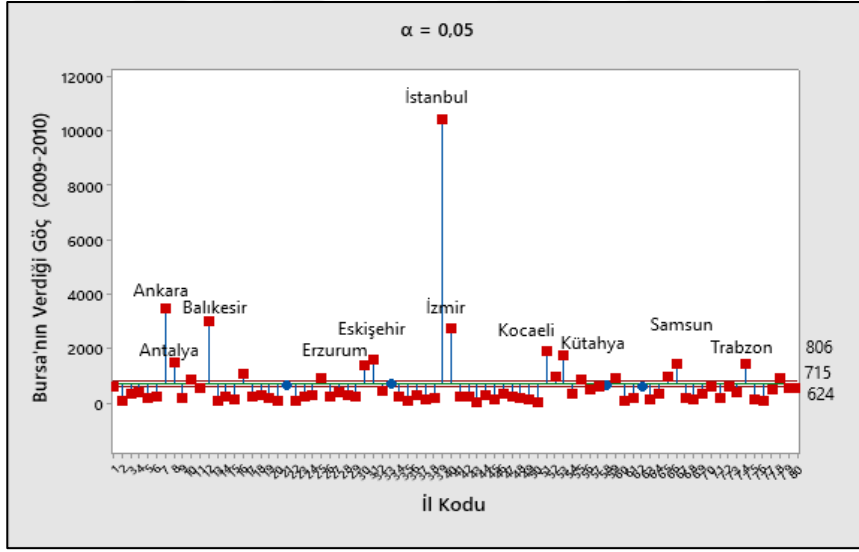
Şekil 9. Doğum yerine göre Bursa'nın aldığı iç göçün ANOM diyagramı (2020-2021)

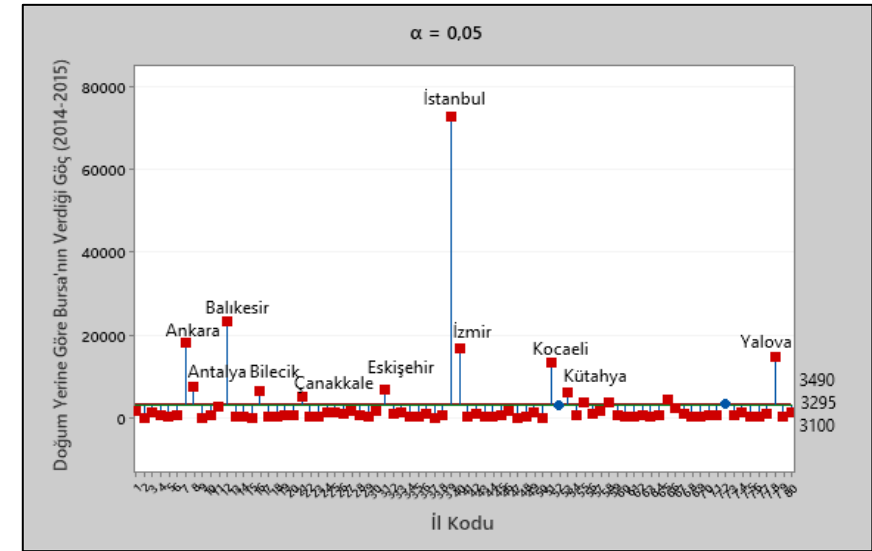
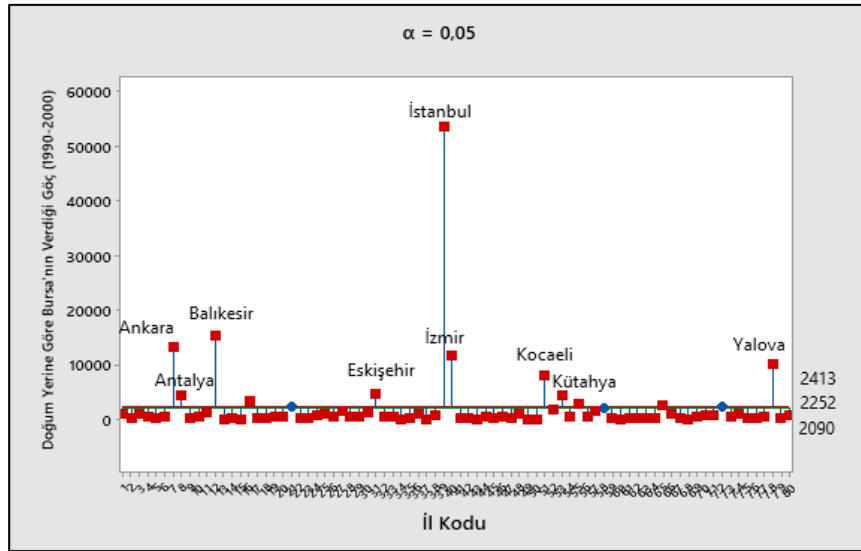
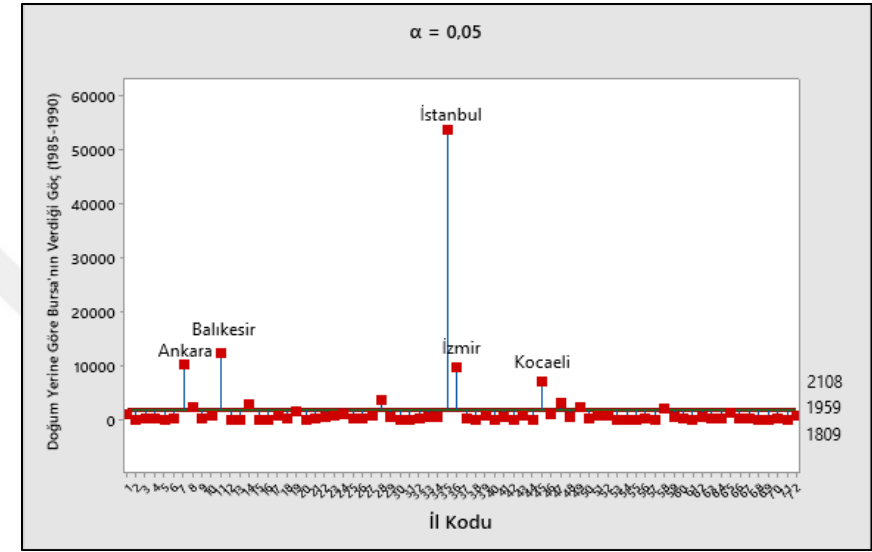
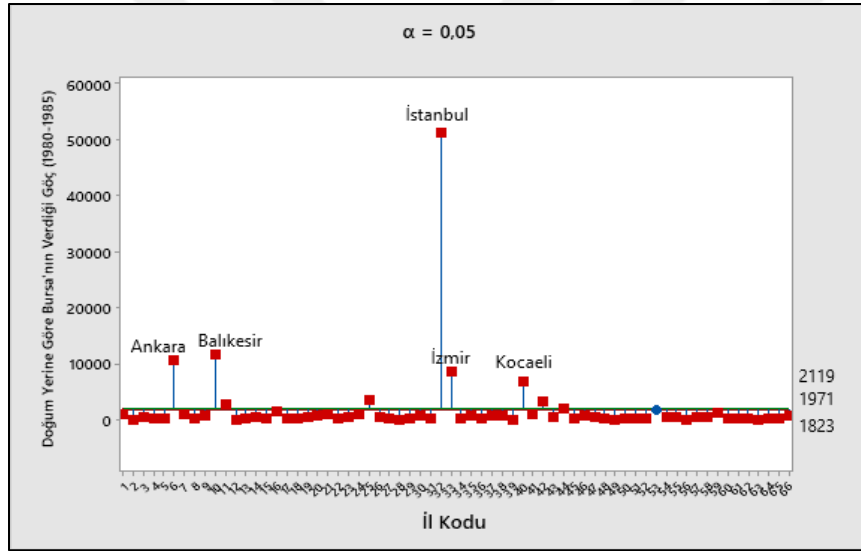
Şekil 10. Nüfus kütüğü diğer illerde olup Bursa'da ikamet eden nüfusun ANOM diyagramı (2020-2021)

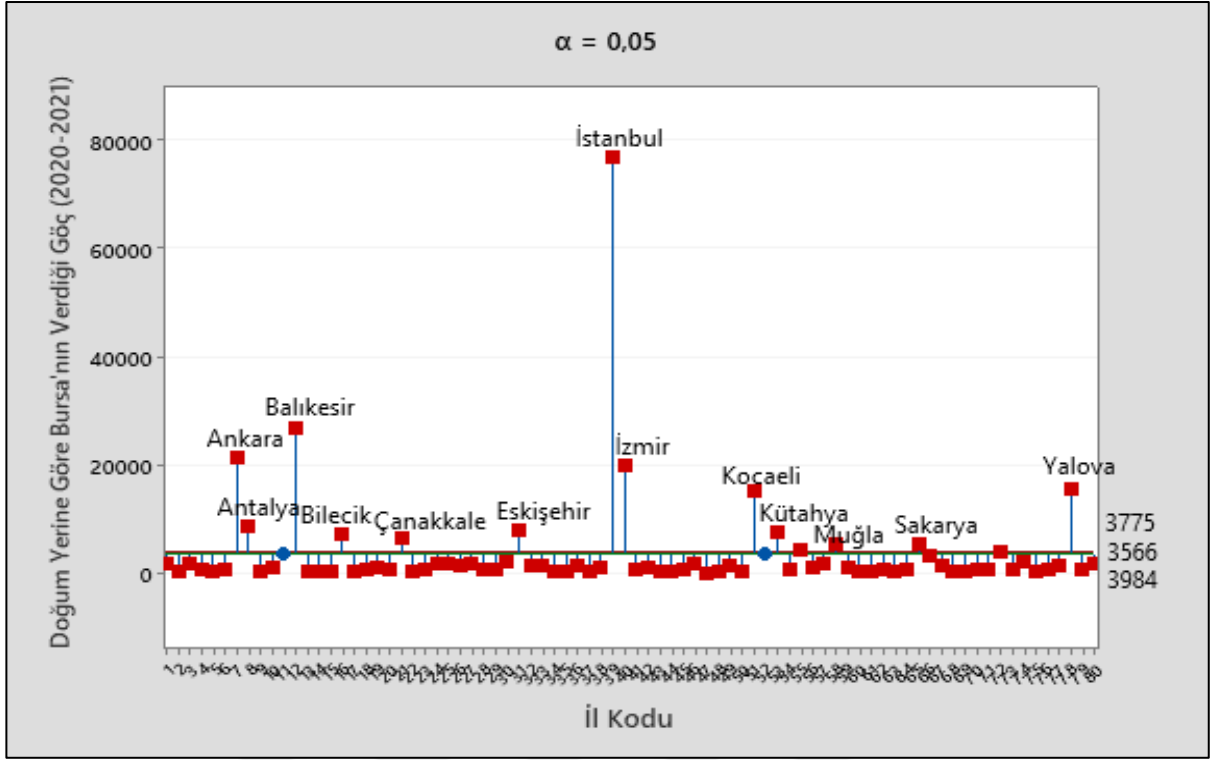
Şekil 11. Bursa'nın iller arası verdiği iç göçün ANOM diyagramı (1975-2000)

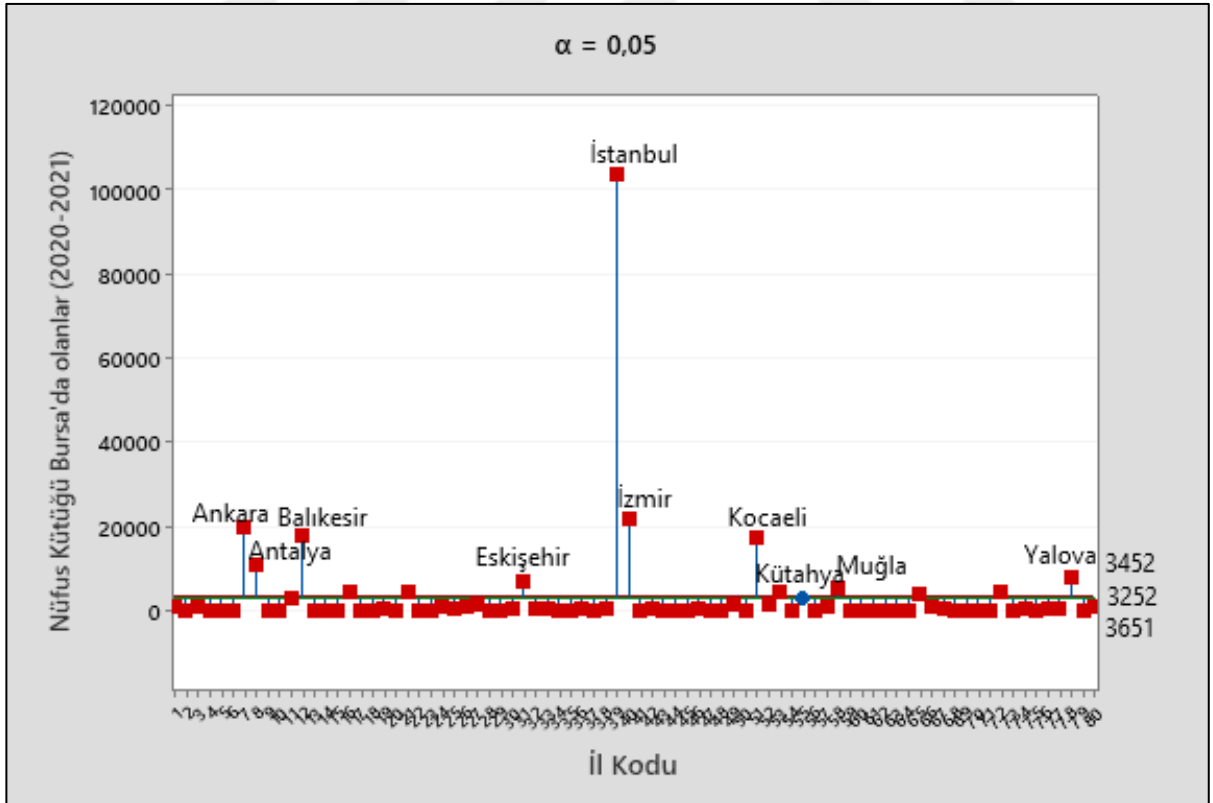
Şekil 12. Bursa'nın iller arası verdiği iç göçün ANOM diyagramı (2009-2021)

Şekil 13. Doğum yerine göre Bursa'nın verdiği iç göçün ANOM diyagramı (1980-2015)

Şekil 14. Doğum yerine göre Bursa'nın verdiği iç göçün ANOM diyagramı (2020-2021)

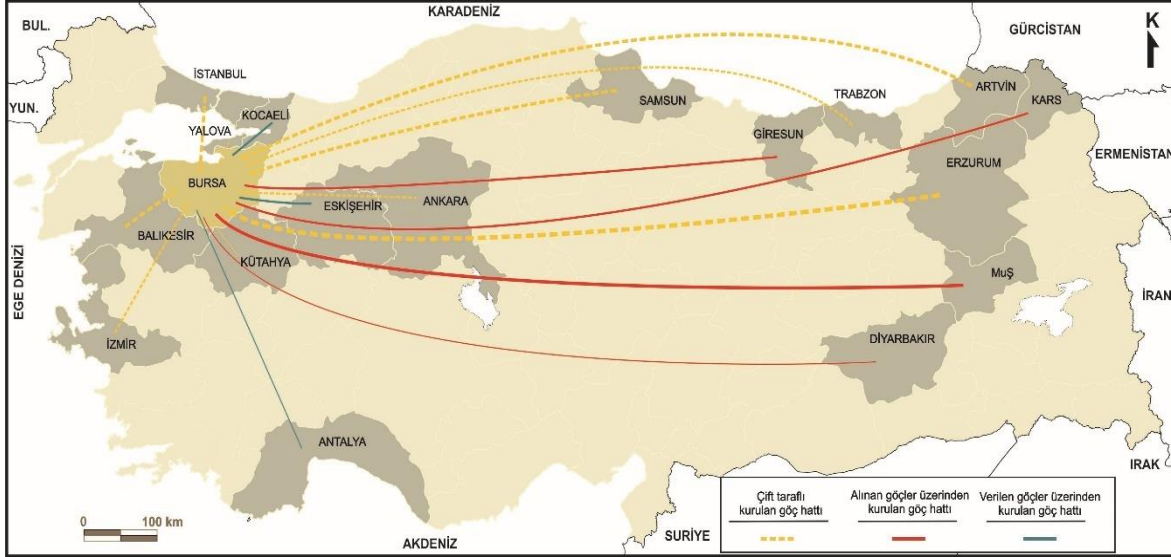

Şekil 15. Nüfus kütüğü Bursa'da olup diğer illerde ikamet eden nüfusun ANOM diyagramı (2020-2021)

Tablo 5.

Bursa'nın dayanaklı göç hattı kurduğu illerin gruplar içerisinde ortalamanın üzerinde tekrar etme sıklıkları (1975-2021)

	İller Arası (Bir önceki ikametgaha göre)							Doğum Yeri					Nüfus Kütüğü	
	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1990-2000	2009-2010	2014-2015	2020-2021	1980-1985	1985-1990	1990-2000	2014-2015	2020-2021	2020-2021	
Aldığı Göç	Ankara	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Antalya						X							
	Artvin	X	X	X	X			X	X	X	X	X	X	
	Bahkesir	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Diyarbakır				X			X		X	X	X	X	
	Erzurum	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Eskişehir	X					X							
	Giresun								X	X	X	X	X	
	İstanbul	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	İzmir	X	X		X	X	X	X						
	Kars		X	X					X	X	X	X	X	
	Kocaeli				X		X	X						
	Kütahya						X	X				X	X	
	Muş	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X	
	Samsun	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Trabzon	X	X	X		X			X	X	X	X	X	
	Yalova													
Verdiği Göç		İller Arası (Bir önceki ikametgaha göre)							Doğum Yeri					Nüfus Kütüğü
	İller	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1990-2000	2009-2010	2014-2015	2020-2021	1980-1985	1985-1990	1990-2000	2014-2015	2020-2021	2020-2021
	Ankara	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Antalya			X	X	X		X		X	X	X	X	
	Artvin													
	Bahkesir	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Diyarbakır													
	Erzurum				X	X	X	X						
	Eskişehir	X	X		X	X	X	X		X	X	X	X	
	Giresun													
	İstanbul	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	İzmir	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Kars													
	Kocaeli	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Kütahya		X		X	X	X	X			X	X	X	
	Muş													
	Samsun													
Trabzon														
Yalova										X	X	X		

Şekil 16. Bursa'nın dayanaklı göç hattı kurduğu iller (2020-2021)³

Çevre İller ile Kurulan Göç Hatları; İstanbul, Ankara ve Balıkesir illeri ile 1980 öncesinde çift taraflı göç hatlarının kurulduğu görülmektedir. Bursa bu illere hem göç vermekte hem de bu illerden göç almaktadır. Ankara ve Balıkesir illeri ile kurulan ilişkide Bursa net göç fazlası vermektedir. İstanbul ile kurulan ilişkide ise verilen göçlerin alınan göçlerden daha yoğun olması nedeniyle asimetrik bir yapı bulunmaktadır.

Eskişehir, Kocaeli ve Kütahya'da 1990 öncesinde kurulan göç ilişkisi, 1990-2000 dönemiyle yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Başlangıçta Bursa'nın verdiği göçlere bağlı olarak tek taraflı göç hatları kurulduğu gözlenmektedir. Ancak son dönemde (2015 ve sonrası), Kütahya'dan Bursa'ya yönelik göçlerin yoğunlaştığı izlenmektedir. Coğrafi yakınlığın önemli bir etken olarak karşımıza çıktığı bu yapıda; sunulan iş ve eğitim imkânların çeşitliliği diğer önemli etkenleri oluşturmaktadır.

1995 yılında Yalova'nın il statüsüne geçmesiyle, Bursa-Yalova arasında bir göç hattı kurulmuştur. 1995 sonrasında Bursa, Yalova'ya hem göç vermeye hem de Yalova'dan göç almaya başlamıştır. Bursa ve Yalova'da sanayi ve hizmet sektörüne dayalı ekonomik faaliyet alanlarının niceliksel olarak her geçen yıl artış göstermesi, her iki ilinde iç göç almasında etkili olmaktadır. Bu anlamda komşuluk faktörünün de etkisiyle her iki il birbirine iş gücü kaynağı sağlamaktadır.

³ TÜİK'in 2021 yılı doğum yeri ve nüfus kütüğü verilerinin toplamından elde edilmiştir.

Balıkesir, Eskişehir, Kocaeli, Kütahya, İstanbul ve Yalova ile kurulan göç ağlarında coğrafi yakınlıkta önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Coğrafi yakınlığın, oluşan göç hatlarının yoğunluğu ve hatların iki taraflı bir yapıya ulaşmalarında katkısı önemlidir.

Karadeniz, Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile Kurulan Göç Hatları; Erzurum, Artvin, Trabzon, Samsun ve Muş illeri ile 1980 öncesinde, Giresun’la ise 1985 sonrasında göç hatlarının kurulduğu görülmektedir. Başlangıçta Bursa’nın aldığı göçlere bağlı olarak tek taraflı göç hatları kurulmuştur. İlerleyen yıllarda Giresun ve Muş ili dışında Bursa’dan belirtilen illere göçlerin yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. 1990-2000 döneminde Erzurum, 2000 sonrasında Samsun ve Trabzon, 2017 yılı itibarıyla de Artvin illerine verilen göçlerin yoğunlaştığı belirlenmiştir. Ayrıca Bursa’nın Giresun’dan alınan göç miktarı düşük olmasına rağmen doğum yeri verisine bakıldığında Giresun doğumluların daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bu durum; Giresunluların önemli bir kısmının aşamalı göç ile Bursa’ya geldiğini göstermektedir.

Giresun haricinde bahsi geçen iller Bursa’nın aldığı göçlerde ilk sıralarda yer almaktadırlar. Ancak Erzurum ve Artvin’in doğum yerine göre göç verilerinde, Bursa’nın bu iller için oldukça özel bir yerinin olduğu görülmektedir (Bahçalı, 2015; Çakmak ve Oktay, 2017; Yakar ve Eteman, 2017). TÜİK’in 2018 yılı *doğduğu ile göre ikamet yeri* verileri incelendiğinde, Bursa’da ikamet edenler içerisinde Erzurumlular ilk sıradadır. İkinci sırada Samsun, üçüncü sırada İstanbul, dördüncü sırada Muş ve beşinci sırada Artvin doğumlular gelmektedir. Doğum yerine göre ikamet edilen iller incelendiğinde Erzurum için Bursa üçüncü sıradadır. Bursa’da ikamet eden Erzurumlu nüfusun, Erzurum’da ikamet eden Erzurum doğumlu nüfusa oranı %20,39’dur. Türkiye’de bulunan Erzurum doğumluların ise %9,38’i Bursa’da ikamet etmektedir. Aynı veriler Artvin için incelendiğinde, bu oranın daha yüksek olduğu görülmektedir (Bursa’da ikamet eden Artvinli nüfusun, Artvin de ikamet eden Artvin doğumlu nüfusa oranı %36,23’tür. Türkiye’de bulunan Artvin doğumluların ise %14,62’si Bursa’da ikamet etmektedir). Bu açıdan bakıldığında doğum yerine göre verilen göçlerde Artvin için Bursa ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

Kars iliyle 1980 öncesinde Bursa’ya verdiği yoğun göçler sonucu göç hattı kurulmuştur. 1990-2000 döneminde kayda değer bir azalışın yaşandığı görülmekle birlikte, alınan göçler devam etmiştir. Alınan göçlere dayalı olarak kurulan bir diğer göç hattı ise Bursa-Diyarbakır arasındadır. Kurulan göç hattı 1985-1990 döneminde önem kazanmaya başlamıştır. 1984 yılı

itibari ile terör faaliyetleri sonucu çatışma ortamı oluşmuş ve bu çatışma Diyarbakır'da yaşayan halka olumsuz olarak sirayet etmeye başlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler, bölgede yaşayan halkın hem kendi istekleriyle hem de devlet eliyle gerçekleşen zorunlu göçe neden olmuştur. Bu anlamda terör faaliyetleri, 1985 yılı itibari ile Bursa-Diyarbakır arasında kurulan göç hattı üzerinde dolaylı ya da doğrudan bir etkiye sahiptir.

Görüldüğü üzere Bursa'nın; Karadeniz, Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleriyle kurulmuş önemli göç hatları bulunmaktadır. Göç hatlarında genel olarak alınan göçlere yönelik asimetric bir ilişki söz konusudur. Alınan göçlerde, göç veren illerin düşük gelir düzeyinden ziyade, Bursa'nın yüksek gelir düzeyinin etkili olduğu anlaşılmaktadır (Yamak ve Yamak, 1999). Kabaca net göç alan Bursa için, ile gelen her 100 kişiden 70'inin ekonomik nedenlerle göç ettiği söylenebilir. Bölgesel gelir eşitsizliğinin mekânsal dağılımının günümüzde de değişmemiş olması bu yapının geçerliliğinin sürdüğünün bir kanıtıdır (Filiztekin ve Çelik 2010; Hazar ve Ayalp; 2018).

Ege ve Akdeniz Bölgeleri ile Kurulan Göç Hatları; İzmir ile 1980 öncesinde verilen göçlere dayalı olarak kurulan göç hattı, 1990-2000 dönemi itibariyle değişiklik göstererek aldığı göçler açısından da önemli bir konuma gelmiştir. Yapılan çeşitli araştırmalar (Işık, 2009; Dücan, 2016), İzmir ile kurulan göç hatlarında ekonomik kaynaklı göçlerin yanı sıra eğitim temelli göçlerin de önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

1985-1990 döneminde Antalya ile kurulan göç hatlarının önem kazanmaya başladığı görülmektedir. Antalya ile verilen göçlere dayalı bir göç hattı kurulmuştur. Antalya'nın turizm sektörü açısından sunduğu çeşitli istihdam fırsatları, ilin aldığı göçler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

3.1.2. Bursa'nın İç Göç Almasında Etkili Olan Faktörler

Coğrafi yapı ve özel konum açısından avantajlı, istihdam gücünün kullanılabileceği üretim alanlarına sahip mekânlar, doğal nüfus artışı ve aldığı göçler neticesinde nüfusunu sürekli arttırmaktadırlar. Böylece ekonomik faktörler, nüfus artışı ve kentsel gelişimin lokomotif görevini görmektedirler. Bu anlamda Bursa'nın 1962 yılında ilk organize sanayi bölgesi için pilot bölge olarak seçilmesi, sonrasında başlayan sanayi atılımı, bu atılımın hız kesmeden gelişmesi ve sanayi atılımıyla doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantısı bulunan yeni

istihdam alanların oluşması, ilin 1960-1965 yıllarında ilk büyük iç göç dalgasıyla karşılaşmasına neden olmuştur.

Bursa'nın sanayi konusunda pilot bölge olarak seçilmesinde; doğu-batı ve kuzey-güney ticaret yolları üzerinde bulunması, hammaddeye yakınlığı, aldığı dış göçler neticesinde sahip olduğu nitelikli iş gücü varlığı ve tarihsel süreçte sahip olduğu ticari ve üretim tecrübelerinin etkisi oldukça önemlidir. 16.-19. yüzyıllar arasında ipekli kumaş dokumacılığı, ilin en önemli sanayi kolu olmuştur. 20. Yüzyıla gelindiğinde Bursa, ülkenin en önemli hazır giyim, dokuma, ev tekstil ürünleri, çeyiz eşyası gibi tekstil ürünlerini üreten alanlarından birisi olmuştur. 1940'lı yıllarda ilde dokuma sanayinin yanı sıra karoser, metal eşya ve makine imalat sanayileri de gelişim göstermeye başlamıştır. Bu gelişim 1966'da Karsan Otomotiv Sanayi'nin, 1971'de Tofaş ve Renault fabrikalarının kurulumuyla taçlandırılmıştır. Otomotiv ana ve yan sanayisinin Bursa'da gelişim göstermesinde önemli etkenlerden birisi şüphesiz ilin geçmişte posta arabası, fayton, yük taşınımı ve bağ-bahçe işleri için kullanılan at arabası gibi binek hayvan gücünden yararlanılarak kullanılan çeşitli araçların yapımında nitelikli iş gücüne sahip olmasıdır (Kaplıanoğlu, 2014). Nitekim Osmanlı döneminde il, araba üretimi açısından bir merkezdir. Bu gelişmelere paralel olarak ilde 1975 itibariyle sanayileşme artmıştır. 2000-2010 yıllarında İstanbul'un sanayi kimliğinden sıyrılmasıyla da birçok fabrika, üretimini Bursa'da taşımaya başlamıştır.

Görüldüğü üzere Bursa'nın 1960 öncesinde aldığı uluslararası göçler sanayinin yer seçimini etkilerken, 1970'lerden itibaren gelişen sanayide iç göçleri kendine çekmiştir (Çalışkan ve Akbulak, 2010a: 120). Böylece Bursa'da sanayinin gelişimine paralel olarak 1975 itibariyle nüfus, hızlı bir gelişim göstermeye başlamıştır. Özellikle 1980-1990 arasında aldığı iç göçler yüksek seviyelere ulaşmış ve her geçen yıl katlanarak artış göstermiştir.

Makine, otomotiv ve tekstil sanayinin yanı sıra hazır ve dondurulmuş gıda, alkolsüz içecek üretimi ve soğuk hava depoculuğu da ilde önemli istihdam alanlarını oluşturmaktadır. Ayrıca alanda yetiştirilen tarım ürünleri, kalite, miktar ve çeşitlilik yönünden zengin tarımsal ürün yelpazesi sunmaktadır. Özellikle Mustafakemalpaşa ve Karacabey ovalarında tarım ve hazır gıda sektörleri bu alanlar için önemli bir istihdam kaynağıdır.

Bursa'da üretim bakımından büyük bir çeşitliliğe sahip ticaret sektörü, ilin bir diğer önemli ekonomik kaynağıdır. Bursa'nın önemli kara yollarının üzerinde bulunması, Mudanya

ve Gemlik gibi iki önemli limana sahip olması, ilde yurt içi ve yurt dışı ticaretin gelişmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca il merkezinde Hanlar Bölgesi, Cumhuriyet, Fevzi Çakmak, Altıparmak, Uluyol, Yeniyol, Atatürk, Gazcılar ve Darmstadt Caddesi ve Kent Meydanı AVM civarı ile Ankara, Yalova ve İzmir Yolu üzerinde kurulu olan irili ufaklı birçok işletme bulunmaktadır. Bu alanlar toptan ve perakende ticaretin yoğun olarak yapıldığı yerlerdir.

Bursa'nın tarihi, kültürel ve doğal güzellikleri, her yıl yerli ve yabancı birçok turisti kendine çekmektedir. Ulu Cami, Emir Sultan Cami, Yeşil Türbe, Hanlar Bölgesi gibi dini ve tarihi yapıları, Uludağ, Gököz, İznik ve Apollyont Gölü gibi doğal güzellikleriyle ilgi odağı olan il, aynı zamanda sağlık turizmi konusunda da yoğun ilgi görmektedir. Kış turizmi deyince ilk akla gelenlerden olan Uludağ, yaz aylarında da rekreasyon ve sağlık turizmi için kullanılmaktadır. Ayrıca il sınırları içerisinde bulunan birçok kaplıca ve kaplıcalardan faydalanılarak çeşitli hastalıklara tedavi olanağı sunan birçok sağlık kurum ve kuruluş da Türkiye'den ve diğer ülkelerden birçok hasta ve turisti kendisine çekmektedir.

Ekonomik açıdan gelişmiş olan ilin, göç al almasında etki olan diğer faktörleri ise sağlık, eğitim ve kültürel olarak üç faktörde toplamak mümkündür. Bursa geçmişten günümüze sağlık alanında çevre illere göre en gelişmiş imkânları sunan kurum ve kuruluşları bünyesinde bulundurmaktadır. 2022 verilerine göre ilde 19 adet kamu hastanesi, bir adet şehir, bir adet üniversite hastanesi ve çok sayıda özel hastane bulunmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı Bursa İl Sağlık Müdürlüğü, 2022) . Gelişmiş imkânlarla sahip hastaneler, ilin kendi vatandaşlarının yanı sıra çevre illerde ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerini yetersiz koşullar nedeniyle alamayan il dışından gelen çok sayıda hasta tarafından da ziyaret edilmektedir. Tedavisi uzun vadede gerçekleştirilecek olan hastalar ve aileleri bu hizmeti daha kolay ve erişilebilir hale getirebilmek amacıyla Bursa'ya göç etmektedir.

Eğitim açısından bakıldığında bünyesinde her kademededen çeşitli eğitim kurumları bulunduran ilde, çok sayıda da kurs bulunmaktadır. 2022 verilerine göre ilde her kademededen toplamda 1.207 adet okul ve 17 adet halk eğitim merkezi bulunurken; özel kurumlara ait 1.228 okul ve 228 adet kurs bulunmaktadır (MEB, 2022). Ayrıca 1970'ten günümüze bünyesinde barındırdığı çok sayıdaki enstitü, fakülte ve meslek yüksek okuluyla Uludağ Üniversitesi, eğitim alanında ilin sahip olduğu en önemli kurumlardan birisidir.

Bursa bu önemli çekim özelliklerine ek olarak çok sayıda tiyatro, sinema, çeşitli kişisel gelişim kursları, alış-veriş merkezleri, kafeler ve kültür merkezlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Bu faktör özellikle genç göçmenler için oldukça ilgi çekici ve etkileyici olabilmektedir. Göçmenlerin önemli bir kısmı için ilk neden bu olmamakla birlikte, bu konu ilk nedenin ardından göç etme ve Bursa'yı tercih etme konularında önemli bir motivasyon kaynağı oluşturmaktadır.

İlin göç almasında etkili olan faktörler ve ilgili literatür değerlendirildiğinde, Bursa'nın aldığı göçlerin itici ve çekici faktörlerden kaynaklandığı gözlenmektedir. İtme-Çekme Teorisi'ne göre göçe neden olan itici ve çekici faktörler, kaynak ve hedef mekânlar arasındaki önemli farklılıklardan oluşmaktadır (Çelik, 2005: 174). Buna göre düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere yönelen göç hareketlerinin ekonomik temelli olmasından dolayı bu durum itme çekme teorisi olarak adlandırılmaktadır. Çünkü göçe sebep olan düşük gelir, düşük hayat standardı, ekonomik fırsatların yokluğu, politik baskılar gibi etmenler itici faktörleri; yüksek kazanç, işgücü talebi, ekonomik fırsatlar ve politik özgürlük ise çekici faktörleri oluşturmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 20-21).

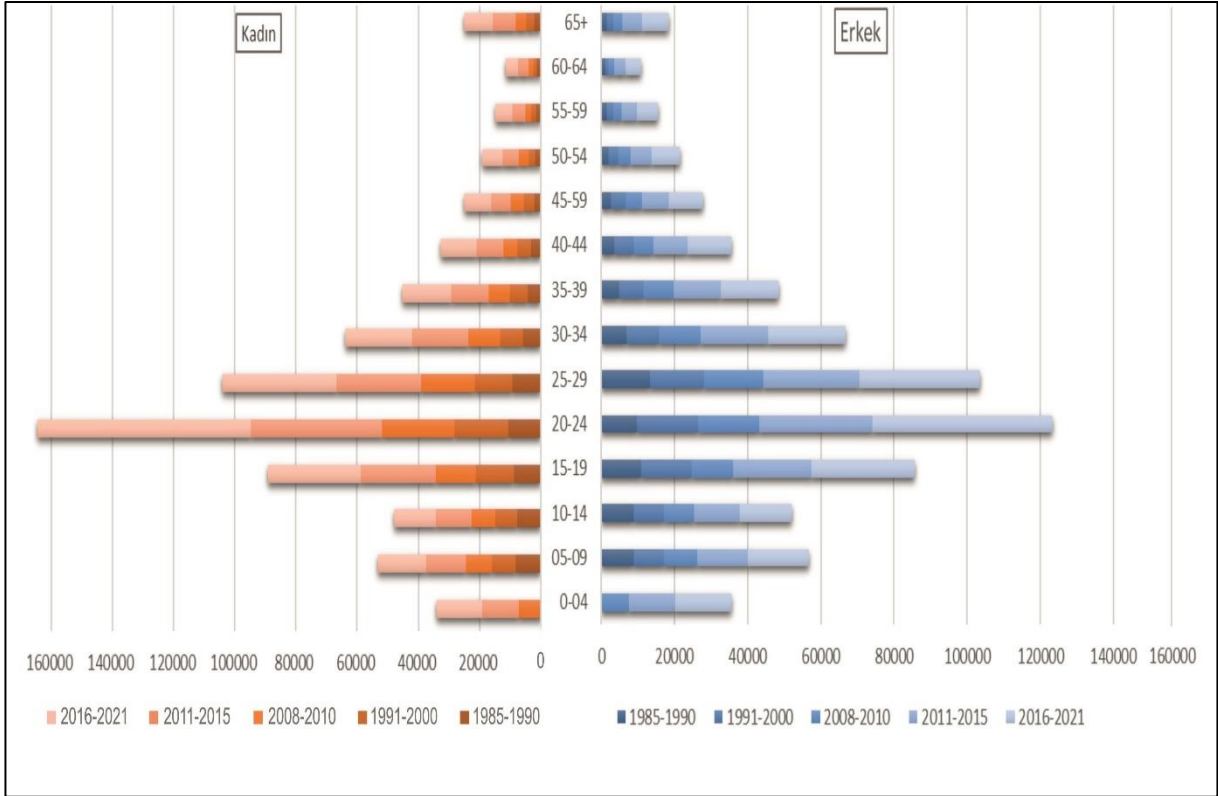
Genel olarak bakıldığında iç göçlerin temelinde ekonomik kaygıların olduğu, kaynak ve hedef mekân arasındaki itici ve çekici faktörlerin göç olgusunun başrolünde bulunduğu görülmektedir. Ancak belirtilen bu temel faktör göçe neden olurken, hedef mekân tercihlerinde sosyal ağlar gibi farklı faktörlerinde etki ettiği izlenmektedir (Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2016: 40). Göçmenlerin göç süreçlerine bakıldığında; kalacak yer, barınma maliyeti, iş bulma hedef mekânın sosyal yaşantısına uyum sağlama gibi konularda yaşayacaklarını düşündükleri zorluklar, araya giren engeller bağlamında değerlendirilip göçü geciktirici bir etki oluşturmaktadır. Ancak bu sorun hedef bölgedeki hemşehri ilişkileriyle minimum düzeye indirilmektedir (Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2014; Akyıldız ve Ertürk, 2021). Kaynak mekân ile hedef mekândaki eski ve yeni göçmenler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağları üzerinden kurulan ilişkiler ağı, göçün gerek ekonomik maliyeti gerekse sosyal maliyetini hayli düşmektedir (Abadan Unat, 2002; Çağlayan, 2006). Bu anlamda Ağ Teorisi'nde belirtildiği gibi; önden gidenler ile geride kalan kişiler arasında kurulan ve devam eden bu sosyal ilişkiler, gelecekteki potansiyel göçmenler için cesaret verici önemli bir motivasyon oluşturmakta ve göçü tetikleyip büyük çoğunluğa ulaşmasına katkı sağlamaktadır.

3.1.3. Bursa'nın Aldığı İç Göçün Sosyo-Demografik Profili

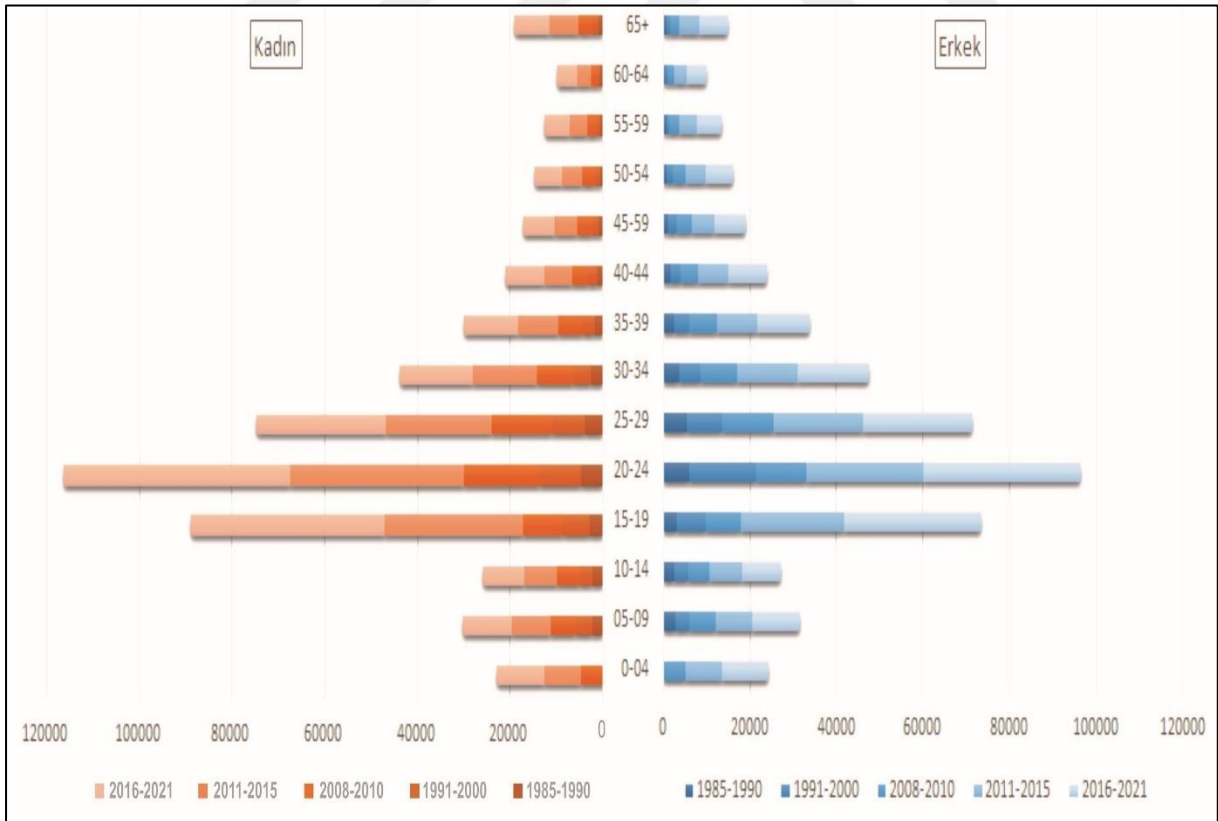
Göç; coğrafi mekân değiştirme yoluyla ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle kaynak ve hedef mekânların toplum yapısını değiştiren bir nüfus hareketidir (Özer, 2004: 11). Bu nedenle göçlere yönelik yapılan araştırmalarda, göçmenlerin sosyo-ekonomik ve demografik yapılarının irdelenmesi önem kazanmaktadır. Hedef alandaki ekonomik ve demografik yapıları; bireylerin göç etme motivasyonlarına ve göç ederken hedef bölgeyi tercih etme nedenlerine yönelik önemli bilgiler sunmaktadır. Bu kapsamda Bursa'nın aldığı ve verdiği göçlerin yapısı hakkında genel bir bilgi sahibi olmak adına; cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyleri incelenerek 1990'dan 2021'e, Bursa'nın aldığı göçlerde oluşan göçmen profili incelenmiştir.

Yaş gruplarının dağılımına göre en yoğun göçlerin yaşandığı 15-34 yaş grubunun öne çıkmasında ekonomik kaynaklı göçlerin yanı sıra, 2000 sonrasında yüksek öğrenim görmek amacıyla göç eden bireylerin sayısının da artması etkili olmaktadır (Şekil 17-18). 55 yaş ve üstü göçmenlerin göç eğilimlerinde 2010 sonrasında görülen artışta dikkat çekmektedir. Bilindiği üzere yaş ile göç etme eğilimi arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Bireylerin yaşı artıkça, göç etme konusundaki istekleri de azalmaktadır. Özellikle sağlık alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak ortalama yaşam süresi her geçen yıl artmaktadır. Bireyler kendi kendilerine yetmemeleri durumunda yalnız kalmamaları ve bakımlarının sağlanması amacıyla öncelikli olarak çocuklarının yanına yerleşmektedirler. Bu durum da yaşlıya bağlı bakım ihtiyacından doğan göçleri ortaya çıkarmaktadır.

Yaş gruplarının cinsiyet dağılımları incelendiğinde hem alınan hem de verilen göçlerde bazı yaş gruplarına göre cinsiyetler arasında farkın olduğu görülmektedir. 20-24 ve 65 ve üstü yaş grubunda kadın, 30-59 yaş grubunda ise erkek nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir (Şekil 17-18). 20-24 yaş grubunda kadınlar lehine oluşan farkta, kadınların evlilik amacıyla göç etmesinin erkeklere oranla daha yüksek olmasının katkısı önemlidir. 65 ve üstü yaş grubunda ise kadınların yaşam sürelerinin erkeklerden daha uzun olmasının etkisi gözlenmektedir. 30-59 yaş grubunda erkeklerin ekonomik nedenler kadınlara nazaran göçe daha fazla katılması ve Bursa'da bulunan askeri alanların etkisi bulunmaktadır.

Şekil 17. Cinsiyet ve yaş gruplarına göre Bursa'nın aldığı göçler (1990-2021)

Şekil 18. Cinsiyet ve yaş gruplarına göre Bursa'nın verdiği göçler (1990-2021)

Tablo 6.

Eğitim düzeyine göre Bursa'nın aldığı-verdiği göçler (1985-1990-2000)

Eğitim Düzeyi	1990		2000	
	Alınan Göç (%)	Verilen Göç (%)	Alınan Göç (%)	Verilen Göç (%)
İlkokul	61,62	44,91	43,24	31,26
Ortaokul	12,6	12,15	3,65	2,58
Ortaokul dengi meslek okulu	0,08	0,06	10,17	9,63
Lise	12,27	18,12	0,28	0,35
Lise dengi meslek okulu	4,77	7,27	22,02	27,37
Yüksek okul fakülte	8,59	17,36	6,89	8,85
Öğrenim kurumu bilinmeyen	0,03	0,08	13,74	19,93
Mezun olup olmadığı bilinmeyen	0,03	0,04	0,01	0,01
Okuma yazma bilip bilmediği bilinmeyen	0	0	0	0,01
Toplam	100	100	100	100

Göçmenlerin eğitim düzeylerine bakıldığında; 1985-1990 döneminde Bursa'nın aldığı göçlerin yarısından fazlası ilkokul mezunu kişilerden oluşmaktadır. Ortaokul, lise ve dengi okullardan mezunların oranı ise toplam göçlerin %29,72'sidir (Tablo 6). 1990-2000 arası aldığı göçlere bakıldığında ise, gelen göçmenlerin eğitim düzeylerinin yükselmeye başladığı görülmektedir. Nitekim ilkokul mezunlarının oranı %43,24'e gerilerken, ortaokul, lise ve dengi okullardan mezunların oranının %36,12'ye yükseldiği izlenmektedir. Bu dönemde alınan göçlerde en dikkat çeken özellik ortaokul ve lisede mesleki eğitim veren kurumlardan mezun olmuş nüfusun yükselmesidir. Genel olarak bakıldığında il verdiği göçmen profili, aldığı göçmen profiline göre nispeten daha eğitilmiş kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 7.

Eğitim düzeyine göre Bursa'nın aldığı-verdiği göçler (2009-2021)

Eğitim Düzeyi	Alınan Göç (%)				Verilen Göç (%)			
	2009	2010	2015	2021	2009	2010	2015	2021
İlköğretim	11,31	15,14	12,46	3,68	9,86	14,02	9,82	3,35
İlkokul	19,41	14,12	16,02	10	18,9	13,84	12,55	8,08
Ortaokul veya dengi meslek ortaokul	3,33	3,23	6,72	12,9	3,57	3,61	5,43	8,97
Lise veya dengi meslek okulu	24,44	27,5	28,5	30,57	29,85	29,53	39,86	48,04
Yüksek okul fakülte	13,73	14,91	22,86	30,37	13,98	15,96	21,91	22,48
Yüksek lisans (5 veya 6 yıllık fakülteler dahil)	0,67	0,96	1,26	3,73	0,73	1,03	1,34	2,9
Doktora	0,11	0,15	0,18	0,23	0,16	0,21	0,21	0,17
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	17,04	16,45	9,18	6,91	14,81	14,74	6,7	4,77
Okuma yazma bilmeyen	4,15	2,9	2,14	0,96	3,35	2,75	1,59	0,77
Okuma yazma bilip bilmediği bilinmeyen	5,81	4,64	0,71	0,64	4,79	4,3	0,58	0,45
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Günümüze gelindiğinde hem alınan hem de verilen göçler açısından eğitim düzeyinde artışın yaşandığı gözlenmektedir. Her iki alan için de ilkokul ve ilköğretim mezunlarının oranında düşüş yaşanırken, diğer eğitim seviyelerinde artışlar yaşanmıştır. Göçlerde en ağırlıklı grubu oluşturan lise ve dengi okullardan mezunlar ile yüksekokul ya da fakülte bitirenlerin alınan göçlerin $\frac{6}{10}$ 'unu oluşturmaktadır. Verilen göçlerde ise lise ve dengi okullardan mezun oldukların oranında yaşanan artış dikkat çekicidir. Nitekim 2021 yılında verilen göçlerin neredeyse yarısı (%48,04) lise ve dengi okullardan mezun kişilerden oluşmaktadır (Tablo 7). Bu açıdan bakıldığında il aldığı göçmen profili, verdiği göçmen profiline göre nispeten daha eğitilmiş kişilerden oluşmaktadır.

3.2. Bursa'nın Kentsel Gelişiminde Aldığı İç Göçlerin Etkisi

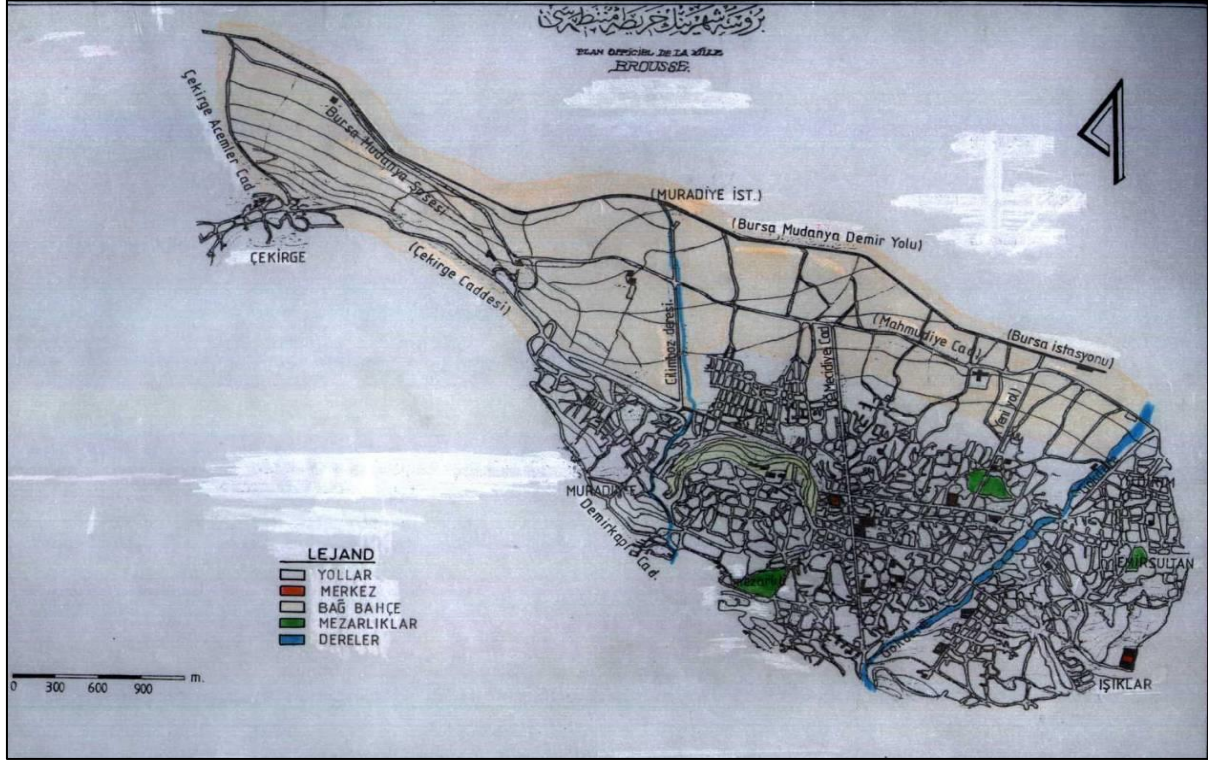
3.2.1. 1923-1950 Dönemi

Kent için ilk planlama çalışması 20. yüzyılda yapılmıştır. Çalışma 1912'de yapılan hâlihazır haritadan yararlanılarak, 1924 yılında Alman Lörcher tarafından hazırlanmıştır (Şekil 19). Bu dönemde Avrupa ve diğer endüstri devriminin gerçekleştiği ülkelerde kentleşme üzerinde *bahçe-kent* akımının etkili olduğu bilinmektedir. Bu etki 1912 yılında elde edilen hâlihazır harita üzerinde de etkili olmuş ve Bursa'daki dokuyu tamamen yok sayarak hazırlanmıştır. Kır ve kentin olumlu yönlerini birleştirmeyi hedefleyen yaklaşım, nüfus artışının çok yoğun olmadığı kentler için uygun olabilecektir. Fakat Bursa'nın aldığı yoğun göçler nedeniyle, il nüfusu bu dönemde hızla artmıştır (Dostoğlu ve Vural, 2004: 124). Böylece plan uygulanamamıştır. Ancak Bursa merkezinde bulunan Atatürk Caddesi ve Hisar girişi bu plana göre yapılmıştır (BBB-ŞPŞM, 2017).

1927-1935 yıllarında *Mübadele* sürecine bağlı olarak nüfusun yer değiştirmesi ve azınlıkların yerlerine Balkan göçmenlerinin yerleştirilmesi nedeniyle ildeki millet kimliğine bağlı nüfus kompozisyonunda önemli bir değişiklik olmuştur. Balkanlardan gelen göçmenler, Ermenilerin eski yerleşim alanı olan Setbaşı ve Yahudilerin eski yerleşim alanı olan Cumhuriyet Caddesinin kuzeyindeki alanlara yerleştirilmiştir.

Cumhuriyet döneminde kentte yapılan fiziksel değişiklikler, kentin bugünkü gelişiminde etkili olmuştur. Ülkede Cumhuriyetin ilanından sonra sanayileşme adına atılan adımlar neticesinde Bursa'da 1925 yılında Bursa İpek-İş Fabrikası ve 1938 yılında ise Bursa Merinos Fabrikası açılmıştır. Fabrikaların kurulumu sonrasında üretim alanlarının ovaya

yayılmasıyla birlikte, Merinos ve civarı (bugünkü Osmangazi ilçesine bağlı Gaziakdemir, Çırpan, Santralgaraj ve Küplüpinar Mahalleleri civarı) yerleşim alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 19. 1924 Lörcher Planı (Kaynak: BBB-ŞPŞM)

1924 yılında Lörcher'e yaptırılan planda kentin var olan dokusunun (organik doku) dikkate alınmaması, planın kent üzerinde uygulaması sırasında sorunlar oluşturmuştur. Bu durum 1938'lerde Henry Prost'a yeni bir plan yaptırmayı gerektirmiştir. *Yapı Yollar Nizamnamesi Hükümleri* çerçevesinde elde edilen Prost Planı, büyük oranda uygulanabilmiştir. Doğrusal planlama anlayışına benzer bir yaklaşım ile hazırlanan planda, kenti motorlu araç trafiğine uygun bir hale getirilmesi ve gerekli altyapı hizmetlerini verimli bir şekilde ulaştırılması amaçlanmıştır (Dostoğlu ve Vural, 2004: 124-125). Bu dönemde Darmstat (Muradiye Külliyesi aksında), Gazcılar (Emirsultan Cami aksında), Fomara, (Fevziçakmak Caddesi-Ulucami aksında) ve Atatürk Caddesi (Yeşil Türbe aksında) plan kararları doğrultusunda yapılarak kullanıma açılmıştır (BBB-ŞPŞM, 2017). Bu kapsamda kentte var olan yollar güçlendirilirken, anıtsal yapıların yerleri belirlenmiştir (TMMOB, 2010: 5). Yolların genişletilmesi, ovadaki verimsiz alanların yerleşime açılması, Çekirge'nin kaplıca ve turizm bölgesi olarak genişletilmesi planın önde gelen amaçlarındandır (Kaplanoğlu, 2008: 48). Gemlik Yolu üzerinde bir alanın sanayi için ayrılması da öngörülmüştür.

Bu yıllarda şehrin hem yerleşim için uygun eğime sahip dağ yamaçlarına doğru tırmanan, hem de ovaya doğru inen bir yayılım gösterdiği görülmektedir (İnalçık, 1992). Kentin doğusunda bulunan Uludağ'ın yamaçları, yerleşime elverişli alanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak Cilimboz Dere'sinin batısında kalan alan yerleşime daha az uygundur. Bunda ovanın 1930'lara kadar bataklık olmasının payı büyüktür (Güler, 2006: 17). Bursa Ovası'nın bataklık olan bölümünü kurutmak amacıyla 1924 yılında kanallar açılmak suretiyle ova ıslah edilmeye başlanmış, 1930'larda da gözle görülür sonuçlar elde edilmeye başlanmıştır.

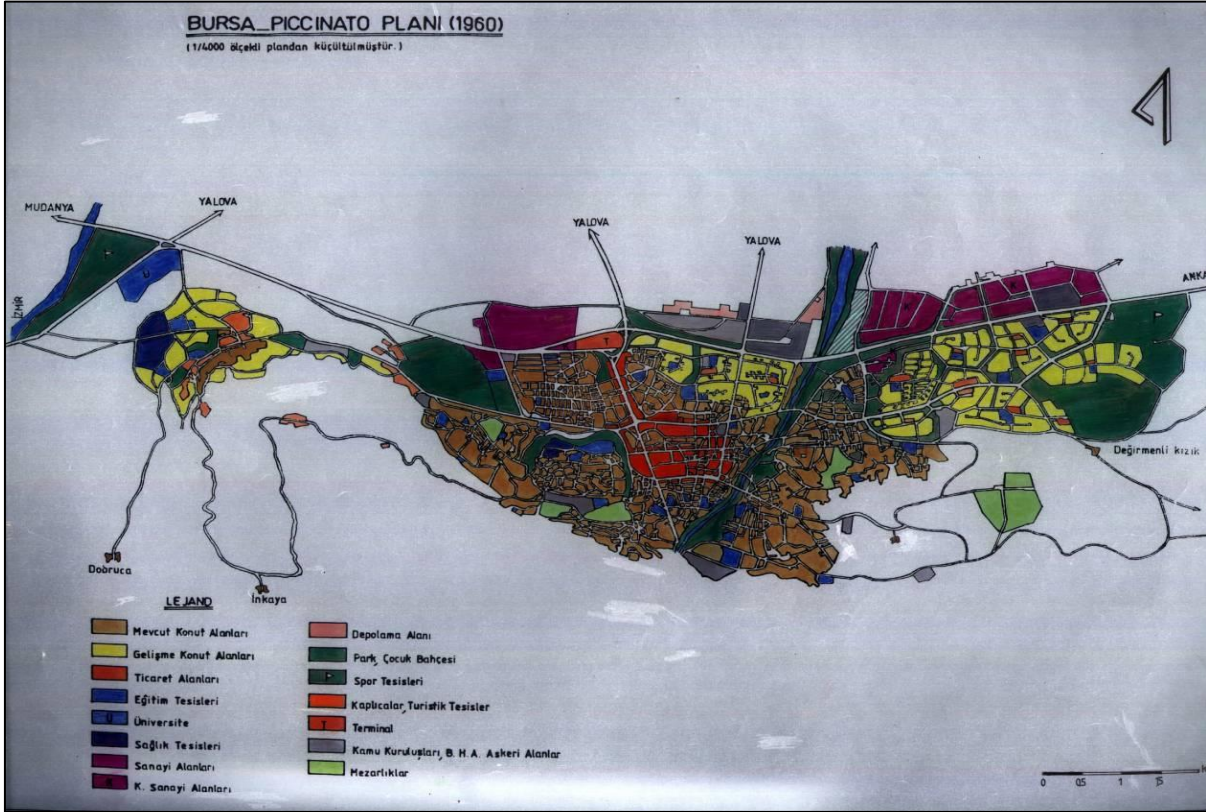
3.2.2. 1950-1980 Dönemi

1950'lere gelindiğinde fabrikalara bağlı olarak da yerleşmelerin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bu yıllarda işyeri-konut ilişkisinde yaya ulaşımının egemen olması, Merinos Fabrikası'nın bünyesinde *Merinos Evleri'nin* (işçi konutları) yapımını gerekli kılmıştır. Bugün Ankara Yolu'nun batı ucunda kalan Ulubatlı Hasan Bulvarı üzerine kurulan fabrika caddenin kuzey yönünde kalırken, lojmanlar güney yönünde yer almıştır. *Merinos Evleri'nin* göçmen evlerinin kuzeyinde kurulmasıyla, kentin doğu-batı aksı üzerinden kuzeye yayılmasının ilk izleri oluşmuştur.

İpek üretiminde işgücüne duyulan gereksinim oldukça fazladır. Genellikle bu alanda çalışanların Rum olması ve mübadele sonrasında kentten ayrılmaları işgücü açığını ortaya çıkarmıştır. Bu açığı kapamak için kent yakın çevreden başlayarak göçleri kendine çekmeye başlamış, Uludağ ve çevresindeki kırsal yerleşmelerden işgücü temini yoluna gidilmiştir (Çalışkan ve Akbulak, 2010a: 119).

1950'ler itibariyle Bursa'nın aldığı iç göçler hızlanmaya başlamıştır. Aldığı göçlere bağlı olarak ilde kentsel yerleşim kuzey yönünde ovaya doğru genişlemiştir. Bu yıllarda sanayinin gelişmesine paralel olarak alınan göçler neticesinde gecekondulaşmanın da başladığı görülmektedir. Gecekondu ilk önce göçmenler için oluşturulan yeni mahallelerin çevresinde ortaya çıkmışlardır. 1960'larda ovadaki gecekonduların yıkılmaya başlamasının ardından; gecekondulaşma Bursa'nın güneyinde yer alan, denetimi güç ve arsa bedeli olmayan Uludağ'ın dik yamaçlarına yönelerek geniş gecekondu kuşakları oluşturmaya başlamışlardır (Çalışkan, 1994: 78).

1950'lerde Bursa'da kentsel gelişimi etkileyen bir diğer önemli olay ise Bulgaristan'dan gerçekleşen zorunlu göçlerdir. Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılan anlaşma neticesinde çok sayıda göçmen Bursa'ya gelmiştir. Göçmenler var olan ya da yeni kurulan (Hürriyet ve Adalet Mahalleleri) mahallelere yerleştirilmiştir (Birgül ve Çanaklı, 2009: 90).

Şekil 20. 1960 Piccinato Planı (Kaynak: BBB-ŞPŞM)

1950'lerdeki nüfus artışına bağlı olarak Bursa'da yaşanan kentsel gelişim ve 1958'de yaşanan büyük yangın nedeniyle uzmanlar tarafından oluşturulacak yeni bir planlamaya ihtiyaç duymuştur. Yangın tarihi kent merkezini harap etmiştir. Sonrasında İller Bankası ile İmar Bankası'nın desteğinde Bursa'da İmar Planlama Bürosu kurularak, danışmanlığa İstanbul'un planlamasında da görev alan Prof. Dr. Luigi Piccinato getirilmiştir (Dostoğlu ve Vural, 2004: 125). 1960 yılında Piccinato danışmanlığında 1/10000 ve 1/4000 ölçekli planlar hazırlanmıştır (Şekil 20). Planda yoğun bir kentsel gelişme ile doğal ve tarihi değerleri korumak amaçlanmıştır. Tarımsal alanların korunması ve Yıldırım'da (Duaçınarı-Küçük Sanayi Bölgesi) yeni bir sanayi bölgesinin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Kent merkezinde yer alan tarihi yapılar korunarak kuzeyde açılan Fevziçakmak Caddesi yeni iş merkezi, Haşim İşcan Caddesi üzerinde ise idari merkez geliştirilmiştir. Ayrıca oluşturulan yeni merkezin doğu, kuzey ve batısında yoğun gelişme alanları

öngörülmüştür (BBB-ŞPŞM, 2017). Kentin kuzeybatısında yer alan Mudanya Yolu 1966 yılında bu plan doğrultusunda yapılmıştır.

Bursa'da 1960'lara kadar genelde tarım ve ticari mal üretimin halen geleneksel üretim atölyelerine dayalı olduğu görülmektedir. İlin sanayileşme faaliyetlerinden uzak kalması doğal olarak göç vermesine neden olmuştur. Nitekim 1960 öncesinde nüfus değişimlerine bakıldığında, ilin aldığı zorunlu göçler dışında kayda değer düzeyde göç almadığı anlaşılmaktadır. 1960'lara gelindiğinde ise ilin göç sürecinin nitelik değişikliği görülmektedir. 1960'lar itibariyle sanayi ve yerel üretime dayalı ticaret faaliyetlerinin nitelik değiştirmesi, sanayi etkinliklerinin ölçek olarak büyümesi, ticaret ve hizmet sektöründe meydana gelen genişleme ilin göçler açısından çekici bir hale gelmesine neden olmuştur. Canlanan ekonomik hayata paralel olarak işgücüne duyulan talebin artması, 1960'lardan sonra Bursa'nın hem göç alan hem de göç veren bir il haline gelmesine neden olmuştur.

1960'larda Bursa'da kentin kuzeybatısında Mudanya Yolu üzerinde merkeze 14 km uzakta Organize Sanayi Bölgesi (OSB) kurulmuştur. Fakat kent 1970'lere kadar genişlemesini doğuya, kent merkezine ve Cilimboz ve Gökdere civarında da yer alan küçük üretim birimlerine doğru sürdürmüştür. 1970'lerin başında otomotiv sanayinin (Karsan-1966, Oyak Renault-1971) Bursa'da OSB'ye yerleşmesi üzerine, Mudanya Yolu üzerinde bulunan yerleşmelerin ve barındırdığı nüfusun sayısı artmıştır. 1971 yılında ise Tofaş fabrikası Yalova Yolu üzerinde kurulmuştur. Sonrasında ise bu alanda sanayileşme faaliyetlerinde önemli bir artış yaşanmıştır. Gemlik Limanı'na ve İstanbul'a kara yolu ile ulaşımın bu hat üzerinde olması, sanayi faaliyetlerinin Yalova Yolu'na yönelmesi ve gelişmesi üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca Gemlik ilçesinde 1970 yılında devlet tarafından kurulan Suni İpek Fabrikası ve sonrasında sanayileşmenin hızla gelişmesi hem ilçe merkezinde hem de yol hattı üzerinde yeni yerleşim birimleri kurulmasına ve var olanlarında büyümesine katkı sağlamıştır. Özellikle Gemlik'te yaşanan ekonomik gelişmeler sonucu ilçede, kendi kırsalından ve diğer illerden aldığı göçler yardımıyla ilçe nüfusunun hızla arttığı görülmektedir. Sonuç olarak Mudanya ve Yalova Yolları üzerinde kurulan yeni yerleşmeler, kenti kuzey-kuzeybatı yönünde geliştirmiştir ve kentin ovaya yayılmasını hızlandırmıştır.

Bu dönemde kanun uyarınca 'Gecekondu Önleme Bölgeleri' oluşturulmuştur. Planlı bir kentleşme geliştirmek amacıyla uygulanmaya çalışılan plan gereği Merkez ilçede (bugün ki Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçeleri) planlı arsa sunumu gerçekleştirilmiştir. Fakat diğer

ilçelerde de görülmekle beraber, bugünkü Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinin sınırları altında kalan Uludağ yamaçlarında ve Ankara Yolu'nun altında kalan alanda planlara uyulmayarak, gecekondulu tarzı yapıların sayısı hızla artmıştır (Ertürk ve Tosun, 2009: 47). Konut alanlarında barınabilecek ekonomik güce sahip olmayan grupların, kent çevresinde ve özellikle dağ yamaçlarında imarsız ve yasal olmayan alanlarda arsa ücreti ödemedi düşük kalite ve maliyete sahip konutları inşa etmeleri bu dönemde hızlandırmıştır (Çalışkan ve Akbulak, 2010b). Gecekondulaşmanın hızlanmasında etkili olan temel sebep sanayi, ticaret, hizmet ve turizm sektörlerinin gelişmesine paralel olarak ilin aldığı iç göçlerdir.

Sanayinin Mudanya ve Yalova Yolları üzerindeki gelişimi, kentin ova üzerinde kuzey-güney yönünde plansız bir şekilde yayılmasına neden olmuştur. 1975 yılı itibariyle ovada plansız yapılaşma artmaya başlamış ve tarihi doku üzerinde de baskıya yol açmıştır. Hızlı sanayileşme beraberinde çevresindeki ilçe, kasaba ve köylerin de gelişmesini sağlayarak ilerleyen yıllarda kent bütününden uzak olan yerleşim alanlarının arasının dolmasına ve bu yerleşmelerin kent bütününe dâhil olmasını sağlamıştır. Yine bu dönemde ilde hızlı bir apartmanlaşma sürecinin başladığı da görülmektedir. Kent merkezinde ve çevresindeki yerleşim yoğunlaşarak boş alanlar doldurulmuştur. Ayrıca alanın fiziksel yapısı (sokak ve cadde genişlikleri) sabit tutulup, konutların kat sayısı arttırarak alan apartmanlaştırılmıştır. Böylece kent merkezinde günümüzde de gördüğümüz gibi sıkışık bir yapılaşma oluşmuş ve nüfus yoğunlaşmıştır.

Bursa'da bir planlama bürosunun ihtiyacına bağlı olarak belediye bünyesinde 1970 yılında *Nazım Plan Bürosu* kurulmuştur. Büro ilk yıllarında bölgesel çalışmalara veri derlemek ve kentin yeni planını hazırlamaya odaklanmıştır. Üç yıl süren bu ilk çalışma sonrasında metropoliten bölge sınır tespiti, arazi kullanımı, sanayi, işyeri, resmi kurum anketleri ve doku analizleri hazırlanmıştır. Sürdürülen çalışma neticesinde 1976 yılında *Bursa Kenti ve Yakın Çevresi Nazım Planı* hazırlanmıştır. Muradiye ve Hisar çevresi için 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planının da hazırlandığı görülmektedir. Hazırlanan plan neticesinde kent makroformunun lineer olarak tanımlandığı, bugünkü sanayi alanların belirlendiği ve kentin yeni gelişim alanları olarak doğu-batı doğrultusu belirlenmiştir. Bu çerçevede Uludağ Üniversitesi 1976'da kentin batısında kurulmuştur. Üniversitenin İzmir-Ankara Karayolu'nun kuzeyinde yer seçmesi, İzmir-Ankara Yolu üzerinde bulunan boş alanlarda yeni yerleşim birimlerinin kurulmasında ve kent gelişiminin bu yöne kaymasında önemli bir etken olmuştur (BBB-ŞPŞM, 2017).

İzmir Yolu'nun kuzeyi ve güneyi ile Mudanya Yolu'nun kuzeyinde belirlenen yeni yerleşim alanlarında yoğun bir yapılaşma başlamıştır. Böylece kentin bugünkü makroformunun o yıllarda şekillenmeye başladığı görülmektedir. Bu dönemde kentin gelişiminin Mudanya ve İzmir yolları üzerinde gerçekleşmesinin diğer önemli nedeni, 1977 yılında onaylanan *Ova Koruma Protokolü*'dür. Tarımsal alanların korunması konusunda ilgili kamu kuruluşları ile protokol düzenlenmiş, böylece nitelikli tarımsal alanların yitirilmesi bir nebze yavaşlatılabilmıştır (BBB-ŞPŞM, 2017). Ancak bu protokolün tüm kurumlarca imzalanmaması nedeniyle ova günümüzdeki halini almıştır.

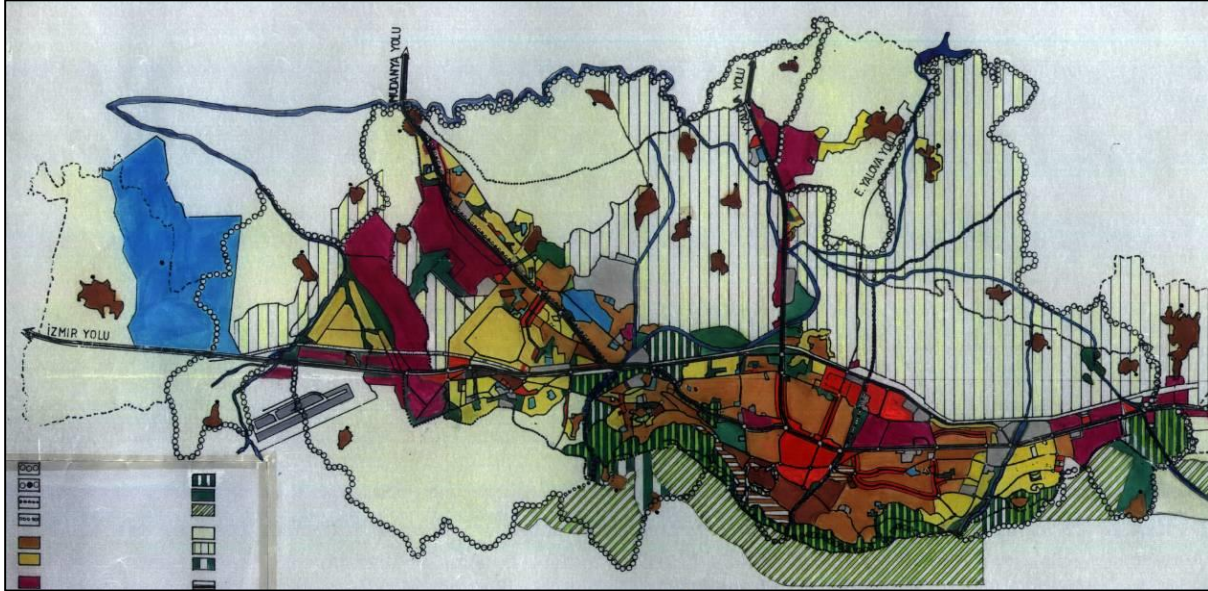
Plansız kentleşmede atılan diğer önemli adım ise tarihi yapıları ve doğayı korumaya yönelik olmuştur. Çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan araştırma neticesinde, Bursa'nın arkeolojik, doğal, kentsel sit alanları belirlenmiş ve *Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca* benimsenerek 1978 yılında 10888 Sayılı Karar doğrultusunda yürürlüğe girmiştir (Vardar, 2017: 11). Yoğun göçler sonucu kentleşme giderek kontrolden çıkarken tarihi, arkeolojik ve doğal sit alanı sınırları belirlenerek korumaya yönelik adım atılmıştır. Bu kararlar merkezi iş alanları Kayhan Mahallesi'nin kuzeyine, Haşim İşcan Caddesi'ne kaydırılmış, sit alanı olan mevcut ticari merkez (hanlar bölgesi) ise fonksiyonunu korumuştur. Hanlar bölgesi, Yeşil ve Muradiye akslarında yapılacak düzenlemelerle güçlendirilerek yeniden canlandırılması önerilmiştir.

Bu gelişimlere ek olarak 1960 planında kurulmasına dair kararları alınan ve 1970'lerde Ankara-Bursa Karayolu üzerinde boş durumda bulunan Duaçınarı semtinde çeşitli ölçek ve alanlarda üretim yapan sanayi tesislerinin kurulması, çevresindeki mahallelerin de gelişimini beraberinde getirmiştir. Günümüzde Duaçınarı Mahallesi'nde yer alan bu firmaların Vişne Caddesi üzerinde satış ya da imalat alanları bulunmaktadır.

3.2.3. 1980-2021 Dönemi

Özellikle 1975 ve sonrasında kent nüfusunun hızla artmaya başladığı görülmektedir. Nitekim bu hızlı nüfus gelişimi ve Anıtlar Kurulunca getirilen kısıtlama kararları, mevcut planlarının yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu sorunun büyük boyutlara varan problemlere neden olması, daha önceden hazırlanan 1/25000 ölçekli planın daha büyük ölçekte hazırlanmasına neden olmuştur. Böylece 1980 yılında Bursa Nazım Plan Bürosu, 1/5000 ölçekli Nazım Planı'nı hazırlamaya başlamıştır. Bu kapsamda *Bursa Metropolitan Bölgesi'nin* genişletilerek, İnegöl, Mustafakemalpaşa,

Karacabey, Mudanya, Gemlik ve Yenişehir ilçelerini kapsamı amaçlanmıştır. 1984'te tamamlanan plan çalışmasında (Şekil 21), merkez ile bütünleşme sürecine giren batıda Görükle, Kayapa, Hasanağa, Çalı ve Akçalar, doğuda Gürsu, Kestel, kuzeyde Demirtaş Belediyelerini içeren 'Bursa Kent Bütünü' kavramı oluşturulmuştur (BBB-ŞPŞM, 2017).

Şekil 21. 1984 Nazım Planı (Kaynak: BBB-ŞPŞM)

Kuzeyde ova koruma kapsamında bulunan sulu tarım arazilerinin varlığı ve güneyde Uludağ eteklerinin doğal sit alanı oluşturması nedeniyle, yerleşmelerin Ankara-İzmir Karayolu boyunca uzanması kararı alınmıştır. Karar neticesinde Nilüfer Çayından sonra İzmir-Mudanya Karayolu boyunca uzanan alanlarda 500.000 kişinin yerleşmesi öngörülmüştür. İzmir-Mudanya Karayolu'nun kuzeyinde kalan ve 1970 sonrasında oluşan kaçak yapılaşma alanları da ıslah edilecek konut alanları olarak belirlenmiştir (BBB-ŞPŞM, 2017).

1980 yılına kadar kentin genel olarak doğu-batı-kuzey yönünde geliştiği ancak 1980 sonrasında sanayinin yer seçimi ve belediyenin planlama politikaları çerçevesinde kentin batıya doğru gelişimini hızlandırdığı görülmektedir. Bu yıllarda hissedilen konut açığı ve sanayinin yer seçimi nedeniyle Mudanya, Yalova ve Ankara Yolu üzerinde konut alanları yoğunlaşmıştır. Kentin doğusunda yer alan Fidyekızık, Kaplıkaya, Siteler Mahallelerinde yoğun iç göçler neticesinde önemli düzeyde fiziki büyüme görülmüştür. 1980'lerin sonuna doğru ve 1990'lı yıllarda İzmir Yolu'nun kuzeyi ve güneyi yapılaşmaya açılarak, büyüme hızı batıda Beşevler, İhsaniye, Fethiye Mahallerinde artmıştır (Markoç, 2012: 43). Tarihi dokunun 1980'lerden itibaren konut alanlarının arasında kaldığı ve eski evlerin yerini apartmanlara bıraktığı

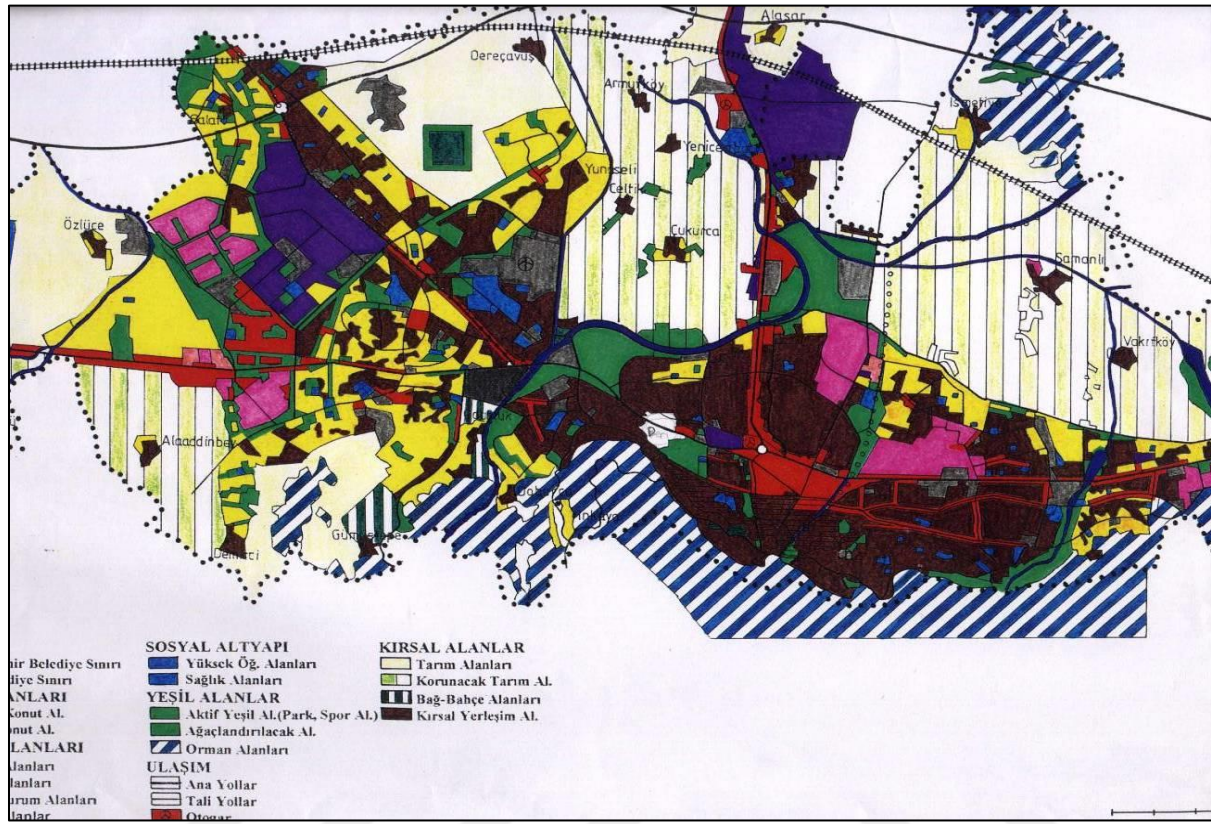
görülmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik duruma göre mekânsal kümelenme de bu dönemde ortaya çıkmıştır (Şerbetci, 2017: 200).

Kentin batısının planlı yapılaşma ile şekillendiği, doğusunda yer alan Yıldırım ile Osmangazi ilçelerinde Ankara Yolu'nun altı ve Uludağ yamaçlarında plansız yapılaşmanın yoğunlaştığı görülmektedir. Yapılaşmaya bağlı olarak batıda ikamet edenlerin sosyo-ekonomik durumunun, doğuda ikamet edenlere görece daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Kentin doğusunda görülen bu plansız yapılaşma şekli, bahsi geçen alanların yoğun göç aldığı da göstermektedir. Nitekim göçmenlerin ellerindeki imkânlarla, plansız ve niteliği düşük konutlar üreterek bu alanlara yerleştikleri bilinmektedir. Yeni göçmenlerin ilk ikamet yeri tercihi olarak genellikle kendilerinden daha önce göç etmiş olan hemşehrilerinin yanında ikamet etmeyi tercih etmeleri, bu alanlarda var olan göçmen popülasyonunu ve köken bölgeye dayalı kümelenmelerin oluşmasını önemli oranda arttırmaktadır.

Bursa'nın sosyal, kültürel, ticari ve yönetim alanlarında ön plana çıkan Heykel semti, 1990'lı yıllarda kentte alışveriş merkezlerinin sayısının hızla artmasıyla birlikte cazibesini kaybetmeye başlamıştır. Esnekleşen çalışma saatleri sayesinde tüketim eylemini daha uzun zamana yayan alışveriş merkezleri, Heykel'de geleneksel alışverişin merkezi olan Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi'nde görülen geleneksel tüketim kültürü anlayışını derinden sarsmıştır (Ertürk ve Tosun, 2009: 43). Böylece kentte Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi dışında alternatif sosyal, kültürel ve ticari alanlar oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde toptan ticaret alanlarının da Yalova Yolu boyunca geliştiği görülmektedir. Ayrıca bu yıllarda nüfus artışının hızlanması, trafiğin yoğunlaşması, göçlerle birlikte kalabalığın artması gibi nedenlerle, Altıparmak ve Çekirge' de oturan üst düzey gelir grupları şehir içinde yer değiştirerek; Mudanya Yolu üzerinde bulunan bahçeli ve müstakil konutlara (Balat ve Bademli Mahalleri) yerleşmeye başlamışlardır. Üst gelir grubunun boşalttığı konutlar ise, orta gelir grubu tarafından doldurulmuştur.

1995 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi Kentsel Gelişim Şube Müdürlüğüne 1/5.000 ölçekli *Revizyon İmar Planı* hazırlanmıştır (Şekil 22). Plana göre kentsel gelişim, daha önceden de belirlendiği üzere batıya yönlendirilmiştir. Bu amaçla 1995 yılında beş ay gibi kısa bir sürede Ertuğrul Toplu Konut Alanı'nın inşaatına başlanmıştır. Nilüfer ilçesinde Ertuğrulkent'e ek olarak 140.000 kişilik yeni gelişme alanları açılmıştır. Osmangazi içinde 135.000 kişilik yeni gelişme alanları önerilirken, Yıldırım'da Ankara Yolu'nun kuzeyinden ovaya doğru 190.000 kişilik gelişim alanı belirlenmiştir. Ayrıca şehir içinde ulaşımın iyileştirilmesinin gerektiği

üzerinde durulmuş ve bu amaçla yenilemenin yapılacağı konut alanları belirlenmiştir (Vardar, 2017: 12).

2001 yılında Gemlik'te 'Bursa Serbest Bölgesi' faaliyete başlamıştır. Serbest Bölge'nin faaliyete başlamasına paralel olarak alanda sanayi tesislerinin kapasitesi ve sayısı artış göstermiştir. Gemlik'te yaşanan bu ekonomik atılım, göçü hızlandırarak önemli bir nüfus artışına neden olmuştur.

23 Temmuz 2004 tarihinde 5216 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle, Bursa Büyükşehir Belediye sınırları 255 km²'den 2.800 km²'ye çıkmıştır. Yıldırım, Osmangazi, Nilüfer, Gemlik, Mudanya, Gürsu ve Kestel'le birlikte yedi ilçe belediyesi Metropolitan Alan olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Akçalar, Çalı, Kayapa, Gölyazı, Görükle, Hasanağa, Demirtaş, Emek, Ovaakça, Kirazlı, Barakfakı, Güzelyalı, Zeytinbağı, Kurşunlu, Umurbey, Küçükkuşla, Göynükbelen, Karıncalı olmak üzere 18 ilk kademe belediyesi, 13 mahalle ve 159 mücavir köy de sınırlara dâhil edilmiştir (BBB-ŞPŞM, 2017).

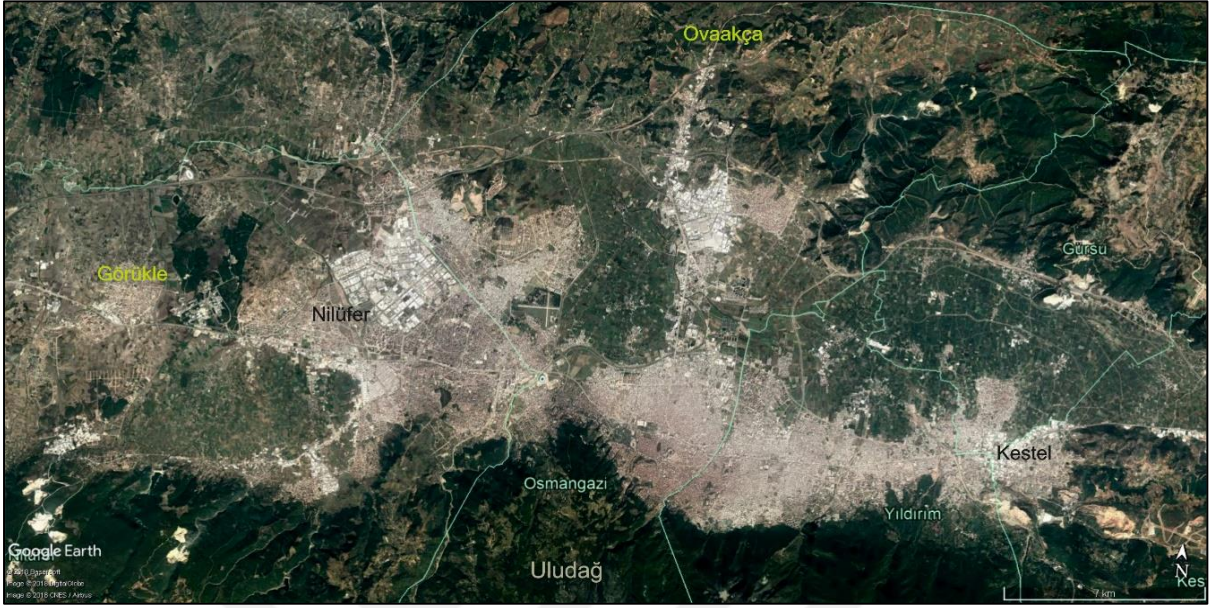
2011 yılında Bursa'ya bakıldığında; Yıldırım ve Gürsu ilçelerin birleştiği, Yalova-İstanbul Karayolu boyunca Demirtaş Sanayi Bölgesine doğru yapılaşmanın yoğunlaştığı, Mudanya Yolu üzerindeki yapılaşmanın Geçit Mahallesi'ne kadar aralık vermeden devam ettiği, Uludağ Üniversitesi'nin de üzerinde bulunduğu İzmir Yolunun her iki yakasında da yoğun bir yapılaşmanın olduğu görülmektedir. Yıldırım, Osmangazi ve Gürsu ilçeleri genellikle alt-orta gelirli kişiler tarafından tercih edilirken, düzenli yapılaşma modeliyle dikkat çeken Nilüfer'in orta-üst gelir grupları tarafından tercih edildiği dikkat çekmektedir.

2013 yılında kentin gelecekteki gelişimini belirlemek amacıyla *Bursa 2020 Yılı 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı* hazırlanmıştır. 2020 yılını hedef alarak Bursa'da, "sürdürülebilir, yaşanabilir bir çevre yaratılmasını; tarımsal, turistik ve tarihsel kimliğinin korunmasını ve Türkiye'nin kalkınma politikası kapsamında sektörel gelişme hedeflerine uygun olarak belirlenen planlama ilkeleri doğrultusunda sağlıklı gelişmeyi ve büyüme hedeflerinin sağlanması" amaçlanmıştır (BBB-ŞPŞM, 2017). Bu plan dâhilinde Bursa bir bütün olarak ele alınarak; ilin gelişme yönleri, var olan sorunları ve çözüm yöntemleri üzerine stratejiler üretilmiştir. Plan kapsamında Metropolitan Alanı ve Metropolitan Alan Planlama Bölgeleri tanımlanmıştır. Planla tanımlanan Bursa Metropolitan Alanı doğu, batı, kuzey, güney, Merkez, Mudanya, Gemlik olmak üzere yedi bölgeye ayrılarak ana planlama bölgeleri oluşturulmuştur (BBB, 2016). Tanımlanan planlama bölgeleri; Mustafakemalpaşa-Karacabey, İnegöl, Yenişehir, İznik-Orhangazi, ve Metropolitan Alan Planlama Bölgesi şeklindedir. Planın amacı doğrultusunda ilin sadece sanayi ve tarım kenti olmadığına vurgu yapılmaktadır. Bu amaçla oluşturulan planlama bölgelerinin, doğal ve tarihi yapıların korunması ve geliştirilmesine özen gösterilmesine karar verilmiştir.

2014 yılı *6360 Sayılı Kanun* çerçevesinde *Bütünşehir* olan ilde, kırsal statüde olan alanların statüleri değiştirilerek kentsel alanlara dâhil edilmiştir. Böylece ilde bulunan tüm köyler, mahalleye dönüşmüştür. Buradaki temel amaç ise, Büyükşehir Belediyesinin yönetim açısından kırsal alanlara daha rahat ulaşarak gelişimini sağlamak ve var olan problemlere daha hızlı çözümler sunabilmektir. Köylerin kâğıt üzerindeki statüleri değişirken, ekonomik ve sosyal yapıları değişmemiştir ve hâlâ kırsal özellik taşımaya devam etmektedirler.

2021 yılında uydu görüntüleri üzerinde ilin metropolitan alanına bakıldığında; Bursa'nın güneyde Uludağ ile sınırlandığı, kuzeyde Yalova Yolu üzerinde Osmangazi ilçesine

bağlı Ovaakça Mahallesi'yle, batıda Nilüfer ilçesine bağlı Görükle Mahallesi'yle ve doğuda Kestel ilçesiyle bütünleştiği görülmektedir (Şekil 23).

Şekil 23. 2021 yılı Bursa metropoliten alanının uydu görüntüsü (Kaynak: Google Earth)

Bursa'nın merkez ilçeleri dışında kalan diğer ilçelere baktığımızda; coğrafi özellikleri ve bu özelliklere dayalı olarak benzer yerleşim tarihi süreçlerine sahip ilçeler, ova üzerinde kurulanlar ve dağlık bölgede yer alanlar olmak üzere iki gruba ayırabiliriz.

Bursa'nın dağlık bölgesinde yer alan Büyükorhan, Harmancık, Keles ve Orhaneli, Bursa Merkez ilçesi ve diğer ilçelerin aksine dağlık ve kırsal bir bölgede yer almaktadırlar. Verimli tarım alanlarının azlığı, düz arazilerin yoksunluğu ve topoğrafyanın (bkz. Ek Şekil 1) da etkisiyle ilçelerin ekonomik faaliyetleri sınırlı kalmıştır. Bu durumun ilçelerde nüfus kaybına yol açtığı görülmektedir. Var olan ekonomik yetersizlik ve nüfus kaybına bağlı olarak yıllar içerisinde fazla gelişim gösteremeyen ilçelerin yerleşim alanlarının, merkezden çevreye doğru az miktarda bir genişlemesi söz konusu olmuştur. Bu anlamda ilçelerde iç göçe dayalı olarak önemli bir kentsel gelişimden söz etmek mümkün değildir.

İnegöl dışındaki ova üzerinde yer alan ilçelerde de (İznik, Mustafakemalpaşa, Karacabey ve Yenişehir) nüfus kaybının olduğu görülmektedir. Ancak bu alanlarda oluşan nüfus değişimi, Dağ Yöresi ilçelerinde gerçekleşen değişime nazaran daha yavaştır. Çevre ilçelerde hayvancılık ve tarımsal faaliyetler ile dondurulmuş ve hazır gıda sektörlerinin o alanlar için önemli bir istihdam kaynağı oluşturması göçleri yavaşlatmaktadır. Ekonomik kaynakların sınırlı olmasına bağlı olarak bu dört ilçenin aldığı iç göçlerin de sınırlı olduğu görülmektedir.

Çevre ilçelerin kentsel gelişimin süreçlerinde iç göçlerin etkisinden fazla söz edilememekle birlikte, ilçelerin merkezden çevreye doğru yayılım gösterdiği görülmektedir.

İnegöl'e bakıldığında mobilyacılık sektörünün bu alanda gerçekleştirdiği gelişim, ilçede önemli bir nüfus artışına ve kentsel gelişime neden olmuştur. 1980 sonrasında hızla gelişen mobilya sanayi, ilçeye önce kendi kırsalından sonrasında da diğer illerden göç çekmiştir. Böylece sürekli olarak nüfus artışının yaşanmaya başladığı ilçede kentsel gelişimin, öncelikle sanayi alanlarının çevresinde hızlandığı görülmektedir. Sanayi alanları, Bursa-Eskişehir Karayolu'nun kuzeybatısında ve güneydoğusunda yer almaktadır. Sanayinin yer seçimine bağlı olarak zaman içerisinde ilçe özellikle kuzeybatı doğrultusunda kentsel gelişim göstermiştir. Bunun yanı sıra, ilçe merkezden çevreye olacak şekilde güney, batı ve güneybatı yönlerine doğru da kentsel gelişim göstermiştir.

3.2.4. İç Göçlerle Gelen Nüfusun İkamet Yeri Tercihinde Etkili Olan Faktörler, Mekânsal Ayrışma ve Anklavlar

Göç; bireylerin kendi içlerinde yaptıkları fayda-maliyet analizi sonuçlarına göre karar vermeleri, geleceğe yönelik olası senaryolara ve göç amaçlarına bağlı olarak hedef bölgelerini belirlemeleri, hedef bölgede kriterlerine en uygun ikamet yerinin seçimi ve sonrasında kente uyum sağlamaya çalıştıkları bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu süreç içerisinde göç kararını almadan, kente uyum sağlanmasına kadar çeşitli aşamaları barındırmaktadır.

İkamet yeri tercihi aşamasında göçmenler, sahip oldukları sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri ile göç nedenlerine bağlı olarak bazı öznel ve nesnel değerlendirmeler sonucu yer seçimi yapmaktadırlar. Gelir-statü ilişkisine bağlı olarak benzer nedenle göç etmiş iki hane, birbirinden oldukça farklı özelliklere sahip mekânları tercih edebilmektedir. Gelir-statü durumu ortalamanın üzerinde olan göçmenler genellikle; planlı, ulaşım-egitim-alışveriş-eğlence alanlarına yakın bulunan merkezi konuma sahip, çevre düzenlemesi bulunan, komşularının toplumsal statülerinin kendilerinininkine eşdeğer ya da üstünde olan semt/mahalleleri tercih etmektedirler. Gelir-statü durumu ortalamanın altında olan göçmenler ise; ucuz olarak arsa ya da konut temin edebilecekleri, görece iş yerlerine yakın olan, geçim şartlarının daha uygun olduğu ve özellikle maddi/manevi açıdan destek sağlayacaklarını düşündükleri hemşehrilerinin yakınına yerleşmeyi tercih etmektedirler.

Göçmenlerin ikamet yeri tercihleri hakkında yapılan çeşitli çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşıldığı göze çarpmaktadır. Bu kapsamda bireylerin yerleşim yeri tercihlerinde dikkat ettikleri faktörleri:

- Merkezi lokasyonda olması,
- Planlı yerleşim,
- Ulaşım kolaylığı,
- Eğitim kurumlarına yakınlık,
- Alışveriş, eğlence ve sosyo-kültürel mekânlara yakınlık,
- Çevrenin temiz ve düzenli ve korunaklı olması,
- İş yerine kolay ulaşım,
- Ucuz arsa ya da konut temini,
- Diğer semtlere görece geçim şartlarının daha uygun olması,
- Hemşehrilerine yakın bir yer olması şeklinde sıralayabiliriz (Kellekci ve Berköz,

2006; Gürbüz, 2007; Özgür, 2009; Coşkun ve Zaman, 2012; Turgut ve Özgür, 2018).

Bursa'nın aldığı iç göçler hakkında yapılan çeşitli araştırmalar incelendiğinde; göçmenlerin ilde ikamet yeri tercihini belirlerken sıklıkla gelir-statü ilişkisi, ucuz arsa ya da konut temini ve hemşerine yakın olma isteğinin etkin rol oynadığı görülmektedir (Meriç vd., 2005; Çalışkan ve Akbulak, 2010b; Bahçalı, 2015; Işığışık vd., 2015; Mutlu ve Varol, 2017). Göçmen grupları arasında oluşan gelir-statü farkı ve hemşericilik ise, Bursa'da mekânsal ayrışmalara neden olmaktadır.

Sosyal özellikleri bakımından tanımlanmış grupların mekândaki ayrılması, *mekânsal ayrışma* olarak ifade etmektedir (Massey vd., 2009: 74). Göçmenler farklı sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri nedeniyle, kentle bütünleşme konusunda önemli sorunlar yaşayabilmektedir. Nitekim kente yeni gelenler iş ve konut bulabilmek, ekonomik problemleri azaltabilmek, kente uyum sağlayabilmek, yalnızlık hissi yaşamamak ve kendi kültürlerini koruyabilmek gibi konularda karşılaştıkları zorlukları daha kolay aşabilmek için bir araya gelerek hemşehri dayanışması oluşturmaktadırlar (Bal, 2006: 137). Bu durumda bir göçmen grubunun üyeleri (örn: Erzurumlular, Artvinliler vb.), popülasyondaki diğer göçmen grupları ile karşılaştırıldığında belirli bir coğrafi birim kümesinde orantısız şekilde yoğunlaşmaktadır. Bu gruplar sosyal açıdan anlamlı özelliklere göre (ırk, etnik köken, hemşehrilik, gelir, eğitim, yaş vb.) tanımlanabilmekte ve mekânsal olarak çeşitli ölçeklerde (eyalet, belediye, ilçe, semt,

mahalle) ayrışabilmektedirler (Massey vd., 2009: 75). Nitekim Marcuse'de (2005: 18) bu konuya işaret ederek şehirlerin; milliyet, sınıf, gelir, zenginlik, meslek, din, ırk, renk, etnik köken, dil, yaş, hanehalkı bileşimi, kişisel kültürel tercih, yaşam tarzı gibi konularda çeşitli kümelenme modelleri oluşturan bir dizi hat boyunca bölündüklerini belirtir. Özelliklerine göre mekânsal açıdan diğer gruplardan ayrılan bu alanları literatürde daha çok uluslararası göçler için kullanılan *anklav* sözcüğü, iyi tarif edebilecek bir kavramdır (Çetin, 2012: 177). *Etno-kültürel adacıklar (anklavlar)* kavramı (Cengiz ve Özgür, 2021: 352) etnik köken, din veya başka bir şekilde kendi kendini tanımlayan belirli bir nüfus grubunun üyelerinin ekonomik, sosyal, politik ve/veya kültürel gelişimlerini korumaya ve geliştirmeye aracı olan mekânsal yoğunlaşma alanı şeklinde tanımlanmaktadır (Marcuse, 2005: 17). Tanım ırksal veya etnik azınlıkların bir arada yaşadığı; refah düzeyi, yaşam şekli ya da her iki nitelik temelinde ortaklığa sahip kişilerin ikamet ettiği mekânları tarif etmek için kullanılmaktadır. Kişi farklı statü ve rollere sahip olsa da başkaları tarafından öncelikle bu kimliği ile değerlendirilmektedir. Bu anlamda adacıklarda yaşayan bireyler, isteseler de istemeseler de alana ait baskın kimlikten kaçamamaktadırlar (Abrahamson, 1996). Etnik veya kültürel temelde ortak bir kimliğin olduğu anklavlar, gönüllü olarak bu alanı tercih eden kişilerin ikamet ettiği mekânlardır (Marcuse, 2005: 18).

Türkiye'de pek bilinmemekle birlikte kent çalışmalarında neredeyse hiç kullanılmayan bu kavram, hedef bölgede iç göçlerle gelenlerin köken bölgelerine göre yoğunlaşması sonucunda oluşan göçmen yoğun mahalleleri iyi bir şekilde tanımlamaktadır. Nitekim hemşehrileşme temelinde oluşan mekânsal kümelenmeler, zaman içerisinde belirli bir köken bölgenin yoğunlaşmasına bağlı olarak kültürel adacıklar formunu almaktadırlar. Özgür'ün (2020: 229) belirttiği gibi bu adacıklarda sosyal ağlar aracılığıyla insanlar, birbirlerinden faydalanmakta ve birbirlerine destek vererek grup içi bağlılıklarını güçlendirmekte, dayanışma ve yardımlaşma gerçekleşmektedirler. Dolayısıyla göçmen yoğun alanlar, grup üyelerine çeşitli şekillerde destek sağlayan bir sığınak rolü üstelenerek tampon görevi görmektedir.

Bursa'ya gelen göçmenlerin yer seçimlerine genel olarak baktığımızda; göçmenlerin göç nedenleri, sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerine göre mekânsal ayrışmaların olmasına bağlı olarak mahalle düzeyinde etno-kültürel adacıkların varlığı göze çarpmaktadır. Göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı alanları ayrıntılı olarak incelediğimizde, bu olguyu daha net görebilmekteyiz. Bu amaçla il merkezinde yer alan yedi ilçe, aldığı göçlerin demografik ve ekonomik özelliklerine göre üç grubu ayrılarak incelenmiştir. Birinci alan gecekondu

bölgelerinden, ikinci alan il merkezinin doğusunda yer alan ilçelerden ve üçüncü alan ise il merkezinin batısında bulunan ilçelerin yer aldığı alanlardan oluşmaktadır.

1. 1950'ler itibariyle önce kendi kırsalından sonrasında da diğer illerden aldığı göçlerle nüfus artışının yaşandığı ilde, ilk gelen göçmenlerin ağırlıklı olarak ekonomik sebeplerle göç ettikleri bilinmektedir. 1970'ler itibariyle gelen göçmenlerin gelir-statü ilişkisi bakımından ortalamanın altında oldukları ve yer seçiminde öncelikle hemşerilerine yakın olma isteğini ön planda tuttıkları görülmektedir. Bu durum üzerinde kendilerinden önce göç etmiş olan tanıdıklarının, yeni gelenlere maddi ve manevi tüm unsurlar açısından onlara yardım ve destek sağlayarak yeni yaşam koşullarına alışmalarında önemli katkılar sağlamaları yatmaktadır. Sonrasında sırasıyla; ucuz arsa temini, kiraların uygun olması ve yıkım tehlikesinden uzak olma gibi etkenler gelmektedir. Bu dönemde göç edenler genellikle gecekondulaşma, 1960'larda yavaş yavaş kentin güneydoğusundaki yamaçlara uzanmaya başlamış, 1970'lerde ise yamaçlardaki eğimli arazilere tırmanmıştır (Çalışkan ve Akbulak, 2010b). Bu alanlarda uzun yıllar alt yapı bulunmamıştır. Günümüzde ise alt yapı hizmetleri yetersizdir. Gelir, statü ve hemşehrilik ilişkisi bakımından incelendiğinde bu gecekondulaşma alanlarının geçmişteki izlerinin hala sürdüğü, genelde Kuzeydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden göçenlerin ve alt-orta gelirli kişilerin ikamet ettiği görülmektedir. Mekânsal kümelenme açısından örnek verecek olursak Yıldırım ilçesine bağlı Akçağlayan Mahallesi'nde Ardahanlılar, Bağlaraltı'da Erzurumlular, Değirmenönü Mahallesi'nde ise Artvin, Trabzon ve Muşlular yoğunluktadır.

2. Kentin doğusundaki ana ulaşım aksları olan Ankara ve İstanbul Yolu üzerinde ve iki ulaşım aksının arasında kalan bölgelerde, göçe bağlı olarak yerleşimin 1960'larda başladığı ve 1970'ler itibariyle hızlı bir ivme kazandığı görülmektedir. Göçmenler tarafından yerleşim yeri olarak bu alanların tercih edilmesinde hemşehri varlığı, ucuz arsa ve konut temini önemli yer tutmaktadır. Nitekim altyapısı yetersiz, kamusal hizmete erişimin görece sınırlı olduğu plansız gelişen mahallelerde yapılan araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre sosyo-ekonomik sıralama oldukça düşüktür (Mutlu ve Varol, 2017). Bu alanlar genelde alt-orta gelirli kişiler tarafından daha çok tercih edilmektedir. Kuzeydoğu, Ortadoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden göçenlerin yoğun olarak kentin doğusunda ve İstanbul yolu üzerinde yer seçtiği görülmektedir. Mekânsal kümelenme açısından örnek verecek olursak Osmangazi ilçesine bağlı Panayır Mahallesi'nde Karşılıların, Geçit'te Bitlislilerin, Gürsu ilçesine bağlı Adaköy Mahallesi'nde Alevilerin, Yıldırım ilçesine bağlı Ulus ve Şirinevler'de Muşluların yoğunlukta

olduğu gözlenmektedir.

3. Kentin batısında iç göç ile gelen nüfusun oranı düşerken (ikinci grupta bulunan alanlara göre), kent merkezinde de genelde Bursa doğumlu nüfusun yer seçtiği görülmektedir. Yer tercihi açısından batı aksında yer alan, 1980 itibariyle hızlı ve planlı olarak gelişen alanı tercih eden göçmenlerin gelir-statü açısından kentin diğer yerleşim alanlarını tercih eden göçmenlerden önemli derecede farklılaştığı görülmektedir. Mudanya ve İzmir Yolu üzerinde gelişen yerleşim alanlarında genelde üst-orta gelirli bireylerin yer seçtiği izlenmektedir (Mutlu ve Varol, 2017). Alt yapı konusunda sorunu bulunmayan, sosyal yaşama katılımının arttığı, eğitim seviyesinin yükseldiği alanda ikamet eden göçmenler için hemşehri yakınlığı ise yer seçiminde önemli bir etken olmaktan çıkmaktadır. Nitekim bu alanda baskın bir bölgeden yaşanan göçler pek görülmemektedir. Bölgeler arası iç göç dağılımının birbirine yakın olduğu göze çarpmaktadır. Buna bağlı olarak alanda yer alan mahallelerde, diğer iki grupta görüldüğü kadar net bir kümelenmenin varlığı gözlenmemektedir. Diğer alanlara göre yoğunluk düşük olmakla birlikte mekânsal kümelenme açısından örnek verecek olursak Osmangazi ilçesine bağlı Akpınar Mahallesi'nde Artvinli ve Balıkesirlilerin, Kükürtlü'de Erzurum ve İstanbulluların, Nilüfer ilçesine bağlı Görükle Mahallesi'nde Artvinli ve Balıkesirlilerin yoğunlukta olduğu gözlenmektedir.

Ortaya çıkan bu üç farklı mekânsal yapıya göre, ilk iki grupta bulunan alanlarda köken bölgeye dayalı oluşan göçmen yoğun bölgeler etno-kültürel adacıklar (anklavlar) olarak tanımlanabilir.

3.3. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Bursa'nın nüfus yapısının, diğer birçok ile göre heterojen olduğu gözlenmektedir. Bu yapı zamana ve il içi mekânlara göre değişebildiği gibi, ilişki kurulan illere göre de değişiklik göstermektedir. "Bursa ile diğer iller arasında kurulan ilişkiler nasıl ve ne yönde seyir izledi?" sorusuna cevap alabilmek için Bursa'nın aldığı ve verdiği iç göçler incelenmiştir. Bursa'da 1970'ler itibariyle ivme kazanan iç göçler, her dönem hızını arttırarak devam etmiştir. Bu süreç içerisinde analiz sonuçlarına göre bazı iller ile dayanıklı göç hatlarının kurulduğu belirlenmiştir. Süreç ve yapısal bakımdan farklılık gösteren bu hatlar, kurulan hattın yapısına göre üç kategoriye ayrılmaktadır. Bu ayrıma göre Bursa'nın (i) çevre iller, büyükşehirler, Karadeniz kentleri ve Erzurum ile çift taraflı, (ii) Muş, Giresun, Kars ve Diyarbakır illeriyle alınan göçler, (iii) Eskişehir, Kocaeli ve Antalya illeriyle de verilen göçler üzerinden dayanıklı göç hatları

kurduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda çift taraflı göç hatlarının 1980, alınan ve verilen göçler üzerinden kurulan hatların 1990 itibariyle yoğunluk kazandığı belirlenmiştir. Kurulan dayanıklı göç hatlarının dönem ve yapı bakımından farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Sonuçlar değerlendirildiğinde; ilgili literatür sonuçları ile tez kapsamında elde edilen bulguların benzerlik gösterdiği görülmektedir (Tandoğan, 1989; Zaman ve Coşkun, 2010; Işık ve Ataç, 2013; Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2016; Çakmak ve Oktay, 2017; Yakar ve Eteman, 2017; Akyüz, 2022).

Kurulan ağlar ayrıntılı olarak değerlendirildiğinde hatların oluşumunun uzun bir sürece dayandığı ve değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Nitekim Ağrı'dan alınan göçlerde son dönemde artışın yaşanması nedeniyle Ağrı ile kurulan göç hattının dayanıklı bir yapıya ulaşacağı ön görülmektedir. Literatürden (Tandoğan, 1989; Zaman ve Coşkun, 2010; Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2016; Çakmak ve Oktay, 2017; Mutlu ve Varol, 2017; Yakar ve Eteman, 2017; Akyüz, 2022) farklı olarak Diyarbakır ve Kars illeriyle de alınan göçler üzerinden dayanıklı ağların kurulduğu tespit edilmiştir. Bu iki ile de gelecekte karşı akımların oluşup oluşmayacağı merak konusudur. Ek olarak gelecekte Bursa'nın verdiği göçler üzerine kurulmuş olan göç hatlarına Bilecik, Çanakkale ve Muğla'nın eklenme potansiyeli oldukça güçlüdür.

İller arası göçlerde ekonomik etkenlerin yanı sıra, sosyal ağlarında önemli bir etken olduğu göze çarpmaktadır. Çeşitli araştırmaların bulguları, Bursa'nın aldığı ya da verdiği göçler üzerinde sosyal ağların önemine vurgu yapmaktadır. Başlangıçta ekonomik kaynaklı olarak başlayan göçlerde, göçmenler yer seçiminde bu etkeni göz önünde tutarak bir seçim yapmışlardır. Ancak ilerleyen yıllarda yer seçimi üzerinde sosyal ağların öneminin giderek arttığı görülmektedir (Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2015).

Bursa sunduğu ekonomik imkânlar açısından göçmenlere çeşitli iş imkânları sunmaktadır. Dayanıklı göç attı kurduğu illerden yoğun göç alan Bursa ağırlıklı olarak ekonomik kaynaklı göçler almakla birlikte, sağladığı gelişmiş sağlık ve eğitim imkânları nedeniyle de tercih edilmektedir. Özellikle eğitim nedeniyle göç edenlerin sayısı her geçen yıl artmaktadır. Kişiler kendi eğitimleri için göç edebildikleri gibi çocuklarının eğitimlerini tamamlayabilmeleri ya da daha iyi koşullarda eğitim alabilmelerini sağlamak amacıyla da göç edebilmektedirler. Ayrıca temelde ekonomik nedenlerden dolayı göç eden bireylerin göç etmelerinde ve göç tercihlerinde Bursa'nın yer almasında sağlık ve eğitim ihtiyaçları doğrudan olmamakla birlikte dolaylı olarak göç nedenini etkileyebilmektedir.

Nüfusun ağırlıklı olarak ekonomik nedenlerle göç ettiği düşünüldüğünde, aktif çalışma çağındaki olan grubun göçmenler içerisinde daha ağırlıklı olması oldukça doğaldır. Kişinin yaşı ilerledikçe göç kararının alınması ve uygulamasının daha zor olduğu bilinmektedir. En yoğun göçlerin 15-29 yaş arası grup tarafından gerçekleştirilmesi bu duruma iyi bir örnektir. Bu yaş grubu hem ekonomik hem de eğitim amacı ile göç edebilmektedir. 20-24 yaş grubunda kadınların erkeklere göre daha ağırlıklı olmasında ise, ekonomik nedenler ve eğitimin yanı sıra, evlilik nedeniyle yapılan göçler de etkili olmaktadır. Nitekim Bursa'nın aldığı göçler üzerine yapılan çeşitli çalışmalardan (Meriç vd., 2005; Çalışkan ve Akbulak, 2010b; Işığışık vd., 2015; Bahçalı ve Kahraman, 2016) elde edilen sonuçlarda bulguları desteklemektedir.

Ataç (2014: 288) Bursa için 'hali vakti yerinde yerlilerin ve yoksul göçmenlerin şehri' şeklinde bir tanımlama yapmıştır. Literatür taraması ve saha çalışmasından elde edilen veriler örtüşmekte olup bilgilere göre gelen göçmenlerin düşük düzey eğitime ve ekonomiye sahip, ağırlıklı olarak mavi yakalı işlerde çalıştığı görülmektedir. Bu haliyle Bursa diğer büyük şehirlerden ayrılmaktadır. Bu anlamda Ataç'ın tespitinin günümüzde de geçerli olduğu görülmektedir. Ancak TÜİK verilerine göre son dönemde bazı değişimlerin olduğu, eğitim düzeyi yüksek olan beyaz ve sarı yakalıların Bursa'ya göçlerinde artışın yaşandığı belirlenmiştir. Bu konu üzerinde Bursa'da üretim ve AR-GE tesislerinin sayısının ve kalifiye eleman ihtiyacının artış göstermesinin etkisi önemlidir.

Aldığı göçlerin de katkısıyla hızlı bir kentsel gelişim gösteren il merkezinde, gelir-statü farkı ilişkisine ve hemşericilik faaliyetlerine bağlı olarak mekânlar arası ayrışmaların varlığı göze çarpmaktadır. İl merkezinde bulunan yedi ilçe gelir-statü farkı ilişkisine ve hemşericilik faaliyetlerine bağlı olarak değerlendirildiğinde üç farklı mekânsal grubun varlığı dikkat çekmektedir. Gecekondu bölgelerinden ve il merkezinin doğusunda yer alan ilçelerden oluşan ilk iki grup genelde Kuzeydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden göçmenlerin ve alt-orta gelirli kişilerin; il merkezinin batısında bulunan ilçelerin yer aldığı alanlardan oluşan üçüncü grup ise bölgeler arası iç göç dağılımının birbirine yakın olduğu ve üst-orta gelirli bireylerin ikamet ettiği alanlardan oluşmaktadır. Gelir-statü açısından farklılaşan bu mekânlarda, hemşehricilik faaliyetlerinin de etkisiyle mekânsal ayrışmaların yaşandığı gözlenmektedir. Ucuz arsa ve konut temini, iş yerlerine yakınlık ve köken bölgeye dayalı kümelenmelerin yoğun olması gibi nedenlerle yaşanan mekânsal ayrışmalara ve etno-kültürel adacıkların oluşmasına neden olmuştur. Bu ayrışma üç grup içerisinde yer alan ilçelerin tamamında görülmekle birlikte özellikle ilk iki grupta oldukça yoğun bir şekilde karşılaşılan bir olgudur. Oluşan adacıklar

göçmenlerin ikamet yeri tercihinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmanın yanı sıra Massey ve Denton'un (Schill, 1994) belirttiği üzere fikirleri, inançları ve davranış biçimlerini köken bölgeye dayalı kümelenmelerin oluşturduğu sosyal ortamlar sayesinde pekiştirmektedir. Bu pekiştirme, kültürden siyasete her konuda etkilidir.

Genel olarak baktığımızda bireylerin refah seviyeleri göreceli olarak yükseldikçe, yaşadıkları yerlerden bekledikleri konfor ve sosyal isteklerinin arttığı görülmektedir. Ancak sosyal olarak kurulan ilişkilerin terkedilmesi konusunda da bireyler isteksiz kalabilmektedirler. Bu anlamda bakıldığında Bursa için şu yorum yapılabilmektedir;

“Kent yaşamı için kullanılan ‘kent havası özgürlük kokar’ deyimini Bursa’da yeni kentliler nezdinde farklılaşmakta, ‘kent havası kan bağlarıyla birlikte özgürlük kokar’a dönüşmektedir. Yani düşük düzeyli bireysellik, güçlü kan bağlarına dayanan sosyallik yeni kentliler için kentleşme normunu oluşturmaktadır” (Meriç vd., 2005: 76).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİM COĞRAFYASI TEORİ VE BİLEŞENLERİ

Bir davranış ve görüş bildirme aracı olan ve mekândan bağımsız düşünülemeyen seçimler; mekânı şekillendirmekte ya da mekân tarafından şekillenmektedir. Coğrafyanın seçimlere yaklaşımını diğer bilimlerden ayıran en önemli nokta da burasıdır. Nitekim toplumdaki mekânsal ve zamansal değişimlerin seçimler üzerindeki etkileri ve bölgelerin ortaya çıkış sebepleri, seçimin coğrafya ile ilişkisinin açık delilleridir (Özözen Kahraman, 2007: XVI).

Facchini ve François (2010) coğrafyanın, seçmen davranışının ortaya çıkmasında, şekillenmesinde ve seçmeni harekete geçirmesinde önemli bir etken olduğunu Avrupa ülkelerindeki yerel ve AB düzeyindeki seçimler üzerine yaptığı çalışmalar yardımıyla ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Wing ve Walker'de (2010) seçmen davranışının mekânsal kümelenme ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu belirterek, mekânın seçmen yönelimini etkilediğini vurgulamıştır. Görüldüğü üzere coğrafyanın etkisi önemli olmakla birlikte, bu etki kolay bir şekilde ölçülebilen ve açıklanabilen bir yapıda değildir. Aynı anda yerel ve toplumsal koşullar, etnik yapı, gelir düzeyi, sosyal değerler gibi bir çok parametreyi dikkate alarak değerlendirme yapmak gerekmektedir (Wing ve Walker, 2010: 238).

Mekâna vurgunun yoğun olduğu seçim coğrafyasının temelinde, seçim coğrafyası açısından mekânsal yapının araştırılması, nüfusun siyasi eğilimlerinin benzerlik ve farklılıklarının analiz edilmesi yer almaktadır. Bu temeller üzerinden seçim coğrafyası; yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkinin mekânsal dağılımını, bu dağılımı etkileyen bileşenleri, temsil durumunu, bölgesel benzerlik ve farklılıklar ile bunların nedenlerini araştıran bir disiplin (Özözen Kahraman, 2007: 34) şeklinde tanımlanabilir.

4.1. Merkez-Çevre Modeli

Mekânsal farklılıklar farklı demografik ve siyasi özellikleri de beraberinde getirmektedir. İller ve hatta ülkeler arasında görülebilecek bu farklılıklar daha küçük ölçeklerde ilçeler ve mahalleler özelinde de gözlenebilmektedir. Siyasal ve sosyal yapı ile yöneten-yönetilen ilişkisine olan yaklaşımlar açısından da mekânsal ve zamansal açıdan çeşitli farklılıklar oluşmaktadır. Bu anlamda siyaset literatürüne Edward Shils tarafından

kazandırılmış, Şerif Mardin tarafından da Türk sosyo-politiğine uyarlanmış *merkez-çevre* yaklaşımı, Kumbaracıbaşı'nın (2015: 64) da belirttiği gibi parti-seçmen ilişkilerini sosyolojik ölçekte tanımlama ve seçim coğrafyası özelinde yapılan analizleri tamamlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Mardin'e (1973: 2005) göre Osmanlı İmparatorluğu'nda kendisini ayaklanmalar yoluyla ifade eden halk, merkezde yer alan elitlerin kültürüne karşı halkın kendi kültürünü savunmasıyla ortaya çıkmıştır. Yöneten-yönetilen, güç ve iktidar ilişkileri, kendisini modern Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar taşımıştır. Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan bu ilişki yapısında '*merkez*' ordu ve bürokrasinin egemen olduğu seçkinler grubunu ifade ederken; '*çevre*' köylü, küçük çiftçi ve zanaatkârlardan oluşan ve merkezin dışında kalan toplum ile onların inanç, değer ve bulunduğu alanları temsil etmektedir. Türk siyasal hayatının bir dönemi, toplumdaki soyutlanmış elit kadrolar tarafından yönetilen merkezin; katı ve tepeden inme yönetim tarzı ile ihtiyaç ve istekleriyle ilgilenilmeden çevreyi yönetmesine dayalı bir anlayış üzerine kurulmuştur. Çok partili hayata geçene kadar hâkim olan bu anlayış, sonrasında çevreyi temsil edecek partilerin kurulmasına katkı sağlamıştır. Merkezde yer alan partiler seçmenden uzaklaşmış ve elit kadrolara hapsolmüşken, çevrede yer alan partiler seçmenlerle sağlam bağlar kurmaya çalışmış ve kırsal yerleşimlere önem vermişlerdir. En gelişmiş illerinde bile uç kırsal alanların olduğu Türkiye'de bu alanlara ulaşmamış olan merkez partilerin yetersizliği, çevre partilere sandıktan kazanan olarak çıkmanın yolunu açmaktadır. Partilere verilen desteğin sosyolojik özelliklerine bakıldığında; merkezde yer alan partilerin nispeten daha düşük bir dindarlık düzeyi, etnik ve mezhepsel azınlık konsantrasyonu ile daha yüksek oranda kentli bir seçmene hitap ederken, çevrede yer alan partilerin ise daha dindar, kırsal ve daha az eğitilmiş seçmenlere hitap ettiği gözlenmektedir (Çarkoğlu, 2012b: 163). Merkez kitlesel halk kültürünü küçümseyerek, geleneksel-dinsel-Muhafazakâr olanı taşraya bırakmış, kentleşme-batılılaşma ekseninde yoluna devam etmiştir. Çevrenin İslamcı-Milliyetçi-Muhafazakâr bir yapıda olduğu, merkezin ise Laik-Kemalist-Elitist bir özellik gösterdiği hâlen kolayca gözlemlenebilmektedir (Çarkoğlu, 2012a; Çarkoğlu ve Hinich, 2006; Kalaycıoğlu, 2008).

Mekânsal organizasyonda oluşan sosyo-kültürel modeller seçim sonuçlarına da yansımaktadır. Çevrede mekânın devamlı genişlemesi, aksine merkezde ise sıkışması ve iç içe giren sosyo-kültürel mekânlar sebebiyle merkez ile çevrenin sınırlarının çizilmesinin zor olduğu, bulanık mekânların varlığı görülmektedir. Bu durum merkez ile çevre arasında geçiş mekânları oluşmasına neden olmaktadır (Özözen Kahraman, 2007: 197). *Yarı çevre* olarak

adlandırılan bu mekânlarda hem merkezin hem de çevrenin özellikleri okunabilmekte, alanın özelliğine göre bir tarafın diğer tarafa göre daha baskın olabildiği gözlenebilmektedir. Bu kapsamda araştırma bulgularının hem seçim coğrafyası hem de demografik özellikler bakımından *merkez-çevre* yaklaşımı ile değerlendirilmesi; seçmen davranışını mekânsal benzerlikler ve farklılıklar üzerinden anlamlandırma ve sosyolojik bir arka plan çerçevesinde yorumlanmasına önemli katkılar sağlamıştır.

4.2. Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler

Siyasal tercih, bireyin herhangi bir siyasal konu karşısında gösterdiği, kanaat, eğilim ve tercihleri anlamına gelmektedir (Gündoğmuş, 2014: 42). Siyasal davranış kavramı ise; bireyin yaşantısındaki olayları yönlendirirken ya da siyasi, sosyal ve ekonomik olayları yorumlarken sahip olduğu kanaat, düşünce, tutum ve izlenimlerin tümüdür (Çaha, 2008: 2). Tanımlamalardan anlaşıldığı üzere siyasal davranış olgusu, siyasal tercihleri içerisine almakta ve siyasal tercihlerin davranışa dönüşmüş şeklini ifade etmektedir.

Bireyin siyasal iktidarı belirlemek amacıyla siyasal tercihlerini eyleme dökerek gerçekleştirdiği oy verme davranışı, seçmen davranışının en somut ve en son noktasını oluşturmaktadır. Siyasal davranışın şekillenmesi ve tercihlerin belirlenmesinde; siyasal kültür, siyasal bilgi-deneyim-tecrübe, seçmenin demografik özellikleri, propaganda, kitle iletişim araçları ve kanaat önderleri gibi unsurlar yer almaktadır. Bireylerin siyasi konular hakkındaki fikir ve kanaatleri, onları siyasal davranış biçimine yöneltmektedir. Bireyler görüş ve düşüncelerini hem oy vererek hem de siyasette aktif görevler olarak ifade edebilmektedirler (Baltacı ve Eke, 2012: 115).

Bireyin cinsiyeti, yaşı, etnik kimliği, ikamet ettiği alanın özelliği, ekonomik, eğitim ve kültürel yapısı seçmen tercihleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Kişinin taşıdığı bu özellikler seçmenlerin sosyalizasyon birikimleriyle, sosyo-demografik yapılarıyla ve grup temelli sosyal ağlarıyla paralellik göstermekte ve karşılıklı olarak seçmenin belirli bir yönde anlayış geliştirmesine etki etmektedir (Terkildsen, 1993). Bu anlamda seçim sonuçlarının Türkiye'nin tarihi ve politik geçmişinin yanında sosyo-ekonomik, demografik ve kültürel yapısı, yerleşim alanlarının özellikleri gibi çeşitli faktörlerin etkisi altında şekillendiği görülmektedir (Özözen Kahraman, 2007: 111).

Türkiye’de var olan seçmen kalıplarının genel yapısını görebilmek için KONDA’nın 24 Haziran 2015’te genel seçimlere yönelik gerçekleştirdiği araştırmaya göz atmak faydalı olacaktır. Çalışmada yukarıda bahsi geçen etkenler sonucu şekillenen seçmen davranışlarının oy verme kalıpları araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre hükümette milletvekili bulunan beş partinin seçmen kalıpları şu şekildedir:

- AK Parti; kadınlardan, yaşlılardan, lise altı eğitilmişlerden, dindar Muhafazakâr hayat tarzına sahip olanlardan ve orta sınıftan,
- CHP; erkeklerden, yaşlılardan, üniversite eğitilmişlerden, modern hayat tarzında olanlardan ve üst sınıflardan,
- MHP; erkeklerden, gençlerden, lise eğitilmişlerden ve geleneksel Muhafazakâr hayat tarzına sahip olanlardan kendi ortalamasından daha fazla oy almaktadır.
- İyi Parti; gençlerden, üniversite eğitilmişlerden ve geleneksel hayat tarzına sahip olanlardan, ülke ortalamasından daha fazla oy almaktadır.
- HDP; esas itibarıyla Kürtlerden oy almaktadır (KONDA, 2018: 38).

Görüldüğü üzere bir partinin seçmeni tanımlanırken, birden çok faktör üzerinden o parti tabanı açıklanmaktadır. Seçmen davranışına etki eden cinsiyet, eğitim, gelir vb. faktörler seçmenlerin siyasal ilgi ve bilgi düzeyine etki etmekte ve siyasal katılım derecelerini farklılaştırmaktadır. Ancak bu faktörler tek başına ele alındığında seçmen davranışlarının açıklanmasında yeterli olmamaktadırlar. Tüm bu değişkenlerin etki düzeyleri bireyden bireye fark edebilmektedir. Siyasal ilgi, bilgi ve tecrübenin oluşumunda ve tüm bunların yorumlanmasında etkileri farklı düzeylerde olmakla birlikte bireyin, siyasal hayata katılım sürecinde bahsi geçen değişkenlerin birçoğundan etkilendiği unutulmamalıdır.

Ekonomik Durum ve Meslek

Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlar, bireylerin hükümetlerin icraatlarını algılama şekilleri, iktidardaki ve muhalefetteki partiler tarafından gündeme getirilen konular ve ekonominin önceki yıllara göre konumu, bireylerin seçmen tercihlerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Ekonomik gelişme, siyasal yaşama katılmayı daha geniş bir alana yaymakta, oy verme davranışını gönüllü ve özerk olarak birey tarafından yapılan bir davranış biçimine dönüştürmekte, siyasal katılma biçimlerini ve kararları etkileme kanallarını çoğaltmaktadır (Çukurçayır, 2000: 65). Özellikle ülke ekonomisinin kötüye gittiği, üretim ve istihdamın

azaldığı dönemlerde, ekonomik faktörlerin seçimler üzerinde ciddi etkileri olmaktadır (Sitembölükbaşı, 2001: 9). Ayrıca gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de işsizlik önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçmen tercihleri üzerinde rol oynadığı bilinen bu durum, ülkemizde en önemli siyasi malzemelerden birisi olarak kullanılmaktadır (Özözen Kahraman, 2007: 111).

Genel olarak bireyin gelir düzeyinin artmasıyla siyasal katılımında artacağı düşünülmektedir. Bireylerin ekonomik seviyelerindeki artışın, siyasal katılımı olumlu yönde etkilediğini, üst gelir gruplarının alt gelir gruplarına nazaran daha çok siyasal hayata katılabilecekleri savunulmaktadır. Ekonomik düzeydeki farklılaşmanın, olaylara bakıştan yaşayış biçimine ve alınan kararlara kadar insan yaşantısına etkileyen önemli bir faktör olduğu vurgulanmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: 22). Özellikle siyasal konulara ilgi ile ekonomik düzey arasında doğru bir ilişki olduğunu belirten Kışlalı’ya (2010: 187) göre yoksul sınıfların temsiline yönelik siyasal partilerin bulunmadığı durumlarda, bütün partilerin yöneticileri üst ve orta gelir düzeyindekilerle sınırlı kalabilmektedir

Yapılan çeşitli çalışmalar gelir düzeyi ile siyasal katılım arasında önemli ilişkilerin olduğunu göstermektedir (Abadan ve Yücekök 1966; Kalaycıoğlu, 1983; Dökmen ve Ova, 2016). Nitekim Abadan ve Yücekök’ün (1966) bulgularına göre; oy vermeye karşı en büyük ilgiyi üst ve alt gelir grubu göstermektedir. Özellikle kendi çıkarları doğrultusunda siyasal olaylara yüksek düzeyde ilgi duyan üst gelir grupları, oy verme eylemini de önemsemekte ve yüksek oranda katılım sergilemektedir. Diğer yandan zorlu ekonomik koşullarda yaşayan alt gelir grupları ise seçimleri mevcut ekonomik koşullarını düzeltmenin ve daha iyi koşullara kavuşmanın bir aracı olarak görmekte ve seçimlere yüksek düzeyde katılım sağlamaktadır. Ancak beklentilerinin karşılanmadığı durumlarda alt gelir gruplarının siyasal hayata katılım düzeyleri de düşük olacaktır. Dökmen ve Ova’nın (2016) vergilerin seçmen davranışlarına etkisi üzerinde yaptığı araştırma bulguları da Abadan ve Yücekök’ün bulgularını destekler niteliktedir. Sonuçlara göre, bir siyasi partinin çıkarmış ya da vaat etmiş olduğu vergi afları, düşük gelir düzeyindeki seçmenleri yüksek gelir düzeyindeki seçmenlere göre daha fazla etkilemektedir. (Dökmen ve Ova, 2016: 31).

Kişilerin sosyal ve ekonomik statüsünü gösteren en önemli faktörlerden bir tanesi olan meslek, bireylerin ekonomik durumlarını doğrudan etkilemektedir. Bu anlamda meslek faktörünü gelir ve eğitim gibi sosyal ve ekonomik statü kapsamında değerlendirmek, daha

gerçekçi sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır (Sitembölükbaşı, 2001: 42). Nitekim gelir düzeyi aynı olmasına karşın, bireyin sahip olduğu mesleğe göre şekillenen sosyal çevresi neticesinde, seçmenin siyasal hayata ilgi ve bilgi düzeyi farklılık gösterebilmektedir. Bu durum da bireyin seçmen davranışları ve siyasal hayata katılım düzeyinde önemli değişikliklere neden olabilmektedir (Kışlalı, 2010: 225). Nitekim turizm, gayri menkul, imalata dayalı sanayii kuruluşları gibi bazı meslek grupları siyasal hayattan, hükümet politikalarından doğrudan ve sıklıkla etkilenmektedirler. Bu nedenle siyasal hayattan etkilenen meslek sahipleri, hükümet ve uygulayacağı politikalar ile yakından ilgilidirler.

Toplu olarak çalışan bireyler arasında etkileşim de yüksek olmaktadır. Gerçekleşen bu etkileşim, toplumla ilgili her konuda olduğu gibi siyasal konular üzerinde de gerçekleşmektedir. Bu noktada bireyler çevrelerinden çeşitli siyasal bilgiler edinmekte ve bu yönde etkilenebilmektedir. Bu anlamda meslek grupları içerisinde toplu çalışma koşullarının hakim olduğu, benzer sosyal ve ekonomik koşullara sahip grupların siyasal konularda ki etkilenme düzeylerinin yüksek olduğu görülebilmektedir.

Genellikle sanayileşmiş ülkelerde yapılan araştırmalara göre işçiler ve çiftçiler gibi alt gelir gruplarında yer alan mesleklerde çalışan seçmenlerin sol partilere; işveren, yönetici gibi üst gelir gruplarında yer alan mesleklerde çalışan seçmenlerin ise daha çok sağ partilere yöneldikleri görülmektedir (Lipset, 1986: 219). Sanayileşmesini tamamlayamamış Türkiye içinse benzer bir durumdan bahsedilememektedir.

Eğitim

Bireylerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirme (TDK, 2019) faaliyetleri olan eğitim, toplumu şekillendiren faktörlerin en önemlilerinden birisidir.

“Eğitim, bireyin toplum içindeki statüsünü yükseltmek, onun soyut düşünce yeteneğini geliştirerek örgütsel ve siyasal faaliyetlere katılmasını kolaylaştırmak, ona siyasal ilişkilerin karmaşık niteliğini kavrayabileceği bilgiler sağlamak ve bireyde yurttaşlık bilinci yaratarak onun siyasal kararlara katılmasının gerekliliğini vurgulamak yoluyla siyasal katılmaya olumlu yönde etkide bulunmaktadır” (Kalaycıoğlu, 1983: 29).

Bu anlamda eğitimin; bireylerin siyasal hayat ile ilgili bilgi ve tecrübe edinmelerini, yorumlamalarını, bu bilgileri kendi ile içerisinde yer aldığı toplumun durum ve sorunlarıyla bağdaştırmasını kolaylaştırdığı ölçüde siyasal katılımı arttırması beklenmektedir. Ancak eğitim düzeyi ile gelir arasındaki ilişki de göz ardı edilmemelidir. Nitekim alt gelir grupları genelde düşük eğitim düzeyine sahiptirler. Onların siyasete olan ilgisizliklerinin de bu iki etkenin ortak ürünü olduğu söylenebilir (Kışlalı, 2010: 187).

Bir bireyin eğitim merdiveninin basamaklarında ne kadar yol aldığı, aynı zamanda onun siyasal görüşleriyle de yakından ilişkilidir (Sitembölükbaşı, 2007: 535). Nitekim eğitim düzeyi yükseldikçe bireydeki merak artmakta, bilgiye erişim ve bilgiyi yorumlama kolaylaşmaktadır. Aynı zamanda bireylerin farklı görüşlere karşı hoşgörülü olmalarını ve bu görüşleri de mantık süzgeçlerinden geçirerek yorumlamalarını da sağlamaktadır. Böylece eğitim düzeyi artan bireyler, zamanla siyasal tercihlerinde de değişikliğe gidebilmektedirler.

Birçok seçim araştırmasında eğitim önemli bir değişken olarak kullanılmaktadır (Akgün, 2002; Altan, 2011; Kalaycıoğlu, 1983; Kışlalı, 2010; Sitembölükbaşı, 2007). Bu anlamda Kalaycıoğlu'na (1994) göre; laik eğitim-öğretim yapan kurumlarda eğitim gören bireylerde, laikliğin ve merkezin diğer değerlerinin faziletine daha fazla inanma eğilimi gözlenmektedir. Dini eğitim-öğretim yapan kurumlardan mezun olan bireylerin ise anti-laik inanç sistemleriyle daha fazla özdeşleştiği belirlenmiştir. Bu eğilimler eğitim kurumlarında geçirilen süreye de bağlı olarak değişmektedir. Buna göre laik eğitim kurumlarından mezun olan seçmenlerin sol eğilimli partilere, daha az eğitilmişler ile dini eğitim veren kurumlardan mezun olan seçmenlerin ise sağ eğilimli partilere oy verme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Akgün de (2002) 2002 seçimleri öncesinde gerçekleştirdiği araştırmasında, parti tabanlarında görülen ayrışmada seçmenlerin eğitim düzeyinin bireyin demografik özellikleri arasında en etkili faktörlerin başında geldiğine vurgu yapmaktadır. Araştırma sonuçlarında en dikkat çeken bulgu ise, bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça sol eğilimli partilere (CHP) oy verme eğiliminin de artıyor olmasıdır. Genel olarak bakıldığında sağ eğilimli partilere (AK Parti) yönelen seçmenlerin en fazla ilkökul ve ortaokul mezunları arasında temsil edildiği, sol eğilimli partilere (CHP) yönelen seçmenlerin genellikle eğitim düzeyi oldukça yüksek olanlar arasında temsil edildiği görülmektedir. Altan (2011) tarafından seçmenlerin eğitim düzeyleri ile siyasi parti tercihleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada da benzer bulguların varlığı dikkat çekmektedir. Bu noktada elde edilen araştırma bulguları değerlendirildiğinde, bireyin eğitim seviyesi yükseldikçe sol eğilimli partilere yönelme olasılığının arttığı görülmektedir.

Cinsiyet ve Seçmen Yaşı

Kadın ve erkek arasında var olan biyolojik farklılıklar; kadının aile yapısındaki işlevinden ekonomik alandaki yerine, herhangi bir alandaki yöneticilikten siyaset sahnesine kadar her alanda kendini göstermektedir. Kadının ev işlerinden sorunlu olduğu, bu anlamdaki yeterliliğinin kabul gördüğü ataerkil dünyada erkek ev dışı işlerden sorumlu tutulmaktadır. En küçük birimden en büyüğüne kadar yönetimin erkek egemenliğinde olması gerektiği yönünde genel kabul gören bir anlayış vardır. Bu anlayış kadın ve erkeğin siyasete katılımı ve siyaset tercihlerini de etkilemektedir (Gündoğmuş, 2014: 54).

Cinsiyet ile siyasete katılma veya siyasete ilgi arasındaki ilişkisellik konusunda Kalaycıoğlu (1983: 19–20) üç hipotez öne sürmüştür. Bunlar;

- Siyasete katılmanın toplumsal statü ve sosyo-ekonomik duruma göre belirlendiği ve erkeğe göre dezavantajlı durumda olan kadınların siyasete daha az katıldıkları,
- Kadınların erkeklere karşı dezavantajlı durumları nedeniyle kitle iletişim araçlarına, siyasete bilgi ve haberlere daha az ulaştıklarından siyaset konularına daha az ilgi gösterdikleri,
- Toplumun kadınlardan ev ve ailesi ile ilgili daha çok beklentisi olduğundan, toplumun kadına biçtiği rollerden dolayı kadınların siyaset ile ilgili konulara daha az ilgi gösterdikleri ve katılım sağladıkları yönündedir.

Kadınlar siyasete, erkeklere oranla daha az ilgi göstermektedir. Bu nedenle kadınların siyasete bilgi düzeyi erkeklere oranla sınırlı kalmaktadır. Yeterli düzeyde siyaset bilgisi bulunmayan kadınlar, siyasete tercihlerinde eş, çocuk ya da ailedeki erkeklerin etkisinde kalmaktadır (Polat, 2010: 139). Ancak cinsiyete dayalı olarak siyaset konularında görülen farklılıklar zaman içerisinde azalma eğilimi göstermektedir. Yıllar içerisinde kadınların eğitim seviyesinin ve ekonomik alanda görünürlüğünün artması, siyasete tercihlerinin daha az etki altında kalarak şekillenmesini sağlamaktadır.

Cinsiyetin yanı sıra yaşa göre de bireylerin siyasete anlamda aileden etkilenme düzeyleri farklılık gösterebilmektedir. Aydın ve Özbek (2004: 162) tarafından ailenin siyasete tercihler üzerindeki etkileri hakkında yapılan çalışmaya göre; seçmenlerin parti tercihlerinin aileden etkilenme düzeyi, cinsiyete ve yaşa göre farklılık göstermektedir. Nitekim erkeklere göre kadınlar ve 25 yaş altı kişiler siyasete tercihlerinde ailelerinden en çok etkilenen gruplardır.

İnsan yaşamı boyunca sosyo-ekonomik, demografik ve kültürel açıdan birbirinden farklı birçok ortamda bulunmaktadır. Zamana ve mekâna göre farklı özellikler gösterebilen bu çevreler, içinde buldukları döneme ve mekâna bağlı siyasal bilgi üretmektedir. Bu nedenle kuşaklar arası farklı toplumsallaşma ve siyasal süreçleri tecrübe etmiş kişilerin siyasal katılım ve seçmen davranışları da farklılıklar göstermektedir (Talış, 1996: 126).

Bireylerin etnik özellikleri, sahip olduğu inanç ve değerleri, yaşın ilerlemesiyle birlikte siyasal tutum ve davranışların oluşması ve biçimlenmesine yol açar. Değişik yaş dönemlerinde diğer argümanların da etkisiyle farklı tepki türleri ve düzeyleri oluşabilmektedir. Böylece bireyin gençken edindiği siyasal tutum ve değerler, yaş ilerledikçe olgunlaşmakta ve siyasal tercihleri kararlılık kazanmaktadır (Tan ve Baydaş, 2017; Özhan, 2018). Bu anlamda yaşa bağlı olarak gelişen siyasal bilginin bireyin siyasal katılımı ve siyasete olan ilgi düzeyi arasındaki ilişkiselliği üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan araştırmaların sonuçları, gençlerin siyasal katılım düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Buna göre yaş ilerledikçe siyasete katılımın artış gösterdiği, orta yaş grubunda yer alan bireylerin siyasetle daha yakından ilgilendikleri görülmektedir. Ancak bireylerin yaşlanmalarına bağlı olarak siyaseti daha az önemseydiği belirlenmiştir (Turan, 1977; Kışlalı, 2010; Akarca ve Başlevent, 2011; Akarca, 2017).

Aile Yapısı

Toplumun temel taşı ve en küçük birimi olan aile; bireyin yaşadığı dünya ve toplum hakkında bilgi aldığı, öğrendiği ve tecrübe edindiği ilk yerdir. Yaşadığı coğrafi alandan topluma, kültürden siyasi hayata kadar her alanda bilgi edinebilmektedir. Dolayısıyla bireyin erken yaşlarda geliştirdiği davranış kalıpları ailesinin etkisiyle şekillenmektedir.

Ailenin siyasal konularda sergiledikleri tutum ve davranışlar çocuğun seçmen tercihlerinin oluşmasında etkili olmaktadır. Erken yaşlarda ailenin siyasal davranışlarının taklidi ile başlayan süreç, ilerleyen yaşlarda bireyin benzer siyasal davranışlar geliştirmesine neden olabilmektedir. Seçmenin eğitim, sosyal çevre, ekonomik durum gibi etkenlerle de şekillenen seçmen davranışlarının temelinde, aileden edindiği siyasal tutumlar önemli yer almaktadır.

Yapılan çeşitli araştırmalarda, çoğu bireyin seçmen davranışının şekillenmesinde temel etkinin aile olduğu vurgulanmaktadır (Raphael, 2001: 666). Aydın ve Özbek'in (2004: 163-164)

ailenin seçmen davranışları üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmanın bulguları da oldukça dikkat çekicidir. Araştırma bulgularına göre bireylerin seçmen davranışların ailelerinden etkilenme düzeyleri, medeni durumlarına göre farklılık göstermektedir. Anne ve babasıyla birlikte yaşayan seçmenlerin, yaşamayanlara oranla ailelerinden daha fazla etkilendiği gözlenmiştir. Nitekim ailelerinden en çok etkilenen seçmenleri bekâr bireyler oluşturmaktadır. Sosyal bağlılık açısından diğer kategorilere göre daha özgür olan dul/boşanmış bireylerin aileden etkilenme düzeyleri, evli olanlara göre çok daha düşüktür.

Türk toplumunun aile yapısı da göz önüne alındığında, ailelerin doğrudan olmasa da hane içerisinde sergiledikleri siyasal tutum ve söylemler bireyin seçmen davranışının şekillenmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle eğitim düzeyi düşük, ataerkil yapının hakim olduğu, geniş aile yapısının bulunduğu ailelerde bu durumun daha yaygın olduğu bilinmektedir. Bahsi geçen ailelerde hane içinde sözü geçen bireyler, seçmen tercihleri konusunda da aile içinde yer alan diğer bireylere baskı uygulayabilmektedir. Bu anlamda özellikle siyasal hayata karşı bir ilgisi ve bilgisi bulunmayan eşlerine karşı daha baskıcı tutumlar sergileyebilmektedirler.

Görüldüğü üzere bireylerin siyasal sosyalizasyonları temelde aile içerisinde başlamaktadır. Nitekim bireysel düzeyde edinilen bulgular, kişinin sosyalizasyon süresinde edindiği siyasal bilgi, tutum, davranış, tecrübe, değerler sistemleri, ideolojik eğilimleri ve parti tercihlerinde; çevre ve aile faktörünün etkinlik oranının yüksek olduğunu göstermektedir (Akgün, 2000: 78). Bursa'da ilköğretim beşinci sınıfa giden öğrenciler üzerine yapılan bir araştırmaya göre de, ailenin eğitim düzeyinden bağımsız olarak çocukların belirli bir siyasal ideolojiye sahip oldukları ve bu ideolojilerinin babalarıyla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir (Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 2000). Bu benzerliğin önemli ölçüde günümüzde de devam ettiği düşünülmektedir. Bu kapsamda babalarıyla aynı ideolojiye sahip göçmen çocukları düşünüldüğünde, bu kişilerin kaynak mekânda hiç yaşamamış olmalarına rağmen bu alanların seçmen davranışlarını babalarından miras alarak hedef mekânlarda devam ettirme motivasyonlarının yüksek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

İkamet Edilen Yerin Niteliği

Kentleşme ile geleneksel toplumlarda görülen kişisel bağlılığa dayanan siyasal katılım yerini, çıkara ve yurttaşlık duygusuna dayanan katılmaya bırakmaktadır (Özbudun, 1975: 11).

Kentlileşen bireylerde, hak ve sorumlulukların farkındalığı daha yüksek olmaktadır. Bu anlamda kentlileşmenin siyasal kültür ve seçmen davranışları üzerinde önemli değişikliklere yol açtığı söylenebilir. Kişinin tutum, inanç ve değerler bütününde kentlileşme sürecinde gerçekleşen değişimler, seçmen davranışlarına da yansımaktadır (Görmez, 1997: 34). Bu noktada kentlileşme ve modernleşme, bireyin siyasete katılımını kolaylaştıracak ve arttıracak bir ortam sunmaktadır. Siyasetle yoğun etkileşim ve iletişim içerisinde kalan bireyin siyasal hayata daha ilgili ve siyasette daha aktif olacağı düşünülmektedir (Kalaycıoğlu, 1983: 23). Böylece yerleşim yerinin büyüklüğü arttıkça, siyasal katılımın düzeyi ve çeşitliliğinin artacağı savunulmaktadır. Ancak yerleşim yerinin kişinin siyasal tercihleri üzerinde etkisi olduğunu söylemek mümkün olsa da etkinin yoğunluğu ve yönü hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün değildir (Dursun, 2004: 244).

Genel olarak bakıldığında kentlerde yaşanan siyasal katılım kırsalın aksine, bağımsız ve daha bilinçli olarak gerçekleşmektedir. Bu durum üzerinde kent ve kır arasındaki sosyo-demografik ve kültürel farklılıkların etkisi bulunmaktadır. Küçük yerleşim birimlerinde aile, çevre, ağa vb. ilişki yapıları, kişinin bağımsız karar vermesini zorlaştırmakta ve önemli miktarda bireyin seçmen davranışlarını etkileyip şekillendirmektedir. Kentsel yaşam alanlarına bakıldığında ise bu yapının çözüldüğü ve etki düzeyinin azaldığı görülmektedir. Bireylerin eğitim ve ekonomik seviyelerinde görülen artış, bu konu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Sonuç olarak kentsel alanlarda bireyler daha özgürlükçü ve bireysel yapıda seçmen davranışları sergilerken, kırsal alanlarda bu durumun tersi bir yapı söz konusu olmaktadır. Erdoğan (1992) ve Kışlalı'nın da (2010) vurguladığı gibi özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da görülen 'mobilize seçmen davranışlarının' da etkisi ile Türkiye'de kırsal kesimde seçime katılma oranının daha yüksek olduğu belirtilmektedir

Başta Cox, Lipset ve Lazarsfeld olmak üzere bazı ünlü siyaset bilimciler, yerleşim yerinin siyasal katılımı etkilemenin yanı sıra seçmen davranışının belirlenmesinde de etkili olduğunu savunmaktadır (Lipset, 1982, 1990; Walks, 2006). Çınar (2007) bu fikirden yola çıkarak 1963-1999 yıllarında gerçekleştirilen sekiz genel seçim sonuçları üzerinden Türkiye'de kent büyüklüğü ve oy vermenin yönü arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmıştır. Çalışma bulgularına göre; büyük kentlerle daha küçük kentler arasında seçmen davranışında, siyasal eğilimlerde ve siyasal eğilimler arası kaymalarda önemli farklılıklar olduğunu söylemek mümkündür. Kent nüfusu azaldıkça oyun yönü daha tutucu bir özellik göstermektedir. Büyük kentlerde ise oyun yönünde konjonktüre göre önemli kaymalar görülebilmektedir. Ancak sol

ya da sağ eğilimlerde mekânsal ölçeğin küçülmesi ya da büyümesine dayalı olarak düzenlilikler saptanmasına rağmen, ölçek değıştikçe hangi eğilimin başarılı olacağını büyük ölçüde belirleyen seçim döneminin konjonktürü olmaktadır.

Etnik ve Dini Kimlik

Ortak tarihi ve/veya kökene sahip bireylerden oluşan etnik gruplar, nesilden nesle aktarılan genetik ya da geleneksel kültüre sahip topluluklardır. Siyaset üzerinde önemli bir etken olan etnik kimlik, birçok ülkede seçim sonuçlarını yönlendiren ve etkileyen faktördür. Özellikle etnik konuları temel alan partiler, siyasetlerinde bu konuyu en önemli propaganda konusu haline getirmektedirler (Özözen Kahraman, 2007: 123).

Seçmenler kendilerine ait hissettikleri gruplara yakın davranabilmekte, seçmen davranışlarını bu yönde şekillendirebilmektedirler. Özellikle bir bölge ya da ülkede; kendilerini toplumdaki farklı olarak gören, ayrımcılık gördüklerini, dışlandıklarını düşünen grupların varlığı, siyasetin de bu yönde şekillenmesine neden olmaktadır. Nitekim böyle grupların varlığı, siyaset yapıcılar için bir propaganda malzemesi haline gelmektedir. Ayrıca bu kimlikler grupların siyasal hayatta temsiliyetinin sağlanabilmesi adına, doğrudan etnik kimlik siyaseti yapan ya da etnik grupları destekleyen partilerin siyasal hayata katılmasına katkı sağlamaktadır

Türkiye kültürel kimlik (Türk, Alevi, Kürt, Arap, Ermeni, Yahudi, Rum, Laz, vd.) açısından oldukça zengin bir ülkedir. Bu çeşitlilik kimliğe dayalı birçok partinin siyasal hayatta var olmasını sağlamaktadır. Geçmişte ya da günümüzde aktif olan bu partiler, çeşitli etnik kimlikleri temsil etmeye çalışmışlar ve bu gruplardan da önemli destekler görmüşlerdir. Ancak daha çok küçük seçim bölgelerinde etkili olan bu partilerin tek başlarına iktidar olmaları oldukça zordur (Özözen Kahraman, 2007: 124). Tabanlarını belirli bir etnik ve dini grup üzerinden oluşturmaları nedeniyle, seçimlerde aldıkları oy oranları o etnik grubun sayısı ile sınırlı kalmaktadır. Tüm ülke içerisine yayılan bir parti tabanı oluşturamamaları, ülke genelinde bir destek görmemelerine neden olmaktadır.

Siyaset sosyolojisinin aile, eğitim, ekonomi, kültür gibi temel kurumlar arasında yer alan din ve siyaset ilişkisi, birbirleriyle önemli bir etkileşim içerisindedir. Sosyal birer olgu olarak hem din hem de siyaset, sosyal ilişki ve etkileşimler ağı olan toplumda etkinlik göstermektedir (Turan ve Temizel, 2015: 88). Bireyler, birçok konuda olduğu gibi siyasal hayatta da dinin etkisinde kalmakta, seçmen davranışlarını bu yönde şekillendirebilmektedir.

Bu etki bireyden bireye, toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Türkiye gibi toplumunun dine bağlılığının yüksek olduğu ülkelerde, bu konu oldukça etkilidir. Özellikle siyasi partilerin söylem ve propagandaları arasında önemli bir yer edinen bu konu, Türkiye’de sol partilerin oy kaybetmesine neden olmaktadır. Sol partilerin uyguladıkları siyasette dini konuları ihmal etmesi, dine duyarlılığı yüksek olan kesimlerce olumsuz bir mesaj olarak algılanmakta ve seçmen tercihlerini etkilemektedir.

Din siyasal sisteme ve iktidara meşruiyet kazandırmaktadır. Dinin siyasal iktidarı kutsallaştırıcı olarak kabul edilmesi, her siyasi partinin veya liderin dini bir meşruiyet aracı olarak kullanılmasına neden olmaktadır (Turan, 1977; Turan ve Temizel, 2015). Dini değerlerin toplumda etki düzeyine göre, meşruiyetin toplum üzerindeki etkisi değişmektedir. Nitekim dini değerlere bağlılığın güçlü olduğu toplumda etki daha yüksek olurken, sekülerleşen toplumlarda etki azalmaktadır.

Bölgecilik ve Hemşehricilik Faaliyetleri

Bölgecilik kavramı Türkiye’de oldukça belirgin ve kendine has bir yapıya sahiptir. Bu bir bakıma etnik yapı ve hemşehriciliği de içine alan, ancak bu iki kavramın da sınırlarını aşan bir özelliktir. Nitekim bireyler aynı ilde doğmadıkları ya da etnik kökene sahip olmadıkları halde, Ege’li, Karadeniz’li, Doğulu vb. olmak gibi bir bölgenin çatısı altında toplanabilmektedirler (Özözen Kahraman, 2007: 122). Bireylerin buluştukları bu çatı, kişilerin siyasal tercihlerinde etkili olabilmektedir. Siyaseti öncelikle bölgesel olarak tanımlayan seçmenler, il ya da bölgelerinden çıkan siyasetçilerin kendileri için daha faydalı olacağı düşüncesindedirler. Her siyasetçi öncelikle kendi ilini ve/veya bölgesinin sorunları ile ilgilenmeye ve kalkındırmaya odaklanır fikri, seçmenler için bu konuda önemli bir etkidir.

Milletvekillerinin de esas görevleri dışında patronaj faaliyetlerle, hemşehricilerine aracılık hizmeti sunarak ve Ankara’daki işlerini takip ederek, seçmenlerin bölgecilik ve hemşehricilik konularına verdikleri önemi arttırmaktadır. Süleyman Demirel’in Ispartalılarından, Devlet Bahçeli’nin Osmaniyelilerden, Tansu Çillerin Muğlalı ve Egelilerden, Mesut Yılmaz ve Recep Tayyip Erdoğan’ın Rize ve Karadenizlilerden aldığı oyların daha fazla olması, bu durumun en önemli örnekleridir (Özözen Kahraman, 2007: 123).

İleride de değinileceği üzere yaşanan iç göçlerle birlikte, belirli bir kaynak ilin yoğunluk kazandığı hedef illerde siyasal faaliyetlerin ve seçmen davranışlarının bölgeci ve hemşehrici

faaliyetlerden etkilendiği görülmektedir. Nitekim belirli bir grubun yoğun olduğu illerde siyaset böyle şekillenmekte, partiler seçim kampanyalarını ve milletvekillerini bu durumu göz önüne alarak belirlemektedirler. Ayrıca göçmenlerin de bu yönde önemli talepleri olmakta, siyaseti bu yönde etkileyebilmektedirler.

4.3. Seçmen Davranışı ile İlgili Teorik Yaklaşımlar

Siyasal iktidarın belirlenmesinde başat rolü oynayan seçmen, bir partinin iktidar ya da muhalefet olmasını belirlemektedir. Seçim sonuçları da partilerin tutumlarına ve seçmen davranışa göre şekillenmektedir. Bu noktada seçmen davranışlarını açıklamaya yönelik yaklaşımların incelenmesi seçmen tercihinin nasıl oluştuğu ve bu oluşumu etkileyen faktörlerin belirlenmesini sağlamaktadır. Bu motivasyondan hareketle bazı araştırmacılar seçmen davranışını açıklamaya yönelik Sosyolojik (Lazarsfeld vd., 1968), Psikolojik (Campbell vd., 1954, 1960) ve *ekonomik* (Downs, 1957) yaklaşımlar ortaya koymuştur.

Sosyolojik Yaklaşım/Columbia Ekolü

Seçmen tercihinin sosyolojik açıdan değerlendirenler, bireyselliği reddederek seçmeni ortak menfaatlere sahip üyelerden oluşan sosyal grup ve partiler olarak ele almaktadırlar (Gülmen, 1979: 46). Columbia Ekolü olarak da bilinen bu yaklaşım; Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet tarafından Ohio eyaletinin Erie bölgesinde, 1940 yılında ABD Başkanlık Seçimleri sırasında seçmenler üzerinde yaptıkları bir çalışma sonrası ortaya konulmuştur. Araştırma bulgularına göre seçmen davranışının temelinde, toplumda var olan sosyal bölünmüşlüğü etkilediği vurgulanmaktadır. Seçimlerde kullanılan oylar, bireylerin ait oldukları toplumsal kimliklerin siyasal tercihlere yansımalarından ibarettir (Kavas, 2017). Bireysel düzeyde edinilen bulgular, bireyin sosyalizasyon süresinde edindiği siyasal bilgi, tutum, davranış, tecrübe, değer sistemleri, ideolojik eğilimleri ve parti tercihlerinde; çevre ve aile faktörünün etkinlik oranının yüksek olduğunu göstermektedir (Akgün, 2000: 78). Bulgular değerlendirildiğinde bireylerin ve ailelerin siyasi tercihlerini belirlerken ön planda tuttuğu etkenler arasında paralellik olduğu görülmektedir. Ailenin yanı sıra, dinsel ve sosyal sınıflar başta olmak üzere; komşuluk, hemşehri/akraba gibi grupların da bireyin oy verme kararı üzerinde etkileri bulunmaktadır.

Lazarsfeld ve arkadaşları (1968), tarafından yapılan ilk araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar çerçevesinde aşağıda yer alan genellemelere ulaşılmıştır:

- Bireyin sosyal özellikleri parti tercihini belirlemektedir.
- Bireyin etkileşiminin yüksek olduğu gruplardan siyasal açıdan etkilenme oranı yüksektir. Bu nedenle bireyin bu gruplarla benzer seçmen davranışı göstermesi muhtemeldir.
- Sosyo-ekonomik statü, etnik-dini köken ve ikamet özellikleri bireyin seçmen davranışları üzerinde önemli rol oynamaktadır.
- Seçmen tercihleri üzerinde ailenin büyük etkisi bulunmaktadır. Eşler birbirlerinin tercihlerine çok yakın oy kullanmaktadır. Çocukların seçmen tercihlerinin de büyükleri ile büyük oranda benzeştiği görülmektedir.
- Siyasete ilgi düzeyi, siyasal karar vermeyi etkiler. Bilgi düzeyi arttıkça, bir olay ya da seçim konusunda bireyin vereceği kararın süresi kısalmaktadır (Akgün, 2000).

Günümüzde bu yaklaşımı bütünüyle kabul etmek olanaklı değildir. Bireyin siyasal davranışını sadece etkileşim içerisinde olduğu gruplar üzerinden açıklamak, yorumun yetersiz kalmasına neden olacaktır. Bireyin sergilediği seçmen davranışı, etkileşimde olduğu grupların yanı sıra kişisel özellikleri ve kitle iletişim araçlarından da etkilenebilmektedir.

Oy vermenin grup temelli bir deneyim olduğu vurgulanan *sosyolojik* modelde bireylerin seçmen davranışlarının, içerisinde buldukları grubun sosyal ve ekonomik durumuna göre şekillendiği belirtilmektedir. Toplum içerisindeki çeşitli bölünme ve gerilimlerin toplumsal bağlılığı geliştirdiği üzerine durulmaktadır. Bu bağlamda Columbia Ekolü, çalışmanın demografik faktörler konusunda ileri sürülen bazı hipotezlerinin test edilmesinde yardımcı olmaktadır. Özellikle seçmen tercihlerinde ‘hemşehri/akraba’ ilişkilerinin rolünün araştırılması konusunda önemli katkılar sunmaktadır.

Psikolojik Yaklaşım/Michigan Ekolü

Siyasal davranışlar ‘partiyle özdeşleşme’ veya ‘partizanlık’ temelinde şekillenmektedir. Bireyin seçmen tercihleri de bir partiye karşı duyduğu sevgi ve bağlılığa dayanmaktadır. Michigan Ekolü, Psikolojik Model, Parti Kimliği ya da Partiyle Özdeşleşme Modeli şeklinde olarak da bilinen bu yaklaşım; Campbell, Converse, Miller ve Stokes tarafından, 1948 ve 1956 seçimlerine yönelik seçmenler üzerinde yapılan bir dizi araştırma sonrası ortaya konulmuştur. Bireyler üzerine odaklanılan araştırmaya göre, birey sosyal çevresinin de etkisiyle oy kullanma yaşına gelmeden önce siyasal konular hakkında fikir sahibi olmaya başlamaktadır (Kalender 2005: 45-48). Ayrıca bireyin sosyalizasyon sürecinde edindiği siyasal bilgi, tutum, tecrübe ve

ideolojik yönelimleri, ilerleyen yaşlarda da kişinin parti tercihi ve yönelimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Damlapınar ve Balcı, 2005: 60). Kişilerin partilere karşı psikolojik bir sevgi bağı kurmasına da neden olabilen bu durum, bilinçaltı ve içgüdüsel olarak belirlenir (Polat, 2010: 132).

Kişisel nitelikler ve değerler sistemi, seçmen tercihini etkileyen temel faktörlerdir. Kişilerin sergileyecekleri siyasal katılım biçimleri ve seçmen tercihleri, bireyin dünya görüşü ve psikolojik yapısına bağlıdır. Dolayısıyla bireyin seçmen tercihleri; korku, bencillik, tehdit gibi psikolojik baskılar altında şekillenmektedir. Kişinin partiye yakınlığı da oy verme yönünü etkilemektedir (Gülmen, 1979; Demirtaş, 2015).

Campbell ve arkadaşları (1954, 1960) tarafından yapılan araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar çerçevesinde aşağıda yer alan genellemelere ulaşılmıştır:

- Seçmenlerin büyük bir bölümü herhangi bir partiye karşı güçlü bağlılık göstermekte ve hayatları boyunca aynı partiye bağlı kalmaktadır
- Bu bağlılık, bireyin ailedeki sosyalizasyonu ile oluşmaktadır.
- Bir partiye bağlılık hisseden seçmenin, seçimlerde oy kullanması ve kullandığı oyda o partiyi tercih etmesi kuvvetli bir ihtimaldir.
- Bağlılıkları değişebilen bir azınlık bulunuyorsa, bunun sebebi ebeveyn bağlılığının yokluğu, azlığı ya da kendisi ile ailesi arasındaki bağlılık farklılaşmasıdır.
- Partiye bağlılık ve oy verme arasında oluşabilecek geçici tutarsızlık aday ve konulara bağlı olarak gerçekleşmekte, ancak bu durum bir veya iki seçim dönemi kadar sürmektedir. Kişi sonradan parti bağlılığına dayalı olarak oy kullanmaktadır.
- Bir partiye çok bağlı olan seçmenin, kendi düşüncesine uygun olabilen diğer partileri algılaması ve değerlendirmesi daha muhtemel görülmektedir (Kalender, 2005: 50).

Bu yaklaşım gruplar yerine bireyler üzerine yoğunlaşmıştır. Bireylerin küçük yaşlardan itibaren ailelerinin ve sosyal çevrelerinin etkisi altında kalarak sosyalleştiklerini ve bu süreçte edindikleri siyasal bilgi, tutum ve davranışlarının parti tercihlerini etkilediği belirtilmektedir. Bu bağlamda Michigan Ekolü'nün çalışmanın seçmen tercihlerinin araştırılması konusunda *sosyolojik* modelin açıklamakta yetersiz kaldığı noktaların yorumlanmasında katkı sunmaktadır.

Ekonomik Yaklaşım/Rochester Ekolü

Seçmenler kendi çıkarlarını iyi bilmekte, bu çıkarlara en iyi şekilde hizmet edecek bir aday veya partiyi değerlendirmekte ve oylarını da bu yönde kullanmaktadırlar. Rasyonel Tercih Modeli olarak da bilinen bu yaklaşım Downs tarafından, 1957’de gerçekleştirdiği bir çalışma sonrası ortaya konulmuştur. Bu model, rasyonelliğin ekonomik teorileri ve sosyal faaliyet teorilerinin birleşiminden ortaya çıkmıştır. Birey çıkarları yönünde ona en faydalı hizmeti sağlayabilecek parti ya da adaya yönelmektedir (Teyyare ve Avcı 2016: 53).

Oy verirken tek amacı söz konusu çıkarlarını maksimize etmek olan seçmen, partilerin faaliyetlerini ve liderlerini dikkatle izler. Seçmenler çıkarları örtüştüğü derecede bir partiyi ya da lideri desteklemektedir. Oy verilen parti kişinin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamıyorsa, seçmen bir sonraki seçimde parti tercihini değiştirebilir. Bu anlamda seçmenler bir taraftan hükümette yer alan siyasi parti/partilerin ekonomik performanslarını değerlendirirken, diğer taraftan da kendi ekonomik durumlarını dikkate almaktadırlar. Bireyler genelde ekonominin istikrarlı ve başarılı işleyişinde hükümetin başında bulunan partiyi/partileri ödüllendirirken, ekonomik istikrarsızlığın ve darboğazın olduğu durumlarda ise cezalandırmaktadırlar (Akgün, 2002: 27). Bu açıdan değerlendirme yapan seçmen, iktidarda yer alan parti/partilerin icraatlarından memnun değilse, bu parti/partilerin seçim dönemindeki söylem ve vaatlerinden etkilenmemektedir. Ayrıca Downs’un da (1957: 49-50) belirttiği gibi seçmen, değerlendirmede bulunurken eğer desteklediği partinin seçimi kazanma şansını ön görmüyorsa, bu defa daha uzak olduğu parti ya da adayın iktidara gelmesini engelleyebilmek adına ikinci parti lehine oyunu kullanabilmektedir (Damlapınar ve Balcı, 2005: 60).

Downs (1957) tarafından yapılan araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar çerçevesinde aşağıda yer alan genellemelere ulaşılmıştır:

- Seçmenin hatır için herhangi bir parti veya adaya oy vermesi söz konusu değildir.
- Genellikle seçmen ekonomik amaçları üzerinde odaklanmıştır ve sosyal çevre pek dikkate almamaktadır.
- Seçmenler, siyasal konulara ilişkin karar alabilmek için daha çok bilgiye ve bütüncül değerlendirmeye ihtiyaç duyarlar. Siyasal bilgilerden bir araç olarak yararlanırlar (Kalender, 2005: 51).

Bu modelde seçmenlerin seçim ile ilgili tam bilgiye sahip olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayıma göre seçmenin rasyonel siyasal tercih yapması ya da herhangi bir tercihte bulunmaması tamamen kendisinin sahip olduğu bazı donanımlar ile ilgilidir (Tokgöz, 2008: 180). Dolayısıyla seçmenin rasyonel bir siyasal tercihte bulunabilmesi, onun ne ölçüde siyasal bilgi, tecrübe ve ilgiye sahip olduğu ile doğru orantılı olmaktadır.

Bu yaklaşımda seçmenlerin siyasal tercihlerinde kendi çıkarlarını ön planda tutarak, seçmen davranışlarında bu çıkarlara en iyi hizmet edecek bir aday veya partiye yöneldikleri üzerine durulmaktadır. Bu bağlamda Rasyonel Tercih Modeli çalışmada, seçmenin oy verme sürecinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi konusunda önemli katkılar sunmaktadır.

4.4. Seçmen Davranışı ve Göç

Kentleşme süreci; kente göç eden bireyin çevresini değiştirmesine, yeni bir toplumsal statü edinmesine, gelir düzeyinde değişikliğe, kısacası tüm toplumsal ilişkilerinde ve bireysel özelliklerinde farklılıklara neden olmaktadır. Bu değişim sürecinin aktörleri olan yeni kentlilerin, siyasal tercih ve davranışları da önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu aşamada modernleşmenin siyasal hayata yansımaları iki aşamada gerçekleşmektedir. Kentsel alanda öncelikle birey eski tutum ve alışkanlıklarının etkisini yitirmektedir. Sonrasında içene girdiği yeni kültür ortamı vasıtasıyla yeni davranış kalıpları benimsemektedir. Görüldüğü üzere modernleşmenin ön koşulu geleneksel yapının çözülmesidir. Bu süreç içerisinde yer alan yeni kentliler, kentsel ortamda yeniden toplumsallaşmaktadır (Özer, 1990). Ancak modernleşme yeni kentliler için her zaman bahsi geçen şekilde olmamaktadır. Bu yapı zamana, içerisinde bulunan topluma ve mekâna göre değişiklik gösterebilmektedir.

Kente gelen göçmen, kentsel alanda yaşamasına rağmen hemen kaynak bölge etkisinden çıkamamaktadır. Genelde kırsal kültürlerini kaynak bölgede de yaşatmaya ve yeniden üretmeye özen göstermektedirler. Özellikle göç sonrası hedef alana uyum sürecinde hemşehri/akraba varlığını tampon mekanizma olarak kullanan ve hemşehriyle ilişkilerini sürdüren göçmenlerde bu durum oldukça yaygındır. Böylece kent içerisinde ne kentleşmiş ne de kırsal özellikler taşıyan, ikisinin arasında yer alan alanlar oluşmaktadır. Tam olarak kentlileşemeyen göçmenler, hem kırsal alanın kültürel özelliklerini devam ettirmeye hem de kent kültürüne uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum da beraberinde Özözen Kahraman'ın da belirttiği gibi (2007: 120)

kentli ve köylünün çatışmasını getirmekte ve bütünleşmemiş bir toplumsal yapının oluşumunu sağlamaktadır.

Çağdaşlaşma, kitle iletişim, okuryazarlık, gelir, tarım-dışı çalışma hayatı gibi etmenlerin güç kazanmasını ifade eden ve bu yönüyle kentleşmeyi gerekli gören bir kavramdır (Dursunoğlu, 2018: 162). Yeni kentliler için bahsi geçen yönde değişimlerin yaşanması ise göçmenin demografik özelliklerine, içinden geldiği topluma ve zamana bağlı olarak farklılık göstermektedir. İlk göç eden neslin aidiyet özellikleri oldukça yüksektir. Özellikle eğitim ve gelir seviyesi belirli bir düzeyin altında olan, göç sonrası hedef ilde tampon mekanizma olarak hemşehri varlığından yararlanan ve bu grup ile olan iletişimlerini güçlü tutan göçmenlerin, içine girdikleri yeni kültür ortamından etkilenecek şekilde değişim gösterme olasılıkları düşüktür. Ancak bu neslin yeni kültür ortamında doğan, eğitim ve ekonomisinde artış gözlenen, edindikleri yeni sosyal çevreyle siyasal bilgileri çeşitlenen bireylerin siyasal tercih ve davranışlarında değişiklikler gözlenebilmektedir.

Coğrafi ortam, geleneksel yapı ve bunlara bağlı olarak gelişen sosyal düzen, seçmen tercihleri üzerinde etkili olabilmektedir. Göç yolu ile taşınan bu siyasal kültür, kentsel alanda farklı kültürel katmanların oluşumunu sağlamaktadır (Özözen Kahraman, 2007: 120). Yapısı itibariyle çok sesli, çok kültürlü ve birçok farklı ideolojiyi içinde bulunduran kentler, yaşanan göçler neticesinde daha da çeşitlenmektedir. Böylece göçmenler, kendi siyasi kültürlerinin dışında farklı kültür ve ideolojilerle karşılaşabilmektedir. Karşılaşılan bu yeni ortam göçmenlere; kentleşme düzeyine de bağlı olarak daha bağımsız, özgürlükçü, tepkili ve katılımcı bir özellik katabilmektedir.

Bireyin kentte kalış süresi arttıkça, kente özgü davranışlar gösterme oranı da artmaktadır. Göçmenin sahip olduğu kırsal özellikleri bir anda kaybolmamakla birlikte, zaman içerisinde değişim gösterebilmektedir. Başlangıçta sadece oy verme şeklinde görülen siyasal katılımın ilerleyen yıllarda çeşitlendiği izlenmektedir. Nitekim göçmen içerisine girdiği yeni siyasi kültürün de etkisi ile oy vermenin yanında, siyasi miting ve toplantılara katılım gösterebilmekte, bir siyasi partinin çeşitli pozisyonlarında görev alabilmektedir.

Birey göç sonrasında kentsel alanda yeni bir siyasi kültür ile karşılaşmaktadır. Kaynak alan ve hedef alan da var olan siyasi kültür benzerlik gösterebildiği gibi birbirinden oldukça farklı yapılarda da olabilir. Birey eğer benzer siyasal kültüre sahip bir alana göç etmişse, yeni

yerleşim yerinde kendini ifade edebilecek ve sosyalizasyon sürecini daha kolay aşabilecektir. Böylece birey sahip olduğu siyasal tercih ve davranışlarını daha rahat sergileyebilecek ve bu tutumu uzun süre devam ettirebilecektir. Aksi bir durumda siyasal konularda kendini bir çatışma ve inkâr sürecinin içinde bulacaktır. Göçmen, yeni siyasal düşünce ve ideolojilerle karşılaştığında kendi siyasal görüşü ile bu yeni karşılaşılan siyasal kültür arasında bir ikilem yaşayacaktır. Yaşadığı bu ikilem neticesinde birey siyasal görüşü konusunda daha korunaklı davranarak tutumunu daha da kuvvetlendirebilmektedir. Ya da mevcut siyasal görüş karşısında kendi tutum ve davranışlarında bir çözülmeye giderek görüşünü tanıştığı siyasal kültüre göre değiştirebilmektedir (Dursunoğlu, 2018: 162).

Siyasal çatışma ya da uyum durumları; farklı bir siyasal kültüre sahip olan göçmen gruplarının bir yerleşim biriminde azınlık olmaları halinde, azınlığın sayısı ve sosyal çevrenin yapısına bağlı şekillenmektedir. Baskıcı bir sosyal çevrenin olduğu koşullarda göçmen grupları sahip oldukları siyasal kültüre daha derin bir aidiyet ve muhafazakarlık gösterebilmektedirler. Böyle durumlarda ortaya çıkan siyasal çatışma, bireyler ile diğer göçmen grupları ve yerliler arasında psikolojik ve fiziksel çatışmaya dönüşebilmektedir.

Göçmen gruplarının hedef alanda sayısal olarak önemli bir kitleye ulaşmaları, onları siyasal olarak görünür kılmaktadır. Böylece siyasal alanda çeşitli talep ve isteklerde bulunarak siyasete etki edebilmektedirler. Önemli bir kitle halinde bulunan bir göçmen grubunun bulunduğu ilde, bir partinin o göçmen grubunun oy tercihlerini etkileyebilmek adına seçimlerde o göçmen grubu içerisinde bir kişiyi aday olarak göstermesi bu konu için güzel bir örnek oluşturmaktadır. Ancak bu durum yoğun göç alan illerde, göçmenlerin temsiliyet düzeyleri ile karşılaştırıldığında yetersiz kalmaktadır.

4.5. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Bursa'nın seçim coğrafyasını anlamak ve yorumlayabilmek için seçim coğrafyası ve seçmen davranışı teorik modellerinin incelendiği bu bölümde, seçim coğrafyası açısından *merkez-çevre*, seçmen davranışı yaklaşımlarından ise *sosyolojik*, *psikolojik* ve *ekonomik* yaklaşımlardan faydalanılmıştır.

Merkez-çevre yaklaşımı; Bursa'da seçmen davranışını mekânsal benzerlikler ve farklılıklar üzerinden anlamlandırma ve sosyolojik bir arka plan çerçevesinde yorumlanmasına önemli katkılar sağlamıştır. Öncelikle Bursa'nın seçmen davranışına göre ortaya çıkan seçim

coğrafyası paterni, benzerlik ve farklılar üzerinden okunmuştur. Sonrasında bu benzerlik farklıların oluşumunda alınan iç göçlerin etkisi değerlendirilmiştir. Bulgulara göre göç ile *merkez-çevre* oluşumunda önemli bir ilişkinin olduğu, özellikle mekânda *yarı çevre* olarak adlandırılan mekânların oluşumuna katkı sağladığı belirlenmiştir.

Seçmen davranışını açıklamaya yönelik teoriler çerçevesinde *sosyolojik ve psikolojik* yöntemler aracılığıyla, seçmen tercihlerinde ‘hemşehri/akraba’ ilişkilerinin rolü; *ekonomik tercih* modeli ile de seçmenin herhangi bir partiye oy verme sürecinde etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Bulgulara göre bireyler parti tercihlerini belirlerken rasyonel davranmakla birlikte, ideolojik açıdan yönelimlerini belirleyen unsurun *sosyolojik ve psikolojik* yaklaşımlar olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda kişinin sosyolizasyon sürecinde edindiği tecrübeler, onun ideolojisinin şekillenmesinde önemli bir etken olurken, bu ideolojiyi seçimlerde davranış olarak yansıtmaya aşamasında sahip olduğu ideoloji çerçevesinde bir parti belirlemektedir. İdeolojisi çerçevesinde belirlediği partiye oy verirken, bu partinin çıkarını maksimize edip etmediğine dikkat etmektedir.

Tezde demografik özelliklere bağlı olarak göçmenlerin siyasal yönelimlerinin değişiminde etkili olan faktörlerin neler olduğu araştırılmıştır. Bu kapsamda göçmenlerin ekonomik-demografik özellikleri ve ilişkili oldukları grupların göçmenler üzerinde siyasal tutum ve davranışları konusunda nasıl bir etkiye sahip olduğu yapılan saha çalışması neticesinde tespit edilmeye çalışılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BURSA'NIN SEÇİM COĞRAFYASI (1983-2015)

Bursa'nın seçim coğrafyasının uzun dönemli, il-ilçe-mahalle/köy düzeyinde incelendiği bu bölümde öncelikle Türkiye'nin genel seçim deseni çizilmeye çalışılarak ilin dayanıklı göç aldığı bölgelerin seçim profilleri ortaya konulmuştur. Ardından Bursa'nın seçim deseni uzun dönemli ve ayrıntılı olarak aldığı iç göçlerle olan ilişkilendirilerek incelenmiştir.

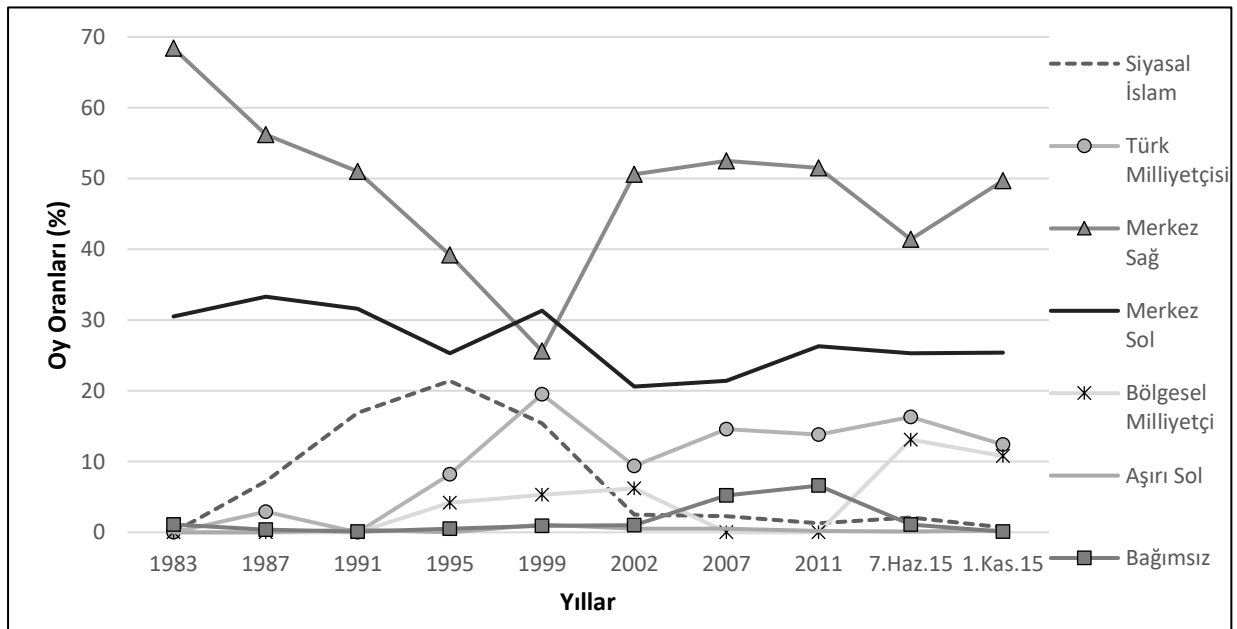
5.1. Türkiye'de Genel Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi (1983-2015 Kasım)

12 Eylül 1980 askeri darbesiyle askıya alınan demokrasi, üç yıllık zorunlu bir aranın ardından **6 Kasım 1983** genel seçimleriyle birlikte tekrar işlemeye başlamıştır. Darbe süresince ülkede uygulanan çeşitli yasaklar neticesinde düşünce ve hareket özgürlüğü önemli ölçüde kısıtlanan halkın, darbe sonrasında parlamenter seçimlere ilgisi oldukça yüksek olmuştur. 1983 genel seçimleri %92,30 gibi bir katılım oranı ile Türkiye seçim tarihinde en yüksek seçmen katılımının olduğu ikinci parlamenter seçimdir.

Milletvekili adaylarının tespitinde askeri yönetimin büyük ölçüde belirleyici olduğu, normal olmayan bir siyasi atmosferde gerçekleşen 1983 parlamenter seçimleri, Türk siyasi yaşamında yeni bir dönemin de kapılarını aralamıştır (Arslan ve Çağlayandereli, 2006: 5). Bu dönemde seçmen tercihinin neredeyse tamamı (%98,87) mecliste temsil edilmiştir. 1983 seçimleri ile başlayan bu yeni döneme, oyların %45,14 (211 milletvekili) gibi önemli bir kısmını alan ANAP damgasını vurmuştur. ANAP'ın bu başarısında kuşkusuz 1980 darbesi ve 24 Ocak kararlarında etkin rol oynayan Turgut Özal'ın ANAP liderliği etkili olmuştur. ANAP'ın ardından %30,46 (117 mv) ile HP ikinci sırada yer almıştır. Askeri yönetimce işaret edilen ve iktidar partisi olarak tasarlanan MDP ise %23,27'lik (71 mv) oy ile üçüncü parti olarak mecliste yer alabilmiştir (Uğurlu, 2017). Darbe sonrası gerçekleşen seçimlerde halk tercihinin, askeri yönetimin işaret ettiği sonuçların tam tersi yönünde olduğu görülmektedir. Bu durum, askeri darbeye gerçekleştirilmek istenilen anlayış ve yönetimin halkta herhangi bir karşılığının olmadığını açık bir göstergesidir (Dursun, 2002: 132).

Askeri darbelerin, toplumsal yapı ve siyasi dinamiklere etkisi ile bu dönemdeki partilerin ömürlerinin uzun olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte partiler ortadan kalksa ya da çeşitli konularda değişimlere uğrasalar dahi, savundukları siyasi gelenekler varlıklarını

devam ettirmektedir. Her siyasi parti kendine ait bir siyasi ideoloji ve söylem üzerine kurulmaktadır. Kurgulanan bu yapı siyasi yelpazede sağ ya da sol gelenek çatısı altında kendine bir yer edinmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin siyasi yapısının daha sağlıklı analiz edilebilmesi ve sosyo-politik yapıdaki değişimin sağlıklı bir şekilde ortaya konabilmesi için, siyasi yelpazeye göre alınan oyların değişiminin incelenmesi büyük önem arz etmektedir (Arslan ve Çağlayandereli, 2006: 7). Ayrıntıya girerek ülkenin siyasi açıdan daha detaylı bir analizini yapabilmek adına, siyasi yelpazenin iki temel sacayağını oluşturan sağ ve sol kanatlar daha ayrıntılı incelenmiştir. Seçim sonuçları ilçeler ölçeğinde bu açıdan incelendiğinde; Türkiye genelinde %68,40 ile oyların M. Sağ ağırlıklı olduğu görülmektedir (Şekil 24). M. Sol oylar ise %30,50 oranındadır. Ülke genelinde kazanan partilerin kanatlara göre yüksek oy aldıkları alanlara bakıldığında; M. Sağ'ın temsilcileri ülke genelinden oy almışlardır. ANAP kentsel alanlarda daha başarılı olurken, MDP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bulunan ilçelerde bir kümelenme oluşturduğu görülmektedir. 1983 genel seçimlerinde HP'ye Edirne, Kırklareli, İzmir, Kars, Ardahan, Hakkâri, Tunceli, Diyarbakır, Hatay, Zonguldak ve Sinop illerinden yüksek oranda oy gelmiştir. Bu illerin ilçelerinde de ağırlıklı olarak kazanan taraf olan M. Sol'un bir diğer başarısı ise, Sivas-Malatya-Kahramanmaraş illerinin bazı ilçelerinde aldığı yüksek oylardır. Bu alanda kuzey-güney yönlü bir kümelenmenin olduğu gözle çarpılmaktadır.

Şekil 24. Türkiye'de oyların siyasi kanatlara göre oransal dağılımı (1983-2015 Kasım)

29 Kasım 1987 genel seçimleri %92,38 ile çok partili dönemde, seçmen katılımının en yüksek olduğu genel seçimler olarak Türk siyasi tarihine geçmiştir. 1987 seçimlerinden kısa bir

süre önce, darbe döneminde siyasi olarak yasaklı olan eski siyasetçilere, tekrar siyaset yapma izni verilmesi için referandum yapılmıştır. Gerçekleştirilen referandumun sonuçları yasaklı siyasi liderlerin lehine (%50,16 evet) çıkmıştır. Böylece 12 Eylül darbesi öncesi politikacılarından olan Bülent Ecevit (DSP), Süleyman Demirel (DYP), Alparslan Türkeş (MÇP) ve Necmettin Erbakan (RP) partilerinin başında genel seçimlere katılmıştır. Böyle bir siyasi atmosferde yapılan genel seçimlerde ANAP %36,31 (292 mv) oy ile birinci parti olmuştur. %24,74 (99 mv) ile SHP ikinci sırada yer almıştır. DYP ise %19,10'luk (59 mv) oy ile üçüncü parti olarak mecliste yer alabilmiştir. Seçmen tercihinin ise %80,15'i mecliste temsil edilebilmiştir.

Oyların siyasi yelpazeye göre dağılımı, genel hatlarıyla 1983 seçimleriyle benzerlik göstermektedir. Türkiye genelinde M. Sağ oylar %56,20'ye gerilemiştir. Milliyetçilik ve dini temelde siyaset yapan partilerin seçimlere katılması, M. Sağ'ın aldığı oylardaki düşüşün en önemli nedenlerinden birisidir. T.M. temelinde siyaset yapan partilerin %2,90, dini temelde politika yapan partilerin ise %7,20 oranında oy aldıkları görülmektedir. ANAP ülke genelinden oy alırken, DYP Samsun, Elâzığ, Isparta ve Bingöl'den oy alabilmiştir. S.İ. ve T.M. temelinde siyaset yapan partiler belirli bir alanda kümelenme oluşturamamışlardır. SHP'nin oy aldığı alanlar bir önceki seçim sonuçlarına benzemekle birlikte, SHP'nin Kıyı ve İç Ege'den aldığı desteğin zayıfladığı görülmektedir.

20 Ekim 1991 genel seçimleriyle birlikte uzun süredir tek parti iktidarı şeklinde devam eden hükümet yönetimleri yerini, 2002'ye kadar devam edecek koalisyon hükümetlerine bırakmıştır. 1992 seçimlerinde seçmen katılımının %83,94 oranında gerçekleştiği görülmektedir. DYP %27,03 (178 mv) ile mecliste en çok temsil edilme oranına sahip olurken, son iki genel seçimlerin mutlak kazananı olan ANAP'ın %24,01 (115 mv) ile ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. SHP %20,75 (88 mv), RP %16,87 (62 mv) ve DSP'de %10,74 (7 mv) oy alarak koalisyon hükümeti dönemleri başlamıştır. %99,40 ile seçmen tercihinin tamamı mecliste temsil edilebilmiştir.

Bu dönemde Türkiye genelinde M. Sağ oyların %51'e, M. Sol oyların %31,60'a gerilediği, S.İ. oylarının ise %16,90'a yükseldiği görülmektedir. ANAP'ın Doğu Karadeniz sınırlarına gerileyerek bu alanda kümelendiği, DYP'nin ise Isparta ve Uşak dışında Batı Anadolu'nun neredeyse tamamından destek aldığı görülmektedir. S.İ.'nin temsilcisi RP'nin Orta ve Doğu Anadolu'da ilçe düzeyinde dört küme oluşturduğu izlenmektedir. SHP Trakya'da

gücünü kaybederken, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da gücünü arttırmıştır. SHP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da oy aldığı kümeler ile RP'nin oy aldığı bölgeler, komşuluk özelliği göstermektedir.

24 Aralık 1995 seçimlerinde seçime katılım %85,20 oranında olmuştur. 1995'te dini temelde siyaset yapan bir parti (RP-%21,38-158 mv) seçimlerde birinci olmuştur. İkinci (ANAP-%19,65-132 mv) ve üçüncü (DYP-%19,18-135 mv) sırada meclise giren partiler de sağ partilerden oluşmaktadır. Meclise giren ilk üç partinin de sağ gelenekten gelmesi bu seçimlerin en dikkat çekici noktasıdır. DSP %14,64 (76 mv) ve CHP %10,71 (49 mv) oy alarak mecliste yerlerini almışlardır. Bu dönemde seçmen tercihinin meclisteki temsilinde (%85,56) bir önceki dönem göre %13,84'lük bir düşüşün olduğu görülmektedir.

Türkiye genelinde M. Sağ oylar düşüşünü devam ettirerek %39,20'ye, M. Sol oyların %25,30'a gerilediği, S.İ. oylarının ise artışını sürdürerek %21,40'a yükseldiği görülmektedir. ANAP'ın Orta ve Doğu Karadeniz'de, DYP'nin ise Ege genelinden destek aldığı görülmektedir. İlçeler ölçeğinde ağırlıklı olarak DYP'nin kazandığı İzmir'de il geneli kazanan partinin DSP olması da ilgi çekicidir. RP'nin Eskişehir-Ankara-Kırıkkale haricinde İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun büyük kısmından oy aldığı görülmektedir. DSP Trakya ve Batı Karadeniz'den oy alırken, CHP'nin SHP'den boşalan Tunceli ve Hatay'da kendine yer bulduğu dikkat çekmektedir. Bu seçimlerinde ilk defa K.M. temelinde siyaset yapan bir partinin (HADEP) başka bir parti ile ittifak kurmadan seçimlere katılması önemlidir. Nitekim her ne kadar Türkiye genelinde %10 barajını geçemeyerek (%4,17) parlamento dışında kalsa da HADEP'in oy aldığı alanların Iğdır-Diyarbakır-Hakkâri arasındaki bölgede ilçe düzeyinde üç önemli küme oluşturduğu izlenmektedir.

RP'nin seçmen tabanına bakıldığında; oylarını genellikle kırsal kesimden aldığı görülmektedir (Kardam ve Tüzün, 1998: 90). Bayramoğlu ise; RP'nin bu başarısını yoksulları, Muhafazakâr Kürtleri ve diğer dışlanmışları İslami kimlik içerisinde sisteme taşımaya bağlamaktadır (2018: 34). Laiklik, Kemalizm ve batılılaşma gibi özellikleri ile oy tabanını oluşturan CHP'nin ise ortalamanın üzerinde kentli seçmenden oy aldığı görülmektedir (Kardam ve Tüzün, 1998: 39-40).

18 Nisan 1999 seçimlerinde seçime katılım oranı 1991 ve 1995 seçimlerine göre artış göstererek %87,09 oranında olmuştur. Darbe sonrası gerçekleşen seçimlerde ilk defa sol bir

partinin seçimlerden birinci olarak çıktığı görülmektedir. Her ne kadar barajı geçen beş partinin dördü sağda olsa da darbe sonrasında ilk defa sandıktan birinci çıkan partinin solda olması ilgi çekicidir. Nitekim sonuçlara bakıldığında; DSP'nin %22,19 (136 mv), MHP'nin %17,98 (129 mv), FP %15,41 (111 mv), ANAP'ın %13,22 (86 mv) ve DYP'nin %12,01 (85 mv) oy alarak meclise girdiği görülmektedir. Bir önceki seçimlerde %10 barajının altında kalan MHP'nin bu seçimlerde oy oranını %129 oranında arttırması, şüphesiz MHP'nin büyük bir başarısıdır. 1999 seçimlerinde seçmen tercihinin meclisteki temsiliyet düzeyine bakıldığında %80,81'e gerilediği (bir önceki seçimlere göre %18,59'luk bir düşüş) göze çarpmaktadır. Seçmen tercihlerinin meclisteki temsiliyetinin, koalisyon hükümetleri döneminde giderek azaldığı dikkat çekmektedir.

M. Sağ oylar düşüşünü devam ettirerek %25,60'lık oranla, incelediğimiz süreç içerisindeki en düşük seviyeye ulaşmıştır. T.M. %8,20'den önemli bir sıçrama göstererek %19,50'ye yükselmiştir. S.İ. oyları %15,40'a gerilemiştir. M. Sol oylar ise bu süreçte %6'lık bir artış (%31,30) göstererek darbe sonrasında gerçekleşen seçimlerde ilk defa M. Sağ'ı geçen bir oran alarak ilk sıraya yerleşmiştir. ANAP Rize sınırlarına gerilediği görülmektedir. RP'nin devamı olan FP ise, RP'nin gösterdiği bölgesel üstünlüğü kaybederek Sakarya ve Konya illeri ile Sivas-Erzurum-Bingöl-Adıyaman arasında kalan bölgeden oy almıştır. MHP ise Orta Anadolu ve Akdeniz'in genelinde üstünlük kurmuştur. Görüldüğü üzere MHP Sünni ve Alevilerin birlikte yaşadığı alanlardan, FP'de Güneydoğu Anadolu'da yaşayan dindar Kürt nüfusundan daha fazla oy almıştır (Akgün, 2002:1 32). DSP Marmara, Ege, Batı ve Orta Karadeniz'in genelinden oy alırken, ülke geneli oylarda barajı geçemeyen CHP'nin Sivas ve Tunceli'deki üstünlüğü devam etmektedir. Mecliste kendisine yer açamamasına rağmen HADEP'in (%4,75) de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki oy alanlarını daha da genişlettiği göze çarpmaktadır.

Ortaya çıkan bu tablo genel olarak yorumlanacak olursa, üç temel kümenin varlığından söz edilebilir. West (2005) tarafından 1999 seçim sonuçlarının analiz edildiği çalışma sonuçlarına göre de Türkiye, birlikte hareket edip benzer seçmen davranışlarında bulunan üç bölgeye ayrılmıştır. (i) Marmara, Ege ve Akdeniz'in büyük kısmını, Trabzon hariç Karadeniz'in kıyı illerini, İç Anadolu'da Eskişehir ve Ankara, Doğu Anadolu'da da Ardahan ve Kars illerini kapsayan ve M. Sol'un en ağırlıklı olarak temsil edildiği bölgeden oluşmaktadır. (ii) Eskişehir ve Ankara dışında tüm İç Anadolu, Karadeniz'in iç kesimleri, Doğu Anadolu'nun batısı (Erzincan-Elâzığ-Malatya), Erzurum, Adıyaman ve Akdeniz'in doğusunda (Kahramanmaraş-

Osmaniye-Hatay) yer alan illeri kapsayan ve dini temelli siyaset yapan partiler ile özellikle T.M. temelinde siyaset yapan partilerin en ağırlıklı olarak temsil edildiği bölgeden oluşmaktadır. (iii) Iğdır-Hakkâri-Şanlıurfa arasında bulunan kabaca üçgen içerisinde yer alan bölgede K.M.'nin en yoğun temsil edildiği bölgeden oluşmaktadır.

3 Kasım 2002 seçimlerinde seçime katılım %79,14 oranında olmuştur. Bir önceki seçimlere oranla %7,95 oranında daha düşük gerçekleşen seçmen katılımı, aslında halkın 1991-2002 dönemde gerçekleşen hükûmet yönetimine yönelik önemli bir tepkisidir. Nitekim bu dönemde istikrarsız koalisyon hükûmetlerince yönetilmiş, gerekli şekilde parlamento ve halk desteğini arkasına alamayan bu iktidarlar döneminde gerek siyasi gerekse ekonomik istikrarsızlıkların ardı ardına gelmesi, ülkede siyasi eksenleri yerinden oynatmıştır (Özgişi, 2014: 97). Halkın koalisyonlara karşı güveninin azaldığı ve istikrarlı bir yönetim beklentisi içerisine girdiği bir dönemde gerçekleşen 2002 seçimlerinde, seçmenlerin tercihlerinde de önemli bir değişimin olduğu ve yeni arayışlara girdiği görülmektedir. Seçime giren 18 partiden sadece iki tanesinin barajı aşarak mecliste kendisine yer bulması, bu durumu en iyi özetleyen sonuçtur. Nitekim bu seçimlerde AK Parti %34,28 (365 mv), CHP %19,39 (177 mv) ve Bağımsızlar %1 (6 mv) oranında oy alarak meclise girebilmiştir. Oyların %45,33'lük önemli bir kısmı da mecliste temsiliyet bulamayarak diğer 16 parti arasında dağılmıştır.

2002 seçimlerinde M. Sağ oylarda yeniden bir artış (%50,60) gözlenmekle birlikte, S.İ. oylarının %2,50'ye, Türk milliyetçisi temelli oyların ise %9,40'a gerilediği görülmektedir. Bu durum sağda bir dönüş olarak adlandırılabilir. Sağın merkez dışı iki kanadının 1987 seçimlerinde etkili olması sonrasında bu partilerde biriken seçmen, 2002'de AK Parti çatısında buluşarak M. Sağ'a kaymıştır (Özözen Kahraman, 2007: 135). Bahsi geçen konu 1983 seçimlerinde ANAP'ta olduğu gibi, 2002 seçimlerinde AK Parti'nin büyük miktarda oy almasını sağlamıştır. M. Sol oyların ise %20,60'a gerilediği görülmektedir. M. Sağ'ın temsilcisi olan AK Parti'nin Karadeniz, İç Anadolu, Trakya ve Ege kıyıları hariç Marmara'nın geneli ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun birçok ilçesinden destek aldığı görülmüştür. M. Sol'un temsilcisi olan CHP Ege ve Akdeniz kıyıları ile Denizli, Sivas, Tunceli, Artvin, Hatay, Ardahan ve Kars illerinin bazı ilçelerinden aldığı desteği devam ettirmiştir. K.M.'nin aldığı oylar ise Iğdır-Şanlıurfa-Hatay üçgeninden aldığı desteği sabitlenmiş olup, bu alanlarda K.M. temelinde siyaset yapan DEHAP desteklenmiştir.

22 Temmuz 2007 seçimlerinde seçime katılım oranının yeniden yükseldiği (%84,25) gözlenmektedir. Uzun süren koalisyon hükümetlerinin ardından, tek parti yönetiminin ve istikrarın varlığı, halkın 2007 seçimlerine olan ilgisini arttırmıştır. Bu dönemde meclise giren üç partinin oylarını arttırdığı, seçime giren diğer partilere verilen oylarda ise önemli bir düşüşün olduğu izlenmektedir. Nitekim seçmen tercihinin %86,97'si mecliste temsil edilmektedir. 2007 seçimlerinde AK Parti oylarını %46,58'e (341 mv), CHP %20,88'e (112 mv) ve MHP %14,27'ye (71 mv) taşımıştır. Seçimlere bağımsız olarak girenlerin ise toplam oy oranı %5,24'tür (26 mv).

Meclise giren partilerin bölgesel desenine bakıldığında; M. Sol'un temsilcisi olan CHP'nin Trakya'daki üstünlüğü devam ederken Ege'de sadece kıyı şeridinde başarı gösterebildiği izlenmektedir. Akdeniz'de yer yer başarılı olan CHP'nin; Sivas, Hatay, Ardahan ve Artvin'deki *aşırı destek bölgelerinde*⁴ gösterdiği üstünlük devam etmektedir. İdolojik temeli T.M. olan MHP'nin Mersin ve Osmaniye dışında pek destek göremediği izlenmektedir. Bağımsız adaylar ise Iğdır, Mardin, Diyarbakır, Batman, Van, Şırnak, Tunceli, Bitlis, Muş ili genelinde üstünlük sağlamışlardır. M. Sağ'ın temsilcisi olan AK Parti de bahsi geçen alanların dışında kalan bölgelerde üstünlük göstermiştir. AK Parti'nin en büyük başarısı ise ister il geneli isterse ilçe düzeyinde olsun, her bölgede birden çok alanda birinci gelebilmesidir.

12 Haziran 2011 genel seçimlerine katılım oranı %83,16'dır. AK Parti'nin %49,83 (327 mv), CHP'nin %25,98 (135 mv) ve MHP'nin %13,01 (53 mv) oranında oy alarak meclise girdiği görülmektedir. Seçimlere bağımsız olarak girenlerin ise toplam oy oranı %6,57'dir (35 mv). Böylece seçmen tercihlerinin %95,39'u mecliste temsil edilebilmiştir.

CHP'nin Trakya'daki üstünlüğü devam ederken parti Ege'de kıyı şeridinin neredeyse tamamında birinci olmuştur. Parti Akdeniz'de Mersin ve Adana'nın birbirine komşu olan ilçelerinde başarı gösterirken, Antalya'da sadece iki ilçede üstün gelmesi dikkat çekicidir. Ayrıca Ardahan ve Artvin'de var olan destek alanlarında daralma olduğu gözlenmektedir. Sivas, Hatay ve CHP'deki lider değişimine bağlı olarak geri alınan Tunceli'deki bazı ilçelerde de CHP başarısını sürdürmektedir. MHP'ye bakıldığında; il bazında sadece Iğdır'da birinci geldiği görülmektedir. Iğdır-Şanlıurfa-Hatay üçgenindeki kabuk oylarda bağımsız adaylara

⁴ Bir alanda, ardışık birkaç seçimde aynı partiye yüksek düzeydeki desteğin devamlı olması durumunda kullanılan bir kavramdır (Özözen Kahraman ve Gültay, 2019).

yönelmiştir. AK Parti ise özellikle İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde gösterdiği başarıyı devam ettirmiştir.

7 Haziran 2015 genel seçimlerine katılım oranı %83,92'dir. Seçim öncesinde ülkede gelişen bazı olayların etkisi ile (Gezi Olayları, HDP'nin K.M. temelinde siyaset yapan bağımsız adayları da bünyesine katarak ilk defa parti olarak bir seçime girmesi, HDP'nin barajı geçmesi gerektiği düşüncesi, çözüm sürecinin olumlu ve olumsuz yankıları) toplumda oluşan destek ve tepki oyları neticesinde, 7 Haziran seçim sonuçlarında bir önceki ve bir sonraki seçim sonuçlarına göre önemli farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim meclise giren partilerin aldıkları oy oranlarına bakıldığında; AK Parti %40,87 (258 mv), CHP %24,95 (132 mv), MHP %16,29 (80 mv) ve HDP %13,12 (80 mv) oranında oy alarak seçmen tercihinin %95,23'ünün mecliste temsiliyeti sağlanmıştır.

CHP'nin bu seçimlerde de Trakya ve Kıyı Ege'deki başarısı devam etmekle birlikte, Ege'nin iç kesimlerinde de başarılı olmuştur. Sivas, Ardahan, Artvin, Hatay ve Mersin'indeki kabuk oyların yanı sıra, CHP'nin Eskişehir'de de üstünlük sağladığı izlenmektedir. MHP Osmaniye, Adana ve Mersin'in kıyı ilçelerinde başarı sağlamıştır. Bu ilçelerin komşuluk ilişkisinin bulunduğu dikkat çekmektedir. HDP 7 Haziran seçimlerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan güçlenerek çıkmıştır. Iğdır-Şanlıurfa-Hakkâri üçgeninde yoğun bir destek gören HDP, destek alanlarını Kars ve Ardahan'a kadar uzatmıştır. AK Parti; Trakya, Ege kıyıları ve Güneydoğu Anadolu dışındaki tüm bölgelerden önemli oranda destek almıştır.

1 Kasım 2015 genel seçimlerine katılım oranı %85,23'tür. 7 Haziran seçimlerinde (2002'den bu yana ilk defa) hiçbir parti tek başına iktidar olabilecek kadar oy alamamıştır. Bu durum seçimlerin hemen ardından erken seçim senaryolarının anılmasına neden olmuştur. Başarısız ittifaklar sonrasında da Yüksek Seçim Kurulu'nun kararı ile erken seçimlere gidilerek 7 Haziran seçimlerinden beş ay sonra halk, yeniden sandık başına gelmiştir. Şüphesiz, siyasette yaşanan çalkantılar ve bombalı eylemlerle geçen beş ay, 1 Kasım seçiminin sonuçlarını ciddi oranda etkilemiştir. İlk etki seçimlere katılım oranlarında görülmektedir. Bir önceki seçimlere göre seçmenlerin katılım oranında %1,31'lik artış yaşanmıştır. Bu artışta etkili olan iki faktör bulunmaktadır. İlki belirtildiği gibi beş aylık süreçte yaşanan gelişmelere karşı seçmen tarafından seçimlere katılım ile gösterilen reaksiyondur. İkincisi ise bu süreçte seçimlere katılmaya hak kazanan bir milyonluk yeni seçmen kitlesidir. Bu kitlenin $\frac{1}{3}$ 'ü ise ilk defa oy kullanan seçmenlerden oluşmaktadır. İlk defa oy kullanacak kitlenin seçimlere katılım

konusunda gösterdiği ilgi göz ardı edilmemelidir. Ayrıca iki seçim arasında geçersiz oy oranlarında da önemli bir düşüşün olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim 1 Kasım seçimlerinde geçerli oy sayısında bir önceki seçimlere göre 1.6 milyonluk bir artış söz konusudur (KONDA, 2015: 41) İki seçim arasındaki oy farkını oluşturan temel etken de budur.

1 Kasım seçimlerinde AK Parti (%8,83) ve CHP (%0,37) oylarını arttırırken, MHP (%4,39) ve HDP (%2,36) oy kaybetmiştir. Böylece AK Parti %49,50 (317 mv), CHP %25,32 (134 mv), MHP %11,90 (40 mv) ve HDP %10,76 (59 mv) oranında oy alarak meclise girmişlerdir. Seçmen tercihlerinin %97,48'inin mecliste temsiliyeti sağlanmıştır.

Beş ay arayla yapılan iki seçimde dört milyonun üstünde seçmen tercih değiştirmiştir. KONDA 1 Kasım seçimlerini analiz ettiği araştırmasında, seçim sonuçlarını etkileyen üç temel yapının olduğunu belirtmektedir: (i) Özellikle HDP'den AK Parti'ye yok denilebilecek kadar düşük düzeyde bir kayma olmuştur. (ii) 1 Kasım seçimde katılım çok değişmemiştir. Ancak, 7 Haziran'da potansiyel AK Parti seçmeni sandığa gitmemişken, 1 Kasım seçimlerinde de HDP'ye ve MHP'ye oy verme ihtimali olan seçmenin sandığa gitmediği görülmektedir. (iii) MHP'den AK Parti'ye oy kayması ve AK Parti'nin küçük partileri konsolide etmesi, özellikle BBP ve SP seçmenin önemli bir kısmı da AK Parti'ye oy vermiştir. Nitekim yapılan ekolojik çıkarıma göre; 7 Haziran seçimlerinde tercihini küçük partilerden yana kullanmış seçmenlerin yarısından çoğunun 1 Kasım seçimlerinde AK Parti'yi tercih ettiği görülmektedir. Neticede AK Parti 7 Haziran seçimlerinde kaybettiği alanları fazlasıyla geri almıştır. AK Parti'nin oyunu arttırmadığı ilçe yok denecek kadar az olup, oylarını tüm bölgelerde arttırabilmiştir (KONDA, 2015: 41–45).

Kasım seçimlerde; CHP'nin bir önceki seçimlere göre Eskişehir dışındaki destek alanlarında bir değişim gözlenmemektedir. Sadece Ege'de kıyıda içeriye doğru gidildikçe gösterdiği başarının azalarak bu alanda AK Parti başarısını arttırmıştır. MHP bu süreçte oy kaybı yaşamıştır. Bir önceki seçimlerde başarı gösterdiği ilçelerde, Kasım seçimleri ile AK Parti'nin üstünlük gösterdiği görülmektedir. Bir önceki seçimlerde Iğdır-Şanlıurfa-Hakkâri üçgeninde yoğun bir destek gören HDP'nin de 1 Kasım seçimlerinde aldığı destek azalmıştır. Güneybatıdaki sınırı Şanlıurfa'dan Mardin'e gerilemiş, seçmen üçgen içerisindeki birçok ilçede bu seçimlerde tercihini AK Parti lehinde kullanmıştır. İç Anadolu ve Karadeniz'de önemli bir üstünlük sağlayan AK Parti Akdeniz'in genelinde de başarı göstermiştir.

5.2. Bursa’da Genel Seçim Sonuçlarının İl ve İlçe Düzeyinde Değerlendirilmesi (1983-2015 Kasım)

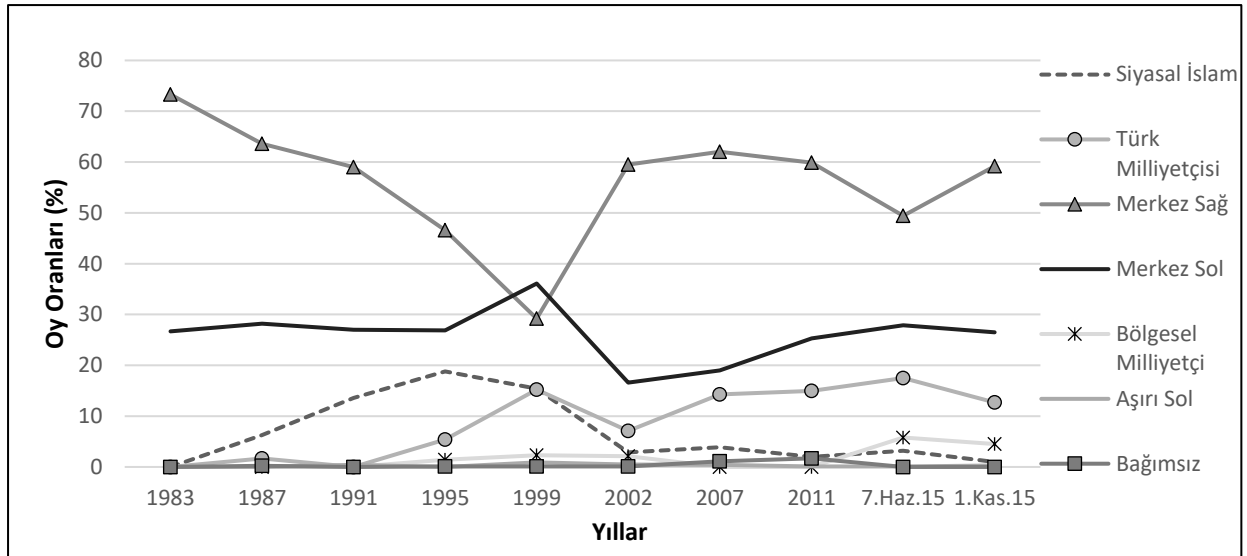
1983 ve 1987 seçimlerinde, Bursa’nın toplamda 11 adet ilçesi bulunmaktadır. Bu tarihler arasında Osmangazi, Nilüfer, Yıldırım, Gürsu ve Kestel ilçeleri Merkez ilçeye, Büyükşehir ve Harmancık ilçeleri ise Orhaneli ilçesine bağlı birimlerdir. Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçeleri Bursa’nın büyükşehir statüsü kazandığı 18 Haziran 1987 sonrasında, büyükşehir ilçe statüsü kazanmıştır. 1987 yılına kadar belde statüsünde bulunan Harmancık ve Büyükşehir, Orhaneli ilçesinden; 1990 yılına kadar belde statüsünde bulunan Gürsu ve Kestel ise bağlı bulunduğu Yıldırım ilçesinden ayrılarak ilçe statüsü kazanmıştır. 1983 ve 1987 genel seçimlerinde Osmangazi, Nilüfer, Yıldırım, Gürsu ve Kestel ilçeleri Merkez ilçe; Harmancık ve Büyükşehir ilçeleri ise Orhaneli ilçesi dâhilinde değerlendirilmiştir. Bahsi geçen birimler 1991 seçimleri itibariyle ilçe statüsünde seçimlere katılmışlardır. Seçim sonuçlarının ilçeler düzeyindeki değerlendirmesi de bu durum dikkate alınarak yapılmıştır. Ayrıca tezde parlamenter devamlılık göz önüne alınarak 1983-2015 Kasım arasında gerçekleşen 10 genel seçim incelenmiştir. 1983-1999 arasındaki beş genel seçimde de parti devamlılığında yaşanan sorunlar nedeniyle bu dönem siyasal kanatlar üzerinden, 2002 ve sonrası ise meclise giren partiler düzeyinde değerlendirilmiştir.

Türkiye’de 1983-2015 dönemleri arasındaki seçimlere ortalama katılım oranı %86,50’dir. Buna karşılık Bursa’da seçimlere katılım oranı %89,44 ile ülke ortalamasının üç puan üzerinde gerçekleşmiştir. Ülke için önemli bir seçmen varlığına sahip olan ilde (toplam kayıtlı seçmenin %3,60’ı), genel seçim sonuçları ülkenin genel yapısı ile benzerlik göstermektedir. 1983-2015 döneminde gerçekleşen on genel seçimin dokuzunda, birinci partilerin aynı olduğu görülmektedir. Ortalamadan farklılık gösteren tek sonuç ise 1995 seçimlerinde yaşanmıştır. 1995 genel seçimlerinde ülkede birinci gelen RP, ilde dördüncü sırada yer almaktadır. İslami temelde siyaset yapan RP ve ardından gelen diğer İslami temelde siyaset yapan diğer partilerin Bursa’da genel olarak aldığı oylar ve sıralamaları göz önünde bulundurulduğunda, ilde S.İ.’nin ülke ortalamasından düşük oranda destek aldığı görülmektedir. Siyasal katılımın oldukça önemli olduğu ilde, seçmenlerin ağırlıklı olarak M. Sağ partilere oy verdikleri gözlenmektedir. Nitekim ili karakterize eden siyasal eğilimin M. Sağ olduğu belirlenmiştir (Tablo 8, Şekil 25).

Tablo 8.

Türkiye ve Bursa'da meclise giren partilerin oy oranları (%), milletvekili sayıları ve seçimlere katılım oranları (%) (1983-2015 Kasım)

Seçim Dönemi	Sıralama	Partiler	Oy Oranları (%)	Milletvekili Sayısı	Seçime Katılım (%)	Türkiye			Bursa		
						Partiler	Oy Oranları (%)	Milletvekili Sayısı (%)	Partiler	Oy Oranları (%)	Milletvekili Sayısı (%)
1983	1	ANAP	45,14	211	92,3	ANAP	47,4	6	95,4		
	2	HP	30,46	117		HP	26,6	2			
	3	MDP	23,26	71		MDP	25,9	2			
1987	1	ANAP	36,31	292	93,3	ANAP	36,8	7	95,6		
	2	SHP	24,74	99		DYP	26,1	3			
	3	DYP	19,13	59		SHP	19,3	3			
1991	1	DYP	27,03	178	83,9	DYP	31,2	8	89,04		
	2	ANAP	24,01	115		ANAP	27,8	4			
	3	SHP	20,75	88		DSP	14,7	-			
	4	RP	16,87	62		RP	13,6	-			
	5	DSP	10,74	7		SHP	12,3	-			
1995	1	RP	21,38	158	85,2	DYP	24,6	4	89,07		
	2	ANAP	19,65	132		ANAP	21,7	3			
	3	DYP	19,18	135		DSP	21,13	3			
	4	DSP	14,64	76		RP	18,82	3			
	5	CHP	10,71	49		CHP	5,87	1			
1999	1	DSP	22,19	136	86,6	DSP	32,04	6	89,95		
	2	MHP	17,98	129		ANAP	15,99	3			
	3	FP	15,41	111		FP	15,36	3			
	4	ANAP	13,22	86		MHP	14,51	2			
	5	DYP	12,01	85		DYP	12,79	2			
2002	1	AK Parti	34,28	363	87,09	AK Parti	41,3	12	79,77		
	2	CHP	19,41	178		CHP	15,25	4			
2007	1	AK Parti	46,58	341	84,25	AK Parti	50,75	10	88,76		
	2	CHP	20,88	112		CHP	18,42	3			
	3	MHP	14,27	71		MHP	14,33	3			
	4	BĞMSZ	5,24	26		BĞMSZ	1,08	-			
2011	1	AK Parti	49,83	327	83,16	AK Parti	52,97	11	89,46		
	2	CHP	25,98	135		CHP	24,98	5			
	3	MHP	13,01	53		MHP	14,41	2			
	4	BĞMSZ	6,57	35		BĞMSZ	1,65	-			
Haziran 2015	1	AK Parti	40,87	258	83,92	AK Parti	43,9	9	87,87		
	2	CHP	24,95	132		CHP	27,7	5			
	3	MHP	16,29	80		MHP	17,4	3			
	4	HDP	13,12	80		HDP	5,84	1			
Kasım 2015	1	AK Parti	49,5	317	85,23	AK Parti	54	11	89,43		
	2	CHP	25,32	134		CHP	26,4	5			
	3	MHP	11,9	40		MHP	12,2	2			
	4	HDP	10,76	59		HDP	4,5				

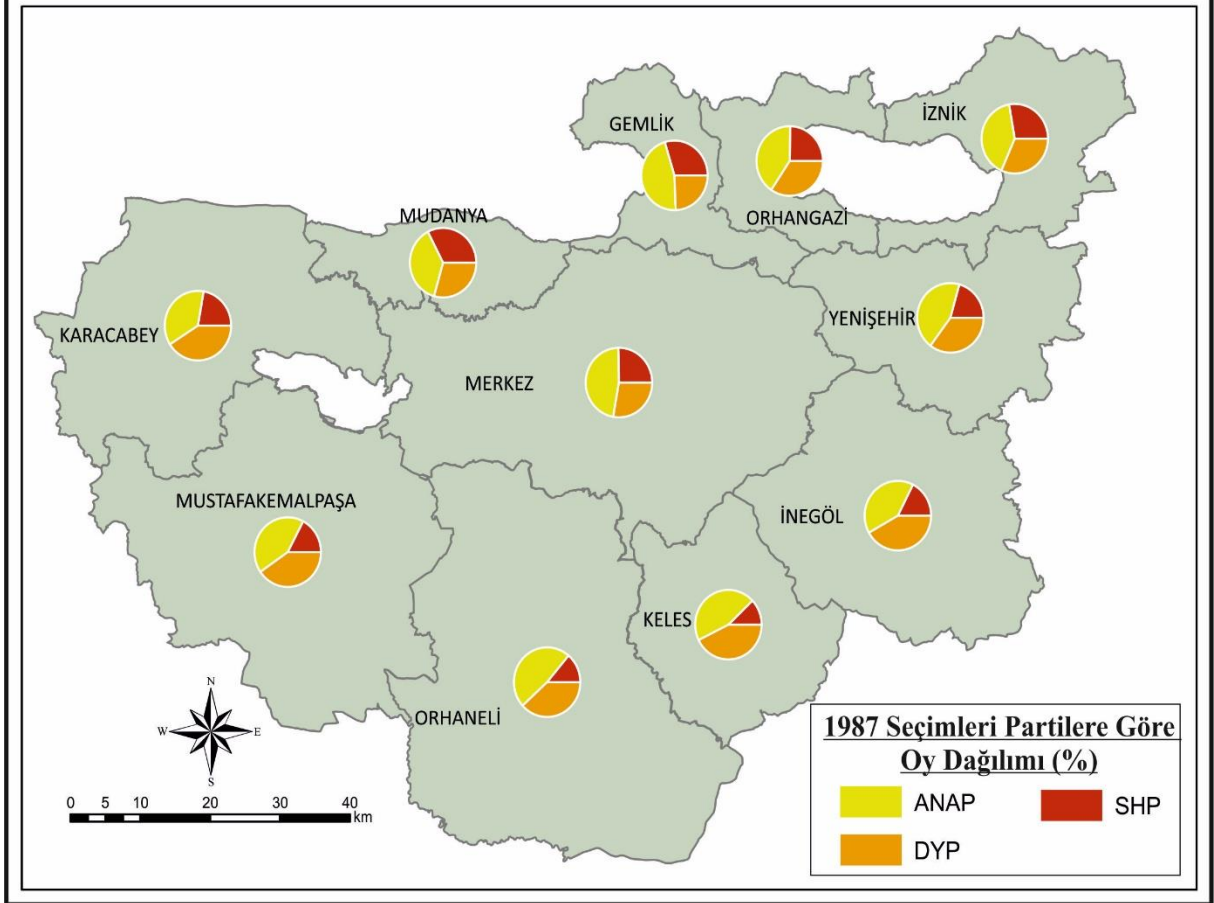
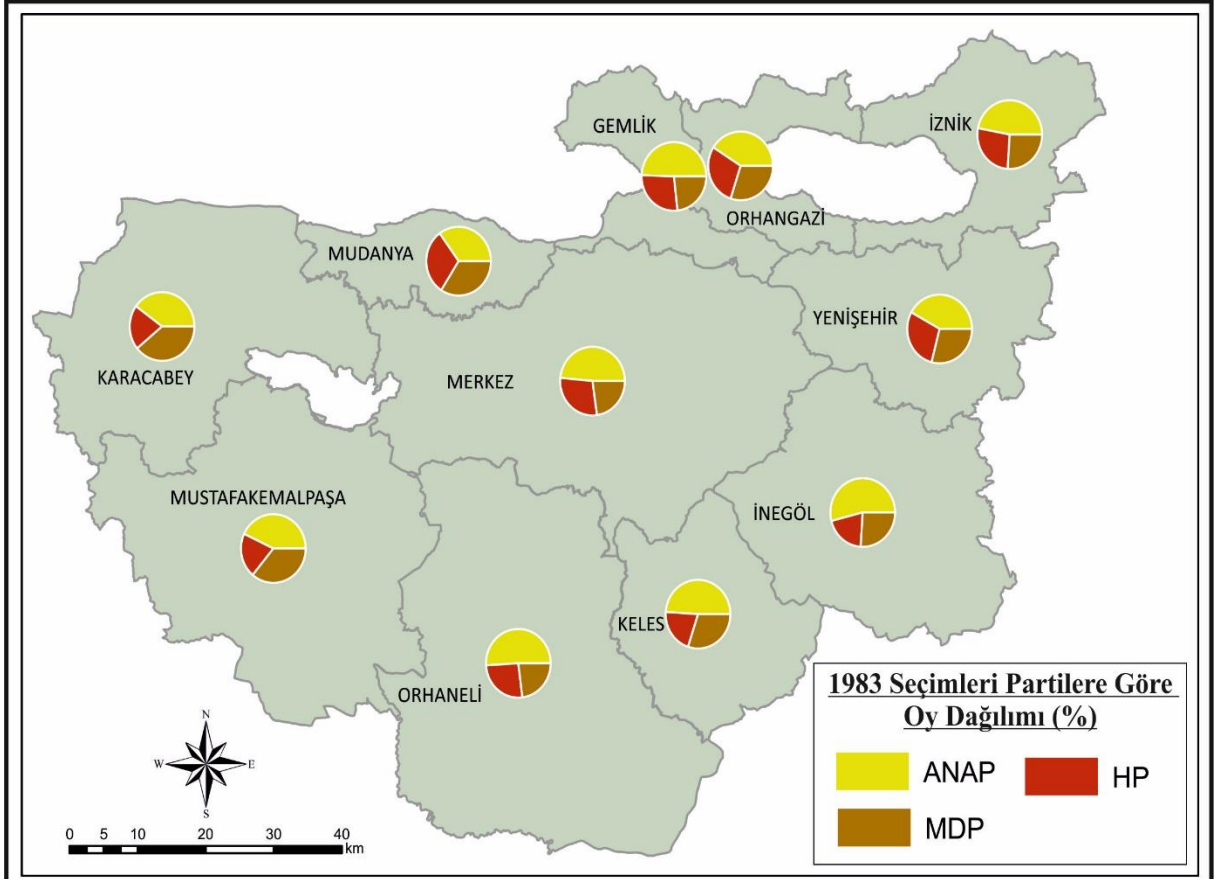
Şekil 25. Bursa'da oyların siyasi kanatlara göre dağılımı (%) (1983-2015 Kasım)

Bursa'daki siyasal karakteri daha iyi analiz edebilmek, seçim dönemlerini ayrı ayrı ele almaktan geçmektedir. Her seçim dönemi, ilin ülke ortalaması ile kıyaslanarak yorumlandığında, Bursa'nın ülke içerisindeki konumu daha iyi gözlenebilecektir. Bu anlayışla ilin 1983-2015 dönemi seçim sonuçları, belirtilen çerçevede incelenmeye çalışılmıştır.

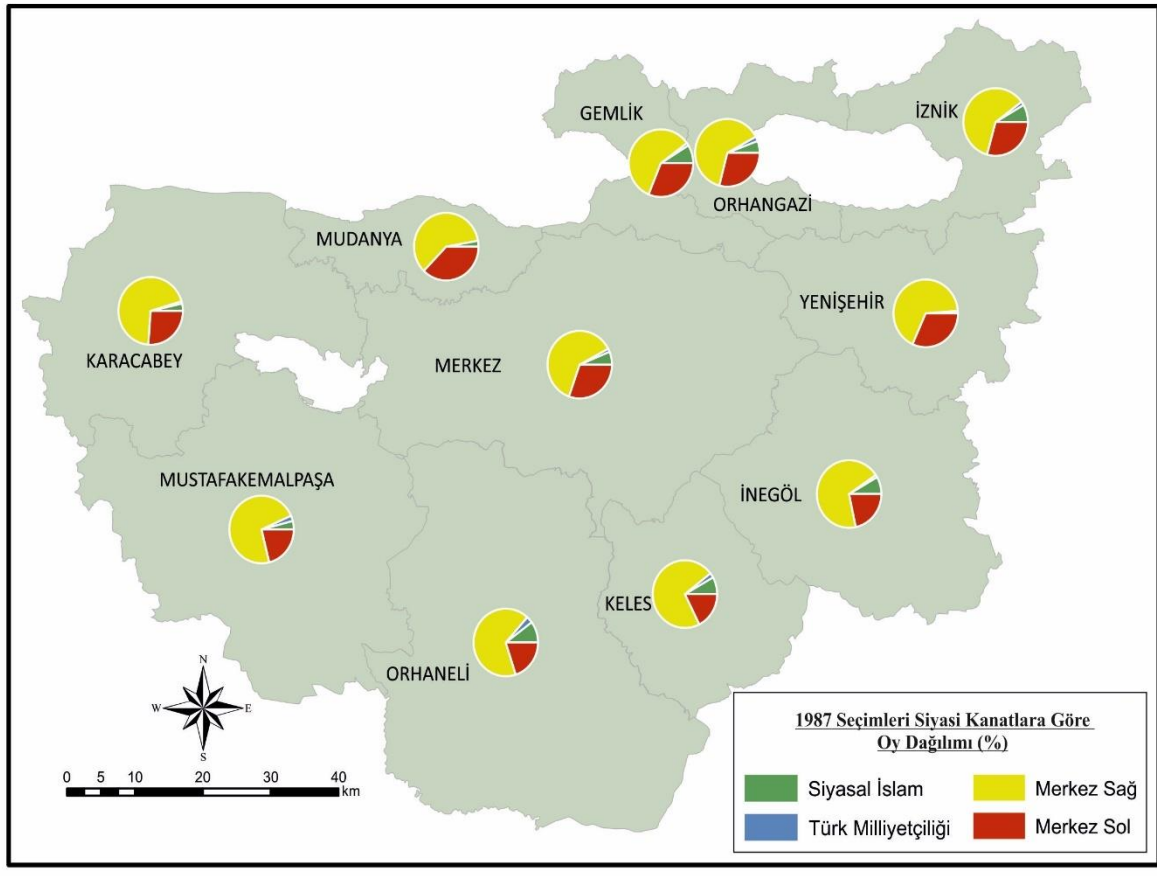
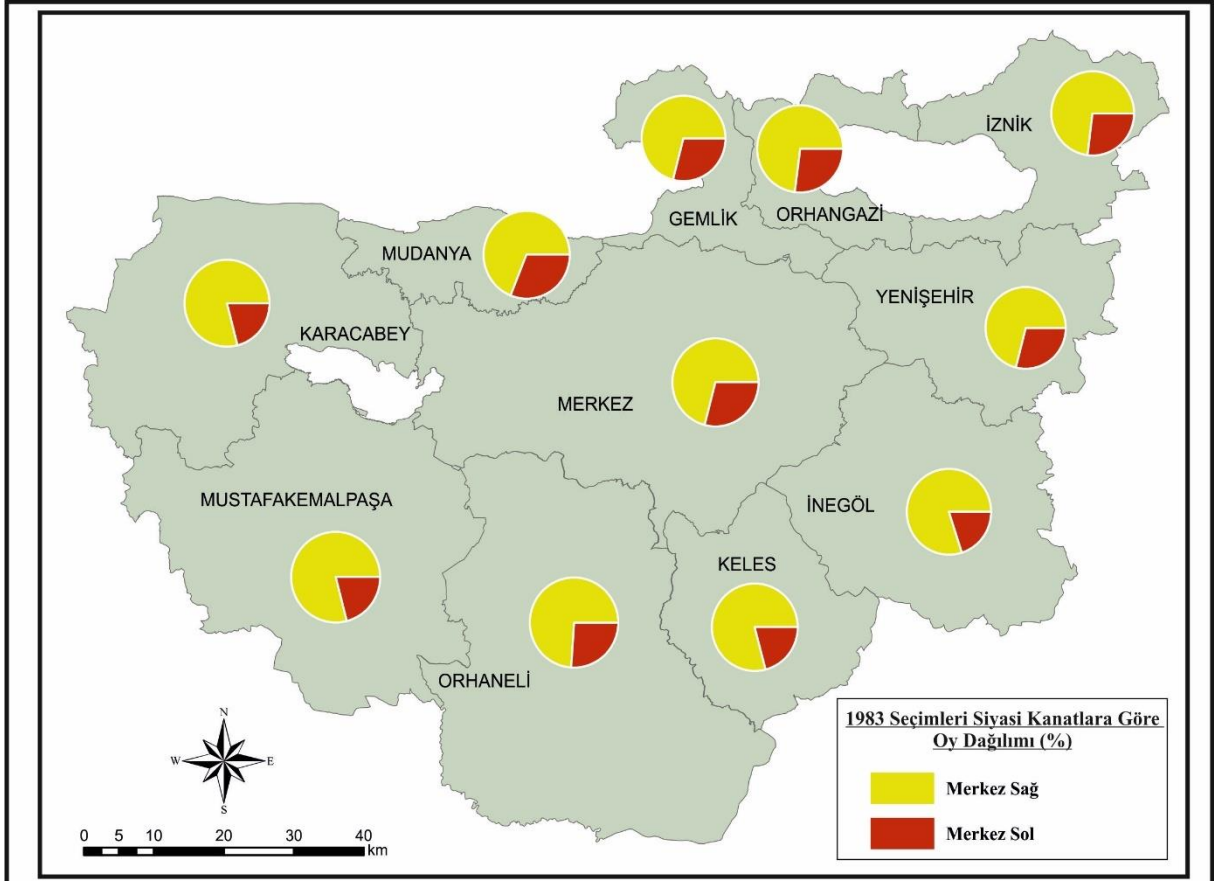
Tablo 9.

Türkiye ve Bursa genelinde oyların siyasi kanatlara göre dağılımı (%) (1983-1999)

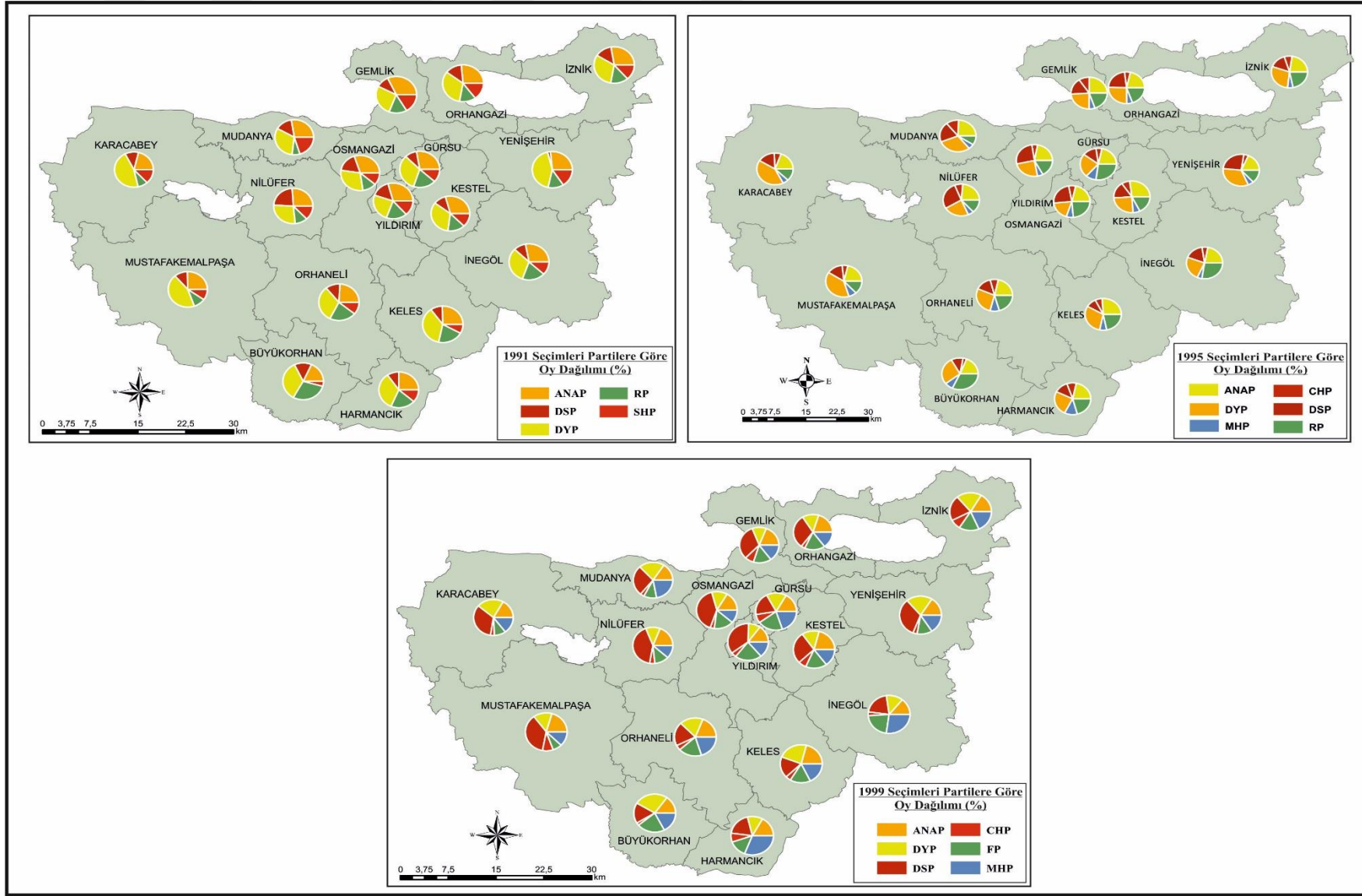
Siyasi Kanat	1983		1987		1991		1995		1999	
	Türkiye	Bursa	Türkiye	Bursa	Türkiye	Bursa	Türkiye	Bursa	Türkiye	Bursa
S.İ.	0	0	7,20	6,30	16,90	13,60	21,40	18,80	15,40	15,40
T.M.	0	0	2,90	1,70	0	0	8,20	5,40	19,50	15,20
M. Sağ	68,40	73,30	56,20	63,60	51,00	59,00	39,20	46,60	25,60	29,20
M. Sol	30,50	26,70	33,30	28,20	31,60	27,00	25,30	26,90	31,30	36,10
K.M.	0	0	0	0	0	0	4,20	1,40	5,30	1,70
Aşırı Sol	0	0	0	0	0,40	0,40	0	0	1,1	0,9
Bağımsız	1,10	0	0,40	0,20	0,10	0	0,50	0,10	0,90	0,10

Şekil 26. Bursa'da milletvekili çıkartan partilerin ilçelere göre aldığı oy oranları (1983-1987)

Şekil 27. Bursa'da siyasi kanatlara göre oyların ilçeler düzeyinde oransal dağılımı (1983-1987)

Şekil 28. Bursa'da milletvekili çıkartan partilerin ilçelere göre aldığı oy oranları (1991-1999)

6 Kasım 1983 seçimlerinde ülke genelinde olduğu gibi, Bursa'da da siyasal katılım yüksek olmuştur. Bu dönemde, Bursa'daki siyasal katılımın Türkiye ortalamasının da üstünde (%95,40) olduğu görülmektedir. 12 Eylül darbesi sonrası başlayan bu yeni dönemde, ilin seçim sonuçlarının ülke ortalamasına yakın olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim Bursa'da ANAP %47,40 (6 mv) ile birinci, HP %26,70 (2 mv) ile ikinci, MDP %25,90 (2 mv) ile üçüncü sırada yer alarak ilden toplamda meclise 10 milletvekili seçilmiştir.

Sandiğa yansıyan seçmen davranışına bakıldığında, Bursa'daki hâkim görüşün M. Sağ lehine olduğu görülmektedir. %73,30'luk seçmen desteği ile M. Sağ, Bursa'nın siyasi yapısında en güçlü konumuna ulaşmıştır. Bursa'da M. Sağ oylar, Türkiye ortalamasından %4,90 oranında daha yüksektir. M. Sol oyların ise %26,70 ile Türkiye ortalamasından yaklaşık dört puan daha düşük olduğu göze çarpmaktadır (Tablo 9). Bursa'da ANAP'ın Türkiye ortalamasından %2,26 oranında daha yüksek, HP'nin de %3,76 oranında daha düşük oy alması ilde M. Sağ partilere yönelimin daha fazla olması ile açıklanabilmektedir.

6 Kasım 1983 seçimlerinde ilçelerde de kazanan parti değişmemiştir. İlçelerin tamamında ANAP'ın birinci, HP ve MDP'nin de birbirine oldukça yakın oylar alarak ikinci ve üçüncü kazanan oldukları görülmektedir. Mudanya'da ANAP, HP ve MDP'nin güçlü bir çekişme içerisine girdiği belirlenmiştir. (Şekil 26). Seçim sonuçları kanatlar düzeyinde incelendiğinde; ilçeler genelinde de hâkim görüşün M. Sağ lehinde olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 27).

29 Kasım 1987 genel seçimleri ülke genelinde olduğu gibi Bursa'da da %95,60 ile çok partili dönemde, ilde en yüksek katılımı gerçekleştiren genel seçim olmuştur. Yasaklı liderlerin yeniden siyasi arenaya çıktığı bu seçimlerde, Bursa'da dört partinin de seçimlerde iz bıraktığı görülmektedir.

ANAP %36,83 (7 mv) oy ile Bursa'da birinci parti olmuştur. 1987 seçimlerinde Bursa için dikkat çeken başarı ise Türkiye ortalamasından yedi puan fark ile DYP'den (%26,04-3 mv) gelmiştir. Türkiye genelinin aksine Bursa'da DYP ikinci parti olurken, Türkiye genelinde ikinci parti olan SHP, Bursa'da %19,32 (3 mv) ile üçüncü parti olmuştur. Bursa'nın ülke geneline göre; DYP'nin %6,97 puan daha yüksek ve SHP'nin %5,44 oranında daha düşük oy alması, büyük önem taşır. İlin siyasi yapısında M. Sağ'ın önemli bir yere sahip olması, bu durum üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca barajı aşamamakla beraber siyasi yasağının ardından ilk girdiği

seçimlerde %8,90'lık oy oranıyla Bülent Ecevit başkanlığındaki DYP, Bursa'da da Türkiye ortalamasında oy alarak gelecek için ilde temellerini atmıştır.

Oyların siyasi yelpazeye göre dağılımı genel hatlarıyla 1983 seçimleriyle benzerlik göstermekle birlikte, bu dönemde S.İ.'nin varlığı da dikkat çekicidir. Türkiye genelinde olduğu gibi ilde de M. Sağ (%63,60) oylar bir önceki seçime göre %9,70 oranında gerilemiştir. Ancak bu oyların %8'inin, yine sağ kanadın daha uç kısımlarında yer alan milliyetçilik (%2,90) ve dini (%6,30) temelde siyaset yapan partilere kaydığı görülmektedir. M. Sol oylar ise %1,50'lik artışla %28,20'ye ulaşmıştır. Genel olarak ülke ortalaması ile kıyaslandığında Bursa'da M. Sağ oylar %7,40 oranında genel ortalamadan yüksek, M. Sol oylar ise %5,10 oranında genel ortalamadan düşüktür (Tablo 9).

29 Kasım 1987 seçimlerinde DYP'nin seçimlere katılmasıyla, M. Sağ oylarda bir bölünme yaşanmıştır. Bir önceki seçimin hem ülke hem de il genelinde rakipsiz kazananı olan ANAP, 1987 seçimlerinde 11 ilçenin dokuzunda (Gemlik, İznik, Keles, Merkez, Mustafakemalpaşa, Mudanya, Orhaneli, Orhangazi ve Yenişehir) birinci parti olmuştur. DYP ise Karacabey ve İnegöl ilçelerinde birinci parti konumundadır (Şekil 26). Ayrıca Keles ve Mustafakemalpaşa ilçelerinde ANAP ve DYP'nin ciddi bir rekabet içerisine girdiği görülmektedir. Seçim sonuçları kanatlar açısından değerlendirildiğinde; 29 Kasım 1987 seçimlerinde M. Sağ'ı temsil eden iki farklı partinin olması nedeniyle, M. Sağ'da oylar bölünmüştür. Ancak genel tabloya bakıldığında, ilçeler düzeyinde yine de hâkim görüş M. Sağ lehinedir (Şekil 27).

Koalisyon hükümetleri dönemine girişin sembolü olan **20 Ekim 1991** seçim sürecinin seçmendeki yansıması, sandık sonuçlarında görülmektedir. Bursa'da seçmen katılımının Türkiye ortalamasının üzerinde (%89,04) gerçekleştiği 1991 seçimlerinde, ilde beş parti %10'lun barajı geçerek başarı göstermiştir. Bursa genelinde yükselişini sürdüren DYP %31,22 (8 mv) ile mecliste en çok temsil edilme oranına sahip olurken, son iki genel seçimlerin mutlak kazananı olan ANAP'ın %27,78 (4 mv) ile ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. DSP %14,65, RP %13,6 ve SHP %12,32 olarak Bursa'da seçim barajını geçmelerine rağmen meclise milletvekili gönderememişlerdir.

Türkiye genelinde olduğu gibi ilde de M. Sağ (%59) oylarda yaşanan gerileme devam etmektedir. Ancak ilde M. Sağ'ın egemenliği devam etmekle birlikte ülke ortalamasına göre,

M. Sağ oyların ortalamadan sekiz puan yüksek olduğu görülmektedir. M. Sağ ve Milliyetçi partilerin tabanlarından aldığı oylar ile S.İ., bir önceki döneme göre oylarını %6,40 arttırarak %13,60 ile ülke ortalamasına yakın bir seviyeye ulaşmıştır. İlde M. Sol oylar (%27) Türkiye ortalamasından %4,60 oranında düşük olmakla beraber, son üç seçimdir Bursa'da seçmen tabanına ulaşmış görülmektedir. Nitekim son üç seçimdir M. Sol tabanlı partilerin aldığı oylar değişmekle birlikte M. Sol'un toplamda aldığı oylarda ortalama bir puanlık değişimin olduğu görülmektedir (Tablo 9).

Beş partinin seçim barajını geçerek meclise girdiği 20 Ekim 1991 genel seçimlerinde, Bursa'da ilçe düzeyinde partiler arası çekişmenin izleri görülmektedir. DYP'nin birinci olduğu seçimlerde, bazı alanlarda ANAP ile güçlü bir çekişmeye girmiştir. Nitekim 14 ilçede (Büyükorhan, Gürsu, Harmancık, İnegöl, İznik, Karacabey, Keles, Kestel, Mustafakemalpaşa, Mudanya, Nilüfer, Orhaneli, Orhangazi ve Yenişehir) DYP sandıktan birinci parti olarak çıkarken, ANAP'ında iki ilçede (Osmangazi ve Yıldırım) birinci parti olduğu görülmektedir (Şekil 28).

24 Aralık 1995 seçimlerinde seçime katılım oranı %89,07 ile Türkiye ortalamasından iki puan yüksektir. Yerleşmiş bir seçim geleneği olan ilde seçim sonuçlarına göre partilerin gösterdikleri başarılar bakıldığında, genel ortalamadan farklı bir profil çizildiği görülmektedir. Bursa'da ilk beşi paylaşan partilerin sıralaması, Türkiye genelinde ilk beşi paylaşan partilerin sıralamasından oldukça farklıdır. Türkiye genelinde seçimleri üçüncü sırada tamamlayan DYP, Bursa'da %5,45 oranında daha yüksek oy alarak (%24,63-4 mv) birinci sırada yer almıştır. ANAP %21,72 (3 mv) ile ikinciliğini korumuştur. Ülke genelinde dördüncü sırada yer alan DSP, Bursa'da genel ortalamadan %6,53 oranında daha yüksek oy alarak %21,13 (3 mv) ile üçüncü sırada gelmektedir. En çok dikkat çeken sonuç ise RP için yaşanmaktadır. Bursa'da ülke ortalamasından %2,56 puan daha düşük oy alan parti, ilde %18,82 (3 mv) ile dördüncü sırada bulunmaktadır. Köklü bir M. Sağ geleneği olan ilde, İslami temelde siyaset yapan RP'sinin ilk ikiye girmemesi şaşırtıcı değildir. İlk iki sıranın M. Sağ partilerce paylaşılması, bu durumun en önemli göstergesidir. Bir diğer dikkat çeken sonuç ise ülke genelinde barajı aşan CHP, Bursa'da %5,80 (1 mv) ile barajı aşmamıştır.

1983'ten beri Bursa halkının %70 bandında sağ partilere oy verdiği belirlenmiştir. Bu oyların önemli bir kısmı ise M. Sağ'a gitmektedir. Ancak 1995 seçimlerinde S.İ.'nin tüm ülkede olduğu gibi Bursa'da da yükselişinin devam etmesi, M. Sağ oylarının düşüşünü devam

ettirmiştir. Bursa’da, ülke ortalamasına göre %7,40 puan daha yüksek olan M. Sağ oylar, toplam oyların %46,62’sini oluşturmaktadır. Geriye kalan oyların ise %5,40’ının Milliyetçi, %18,80’inin de İslami temelli partilere dağıldığı izlenmektedir. Böylece S.İ.’nin tüm ülkede olduğu gibi Bursa’da da zirve noktasına ulaştığı görülmektedir. M. Sol oylar ülke ortalamasından %1,60 (%26,90) oranında daha yüksektir. Bir önceki seçime göre ülke ortalamasında altı puanlık düşüş görülürken, ilde M. Sol oyların aldığı destekte herhangi bir değişim olmamıştır. K.M. oyları (%1,40) ise ülke genelinden %2,80 puan daha geridedir (Tablo 9).

24 Aralık 1995 seçimlerinde ülkeden farklı bir siyasal desenin olduğu ilde, Osmangazi ve Büyükşehir ilçeleri dışındaki ilçelerde DYP’nin birinci parti olmuştur. Ancak diğer partilerle önemli bir çekişme içine girdiği aşıkardır. Nitekim sonuçlara bakıldığında 9 ilçede (Harmancık, İznik, Karacabey, Keles, Mustafakemalpaşa, Mudanya, Orhaneli, Orhangazi ve Yenişehir) DYP’nin, 4 ilçede RP’nin (Büyükorhan, Gürsu, İnegöl ve Yıldırım) 2 ilçede DSP’nin (Nilüfer ve Osmangazi) ve 2 ilçede de (Gemlik ve Kestel) ANAP’ın birinci olduğu görülmektedir (Şekil 28).

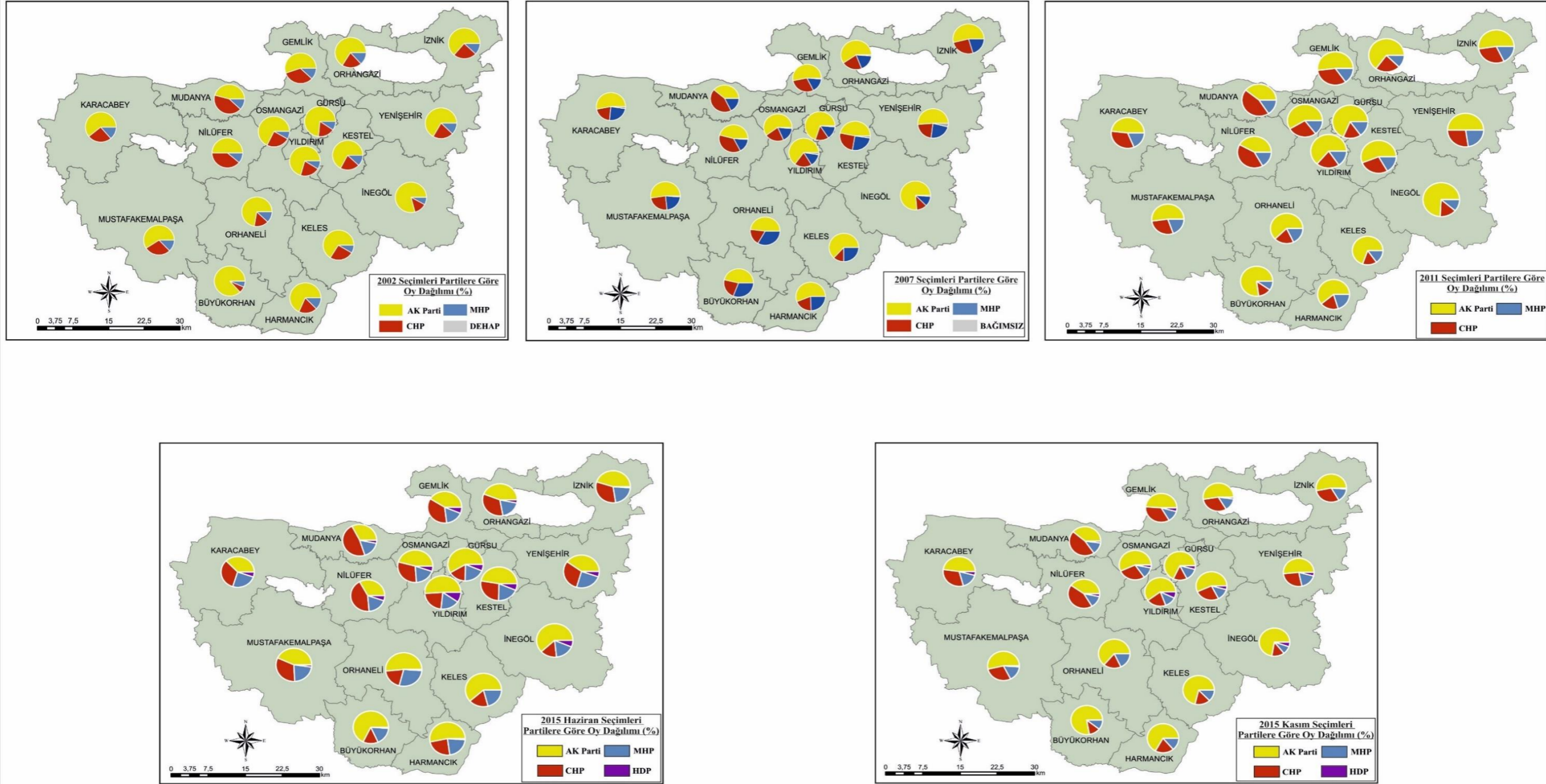
18 Nisan 1999 seçimlerinde katılım oranı ülke ortalamasının yaklaşık üç puan üstünde (%89,95) gerçekleşmiştir. Sağ görüşün egemen olduğu Bursa’da, darbe sonrasında 1999 seçimlerinde ilk defa bir sol partinin sandıktan diğer sağ partilere oranla çok daha güçlü çıktığı görülmektedir. Nitekim ülke geneli %22,19 oranında oy ile birinci olan DSP, Bursa’da seçimlerin mutlak kazananı olmuştur. İlde ülke genelinden on puan (%32,04-6 mv) daha yüksek bir oy alan DSP, sandıkta en yakın rakibine iki kat fark atmıştır. Ülke genelinde dördüncü sırada yer alan ANAP %15,99 (3 mv) ile ikinci olurken FP %15,37 (3 mv) ile üçüncü sırada yer almıştır. Bu seçimlerin dikkat çekici diğer yanı ise MHP’nin ilde gösterdiği başarıdır. Ülke genelinde ikinci sırada yer alan MHP, Bursa’da oylarını %14,51’e (2 mv) çıkararak dördüncü olmuştur.

DSP’nin Bursa’daki söz konusu başarısında şüphesiz, partinin seçim sürecindeki söylemleri etkili olmuştur. DSP seçim sürecinde iç borç faizleri, sosyal güvenlik, özelleştirme vb. ekonomik ve toplumsal konularda ne düşündüğü hakkında herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Sadece milliyetçilik temelinde siyaset yapmıştır. Sol tabanlı bir parti olmasına rağmen M. Sağ eğiliminin (Muhafazakâr ve Milliyetçi taban) yüksek olduğu Bursa’da milliyetçilik söyleminin karşılık bulması doğaldır. Milliyetçilik söyleminde bulunan MHP

yerine DSP'nin daha yüksek oy almasında ise ilin demografik yapısının etkisi bulunmaktadır. Nitekim MHP T.M. ekseninde bir siyaset yürütmektedir. Ancak Bursa nüfusu önemli miktarda, çeşitli sebeplerle Anadolu dışından gelen Türk kökenli nüfusu ve etnik kökeni farklı olmasına rağmen devletin yurttaşı olarak Türkleşen bir nüfusu barındırmaktadır. Dolayısıyla DSP *nüfus kağıdına* bakan bir milliyetçilik anlayışının temsilcisi olmakta ve milliyetçiliği ülke sevgisi ile eşleştirmektedir. Bu anlamda Bursa'da DSP'ye oy veren seçmenler milliyetçidir. Ancak Alpkaya'nın da (1999: 44) belirttiği gibi milliyetçiliklerinin etnik köken eksenli değil, devlet eksenli bir milliyetçilik olduğu söylenebilir.

1999 seçimleri tüm ülkede olduğu gibi Bursa'da da siyasi kanatların dengesini değiştirmiştir. Sağ görüşün egemen olduğu bir ilde darbe sonrasında ilk ve son kez sol bir parti sandıktan birinci olarak çıkmıştır. Öyle ki M. Sol oylar M. Sağ oylardan yedi puan daha yüksektir. Yaşanan bu gelişmenin siyasi kanatlara göre dağılımı etkilediği görülmektedir. M. Sol'da yaşanan bu gelişmenin yanı sıra, sağın diğer iki ucu olan İslami ve Milliyetçi temelde siyaset yapan partilerin de Bursa'da etkili olmasıyla M. Sağ oyların tarihinde ilk defa Bursa'da %29,20'ye indiği izlenmektedir. Milliyetçi kanat ülke ortalamasının dört puan altında (%15,20) oy alırken, S.İ. ülke ortalamasında (%15,40) oy almıştır. Bursa'da M. Sol'un ciddi atılım yaptığı seçimlerde, bu kanadın ülke ortalamasından da beş puan yüksek (%36,10) olduğu gözlenmektedir. Bu yükselişte şüphesiz Milliyetçi seçmenden alınan desteğin etkisi büyüktür. K.M.'nin oyları ise ülke ortalamasından üç puan (%1,70) düşüktür (Tablo 9).

18 Nisan 1999 seçimlerinde Bursa'da 11 ilçede (Gemlik, İznik, Karacabey, Kestel, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Nilüfer, Orhangazi, Osmangazi, Yenişehir ve Yıldırım) DSP'nin, üç ilçede (Harmancık, İnegöl ve Orhaneli) MHP'nin ve bir ilçede de (Keles) DYP'nin birinci parti olduğu görülmektedir (Şekil 28).

Şekil 29. Bursa’da milletvekili çıkartan partilerin ilçelere göre aldığı oy oranları (2002-2015 Kasım)

3 Kasım 2002 seçimlerinde Bursa’da seçime katılım %79,77 oranında olmuştur. Ülke ortalamasında gerçekleşen katılım, bir önceki seçimlere orana on puan daha düşüktür. 2002 seçimlerinde halkın katılımında görülen düşme ve protesto oyundaki artışın, seçmenlerin ülke sorunlarına karşı çözümü sandıkta aramaya olan inancının azaldığını göstermektedir.

2002 seçimlerinde tüm ülkede olduğu gibi Bursa’da da geçen istikrarsız yıllara dur demek isteyen ve bunun için arayış içinde olan seçmenin %41,30 (12 mv) ile AK Parti’ye yöneldiği görülmektedir. Bursa’da ülke ortalamasından yedi puan yüksek oyla birinci olan AK Parti’yi, ülke ortalamasından dört puan daha düşük (%15,25-4 mv) alan CHP izlemiştir. İlde barajı geçen bir diğer parti ise DYP olmuştur. %11,48 oranında oy alan DYP, ülke genelinde barajı geçememiştir. Siyasi kanatlara göre oyların dağılımına bakıldığında, Bursa’nın ülke ortalamasına göre dokuz puan fark ile (%59,50) M. Sağ’ı desteklediği görülmektedir. Siyasette taze kan arayışına girildiği bu seçimlerde, M. Sağ’da konumlanan Bursa için bu alanda oluşan boşluğun yeni bir parti ile doldurulması, ilin M. Sağ geleneğini yeniden güçlü bir şekilde temsil etmesiyle sonuçlanmıştır. S.İ.’de ülke ortalaması (%2,90) yakalanırken, T.M.’de ülke ortalamasında iki puanlık (%7,1) bir düşüşün olduğu görülmektedir. M. Sol’da ise düşüş oldukça ciddidir. Ülke ortalaması %20,60 olan M. Sol’un, Bursa’da %16,60 olarak Cumhuriyet tarihinde ilk defa %20’nin altına düştüğü gözlenmiştir. Son üç seçimdir ülke genelinde oldukça yavaş ama istikrarlı bir ilerleme sürdüren K.M. ise Bursa’da ülke ortalamasından dört puan daha düşük (%2,10) olarak temsil edilmektedir (Tablo 10).

Tablo 10.

Türkiye ve Bursa genelinde oyların siyasi kanatlara göre dağılımı (%) (2002-2015 Kasım)

Siyasi Kanat	2002		2007		2011		2015 Haziran		2015 Kasım	
	Türkiye	Bursa	Türkiye	Bursa	Türkiye	Bursa	Türkiye	Bursa	Türkiye	Bursa
S.İ.	2,50	2,90	2,30	3,90	1,30	2,00	2,10	3,20	0,70	1,00
T.M.	9,40	7,10	14,60	14,30	13,80	15,00	16,30	17,50	12,40	12,70
M. Sağ	50,60	59,50	52,50	62,00	51,50	59,90	41,40	49,40	49,70	59,20
M. Sol	20,60	16,60	21,40	19,00	26,30	25,30	25,30	27,90	25,40	26,50
K.M.	6,20	2,10	0	0	0	0	13,10	5,80	10,80	4,50
Aşırı Sol	0,50	0,50	0,50	0,40	0,20	0,10	0,10	0,10	0,30	0,30
Bağımsız	1,00	0,10	5,20	1,10	6,60	1,70	1,10	0	0,10	0

3 Kasım 2002 genel seçimlerinde geçen istikrarsız yıllara ve koalisyon hükümetlerince devam ettirilen yönetimden memnun olmayan seçmenin, kurulan yeni partiye yöneldiği gözlenmektedir. İlk kez katıldığı seçimlerde ülke genelinde önemli bir başarı elde eden AK Parti, Bursa'da 17 ilçenin tamamında sandıktan birinci parti olarak çıkmıştır. CHP'nin de ikinci parti olduğu görülmektedir (Şekil 29).

22 Temmuz 2007 seçimlerinde seçime katılım oranının yeniden yükselerek, ülke ortalamasından dört puan (%88,76) daha yüksek gerçekleştiği görülmektedir. Bir önceki seçime nazaran dokuz puan fark ile gerçekleşen bu seçimler, Bursa seçmeninin sandığa olan inancının tazelendiğini göstermektedir. Bu dönemde bir önceki seçime nazaran seçmen tercihlerinin biraz daha birleştiği göze çarpmaktadır. Bir önceki seçimlerde önemli bir başarı sergileyerek meclise giren ve M. Sağ'ın temsilcisi olan AK Parti; Bursa'da (%50,75-10 mv) geçmiş seçimlere göre dokuz, ülke ortalamasına göre de dört puan fark ile seçimlerin mutlak kazananı olmuştur. CHP Bursa'da (%18,42-3 mv) bir önceki seçimlere göre oyunu üç puan arttırırken, ülke ortalamasına göre iki puan düşük almıştır. Bu seçimlerde en önemli çıkışı ise MHP yakalamıştır. Milliyetçilik temelinde siyaset yapan parti bir önceki seçimlerde barajı geçemezken, 2007 seçimlerinde %14,33 oy ile Bursa'da üç milletvekili çıkarabilmiştir. MHP'nin Bursa'da ülke ortalamasında oy aldığı görülmektedir. Bağımsız adayların ise Bursa'daki seçmen desteği ülke ortalamasının dört puan (%1,08) altında kalmıştır.

2007 seçimlerinde M. Sağ'ın, 1999 seçimlerinden sonra gösterdiği yükselişinin devam ettiği görülmektedir. Ülke ortalamasına göre Bursa'da %9,50 puan daha yüksek oy alan M. Sağ, il genelinden aldığı %62 oy oranıyla Bursa'dan yoğun destek aldığı gözlenmektedir. T.M.'nin 2007 seçimleri ile yeniden yükselişe geçerek (%14,30) ülke ortalamasında bir başarı yakaladığı izlenmektedir. S.İ. ise %3,90 ile ülke ortalamasından %1,60 puan yüksek alırken, 2002 öncesi gördüğü desteği kaybetmiştir. M. Sol'da yavaş ancak istikrarlı bir oy kazanımından söz etmek mümkündür. Oyların bir önceki seçime göre iki puan artmasına rağmen (%19) halen ülke ortalamasının %2,40 puan artında destek görmektedir (Tablo 10).

Aradan geçen beş yıl içerisinde AK Parti'nin 16 ilçede AK Parti birinci parti olmuştur. 2007 seçimlerinde bir öncekinde farklı olarak CHP'nin ise bir ilçede (Mudanya) birinci parti konumuna geldiği görülmektedir (Şekil 29). Ayrıca Nilüfer ilçesinde AK Parti ve CHP'nin oylarının birbirine yaklaştığı izlenmektedir.

12 Haziran 2011 genel seçimlerine katılım oranı ülke ortalamasından altı puan (%89,46) daha yüksek gerçekleşmiştir. Son üç seçimin kazananı olan AK Parti'nin Bursa'da (%52,97-11 mv) bir önceki seçimlere göre iki, ülke ortalamasına göre de üç puan fark ile birinci parti olmuştur. Siyasi geleneği M. Sağ karakterli olan il için bu durum beklenen bir sonuçtur. Bursa'da dikkat çeken çıkışı ise CHP yapmıştır. İlde bir önceki seçime göre oylarını %6,52 oranında (%24,98-5 mv) arttırmıştır. CHP'nin Bursa'da, ülke ortalamasına yakın bir oy alarak yükselişe geçtiği izlenmektedir. MHP (%14,41-2 mv), oylarını bir önceki seçime göre korunurken bağımsız adayların ildeki destek düzeyinin (%1,65) yine düşük olduğu gözlenmektedir.

Oyların siyasi kanatlara göre dağılımına bakıldığında; ülke ortalamasına göre Bursa'da sekiz puan daha yüksek oy alan M. Sağ, %59,90 ile ilde gördüğü yoğun desteği devam ettirmektedir. T.M. oyları Bursa'da bir önceki seçime göre başarısını (%15) korunurken, ülke ortalamasından bir puan daha yüksek oy almıştır. S.İ.'nin Bursa'daki görünürlüğü oldukça düşmüştür. 2011 seçimlerinden en önemli atağın M. Sol'dan geldiği gözlenmektedir. Yavaş ancak istikrarlı bir atış sürecinde olan M. Sol'un bu seçimlerde %25,30 ile ülke ortalamasını yakaladığı söylenebilir. Toplam oyların dörtte biri oranında destek gören M. Sol'un bu başarısı önemlidir (Tablo 10).

12 Haziran 2011 seçimlerinde AK Parti'nin 16 ilçede kazanan parti olmasının yanı sıra oylarını da arttırdığı görülmektedir. CHP'nin ise sadece Mudanya'da birinci parti olduğu görülmektedir (Şekil 29). Ak Parti'nin birinci olduğu Nilüfer'de CHP ile girdiği güçlü çekişme dikkat çekicidir.

7 Haziran 2015'te Bursa'da genel seçimlere katılım oranı %87,87'dir. Seçimlere katılımın bir önceki seçimlere göre bir buçuk puan düşmesinde şüphesiz seçim öncesi ülke içi yaşanan olayların etkisi bulunmaktadır. Yaşanan bu olaylar tüm ülkede olduğu gibi Bursa'da da önemli bir yankı yapmış, sandık sonuçlarında değişimleri beraberinde getirmiştir. Nitekim son üç seçimin mutlak kazananı olan AK Parti; siyasete giriş yaptığından beri sürekli olarak oylarını arttırırken, ilk defa 7 Haziran seçimlerinde bir önceki seçimlere göre hem ülke ortalamasının hem de Bursa'daki oylarının (%43,85-9 mv) dokuz puan düştüğü izlenmiştir. AK Parti'nin aksine diğer partilerin ise oylarını arttırdığı görülmektedir. CHP'nin Bursa'da (%27,95-5 mv) bir önceki seçimlere ve ülke ortalamasına göre oyunu üç puan arttırarak ikinci parti olmuştur. MHP Bursa'da %17,68 (3 mv) ile ülke ortalamasına yakın, bir önceki seçimlere

göre de üç puan daha yüksek oy almıştır. Sandık yarışana girdiği bu ilk seçimlerde HDP, ülke ortalamasından yedi puan farkla Bursa'da %5,51 (1 mv) oranında oy almıştır.

Görülüyor ki bu seçimlerde M. Sağ hem ülke geneli hem de il özelinde önemli bir oy kaybı yaşamıştır. Bursa'da (%49,40); ülke genelinden sekiz puan daha yüksek destek gören M. Sağ, il özelinde bir önceki seçimlere göre on puanlık bir düşüş yaşamıştır. Seçimlere gidilen siyasi ortamın da etkisi ile T.M. oylarının il özelinde bir önceki seçime göre desteğini %2,50 oranında arttırırken, M. Sol'un istikrarlı yükselişinin devam ettiği gözlenmektedir. M. Sol 1999 seçimlerinden sonra ilk defa, Bursa'da ülke ortalamasından yüksek oy almıştır. %27,90 ile hem ülke ortalamasından hem de il ölçeğinde bir önceki seçimlere göre de oylarını iki puan yükselmiştir. K.M. oyları ilin toplam oyları %5,80'dir. Ülke ortalamasından %7,30 puan daha düşük destek görmüştür (Tablo 10).

7 Haziran 2015 seçimlerinde AK Parti'nin 15 ilçede kazanan parti olmuştur. CHP ise Mudanya'nın yanı sıra Nilüfer'de de birinci olmuştur (Şekil 29). Nilüfer'in planlı gelişim göstermesine bağlı olarak hem il içinden hem de il dışından orta-üst sınıfın bu ilçede birikmesi iç göçlere bağlı sınıfsal ve siyasal değişimi beraberinde getirmiştir.

1 Kasım 2015 genel seçimlerine katılım oranı ülke ortalamasından dört, bir önceki seçimlere göre de %1,56 puan daha yüksek (%89,43) gerçekleşmiştir. Aynı yıl içerisinde beş aylık ara ile yapılan bu ikinci seçimlerde, Bursa'da oy arttıran tek parti AK Parti olmuştur. Bir önceki seçimlere göre oylarını on puan arttıran AK Parti (%54-11 mv), ilde ülke ortalamasından dört puan yüksek oy almıştır. %26,30 (5 mv) oy ile CHP'nin bir önceki seçimlere göre seçmen desteğini koruduğu görülmektedir. CHP ülke ortalamasından bir puan yüksek oy alırken, il özelinde bir önceki seçimlere göre bir puan daha düşük oy almıştır. İki seçim arasındaki en önemli oy kaybı ise MHP'de yaşanmıştır. MHP'nin oylarında iki seçim arasında beş puanlık bir düşüş yaşandığı görülmektedir. %12,20 (2 mv) ile ülke ortalamasında oy alan partinin yaşadığı bu kayıpta, bir önceki seçimlerin içinde bulunduğu koşulların etkisi bulunmaktadır. HDP (%4,50) ise ülke ortalamasından altı puan, il özelinde ise bir puanlık bir düşüş yaşamıştır.

Siyasi kanatlara göre oyların dağılımına bakıldığında, M. Sağ'ın (%59,20) 2011 seçimlerindeki oy potansiyeline geri döndüğü görülmektedir. Bir önceki seçime göre Bursa'da on puan daha yüksek alan kanat, ülke ortalamasından da yaklaşık on puan yüksek destek görmüştür. T.M.'de bir önceki seçimin koşullarının kalkması oylara da yansımıştır. Ülke

ortalamasında oy alırken, bir önceki seçimlere göre Bursa’da Milliyetçi kanadın oylarında beş puanlık bir düşüşün olduğu gözlenmektedir. 2002 seçimlerinden beri yavaş ancak istikrarlı büyümesini sürdüren M. Sol (%26,50), bir önceki seçime göre oylarını bir puan düşürürken, ülke ortalamasından da bir puan yüksek destek almıştır. K.M. oylarının ise il özelinde bir puan düştüğü, Bursa’da ülke ortalamasının ancak yarı miktarında oy aldığı gözlenmektedir (Tablo 10).

Haziran seçimlerinden beş ay sonra tekrarlanan 1 Kasım 2015 seçimlerinde AK Parti bir önceki seçimlerde olduğu gibi 15 ilçede, CHP’de Nilüfer ve Mudanya’da birinci parti olmuştur (Şekil 29).

1983-2015 yıllarında gerçekleşen parlamenter seçim sonuçlarının yapısı incelendiğinde, ilin siyasi olarak ağırlıkla ‘Muhafazakâr-Milliyetçi⁵’ bir karaktere sahip olduğu görülmektedir. Bu yapı 1983-1999 yıllarında dalgalanma göstermekle birlikte, 2002 yılı itibariyle aldığı oy oranları açısından (7 Haziran 2015 seçimleri hariç) durağan bir sürece girmiştir. Darbe sonrası süreç göz önünde bulundurulduğunda, genel olarak Muhafazakâr karakterli seçmenlerin ilin yaklaşık $\frac{3}{5}$ ’ini oluşturduğu görülmektedir. M. Sol partilere olan destek ise 1999 yılı dışında (%31,61), %27 üzerine çıkmamıştır. Ancak 2002 seçimleri sonrasında bu kanadın oldukça yavaş fakat istikrarlı bir yükseliş gösterdiği söylenebilir. S.İ.’ye desteğin seçim sürecine bağlı olarak şekillendiği göze çarpmaktadır. T.M.’ye yönelik desteğin ise 2002 seçimleri ile tam olarak şekillenmeye başladığı ve ilde ülke ortalaması ile benzer bir destek aldığı anlaşılmaktadır.

Sandık sonuçlarının temel belirleyicisi olan seçmenlerin sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri, tercihleri etkileyen en önemli özelliklerdendir. Nitekim bireyin ekonomik düzeyi ile eğitim seviyesi, kullanacağı oyun yönünü etkileyen önemli bir faktördür. Bu iki faktöre ek olarak seçmenin kökeni de seçmen tercihlerinin şekillenmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Akarca ve Başlevent (2010: 9) tarafından gerçekleştirilen araştırmada; göçmenlerin parti tercihlerinin doğdukları ildeki oy verme örüntülerine bağlı olduğu belirlenmiştir. Bu durumun göçmenlerin kaynak bölge ile ekonomik ve kültürel bağların devam ettirmesinden ve hedef alanda da hemşehrileriyle yakın ilişkilerinin sürmesinden kaynaklandığı öne sürülmektedir. Bu yapının varlığı ve seçmen tercihleri

⁵ Merkez Sağ olarak tanımlanan siyasal gelenek; Muhafazakâr ve Milliyetçi siyasal kimlikten beslenmekte, desteğini bu kimliği taşıyan seçmenlerden sağlamaktadır (Çavuşoğlu, 2009; Göksu, 2014).

üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, günümüzde nüfusunun yarısına yakını iç göçmenlerden oluşan Bursa'da göçmenlerin seçim sonuçlarına olan etkisinin önemi dikkat çekicidir. Bu açıdan Bursa'nın dayanıklı göç hattı kurduğunu tespit ettiğimiz 17 ilin de siyasi kanatlar (1991-1999) ve meclise giren partilerin (2002-2015 Kasım) aldığı oylara göz atmakta fayda vardır. Göç alınan iller ile Bursa'nın siyasal karakterinin karşılaştırılması, göç alınan illerden gelen seçmen profilinin belirlenmesini ve Bursa'nın siyasal karakterine olan etkilerine dair bir okuma yapılmasını sağlayacaktır. Bu nedenle tezde göç alınan illerin siyasi eğilimleri hakkında genel bir yorumlayabilmek için 10 seçimde illere göre seçmenlerin kanatları ve partileri destekleme düzeyleri ortalamalar üzerinden değerlendirilmiştir. Bulgularda alınan göçlerin ilin sandık sonuçlarına etkisi daha ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Tablo 11 incelendiğinde Bursa'nın yoğun göç aldığı Diyarbakır, İzmir, Kars ve Muş dışındaki 10 ilde, M. Sağ geleneğinin ağır bastığı söylenebilir. Nitekim genel olarak Ankara, Balıkesir, İstanbul ve Yalova'da M. Sağ gelenek hakim olmakla birlikte M. Sol'u da ülke ortalamasında desteklediği görülmektedir. Ayrıca Ankara ve Balıkesir'de 2002-2015 Kasım döneminde MHP'nin ülke ortalamasının üzerinde desteklenmektedir. Erzurum, Giresun, Kütahya, Samsun ve Trabzon'un önemli bir M. Sağ destekleyicisidir. Bu illerde M. Sağ kanada ek olarak, T.M. de ülke ortalamasında oy almaktadır. İzmir'de 2002 öncesinde M. Sağ, 2002-2015 Kasım döneminde ise CHP'nin hakimiyet kazandığı görülmektedir. Artvin'de ise 1983-1999 döneminde benzer bir yapı görülürken 2002-2015 Kasım döneminde Ak Parti ve CHP'nin güçlü bir çekişme içinde olduğu gözlenmektedir. Diyarbakır, Kars ve Muş'ta 2002 öncesinde ağırlıklı olarak M. Sağ desteklenirken, 2002-2015 Kasım döneminde seçmen tercihinin K.M. ya da çeşitli sebeplerle seçimlere bağımsız olarak giren adaylara yöneldiği görülmektedir.

Bursa'nın yoğun olarak göç aldığı 14 ilden göçmenlerin süreç içerisinde ildeki birikimi ve belirli alanlarda toplamaları, mahalle/ilçe düzeyinde hâkim göçmen gruplarının oluşumunu ve siyasal davranışlarının güçlenmesini sağlamıştır. 2015 Kasım seçimlerinin Bursa'da mahalle bazındaki sonuçları, bu konuya güzel örnekler sunmaktadır. Örneğin; Erzurumlu göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği Eğitim ve Bağlaraltı (Yıldırım) Mahallesi M. Sağ ve T.M. tabana sahip partilerin yüksek oranda oy aldıkları görülmektedir. Muş ve Diyarbakırlı göçmenin ikamet ettiği Ulus ve Değirmenönü (Yıldırım) Mahallesi K.M. ve M. Sağ; İzmir'li göçmenlerin yoğun olduğu Cumhuriyet (Gemlik) ve Yunuseli (Osmangazi) mahallelerinde M. Sol, Samsun ve Trabzonluların ağırlıklı olduğu Bağlarbaşı ve Demirtaş Sakarya (Osmangazi) Mahallesi M. Sağ siyaset yapan partiler yüksek düzeyde desteklenmektedir.

Tablo 11.

Genel seçim sonuçlarına göre Bursa'nın dayanıklı göç hattı kurduğu 14 ilin oylarının siyasi kanatlara (1983-1999) ve partilere (2002-2015 Kasım) göre dağılımı (%)⁶

Göç Alınan İller	1983-1999						2002-2015 Kasım					
	S.İ. (%)	T.M. (%)	M. Sağ (%)	M. Sol (%)	K.M. (%)	Bağımsız (%)	AK Parti (%)	CHP (%)	MHP (%)	DEHAP (2002-%)	Bağımsızlar (2007-2011-%)	HDP (2015 Haziran-Kasım-%)
Ankara	12,04	7,48	44,74	33,80	0,84	0,22	45,04	29,38	14,04	2,40	1,10	5,00
Artvin	7,30	5,04	55,14	30,34	0,60	0,56	38,40	30,96	14,08	0,90	0,15	2,80
Balıkesir	8,00	4,78	54,56	31,38	0,40	0,22	41,30	29,12	14,44	1,60	0,80	3,10
Diyarbakır	14,08	1,30	35,40	29,22	18,54	0,94	25,24	2,70	1,36	56,10	54,35	74,55
Erzurum	22,86	10,14	51,36	12,16	2,46	0,26	62,38	4,34	14,92	9,80	6,75	15,05
Giresun	12,22	6,24	55,34	24,50	0,50	0,34	54,26	19,16	13,44	1,30	2,40	1,20
İstanbul	13,84	3,20	44,46	36,16	1,54	0,20	44,36	28,32	8,88	5,50	5,60	11,45
İzmir	4,40	3,66	47,00	42,30	1,62	0,32	28,60	39,80	11,56	5,20	4,40	9,70
Kars	8,44	5,60	41,38	36,46	4,90	2,26	32,88	14,80	15,04	19,60	17,40	38,75
Kütahya	14,24	7,52	57,10	19,38	0,34	0,54	59,56	10,68	16,16	1,00	0,05	1,15
Muş	15,80	2,52	43,36	21,86	9,74	6,34	31,54	3,32	2,64	38,10	45,05	65,40
Samsun	11,94	6,62	51,70	28,12	0,40	0,46	56,12	19,38	12,08	1,30	0,20	1,35
Trabzon	16,00	6,96	51,32	24,18	0,32	0,62	56,24	16,00	14,28	0,80	0,15	1,15
Yalova	16,71	8,74	42,76	27,85	3,05	0,10	42,28	27,04	13,42	4,00	3,20	7,70
Bursa ve Türkiye Ortalaması												
Bursa	10,90	4,46	54,18	29,16	0,62	0,08	48,62	22,56	12,98	2,10	1,40	5,15
Türkiye	12,26	6,12	47,90	30,60	1,80	0,60	44,22	23,32	12,78	6,20	5,90	11,95

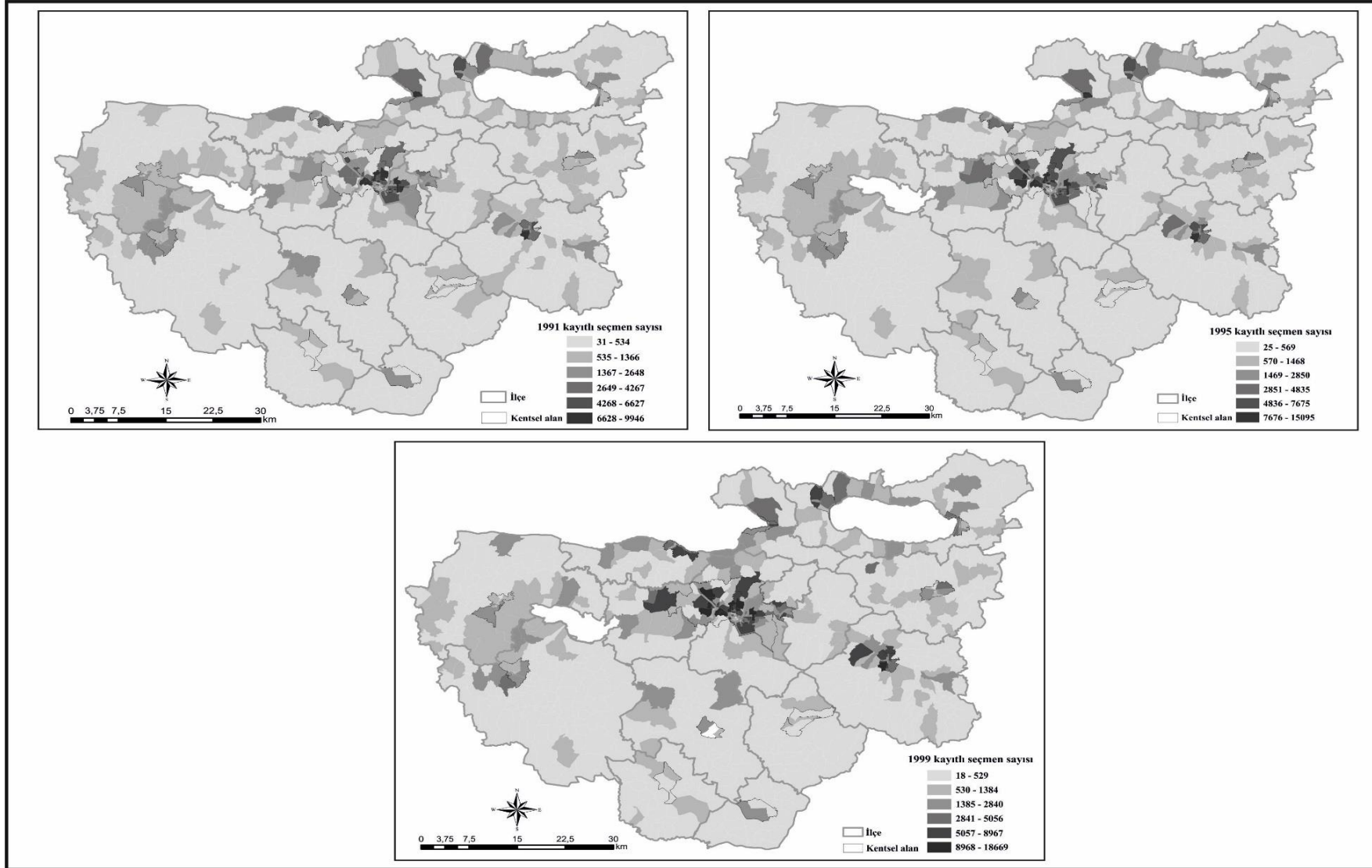
5.3. Bursa'da Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde Değerlendirilmesi

Mahallelerin siyasi kanatlara göre seçim sonuçları değerlendirilirken destek alanlarının düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Çeyrekler Açıklığı hesaplamalarından faydalanılmıştır. Bu yayılma ölçüsü veride var olan uç değerleri ortaya koymaktadır. Çalışmada uç değerler 'ortalamanın çok üstünde' şeklinde değerlendirilmiş olup yorumlar ağırlıklı olarak bu veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ayrıca il genelinde Bağımsızların mahalle düzeyinde aldığı oyların 0'ın üzerinde (%1-3) olduğu mahalle sayısının 10'u geçmemesi nedeniyle, Bağımsız adayların mahalle düzeyindeki oy dağılımlarına değinilmemiştir.

⁶ Tabloda yer alan iller, ikinci bölümde Bursa'nın dayanıklı olarak göç aldığı belirlenen 14 ilden oluşmaktadır.

5.3.1. Bursa’da Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde Değerlendirilmesi (1991-1999)

Seçim sonuçlarının değerlendirilmesinden önce kayıtlı seçmen sayısını incelemek, genel seçimleri anlamak ve yorumlamak açısından faydalı olacaktır. Bu açıdan bakıldığında 1991-1999 döneminde seçmenlerin en yoğun olduğu alanları, kent merkezinde yer alan ilçelerde (Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım) bulunan mahalleler oluşturmaktadır (Şekil 30). Bu kapsamda yine en yüksek kayıtlı seçmen sayılarına da kentsel alanlarda ulaşılmaktadır (Tablo 12). 1991 seçimlerinde merkezde yer alan seçmen yoğunluğunun, yaşanan nüfus artışlarının yanı sıra alınan yoğun göçlerin de önemli etkileriyle birlikte ilerleyen dönemlerde diğer ilçelerde de artış gösterdiği göze çarpmaktadır. 1995 itibariyle Gemlik, İnegöl, Kestel ve Gürsu ilçelerinin yine kentsel alanlarında önemli miktarda nüfus artışının yaşandığı göze çarpmaktadır. Dağ Yöresi, Mustafakemalpaşa, Karacabey, İznik, Yenişehir ve Orhangazi ilçelerinin kentsel alanlarında artış yaşanmaktadır. Bahsi geçen ilçelerin özellikle Uludağ üzerinde kurulu bulunan kırsal yerleşmelerinde yaşanan göçlerin de etkisiyle kayıtlı seçmen sayısında düşüşün yaşandığı izlenmekle birlikte, bu alanda yer alan tüm kırsal yerleşmeler için bu genellemeyi yapmak mümkün değildir. Nitekim ortalama kayıtlı seçmen sayısından da anlaşılacağı üzere özellikle kentsel alanlara yakın, ova ya da düzlük alanlar üzerinde kurulu olan, sanayi tesisleri ile bağı bulunan (İnegöl ve Gürsu ilçelerinin kent merkezi çevresinde yer alan kırsal yerleşmeler vb.) veya tarım ve hayvancılığın önemli bir ekonomik getiri sunduğu (Mustafakemalpaşa-Karacabey-Gürsu ilçeleri vb.) kırsal alanlarda kayıtlı seçmen sayısının da yüksek olduğu izlenmektedir.

Şekil 30. Bursa'da mahallelere göre kayıtlı seçmenin oransal dağılımı (1991-1999)

Tablo 12.

Bursa'da kayıtlı seçmen sayısı (1991-1999)

Kayıtlı Seçmenin Bulunduğu Yerleşme Sayısı									
Yıllar		En Yüksek Kayıtlı Seçmen Sayısı	Ortalama Kayıtlı Seçmen Sayısı	Toplam Seçmen Sayısı	2.000 ve Altı	2.001-5.000	5.001-10.000	10.001 ve Üzeri	Toplam
1991	Kır	5.440	376	260.484	706	9	-	-	715
	Kent	9.946	2.585	666.859	96	119	43	-	258
	Toplam			927.343	802	128	43	-	973
1995	Kır	9.172	402	288.549	272	9	1	-	282
	Kent	15.095	3.098	871.165	563	85	56	7	711
	Toplam			1.159.714	835	94	57	7	993
1999	Kır	12.630	445	319.797	699	14	5	1	719
	Kent	18.669	3.276	970.079	135	90	57	10	292
	Toplam			1.289.876	834	104	62	11	1011

1991 genel seçimlerinde S.İ.'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; öncelikle kırsal (%15) ve kentsel (%14) alanlardan alınan destekler açısından önemli bir farkın olmadığı göze çarpmaktadır. İl genelinde %14 oranında destek bulan S.İ.'nin aldığı en yüksek oy ise %76'dır (İznik Elmalı Köyü). 1991 seçimlerinde S.İ. için uç değerlerin (ortalamanın çok üzerinde) %39-%76 aralığında olduğu görülmektedir. Oy dağılımına bakıldığında ise S.İ.'nin önemli oranda desteklendiği alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 31):

- İznik ilçesinin kuzeydoğusunda yer alan Samanlı Dağları'nın bulunduğu kırsal alandan oldukça yüksek oy aldığı görülmektedir. Uludağ'ın güneyinde yer alan ve Dağ Yöresi olarak adlandırılan Büyükorhan, Harmancık, Keles ve Orhaneli ilçelerinden yer yer çok yüksek olmakla birlikte ortalamanın üzerinde oy almıştır. Ayrıca Mustafakemalpaşa ve Kestel ilçelerinin Dağ Yöresi ilçeleriyle sınır komşusu olduğu yerleşmelerde de ortalamanın üzerinde oy aldığı görülmektedir. Bu ilçelerin kuruldukları coğrafi ortam bakımından ortak özellikleri, ya tamamının (Büyükorhan, Harmancık, Keles ve Orhaneli) ya da bir kısmının (Mustafakemalpaşa, Kestel ve Osmangazi) Uludağ silsilesi üzerinde kurulmuş olmasıdır (bkz. Ek Şekil 1). Bahsi geçen alanlar, buldukları topoğrafyanın da etkisi ile sosyo-ekonomik ve demografik açıdan diğer ilçelere göre daha az gelişmiş ve kent merkezi ile ilişkilerinin sınırlı olduğu kırsal karakterli bir yapıya sahiptir. Benzer bir durum Karacabey ilçesinin kuzeyinde yer alan Karadağ üzerinde kurulu olan kırsal alanlarda da izlenmektedir. S.İ. bu alanda da

ortalamanın üzerinde oy almıştır. Alanın gelişmişlik düzeyinin de Dağ Yöresi gibi yetersiz ve düşük olduğu bilinmektedir.

- Keles ilçesinin komşusu olan ve batı, güney ve doğu sınırı boyunca Uludağ ile çevrelenen İnegöl ilçesinde de S.İ.'nin ortalamanın üzerinde güçlü destek gördüğü, yer yer bu desteğin çok daha güçlendiği görülmektedir.

- İnegöl ilçesinin tamamı olmasa da bir kısmı Uludağ yamaçlarında kurulu bulunan kırsal yerleşmeler, gelişmişlik açısından Dağ Yöresi ilçeleri ile benzerlik göstermektedir. Ancak merkezde yer alan kentsel alanlar ve hemen çevresinde yer alan kırsal alanların sosyo-ekonomik ve demografik yapısı, dağlık bölgelerinden farklılık göstermektedir. Özellikle ilçede gelişen mobilya sektörüne bağlı olarak sağlanan istihdam olanakları ilçenin hem çevresinden hem de farklı illerden göç almasına neden olmaktadır.

- Kent merkezinde yer alan Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinde yer yer ortalama üzeri⁷ oy almış mahalle kümeleri ve kırsal alanlar göze çarpmakta olup yoğunlukla Yıldırım ilçesinde bulunmaktadır. Bu alanların ağırlıklı olarak kırsal karakterli olduğu, yeni kentsel nitelik kazanan, artan nüfus ve göçlere bağlı olarak kente kazandırılan mahalleler ve çevresinde bulunan kırsal alanlardan oluştuğu söylenebilir.

1995 genel seçimlerinde S.İ.'nin bir önceki seçime oranla seçmen tabanının %5 oranında genişlettiği görülen ideolojinin, kırsal (%19) ve kentsel (%18) alanlardan aldığı destek açısından önemli bir farkın olmadığı göze çarpmaktadır. S.İ.'nin aldığı en yüksek oy ise %91'tir (İzmit Elmalı Köyü). 1995 seçimlerinde uç S.İ. için uç değerlerin %47-%91 aralığında olduğu görülmektedir. Bu seçimlerinde S.İ.'nin yoğun olarak desteklendiği alanların bir önceki seçime nazaran değişmediği, bu alanların 1995 seçimlerinde de S.İ.'ye verdikleri oy oranlarını arttırdığı ve destek alanlarını genişlettiği görülmektedir. Ancak bir önceki seçime göre dikkat çeken bazı alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 31):

- Eski kent olarak adlandırılan, Bursa'nın merkez mahallelerinde S.İ.'nin ortalamanın altında ve yer yer ortalama civarında oy aldığı görülmektedir. Bu çekirdeği çevreleyen alanlarda kanadın ortalama yakaladığı görülmektedir. Mahallelerin gelişiminin ağırlıklı olarak 1980 ve sonrasında olduğu alanlarda ise ortalamanın üzerinde oy aldığı (%21-%30) görülmektedir. Bu alanların özellikle Yıldırım ilçesinde yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Ancak bu yoğunluğun ilçenin ortasından geçen Ankara Yolu'nun (D200 karayolu) kuzeyinde

⁷ Parti ortalaması ve uç değer aralığına kadar alınan oylar, çalışma kapsamında ortalama üstü olarak adlandırılmaktadır.

kalan alanlarda daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Yoğunluğun olduğu bu alanlarla S.İ.'ye gösterilen destek arasında, alınan iç göçler açısından yakın bir ilişkisellik bulunmaktadır. Nitekim Bursa'nın en yoğun göç alan ilçesi olan Yıldırım, ağırlıklı olarak Kuzeydoğu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç almaktadır. Bahsi geçen göçmenler genellikle ikamet yeri tercihinde hemşehrilik ilişkilerini ön planda tutmaktadır. Bu nedenle diğer bölgelerden göçmenleri de barındırmakla birlikte köken bölgesi Doğu ve Güneydoğu Anadolu olan bireyler ağırlıklı olarak Ankara Yolu'nun kuzeyinde yer alan alanlarda (Ulus, Yavuzselim, Mevlana vb. Mahalleri) ikamet etmektedir.

- Benzer yapı ve nüfus kompozisyonu, Gürsu ve Kestel ilçelerinde de görülmektedir. Bahçalı'nın (2015: 134-135) da belirttiği gibi; 1990'lı yıllarda artan göçe paralel olarak Yıldırım ilçesinde boş arazi varlığının azalması, ilçede konut fiyatlarında görülen artış, Gürsu ve Kestel ilçelerinde ekonomik faaliyetlerin gelişmesi ve kentsel gelişimin bu yöne ilerlemesi ile bu ilçelerin Yıldırım'a komşu olması, Yıldırım ile benzer iç göçmen yapısını kendilerine çekmelerinde önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere benzer nüfus profili beraberinde benzer seçmen davranışını da yanında getirmiştir.

1999'da S.İ.'nin barajı geçtiği son seçimlerde ideolojinin desteklenme düzeyi incelendiğinde, bir önceki seçimlere göre %4 oranında (%15'e) gerileyerek destek alanlarının neredeyse 1991 genel seçimlerindeki sınırlarına çekildiği izlenmektedir. Kırsal (%14) ve kentsel (%14) alanlardan alınan destekler açısından bir puanlık farkın olduğu görülmektedir. S.İ.'nin aldığı en yüksek oy ise %90'dır (Mustafakemalpaşa Hacıahmet Köyü). Uç değerler %37-%90 aralığındadır. S.İ.'yi destekleme açısından bazı alanlar daha önceki seçimlere göre değişiklik göstermektedir. Bu alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 31):

- Kent merkezinde yer alan Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinde yer yer ortalama üzeri oy almış mahalle kümeleri ve kırsal alanlar bulunmaktadır. Ancak özellikle Nilüfer ilçesinde ortalama üzeri destek veren alan sayısı oldukça azdır. Toplamda iki mahalle ve üç köyde %19-23 arasında oy alabilmiştir. Ortalamanın üzerinde oy alan yerleşmelerin de kent merkezinde Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinde kümelenedikleri izlenmektedir.

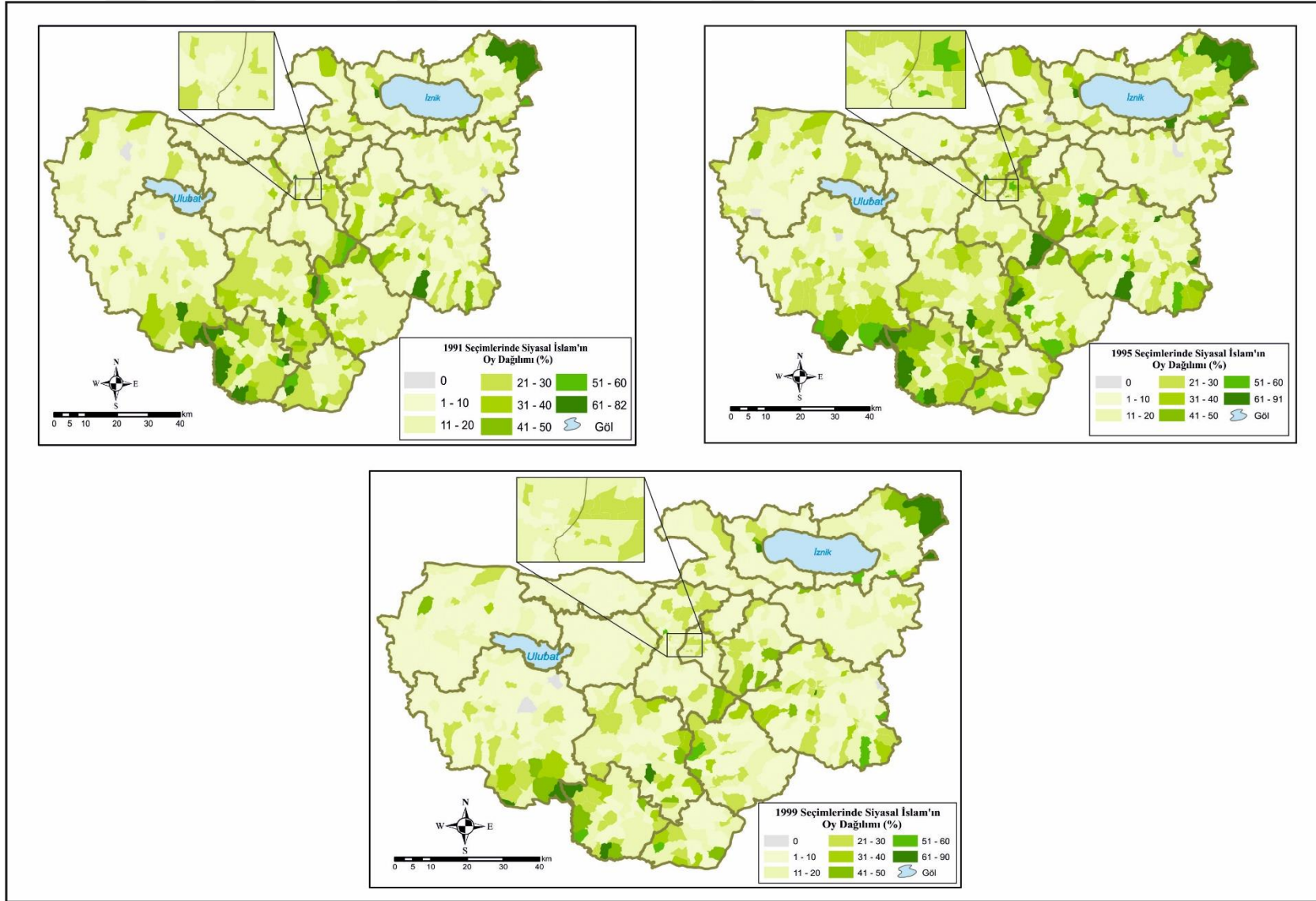
- Kent merkezinde yer alan eski yerleşim alanlarını içinde barındıran ve 1. kuşak olarak adlandırılabilir bir mahalle kümesi bulunmaktadır. Bu eski yerleşim yerini çevreleyen çeperi ise 2. kuşak olarak adlandırılabilir. 2. kuşağı çevreleyen ve mahallelerin gelişiminin ağırlıklı olarak 1980 ve sonrasında olduğu alanı ise 3. kuşak olarak tanımlayabiliriz. 1. kuşakta bulunan mahallelerde S.İ.'nin ortalamasının altında oy aldığı anlaşılmaktadır. 2. ve 3. kuşakta ise

oy oranının %17-30 arasında olduğu görülmektedir. Özellikle 3. kuşakta en yoğun desteğin (%20-30) Yıldırım ilçesinde olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim 3. kuşağın S.İ. açısından Nilüfer ve Osmangazi için daraldığı söylenebilir. Yıldırım ilçesinde ise Ankara Yolu'nun güneyinde kalan alanların, ilçede S.İ.'nin en yoğun desteklendiği alanlara tekabül etmesiyle, bahsi geçen alanın yoğun bir şekilde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç almaya devam etmesi arasında önemli bir ilişkisi bulunmaktadır.

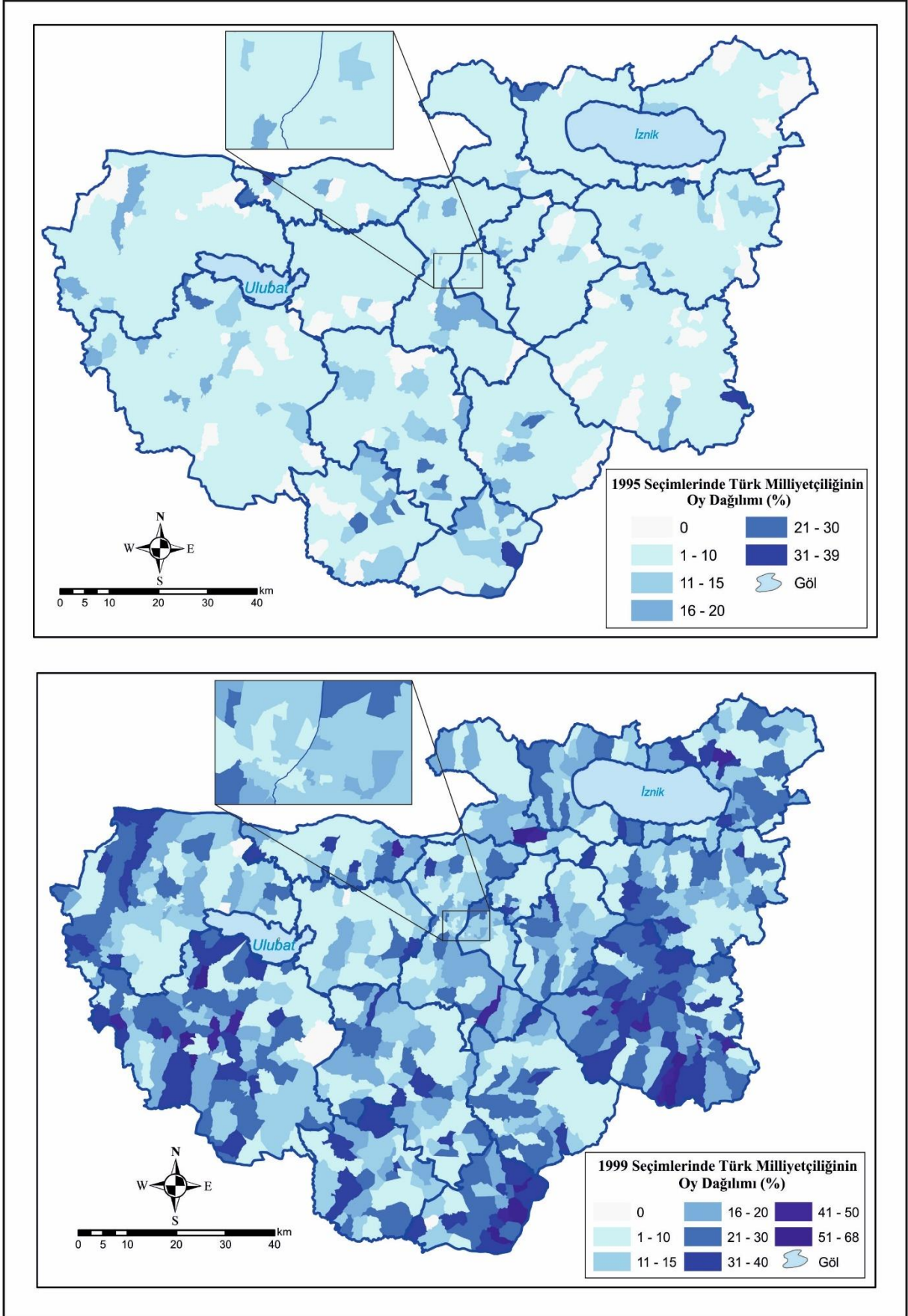
S.İ.'nin daha çok kırsal niteliğe sahip köy ve mahalleler ile yeni gelişen ve yoğun göç alan yerleşim birimlerinde ortalama ve üzerinde oy aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Bursa'da S.İ. ile göç arasında önemli bir bağın olduğu görülmektedir. Özellikle göçmenlerin geldikleri köken bölge bu konuda önem arz etmektedir. Seçmen davranışında S.İ.'ye yönelen göçmenin, ikamet yeri tercihinde de etno-kültürel adacıkları tercih etmesi beraberinde benzer seçmen davranışlarında kümelenmeyi getirmiştir.

1995 genel seçimlerinde T.M.'nin aldığı oylar ayrıntılı olarak incelediğinde; kırsal (%5) ve kentsel (%6) alanlardan aldığı destek açısından önemli bir farkın olmadığı göze çarpmaktadır. İl genelinde %5 destek bulan T.M.'nin aldığı en yüksek oy ise %39'dur (Mudanya Egerce Köyü). Uç değerler %14-%39 aralığındadır. Oy dağılımına bakıldığında T.M.'nin önemli oranda desteklendiği alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 32):

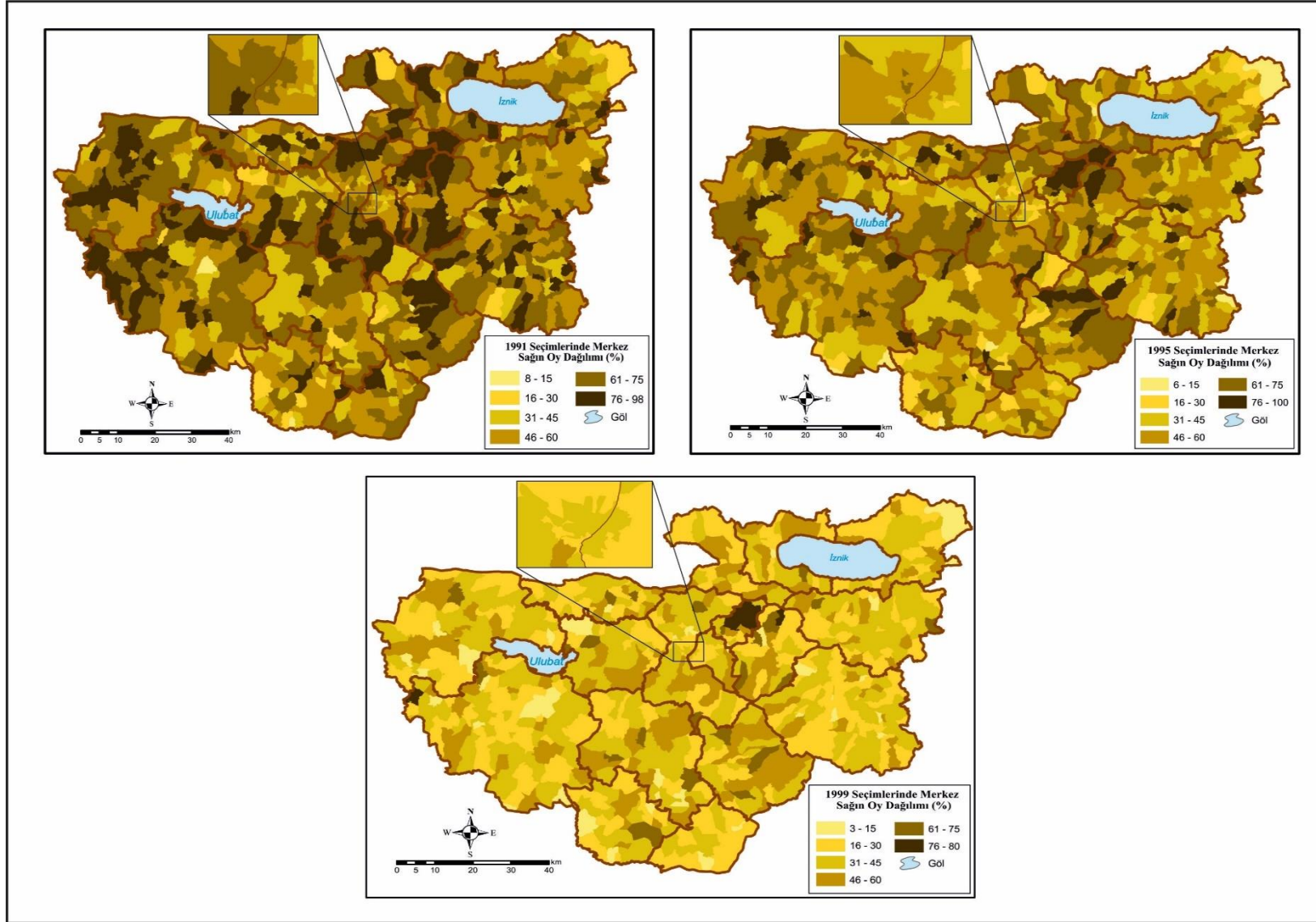
- Bursa kent merkezinde verilen destek oranının %6-9 arasındadır.
- İl geneline bakıldığında kentsel alanlarda %10'un altında destek görürken, Dağ Yöresi'nin kentsel alanlarından %16 civarında oy almıştır. Bazı lokal alanlardan ise (İnegöl Gedikpınar Köyü-%35, Harmancık Ballısaray Köyü-%31, Orhaneli Küçükorhan Köyü-%30) il ortalamasına göre önemli oranda başarı sağladığı izlenmektedir.

Şekil 31. Bursa'da S.İ. oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1991-1999)

Şekil 32. Bursa'da T.M. oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1995-1999)

Şekil 33. Bursa'da M. Sağ oyların mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1991-1999)

1999 genel seçimlerinde T.M.'nin bir önceki seçime oranla seçmen tabanını önemli oranda genişlettiği görülmektedir. Kırsal (%18) ve kentsel (%15) alanlardan aldıkları destek arasında üç puanlık bir fark bulunmaktadır. İl genelinde %15 oranında destek bulan T.M.'nin aldığı en yüksek oy ise %68'dir (Gemlik Katırlı Köyü). Uç değerlerin %14-%39 aralığında olduğu görülmektedir. Oy dağılımına bakıldığında T.M.'nin önemli oranda desteklendiği alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 32):

- İl geneline neredeyse her ilçede T.M. ortalama üzerinde desteklenmiştir. Bir önceki seçimlerde de ortalama üzeri destek sağlayan Dağ Yöresi seçmeninin bir kısmı, bu seçimlerde de tercihini T.M. olmuştur. Orhaneli, Büyükorhan ve Keles ilçelerinde küçük ve dağınık kümeler şeklinde il ortalamasının üzerinde destek alınırken, Harmancık ilçesinde bu desteğin daha büyük kümeler şeklinde olduğu görülmektedir. Yine Keles ile sınır komşusu olan Osmangazi ilçesinin güney hattında yer alan ve Uludağ üzerindeki kırsal alanlardan da ortalamanın üzerinde destek sağlanmıştır.

- İnegöl ilçesinde yer yer kesintiye uğramakla birlikte, neredeyse tamamından ortalamanın üzerinde oy alınmıştır. Bir önceki seçimlerde S.İ.'yi destekleyen bu ilçede, 1999 seçimlerinde T.M.'nin oy oranlarını artmıştır.
- Mustafakemalpaşa ve Karacabey'de de T.M. ortalamanın üzerinde oy almıştır.
- Kent merkezinde ise yer yer ortalamanın üzerinde oy alan mahallelerin varlığı tespit edilmekle birlikte, bu alandan ortalamanın altında destek sağlanmıştır.

1991 genel seçimlerinde M. Sağ'da alınan oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%60) ve kentsel (%58) alanlardan alınan destekler açısından iki puanlık bir farkın olduğu görülmektedir. İl genelinde %59 oranında destek bulan M. Sağ'ın aldığı en yüksek oy ise %98'dir (Karacabey Kulakpınar Köyü). 1991 seçimlerinde M. Sağ için ortalamanın üzerinde uç değer bulunmamaktadır. Oy dağılımına bakıldığında ise M. Sağ'ın önemli oranda desteklendiği alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 33):

- Mustafakemalpaşa ve Karacabey ilçelerinde hem kırsal hem de kentsel alandan il ortalamasının üzerinde ve çok üzerinde (%72-%98) oy alınan yerleşmelerin kendi içerisinde bir kümelenme oluşturduğu tespit edilmiştir. Ova üzerine kurulu olan bu iki ilçenin ağırlıklı ekonomik kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Kentsel alanla olan ilişkisi Dağ Yöresi ilçelerine göre daha gelişmiş olmakla birlikte, yine de kırsal özelliklerin hâkim olduğu göze çarpmaktadır.

- İnegöl için yer yer çok güçlü desteğin olduğu görülmekle birlikte, bir kümelenmenin olmadığı tespit edilmiştir. Sınır komşusu olan Keles ilçesinde ise M. Sağ'ın oldukça güçlü bir şekilde desteklendiği ve bu destek alanının kuzey-güney yönlü bir hat oluşturduğu görülmektedir.

- Gürsu ve Kestel ilçelerinde kabaca kuzey-güney yönünde uzanan bir hat doğrultusunda il ortalamasının üzerinde bir destek alanının var olduğu izlenmektedir. Bu destek hattı kırsal yapıda olup, merkezde kentsel alanlar tarafından kesintiye uğramaktadır. Kentsel alan ve çevresinde yer alan zayıf bir kırsal hat boyunca ortalama %48-%57 oranında destek almıştır. Gürsu ve Kestel bu dönemde kırsal karakterli bir ekonomiye sahip olmakla birlikte, kent merkeziyle gelişmiş bir ilişkisi bulunmaktadır.

- Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinin kentsel alanlarında görülen destek oranı %50'nin üzerindedir. Kent merkezinden kırsal alanlara gidildikçe alınan oy oranlarının arttığı görülmektedir. Özellikle Uludağ'ın üzerinde kurulmuş olan kırsal yerleşmelerde desteğin çok güçlü olduğu belirlenmiştir. Nilüfer-Orhaneli-Yıldırım ilçe sınırlarının kesişim alanında yer yer küçük kesintilere uğramakla birlikte %71-%98 arası oy alınan güçlü bir destek alanı bulunmaktadır. Kent merkezinin bir diğer özelliği ise kırsal ve kentsel alanında görülen seçmen davranışı farklılıklarıdır. Kent merkezinde birbirine çevreleyen ve içten dışa gittikçe M. Sağ'ın daha düşük oranda desteklendiği bir alan bulunmaktadır. Kent merkezinde (Çekirge, Davutkadı, Santralgaraj, Yıldırım vb. Mahallesi) M. Sağ'ın %65-71 arasında desteklendiği, 1. kuşak olarak adlandırdığımız bir mahalle kümesi vardır. Bu eski yerleşim yerini çevreleyen bir çeperde ise 2. kuşak olarak adlandırdığımız ve desteğin %64-53 oranına gerilediği bir alan bulunmaktadır. Son olarak bu iki kuşağı çevreleyen, M. Sağ'ı %23-52 arasında destekleyen 3. kuşak yer almaktadır. Bu kuşak, Balkanlardan ve Bursa'nın kırsal ilçelerinden gelen göçmenler tarafından sıklıkla tercih edilen alanlardır.

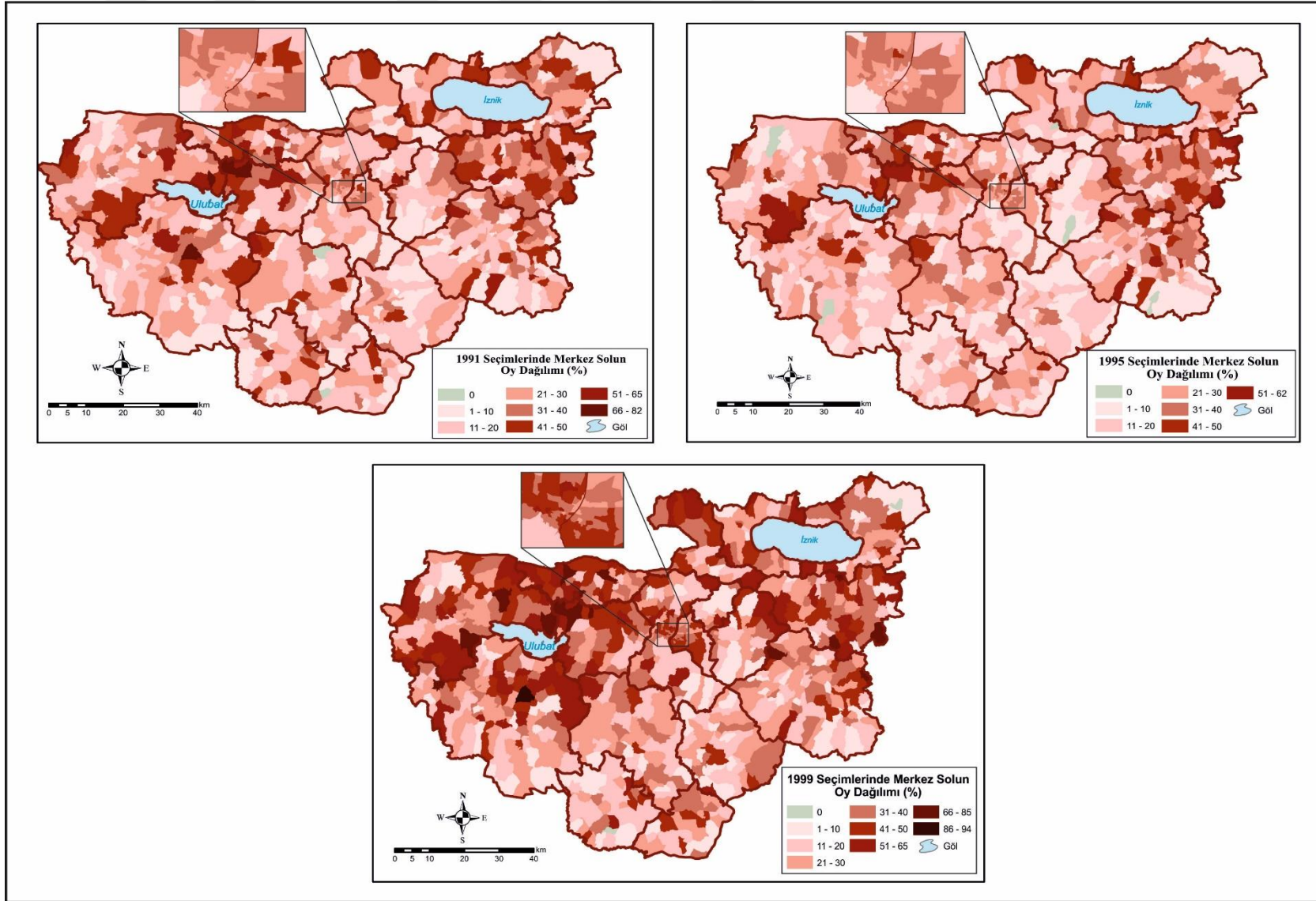
1995 genel seçimlerinde M. Sağ'ın aldığı oylar incelendiğinde; kırsal (%49) ve kentsel (%42) alanlardan aldıkları destekler açısından yedi puanlık bir farkın olduğu göze çarpmaktadır. M. Sağ'da siyaset yapan ve ağırlıklı oyunu kentsel alanlardan alan ANAP'ın oy kaybetmesi, kırsal ve kentsel alanlar arasında görülen bu fark üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. DYP'nin de kırsal alanlardan daha fazla oy alması da bu konuda etkili olmuştur. İl genelinde %47 oranında destek bulan M. Sağ'ın aldığı en yüksek oy ise %100'dür (Gemlik Güvenli Köyü). 1995 seçimlerinde M. Sağ için ortalamanın üzerinde uç değer bulunmamaktadır. Bir önceki seçime göre alınan oy oranları düşmekle birlikte, destek

alanlarının devamlılığı gözlenmektedir. Farklılık gösteren bazı alanlar da bulunmaktadır. Bu alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 33):

- Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinin kentsel alanlarında görülen kuşaksal yapı varlığını sürdürmektedir. Merkezde yer alan 1. kuşak olarak tabir ettiğimiz eski yerleşim biriminde iki mahalle %70 bandına yaklaşabilmişken (Orhanbey ve Tuzpazarı) diğer mahalleler (Çekirge, Çırpan, Tahtakale, Yeşil vb. Mahalleri) M. Sağ kanada %56-68 bandında destek vermişlerdir. Bu eski yerleşim yerini çevreleyen 2. kuşakta ise bu desteğin %50-55 oranına gerilemiştir. Bu alanın güneybatı kanadında ise destek %31-43 bandına kadar düşmüştür. 3. kuşakta ise M. Sağ'a olan destek %31-40 oranına düşmüştür. Bu kuşak; Balkan ve il içi kırsal göçmenlerin ağırlıklı olarak yerleştiği Osmangazi ve Nilüfer ilçeleriyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç edenlerin ağırlıklı olarak yerleştiği Yıldırım ilçesinin bahsi geçen nüfus kompozisyonları ile karakterize olmaktadır.

1999 genel seçimlerinde M. Sağ'ın aldığı oylara bakıldığında; kırsal (%32) ve kentsel (%28) alanlardan aldıkları destekler açısından dört puanlık bir fark bulunmaktadır. İl genelinde %29 oranında destek bulan M. Sağ'ın aldığı en yüksek oy ise %80'dir (Gürsu Dışkaya Köyü). Oyların %75'i %62,70 ve altında kalmıştır. 1999 seçimlerinde M. Sağ için ortalamanın üzerinde uç değer bulunmamaktadır. M. Sağ'ın aldığı desteğin önemli oranda düşmesine paralel olarak, daha önceki destek alanlarının birçoğunu kaybetmiştir. Sadece güçlü destek alanlarından destek alabildiği görülmektedir. Ayrıca Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinin kentsel alanlarında görülen kuşaksal yapı varlığını sürdürmekle birlikte verdiği destek açısından bir düşüşün yaşadığı görülmektedir (Şekil 33):

İl geneli ortalaması yüksek olan M. Sağ'ın, kırsal ve kentsel alanlardan yoğun oranda destek aldığı görülmektedir. Ancak bu desteğin Uludağ'ın güneyine ve kent merkezinden doğuya doğru gidildikçe, bu alanlarda S.İ.'nin aldığı oylar nedeniyle bir miktar düşüşe uğradığı göze çarpmaktadır. Kent merkezinin göçlerle birlikte gösterdiği gelişimin de etkisiyle, seçmen davranışında çeşitlenmenin olduğu görülmektedir. Ancak belirli bir alanda belirli bir kimliğe sahip göçmen grubunun yoğunlaşması, Nilüfer-Osmangazi-Yıldırım ilçelerinde görüldüğü üzere bazı siyasal kanatların daha fazla desteklenmesine neden olabilmektedir. Farklı dinamikler çerçevesinde gerçekleşen 1999 genel seçimlerinde ise ilk kez M. Sağ egemenliğini başka bir ideolojiyi temsil eden kanada bırakmıştır.

Şekil 34. Bursa'da M. Sol oyların mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1991-1999)

1991 genel seçimlerinde M. Sol'un aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%25) ve kentsel (%28) alanlardan alınan destekler açısından üç puanlık bir farkın olduğu göze çarpmaktadır. İl genelinde %27 oranında destek bulan M. Sol'un aldığı en yüksek oy ise %82'dir (Mustafakemalpaşa Kabulbaba Köyü). Oy dağılımına bakıldığında ise M. Sol'un önemli oranda desteklendiği alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 34):

- Nilüfer ilçesinde hem kırsal hem de kentsel alanda M. Sol'un önemli oranda destek aldığı görülmektedir. İlçenin kuzeyine doğru gidildikçe destek oranı artarken, güneyine doğru gidildikçe bu oranın düştüğü tespit edilmiştir. Özellikle İzmir Yolu olarak adlandırılan (E-881) karayolunun kuzeyinde kalan alanlarda, M. Sol kanadın daha çok desteklendiği izlenmektedir. Nilüfer ilçesi 1989 yılı itibari ile gelişmeye başlamış olup, planlı bir gelişim göstermiştir. Ayrıca Görükle ve Özlüce Mahallesi sınırlarının kesişim alanında Uludağ Üniversitesi'nin kampüsü bulunmaktadır. Planlı gelişime ve üniversiteye yakınlığı nedeniyle bu alanda bulunan konut fiyatları, Osmangazi ve Yıldırım'a oranla daha yüksek olabilmektedir. Bu faktörler de düşünüldüğünde, ilçenin bu kesimine göç edenlerin sosyo-ekonomik olarak görece daha varlıklı, eğitim seviyelerinin de görece diğer ilçelere nazaran daha üst statüde olan kişiler tarafından tercih edildiği görülmektedir⁸.

- Nilüfer ilçesinin komşusu olan Mudanya ilçesinde de M. Sol partilerin ortalamanın üzerinde desteklendiği görülmektedir. Bu iki ilçenin batı komşusu olan Karacabey ilçesinin, Nilüfer ve Mudanya ile komşu olan yerleşim alanlarında da benzer şekilde M. Sol oyların ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında ilçenin batısında her ne kadar M. Sol'da ortalama ve üzeri oy alan kırsal alanlar bulunsa da Karacabey için M. Sol'a ortalama ya da ortalamanın üzerinde oy veren bir ilçe olduğu söylenemezken, Mudanya ilçesi için söylenebilir. Mudanya ilçesinde M. Sol, kentsel alanın tamamında il ortalaması ve üzerinde bir destek alırken, kırsal alan için bunu söylemek imkânsızdır. Bunun en önemli nedeni ise, kentsel alan ile kırsal alan arasında M. Sol siyaseti destekleme farkıdır. Öyle ki kırsal alan ile kentsel alan arasında %15'lere varan oy farkı bulunmaktadır. Bilindiği üzere deniz kenarında kurulu olan ilçenin ekonomisi, limana bağlı olarak ticaret üzerine gelişim göstermiştir. Ayrıca sahil kenarlarında ikincil konutlar yaygın olarak kullanımdadır. Ancak yerleşmeler kıyıda uzaklaştıkça ağırlıklı ekonomik geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

⁸ Bu düşüncelerimizi destekleyen veriler, anket bulguları ve 2007 sonrası için TÜİK'ten alınan verilerin tartışıldığı bölümde ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir

- Yenişehir ilçesinde hem kentsel hem de kırsal alanda M. Sol siyaset yapan partilerin önemli oranda oy aldığı görülmektedir. Kentsel alanın genelinde ortalamanın üzerinde oy alınırken, kırsal alanda da yer yer kesintiye uğramakla birlikte ağırlıklı olarak ortalamaya yakın ya da ortalamanın üzerinde oy alınmıştır. Kırsal ve kentsel alan arasında, M. Sol'un desteklenmesi açısından %5'lik bir fark bulunmaktadır.

- İznik ilçesinde kentsel alanda il ortalamasına yakın bir desteğin olduğu görülürken, kırsal alanda görülen desteğin %5 oranında daha fazla olduğu tespit edilmiştir. S.İ. oylarının yüksek olduğu Samanlı Dağları bölümü ile ilçenin güney-güneybatı köşesinde yer alan kırsal alan dışında, neredeyse ilçenin tamamından ortalamaya yakın ve ortalamanın üzerinde oy aldığı izlenmektedir.

- Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinin kentsel alanlarında görülen M. Sol destek oranı %16-54 arasında olup ortalama %31'dir. Kent merkezinden kırsal alanlara gidildikçe alınan oy oranlarının da azaldığı görülmektedir. Özellikle Uludağ'ın üzerinde kurulmuş olan alanlarda destek oldukça düşüktür. M. Sol oyların da M. Sağ oylar gibi kent merkezinde kuşaklar oluşturduğu tespit edilmiştir. Kent merkezinde birbirini çevreleyen ve içten dışa gittikçe M. Sol kanadın daha yüksek oranda desteklendiği bir alan bulunmaktadır. Kent merkezinde yer alan 1. kuşakta (Reyhan, Santralgaraj, Davutkadı, Duaçınarı, Yıldırım vb. Mahalleri) M. Sol %16-23 arasında desteklenmiştir. Bu kuşağı çevreleyen çeperde (2. kuşak) ise bu desteğin %24-31 oranına, 3. kuşakta ise bu oranın %32-54'e çıktığı görülmektedir. M. Sağ oyların oluşturduğu kuşaklar ile karşılaştırıldığında; M. Sol'a ait 1. kuşağın daha dar olduğu ancak 2. kuşağın genişliğinin ise M. Sağ'da yer alan 2. kuşağa göre daha geniş olduğu göze çarpmaktadır. Ancak üç kuşağın da yer aldığı toplam alan her iki kanat içerisinde aynıdır. Kent merkezinde Osmangazi ve Nilüfer ilçelerinde 3. kuşak olarak adlandırılan mahallelerin (Küçükbalıklı, Başaran, Adalet, Hürriyet, Bağlarbaşı, Yenikaraman, Görükle vb.) bir kısmında önemli miktarda Balkan göçmeni ikamet etmektedir. Yıldırım ilçesinde 3. kuşak olarak adlandırılan mahallelerin (Fidyekızık, Esenevler, Teleferik) bir kısmında ise Alevi nüfus bulunmaktadır. Balkan göçmeni, Alevi nüfus ve iç göç ile gelen göçmenlerin beraber ikamet ettiği bazı mahalleler de bulunmaktadır. Örneğin Osmangazi ilçesine bağlı Küçükbalıklı Mahallesi hem Balkan göçmeni hem de Alevi nüfusa; Panayır Mahallesi, Yıldırım ilçesine bağlı Fidyekızık, Esenevler, Teleferik, Piremir Mahallesi, Kestel ilçesine bağlı Kale Mahallesi ve Gürsu ilçesine bağlı Adaköy Köyü hem Alevi nüfusa hem de diğer il doğumlu nüfusa ev sahipliği yapmaktadır.

- Raif Kaplanoğlu'nun (2018) belirttiği üzere Bursa'da 23 kırsal ve 10 kentsel olmak üzere toplam 33 adet yerleşmede, çeşitli dönemlerde yerleşmiş Alevi nüfus bulunmaktadır. Bu alanları aldıkları sol oyların toplamı ölçeğinde gruplayacak olursak; Alevi nüfusuna sahip olup sol kanatta en yüksek oy Mustafakemalpaşa-Kabulbaba Köyü'nde (%80) görülmektedir. Yıldırım-Esenevler Mahallesi (%56) ve Gürsu Adaköy Köyü (%53) ardından gelmektedir. Yıldırım-Fidyekızık; Osmangazi-Panayır Mahalleleri; Nilüfer-Tahtalı, İznik-Demirışık, İnegöl-Şehitler köylerinde %44-%40 arasında oy alınmıştır. Mustafakemalpaşa-Çamlıca, Garipçetekke, Ormankadı, Orhaneli- Dağgüney Köyleri; İnegöl- Kurşunlu Beldesi; Osmangazi-İsmetiye, Yıldırım-Piremir Mahallelerinde M. Sol'a destek %39-%32 oranındadır. Yenişehir-Karacaahmet, Barcın, Akbıyık; Orhangazi-Ortaköy, Mustafakemalpaşa-Ocaklı, Yalıntaş Köyleri; Osmangazi-Demirtaş Bucağı; Osmangazi- Soğanlı, Küçükbalıklı Mahallelerinde ise destek oranı %29-%20 arasındadır. Keles-Sorgun, Mustafakemalpaşa-Kumkadı Köyleri; Nilüfer-Çalı Beldesi; Yıldırım-Teferruç, Nilüfer-Alaaddinbey, Osmangazi-Armut Mahallelerinde alınan oy oranı %19-%14 arasındadır. Mustafakemalpaşa-Bostandere (%4) ve Karaoğlan (%3) Köylerinde ise desteğin oldukça düşük olduğu göze çarpmaktadır.

Alevi nüfusun çoğu araştırmacı tarafından (Erman ve Göker, 2000; Başlevent vd, 2005; Çarkoğlu, 2005); demokratik-laik devlet ve sol siyasete yönelim gösterdikleri ve genellikle M. Sol partilere oy verdiği vurgulanmaktadır. Bu durum topluluğun alandaki hacmiyle önemli bir ilişkiye sahip olup, Alevi nüfus olduğu bilinip ortalamanın altında oy aldığı mekânlarda öncelikle Alevilerin mekânın toplam nüfus içerisindeki paylarına dikkat edilmelidir. Çalışma alanında oransal olarak önemli bir kitleye sahip olduğu belirlenen mekânlarda, Alevi kökenli seçmenlerin ağırlıklı olarak M. Sol kanada yönelim gösterdikleri gözlenmiştir.

1995 genel seçimlerinde M. Sol'un kırsal (%20) ve kentsel (%29) alanlardan aldığı destekler açısından dokuz puanlık bir farkın olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim M. Sol'un genelde eğitim, sosyo-ekonomik, kentlileşme vb. etkenlerin pozitif ivmesi ile doğrusal bir ilişkisi olması, kentsel alanlarda bu kanadın daha çok desteklenmesine yol açmaktadır. İl genelinde %27 oranında destek bulan M. Sol'un aldığı en yüksek oy ise %62'dir (Karacabey Orhaniye Köyü). Uç değerlerin %54-%82 aralığında olduğu izlenmektedir. Oy dağılımına bakıldığında bir önceki seçime göre önemli farklılık gösteren alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 34):

- İnegöl ilçesinde de M. Sol'a olan destek, güney ve batısında yer alan alanlar dışında ortalamanın üzerinde seyretmektedir. İlçenin güney ve batısında lokal olarak bazı alanda ortalamanın üzerinde ve çok üzerinde oy alan alanlar görülmekle birlikte, ağırlıklı desteğin ilçenin merkezinden, doğusundan ve kuzeyinde geldiği izlenmektedir. İznik, Yenişehir ve İnegöl ilçelerinin lokasyonları göz önüne alındığında, ilin doğu sınırında M. Sol'a oy veren alanlardan oluşan küme yer yer kesintiye uğramakla birlikte, bu alanda M. Sol'a il ortalamasının üzerinde ve çok üzerinde oy veren yerleşmelerden oluşan büyük bir kümenin varlığı gözlenmektedir.

- Nilüfer'de M. Sol'a olan destek (ilçe ortalaması %29) il ortalamasının üzerindedir ve hem kentsel hem de kırsal alanlardan önemli miktarda oy almıştır. Nilüfer'in kentsel alanının da bulunduğu ilçe kuzeyine doğru gidildikçe destek oranı artarken, güneyine doğru gidildikçe bu oranın düştüğü tespit edilmiştir. Bu konuda daha önceden de bahsedildiği gibi İzmir Yolu'nun kuzeyi ve güneyi olarak ayırım yapmak mümkündür. Bir önceki seçime göre kuzeyde kalan kentsel alandan il ortalamasının çok üzerinde destek alınırken, İzmir Yolu'nun güneyinde kalan kırsal alanda da önemli oranda oy artışının yaşandığı göze çarpmaktadır. İlin batısında İzmir Yolu olarak adlandırılan E-881 karayolu ile ilin doğusunda Ankara Yolu olarak adlandırılan D-200 karayolu boyunca bu yapı devamlılık göstermektedir. Ancak Osmangazi ilçesinde ortalamanın üzerinde olan alanlar yolun kuzeyinde kalırken, Yıldırım ilçesinde ise ortalamanın üzerinde olan alanlar yolun güney kısmında yer almaktadır.

- Yıldırım'da Kuzeydoğu Anadolu ve Karadenizli göçmenlerin daha yoğun yaşadığı Ankara Yolu'nun güneyinde, M. Sol kanadın ortalamanın üzerinde ve daha geniş bir alanda desteklendiği dikkat çekmektedir.

1999 genel seçimlerinde M. Sol'un aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%30) ve kentsel (%38) alanlardan aldıkları destekler açısından sekiz puanlık bir farkın olduğu göze çarpmaktadır. İl genelinde %32 oranında destek bulan M. Sol'un aldığı en yüksek oy oranı ise %94'tür (Mustafakemalpaşa Kabulbaba Köyü). Uç değerlerin %79-%94 aralığında olduğu izlenmektedir. Oy dağılımına bakıldığında bir önceki seçime göre önemli farklılık gösteren alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 34):

- Orhaneli kent merkezi ve Büyükorhan-Harmancık sınırında yer alan kümelerde destek oranının il ortalamasının üzerinde olduğu (%37-43) görülmektedir.

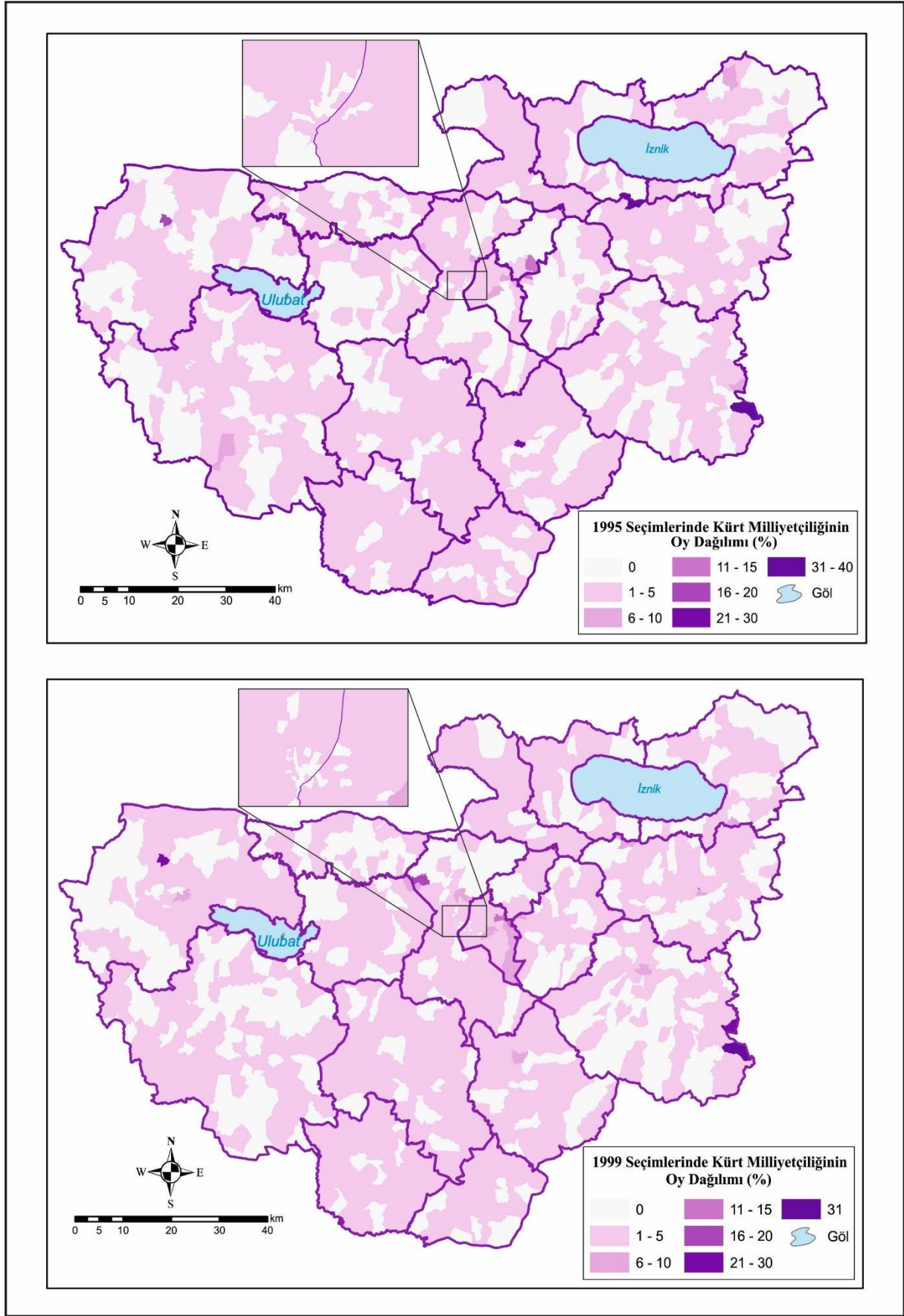
- Mustafakemalpaşa ilçesinin batı ve doğusunda ortalamanın üzerinde desteğin sağlandığı görülmektedir. Bahsi geçen kümelerde M. Sol'a destek %37-64 arasındadır.

Mustafakemalpaşa ve Karacabey ilçelerinin arasında kalan kırsal alanda da %37-74 arasında değişen bir destek bölgesi bulunmaktadır.

- Gemlik ilçesinde, kentsel alanın güneyinde bulunan alanlar haricinde neredeyse ilçenin tamamının M. Sol'a ortalama üzeri (%37-58) olacak şekilde destek sağladığı görülmektedir.

- 1999 seçimlerinde şu ana kadar kent merkezinde var olduğunu söylediğimiz kuşaksal yapının, bu seçimler özelinde muğlaklaştığı görülmektedir. Kent merkezinde yer alan 1. kuşakta %25-48 arasında bir desteğin varlığı göze çarpmaktadır. 1. kuşağın merkezinde bulunan mahallelerde bu temsil %25-37 arasında kalmaktadır. 2. ve 3. kuşaklarda ise ortalama üzeri ve ortalama altı yerleşmelerin birbirine karıştığı göze çarpmaktadır. Özellikle Osmangazi ve Nilüfer ilçelerinde Balkan kökenli göçmenlerin yoğunlaştığı alanlarda ortalamanın üzerinde oy alınırken, Yıldırım'da Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin yoğunlukla ikamet ettiği Ankara Yolu'nun kuzeyinde kalan alanda ise ağırlıklı ortalamanın altında oy alınmıştır. Yolun güneyinde kalan alanda ise ortalamanın üzerinde oy alan mahallelerin oluşturduğu kümeler bulunmaktadır.

Giderek artan bir oranda destek bulan M. Sol kanadın, ilçeler düzeyinde de belirli alanlarda daha fazla temsili bulduğu ve desteklendiği görülmektedir. Bu alanların özellikle sosyo-ekonomik ve demografik açıdan orta ve üst tabakanın ikamet ettiği ve yine ağırlıklı olarak Balkan kökenli seçmenlerin bulunduğu alanlara tekabül ettiği izlenmektedir. Bir diğer önemli husus ise Alevi kökenli seçmenlerdir. Çalışma sahasında Alevilerin oy tercihlerinde M. Sol ideolojiye sahip partilerin önemli bir yer tuttuğunu görmekle birlikte, bu olgu genellenememektedir. Nitekim bahsi geçen alanlardaki Alevilerin tamamı M. Sol kanada oy verir ya da bu alanda M. Sol'a oy veren seçmenin tamamı Alevi kişilerdir demek doğru değildir. Ayrıca bu mahalle/köylerdeki Alevi nüfusunun toplam nüfusa oranlarının düşük olma durumu da söz konusu olabilmektedir. Bu durum çerçevesinde bahsi geçen alanlarda ikamet eden Alevi nüfusunun tamamının M. Sol partilere oy verdiği düşünülse dahi, M. Sol oyların ortalamanın altında olabileceği unutulmamalıdır.

Şekil 35. Bursa'da K.M. oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (1995-1999)

1999 seçimlerine gidilirken oluşan siyasi atmosferin karşılığı, Bursa tarihinde ilk kez M. Sol kanadın bu denli önemli oranda oy almasıyla sonuçlanmıştır. Öcalan'ın yakalanmasının sandıktaki karşılığı, DSP ve MHP lehine olmuştur. Bir önceki seçimlerde baraj altında kalan MHP'nin, bu seçimlerde oluşan siyasal alt yapının etkisiyle oylarını yükseltmesi önemlidir. Ancak bu siyasal atmosferin oluşmasında etkili olan bu iki parti olmasına rağmen, Bursa'da seçimlerin DSP lehine sonuçlanması, ilin seçim tarihi açısından oldukça dikkat çekicidir. Nitekim M. Sol siyasetin egemen olduğu ilde, M. Sol'da yer alan bir parti yerine yine sağ kanatta yer alan bir partinin seçilmesi beklenirdi. Ancak ilin nüfus yapısı, aldığı göçlerle şekillenmektedir. Bu kapsamda Alpkaya (1999), Bursa halkının hoşgörüsü yüksek ve Milliyetçiliği ülke sevgisi ile eşleştiren bir toplum haline geldiğini belirtmektedir. DSP'nin de seçim sürecindeki söylemlerini düşünüldüğünde, ilde neden MHP yerine DSP'nin önde geldiği anlaşılabilir. Bu durum Bursa seçiminin ideolojisinin, genel olarak sağ kanada mı yoksa merkeze mi daha yakın olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

1995 genel seçimlerinde Kürt Milliyetçisi kanadın aldığı oylar ayrıntılı olarak incelediğinde; ideolojinin il genelinde %1'lik bir karşılık bulduğu görülmektedir. İdeolojinin, aldığı göçlere bağlı olarak bazı spesifik alanlarda destek bulduğu izlenmektedir. Bu alanlara ayrıntılı olarak bakıldığında (Şekil 35):

- En yüksek oyu (%40) İnegöl Gedikpınar Köyü'nden almıştır. Köyün nüfus yapısı incelendiğinde; Abaza, Bulgaristan, Bilecik ve Doğu Anadolu göçmenlerinin ağırlıklı olduğu göze çarpmaktadır. İnegöl ilçesine bağlı Huzur (Çakırçiftliği-%12) ve Hamitabat Köylerinde de (%10) K.M.'ye önemli oranda destek sağlanmıştır. Huzur Köyü'nde Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Hamitabat Köyü'nde ise Muş, Bitlis ve Van'dan göç etmiş kişiler ikamet etmektedir.

- Yenişehir ilçesine bağlı Kiblepınar Köyü'nde Doğu Anadolu kökenli göçmenler K.M. oylarını %35'e çıkarmıştır.

- K.M. en ilginç destek, Keles ilçesine bağlı Kirazlı (Domalı) Köyü'nden gelmiştir. %25 oranında oy alınan köyde, halkın K.M.'ye oy verme nedeni tepkiseldir. Saha çalışmasında elde edilen bilgiye göre genel seçimler öncesi CHP'nin köye ziyaret sözünü tutmaması üzerine, halktan bir grup kendi aralarında anlaşarak tepkilerini göstermek amacı ile oylarını K.M. yönünde kullanmışlardır.

- Karacabey ilçesine bağlı Dağesemen Köyü'nde destek oranı %16'dır. Köyün nüfus yapısına bakıldığında Kars, Muş ve Ağrı illerinden gelen göçmenlerin yaşadığı görülmektedir.

- K.M. Tunceli-Dersim ve Doğu Anadolu'dan göç alan Kestel ilçesine bağlı Kale Mahallesi'nde %11 oranında oy almıştır. Komşusu olan Gürsu'da %11 oranında destek veren Adaköy Köyü'nde Tuncelili ve Erzincanlıların yoğun olarak ikamet ettiği bilinmektedir.

- Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Tırnova Köyü'nde destek %10 oranındadır. Köyde Muş'tan gelenlerin yoğunlaştığı görülmektedir.

- Yıldırım'a bağlı Mevlana (%10) ve Ulus (%10) Mahalleleri ile Osmangazi'ye bağlı Emek (%6) Beldesi ve Geçit (%5) Mahallesi'nde K.M. ideolojisine sahip seçmen tabanının varlığı görülmektedir. Bahsi geçen alanlarda ağırlıklı olarak Doğu Anadolu kökenli göçmenler bulunmaktadır.

1999 genel seçimlerinde de K.M.'nin bir önceki seçim sonuçlarına benzer bir sonuç elde ettiği izlenmektedir. Aldığı göçlere bağlı olarak bazı spesifik alanlarda destek bulduğu görülmektedir. En yüksek destek (%31) İnegöl ilçesi Çakırçiftliği (Huzur) Köyü'nden gelmiştir. Bir önceki seçimlerde oy aldığı alanları koruduğu ve yer yer aldığı desteği arttırdığı görülürken, %5 ve üzeri oy aldığı yeni alanların varlığı da göze çarpmaktadır. Yeni eklenen bu alanlara ayrıntılı olarak bakıldığında (Şekil 35):

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan iç göç alan İnegöl ilçesine bağlı Alanyurt Beldesi'nden %7 oranında oy almıştır.

- Yenişehir ilçesine bağlı Yılmaz (%21) ve Tabaklar (%9) Mahallelerinden önemli oranda oy alındığı görülmektedir. Mahallelerin nüfus yapılarına bakıldığında Yılmaz Mahallesi'nde Mardin, Tabaklar Mahallesi'nde ise Bitlis kökenli göçmenlerin ikamet ettiği görülmektedir.

- Yıldırım'a bağlı Karapınar (%12), Şirinevler (%11), Değirmenönü (%10), Fidyekızık (%10), Hacivat (%9), Erikli (%8), Akçağlayan (%6), Yavuzselim (%6), Esenevler (%5), Çınarönü (%5) Mahalleleri ile Hamalıkızık (%7) Köyü'nde K.M.'yi destekleyenlerin olduğu tespit edilmiştir. Bu alanlar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden önemli miktarda göç almakta ve mahallelerde kökene dayalı kümeleşmelerin olduğu bilinmektedir.

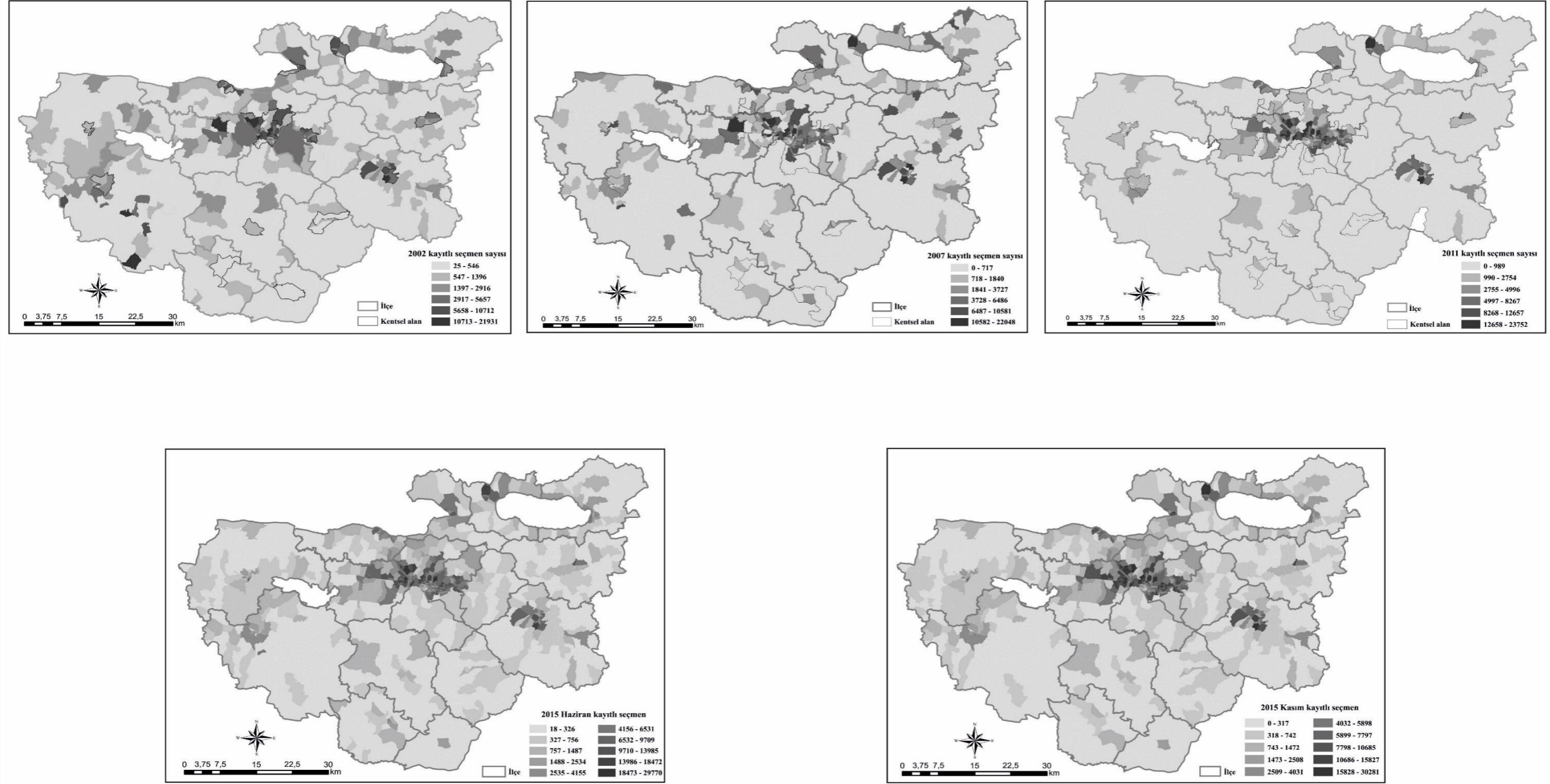
- Doğu Anadolu kökenli göçmenlerinin yoğun olarak ikamet ettiği Osmangazi'ye bağlı Panayır (%6) ve Doğanevler (%6) Mahallelerinde K.M. ideolojisine sahip seçmen tabanının varlığı görülmektedir.

- Nilüfer ilçesine bağlı Işıktepe (%9), Ahmetyesevi (%8) ve Balat (%6) Mahallelerinde %5'in üzerinde oy alınmıştır.

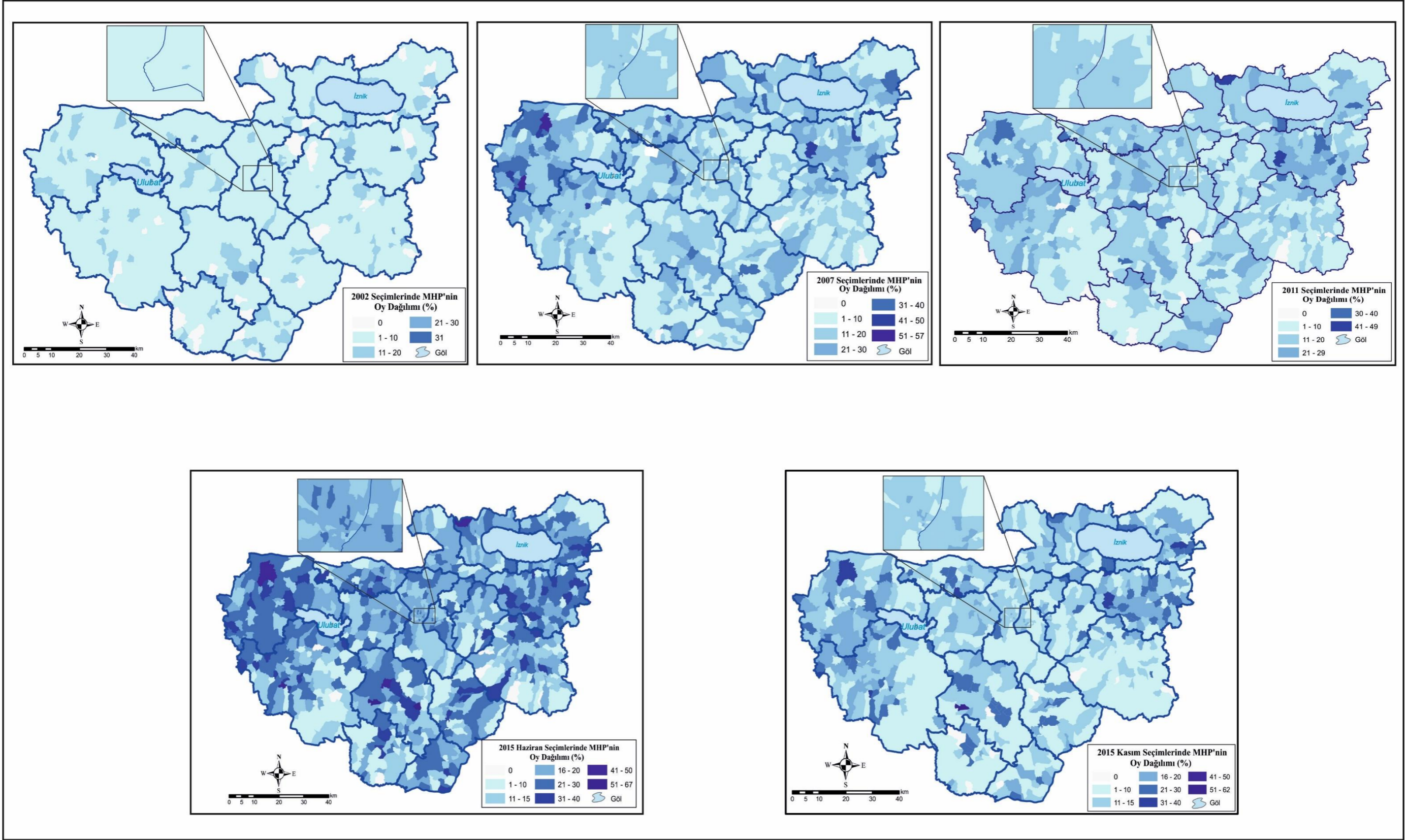
Tepkisel olarak verilen oyların dışında, Bursa'da K.M. yönündeki oyların, göçmen tabanının köken bölgesiyle doğrudan ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. İlde K.M. oylarının kökenle yüksek düzeyde bir ilişkisinin olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Etnik kökene bağlı olarak her Doğu, Güneydoğu Anadolu ve Kürtlerin seçmen tercihini K.M. yönünde kullanacağı söylenemez. Ancak K.M. yönünde gelen oyların %90'ından fazlasını ise seçmenin kimliği ile doğrudan ilişkisinin olduğu açıktır. Ayrıca yıllar içerisinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan alınan göçlerin artmasıyla birlikte, Bursa'da K.M.'ye oy veren seçmen ve yerleşme sayısının da arttığı görülmektedir. Özellikle halk arasında Kürt gelinler olarak adlandırılan, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan evlilik amacıyla Bursa'ya göç eden kadın göçmenlerin de K.M.'nin aldığı oylara katkı sağladığı bilinmektedir. Bahsi geçen gelinler yoğunlukla Dağ Yöresi ilçelerinde bulunan köylere gelin olarak gelmektedirler.

5.3.2. Bursa'da Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde Değerlendirilmesi (2002-2015 Kasım)

2002-2015 Kasım döneminde, kayıtlı seçmenin en yoğun olduğu alanları kent merkezinde yer alan ilçelerde (Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım) bulunan mahalleler oluşturmakla birlikte, kent merkezine yakın Kestel, Gürsu ve İnegöl ilçelerinin kentsel alanlarında da önemli miktarda kayıtlı seçmenin varlığı göze çarpmaktadır (Tablo 13). Kentsel alanların çevresinde görülen nüfus artışı devam etmiştir. Uludağ ve güneyinde kalan hat boyunca kayıtlı seçmen sayısının en düşük olduğu alanların varlığı görülmektedir. Kent merkezi ve çevresinin aldığı göçler ve nüfus artışı neticesinde kayıtlı seçmen sayısı artış gösterirken, kırsal alanlarda ve özellikle Dağ Yöresi'nde yaşanan göçler neticesinde kayıtlı seçmen sayısında yaşanan düşüş devam etmiştir (Şekil 36).

Şekil 36. Bursa'da mahallelere göre kayıtlı seçmenin oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)

Şekil 37. Bursa'da MHP oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)

Tablo 13.

Bursa'da kayıtlı seçmen sayısı (2002-2015 Kasım)

Kayıtlı Seçmenin Bulunduğu Yerleşme Sayısı									
Yıl		En Yüksek Kayıtlı Seçmen Sayısı	Ortalama Kayıtlı Seçmen Sayısı	Toplam Seçmen Sayısı	2.000 ve Altı	2.001-5.000	5.001-10.000	10.001 ve Üzeri	Toplam
1991	Kır	5.440	376	260.484	706	9	-	-	715
	Kent	9.946	2.585	666.859	96	119	43	-	258
	Toplam			927.343	802	128	43	-	973
1995	Kır	9.172	402	288.549	272	9	1	-	282
	Kent	15.095	3.098	871.165	563	85	56	7	711
	Toplam			1.159.714	835	94	57	7	993
1999	Kır	12.630	445	319.797	699	14	5	1	719
	Kent	18.669	3.276	970.079	135	90	57	10	292
	Toplam			1.289.876	834	104	62	11	1011

2002 genel seçimlerinde MHP'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%6) ve kentsel (%7) alanlardan aldıkları destekler açısından önemli bir farkın olmadığı göze çarpmaktadır. Toplamda alınan oylar %6'dır. 1999 seçimlerinde yaşanan siyasal atmosferin etkisiyle %15'lere çıkan oy oranının, bu atmosferin etkisinden çıktığında 1995'teki destek oranına geri döndüğü görülmektedir. T.M.'nin aldığı en yüksek oy ise %31'dir (Yenişehir Karacaahmet Köyü). 2002 seçimlerinde MHP için uç değer bulunmamaktadır. Oy dağılımına bakıldığında MHP'nin önemli oranda desteklendiği alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 37):

- Bursa kent merkezinde T.M.'ye verilen destek oranının %1-%14 aralığında olduğu görülmektedir. Yer yer ortalamanın üstünde oy veren mahalle kümelerine rağmen ağırlıklı olarak ortalamanın altında oy aldığı göze çarpmaktadır.
- Bursa kent merkezinin 1. ve 2. kuşağı dışında, özellikle Yıldırım ilçesinde Ankara Yolu'nun güneyinde kalan alanda ortalamanın üzerinde oy alan mahallelerin varlığı gözlenmektedir. Bahsi geçen mahallelerde Kuzeydoğu Anadolu ve Karadeniz göçmenlerinin yoğunlukta olduğu bilinmektedir. Bu bölgelerden en yoğun göçler ise Erzurum, Samsun, Artvin ve Trabzon illerinden gerçekleşmektedir.
- Gemlik ilçesinin kırsal alanlarında %7-%15 arasında destek görmüştür.
- Orhaneli kent merkezi de dahil olmak üzere kentsel alanın kuzeyi ve güneyi boyunca uzanan hatta, MHP'ye olan destek %7-%28 oranındadır.

- Orhangazi'nin güneyinden başlayıp Yenişehir ve İnegöl'ün kuzeyini kapsayan hatta destek oranının %7-%25 arasında olduğu izlenmektedir.

- İznik ilçesinin güneyinde yer alan bölümde destek oranı %7-%23 arasında gerçekleşmiştir. Ayrıca yine bazı lokal alanlarda (İnegöl Sultaniye Köyü-%27, Büyükorhan Derecik Köyü-%25, Mudanya Yaylacık Köyü-%24, Karacabey Taşlık Köyü-%21, Harmancık Akpınar Köyü-%21) il ortalamasına göre önemli oranda başarı sağladığı izlenmektedir.

- Harmancık ilçesinde MHP'yi destekleme oranının %28'lere kadar çıktığı izlenmektedir.

- İl geneline bakıldığında genel olarak Kestel ve Gürsu ilçeleri hariç tüm ilçelerde il ortalamasının üzerinde MHP'yi destekleyen kümelerin varlığı göze çarpmaktadır. Bu kümeler genellikle %7-%12 oranındadır.

2007 genel seçimlerinde MHP'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%15) ve kentsel (%14) alanlardan aldıkları destekler açısından önemli bir farkın olmadığı göze çarpmaktadır. İl genelinde %14 oranında destek bulan MHP'nin aldığı en yüksek oy ise %57'dir (Karacabey Sazlıca Köyü). 2007 seçimlerinde MHP için uç değer bulunmamaktadır. Bir önceki seçime göre farklılık gösteren alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 37):

- Karacabey ilçesinin batı ve kuzeybatı bölgeleri hariç geri kalan alanın neredeyse tamamında ortalamanın üzerinde ve yer yer çok üzerinde olacak şekilde destek aldığı göze çarpmaktadır. Bazı noktalarda bu desteğin %50'nin üzerine çıktığı da görülmektedir. Mustafakemalpaşa ile sınır komşusu olduğu bölgelerde de benzer şekilde ortalamanın üzerinde ve yer yer çok üzerinde (%20-%34) oy alan yerleşmelerin varlığı göze çarpmaktadır. Ayrıca Mustafakemalpaşa ilçesi kent merkezinde ve kentsel alanın güneyinde ortalamanın üzerinde (%16-%34) oy alan yerleşmelerin varlığı izlenmektedir.

- Dağ Yöresi ilçelerinde ortalamanın üzerinde (%16-%34) destek sağlanan alanların yanı sıra özellikle kentsel alanlarda seçmenlerin MHP'ye olan desteğinin %15-%30 aralığında olduğu görülmektedir.

- İznik ilçesinde kentsel alanda ve çevresinde ortalama üzerinde (%16-%30) destek sağlanmıştır. Dikkat çeken nokta ise 1991-1999 arasında S.İ.'nin kalesi olan Samanlı

Dağları'ndan %1-4 arasında oy almasıdır. Bu alanın kendisini AKP'nin ideolojisine temsil ettiği görülmektedir.

- Yenişehir ilçesinin kuzeydoğu kesimi hariç neredeyse tamamında %10'un üzerinde desteğin olduğu izlenmekte olup ilçe genelinde bu desteğin ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir. İnegöl ile sınır komşusu olduğu alanlarda da ortalama üzeri desteğin devam ettiği görülmektedir. İnegöl'ün geneline bakıldığında ise parçalı olarak yer yer ortalamasının üzerinde (%18-%36) destek aldığı anlaşılmaktadır.

- Gemlik, Orhangazi ve Mudanya ilçelerinde de ortalama üzerinde oy alan yerleşimlerin varlığı tespit edilmekle birlikte bu alanların genellikle parçalı yapılara sahip olduğu göze çarpmaktadır.

- Kent merkezinde MHP'nin yer yer ortalama üzerinde oy aldığı alanların varlığı görülmekle birlikte genel olarak %10-%15 arasında destek aldığı görülmektedir. Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun güneyinde kalan yerleşmelerde ortalama üzeri destek sağlayan alanların yoğunlaştığı görülmekle birlikte Yıldırım ilçesinde ortalama üzeri oy alan yerleşme sayısının az olması dikkat çekicidir. Nitekim Bursa'da her ilçede hatırı sayılır miktarda Erzurumlu göçmen ikamet etmekte olup en yoğun ikamet ettikleri alanı ise Yıldırım ilçesidir. Ancak yoğun olarak Erzurumlu göçmenlerin ikamet ettiği mahallelere bakıldığında birkaç mahalle dışında MHP'ye olan desteğin ortalama altında olduğu görülmektedir. Ortalama üzerinde olan Yavuzselim, Değirmenlikızık, Kurtoğlu ve Namazgah Mahallelerinde ise destek %15-%19 arasında olmuştur.

2011 genel seçimlerinde MHP'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%13) ve kentsel (%16) alanlardan aldıkları destekler açısından üç puanlık bir farkın olduğu göze çarpmaktadır. İl genelinde %14 oranında destek bulan MHP'nin aldığı en yüksek oy ise %49'dur (Yenişehir Koyunhisar Köyü). 2011 seçimlerinde MHP için uç değer bulunmamaktadır. Önceki seçime göre farklılık gösteren alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 37):

- Karacabey ilçesinde mahalle ve köylerden alınan oylarda %4-%5 oranında bir düşüş olmakla birlikte verilen destek ortalama üzerinde seyretmiştir.

- Yenişehir ilçesinde verilen desteğin artış gösterdiği ve ilçe genelinde ortalamasının üzerinde (%15-%22) olduğu gözlenmektedir.

- Harmancık'ta verilen desteğin artış göstererek ilçe genelinde %13-%18 aralığında olduğu izlenmektedir.

2015 Haziran genel seçimlerinde MHP'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; il genelinde %17 oranında destek bulan MHP'nin aldığı en yüksek oy ise %67'dir (Orhaneli Dündar Mahallesi). 2015 Haziran seçimlerinde MHP için uç değer bulunmamaktadır. Seçimlerde içerisinde bulunulan siyasi atmosferin etkisiyle, MHP'nin aldığı oylarda ve bu oyların mekânsal dağılımında bazı önemli değişikliklerin yaşandığı gözlenmektedir. Bu alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 37):

- Karacabey genelinde MHP'nin aldığı oy oranlarında önemli bir artışın olduğu ve ilçenin neredeyse tamamında ortalamanın üzerinde ve yer yer çok üzerinde olacak şekilde destek aldığı göze çarpmaktadır. Yer yer bu desteğin %50'lere yaklaştığı görülmektedir. Mustafakemalpaşa ile sınır komşusu olduğu bölgelerde de benzer şekilde ortalamanın üzerinde ve yer yer çok üzerinde (%18-%35) oy alan yerleşmelerin varlığı göze çarpmaktadır. Ayrıca Mustafakemalpaşa ilçesinin kent merkezinde ve kentsel alanın güneyinde ortalamanın üzerinde (%17-%46) oy alan yerleşmelerin varlığı izlenmektedir.

- Kuzeyde Mudanya ilçesinden başlayıp güneyde Büyükorhan ilçesine kadar devam eden hat boyunca ortalama üzeri oy alan alanların kendi içerisinde kuzey-güney hattı boyunca kümelenedikleri görülmektedir.

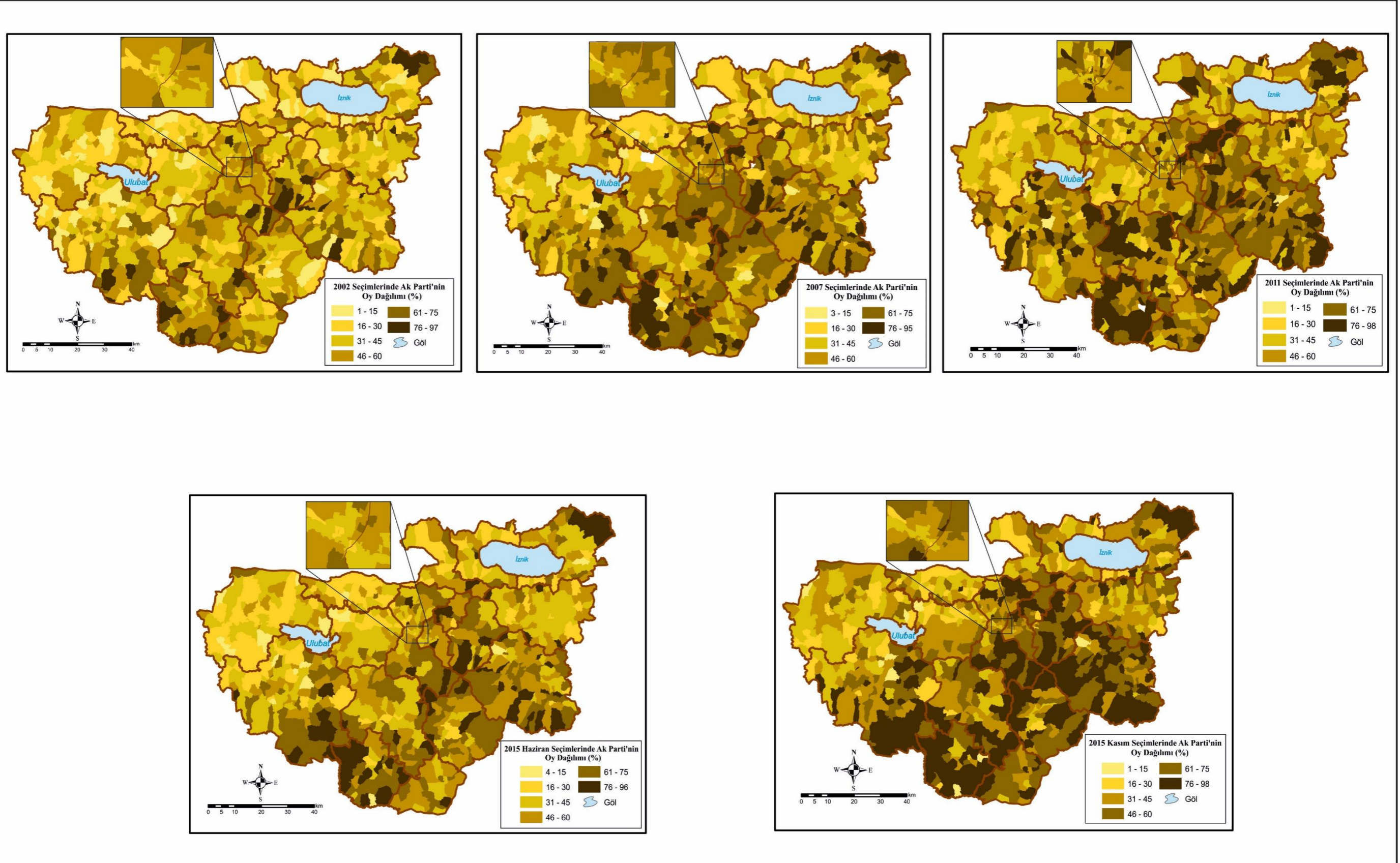
- İlin kuzeybatı sınırından yer alan Orhangazi ve İznik ilçelerinden başlayan ve batı sınırını takip ederek güney sınırında yer alan Orhaneli ilçesine kadar devam eden hat boyunca ortalama üzeri ve çok üzeri oy alanların varlığı gözlenmektedir. İnegöl ilçesi bu hattı bozan tek ilçe olurken özellikle Yenişehir ilçesinde görülen destekleme düzeyi önemlidir. Nitekim bu ilçede MHP'ye olan desteğin yer yer küçük kesintiler olmakla birlikte ağırlıkla %18-%40 arasında olduğu izlenmektedir.

2015 Kasım genel seçimlerinde MHP'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; il genelinde %12 oranında) destek bulan MHP'nin aldığı en yüksek oy %62'dir (Orhaneli Dündar Mahallesi). 2015 Kasım seçimlerinde MHP için uç değer bulunmamaktadır. Önceki seçime göre farklılık gösteren alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 37):

- Genel olarak MHP'nin aldığı oylarda bir düşüşün yaşandığı gözlenmekle birlikte ortalama üzeri ve çok üzeri oy aldığı alanların dağılımında önemli bir değişimin yaşanmadığı gözlenmektedir. 2015 Haziran sonuçları ile kıyaslandığında genel olarak bir önceki seçim için bahsedilen üç hattın varlığı durmakla birlikte destek düzeyinde bir düşüşün yaşandığı izlenmektedir. Bu düşüş Karacabey ve Mustafakemalpaşa ilçeleri için ortalama %5-%6, Mudanya ve Büyükşehir ilçe arasında bulunan hat için %4-%5 ve Kuzeybatı-batı ve güneyde yer alan hat için %6-%7 oranında olduğu görülmektedir.

MHP'nin il genelinde %12-14 civarında destek bulmuştur. Ancak önemli siyasi olayların etkisinde yapılan seçimlerde MHP'nin aldığı destek oranını arttırması, partinin Bursa için bir noktada siyasi tepki gösterme aracı olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Nitekim 1999, 2007 ve 2015 Haziran seçimlerinde yaşanan siyasal atmosferi ve bu atmosferin sandıkta MHP için yansıyan sonuçlarını göz önünde bulundurursak, bu savın doğru olduğu görülmektedir.

2002 genel seçimlerinde AK Parti'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%40) ve kentsel (%42) alanlardan aldığı destekler açısından iki puanlık bir farkın olduğu görülmektedir. İl genelinde %41 oranında destek bulan AK aldığı en yüksek oy ise %97'dir (Mustafakemalpaşa Yaylaçayır Köyü). 2002 seçimlerinde Ak Parti için uç değer bulunmamaktadır. Oy dağılımına bakıldığında ise AK Parti'nin aldığı önemli oranda desteklendiği alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 38):

Şekil 38. Bursa'da AK Parti oylarının mahalleler düzeyinde oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)

- Uludağ'ın güneyine doğru gidildikçe alınan destek oranının arttığı görülmektedir. Özellikle Büyükorhan ve Harmancık ilçelerinde bu destek oranının daha da artış gösterdiği izlenmektedir. 1991-1999 dönemleri arasında S.İ.'nin önemli bir destekçisi olan bu alanın 2002 seçimlerinde AK Parti'yi desteklediği izlenmektedir. Yine sınır komşusu olduğu Mustafakemalpaşa ilçesinin de orta, batı ve güney kesimlerinde benzer kümeler bulunmaktadır. Bu alanda destek %54-%97 aralığındadır.
- Karacabey'de yer yer ortalamanın üzerinde oy alan yerleşmeler bulunmaktadır.
- İnegöl'de yer yer ortalamanın üzerinde ve çok üzerinde desteğin olduğu görülmekle birlikte dağınıklık söz konusudur.
- İznik'in kuzey ve kuzeybatısında ortalamanın üzerinde ve çok üzerinde oy alan yerleşmeler bulunmaktadır. S.İ.'nin güçlü şekilde desteklendiği bu alanda da oyların AK Parti'ye yöneldiği izlenmektedir. Bu destek oranının %72-%91 arasında olduğu görülmektedir. Komşusu olan Yenişehir'de dağınık olmakla birlikte yer yer ortalama üzeri ve çok üzeri oy alan (%45-%82) yerleşmeler bulunmaktadır.
- 2002 seçimlerinde kentsel alanda görülen kuşaksal yapıda bazı değişimlerin olduğu göze çarpmaktadır. Öncelikle birinci kuşak olarak adlandırdığımız ve eski yerleşim birimlerinin bulunduğu (Çekirge, Mollaarap, Çırpan, Kızıyakup, Yeşil vb. Mahalleler) alanda AK Parti'yi destekleme oranının %19-%23 arasındadır. 1991-1999 seçimleri arasında kuşaklar içerisinde M. Sağ'ın en yüksek olarak desteklediği kuşağın bu olduğu bilinmekle birlikte 2002 seçimlerinde bu orana ulaşamadığı gözlenmektedir. Bu alanın çevresinde ise öncelikle ortalamanın üzerinde ve sonrasında çok üzerinde oy alan alanların varlığı görülmektedir. Ancak bu oy değişkenliği bazı alanlarda birbiriyle karışmıştır. Osmangazi ilçesinin batısında yer alan ve ağırlıklı olarak Bulgaristan kökenli ve ilin kendi ilçelerinden aldığı göçlerin yoğun olduğu üçüncü kuşak olarak ifade edilen yerleşmelerde ise AK Parti'nin aldığı oy oranının %19-%33 arasında olduğu izlenmektedir. Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun kuzeyinde kalan alanda da benzer bir yapı söz konusudur. İlçenin kuzeyde kalan alanlarında AK Parti'ye olan destek ortalamanın altındadır. Güneyinde kalan alanlarda ise destek düzeyi daha yüksektir. Yıldırım ilçesinde ise neredeyse tüm yerleşim birimlerinden ortalamanın üzerinde oy almakla birlikte AK Parti'nin Ankara Yolu'nun kuzeyinde kalan yerleşmelerde, güneyinde kalanlara oranla daha yüksek destek sağladığı izlenmektedir.

2007 genel seçimlerinde AK Parti'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%53) ve kentsel (%49) alanlardan aldıkları destek açısından dört puanlık bir farkın olduğu görülmektedir. İl genelinde %51 oranında destek bulan AK Parti'nin aldığı en yüksek oy ise %95'tir (İnegöl Gedikpınar Köyü). 2007 seçimlerinde Ak Parti için uç değer bulunmamaktadır. Bir önceki seçime göre alınan oy oranları artış göstererek destek alanları devamlılığını sürdürmüştür. Farklılık gösteren bazı alanlarda bulunmaktadır. Bu alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 38):

- Dağ Yöresi ilçelerinden alınan oylar artış göstermekle birlikte ilçe merkezlerinde AK Parti'nin aldığı oyların ortalamayı geçemediği (Büyükorhan (%22-%50), Harmancık (%42-%61), Keles (%42-%58) ve Orhaneli (%37-%43)) görülmektedir. Bahsi geçen kentsel alanlarda MHP ve CHP'nin de aldığı oylara bağlı olarak seçmen davranışlarında, çeşitliliğin yaşandığı göze çarpmaktadır. Nitekim sınırlı miktarda da olsa alınan göçler, çeşitli kamusal alanların varlığı, sosyo-ekonomik ve demografik seviyesi ilçelerin diğer alanlarına görece daha yüksek olan kişilerin bu alanlarda ikamet etmesi, seçmen davranışının çeşitlenmesi üzerinde önemli katkılar sunmaktadır.

- Kentsel alanda bir önceki seçimlere benzer olarak birinci kuşak olarak adlandırdığımız ve eski yerleşim birimlerinin bulunduğu (Namazgâh, Karaağaç, Çırpan, Şehreküstü, Alacamescit vb. Mahalleler) alanda AK Parti'yi destekleme oranının düşük olduğu (%25-%37) göze çarpmaktadır. Bu alanı çevreleyen kuşakta (Kızıyakup, Hocataşkın, Mollaarp, Pınarbaşı, Doburca vb. Mahalleler) ise alınan oy oranı %38-52 aralığındadır. Bu kuşağı çevreleyen kuşaktan ise %53-66 aralığında destek sağlanmıştır. Bu desteğin Yıldırım ilçesinde bazı mahallelerde ortalamanın çok üzerine çıktığı görülmektedir. Bu hattın devamını da Gürsu ilçesinin kuzeyine doğru gidildikçe oy oranlarının önemli düzeyde artış göstermektedir. Kestel ilçesinde de ilçenin genelinde ortalama üstü ve çok üstü desteğin sağlandığı izlenmektedir. Ancak Gürsu ile Kestel ilçesinin sınır komşusu olduğu, önemli oranda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç alan ve Alevi nüfusa sahip olan mahallelerde (Adaköy, İstiklal, Ahmetvefikpaşa, Kale, İsabey) ortalamanın altına oy almıştır. Bahsi geçen alanlarda CHP, MHP ve SP'ye oyların verildiği ve seçmen davranışlarında çeşitliliğin olduğu izlenmektedir. Kentsel alanın batısına doğru gidildikçe profil değişmekte ve bir önceki seçim ile olan benzerliğini korumaktadır.

2011 genel seçimlerinde AK Parti'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%56) ve kentsel (%48) alanlardan aldıkları destek açısından sekiz puanlık bir farkın olduğu ve kır kent arası farkın açıldığı görülmektedir. İl genelinde %53 oranında destek bulan AK Parti'nin aldığı en yüksek oy ise %98'dir (İznik Kırınıt Köyü). 2011 seçimlerinde Ak Parti için uç değer bulunmamaktadır. AK Parti'nin destek alanları devamlılığını sürdürmekle birlikte, parti oy oranını da arttırmıştır. Ancak bir önceki seçime göre farklılık gösteren bazı alanlarda bulunmaktadır. Bu alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 38):

- Kentsel alanda kuşaksal yapıda değişimlerin yaşandığı göze çarpmaktadır. Birinci kuşağın yer aldığı alan (Çekirge-Kükürtlü-Çırpan-Alaaddin-Mollararap-Yenimahalle- Namazgâh %18-%36) ve ikinci kuşağın (%38-%53) yer aldığı alanın genişlediği görülmektedir. Üçüncü kuşağın (%54-%73) yer aldığı alanın ise parçalandığı ve daraldığı gözlenmektedir. Bu kuşağın sadece Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinin kuzeyinde oluşturduğu kümeler mevcuttur.

2015 Haziran genel seçimlerinde AK Parti'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; il genelinde %44 oranında destek bulan AK Parti'nin aldığı en yüksek oy ise %96'dır (İnegöl Bahçekaya Mahallesi). 2015 Haziran seçimlerinde Ak Parti için uç değer bulunmamaktadır. Siyasi atmosferin etkisiyle AK Parti'nin aldığı oylarda önemli bir düşüşün yaşandığı seçimlerde, sandık sonuçlarına bağlı olarak seçim haritasının da değiştiği gözlemlenmektedir. İlde partinin aldığı oy oranı düşmüş, ancak ortalama üzerinde oy veren alan sayısı artış göstermiştir. Bu değişim incelenirse (Şekil 38):

- Orhaneli ilçesi hariç Dağ Yöresinde AK Parti'ye olan desteğinin ağırlıklı olarak ortalamanın çok üstünde (%62-%94) olduğu görülmektedir. Orhaneli ilçesinde ise destek (%34-%59), yer yer ortalama üstü olmakla birlikte ortalamanın altında alanlar da bulunmaktadır.

- İnegöl ilçesinde AK Parti yoğun (%45-%96) bir şekilde desteklenmiştir.
- Samanlı Dağları'nda bulunan kırsal karakterli alanlarda ve Orhangazi ilçesinin güneyinden de alınan oylar yüksektir.

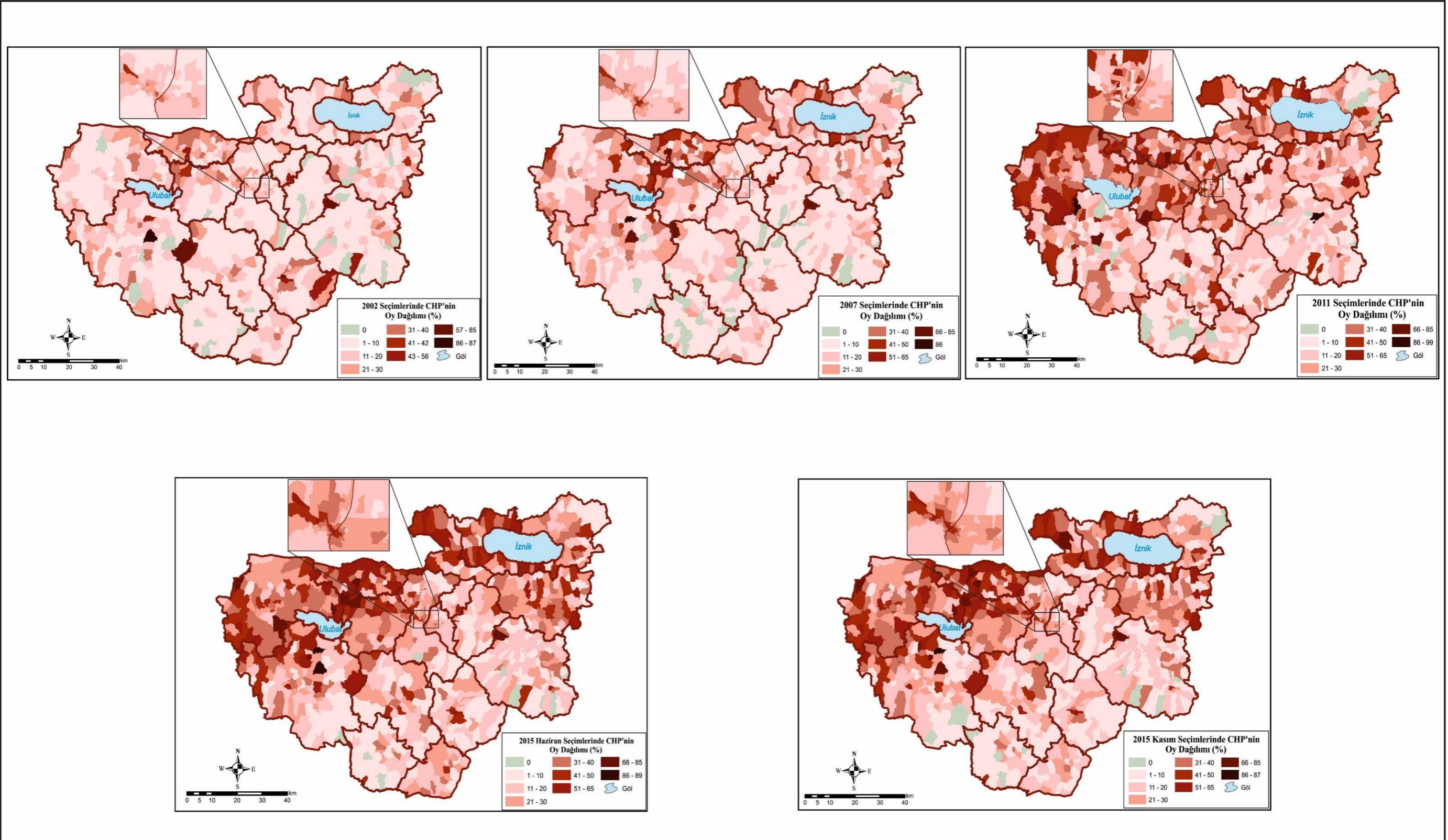
- Merkezde yer alan birinci kuşak, bir önceki seçimlerdeki yapısı ile benzerlik göstermektedir. Alandan %21-%35 aralında oy alınmıştır. Bu kuşağın kuzeybatı ve güneydoğu hattı boyunca uzanan alanda ise oylar %36-%44 aralığındadır. İkinci kuşak

(%45-%65) ise alanını daha da genişleterek üçüncü kuşağın alanının önemli bir kısmını kendine katmıştır. Üçüncü kuşak (%61-%77) olarak tabir ettiğimiz ve AK Parti oylarının merkezde en yükseğe ulaştığı alan ise oldukça daralmış ve bazı lokal yerleşmelerle sınırlı kalmıştır. Yıldırım ve Nilüfer ilçelerinde AK Parti'nin desteklenme düzeyi açısından kuzey-güney farkı devam etmektedir.

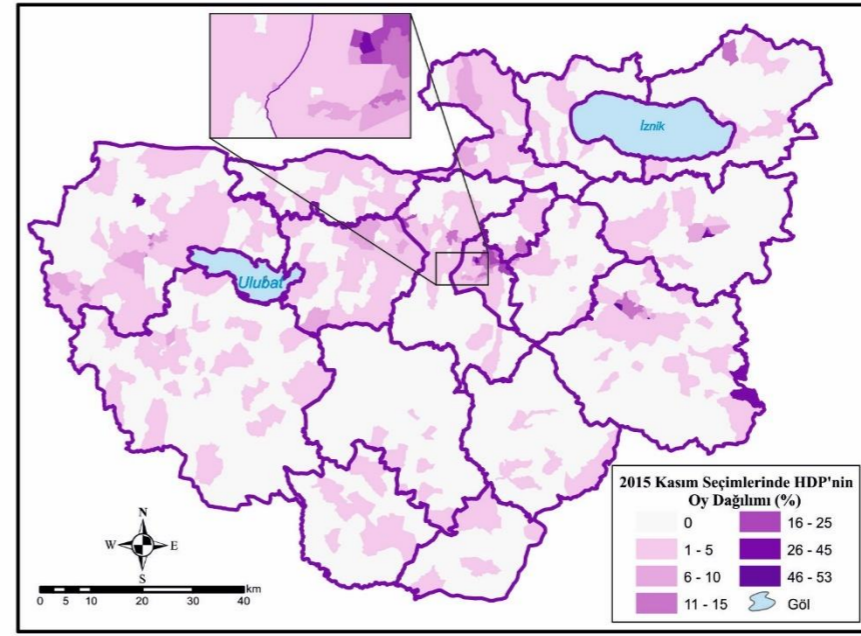
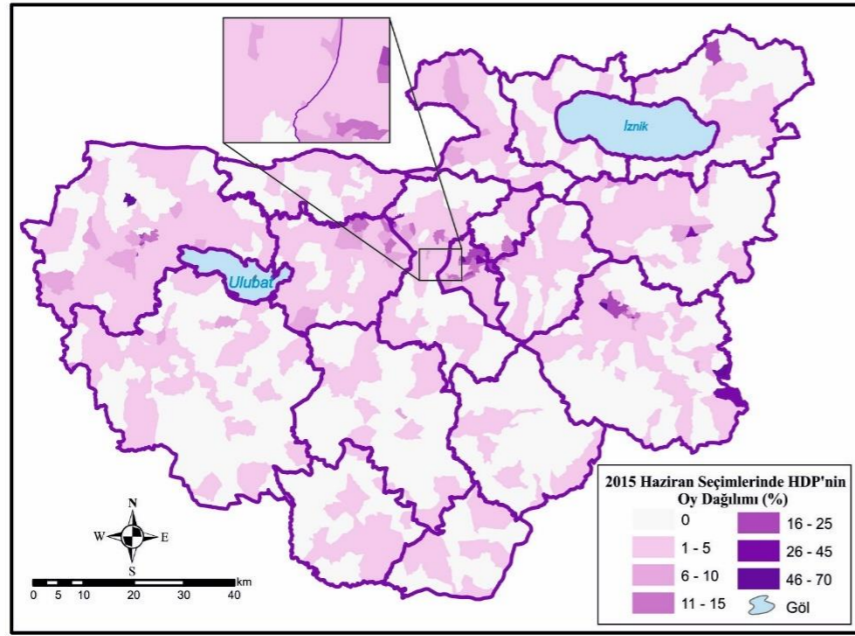
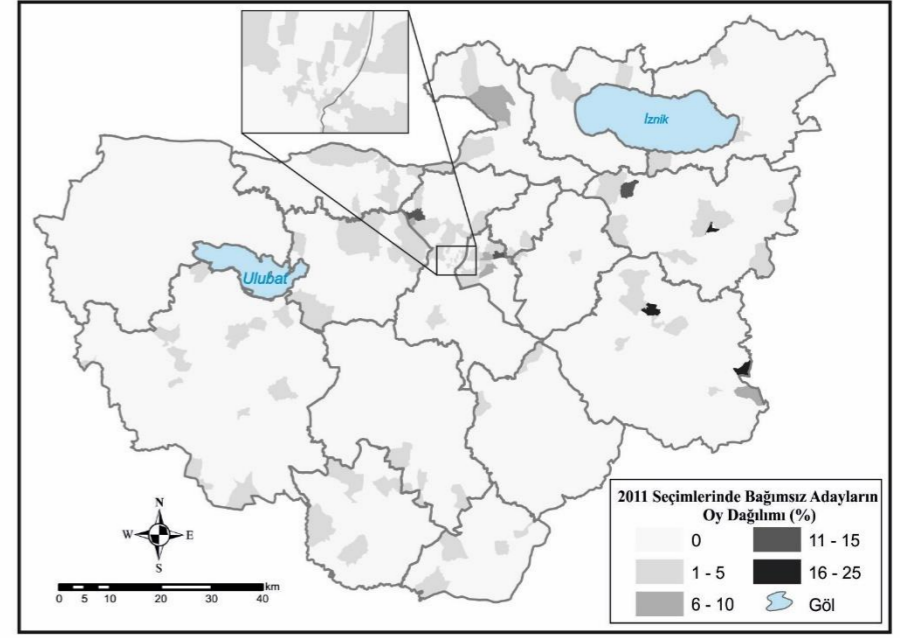
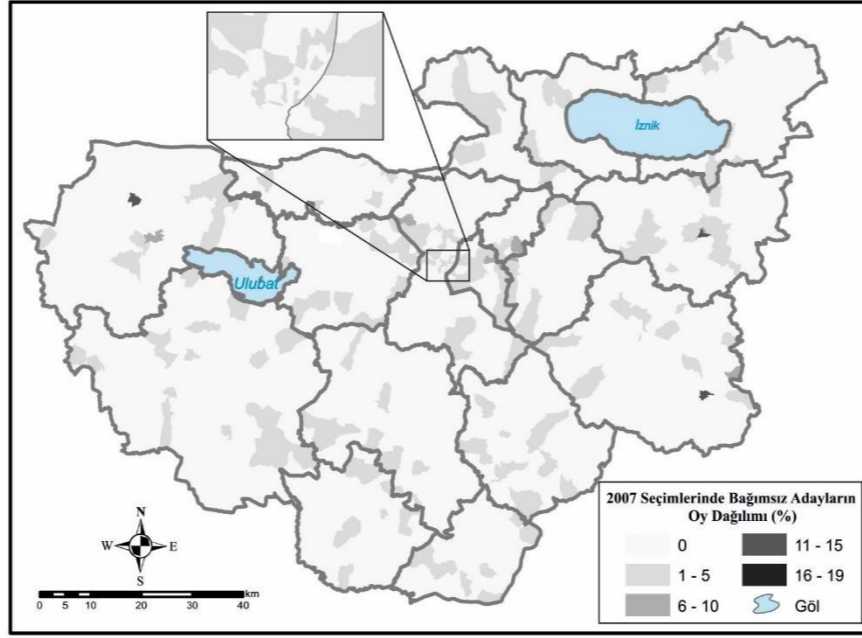
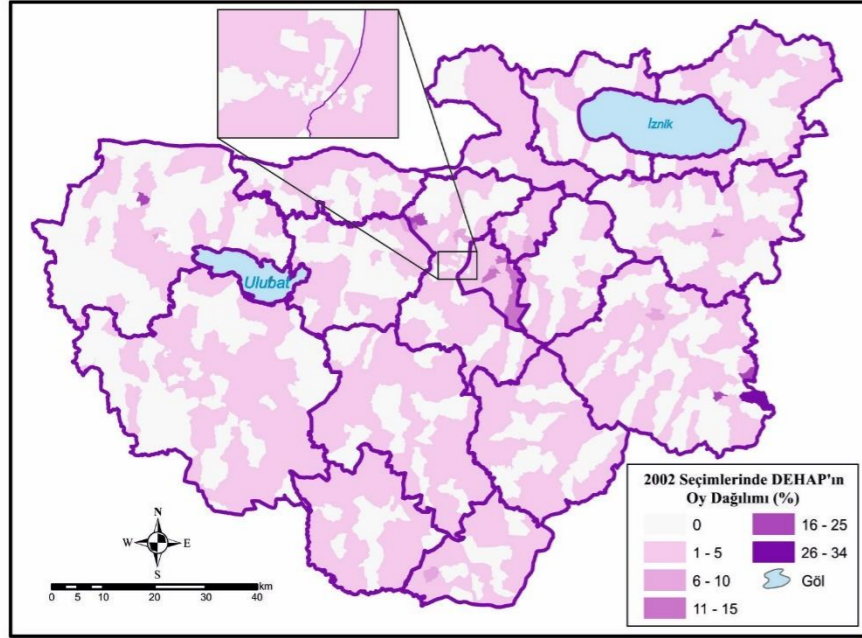
2015 Kasım genel seçimlerinde AK Parti'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; il genelinde %54 oranında destek bulan AK Parti'nin aldığı en yüksek oy ise %98'dir (İnegöl Hamidiye Mahallesi). 2015 Kasım seçimlerinde Ak Parti için uç değer bulunmamaktadır. Ortalamada oluşan on puanlık artışın neredeyse tüm mahallelerde görüldüğü gözlenmektedir. Bir önceki seçim sonucuna göre farklılık gösteren alanlar ve özellikleri incelenirse (Şekil 38):

- Bir önceki seçime göre destekleme alan ve düzeyleri açısından mahallelerin farklılaşmadığı görülmektedir. Kabaca her mahallenin bir önceki seçime göre AK Parti'yi destekleme oranının on puan daha fazla olduğunu söylenebilir. Bu kapsamda bir önceki seçimde %36-%44 aralığında olan yerleşenlerin oyları %50-%54 aralığına çıkararak ortalamaya yaklaşmıştır. Bahsedilen oy artışından sadece Mudanya ilçesi ile Nilüfer ilçesinin kuzey kesiminin etkilenmediği tespit edilmiştir.

2002 seçimleri öncesinde kentsel alanın merkezinde, M. Sağ'ın önemli düzeyde desteklendiği bilinmektedir. Ancak 2002 itibariyle bu alanda M. Sağ'ı temsil eden AK Parti'nin bu desteği konsolide edemediği izlenmektedir. Alanda ikamet eden nüfusta yaşanan değişimlerin, bu sonuç üzerinde etkili olduğu tahmin edilmektedir. Nitekim bahsi geçen alanlar eski mahalleler olmakla birlikte, aldığı göçler ve il içi ikamet hareketliliğine bağlı olarak nüfus yapısında değişikliklerin yaşanmasıyla birlikte mahallelerdeki seçmen profilinde de çeşitlenme yaşanmaktadır. Ayrıca S.İ. oylarının da önemli bir kısmının 2002 seçimleriyle AK Parti'ye yöneldiği görülmektedir. Bu noktada S.İ.'nin Bursa'da barajı geçtiği son seçimlerde aldığı oyların, 2002 itibariyle sağ siyasal yelpazede yer alan başka bir kanat tarafından alınmaya başlandığı izlenmektedir. Bu noktada bu dönüşüm için; bahsi geçen alanların İslam'ı destekleyen ve bu yönde siyaset yapan bir partiye yöneldiklerini söylenebilir.

Şekil 39. Bursa'da CHP oylarının mahalleler düzeyindeki oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)

Şekil 40. Bursa'da DEHAP, Bağımsızlar ve HDP oylarının mahalleler düzeyindeki oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)

2002 genel seçimlerinde CHP'nin aldığı oylara ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%12) ve kentsel (%18) alanlardan aldığı destekler açısından altı puanlık bir farkın olduğu görülmektedir. İl genelinde %15 oranında destek bulan CHP'nin aldığı en yüksek oy ise %87'dir (Mustafakemalpaşa Kabulbaba Köyü). Oy dağılımına bakıldığında ise CHP'nin önemli oranda desteklendiği alanlar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 39):

- Uludağ'ın güneyine Dağ Yöresine doğru gidildikçe CHP'nin genellikle ortalamanın altında oy aldığı ve az sayıda bazı lokal alanlarda ortalama üstü oy alan yerleşmelerin olduğu görülmektedir.

- İlin batı sınırında yer alan Mustafakemalpaşa ve Karacabey ilçelerine bakıldığında, yer yer dağınık olmakla birlikte ortalama üzeri destek sağlayan alanlar bulunmaktadır. Ayrıca Mustafakemalpaşa ilçesinde iki köy ise ortalamanın çok üzerinde (Kabulbaba Köyü %87, Ömeraltı Köyü %78) destek sağlamıştır.

- Mudanya ilçesinin iç kesimlerinde ağırlıklı olmak üzere (ilçede yer yer ortalamanın altında olan yerleşmeler olmakla birlikte) ilçe genelinden ortalamanın üzerinde ve çok üzerinde (%13-%56) destek alındığı görülmektedir. Ortalama üzeri destek veren alanlar kıyı şeridi boyunca devam etmektedir. Nitekim Gemlik ilçesinin kuzey ve batısının da ortalamanın üzerinde (%13-%35) destek vermiştir.

- Kent merkezinde yer alan kuşaksal yapının 2002 seçimlerinde M. Sol için de net bir şekilde oluşmadığı tespit edilmiştir. Yer yer ortalamanın üzerinde (%13-%22) oy alan mahalleler bulunmakla birlikte, Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun güneyinde kalan alan haricinde kentsel alan içerisinde oy dağılımı ağırlıklı olarak %0-%18 arasında gerçekleşmiştir. Nilüfer ilçesinin kuzey kesiminde ise desteğin %35'lere kadar çıktığı gözlenmektedir.

2007 genel seçimlerinde CHP'nin aldığı oy oranlarına ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%15) ve kentsel (%21) alanlardan aldığı destekler açısından altı puanlık bir farkın olduğu göze çarpmaktadır. İl genelinde %18 oranında bulan CHP'nin aldığı en yüksek oy ise %86'dir (Mustafakemalpaşa Taşpınar Köyü). Oy dağılımı açısından bir önceki seçime yakın sonuçlar çıkaran CHP'nin, bir önceki seçimden farklılaştığı noktalar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 39):

- Ortalamasını yükseltmekle birlikte ortalama üzeri oy aldığı alanların ilin batı-kuzey ve kuzeybatı hattında toplandığı göze çarpmaktadır.

- İznik, Yenişehir ve İnegöl'de ortalamanın üzerinde oy veren dağınık alanların varlığı dikkat çekmektedir. İnegöl ilçesine bağlı Şehitler köyünün aldığı oy (%84) oldukça yüksektir. Alevi kökenli kişilerin ağırlıklı olarak ikamet ettiği köyün çevresinde ise CHP'nin %5'in altında oy aldığı görülmektedir. Şehitler Köyü'nde seçmenlerin oy tercihlerini belirlemede, sahip oldukları kimliklerinin önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır.

- Kent merkezinde daha öncesinde bahsettiğimiz kuşakların boyutlarının ve şekillerinin değiştiği görülmektedir. 2007 seçimleri itibariyle kent merkezinde yer yer birbirinin içerisine geçmiş beş kuşaktan bahsetmek mümkündür. Öncelikle Nilüfer'in güneyinde kalan ve ağırlıklı olarak kırsal yapının hakim olduğu alanlar ile, Osmangazi ilçesinin dağ yamaçlarında kurulmuş eski ve bazılarının da gecekondulara yerleşmesi özelliği taşıdığı mahallelerde (Çalı, Gümüštepe, Alacahırka, Mollafenari, Pınarbaşı vb. Mahalleler) CHP'ye olan desteğin %4-10 arasında olduğu görülmektedir. Kırsal özellikli sosyal ilişkilerin ön planda olduğu bu alanlarda, özellikle Osmangazi ilçesinde yer alan gecekondular mahallelerine hem il içi hem de il dışından önemli oranda göçmen ikamet etmektedir. Bilindiği üzere bu özelliklere sahip olan alanlarda çeşitli ekonomik kaygılar nedeniyle seçmen, oy tercihini ağırlıklı sağ kanatta yer alan partilerden yana kullanmaktadır. Bu kuşağın altında Osmangazi-Yıldırım ilçeleri hattında doğu-batı yönünde uzanan ve %16-26 arasında oy alan kuşak (Demirkapı, Hamzebey, Tahtakale, Mollaarap vb. Mahalleler) yer almaktadır. Bu hattı çevreleyen kuşakta (Maksem, Namazgâh, Çırpan, Çekirge, Kükürtlü vb. Mahalleler) ise oy oranları %29-%49 aralığındadır. Bahsettiğimiz üç farklı kuşağın ardından kentsel merkezin kuzeyine, ovaya doğru yöneldikçe, oy oranlarının ciddi oranda düştüğü (%1-%10) görülmektedir. Ancak il içi, iller arası ve Balkan kökenli göçmenlerin yoğun olduğu alanlarda (Osmangazi ilçesinin batısı, Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun kuzeyi) oy oranlarının artış gösterdiği (%15-41) izlenmektedir.

2011 genel seçimlerinde CHP'nin aldığı oy oranlarına ayrıntılı olarak bakıldığında; kırsal (%19) ve kentsel (%26) alanlardan aldığı destekler açısından altı puanlık bir farkın olduğu göze çarpmaktadır. İl genelinde %25 oranında destek bulan CHP'nin aldığı en yüksek oy ise %90'dır (İnegöl Şehitler Köyü). CHP'nin bir önceki seçimden farklılaştığı noktalar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 39):

- Yenişehir’de ortalama üzeri (%25-%59) oy veren alan sayısında önemli bir artışın yaşandığı gözlenmektedir.
- Gemlik ilçesinin kıyı şeridinde CHP oy oranını arttırmıştır.
- Karacabey ilçesinde ortalama üzeri oy veren alan sayısında önemli bir artışın yaşandığı gözlenmektedir. Ayrıca Mustafakemalpaşa ilçesinin de Karacabey ile sınır komşu olduğu alanlar ve ilçe merkezinde ortalama üzeri oy veren yerleşme kümelerin varlığı gözlenmektedir.

2015 Haziran genel seçimlerinde CHP’nin aldığı oy oranlarına ayrıntılı olarak bakıldığında; il genelinde %28 oranında destek bulduğu görülmektedir. CHP’nin aldığı en yüksek oy ise %89’dur (Mustafakemalpaşa Taşpınar Mahallesi). CHP’nin bir önceki seçimden farklılaştığı noktalar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 39):

- Gemlik ilçesinde CHP’nin oy oranını arttırmasına bağlı olarak yer yer kesintiye uğramakla birlikte ilçe genelinde ortalama üzerinde oy aldığı izlenmektedir. Orhangazi ve İznik ilçelerinde ise özellikle İznik gölü çevresinde bulunan yerleşmelerden ortalamanın üzerinde oy aldığı görülmektedir.
- Nilüfer ilçesinin kuzeyinde bulunan yerleşmelerin ağırlıklı olarak ortalama üzerinde (%28-%84) oy verdiği ve bu alanda CHP’nin oy oranlarını arttırmasına paralel olarak kuzey-güney farkının daha da keskinleştiği gözlenmektedir.
- İl merkezinde yer alan yapı, kendini sürdürmekle birlikte Yıldırım ilçesinin merkez bölgesinde yer alan bazı mahallelerde (Kaplıkaya-Siteler-152 evler-Baruthane vb. Mahalleler) CHP’nin ortalamanın üzerinde oy aldığı (%28-%39) bir mahalle kümesi bulunmaktadır. Bu alanın yakın zamanda tanıştığı kentsel dönüşüm neticesinde site şeklinde yapılaşmalardan oluştuğu görülmektedir. Bu anlamda çevresinde yer alan müstakil konutlardan ve bu alanda ikamet eden kişilerden sosyo-ekonomik ve demografik açıdan farklılık göstermektedir.

2015 Kasım genel seçimlerinde CHP’nin aldığı oy oranlarına ayrıntılı olarak bakıldığında; il genelinde %26 oranında destek bulduğu görülmektedir. CHP’nin aldığı en yüksek oy ise %87’dir (Mustafakemalpaşa Taşpınar Mahallesi). CHP’nin bir önceki seçimden farklılaştığı noktalar ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 39):

- İl genelinde %4-%5 oranında bir düşüş yaşayan CHP'nin, bu düşüşü neredeyse tüm mahallelerde devam ettirdiği gözlenmektedir. Ancak bu düşüşe rağmen ortalama ve üzeri oy aldığı alanların neredeyse sabit kaldığı gözlenmektedir. Bu noktada Haziran seçimlerinde CHP'ye verilen ödünç oylar geri çekildiğinde oluşan mahalle düzeyindeki seçim haritasında önemli bir değişimin yaşanmadığı gözlenmektedir.

2002 itibariyle seçmen davranışlarında ağırlıklı olarak CHP yönünde kullanıldığı, üç ilçe bulunmaktadır. Nilüfer, Mudanya ve Gemlik ilçelerinde kıyı şeridinde ve kentsel alanda ikamet eden seçmenlerin ağırlıklı olarak siyasi tercihlerini bu yönde kullandıkları ve giderek bu yönde oylarını kalıplaştırdıkları göze çarpmaktadır. Özellikle kentsel alanlarda ve sahil kıyısında bulunan ilçelerde CHP'nin aldığı oyların daha yüksek olması, Bursa'da M. Sol'un sosyo-ekonomik, demografik ve mekânsal konumlanışının, literatürden elde edilen bilgilerle (Işık ve Pınarcıoğlu, 2005; Zeyneloğlu, 2006; Kiriş ve Köklü, 2012) doğru orantılı olduğunu göstermektedir.

K.M.'de siyasal temsilin **2002 seçimlerindeki** karşılığı **DEHAP** olmuştur. İl genelinde %1,36 oranında oy aldığı görülmektedir. Bu anlamda ilde pek karşılık bulamayan siyasal ideolojinin, aldığı göçlere bağlı olarak oy aldığı alan sayısında ve bu alanlardan aldığı oy oranında artışın yaşandığı izlenmektedir. En yüksek destek (%42) İnegöl ilçesi Çakırçiftliği (Huzur) Köyü'nden gelmiştir. Bir önceki seçimlerde oy aldığı alanları koruduğu ve yer yer aldığı desteği arttırdığı görülürken, %5 ve üzeri oy aldığı yeni alanların varlığı da göze çarpmaktadır. Yeni eklenen bu alanlara ayrıntılı olarak bakıldığında (Şekil 40):

- İnegöl ilçesi Rüştiye (%21) Köyü'nden önemli miktarda oy aldığı ve 2002 öncesinde bu alandan oy alamadığı dikkat çekmektedir. Köyün ağırlıklı olarak Doğu Anadolu'dan göç aldığı anlaşılmaktadır.

- Yenişehir ilçesine bağlı Yeni (%6) ve Ulucami (%5) Mahallelerinin önemli oranda oy alındığı görülmektedir. Mahallelerin nüfus yapılarına bakıldığında Ulucami Mahallesi'nin Mardin, Yeni Mahallesi'nin ise Bitlis kökenli göçmenlerin ikamet ettiği izlenmektedir.

- Karacabey ilçesine bağlı Dağesemen (%21) Köyü ile Yeni (%9), Mahmuriyet (%6), Saadet (%5) ve Selimiye (%5) Mahallelerinde DEHAP'ı destekleyen seçmen

kitlesinin varlığı görülmektedir. İlçe merkezinde yer alan mahallelerin ağırlıklı olarak Bitlis ve Ağrı olmak üzere Doğu Anadolu'dan göç aldığı anlaşılmaktadır.

- Harmancık ilçesine bağlı Delicegüney (%8) Köyü'nden alınan oylarda Köye göç eden Siirtli göçmenlerin etkisinin olduğu düşünülmektedir.
- Gemlik ilçesine bağlı Eşrefdinçer (%6) ve Hamidiye (%5) Mahallelerinden %5 oranında oy almıştır.
- Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Fevzidede (%6) Mahallesi'nden alınan oylarda mahallenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan aldığı iç göçlerin etkisi bulunmaktadır.
- Yıldırım'a bağlı Hacivat (%10), 75. Yıl (%8), Yiğitler (%8) ve Demetevler (%6) Mahallelerinde K.M.'yi destekleyenlerin olduğu tespit edilmiştir. Bahsi geçen mahalleler, Bursa ilçe merkezinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenlerin ikamet etmeyi en fazla tercih ettiği ilçede yer almakta ve yine çevresinde benzer alanlardan göç eden göçmenlerin yerleştiği mahalleler yer almaktadır.

2002 genel seçimlerinde DEHAP'ında seçimlerde yer almasına bağlı olarak Bağımsız adayların Bursa'da aldıkları oy oranının (%1) oldukça düşük olduğu izlenmektedir. Genel olarak bakıldığında 50 mahalleden %1, dört mahalleden %2, ve dört mahalleden de %3-7 oranında oy aldığı izlenmektedir. 2007 ve 2011 genel seçim sonuçlarının Bağımsızlar özelinde inceleneceği kısımda daha net görüleceği üzere ilde, Bağımsızların K.M.'yi temsil eden bir partinin olmaması halinde desteklediği anlaşılmaktadır. Ayrıca 2015 Haziran ve Kasım genel seçimlerinde Bağımsız adayların Bursa'da mahalle düzeyinde %1'in üzerinde oy alamamasına bağlı olarak, 2015 genel seçimleri için Bağımsızların mahalle düzeyindeki oy dağılımlarına değinilmemiştir.

2007 genel seçimlerinde Bağımsızların il genelinde %0,54 oranında oy aldığı görülmektedir. Bağımsızlara olan desteğin düşül olduğu Bursa'da Bağımsız adayların K.M. kanadında oy alan bir partinin olmaması durumunda Bursalı seçmenden oy aldıkları izlenmektedir. En yüksek destek (%19) Yenişehir ilçesi Yılmaz Mahallesi'nden gelmiştir. Oy aldığı alanların, bir önceki seçimlerde K.M. kanadında yer alan partileri destekleyen yerleşmeler olduğu görülmektedir. Bu alanlara bakıldığında (Şekil 40):

- Yenişehir ilçesine bağlı Yılmaz (%19), Tabakhane (%14), Ulucami (%7) ve Yeni (%6) Mahallelerinin önemli oranda oy alındığı görülmektedir.
- Yıldırım'a bağlı Ulus (%17), Şirinevler (%8), Hacivat (%8), Değirmenönür (%8), Mevlana (%7), Karapınar (%6) ve Fidyekızık (%5) Bağımsız adayları destekleyenlerin olduğu tespit edilmiştir.
- İnegöl Rüştiye (%12) ve Hamitabat (%6) Köyleri ile Huzur (%11) Mahallesi'nde önemli miktarda oy aldığı dikkat çekmektedir.
- Karacabey ilçesine bağlı Dağesemen (%11) Köyü ile Hamidiye (%7) ve Mahmuriyet (%6,) Mahallelerinde Bağımsızları destekleyen seçmen kitlesinin varlığı görülmektedir.
- Gürsu ilçesine bağlı Adaköy (%8), Kestel ilçesine bağlı Kale (%6) ve Osmangazi ilçesine bağlı Geçit (%6) Mahalleleri de Bağımsızların oy aldığı alanları oluşturmaktadır.

Bahsi geçen yerleşim alanları, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenlerin ikamet ettiği alanlardan oluşmaktadır. Bu mahallelerin K.M. kanadında siyaset yapan bir partinin seçimlere katılması durumunda bu partileri desteklerken, seçimlerde bu kanatta yer alan bir partinin olmaması halinde Bağımsız adayları desteklediği görülmektedir. En dikkat çekici nokta ise bu yerleşim alanlarından K.M. kanadında siyaset yapan bir partinin seçimlere girmesi halinde aldığı oy, Bağımsızlardan daha yüksek olmasıdır. Görülüyor ki K.M. ideolojisine sahip seçmen, bu alanda siyaset yapan bir parti olmaması halinde Bağımsızların yanı sıra başka partilere de yönelebilirken, kendi K.M. kanatta siyaset yapan bir partinin seçimlere girmesi durumunda ideolojileri çevresinde birleşerek oy kullanmaktadırlar.

2011 genel seçimlerinde Bağımsızların il genelinde %0,62 oranında oy aldığı görülmektedir. En yüksek destek (%26) İnegöl ilçesi Huzur Mahallesi'nden gelmiştir. Oy aldığı alanların, bir önceki seçimlerde K.M. kanadında yer alan partileri destekleyen yerleşmeler olduğu görülmektedir. Bu alanlara bakıldığında (Şekil 40):

- İnegöl ilçesi Huzur (%26), Üçevler (%19) ile Yeni (%5) Mahalleleri ve Hamitabat (%25) ile Gedikpınar (%10) Köyleri önemli miktarda oy almıştır.

- Yıldırım'a bağlı Ulus (%23), Şirinevler (%13), Değirmenönür (%12), Karapınar (%10), Mevlana (%10), Fidyekızık (%9) Vakıf (%8), Arabayatağı (%8), Hacıvat (%7), Erikli (%7), Çınarönü (%6), Yiğitler (%5), Esenevler (%5), Yavuzselim (%5), ve İsabey (%5) Mahallerinde Bağımsız adayları destekleyenlerin olduğu tespit edilmiştir.

- Yenişehir ilçesine bağlı Terziler (%17), Yeni (%14), Yarhisar (%13), Çayırılı (%5), ve Günece (%5) Köyleri ile 100.Yıl (%9) Mahallesi'nden oy alındığı görülmektedir.

- Osmangazi ilçesine bağlı Geçit (%15), Emek Fatih Sultan Mehmet (%10), Güneştepe (%5) ve Emek Zekai Gümüşdiş (%5) Mahallelerinde Bağımsızları destekleyen seçmen kitlesinin varlığı görülmektedir.

- Gemlik ilçesine bağlı Güzelyalı (%6), Gürsu ilçesine bağlı Yenidoğan (%5) ve Nilüfer ilçesine bağlı Yolçatı (%5) Mahalleleri de Bağımsızların oy aldığı alanları oluşturmaktadır.

2015 Haziran genel seçimlerinde HDP'nin il genelinde aldığı oy oranında önemli bir artışın olduğu (%5,84) izlenmektedir. En yüksek destek (%70) yine İnegöl ilçesi Çakırçiftliği (Huzur) Köyü'nden gelmiştir. Bir önceki seçimlerde oy aldığı alanları koruduğu ve yer yer aldığı desteği arttırdığı görülürken, %5 ve üzeri oy aldığı yeni alanların sayısında önemli bir artışın yaşandığı gözlenmektedir. Ancak bu oy artışında salt olarak ideoloji desteklemenin yanı sıra, var olan siyasi atmosferin etkisi önemlidir. Yeni eklenen bu alanlara ayrıntılı olarak bakıldığında (Şekil 40):

- İlçelerin genelinde yer yer %1-4 arası oy alan alanların oluşturduğu kümeler görülmekle birlikte; Gemlik, Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçelerin bu kümelerin en yaygın olarak bulunduğu alanları oluşturmaktadır. Bahsi geçen ilçelerde geçmiş seçimlerde K.M. siyaseti yapan partilere oy veren alanların bu seçimde de yoğun olarak HDP'yi destekledikleri gözlenmektedir. HDP'nin Nilüfer ilçesinin batısında (%5-%11), Yıldırım ilçesinde Ankara Yolu'nun kuzeyinde (%10-%46) ve güneyinde (%5-%20), Gürsu (%6-%16) ve Kestel (%7-%16) ilçelerinin özellikle Yıldırım ile sınır komşusu olan mahallelerinde HDP'nin %5 ve üzerinde desteklendiği izlenmektedir.

- Karacabey ilçesinin güneyinde HDP'ye %5-%10 arasında destek veren alanların kümелendiği de göze çarpmaktadır.

2015 Kasım genel seçimlerinde HDP'nin bir önceki seçimlerde aldığı oyu (%4,54) önemli ölçüde koruduğu izlenmektedir. En yüksek destek (%53) yine İnegöl ilçesi Çakırçiftliği (Huzur) Köyü'nden gelmiştir. Bir önceki seçime göre aldığı oylarda gerilemenin yaşandığı ve bir noktada kendi nüvesine geri döndüğü görülmektedir. Bir önceki seçimlere göre farklılık gösteren ve yeni eklenen alanlara ayrıntılı olarak bakıldığında (Şekil 40):

- İlçelerin genelinde %1-4 arasında oy veren alanların varlığı devam etmekle birlikte bu alanların önemli anlamda daraldığı izlenmektedir. Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçeleri, bu kümelerin en yaygın olarak bulunduğu alanları oluşturmaktadır. Genel olarak bakıldığında Nilüfer ilçesinin kuzeyinde ve batısında %5 ve üzeri oy alan mahalle kümelerinin varlığı görülmektedir. Osmangazi ilçesinde daha önceden bahsedilen ve önemli oranda Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin ikamet ettiği alanlarda destekleme düzeyinin %6-%21 arasında olduğu izlenmektedir. İlde Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği Yıldırım ilçesinde desteğin %7-%38 arasındadır. Gürsu (%10) ve Kestel (%6-%13) ilçelerinin özellikle Yıldırım ile sınır komşusu olan mahallelerinde HDP'nin %5 ve üzerinde desteklendiği izlenmektedir. Gürsu ilçesinde uzun süredir yüksek oy alan Adaköy'den ise %15 düzeyinde oy almıştır.

- Gemlik ilçesinin genelinde desteğin %1-%4 arasında olduğu görülmekle birlikte yer yer bu desteğin %10'a kadar çıktığı gözlenmektedir.

- Karacabey ilçe merkezinde (%5-%15) ve ilçenin güneyinde yer alan yerleşmelerde (%5-%14) HDP'nin önemli oranda desteklendiği izlenmektedir.

- İnegöl ilçesinin kent merkezinde %6-%14 arasında destek sağlayan bir küme bulunmakla birlikte, bu küme içerisinde yer alan Huzur (%53) ve Üçevler (%35) Mahallelerinden alınan destek oldukça önemlidir. Ayrıca bu kümenin çevresinde yer alan yerleşmelerde HDP'ye olan desteğin %1-%4 arasında olduğu görülmektedir.

İlin aldığı göçlere bağlı olarak özellikle kentsel alanda K.M.'nin aldığı oyların ve oy alınan yerleşme sayılarının arttığı göze çarpmaktadır. Özellikle ilde yoğun olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenin ikamet ettiği Yıldırım ilçesinde bu durum ön plandadır. Nitekim başta Yıldırım olmak üzere, kent merkezinde yer alan Osmangazi ve Nilüfer ilçelerinde K.M. kanadında siyaset yapan partilerin (DEHAP-HDP) bir önceki seçimlerde aldığı oy oranlarına bakıldığında, oy oranlarının artış gösterdiği göze

çarpmaktadır. Bu ilçelerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç almaya devam etmesi, oy oranlarının artmasında önemli bir katkı sunmaktadır.

5.4. Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle Düzeyinde MDS Analizi ile Değerlendirilmesi

Bu bölümde; 1991-2015 Kasım arasında gerçekleşen sekiz genel seçimin, mahalle/köy ölçeğinde Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi (MDS) yardımıyla gerçekleştirilen analiz sonuçları yer almaktadır. Analiz aşamasında, (i) mahalle/köylere göre oy verme bakımından birbirine benzeyen kümeler tespit edilmiştir. Analizin ikinci aşaması olarak, (ii) oluşan kümelerin oy verme bakımından nasıl bir benzerliği olduğu belirlenmiştir. İlk üçe giren siyasi kanatlara/partilere göre gruplar belirlenmiştir. Bu gruba giren kır (köy) ve kent (mahalle) sayıları saptanmıştır. Elde edilen bulgular haritalara aktarılmıştır. Bu sayede analiz sonuçların mekân üzerinden okunması ve yorumlanmasını kolaylaştırmıştır.

5.4.1. Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde MDS Analizi ile Değerlendirilmesi (1991-1999)

Kanat ve partilerin birbirlerine olan konumlarının yanı sıra ardışık iki seçim arasında birbirlerine olan konumlarını karşılaştırmalı olarak yorumlayabilmek adına il ve mahalle düzeyinde MDS analizi yapılmıştır. Bu sayede Bursa'nın seçmen davranışının zaman içerisindeki seyri incelenebilmiştir. Analizler her seçim dönemi, ardışık iki seçim ve dönemsel (1991-1999 ve 2002-2015 Kasım dönemleri) karşılaştırmalarda kullanılmıştır. Böylece kanat ya da partilere, ardışık iki döneme ve incelenen dönemin tamamına göre ilin seçim coğrafyasının değişip değişmediği, değişim göstermesi durumunda bu değişimin nasıl ve ne kadar değiştiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Mahalleler için gerçekleştirilen analiz sonucu elde edilen kümeler mahallelerde hakim olan ilk üç siyasal kanadı (1991-1999) ve partiyi (2002-2015 Kasım) göstermektedir. Bu nedenle her seçim için belirlenen küme sayısı birbirinden farklıdır. 1999 seçimlerinde yaşanan siyasal atmosferden kaynaklı olarak seçmen davranışlarının çeşitlenmesi, bu dönem için oluşan küme sayısını maksimum düzeye çıkarmıştır.

MDS analiz sonuçlarına göre *Stress değerlerini* 0,00-0,025 arasında olması, *tam uyumu* göstermektedir. Genel olarak bakıldığında Tablo 14 ve Tablo 15’te verilen *Stress değerlerini* 0,00-0,01 arasında olduğu izlenmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen MDS analizlerinin *tam uyumu* gösterdiği ve sonuçların hata oranının 0’a yakın olduğunu göstermektedir (Kruskal, 1964: 3).

Tablo 14.

Genel seçim sonuçlarının siyasal kanatlar düzeyinde il geneli MDS değerleri (1991-1999)

1991-1999 Genel Seçim Sonuçlarının Siyasal Kanatlar Düzeyinde MDS Değerleri			
Seçimler	Yenileme (Iteration)	Stress	Güvenilirlik (Variance Accounted For)
1991	5000 ^a	0,0006682	0,9993804
1995	5000 ^a	0,0051461	0,9929510
1999	5000 ^a	0,00751534	0,9926258

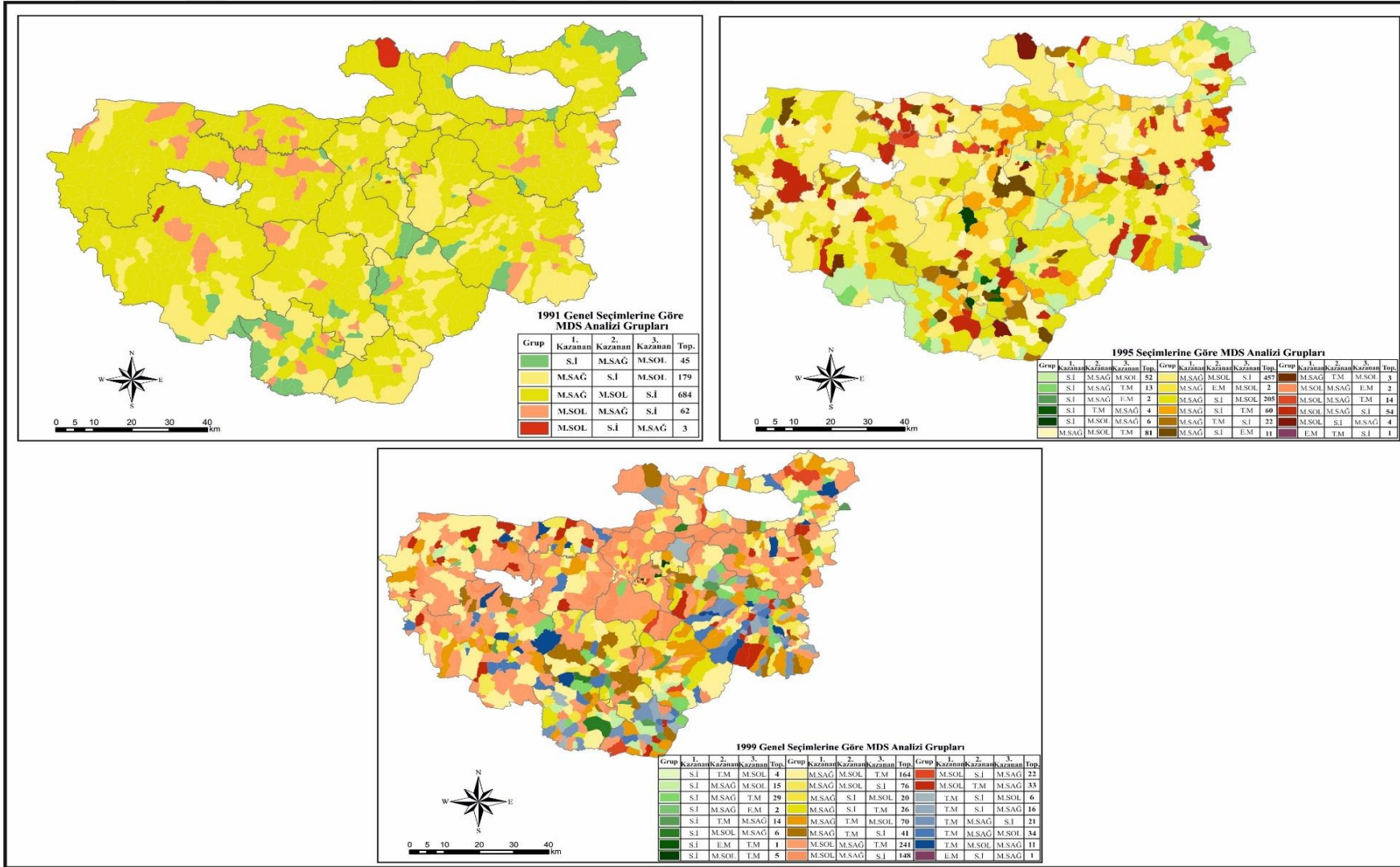
a. Maximum iteration (yenileme) sayısına ulaşılmıştır.

Tablo 15.

Genel seçim sonuçlarının siyasal kanatlar düzeyinde il geneli karşılaştırmalı MDS değerleri (1991-1999)

1991-1999 Genel Seçim Sonuçlarının Siyasal Kanatlar Düzeyinde Karşılaştırmalı MDS Değerleri			
Seçimler	Yenileme (Iteration)	Stress	Güvenilirlik (Variance Accounted For)
1991-1995	5000 ^a	0,0000905	1,0000000
1995-1999	5000 ^a	0,0001007	1,0000000
1991-1995-1999	5000 ^a	0,0001727	0,9999999

a. Maximum iteration (yenileme) sayısına ulaşılmıştır.

Şekil 41. Genel seçim sonuçlarına göre MDS analizi sonucu belirlenen grupların mahallelere göre dağılımı (1991-1999)

1991 genel seçimleri siyasal kanatlar özelinde değerlendirildiğinde, M. Sağ'ın yerleşmelerin büyük çoğunluğunda (863 yerleşme-%88,7) kazanan taraf olduğu görülmektedir. S.İ. 45 yerleşmede (%4,6) birinci gelirken, Merkez Sol'un sadece üç yerleşmede (%0,31) birinci olduğu görülmektedir. İkinci sırada kazanan kanatlar incelendiğinde; M.Sol 684 yerleşmede (%70,30), S.İ. ise 182 yerleşmede (%18,71) ve M.Sağ 107 yerleşmede (%11) ikinci kazanan oluşmuştur. Üçüncü sırada kazanan kanatlar ise şu şekildedir; S.İ. 746 yerleşmede (%76,67), M.Sol 27 yerleşmede (%2,74) ve M.Sağ üç yerleşmede (%0,31) üçüncü kazanan oluşmuştur. Bu kapsamda Bursa için seçmen davranışlarında; M.Sağ birinci, M.Sol ikinci ve S.İ. ise üçüncü sırada gelmiştir. Ağırlıklı olarak tercih edilen kanatlar yukarıda belirtilmekle birlikte, il genelinde beş farklı tercih şeklinin olduğu görülmektedir. Bu tercih şekillerinin mekânsal dağılımı ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 41):

- Sırasıyla *S.İ.-M.Sağ-M.Sol'dan oluşan 1. grup* il genelinde 45 yerleşmede (%4,62) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%57) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ (%35) ve M.Sol'un (%12) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Samanlı Dağları'nın bir bölümü, Dağ Yöresinde özellikle de Büyükorhan ilçesinde yer alan bazı yerleşmelerin bu grupta yer aldığı ve küçük kümeler oluşturduğu görülmektedir. Bazı ilçelerde ise çevresine göre farklı tekil yapıda ve bu gruba oy veren yerleşmeler de mevcuttur. Genel olarak bakıldığında ise 1. grubun M.Sağ'ın güçlü olduğu, 9. ve 11. grupta yer alan yerleşmeler ile komşu olduğu gözlenmektedir. Dağ Yöresi'nde ise yer yer M.Sol'un güçlü olduğu 18. grupta yer alan yerleşmelerle de komşudur.

- *M.Sağ-M.Sol-S.İ'dan oluşan 9. grup* il genelinde 684 yerleşmede (%70,3) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%65) il ortalamasının üzerinde, M.Sol (%26) ve S.İ.'nin (%10) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Büyükorhan ve Harmancık ilçeleri hariç diğer ilçelerde en baskın grubu oluşturmaktadır. Özellikle Karacabey, Mudanya, Nilüfer, Gürsu, Orhangazi'de bulunan yerleşmelerin yarısından fazlası bu grupta yer almaktadır. Diğer tüm gruplarla en yoğun ilişki içerisinde olup, 18. grupta yer alan yerleşmelerin neredeyse tamamını çevrelemiştir.

- *M.Sağ-S.İ.-M.Sol'dan oluşan 11. grup*⁹ il genelinde 179 yerleşmede (%18,4) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%64) ve S.İ. (%25) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%12) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Dağ Yöresi'nde 1. grubun çeperinde, Karacabey ilçesinde yer alan Katırlı Dağlarında, Mustafakemalpaşa, İnegöl, Kestel, Yıldırım ilçelerinde yer alan bazı yerleşmelerin bu grupta yer aldığı ve küçük kümeler oluşturduğu görülmektedir. Yer yer Osmangazi, Yenişehir, Gemlik, İznik ilçelerinde çevresine göre farklı tekil yapıda ve bu gruba oy veren yerleşmeler de mevcuttur. Genel olarak bakıldığında ise 11. grubun S.İ.'nin güçlü olduğu 1. ve M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve M.Sol'un güçlü olduğu 18. grupta yer alan yerleşmeler ile komşu olduğu izlenmektedir.

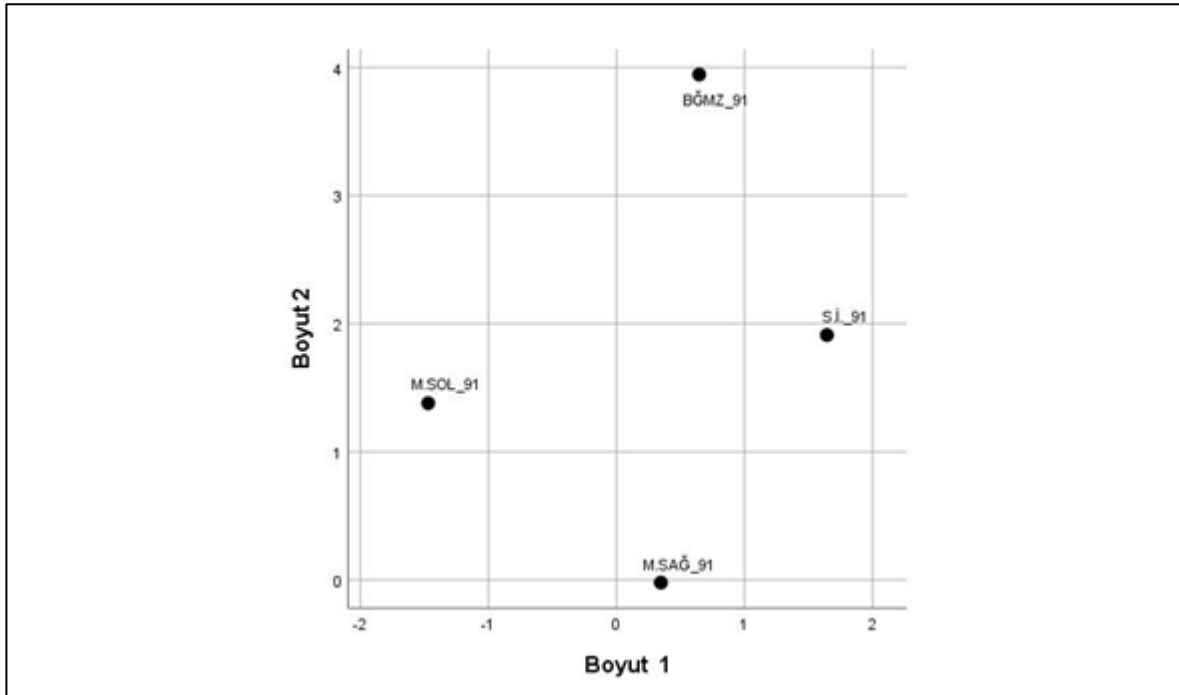
- *M.Sol-M.Sağ-S.İ'den oluşan 18. grup* il genelinde 62 yerleşmede (%6,37) kazanan olmuştur. M.Sol (%52) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%37) il ortalamasının altında ve S.İ.'nin (%11) il ortalamasına yakın oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Her ilçede yer yer lokal olarak görülmekle birlikte, Mustafakemalpaşa, Karacabey, Nilüfer, Mudanya ve Yenişehir'de küçük kümeler oluşturduğu izlenmektedir. Bu grupta yer alan yerleşmelerde ağırlıklı olarak yerli halkın, Yörüklerin, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavut, Boşnak, Tunceli ve Gürcü kökenli kişiler ile Bektaşilerin ikamet ettiği belirlenmiştir.

- *M.Sol-S.İ.-M.Sağ'dan oluşan 19. grup* il genelinde üç yerleşmede (%0,31) kazanan olmuştur. M.Sol (%40) il ortalamasının üzerinde, S.İ.'nin (%32) il ortalamasının üzerinde ve M.Sağ'ın (%27) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. 9. grup ile komşuluk ilişkileri bulunmaktadır. Köylerin sosyo-demografik özelliklerine bakıldığında Gemlik ilçesi Hayriye Köyü'nde Gürcü, Mustafakemalpaşa Yamanlı Köyü'nde Balkan ve Yıldırım Esenevler Mahallesi'nde ise Tunceli ağırlıklı olmak üzere Doğu Anadolu kökenli göçmenler ikamet etmektedir.

Analiz sonuçlarına göre M.Sağ seçmenin en fazla yönelim gösterdiği ideolojidir. S.İ. ve M.Sol ise birbirleri ile ters ilişkiye sahiptir. Birinin artışı neticesinde diğersinin azaldığı gözlenmektedir. İlin siyasi desenini genel yapıdan farklılaştıranın M.Sol ve S.İ. olduğu izlenmektedir. Bağımsızların aldığı oyun oldukça düşük olması sebebiyle önemli bir etkide bulunmadığı izlenmektedir (Şekil 42). Bu dönemde M. Sağ'ın il genelinde etki alanının

⁹ 1991-2015 Kasım için yapılan MDS sonuçlarının tamamının birbiri ile kıyaslanabilmesi adına ortak bir grup skalası oluşturulmuştur. Bu nedenle gruplar burada normal bir sıralama (1., 2., 3., vb.) ile verilmemiştir. Grup numarasına göre yapılan kazanan sıralaması tüm yıllar için aynı olup, 1991'de yer alan bir gruba verilen grup sırasına göre başka bir seçim yılına ait sonuçları karşılaştırabilme imkânı sağlanmıştır.

geniş olmasına paralel olarak merkezde yer aldığı, yani orijin bölgesine yakın olduğu görülmektedir

Şekil 42. Siyasal kanatlar düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (1991)

Kent merkezi açısından MDS sonuçlarına bakıldığında; Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun kuzeyinde kalan mahallelerde genellikle 17. grupta yer alan mahalleler yer alırken, ilçenin geri kalan mahallelerinin genellikle 9. grupta yer aldığı gözlenmektedir. Osmangazi ilçesinin kuzeyinde 1., 11. ve 18. grupta yer alan lokal alanların varlığı görülmekle birlikte ilçenin büyük çoğunluğunun 9. grupta yer aldığı izlenmektedir. Yıldırım ilçesinde ise 1., 8. ve 11. grupta yer alan bazı mahallelerin varlığı görülmekle birlikte ilçenin geri kalan mahalleler 9. grupta yer almaktadır (Şekil 41).

Bursa'da iç göç ile gelenlerin yoğun olarak ikamet ettiği kent merkezinde ağırlıklı olarak M.Sağ-M.Sol-S.İ. şeklinde bir sıralamanın olduğu görülmektedir. Ancak iç göç ile gelenlerin yoğun olarak ikamet ettiği bazı mahallelerin bu dağılımın dışında kaldığı göze çarpmaktadır. Nilüfer ilçesinin kuzeydoğusu ile Osmangazi ilçesinin kuzeybatısında yer alan ve komşu olan bazı mahallelerde S.İ. ikinci, Nilüfer ilçesine bağlı Balat Mahallesi'nde ise S.İ.'nin birinci sırada yer aldığı gözlenmektedir. Özellikle Balat Mahallesi'nde Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği bilinmektedir. Benzer olarak Yıldırım ilçesinde Ankara Yolu'nun kuzeyinde bulunan mahallelerde de S.İ. ön

planda olduğu izlenmektedir. S.İ. ve M.Sağ'ın ilk sırada gelmesinde, bu tarihte bahsi geçen mahallelerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli seçmenlere ev sahipliği ediyor olmasının katkısı büyüktür. Yolun güneyinde bulunan Esenevler Mahallesi'nde ise hem Alevi hem de Doğu Anadolu kökenli seçmenlerin bulunmasına bağlı olarak M.Sol ve S.İ.'nin önemli bir çekişme içerisinde girdiği görülmektedir (Şekil 41).

1995 genel seçimlerine bakıldığında bir önceki seçime göre yerleşmelerin %94,85'inin grubunun değiştiği belirlenmiştir. Siyasal kanatlar özelinde değerlendirildiğinde ise; M.Sağ kanadın yerleşmelerin büyük çoğunluğunda (841 yerleşme-%86,43) kazanan taraf olduğu görülmektedir. S.İ. 77 yerleşmede (%7,91), M.Sol 75 yerleşmede (%7,71) ve K.M. ise sadece bir yerleşmede (%0,10) birinci olmuştur. İkinci sırada kazanan kanatlar incelendiğinde; M.Sol 544 yerleşmede (%55,91), S.İ. ise 272 yerleşmede (%27,95) ve M.Sağ 86 yerleşmede (%8,84), T.M. 38 yerleşmede (%3,91) ve K.M. iki yerleşmede (%0,21) ikinci kazanan oluşmuştur. Üçüncü sırada kazanan kanatlar ise şu şekildedir; S.İ. 523 yerleşmede (%53,75), M.Sol 281 yerleşmede (%28,88), T.M. 168 yerleşmede (%17,27), M.Sağ 14 yerleşmede (%1,44) ve K.M. sekiz yerleşmede (%0,82) üçüncü kazanan oluşmuştur. Bir önceki seçime benzer olarak 1995 genel seçimlerinde de Bursa'da seçmen davranışlarında; M.Sağ birinci, M.Sol ikinci ve S.İ. ise üçüncü sırada gelmiştir. Ağırlıklı olarak tercih edilen kanatlar yukarıda belirtmekle birlikte, K.M. ve T.M. siyaseti yapan partilerin de seçime girmesiyle seçmen davranışlarının çeşitlendiği izlenmektedir. Bu kapsamda il genelinde 18 farklı tercih şeklinin olduğu görülmektedir. Bu tercih şekillerinin mekânsal dağılımı ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 41):

- *S.İ.-M.Sağ-M.Sol'dan oluşan 1. grup* il genelinde 52 yerleşmede (%5,24) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%54) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ (%28) ve M.Sol'un (%13) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Bir önceki seçime göre M.Sağ'dan S.İ. oy geçişinin yaşandığı tespit edilmiştir. 1991 seçimleriyle benzer dağılım göstermektedir. 1. grubun M.Sağ'ın güçlü olduğu, 8., 9. ve 11. grupta yer alan yerleşmeler ile komşu olduğu gözlenmektedir. Dağ Yöresi'nde ise yer yer M.Sol'un güçlü olduğu 18. grupta yer alan yerleşmelerle de komşudur.

- *S.İ.-M.Sağ-T.M.'den oluşan 2. grup* il genelinde 13 yerleşmede (%1,31) kazanan olmuştur. S.İ. (%55), M.Sağ (%32) ve T.M.'nin (%7) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Bir önceki seçime göre bu yerleşmelerde S.İ., M.Sağ ve

M.Sol'dan oy alarak oyunu yükseltmiştir. Bir miktar oyun da M.Sağ'dan T.M.'ye geçtiği gözlenmektedir Karacabey ilçesinde yer alan Katırlı Dağları, İznik Samanlı Dağları ve İnegöl ilçesinin bazı yerleşmelerinde bu grupta yer almaktadır. 2. grubun M.Sağ'ın güçlü olduğu, 9. ve 11. grupta yer alan yerleşmeler ile S.İ.'nin güçlü olduğu ve 1. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *S.İ.-M.Sağ-K.M.'den oluşan 3. grup* il genelinde iki yerleşmede (%0,20) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%61) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%17) il ortalamasının altında ve K.M.'nin (%11) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Bir önceki seçime göre M.Sağ'dan S.İ. ve K.M.'ye oy geçişinin olduğu gözlenmektedir. İnegöl Hamitabat ve Çakırçiftliği Köyleri bu grupta yer almaktadır. M.Sağ'ın güçlü olduğu, 9. ve 11. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *S.İ.-T.M.-M.Sağ'dan oluşan 4. grup* il genelinde dört yerleşmede (%0,40) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%46) ve T.M.'nin (%22) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%16) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve M.Sol'dan S.İ. ol geçişi olmuştur. Orhaneli'de ve Osmangazi ilçesine bağlı Mutlular Mahallesi bu grupta yer almaktadır. S.İ.'nin güçlü olduğu 1. ve 2. grup, M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve 11. grup ile M.Sol'un güçlü olduğu 18. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *S.İ.-M.Sol-M.Sağ'dan oluşan 5. grup* il genelinde altı yerleşmede (%0,60) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%48) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%23) ve M.Sağ'ın (%16) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve M.Sol'dan, S.İ.'ye oy geçişi olmuştur. İnegöl ilçesine bağlı Fındıklı ve Orhaneli ilçesine bağlı Göktepe Köyleri ile Yıldırım'da bulunan ve Doğu Anadolu'dan yoğun göç alan Esenevler, Mevlana ve Ulus Mahalleleri bu grupta yer almaktadır. S.İ.'nin güçlü olduğu 1. ve 2. grup, M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve 10. grup ile M.Sol'un güçlü olduğu 18. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sağ-M.Sol-T.M.'den oluşan 8. grup* il genelinde 81 yerleşmede (%8,16) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%58) il ortalamasının üzerinde, M.Sol (%26) ve T.M.'nin (%7) il ortalaması civarında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. S.İ ve M.Sağ'dan, M.Sol'a ve T.M.'ye oy geçişi olmuştur. Bu durum Büyükorhan, Gemlik, Gürsu ve Yıldırım dışında tüm ilçelerde görülmektedir. Özellikle Harmancık, Karacabey, Mudanya ve Mustafakemalpaşa ilçelerinde oluşturdukları kümeler dikkat çekmektedir. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9., 11., 12. ve 13. grup ile M.Sol'un güçlü olduğu 17. ve 18. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sağ-M.Sol-S.İ. 'den oluşan 9. grup* il genelinde 457 yerleşmede (%46,02) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%56) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%26) il ortalaması civarında ve S.İ.'nin (%12) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. S.İ ve, M.Sol'dan, M.Sağa'a bir miktar oy geçişi olmuştur. Tüm ilçelerde görülen grubun en yoğun görüldüğü alanlar; Gemlik, İnegöl, Karacabey, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Nilüfer, Osmangazi, Yenişehir ve Yıldırım ilçelerinde oluşturdukları kümelerdir. En geniş dağılıma sahip olması nedeniyle tüm gruplar ile komşudur.

- *M.Sağ-K.M.-M.Sol'dan oluşan 10. grup* il genelinde iki yerleşmede (%0,20) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%46) il ortalamasında, K.M.'nin (%30) il ortalamasının üzerinde ve M.Sol'un (%11) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. S.İ ve, M.Sol'dan, K.M. ve M.Sağa'a bir miktar oy geçişi olmuştur. Keles ilçesine bağlı Domalı ve Yenişehir ilçesine bağlı Kiblepınar Köyleri bu grupta yer almaktadır. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve 11. grup ile M.Sol'un güçlü olduğu 18. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sağ-S.İ.-M.Sol'dan oluşan 11. grup* il genelinde 205 yerleşmede (%20,64) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%56) ve S.İ'nin (%24) il ortalamasının üzerinde ve M.Sol'un (%13) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve S.İ'den, M.Sol'a, oy geçişi olmuştur. Gürsu, İnegöl, Karacabey, Keles, Mustafakemalpaşa ve Orhaneli ilçelerindeki yerleşmelerin bazıları bu grupta yer almaktadır. Diğer gruplarla ile temasının olduğu görülmektedir.

- *M.Sağ-S.İ.-T.M.'den oluşan 12. grup* il genelinde 60 yerleşmede (%6,04) kazanan olmuştur. M.Sağ (%57), S.İ (%25) ve T.M.'nin (%7) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve S.İ'iden, T.M.'ye oy geçişi olmuştur. Bu grubun; Dağ Yöresi'nde, Musafakemalpaşa ve Kestel ilçelerinin bazı alanlarında kümeler oluşturduğu gözlenmektedir. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve 11. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sağ-T.M.-M.Sol'dan oluşan 13. grup* il genelinde 22 yerleşmede (%2,22) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%61) ve T.M.'nin (%23) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%12) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan T.M.'ye oy geçişi olmuştur. Bu grubun; Dağ Yöresi'nde, Musafakemalpaşa, Karacabey, Orhangazi, Yenişehir ve İnegöl ilçelerinin bazı alanlarında kümeler oluşturduğu gözlenmektedir. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve 11. grup ile M.Sol'un güçlü olduğu 18. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sağ-T.M.-S.İ'den oluşan 14. grup* il genelinde 11 yerleşmede (%1,11) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%57), T.M. (%17) ve S.İ. (%14) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. S.İ. ve M.Sağ'dan T.M.'ye oy geçişi olmuştur. Bu grup; Dağ Yöresi'nde, Osmangazi, Mudanya ve Karacabey ilçelerinin bazı alanlarında görülmektedir. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve 11. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sağ-S.İ.-K.M.'den oluşan 15. grup* il genelinde üç yerleşmede (%0,30) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%53), S.İ. (%28) ve K.M.'nin (%10) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. S.İ.'den K.M.'ye oy geçişi olmuştur. Karacabey Dağesemen, Keles Dedeler ve Musafakemalpaşa Tırnova Köyleri bu grupta yer almaktadır. S.İ.'in güçlü olduğu 1. grup ve M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve 11. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sol-M.Sağ-K.M.'den oluşan 16. grup* il genelinde üç yerleşmede (%0,30) kazanan olmuştur. M.Sol'un (%43) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%39) il ortalamasının altında ve K.M.'nin (%9) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan K.M.'ye oy geçişi olmuştur. Gürsu Adaköy Köyü, Kestel Kale ve Nilüfer ilçesine bağlı Ertuğrul Mahalleleri bu grupta yer almaktadır. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve 11. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sol-M.Sağ-T.M.'den oluşan 17. grup* il genelinde 14 yerleşmede (%1,41) kazanan olmuştur. M.Sol'un (%46) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%40) il ortalamasının altında ve T.M.'nin (%13) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan T.M.'ye oy geçişi olmuştur. Nilüfer, Karacabey, Keles, İznik ve Yenişehir ilçelerinin bazı alanlarında görülmektedir. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve 11. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

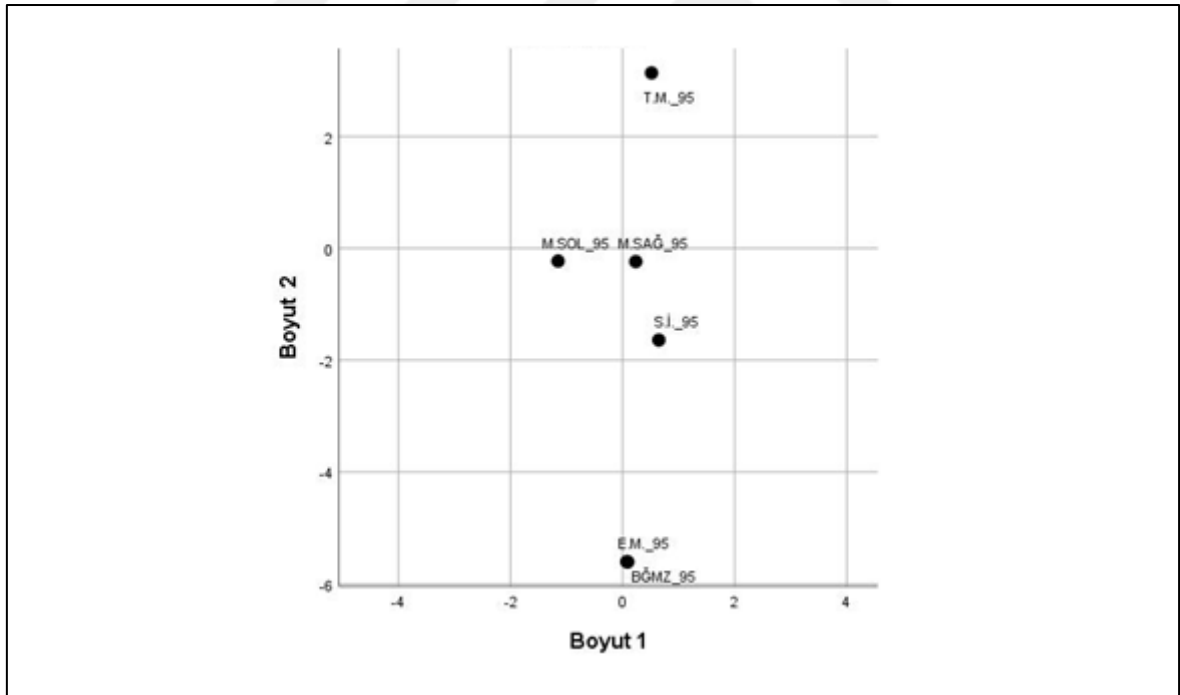
- *M.Sol-M.Sağ-S.İ.'den oluşan 18. grup* il genelinde 54 yerleşmede (%5,44) kazanan olmuştur. M.Sol'un (%46) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%36) ve S.İ.'nin (%12) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan, M.Sol'a oy geçişi olmuştur. İnegöl, İznik, Karacabey, Mudanya, Musafakemalpaşa, Nilüfer, Orhaneli ve Yenişehir ilçelerinin bazı alanlarında görülmektedir. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sol-S.İ.-M.Sağ'dan oluşan 19. grup* il genelinde dört yerleşmede (%0,40) kazanan olmuştur. M.Sol'un (%38) ve S.İ.'nin (%28) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%25) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan, M.Sol ve

S.İ.'ye oy geçişi olmuştur. Gemlik Hayriye ve Harmancık Dutluca Köyleri ile Orhaneli Kazımkarabekir ve Yıldırım Fidyekızık Mahalleleri bu grupta yer almaktadır.

- *K.M.-T.M..-S.İ.'den oluşan 28. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,10) kazanan olmuştur. K.M. (%40) ve T.M.'nin (%38) il ortalamasının üzerinde, S.İ.'nin (%10) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. M.Sağ'dan, M.Sol ve S.İ.'ye oy geçişi olmuştur. İnegöl ilçesine bağlı Gedikpınar Köyü bu grupta yer almaktadır.

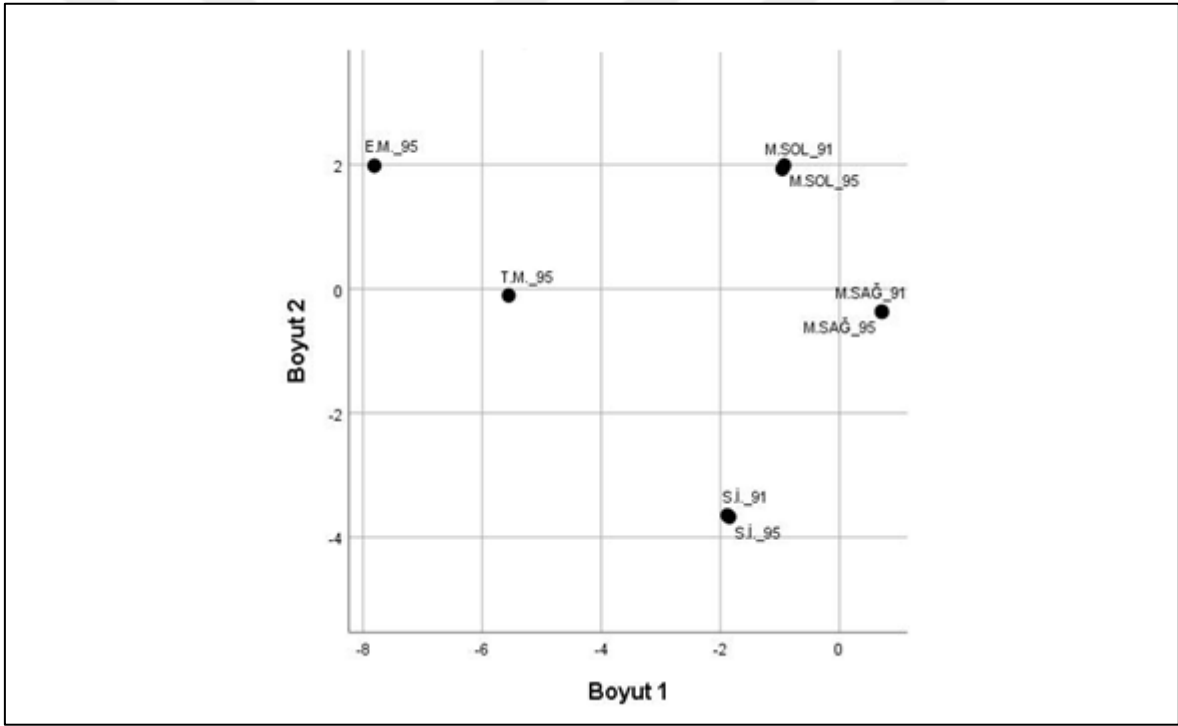
Analiz sonuçlarına genel olarak bakıldığında 1995 seçimlerinde M.Sağ'ın yanı sıra M.Sol'un da oyunu yükseltmesine paralel olarak merkeze yaklaştığı izlenmektedir. M.Sağ, M.Sol ve T.M. ile pozitif; S.İ. ve K.M.'yle ise negatif bir ilişkiye sahiptir. S.İ. ve M.Sol ise birbirleri ile ters ilişkiye sahiptir. Birinin artışı neticesinde diğerinin azaldığı gözlenmektedir. Genel olarak bakıldığında ise tüm kanatların oy artışı için M.Sağ'dan oy geçişinin yaşandığı izlenmektedir. İlin siyasi desenini genel yapıdan farklılaştırmanın T.M. ve S.İ. olduğu izlenmektedir (Şekil 43).

Şekil 43. Siyasal kanatlar düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (1995)

Karşılaştırmalı MDS analizi sonucuna göre ise; iki seçim arasında S.İ., M.Sağ ve M.Sol arasında bir farkın olmadığı, farkı oluşturanların T.M. ve K.M. kanatlarının olduğu gözlenmektedir. En önemli farkı ise K.M. kanadı oluşturmaktadır (Şekil 44). Bir önceki seçime göre farkı oluşturan T.M. ve K.M. kanatlarının mekânsal dağılımına bakıldığında iki

farklı özellik göze çarpmaktadır. T.M. kanadının mekânsal dağılımında benzer seçmen davranışı oluşturan alanların kendi içerisinde bir kümelenme oluşturdıkları görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle, ikinci ve üçüncü kazananın T.M. olduğu alanların komşu oldukları tespit edilmiştir. Elbette bu durum üzerinde T.M. ikinci (30) ve üçüncü (742) olduğu yerleşmelerin sayısı etkili olmuştur. Ancak genel olarak bakıldığında ilk kazanan açısından da komşu olduğu yerleşmelerle benzer olduğu göze çarpmaktadır. Bu noktada T.M. kanadı için benzer özellik gösteren alanlarla küme oluşturduğu izlenmektedir. Ancak K.M. için aynı şey söylenemez. Bu durum üzerinde K.M.'nin birinci (1), ikinci (2) ve üçüncü (8) kazanan olduğu yerleşme sayısı da etkili olmakla birlikte, kanadın oy kitlesini oluşturan grubun sayısı ve o yerleşmedeki yoğunluğu da etkili olmaktadır.

Şekil 44. Siyasal kanatlar düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (1991-1995)

1999 genel seçimlerine bakıldığında bir önceki seçime göre yerleşmelerin %92,38'inin grubunun değiştiği belirlenmiştir. Siyasal kanatlar özelinde değerlendirildiğinde ise; M.Sol kanadın yerleşmelerin çoğunluğunda (444 yerleşme - %43,92) kazanan taraf olduğu görülmektedir. M.Sağ 397 yerleşmede (%39,27), T.M. 93 yerleşmede (%9,20), S.İ. 76 yerleşmede (%7,52), ve K.M. ise sadece bir yerleşmede (%0,10) birinci olmuştur. İkinci sırada kazanan kanatlar incelendiğinde; M.Sağ 495 yerleşmede (%48,96), M.Sol 262 yerleşmede (%25,91), T.M. 162 yerleşmede (%16,02), S.İ. 91

yerleşmede (%9) ve K.M. bir yerleşmede (%0,10) ikinci kazanan oluşmuştur. Üçüncü sırada kazanan kanatlar ise şu şekildedir; T.M. 466 yerleşmede (%46,06), S.İ. 291 yerleşmede (%28,78), M.Sol 149 yerleşmede (%14,74), M.Sağ 103 yerleşmede (%10,13) ve K.M. iki yerleşmede (%0,20) üçüncü kazanan oluşmuştur. 1999 seçimlerinde Bursa seçim tarihinde bir ilk yaşanarak; ilin seçmen davranışlarında M.Sol birinci ve ikinci ve T.M.'nin ise üçüncü sırada gelmiştir. Ağırlıklı olarak tercih edilen kanatlar yukarıda belirtilmekle birlikte, il genelinde 25 farklı tercih şeklinin olduğu açıkça görülmektedir (Şekil 41). Tercih sayısında yaşanan bu artışa bağlı olarak gruplarda yer alan mahalle/köy sayılarında düşüş yaşanmasına ve az sayıda elemana sahip olan birçok grup oluşmasına neden olmuştur. Bu kapsamda aşağıda yer verilen grupların bir kısmında az sayıda elemandan oluşmasına bağlı olarak komşularına yer verilmemiştir. Bu grupların mekânsal dağılımı ve özellikleri şu şekildedir:

- *S.İ.-T.M.-M.Sol'dan oluşan 0. grup* il genelinde dört yerleşmede (%0,40) kazanan olmuştur. S.İ. (%39) ve T.M.'nin (%28) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%13) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Bir önceki seçime göre M.Sağ ve M.Sol'dan, S.İ. ve T.M.'ye oy geçişinin yaşandığı tespit edilmiştir. İnegöl ilçesine bağlı Halhalca ve Hacıkara Köyleri ile Yıldırım ilçesine bağlı Kurtoğlu ve Umurbey Mahalleleri bu grupta yer almaktadır.

- *S.İ.-M.Sağ-M.Sol'dan oluşan 1. grup* il genelinde 15 yerleşmede (%1,48) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%47) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ (%24) ve M.Sol'un (%15) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Bir önceki seçime göre M.Sağ'dan S.İ.'ye oy geçişinin yaşandığı tespit edilmiştir. Büyükorhan ve Harmancık ilçelerinin bazı yerleşmeleri bu grupta yer almaktadır.

- *S.İ.-M.Sağ-T.M.'den oluşan 2. grup* il genelinde 29 yerleşmede (%2,87) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%47) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%29) il ortalamasının üzerinde ve T.M.'nin (%15) il ortalamasında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Bir önceki seçime göre bu yerleşmelerde S.İ., M.Sağ'dan oy alarak oyunu yükseltmiştir. Bir miktar oyun da M.Sağ'dan T.M.'ye geçtiği gözlenmektedir. İznik ve İnegöl ilçelerinin bazı yerleşmelerinde bu grupta yer almaktadır.

- *S.İ.-M.Sağ-K.M.'den oluşan 3. grup* il genelinde iki yerleşmede (%0,20) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%39) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%22) il ortalamasının altında ve K.M.'nin (%18) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Bir önceki seçime göre M.Sağ'dan S.İ. ve K.M.'ye oy geçişinin olduğu gözlenmektedir. İnegöl

ilçesine bağlı Hasanpaşa ve Karacabey ilçesine bağlı Hamidiye Köyleri bu grupta yer almaktadır.

- *S.İ.-T.M.-M.Sağ'dan oluşan 4. grup* il genelinde 14 yerleşmede (%1,38) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%48) ve T.M.'nin (%25) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%18) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan, S.İ.'ye oy geçişi olmuştur. Dağ Yöresi'nde bazı yerleşmeler bu grupta yer almaktadır.

- *S.İ.-M.Sol-M.Sağ'dan oluşan 5. grup* il genelinde altı yerleşmede (%0,59) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%38) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%24) ve M.Sağ'ın (%19) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan, S.İ.'ye oy geçişi olmuştur. Büyükorhan, Gemlik, Karacabey ve Yıldırım ilçelerinin bazı yerleşmelerinde bu grupta yer almaktadır.

- *S.İ.-M.Sol-T.M.'den oluşan 6. grup* il genelinde beş yerleşmede (%0,49) kazanan olmuştur. S.İ.'nin (%32) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%27) il ortalamasının altında ve T.M.'nin (%19) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ S.İ.'ye oy geçişi olmuştur. Yıldırım ve Gürsu ilçelerinin bazı yerleşmelerinde bu grupta yer almaktadır.

- *S.İ.-K.M.-T.M.'den oluşan 7. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,10) kazanan olmuştur. S.İ. (%38), K.M. (%20) ve T.M.'nin (%19) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve M.Sol'dan, K.M. ve T.M.'ye oy geçişi olmuştur. Yıldırım ilçesine bağlı Şirinevler Mahallesi bu grupta yer almaktadır.

- *M.Sağ.-M.sol-T.M.'den oluşan 8. grup* il genelinde 164 yerleşmede (%16,22) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%45) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%29) il ortalamasının altında ve T.M.'nin (%16) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Yer yer M.Sağ ve M.Sol'dan, T.M.'ye ve bazı alanlarda da M.Sol'dan M.Sağ'a oy geçişi olmuştur. İl genelinde en yoğun görülen ikinci grubu oluşturmaktadır. En yoğun görüldüğü alanlar; İnegöl, İznik, Karacabey, Mustafakemalpaşa ve Yenişehir ilçeleridir. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. grup ile M.Sol'un güçlü olduğu 17. ve 18. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sağ-M.Sol-S.İ.'den oluşan 9. grup* il genelinde 76 yerleşmede (%7,52) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%44) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%27) il ortalamasının altında ve S.İ.'nin (%15) il ortalamasında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Yer yer M.Sol'dan M.Sağ'a ve bazı alanlarda ise M.Sağ'dan M.Sol'a oy geçişi olmuştur. En yoğun görüldüğü alanlar; Yıldırım, Yenişehir, Osmangazi ve Orhaneli ilçeleridir. S.İ.'nin

güçlü olduğu 6. grup ile M.Sol'un güçlü olduğu 18. ve 19. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sağ-S.İ.-M.Sol'dan oluşan 11. grup* il genelinde 20 yerleşmede (%1,98) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%46) ve S.İ'nin (%24) il ortalamasının üzerinde ve M.Sol'un (%21) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. Yer yer M.Sol'dan M.Sağ'a ve bazı alanlarda ise M.Sağ'dan S.İ. oy geçişi olmuştur. Büyükorhan, Orhaneli ve Osmangazi ilçelerindeki yerleşmelerin bazıları bu grupta yer almaktadır.

- *M.Sağ-S.İ.-T.M.'den oluşan 12. grup* il genelinde 26 yerleşmede (%2,57) kazanan olmuştur. M.Sağ (%44), S.İ'nin (%25) ve T.M.'nin (%17) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ, M.Sol ve S.İ'den, T.M.'ye oy geçişi olmuştur. Dağ Yöresi'nde, ve Osmangazi ilçesindeki yerleşmelerin bazıları bu grupta yer almaktadır.

- *M.Sağ-T.M.-M.Sol'dan oluşan 13 grup* il genelinde 70 yerleşmede (%6,92) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%44) ve T.M.'nin (%26) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%17) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve S.İ'den T.M.'ye oy geçişi olmuştur. Bu grubun; Dağ Yöresi'nde, Musafakemalpaşa, Yenişehir ve İnegöl ilçelerinin bazı alanlarında kümeler oluşturduğu gözlenmektedir. S.İ'nin güçlü olduğu 2. grup, M.Sağ'ın güçlü olduğu 8., 9. ve 12., M.Sol'un güçlü olduğu 17. ve 18. ile T.M.'nin güçlü olduğu 23. ve 24. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sağ-T.M.-S.İ'den oluşan 14. grup* il genelinde 41 yerleşmede (%4,06) kazanan olmuştur. M.Sağ'ın (%44), T.M. (%23) ve S.İ. (%16) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. S.İ., M.Sağ ve M.Sol'dan T.M.'ye oy geçişi olmuştur. İnegöl, Musafakemalpaşa ve Karacabey ilçelerinin bazı alanlarında görülmektedir. S.İ'nin güçlü olduğu 1. ve 2., M.Sağ'ın güçlü olduğu 8. ve 9. ile M.Sol'un güçlü olduğu 17. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sol-M.Sağ-T.M.'den oluşan 17. grup* il genelinde 241 yerleşmede (%23,84) kazanan olmuştur. M.Sol'un (%48) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%29) il ortalamasında ve T.M.'nin (%17) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve S.İ'den M.Sol'a oy geçişi olmuştur. Kestel, Yıldırım, Osmangazi, Nilüfer, Mudanya, Gemlik, İnegöl, Yenişehir, Orhangazi, Karacabey, Mustafakemalpaşa, İznik ve Yenişehir ilçelerinin bazı alanlarında görülmektedir. M.Sağ'ın güçlü olduğu 8., 12. ve 14., M.Sol'un güçlü olduğu 18. ile T.M.'nin güçlü olduğu 24. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sol-M.Sağ-S.İ. 'den oluşan 18. grup* il genelinde 148 yerleşmede (%14,64) kazanan olmuştur. M.Sol'un (%44) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%28) ve S.İ.'nin (%14) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan, S.İ. ve M.Sol'a oy geçişi olmuştur. En yoğun görüldüğü alanlar Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçeleridir. M.Sağ'ın güçlü olduğu 9. ve M.sol'un güçlü olduğu 17. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *M.Sol-S.İ.-M.Sağ'dan oluşan 19. grup* il genelinde 22 yerleşmede (%2,18) kazanan olmuştur. M.Sol'un (%36) il ortalamasında, S.İ.'nin (%24) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%19) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan, M.Sol ve S.İ.'ye oy geçişi olmuştur. En yoğun görüldüğü alanlar Osmangazi ve Yıldırım ilçeleridir.

- *M.Sol-T.M.-M.Sağ'dan oluşan 20. grup* il genelinde 33 yerleşmede (%3,26) kazanan olmuştur. M.Sol'un (%44) ve T.M.'nin (%27) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%18) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve S.İ.'den, M.Sol ve T.M.'ye oy geçişi olmuştur. En yoğun görüldüğü alanlar Karacabey, Mudanya ve Yenişehir ilçeleridir.

- *T.M.-S.İ.-M.Sol'dan oluşan 21. grup* il genelinde altı yerleşmede (%0,59) kazanan olmuştur. T.M. (%37) ve S.İ.'nin (%24) il ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%16) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve S.İ.'den, M.Sol ve T.M.'ye oy geçişi olmuştur. Büyükşehir Genik, Piribey ve Sarınc, Gürsu Dışkaya, Harmancık Okçular ve İnegöl Eymir Köyleri bu gruptadır.

- *T.M.-S.İ.-M.Sağ'dan oluşan 22. grup* il genelinde 16 yerleşmede (%1,58) kazanan olmuştur. T.M. (%45) ve S.İ.'nin (%22) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%21) il ortalamasının altında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. En yoğun görüldüğü alan İnegöl ilçesidir.

- *T.M.- M.Sağ-S.İ. 'den- oluşan 23. grup* il genelinde 21 yerleşmede (%2,08) kazanan olmuştur. T.M.'nin (%39), M.Sağ'ın (%30) ve S.İ.'nin (%16) il ortalamasının üzerinde, oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. S.İ., M.Sağ ve M.Sol'dan, T.M.'ye oy geçişi olmuştur. En yoğun görüldüğü alan İnegöl ilçesidir.

- *T.M.-M.Sağ-M.Sol'dan- oluşan 24. grup* il genelinde 34 yerleşmede (%3,36) kazanan olmuştur. T.M.'nin (%38) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%29) il ortalamasında ve M.Sol'un (%21) il ortalamasının üzerinde, oy aldığı alanlardan

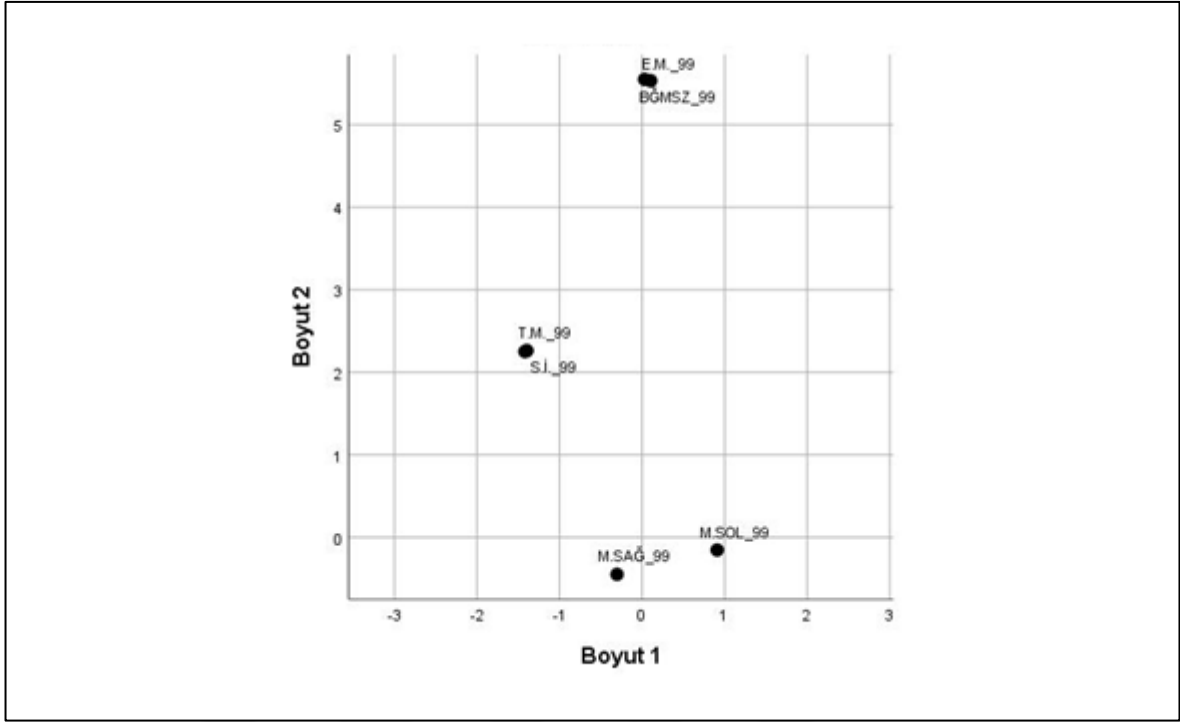
oluşmaktadır. S.İ., ve M.Sağ'dan, M.Sol ve T.M.'ye oy geçişi olmuştur. En yoğun görüldüğü alanlar İnegöl ve Mustafakemalpaşa ilçeleridir.

- *T.M.-M.Sol-M.Sağ'dan- oluşan 25. grup* il genelinde 11 yerleşmede (%1,09) kazanan olmuştur. T.M. (%35) ve M.Sol'un (%31) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%29) il ortalamasında oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ ve M.sol'dan T.M.'ye oy geçişi olmuştur. En yoğun görüldüğü alan Mudanya ilçesidir.

- *T.M.-M.Sol-S.İ.'den- oluşan 26. grup* il genelinde beş yerleşmede (%0,49) kazanan olmuştur. T.M. (%32) ortalamasının üzerinde, M.Sol'un (%27) il ortalamasının altında ve S.İ.'nin (%21) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alanlardan oluşmaktadır. M.Sağ'dan T.M.'ye oy geçişi olmuştur. En yoğun görüldüğü alanlar İnegöl ve Mustafakemalpaşa ilçeleridir.

- *K.M.-S.İ.-M.Sağ'dan oluşan 27. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,10) kazanan olmuştur. K.M. (%31) ve S.İ.'nin (%31) il ortalamasının üzerinde, M.Sağ'ın (%19) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. M.Sağ'dan, K.M.'ye oy geçişi olmuştur. İnegöl ilçesine bağlı Dipsizgöl Köyü bu gruptadır.

Analiz sonuçlarına genel olarak bakıldığında M.Sağ ve M.Sol seçimlerde etkisi en yüksek olan iki kanat olduğu izlenmektedir. İlin siyasi desenini genel yapıdan farklılaştıranın T.M. ve S.İ. olduğu, her iki kanadında etkisinin birbirine yakın olduğu izlenmektedir. 1999 seçimlerine kadar M.Sağ ağırlıklı olan Bursa'da, 1999 seçimlerinde M.Sol kanadın birinci gelmesiyle, il genelinde seçmen davranışı önemli oranda değişmiştir. Bu radikal değişimin neticesinde tüm kanatların oy artışı için birbirlerinden oy aldıkları izlenmektedir. Yine bu önemli değişimin il içerisinde oldukça farklı seçmen davranışı desenleri oluşturduğu ve komşular arası benzer tercih deseni oluşumunda önemli bir azalışın olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında ise tüm kanatların oy artışı için M.Sağ'dan oy geçişinin yaşandığı izlenmektedir (Şekil 42). S.İ., M.Sağ ve K.M.'nin yer aldığı 3. ve 27. grupta ise S.İ. ve M.Sağ'ın K.M.'ye bir miktar oyun yönelmesini önlediği ve daha yüksek oy almasını engellediği söylenebilir (Şekil 45).

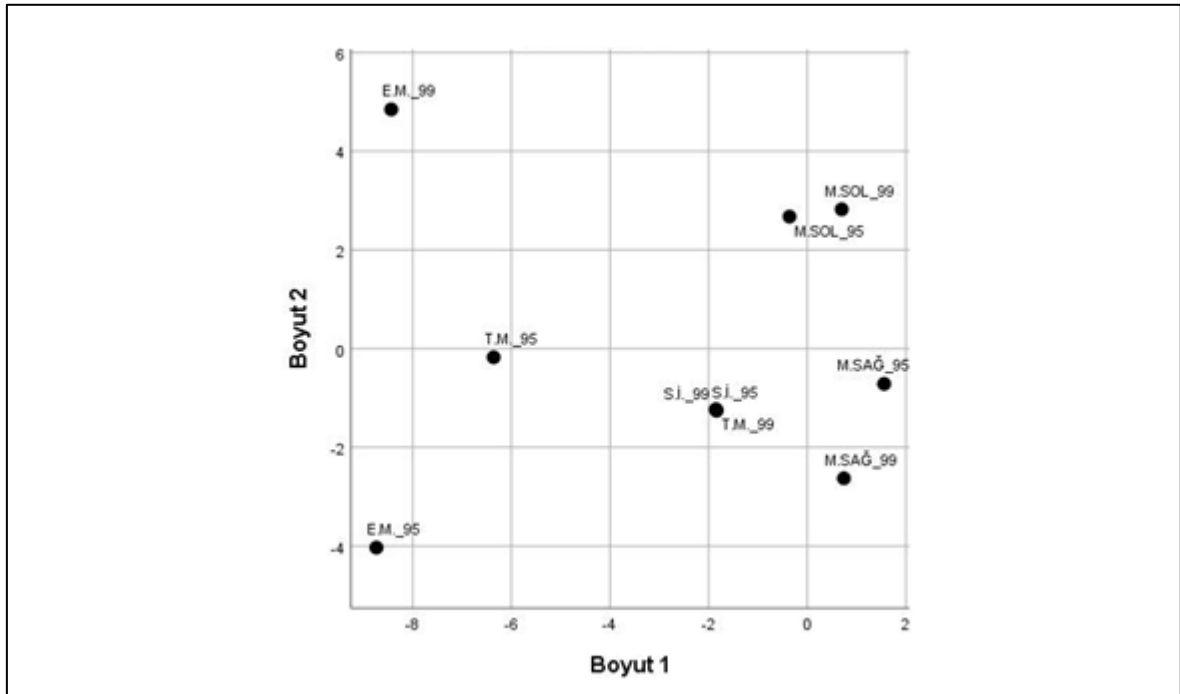

Şekil 45. Siyasal kanatlar düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (1999)

1995-1999 seçimlerine göre karşılaştırmalı MDS sonucunda iki seçim arasında S.İ. ve M.Sağ arasında bir farkın olmadığı, M.Sol açısından 1999 seçimlerinde aldığı oyları arttırması nedeniyle biraz farkın olduğu ancak bir önceki seçime benzerliğini devam ettirdiği, T.M.'nin bir önceki seçime göre aldığı oyların artmasına paralel olarak 1995-1999 arasında fark oluşturarak daha çok merkeze yaklaştığı ve K.M.'nin ise iki seçim arasında bir benzerliğinin olmadığı izlenmektedir. 1999 seçimlerinde farkı oluşturanların ise bir önceki seçime benzer olarak T.M. ve K.M. kanatlarının olduğu gözlenmektedir (Şekil 46). T.M kanatlarının mekânsal dağılımına bakıldığında; T.M. kanadının birinci olduğu yerlerin, ikinci ve üçüncü kazananın T.M.'nin olduğu alanlarla komşu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca T.M.'nin ikinci ya da üçüncü olduğu bu yerlerde ağırlıklı olarak birinci kazanan M.Sağ olduğu izlenmektedir. K.M. ise lokal alanlarda yer aldığı ve çevresinde T.M.'nin birinci, ikinci ve üçüncü olarak kazanan yerlerde komşu olduğu izlenmektedir.

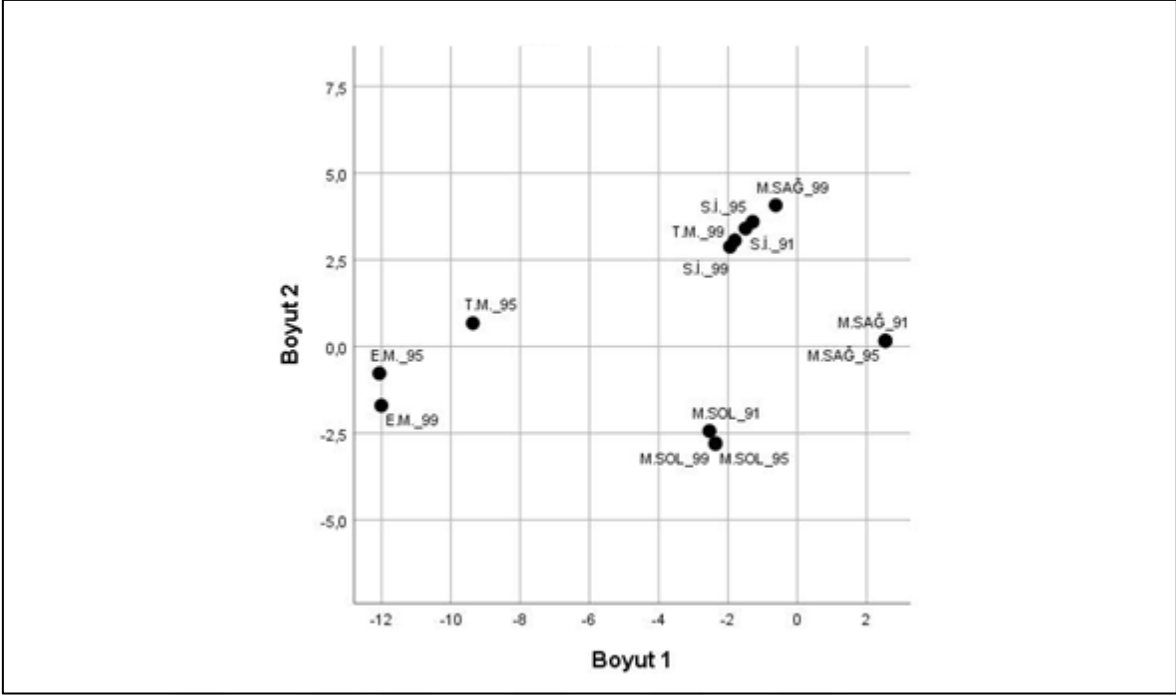
Kent merkezine MDS sonuçlarına ayrıntılı olarak bakıldığında ise; Nilüfer ilçesinin batısı ve doğusunda kalan bölgeler 17. ve 18. grupta, iç kısımları ise kuzey-güney yönlü uzanan bir kuşakta 8. ve 9. grupta bulunan yerleşmeler bulunmakla birlikte 13., 19. ve 24. grupta yer alan yerleşmelerin varlığı gözlenmektedir. 1999 seçimlerinde ilk defa Nilüfer için İzmir Yolu'nun kuzeyi ve güneyinde bulunan alanlar arasında seçmen davranışı açısından

bir farkın kalmadı tespit edilmiştir. Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinin Osmangazi ilçesi ile sınır komşusu olduğu alanlarda kuşakta 8. ve 9. grupta bulunan mahalleler bulunmaktadır. Osmangazi ilçesinde yine yer yer 9. grupta bulunan mahalleler olmakla birlikte ilçe genelinin seçmen davranışının ağırlıklı olarak 17. ve 18. grup olduğu izlenmektedir. Yıldırım ilçesinin kuzeyinde 9. grupta bulunan yerleşmeler bulunmakla birlikte ilçe genelinin seçmen davranışı Nilüfer ve Osmangazi'ninki ile benzerlik göstermiştir. Genel olarak bir önceki seçimlere benzer tercihler gösteren ve M.Sağ'ın hakim olduğu alanlar görülmekle birlikte, 1999 seçimlerinde kent merkezi seçmen tercihinin ağırlıklı olarak M.Sol yönünde kullanmıştır (Şekil 46).

Şekil 46. Siyasal kanatlar düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (1995-1999)

1991-1999 döneminde gerçekleştirilen genel seçim sonuçlarının kanatlar düzeyinde karşılaştırmasının incelenmesi, art arda yapılan üç genel seçimde Bursa'nın siyasi coğrafyasının nasıl bir şekil aldığı, değişikliğe uğradı ve bu değişikliğin yıllar içerisindeki seyrinin anlaşılabilmesi için önemli katkılar sunmaktadır. Üç seçim arasında S.İ., M.Sol ve K.M. arasında bir farkın olmadığı, farkı oluşturanların 1995 seçimlerinde T.M.'nin ve 1999 seçimlerinde M.Sağ'ın olduğu izlenmektedir. Nitekim bilindiği üzere 1995 seçimlerinde T.M.'nin yaptığı çıkış ve 1999 yılında M.Sağ'ın gösterdiği düşüşün bu konu üzerinde etkisi bulunmaktadır. T.M. bir sonraki seçimlere göre merkeze daha yakın bir yerde iken, M.Sağ'ın merkezden uzaklaşarak S:İ.'ye yaklaştığı görülmektedir (Şekil 47).

Şekil 47. Siyasal kanatlar düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (1991-1999)

1999 seçimlerinde köken bölge ile seçmen tercih arasındaki en net ilişkiyi, K.M.'nin ilk üçte yer aldığı mahallelerde görülmektedir. 1999 seçimlerinde K.M. siyaseti yapan bir partinin seçimlere ilk defa dahil olması, Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli seçmenlerin etnik kimliklerine dayalı olarak oy vermesinin de önünü açmıştır. Bu kapsamda bakıldığında il merkezinde K.M. 'nin aldığı oylar neticesinde ilk üçe girdi tek mahalle Yıldırım ilçesine bağlı Şirinevler Mahallesi olmuştur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği mahallelerde sırasıyla S.İ.-K.M.-T.M. seçimleri kazanmıştır. Oyunu K.M. yönünde kullanmayan Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli seçmenlerin önemli bir kısmının oy tercihini S.İ.'den yana kullandığı görülmektedir. Şirinevler Mahallesi'nde dikkat çeken bir diğer seçmen yönelimi ise T.M.'ye yöneliktir. Mahallede T.M. kanadına yönelimin, K.M. kanadına karşı bir tepki olduğu düşünülebilir. İlçede yer alan Ankara Karayolu'nun kuzeyinde kalan, Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli seçmenin yoğun olarak ikamet mahallelerinde de K.M.'nin oy aldığı görülmekle birlikte, ilk üçe giremediği izlenmektedir. Bu alanda sırasıyla M.Sol-M.Sağ-S.İ.'nin seçmen tercihinde önemli bir yer aldığı görülmektedir.

1991 seçimlerinden itibaren devam eden olumsuz siyasi yapı ve ekonomik koşullar seçmeni yeni arayışlar içine itmiş, ideolojik ve parti bağımlılığında bir önceki seçime

nazaran daha da uzaklaştırmıştır. Böyle bir atmosferde, seçimlerde ülkenin bu kötü gidişatı için çare arayan seçmenin de köken bölge etkisinde oy verme yönetimi daha da azalmıştır. Bu kapsamda il genelinde yorum yapmak oldukça zorlaşmış, birkaç mahalle dışında neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

5.4.2. Genel Seçim Sonuçlarının Mahalle/Köy Düzeyinde MDS Analizi ile Değerlendirilmesi (2002-2015 Kasım)

1991-1999 dönemi seçimlerinin MDS yardımıyla analizi kanatlar düzeyinde gerçekleştirilirken, 2002-2015 Kasım dönemi seçimlerinin MDS analizi meclise giren partiler düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Bahsi geçen iki farklı dönemin incelenme şeklinin birbirinden farklı olması nedeniyle yapılan analizler üzerinden iki dönemin kıyaslamasını yapmak doğru olmayacaktır. Ancak 1999'dan 2002 seçimlerine gelindiğinde seçmen tercihlerinde ilçe düzeyinde nasıl bir değişimin olduğunu izleyebilmek adına sadece bu iki dönemin karşılaştırması yapılmıştır.

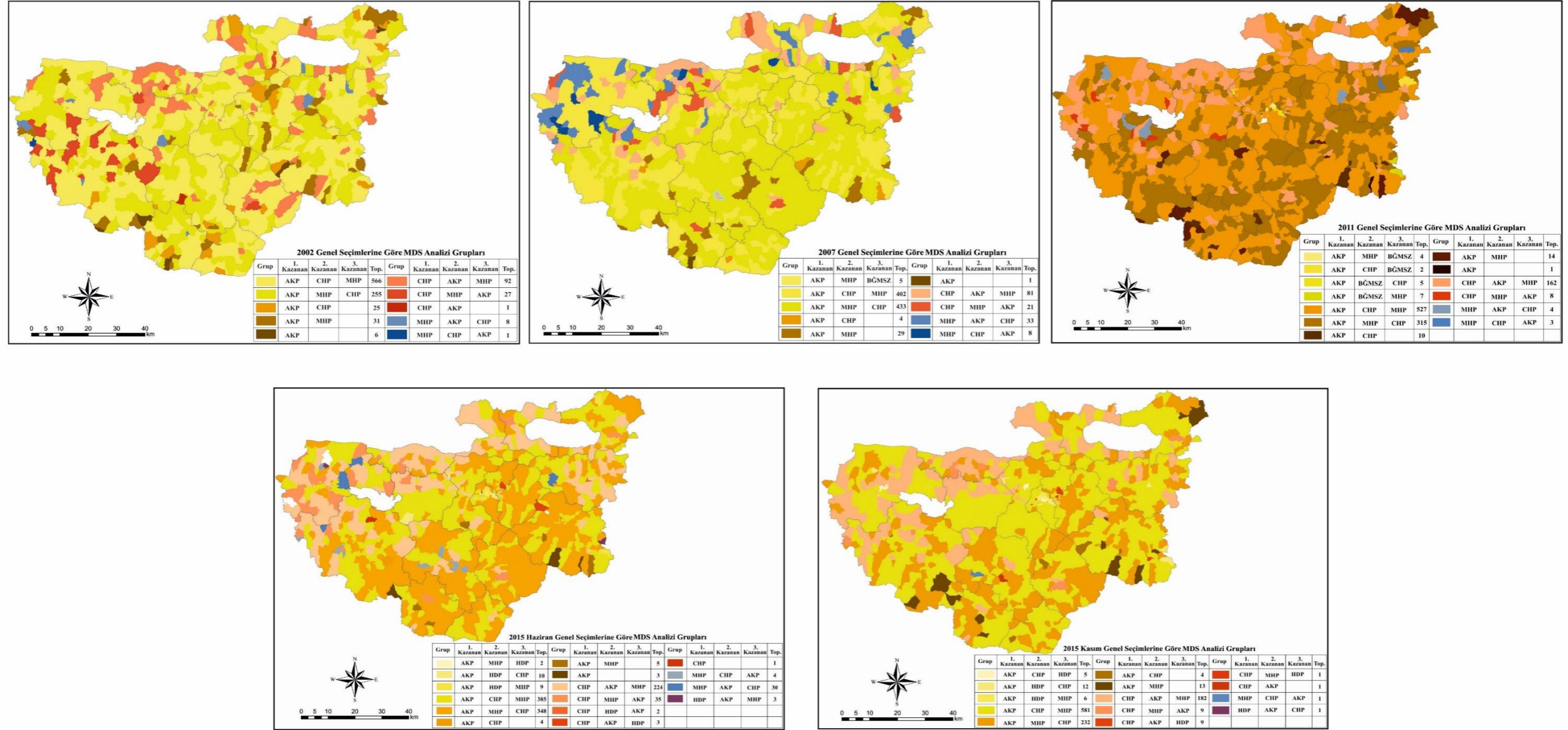
2002-2015 Kasım dönemi seçim sonuçlarının, partilerin birbirlerine olan konumlarının yanı sıra ardışık iki seçim arasında birbirlerine olan konumlarını da karşılaştırmalı olarak yorumlayabilmek adına ilçeler düzeyinde de MDS analizi yapılmıştır. 2002, 2007, 2011, 2015 Haziran ve 2015 Kasım seçimlerinde her beş seçime katılan mahalle sayısının birbirine eşit olmaması (yeni eklenenler, birleştirilenler vb.) nedeniyle, kanatların genel yapı içerisinde birbirine olan ilişkisel konumlarını tespit edebilme amacıyla yapılan MDS ilçeler düzeyinde de gerçekleştirilmiştir.

Tablo 16.

Bursa'nın meclise giren partilerin düzeyinde MDS değerleri (2002-2015 Kasım) (İl geneli)

2002-2015 Kasım Dönemi Genel Seçim Sonuçlarının Parti Düzeyinde MDS Değerleri			
Seçimler	Yenileme (Iteration)	Stress	Güvenilirlik (Variance Accounted For)
2002	5000 ^a	0,0031074	0,9978882
2007	5000 ^a	0,0011463	0,9992765
2011	5000 ^a	0,0024145	0,9970238
2015 Haziran	5000 ^a	0,0038961	0,9934982
2015 Kasım	5000 ^a	0,0007212	0,9987019

a. Maximum iteration (yenileme) sayısına ulaşılmıştır.

Şekil 48. MDS sonucu belirlenen grupların mahallelere göre dağılımı (2002-2015 Kasım)

MDS analiz sonuçlarına göre *Stress değerlerini* 0,00-0,025 arasında olması, sonuçların *tam uyumu* göstermekte olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Genel olarak bakıldığında Tablo 16 ve Tablo 17’de verilen *Stress değerlerini* 0,00-0,01 arasında olduğu izlenmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen MDS analizlerinin *tam uyumu* gösterdiği ve sonuçların hata oranının 0’a yakın olduğunu ifade etmektedir (Kruskal, 1964: 3).

Tablo 17.

Meclise giren partilerin il düzeyinde karşılaştırmalı MDS değerleri (1999-2015 Kasım)

1999-2015 Kasım Dönemi Genel Seçim Sonuçlarının Partiler Düzeyinde Karşılaştırmalı MDS Değerleri			
Seçimler	Yenileme (Iteration)	Stress	Güvenilirlik (Variance Accounted For)
1999-2002*	5000 ^a	0,0000575	1,0000000
2002-2007	5000 ^a	0,0000139	1,0000000
2007-2011	5000 ^a	0,0000020	1,0000000
2011-2015 Haziran	4283	0,0000000	1,0000000
2015 Haziran-2015 Kasım	2116	0,0000000	1,0000000
2002-2007-2011-2015 Haziran-2015 Kasım	2116	0,0001860	0,9999998

a. Maximum iteration (yenileme) sayısına ulaşılmıştır.
*1999-2002 Karşılaştırmasında, 1999 seçim verileri siyasi kanatlar üzerinden, 2002 seçim verileri ise partiler üzerinden değerlendirilmiştir.

2002 genel seçimlerinde Bursa’nın mahalle ve köylerinde seçime giren altı partinin önemli miktarda oy almasına rağmen barajı geçememeleri sebebi ile meclise giremedikleri görülmektedir. Bu durum oyların %56,55’ini alan AK Parti ve CHP’nin bazı mahalle ve köylerde oldukça düşük oy almalarına rağmen kazanmalarını sağlamıştır. Ancak çalışmada 2002-2015 Kasım arası gerçekleştirilen genel seçim sonuçlarının incelendiği düşünülürse, çalışmanın akışının ve analizlerin devamlılığının bozulmaması adına 2002 seçimlerinde barajı geçemeyen MHP ve Bağımsızlar’da analize dahil edilmiştir. Bu üç parti il genelinde %36,83 oranında oy alan diğer partiler göz ardı edilerek analizler yapılmıştır. Bu ‘sınırlılık’ 2002 seçimlerinin yorumlanması adına bazı açıklar oluşturmakla birlikte, ileriki dönemlerde gerçekleştirilen seçimlerin daha iyi analiz edilebilmesi adına araştırmacı tarafından bilinçli bir şekilde tercih edilmiştir. Bu konudaki açık, ilçe düzeyinde partilerin oy dağılımlarının anlatıldığı bölümde giderilmeye çalışılmıştır.

2002 genel seçimleri partiler özelinde değerlendirildiğinde; AK Parti’nin yerleşmelerin büyük çoğunluğunda (881 yerleşme-%87,23) kazanan taraf olduğu görülmektedir. CHP 120 yerleşmede (%10,06) birinci gelirken, MHP’nin her ne kadar barajı

geçemese de dokuz yerleşmede (%2,95) birinci olduğu görülmektedir. İkinci sırada kazanan partiler incelendiğinde; AK Parti 101 yerleşmede (%11,88), CHP 590 yerleşmede (%58,76) ve MHP 313 yerleşmede (%27,74) ikinci kazanan oluşmuştur. Üçüncü sırada kazanan partiler ise şu şekildedir; AK Parti 28 yerleşmede (%0,89), CHP 263 yerleşmede (%31,18) ve MHP 657 yerleşmede (%69,30) üçüncü kazanan oluşmuştur. Bu kapsamda Bursa için seçmen tercihinde; AK Parti'nin birinci, CHP'nin ikinci ve MHP'nin ise üçüncü sırada geldiği belirlenmiştir. Bu noktada belirlenen ilk iki sıralamanın kanatlar açısından 1991 ve 1995 seçim sonuçları ile benzerlik gösterdiği izlenmektedir. Ağırlıklı olarak tercih edilen partiler yukarıda belirtilmekle birlikte, il genelinde 10 farklı tercih şeklinin olduğu görülmektedir. Bu tercih şekillerinin mekânsal dağılımı ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 48):

- *AK Parti-CHP-MHP'den oluşan 5. grup* il genelinde 564 yerleşmede (%55,84) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%42) il ortalamasının üzerinde, CHP (%12) ve MHP'nin (%5) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İl genelinde en geniş alana yayılan gruptur. Seçmen tercihi açısından 5. grubun oluşturduğu geniş kümeler ilin tüm ilçelerinde görülmektedir. Ayrıca bu grubun tüm gruplar ile komşu olduğu gözlenmektedir.

- *AK Parti-MHP-CHP'den oluşan 6. grup* il genelinde 255 yerleşmede (%25,25) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%46) ve MHP'nin (%8) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%4) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İl genelinde en geniş alana yayılan ikinci gruptur. Her ilçede görülmekle birlikte 6. grubun en yoğun olduğu alanlar; Dağ Yöresi ilçeleri, Karacebey'in batısı, İnegöl, Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinin güneyi ve iki ilçenin sınır komşusu olduğu yerleşmelerdir. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-CHP'den oluşan 11. grup* il genelinde 25 yerleşmede (%2,48) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%54) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%7) il ortalamasının altında oy aldığı ve MHP'nin ise hiç oy alamadığı alandan oluşmaktadır. Büyükşehir, Gemlik, Harmancık, İnegöl, İznik, Keles, Kestel, Mustafakemalpaşa, Orhaneli ve Yenişehir ilçelerinde yer yer küçük kümeler şeklinde görülmektedir. AK Parti'nin güçlü olduğu 5., 6. ve 12. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-MHP'den oluşan 12. grup* il genelinde 31 yerleşmede (%3,07) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%64) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%3) il

ortalamasının altında oy aldığı ve CHP'nin ise hiç oy alamadığı alandan oluşmaktadır. Büyükorhan, Gürsu, İnegöl, İznik, Karacabey, Kestel, Mustafakemalpaşa, Nilüfer, Orhaneli, Osmangazi ve Yenişehir ilçelerinde yer yer küçük kümeler şeklinde görülmektedir. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 13. grup ile CHP'nin güçlü olduğu 14. ve 15. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti'den oluşan 13. grup* il genelinde altı yerleşmede (%0,59) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%85) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin ve CHP'nin ise hiç oy alamadığı (%0) alandan oluşmaktadır. Büyükorhan, İnegöl, İznik, Mustafakemalpaşa ilçelerinde görülmektedir. AK Parti'nin güçlü olduğu 12. grup ile CHP'nin güçlü olduğu 14. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *CHP-AK Parti-MHP'den oluşan 14. grup* il genelinde 92 yerleşmede (%9,11) kazanan olmuştur. CHP'nin (%32) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%20) il ortalamasının altında ve MHP'nin (%7) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. En yoğun görüldüğü alanlar; Gemlik, Karacabey, Keles, Mudanya, Nilüfer, Osmangazi ve Yenişehir ilçeleridir. AK Parti'nin güçlü olduğu 5., 6. ve 12. grup ile CHP'nin güçlü olduğu 15. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *CHP-MHP-AK Parti'den oluşan 15. grup* il genelinde 27 yerleşmede (%2,67) kazanan olmuştur. CHP'nin (%29) ve MHP'nin (%9) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%8) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Harmancık, Karacabey, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Nilüfer ve Orhangazi ilçelerinin bazı yerleşmeleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

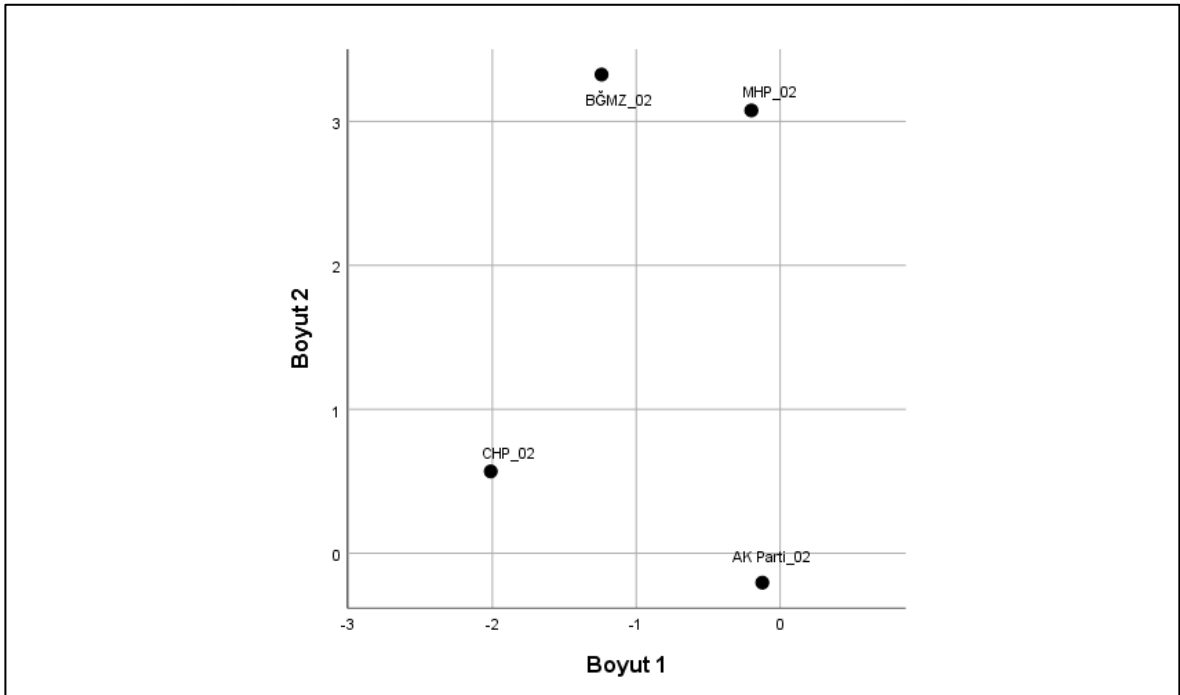
- *CHP-AK Parti'den oluşan 19. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,10) kazanan olmuştur. CHP'nin (%27) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%19) il ortalamasının altında ve MHP'nin ise hiç oy alamadığı alandan oluşmaktadır. Orhaneli Yeşiller Köyü bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *MHP-AK Parti-CHP'den oluşan 20. grup* il genelinde sekiz yerleşmede (%0,79) kazanan olmuştur. *MHP'nin* (%21) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%15) ve CHP'nin (%6) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Karacabey Ovaesemen Köyü bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *MHP-CHP-AK Parti'den oluşan 21. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,10) kazanan olmuştur. *MHP'nin* (%9) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%8) ve AK

Parti'nin (%6) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Karacabey, Mustafakemalpaşa, Nilüfer, Orhangazi ve Yenışehir ilçelerinin bazı yerleşmeleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. grup ile CHP'nin güçlü olduğu 15. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

Analiz sonuçlarına göre etki alanı en geniş parti olması nedeniyle AK Parti'nin merkezde olduğu, ilin siyasi desenini genel yapıdan farklılaştıranın CHP olduğu ve AK Parti ile CHP'nin negatif bir ilişkiye sahip olduğu izlenmektedir. MHP ve Bağımsızların ise seçmen tercihlerinde AK Parti ve CHP kadar önemli bir yer tutmadığı, oy dağılımında da büyük bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir (Şekil 49).

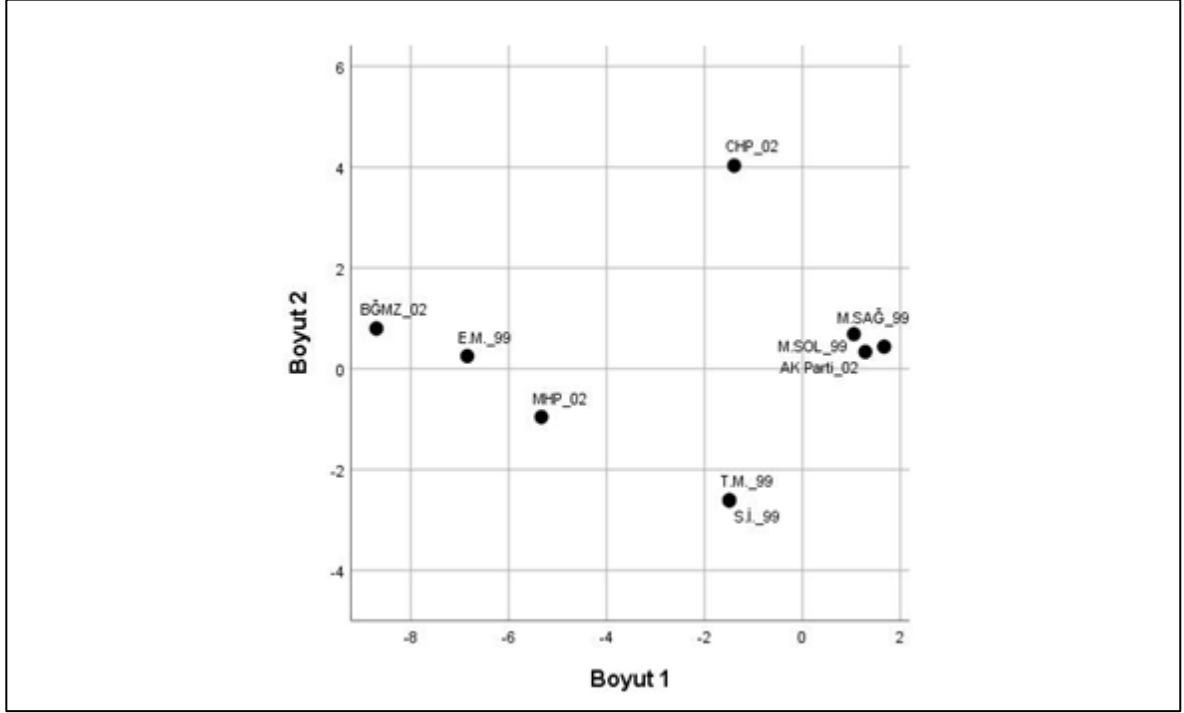

Şekil 49. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2002)

1999-2002 seçimlerine göre karşılaştırmalı MDS sonucunda; 1999'da M.Sağ ve M.Sol'a oy verenlerin önemli bir kısmının 2002'de AK Parti'ye yakınlaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca 2002'de CHP'ye oy veren seçmenin, bir önceki seçimlerde M.Sağ ve M.Sol'a oy veren seçmenden farklılaştığı da izlenmektedir. Bu noktada 1999'da seçmen tercihinde yaşanan farklılaşmanın giderildiği ve seçmenin yeniden kendi ideolojisinde yer alan ya da yakında bulunan partilere oy verdiği görülmektedir. 1999'da S.İ. ve T.M.'ne oy veren seçmenin, 2002'de AK Parti'ye oy veren seçmenden farklılaştığı da görülmektedir. Bir önceki seçimde K.M.'ye oy veren seçmenin ise AK Parti'ye oy veren seçmenden düşük

düzeyde farklılaştığı izlenmektedir. En çok farklılaşan ve uzaklaşan seçmen ise her iki seçimde Bağımsızlara oy veren seçmenlerdir (Şekil 50).

Şekil 50. Siyasal kanatlar ve meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (1999-2002)

Kent merkezine MDS sonuçlarına ayrıntılı olarak bakıldığında Osmangazi, Nilüfer, Kestel ve Gürsu ilçelerinin ağırlıklı 5. grupta olmakla birlikte 6. grupta yer alan mahallelerinde olduğu gözlenmektedir. Nilüfer ve Osmangazi ilçelerinde ağırlıklı olarak Bulgar kökenli kişilerin ikamet ettiği bazı mahallelerin 14. grupta yer aldığı görülmekle birlikte bu özellikte olan mahallerin CHP'nin ikinci kazanan olduğu 5. grupta yer aldığı izlenmektedir. Ayrıca Alevi ve Doğu Anadolu kökenli kişilerin yoğun olarak ikamet ettiği Gürsu-Adaköy ve Kestel Kale Mahalleleri de 14. grupta yer almaktadır. Genel olarak bakıldığında ise ilin kent merkezinde AK Parti birinci, CHP ise ikinci sırada kazanan parti olmuştur (Şekil 48).

Her ne kadar bu seçimlerde meclise girmese dahi sonraki seçim sonuçlarının analizi ile karşılaştırılabilmek adına, MHP'nin 2002 MDS analizine dahil edilmesiyle 2002 seçimleri üç partili (AK Parti, CHP ve MHP) bir yapı özelinde MDS analiziyle değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ilde seçmen davranışı açısından sade bir seçmen haritası

ortaya çıktığı görülmektedir. Çıkan sonuçlara bakıldığında; benzer seçmen davranışlarından oluşan büyük kümelerin varlığı izlemekle birlikte, köken bölgeye dayalı seçmen davranışlarının izlerini de görmek mümkündür.

Nilüfer ilçesinde Balkan, Marmara, İç Anadolu ve Karadeniz kökenli göçmenlerin, eğitim amaçlı gelen öğrencilerin, görece diğer ilçelere göre sosyo-ekonomik ve demografik açıdan daha üst seviyede olan seçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği Görükle, Özlüce ve Balkan mahallelerinde sırasıyla CHP-AK Parti-MHP'nin tercih edildiği görülmektedir. Nilüfer ilçesinin batısıyla Osmangazi ilçesinin doğusunda yer alan mahalleler ağırlıklı olarak Balkan, Karadeniz, Marmara İç Anadolu ve ilin kendi kırsalından gelen göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği alanlardan oluşmaktadır. Bu Mahalle kümesinde CHP'nin birinci ya da ikinci tercih olduğu izlenmektedir. Bu iki ilçenin kuzeyinde yer alan, 2002 sonrası düzenli gelişime açılan ve Mudanya ilçesinde bağlı olan Bademli ve Nilüferköy Mahallelerinde benzer sosyo-ekonomik ve demografik profil görülmekte olup benzer seçmen davranışlarının da olduğu izlenmektedir. Bu iki mahallenin komşusu olan, ağırlıklı Karadenizli, Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin ikamet ettiği, görece Bademli ve Nilüferköy Mahallelerinden daha düşük sosyo-ekonomik ve demografik seçmen kitlesine sahip Balat (Nilüfer) ve Geçit (Osmangazi) Mahalleleri seçimlerde sırasıyla AK Parti-MHP-CHP, Emek (Osmangazi) Mahallesi'nde ise AK Parti-CHP-MHP kazanan parti olarak çıkmıştır. Yıldırım ilçesinde ise 2002 seçimlerine kadar Ankara Yolu'nun kuzeyi ve güneyi olarak köken bölge ve seçmen davranışı şeklinde yapılabilen ayrımın, 2002 seçimleri için ortadan kalktığı ve bu alanda sırasıyla AK Parti-CHP-MHP kazandığı izlenmektedir. Alevi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği Gürsu Adaköy ve Kestel Kale Mahalleleri çevresinden farklı olarak CHP'yi ön sırada tercih etmiştir.

2007 genel seçimlerine bakıldığında bir önceki seçime göre yerleşmelerin %43,91'inin grubunun değiştiği belirlenmiştir. Partiler özelinde değerlendirildiğinde ise; AK Parti'nin yerleşmelerin büyük çoğunluğunda (875 yerleşme-%85,95) kazanan taraf olduğu görülmektedir. CHP 102 yerleşmede (%10,02) birinci gelirken, MHP 41 yerleşmede (%4,03) birinci olduğu görülmektedir. İkinci sırada kazanan partiler incelendiğinde; AK Parti 114 yerleşmede (%11,21), CHP 414 yerleşmede (%40,71), MHP 488 yerleşmede (%47,98) ve Bağımsızlar bir yerleşmede (%0,10) ikinci kazanan oluşmuştur. Üçüncü sırada

kazanan partiler ise şu şekildedir; AK Parti 29 yerleşmede (%2,95), CHP 466 yerleşmede (%47,36), MHP 484 yerleşmede (%49,19) ve Bağımsızlar beş yerleşmede (%0,51) üçüncü kazanan oluşmuştur. Ağırlıklı olarak tercih edilen partiler yukarıda belirtilmekle birlikte, il genelinde 11 farklı tercih şeklinin olduğu görülmektedir. Bu tercih şekillerinin mekânsal dağılımı ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 48):

- *AK Parti-MHP-Bağımsızlardan oluşan 1. grup* il genelinde beş yerleşmede (%0,49) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%58) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%14) il ortalamasında ve Bağımsızların (%10) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. Yenışehir ve Yıldırım ilçelerinde daha önceden K.M. alanında önemli oranda oy veren mahallelerde görülmektedir. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-Bağımsızlar-MHP'den oluşan 4. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,10) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%68) ve Bağımsızların (%17) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%5) il ortalamasının altında oy aldığı görülmektedir. Yıldırım ilçesine bağlı Ulus Mahallesi bu grupta yer almaktadır.

- *AK Parti-CHP-MHP'den oluşan 5. grup* il genelinde 402 yerleşmede (%39,49) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%52) il ortalamasının üzerinde, CHP (%17) ve MHP'nin (%12) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İl genelinde en geniş alana yayılan ikinci gruptur. Seçmen tercihi açısından 5. grubun oluşturduğu geniş kümeler ilin tüm ilçelerinde görülmektedir. Ancak Gemlik, Mudanya ve Karacabey ilçeleri en geniş yayılım gösterdiği alanlardır. Yaygın dağılışı göstermesine bağlı olarak tüm gruplarla komşudur.

- *AK Parti-MHP-CHP'den oluşan 6. grup* il genelinde 433 yerleşmede (%42,53) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%59) ve MHP'nin (%15) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%7) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İl genelinde en geniş alana yayılan gruptur. Her ilçede görülmekle birlikte 6. grubun en yoğun olduğu alanlar; Dağ Yöresi'nde bulunan yerleşmelerdir. Yaygın dağılışı göstermesine bağlı olarak tüm gruplarla komşudur.

- *AK Parti-CHP'den oluşan 11. grup* il genelinde dört yerleşmede (%0,39) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%70) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%6) il ortalamasının altında oy aldığı ve MHP'nin ise hiç oy alamadığı (%0) alandan oluşmaktadır. Harmancık ilçesine bağlı Delicegüney, İnegöl ilçesine bağlı Fevziye ve Sulhiye ve

Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Çömlekçi Köyleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-MHP'nden oluşan 12. grup* il genelinde 29 yerleşmede (%2,85) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%79) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%6) il ortalamasının altında oy aldığı ve CHP'nin ise hiç oy alamadığı alandan oluşmaktadır. Büyükorhan, İnegöl, İznik, Keles, Mustafakemalpaşa ve Orhaneli ilçelerinde yer yer küçük kümeler şeklinde görülmektedir. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti'den oluşan 13. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,10) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%86) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin ve CHP'nin ise hiç oy alamadığı Alanlardan oluşmaktadır. Büyükorhan ilçesine bağlı Demirler Köyü bu grupta yer almaktadır.

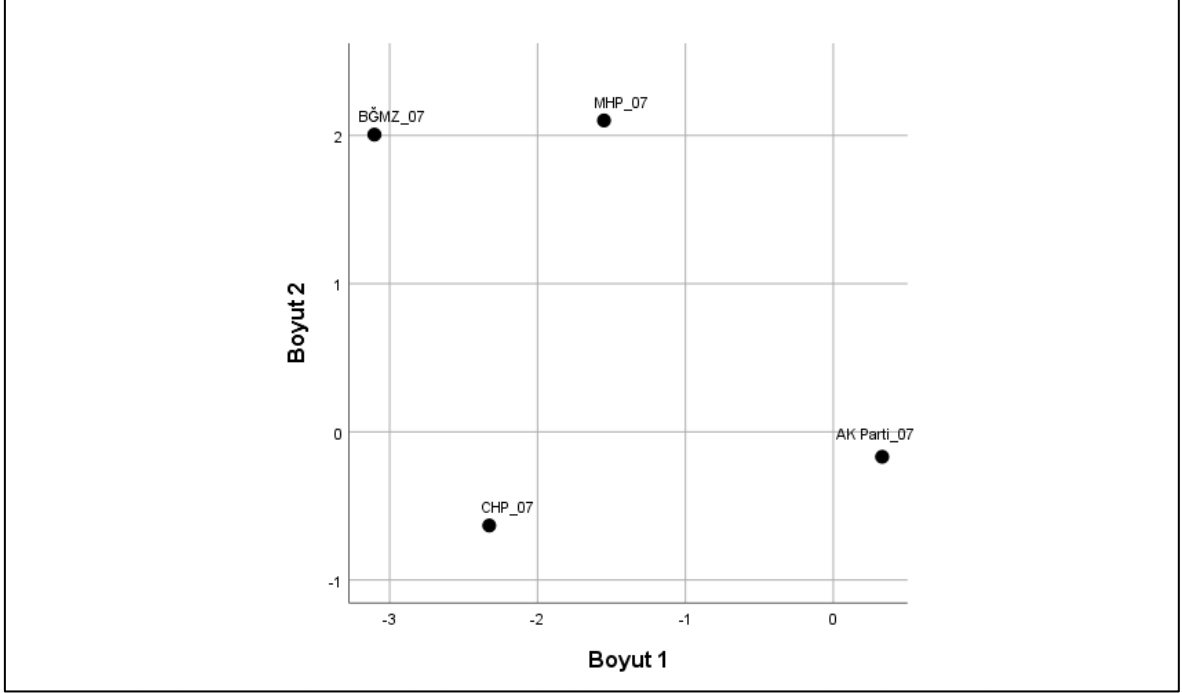
- *CHP-AK Parti-MHP'den oluşan 14. grup* il genelinde 81 yerleşmede (%7,96) kazanan olmuştur. CHP'nin (%40) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%26) il ortalamasının altında ve MHP'nin (%15) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. Gemlik, İznik, Karacabey, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Nilüfer, Orhangazi, Osmangazi, Yenişehir ve Yıldırım ilçelerinde görülmektedir. AK Parti'nin güçlü olduğu 5., CHP'nin güçlü olduğu 15. grup ile MHP'nin güçlü olduğu 20. ve 21. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *CHP-MHP-AK Parti'den oluşan 15. grup* il genelinde 21 yerleşmede (%2,06) kazanan olmuştur. CHP'nin (%41) ve MHP'nin (%23) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%17) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Gemlik, İznik, Karacabey, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Nilüfer ve Yenişehir ilçelerinin bazı yerleşmeleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 4., 5. ve 6. grup ile MHP'nin güçlü olduğu 20. ve 21. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *MHP-AK Parti-CHP'den oluşan 20. grup* il genelinde 33 yerleşmede (%3,24) kazanan olmuştur. MHP'nin (%35) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%24) ve CHP'nin (%15) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İznik, Karacabey, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Orhangazi ve Yenişehir ilçelerinin bazı yerleşmeleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 6. ve 14. grup ile MHP'nin güçlü olduğu 21. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *MHP-CHP-AK Parti'den oluşan 21. grup* il genelinde sekiz yerleşmede (%0,79) kazanan olmuştur. MHP'nin (%40) ve CHP'nin (%26) il ortalamasının

üzerinde, AK Parti'nin (%16) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Gemlik Karacabey, Mudanya ve Yenişehir ilçelerinin bazı yerleşmeleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 14. grup ile MHP'nin güçlü olduğu 20. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

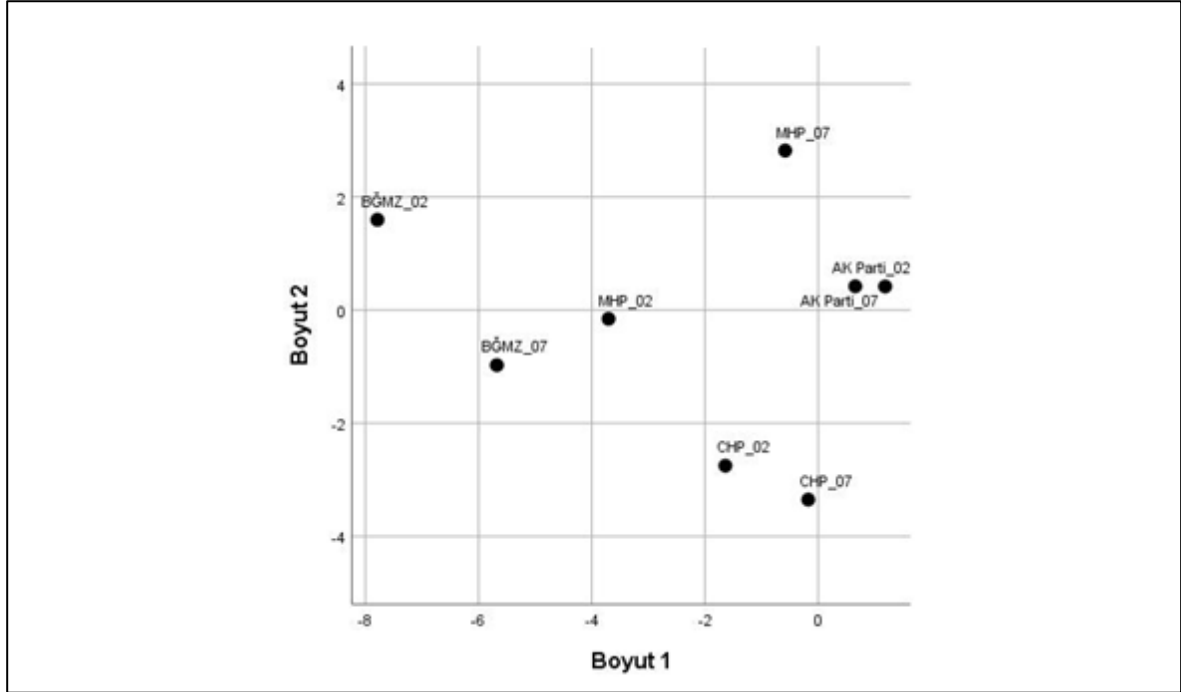

Şekil 51. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2007)

Analiz sonuçlarına göre AK Parti'nin merkezde olduğu ve ilin siyasi desenini genel yapıdan farklılaştıranların ağırlıklı olarak MHP ve Bağımsızların olduğu izlenmektedir. CHP'nin de bu konuda katkısı olup, seçmen tarafında yaygın olarak tercih edilmesine bağlı olarak Bursa genelinde AK Parti ve CHP'nin seçmen tercihi önemli bir görünürlüğünün olduğu izlenmektedir (Şekil 51).

2002-2007 seçimlerine göre karşılaştırmalı MDS sonucunda; 2002 ve 2007'de AK Parti'nin merkezde yer aldığı ve en ağırlıklı seçmene sahip olduğu izlenmektedir. İki seçim arasında da bir değişim yaşanmamıştır. 2007 seçimlerinde Bursa'da oy oranını arttıran CHP'nin bir önceki seçimlere göre daha çok merkeze yaklaştığı görülmektedir. MHP aldığı oy oranının da artmasına bağlı olarak, 2002 seçimlerine göre daha etkili olmuştur ve bir

önceki seçimlere göre bu açıdan farklılaşmaktadır. Bağımsızların konumları incelendiğinde bir önceki seçime nazaran daha etkisiz bir hale geldikleri anlaşılmaktadır (Şekil 52).

Şekil 52. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2007-2011)

Kent merkezi açısından MDS sonuçlarına bakıldığında; Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun kuzeyinde kalan alanlarda yer yer 14. ve 15. grupta yer alan mahallelerin varlığı görülmekle birlikte ağırlıklı olarak bu alanda yer alan yerleşmelerin 5. ve 6. grupta yer aldığı izlenmektedir. Yolun güneyinde kalan alanda ise ağırlıklı olarak bu alan 5. ve 6. grupta yer almaktadır. İlçenin doğusunda, Osmangazi ilçesi ile komşu olduğu, ağırlıklı olarak Balkan kökenli ve ilin kendi kırsalından göç etmiş kişilerin ikamet ettiği alanda 14. grupta yer alan mahalleler tarafından oluşturulan küçük bir kümenin varlığı bulunmaktadır. Kent merkezinde yine lokal alanlarda 14. grupta yer alan mahalleler bulunmaktadır. Ancak bu mahallelerin dışında kalan bölge 5. grupta yer almaktadır. Yine Osmangazi ilçesinin doğusunda, Yıldırım ilçesi ile komşu olduğu alanda da 14. grupta yer alan mahalleler tarafından oluşturulan küçük bir kümenin varlığı izlenmektedir. Yıldırım ilçesinde yer yer daha önceki seçimlerde K.M.'ye önemli oranda oy vermiş olan bazı mahalleler 1. grupta bulunmaktadır. İlçe 5. ve 6. grupta bulunmakla birlikte, Ankara Yolu'nun kuzeyinde ağırlıklı tercih 5. grup olurken, yolun güneyinde ağırlığın 6. grupta geçtiği izlenmektedir. Kestel ve

Gürsu'da seçmen tercihini 5. gruptan yana kullanmıştır. Alevi ve Doğu Anadolu kökenli kişilerin yoğun olarak ikamet ettiği Gürsu ilçesine bağlı Adaköy ve Kestel ilçesine bağlı Kale Mahalleleri de 14. grupta yer almışlardır (Şekil 48).

Genel olarak bakıldığında 2007 seçim sonuçları, bir önceki seçim sonuçları ile benzer seçmen dağılımı göstermektedir. Ancak 2007 seçimlerine girerken yaşanan siyasal atmosferin etkisiyle, MHP'nin bazı alanlarda CHP'den daha çok oy alarak ikinci sıraya çıktığı izlenmektedir. Özellikle Bursa'da en yoğun ve köken bölge olarak en çeşitli iç göç ile gelen seçmeni barındıran Yıldırım ilçesinde bu değişimin izlerini görmek mümkündür. Bilindiği üzere mahalle özelinde köken bölgeye dayalı kümeleşmelerin görüldüğü ilçede mahalle ölçeğinde her ne kadar belirli bir bölgenin yoğunlaştığı görülse dahi yine de tam olarak bir bölgenin egemenliği bulunmamaktadır. Nitekim Karadenizli, Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin beraber ikamet ettiği İsabey, Arabayatağı, Demetevler, Duaçınarı gibi mahallelerde AK Parti %50 ve üzeri oy alsa da bu mahallelerden %10-%25 oranında MHP'nin de oy aldığı izlenmektedir. MHP'nin bu mahallelerden aldığı oylarda da köken bölge etkisini okumak mümkündür.

2011 genel seçimlerine bakıldığında bir önceki seçime göre yerleşmelerin %58,97'sinin grubunun değiştiği belirlenmiştir. Partiler özelinde değerlendirildiğinde ise; AK Parti'nin yerleşmelerin büyük çoğunluğunda (881 yerleşme-%83,27) kazanan taraf olduğu görülmektedir. CHP 170 yerleşmede (%16,07) birinci gelirken, MHP'nin yedi yerleşmede (%0,66) birinci olduğu görülmektedir. İkinci sırada kazanan partiler incelendiğinde; AK Parti 166 yerleşmede (%15,70), CHP 542 yerleşmede (%51,28), MHP 341 yerleşmede (%32,26) ve Bağımsızlar sekiz yerleşmede (%0,76) ikinci kazanan oluşmuştur. Üçüncü sırada kazanan partiler ise şu şekildedir; AK Parti 11 yerleşmede (%1,06), CHP 324 yerleşmede (%31,36), MHP 692 yerleşmede (%66,99) ve Bağımsızlar altı yerleşmede (%0,58) üçüncü kazanan oluşmuştur. Ağırlıklı olarak tercih edilen partiler yukarıda belirtilmekle birlikte, il genelinde 12 farklı tercih şeklinin olduğu görülmektedir. Bu tercih şekillerinin mekânsal dağılımı ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 48):

- *AK Parti-CHP-Bağımsızlardan oluşan 1. grup* il genelinde iki yerleşmede (%0,19) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%50) ve CHP'nin (%18) ortalamasının altında, Bağımsızların (%14) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. Daha

önceden K.M. alanında önemli oranda oy veren Osmangazi ilçesine bağlı Emek Fatih Sultan Mehmet ve Yenişehir ilçesine bağlı Terziler Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin güçlü olduğu 3., 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-Bağımsızlar-CHP'den oluşan 3. grup* il genelinde beş yerleşmede (%0,47) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%61) ve Bağımsızların (%14) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%10) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Daha önceden K.M. alanında önemli oranda oy veren; İnegöl ilçesine bağlı Üçevler, Osmangazi ilçesine bağlı Geçit, Yıldırım ilçesine bağlı Değirmenönü, Karapınar ve Şirinevler Mahallelerinde görülmektedir. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-Bağımsızlar-MHP'den oluşan 4. grup* il genelinde yedi yerleşmede (%0,66) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%67) ve Bağımsızların (%15) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%15) il ortalamasında oy aldığı görülmektedir. AK Parti'den Bağımsızlara oy geçişi olmuştur. Daha önceden K.M. alanında önemli oranda oy veren; İnegöl ilçesine bağlı Gedikpınar, Hamitabat Köyleri ile Huzur Mahallesi, Yıldırım ilçesine bağlı Mevlana, Ulus, Vakıf ve Yavuzselim Mahalleleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 4., 5. ve 6. grup il CHP'nin güçlü olduğu 14. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-CHP-MHP'den oluşan 5. grup* il genelinde 527 yerleşmede (%49,81) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%57) il ortalamasının üzerinde, CHP (%22) ve MHP'nin (%12) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Çok sayıda yerleşmede görülen bir grup olması nedeniyle, bir önceki seçimlerde farklı gruplar içerisinde yer alan bazı yerleşmelerin, 2011 seçimlerinde bu grubu geçiş gösterdiği izlenmektedir. Bu nedenle, yer yer tüm partilerden birbirlerine oy geçişinin yaşandığı gözlenmektedir. Ancak bu grubun içerisinde yer alan yerleşmelerin $\frac{3}{5}$ 'inin bir önceki seçimlerde de aynı grupta yer aldığı izlenmektedir. Bir önceki seçimlerde İl genelinde en geniş alana yayılan grup olması nedeniyle, 5. grubun oluşturduğu geniş kümeler ilin tüm ilçelerinde görülmektedir. Yaygın dağılışı göstermesine bağlı olarak tüm gruplarla komşudur.

- *AK Parti-MHP-CHP'den oluşan 6. grup* il genelinde 315 yerleşmede (%29,77) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%63) ve MHP'nin (%16) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%10) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Bu grubun içerisinde yer alan yerleşmelerin önemli bir kısmının, bir önceki seçimlerde de aynı grupta yer aldığı izlenmektedir. İl genelinde en geniş alana yayılan ikinci gruptur. Her ilçede

görülmekle birlikte 6. grubun en yoğun olduğu alanlar; Dağ Yöresi ilçeleri, Mustafakemalpaşa, İnegöl, Kestel, Osmangazi, Yıldırım ve Yenisehir ilçeleridir. Yaygın dağılışı göstermesine bağlı olarak tüm gruplarla komşudur.

- *AK Parti-CHP'den oluşan 11. grup* il genelinde 10 yerleşmede (%0,95) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%87) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%3) il ortalamasının altında oy aldığı ve MHP'nin ise hiç oy alamadığı (%0) alandan oluşmaktadır. MHP'den AK Parti'ye oy geçişi yaşanmıştır. Büyükorhan, İnegöl Mustafakemalpaşa ve Orhaneli ilçelerinde yer alan bazı yerleşmeler bu grupta bulunmaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-MHP'den oluşan 12. grup* il genelinde 14 yerleşmede (%1,32) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%86) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%6) il ortalamasının altında oy aldığı ve CHP'nin ise hiç oy alamadığı (%0) alandan oluşmaktadır. Büyükorhan, İnegöl, İznik, Mustafakemalpaşa ve Orhaneli ilçelerinde yer alan bazı yerleşmeler bu grupta bulunmaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti'den oluşan 13. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,09) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%97) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin ve CHP'nin ise hiç oy alamadığı alandan oluşmaktadır. İnegöl ilçesine bağlı Bahçekaya Köyü bu grupta yer almaktadır.

- *CHP-AK Parti-MHP'den oluşan 14. grup* il genelinde 162 yerleşmede (%15,31) kazanan olmuştur. CHP'nin (%47) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%31) il ortalamasının altında ve MHP'nin (%15) il ortalamasında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Bir önceki seçimlerde farklı gruplar içerisinde yer alan bazı yerleşmelerin, 2011 seçimlerinde bu gruba geçiş gösterdiği izlenmektedir. Bu nedenle, yer yer tüm partilerden birbirlerine oy geçişinin yaşandığı gözlenmektedir. En yoğun olduğu ilçeler; Gemlik, İznik, Karacabey, Keles, Mudanya, Nilüfer, Orhangazi, Osmangazi'dir. Büyükorhan, Gürsu, Harmancık, Mustafakemalpaşa, Yenisehir ve Yıldırım ilçelerinin bazı yerleşmeleri de bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6., CHP'nin güçlü olduğu 15. grup ile MHP'nin güçlü olduğu 20. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *CHP-MHP-AK Parti'den oluşan 15. grup* il genelinde sekiz yerleşmede (%0,76) kazanan olmuştur. CHP'nin (%52) ve MHP'nin (%24) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%16) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Bazı yerleşmelerde CHP'nin MHP'den oy aldığı izlenmektedir. Karacabey, Mustafakemalpaşa

ve Nilüfer ilçelerinin bazı yerleşmeleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6., CHP'nin güçlü olduğu 15. grup ile MHP'nin güçlü olduğu 20. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

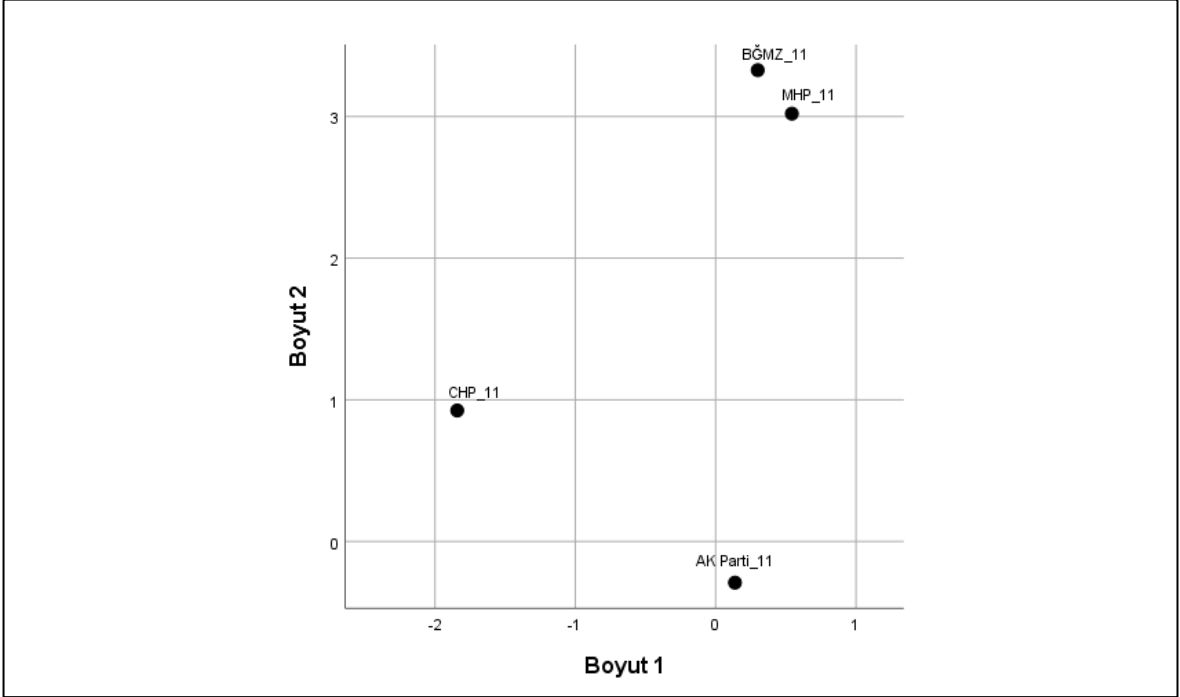
- *MHP-AK Parti-CHP'den oluşan 20. grup* il genelinde dört yerleşmede (%0,38) kazanan olmuştur. *MHP'nin* (%36) il ortalamasının üzerinde, *AK Parti'nin* (%27) ve *CHP'nin* (%18) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Karacabey ilçesine bağlı Güngörmez, Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Karaoğlan, Yeşilova ve Yenisehir ilçesine bağlı Koyunhisar Köyleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6., CHP'nin güçlü olduğu 15. grup ile MHP'nin güçlü olduğu 20. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *MHP-CHP-AK Parti'den oluşan 21. grup* il genelinde üç yerleşmede (%0,28) kazanan olmuştur. *MHP'nin* (%33) ve *CHP'nin* (%33) il ortalamasının üzerinde, *AK Parti'nin* (%26) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İznik ilçesine bağlı Dereköy ve Yenisehir ilçesine bağlı Afşar Köyleri ile Yenisehir ilçesine bağlı Hıdırbali Mahallesi bu grupta bulunmaktadır almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

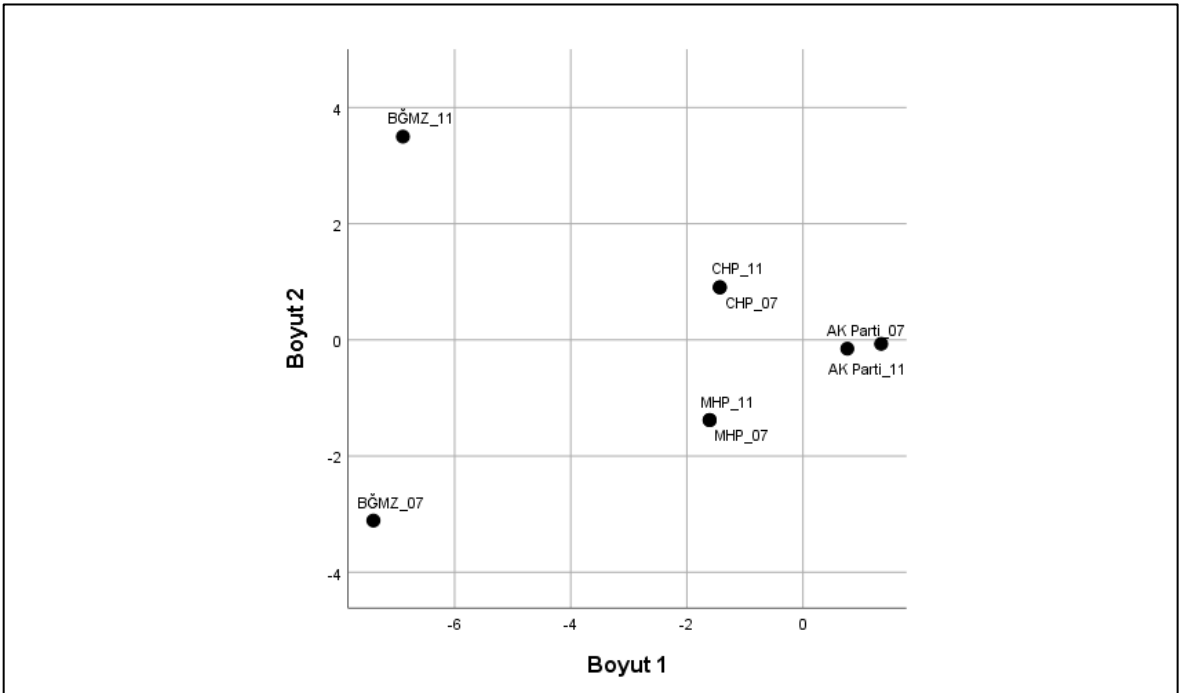
Analiz sonuçlarına göre AK Parti merkezde bulunmaktadır. AK Parti'nin oyunu önemli oranda arttırmasına karşılık CHP ve MHP'nin oylarının bu hızla artmamasına bağlı olarak merkezden uzaklaştığı görülmektedir. Bu noktada ilin siyasi desenini genel yapıdan farklılaştıranların CHP, MHP ve Bağımsızların olduğu izlenmekle birlikte ağırlıklı olarak MHP ve Bağımsızlara verilen oyların etkili olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 53).

2007-2011 seçimlerine göre karşılaştırmalı MDS sonucunda; 2007 ve 2011 seçimlerinde AK Parti'nin birbirine benzer bir konumda yer almakla birlikte, 2011 seçimlerinde AK Parti'nin merkeze daha çok yakınlığı izlenmektedir. 2007 seçimlerinde CHP ve MHP'nin 2007 ve 2011 seçimlerindeki konumlarında hiçbir değişiklik olmamıştır. Ancak her iki seçimde de %1-%2 arasında oy alan Bağımsızların 2011 seçimlerinde bir önceki seçime göre oy oranını %0,57 oranında arttırması, bir önceki seçimle farklı bir konumda yer almasına neden olmuştur. Her partinin kendine ait bir seçmen tabanının olduğunu görmenin yanı sıra, AK Parti, CHP ve MHP'nin görece konumlarının birbirine

yakın olmakla birlikte aralarında ilişkinin negatif olduğu izlenmektedir. Her birindeki artışın, diğer iki partide oy azalışına neden olduğu görülmektedir (Şekil 54).

Şekil 53. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2011)

Şekil 54. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2007-2011)

Kent merkezi açısından MDS sonuçlarına bakıldığında; Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun kuzeyinde kalan alanlarda 6. ve 14. grupta yer aldığı izlenmektedir. Yolun güneyinde kalan alanda ise yer yer 5. ve 14. grupta yer alan yerleşmelerin varlığı izlenmekle birlikte ağırlıklı olarak bu alan 6. grupta yer almaktadır. İlçenin doğusunda, Osmangazi ilçesi ile komşu olduğu alanda 14. grupta yer alan mahalleler tarafından oluşturulan küçük iki kümenin varlığı bulunmaktadır. Bu kümelerin kabaca 5. grupta yer alan mahalleler tarafından çevrelendiği izlenmektedir. Kent merkezinde 14. grupta yer alan mahallelerin oluşturduğu bir küme daha bulunmaktadır. Bu mahallelerin dışında kalan alan 5. ve 6. grupta yer almaktadır. Yıldırım ilçesinde Ankara Yolu'nun kuzeyinde daha önceki seçimlerde K.M.'ye önemli oranda oy vermiş olan bazı mahalleler 8. ve 9. grupta bulunmaktadır. Bu mahallelerin seçmen tercihinde MHP'nin de önemli bir yer aldığı, özellikle 8. grupta partinin aldığı oyların oldukça önemli bir boyuta ulaştığı izlenmektedir. Yine bu mahallelerin 6. grupta yer alan mahalleler tarafından çevrelendiği tespit edilmiştir. Kuzeyinde geri kalan mahalleler 5. grupta yer almaktadır. Ankara Yolu'nun güneyine geçildiğinde lokal olarak 6. ve 14. grupta yer alan mahalle varlığı görülmekle birlikte ağırlıklı olarak bu alan 5. grupta bulunmaktadırlar. Kestel ve Gürsu'da seçmeni, tercihini 5. ve 6. gruptan yana kullanmıştır. Alevi ve Doğu Anadolu kökenli kişilerin yoğun olarak ikamet ettiği Gürsu ilçesine bağlı Adaköy ve Kestel ilçesine bağlı Kale Mahalleleri de gelenek bozulmamış ve bu alanlar 14. grupta yer almışlardır. Kestel'de bu alana benzer demografik özellikler sergileyen Yeni Mahalle de eklenmiştir (Şekil 48).

2011 seçimlerinde bazı mahallelerde bağımsızların aldığı oyların daha görünür oldu izlenmektedir. Bu mahallelerin önceki seçimlerde K.M. yönünde oy kullandığı düşünülürse, Kürt kimliğe dayalı oy veren seçmenin bu seçimlerde ideolojilerini temsil edecek bir partinin de olmaması nedeniyle bağımsız adaylara yönlendiği görülmektedir. Bu bağlamda Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli seçmenin yoğun olarak ikamet ettiği ve daha önceki seçimlerde K.M. partileri destekleyen Yıldırım ilçesinin bazı mahallelerinde bağımsızlar ikinci ya da üçüncü parti olmuştur. Şirinevler, Değirmenönü ve Karapınar Mahallelerinde sırasıyla AK Parti-Bağımsızlar-CHP, Ulus ve Mevlana mahallelerinde AK Parti-Bağımsızlar-MHP, Vakıf ve Yavuzselim Mahallelerinde ise AK Parti-MHP-Bağımsızların sandıktan kazanan olarak çıktığı izlenmektedir. Çevrelerinde yer alan komşu mahallelerde de benzer göçmen profili sergilemekte birlikte bu alanlarda bağımsızların ilk üçe giremedikleri, ancak %5-%9 arasında oy aldıkları tespit edilmiştir. Osmangazi ilçesine bağlı Geçit mahallesinde

bağımsızların ikinci, Fatih Sultan Mahallesi'nde ise üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Eski kent merkezi ve Nilüfer ilçesinin batısı ile Osmangazi ilçesinin doğusunda kalan Balkan, İç Anadolu, Karadeniz, Marmara ve kendi kırsalından göç alan, CHP'ye önemli oranda destekleyen büyük bir mahalle kümesi bulunmaktadır. Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun kuzeyinde kalan, planlı gelişim gösteren mahallelerde de CHP önemli miktarda oy olarak birinci olmuştur. Ayrıca Gümüştepe ve Bademli gibi yakın tarihte nüfusu önemli oranda artan ve planlı değişim gösteren mahallelerde de CHP kazanan parti konumundadır (Şekil 48).

2015 Haziran genel seçimlerine bakıldığında bir önceki seçime göre yerleşmelerin %40,28'inin grubunun değiştiği belirlenmiştir. Partiler özelinde değerlendirildiğinde ise; AK Parti'nin yerleşmelerin büyük çoğunluğunda (766 yerleşme-%72,61) kazanan taraf olduğu görülmektedir. CHP 265 yerleşmede (%25,12), MHP 20 yerleşmede (%1,90) ve HDP'nin dört yerleşmede (%0,38) birinci olduğu görülmektedir. İkinci sırada kazanan partiler incelendiğinde; AK Parti 237 yerleşmede (%22,53), CHP 404 yerleşmede (%38,40), MHP 390 yerleşmede (%37,07) ve HDP 21 yerleşmede (%2) ikinci kazanan oluşmuştur. Üçüncü sırada kazanan partiler ise şu şekildedir; AK Parti 52 yerleşmede (%4,99), CHP 363 yerleşmede (%34,84), MHP 622 yerleşmede (%59,69) ve HDP beş yerleşmede (%0,48) üçüncü kazanan oluşmuştur. Ağırlıklı olarak tercih edilen partiler yukarıda belirtilmekle birlikte, il genelinde 15 farklı tercih şeklinin olduğu görülmektedir. Bu tercih şekillerinin mekânsal dağılımı ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 48):

- *AK Parti-CHP-MHP'nden oluşan 5. grup* il genelinde 385 yerleşmede (%36,01) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%51) ve CHP'nin (%25) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%16) il ortalamasında oy aldığı alandan oluşmaktadır. En yaygın görülen gruptur. Tüm ilçelerde görülmekle birlikte en yaygın görüldüğü ilçeler; Gürsu, İznik, Mustafakemalpaşa, Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım'dır. Bir önceki seçime göre bu gruba giren mahallelerin bazılarında AK Parti'den CHP ve MHP ye, bazılarında ise CHP'den AK Parti'ye oy geçişlerinin yaşandığı izlenmektedir. Yaygın dağılışı göstermesine bağlı olarak tüm gruplarla komşudur.

- *AK Parti-MHP-CHP'nden oluşan 6. grup* il genelinde 348 yerleşmede (%32,55) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%60) ve MHP'nin (%19) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%12) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İl

genelinde en geniş alana yayılan ikinci gruptur. Her ilçede görülmekle birlikte 6. grubun en yoğun olduğu alanlar; Dağ Yöresi ilçeleri, Gürsu, Mustafakemalpaşa, İnegöl ve Kestel ilçeleridir. Yaygın dağılışı göstermesine bağlı olarak tüm gruplarla komşudur.

- *AK Parti-CHP-HDP oluşan 7. grup* il genelinde 10 yerleşmede (%0,94) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%47) il ortalamasının üzerinde, CHP (%16) il ortalamasının altında ve HDP'nin (%13) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. HDP'nin AK Parti'den oy aldığı görülmektedir. Daha önceden K.M. alanında oy veren Osmangazi ilçesine bağlı Emek Fatih Sultan Mehmet ve Geçit Mahalleri, Yenişehir ilçesine bağlı Yeni Mahallesi, Yıldırım ilçesine bağlı Değirmenönü, Esenevler, Fidyekızık, Hacivat, Karapınar ve Yiğitler Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin güçlü olduğu 5., 6. ve 10. grup ile CHP'nin güçlü olduğu 14. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-MHP-HDP oluşan 8. grup* il genelinde iki yerleşmede (%0,19) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%47) il ortalamasının üzerinde, CHP (%15) il ortalamasının altında ve HDP'nin (%13) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. Daha önceden K.M. alanında oy veren Osmangazi ilçesine bağlı Emek Zekai Gümüşdiş ve Yıldırım ilçesine bağlı Yavuzselim Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. 10. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-HDP-MHP'nden oluşan 10. grup* il genelinde dokuz yerleşmede (%0,84) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%52) ve HDP'nin (%22) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%13) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. AK Parti'den HDP'ye oy geçişi yaşanmıştır. Daha önceden K.M. alanında oy veren Gürsu ilçesine bağlı Yenidoğan, İnegöl ilçesine bağlı Gedikpınar, İznik ilçesine bağlı Mecidiyeköy, Karacabey ilçesine bağlı Yeni, Yıldırım ilçesine bağlı Arabayatağı, Çınarönü, Mevlana, Şirinevler ve Vakıf Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin güçlü olduğu 5., 6. ve 7. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-CHP'nden oluşan 11. grup* il genelinde dört yerleşmede (%0,37) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%85) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%8) il ortalamasının altında oy aldığı ve MHP'nin ise hiç oy alamadığı alandan oluşmaktadır. Büyükorhan ilçesine bağlı Veletler, İnegöl ilçesine bağlı Çiftlikköy, Fevziye, ve Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Yenikızılelma Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-MHP'nden oluşan 12. grup* il genelinde beş yerleşmede (%0,47) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%80) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%11) il ortalamasının altında oy aldığı ve CHP'nin ise hiç oy alamadığı (%0) alandan oluşmaktadır. Büyükşehir ilçesine bağlı Karaçukur, Tekerler, İnegöl ilçesine bağlı Gülbahçe, Tüfekçikonağı ve Osmangazi ilçesine bağlı Güneybayır Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti'den oluşan 13. grup* il genelinde üç yerleşmede (%0,28) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%94) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin ve CHP'nin ise hiç oy alamadığı (%0) alandan oluşmaktadır. İnegöl ilçesine bağlı Bahçekaya, Hamidiye ve Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Hacıahmet Mahalleleri bu grupta yer almaktadır.

- *CHP-AK Parti-MHP'nden oluşan 14. grup* il genelinde 224 yerleşmede (%20,95) kazanan olmuştur. CHP'nin (%46) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%29) il ortalamasının altında ve MHP'nin (%18) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. 2015 Haziran seçimlerinde 14. grupta yer alan yerleşmelerin 1/4'ünün bir önceki seçimlerde 5. Grupta yer almasına bağlı olarak bu seçimlerde AK Parti'den CHP'ye oy geçişlerinin yaşandığı izlenmektedir. En yoğun olduğu ilçeler; Gemlik, Karacabey, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Nilüfer, Orhangazi, Osmangazi ve Yenişehir'dir. Büyükşehir, İznik, İnegöl, Keles, Kestel ve Yıldırım ilçelerinin bazı yerleşmeleri de bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. ve 6. grup ile CHP'nin güçlü olduğu 15. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

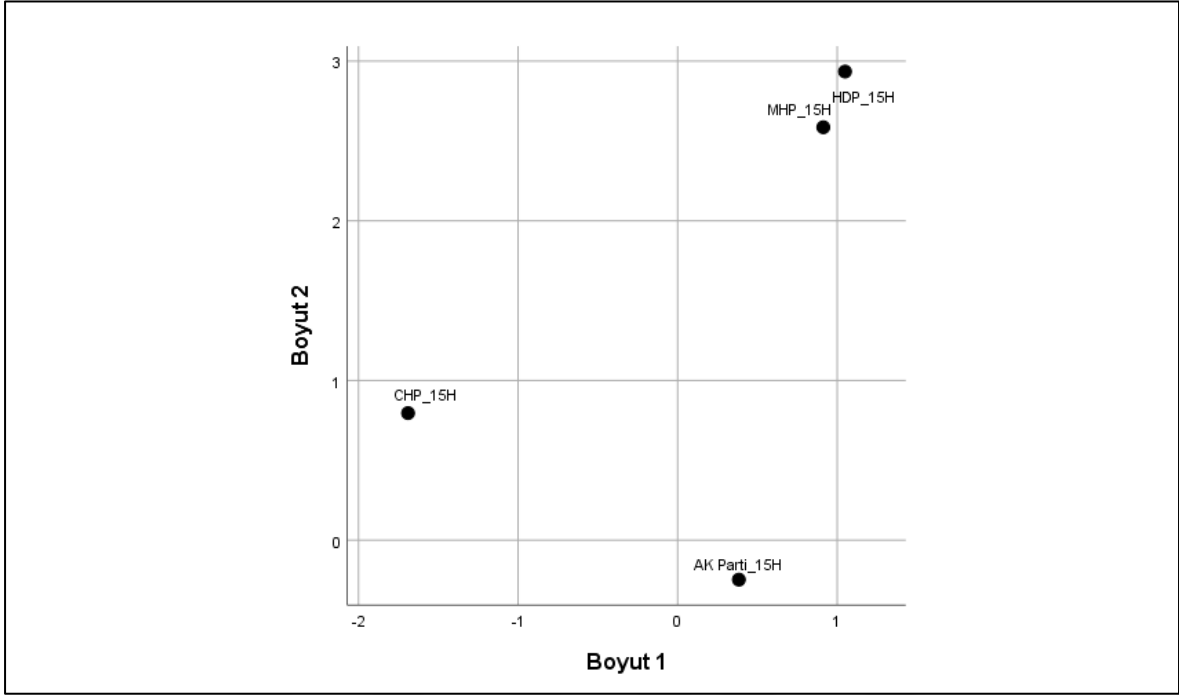
- *CHP-MHP-AK Parti'den oluşan 15. grup* il genelinde 35 yerleşmede (%3,27) kazanan olmuştur. CHP'nin (%36) ve MHP'nin (%24) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%18) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Bazı yerleşmelerde MHP'nin AK Parti'den oy aldığı izlenmektedir. İznik, Karacabey, Keles, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Nilüfer ve Orhangazi ilçelerinin bazı yerleşmeleri bu grupta yer almaktadır. CHP'nin güçlü olduğu 14. ve 15. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *CHP-AK Parti-HDP'den oluşan 16. grup* il genelinde üç yerleşmede (%0,28) kazanan olmuştur. CHP'nin (%59) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%25) il ortalamasının altında ve HDP'nin (%10) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. CHP'den HDP'ye oy geçişlerinin olduğu görülmektedir. Daha önceden K.M. alanında oy veren Gürsu ilçesine bağlı Adaköy, İnegöl ilçesine bağlı Şehitler ve Yenişehir ilçesine bağlı Yılmaz Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar.

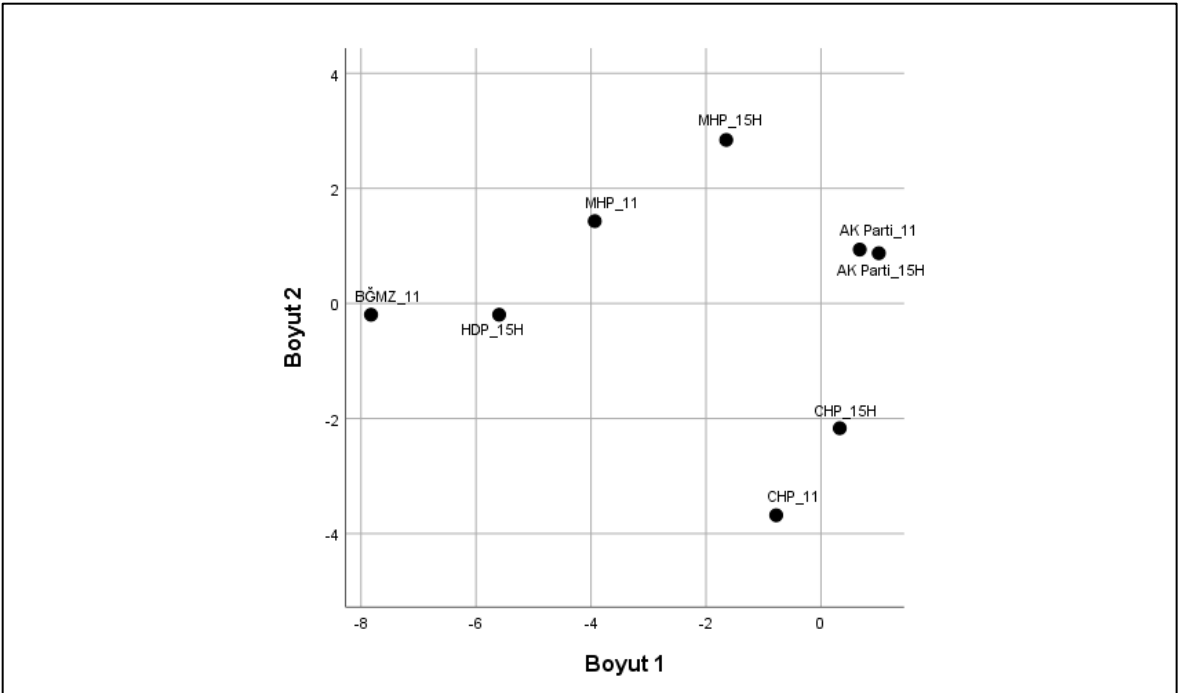
- *CHP-HDP-AK Parti'den oluşan 18. grup* il genelinde iki yerleşmede (%0,19) kazanan olmuştur. CHP (%50) ve HDP'nin (%20) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%18) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Daha önceden K.M. alanında oy veren Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Taşpınar, Yenişehir ilçesine bağlı Tabakhane ve Ulucami Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar.
- *MHP-AK Parti-CHP'nden oluşan 20. grup* il genelinde 30 yerleşmede (%2,81) kazanan olmuştur. *MHP'nin (%40) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%37) ve CHP'nin (%22) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır.* AK Parti'den MHP'ye oy geçişi olmuştur. Karacabey, Mustafakemalpaşa ve Orhaneli ilçelerinin bazı Mahalleleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 6. ve CHP'nin güçlü olduğu 14. ve 15. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.
- *MHP-CHP-AK Parti'den oluşan 21. grup* il genelinde dört yerleşmede (%0,37) kazanan olmuştur. MHP'nin (%37) ve CHP'nin (%33) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%24) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Karacabey ilçesine bağlı Çeşnigir, Hamamlı, Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Derecik ve Yenişehir ilçesine bağlı Koyunhisar Mahalleleri bu grupta bulunmaktadır almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 6. ve CHP'nin güçlü olduğu 14. ve 15. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.
- *HDP-AK Parti-MHP'den oluşan 24. grup* il genelinde dört yerleşmede (%0,37) kazanan olmuştur. HDP'nin (%50) il ortalamasının üzerinde, AK Parti (%31) ve MHP'nin (%8) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. AK Parti'den HDP'ye oy geçişi yaşanmıştır. Daha önceden K.M. alanında oy veren İnegöl ilçesine bağlı Hamitabat, Üçevler, Karacabey ilçesine bağlı Dağesemen ve Yıldırım ilçesine bağlı Ulus Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar.

Analiz sonuçlarına göre AK Parti'nin merkezde olduğu izlenmektedir. AK Parti'nin oy kaybetmesine bağlı olarak merkezden az da olsa uzaklaştığı izlenmektedir. CHP ve AK Parti arasında ters bir ilişkinin olduğu, aldığı oylar bakımından ise MHP ve HDP'nin yakınlaştığı izlenmektedir. Nitekim HDP'nin önemli oranda oy aldığı alanların genelinde MHP'nin de anlamlı oranda oy aldığı görülmektedir. İlin siyasi desenini genel yapıdan

farklılaştırılanların CHP, MHP ve HDP olduğu izlenmekle birlikte ağırlıklı olarak MHP ve HDP verilen oyların etkili olduğu izlenmektedir (Şekil 55).

Şekil 55. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2015 Haziran)

Şekil 56. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2011-2015 Haziran)

2011-2015 Haziran seçimlerine göre karşılaştırmalı MDS analizi sonucunda; konumsal olarak en yakınların HDP ve Bağımsızlar olduğu, diğer partilerin iki seçim arasında konumsal olarak değişikliğe uğradığı gözlenmektedir. AK Parti ve CHP 2015 Haziran seçimlerinde bir önceki seçimlere nazaran merkeze daha çok yaklaşmışlardır (Şekil 56).

Kent merkezi açısından MDS sonuçlarına bakıldığında; Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun kuzeyinde kalan alanlarda yer yer 5., 6. ve 15. grupta bulunan alanlar bulunmakla birlikte ağırlıklı olarak 14. grupta yer alan geniş mahalle kümeleri izlenmektedir. Yolu güneyinde kalan alanda ise yer yer 6., 7. ve 14 grupta yer alan mahallelerin varlığı izlenmekle birlikte ağırlıklı olarak bu alan 5. grupta yer almaktadır. İlçenin doğusunda, Osmangazi ilçesi ile komşu olduğu alanda 14. grupta yer alan mahalleler tarafından oluşturulan küçük bir kümenin varlığı bulunmaktadır. Bu kümenin doğusunun kabaca 5. grupta yer alan mahalleler tarafından çevrelendiği izlenmektedir. Kent merkezinde 14. grupta yer alan mahallelerin oluşturduğu bir küme daha bulunmaktadır. Söz konusu bu mahallelerin dışında kalan alan 5., 6., 13. ve 14 grupta yer almaktadır. Ayrıca Osmangazi ilçesinin Nilüfer ile komşu olduğu kuzeybatı köşesinde 7. ve 8. grupta yer alan mahallelerin oluşturduğu küçük bir küme bulunmaktadır. Yıldırım ilçesinde Ankara Yolu'nun kuzeyinde daha önceki seçimlerde K.M.'ye önemli oranda oy vermiş olan bazı mahalleler 8., 10. ve 23. grupta bulunduğu izlenmektedir. İlçenin kuzeyinde kalan diğer alanların ise 6. grupta yer aldığı izlenmektedir. Bu mahallelerin seçmen tercihinde MHP'nin de önemli bir yer aldığı, özellikle 8. ve 10. grupta partinin aldığı oyların arttığı izlenmektedir. Ankara Yolu'nun güneyinde Merkezi İş Alanlarına yakın alanlar ile sitelerin yer aldığı mahallelerin 14. grupta yer aldığı, Alevi ve Doğu Anadolu kökenli kişilerin yer alan mahallerin 7. grupta, kalan alanın ise 5. ve 6. grupta yer aldığı görülmektedir. Kestel ve Gürsu ilçeleri de seçmen tercihini ağırlıklı olarak 5. ve 6. Grupta yer almıştır. Alevi ve Doğu Anadolu kökenli kişilerin yoğun olarak ikamet ettiği Gürsu ilçesine bağlı Adaköy 16., Kestel ilçesine bağlı Kale ve Yeni Mahalleleri 14. grupta yer almışlardır (Şekil 48).

Genel olarak köken bölge etkisinin oy vermeye davranışında önemli olduğu düşüncesinden hareketle kent merkezindeki kazanan parti sıralamasına bakıldığında; bir önceki seçimlerde belirli partileri önemli oranda destekleyen mahallelerin, 2015 Haziran seçimlerinde bu desteklerini daha da arttırdığı izlenmektedir. Bu kapsamda Nilüfer ilçesinde

İzmir Yolu'nun kuzeyi, ilçenin kuzeybatısı ve Osmangazi ilçesinin kuzeydoğusu ile eski kent merkezinin çekirdeğinde yer alan mahallelerin sırasıyla CHP-Ak Parti-MHP'yi desteklediği belirlenmiştir. Osmangazi ilçesinin kuzeybatısında yer alan Geçit ve Emek Fatih Sultan Mehmet Mahalleleri sırasıyla AK Parti-HDP-CHP'nin, komşusu olan Emek Zekai Gümüşdiş Mahallesi'nde ise Ak Parti-HDP-MHP kazandığı görülmektedir. Üç mahallede de Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin ağırlıklı olduğu gözlenirken, Emek Zekai Gümüşdiş Mahallesi'nde hatırı sayılır miktarda Karadenizli göçmenin de yaşadığı bilinmektedir. Bu noktada bahsi geçen mahallelerde K.M.'ye karşılık olarak T.M.'nin Karadenizli ve yerli seçmen tarafından desteklendiği söylenebilir. Söz konusu mahalleler AKP ve CHP'nin birinci olduğu, MHP'nin iki ya da üçüncü olduğu mahalleler ile çevrelenmiştir. Yine Osmangazi ilçesine bağlı Panayır Mahallesi'nde sırasıyla AK Parti-CHP-HDP'nin kazandığı izlenmektedir. Bu mahalle Alevi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği bir alandır.

Yıldırım ilçesine bakıldığında Ankara Yolu'nun kuzeyi ve güneyinde farklı iki seçmen davranışının geliştiği izlenmektedir. Bilindiği üzere yolun orta ve doğu kısmında yer alan mahallelerde Karadenizli, Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenler yoğun olarak ikamet etmekle birlikte, yolun güney tarafında kalan mahallelerde Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu bölgesinden göç etmiş seçmenlerin yoğunluğu artmaktadır. Spesifik olarak bakılırsa yolun kuzeyinde Kars, Muş, Ağrı; güneyinde ise Erzurum ve Artvinli göçmenlerin daha da yoğunlaştığı izlenmektedir. Yolun güneyinde kalan mahallelerde sırası ile AK Parti-HDP-CHP'nin, kuzeyinde kalan mahallelerde ise AK Parti-HDP-MHP'nin kazandığı görülmektedir. Bu noktada ilk bakışta yolun kuzeyinde kalan mahallelerde K.M. ile T.M. arasında bir çekişmenin olduğu söylenebilir. Ancak partilerin aldıkları oranlara bakıldığında, yapılacak böyle bir yorumun yanlış olacağı görülecektir. Nitekim bahsi geçen mahallelerde HDP'nin diğer mahallelere göre daha yüksek oranda oy aldığı, üçüncü sırada gelen MHP'nin ise %9-15 arasında oy aldığı izlenmektedir. Yolun kuzeyinde kalan alanlarda ise HDP görece daha düşük oranda oy alırken, üçüncü sırada gelen CHP ise %9-20 arasında oy almıştır. Bu noktada aslında yolun her iki kısmında yer alan mahallelerin seçmen tercihinde, Ak Parti ve HDP'nin oldukça önemli bir yer tuttuğu izlenmektedir. Ulus Mahallesi'nde ise sırasıyla HDP-AK Parti-MHP'nin kazandığı görülmektedir.

Önemli miktarda Alevi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmeni barındıran Gürsu ilçesine bağlı Adaköy Mahallesi'nde sırasıyla CHP-AK Parti-HDP, Yenidoğan Mahallesi'nde ise AK Parti-HDP-CHP'nin kazandığı izlenmektedir. Benzer seçmen profilini barındıran Kestel ilçesine bağlı Kale Mahallesi'nde CHP-AK-Parti HDP'nin sandıktan kazanan olarak çıktığı görülmektedir.

2015 Kasım genel seçimlerine bakıldığında bir önceki seçime göre yerleşmelerin %32,67'sinin grubunun değiştiği belirlenmiştir. Partiler özelinde değerlendirildiğinde ise; AK Parti'nin yerleşmelerin büyük çoğunluğunda (857 yerleşme-%81,25) kazanan taraf olduğu görülmektedir. CHP 196 yerleşmede (%25,12), MHP bir yerleşmede (%0,09) ve HDP'nin ise bir yerleşmede (%0,09) birinci olduğu görülmektedir. İkinci sırada kazanan partiler incelendiğinde; AK Parti 187 yerleşmede (%17,71), CHP 595 yerleşmede (%56,34), MHP 255 yerleşmede (%24,15) ve HDP 19 yerleşmede (%1,8) ikinci kazanan oluşmuştur. Üçüncü sırada kazanan partiler ise şu şekildedir; AK Parti 10 yerleşmede (%0,96), CHP 246 yerleşmede (%23,70), MHP 769 yerleşmede (%74,08) ve HDP 13 yerleşmede (%1,25) üçüncü kazanan oluşmuştur. Ağırlıklı olarak tercih edilen partiler yukarıda belirtilmekle birlikte, il genelinde 14 farklı tercih şeklinin olduğu görülmektedir. Bu tercih şekillerinin mekânsal dağılımı ve özellikleri şu şekildedir (Şekil 48):

- *AK Parti-CHP-MHP'nden oluşan 5. grup* il genelinde 581 yerleşmede (%55,23) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%61) il ortalamasının üzerinde, CHP (%22) ve MHP'nin (%11) il ortalamasında oy aldığı alandan oluşmaktadır. En yaygın görülen gruptur. Tüm ilçelerde görülmekle birlikte en yaygın görüldüğü ilçeler; Gürsu, İnegöl, İznik, Kestel, Mustafakemalpaşa, Nilüfer, Orhangazi, Osmangazi, Yenişehir ve Yıldırım'dır. Bir önceki seçime göre bu gruba giren mahallelerin bazılarında MHP'den AK Parti'ye oy geçişlerinin yaşandığı izlenmektedir. Bu grup yaygın dağılışı göstermesine bağlı olarak tüm gruplarla komşudur.

- *AK Parti-MHP-CHP'nden oluşan 6. grup* il genelinde 232 yerleşmede (%22,05) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%74) ve MHP'nin (%14) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%9) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İl genelinde en geniş alana yayılan ikinci gruptur. Her ilçede görülmekle birlikte 6. grubun en yoğun olduğu alanlar; Dağ Yöresi ilçeleri, Mustafakemalpaşa, İnegöl ve Yenişehir ilçeleridir. Yaygın dağılışı göstermesine bağlı olarak tüm gruplarla komşudur.

- *AK Parti-CHP-HDP oluşan 7. grup* il genelinde dokuz yerleşmede (%0,86) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%57) il ortalamasının üzerinde, CHP (%19) il ortalamasının altında ve HDP'nin (%12) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. Karacabey ilçesine bağlı Hamidiye, Mamuriyet, Saadet, Osmangazi ilçesine bağlı Panayır, Yenişehir ilçesine bağlı Yılmaz, Yıldırım ilçesine bağlı Esenevler, Fidyekızık, Hacivat ve Yiğitler Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin g¼çlü olduğu 5. ve 9. grup ile CHP'nin g¼çlü olduğu 14. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-HDP-CHP'nden oluşan 9. grup* il genelinde 12 yerleşmede (%1,14) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%54) ve HDP'nin (%24) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%11) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. HDP, CHP ve MHP'den AK Parti'ye oy geçişi yaşanmıştır. İneg¼l, Karacabey, Osmangazi, Yenişehir ve Yıldırım ilçelerinde bulunan bazı yerleşmeler bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin g¼çlü olduğu 5. ve 7. grup ile CHP'nin g¼çlü olduğu 14. grup ve MHP'nin g¼çlü olduğu 20. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-HDP-MHP'nden oluşan 10. grup* il genelinde altı yerleşmede (%0,57) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%63) ve HDP'nin (%22) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%6) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. HDP ve MHP'den AK Parti'ye oy geçişi yaşanmıştır. İneg¼l ilçesine bağlı Hamitabat, Osmangazi ilçesine bağlı Emek Zekai G¼m¼řdiř, Yıldırım ilçesine bağlı Çınar¼n¼, Mevlana, Ulus ve Vakıf Mahalleleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin g¼çlü olduğu 5., 6., 7. ve 9. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-CHP'nden oluşan 11. grup* il genelinde d¼rt yerleşmede (%0,38) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%85) il ortalamasının üzerinde, CHP'nin (%13) il ortalamasının altında oy aldığı ve MHP'nin ise hiç oy alamadığı (%0) alandan oluşmaktadır. Harmancık ilçesine bağlı Deliceg¼ney, İneg¼l ilçesine bağlı Fevziye ve Soğukdere, Keles ilçesine bağlı Dağdemirciler Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin g¼çlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *AK Parti-MHP'nden oluşan 12. grup* il genelinde 13 yerleşmede (%1,24) kazanan olmuştur. AK Parti'nin (%93) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin (%3) il ortalamasının altında oy aldığı ve CHP'nin ise hiç oy alamadığı alandan oluşmaktadır. CHP'den AK Parti'ye oy geçişi yaşanmıştır. B¼y¼korhan, İneg¼l, İznik ve Mustafakemalpaşa ilçelerinde alınan bazı yerleşmeler bu grupta yer almaktadırlar. AK Parti'nin g¼çlü olduğu 5. ve 6. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *CHP-AK Parti-MHP'nden oluşan 14. grup* il genelinde 182 yerleşmede (%17,30) kazanan olmuştur. CHP'nin (%50) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%31) il ortalamasının altında ve MHP'nin (%14) il ortalamasının üzerinde oy aldığı alandan oluşmaktadır. MHP'den AK Parti'ye oy geçişi yaşanmıştır. En yoğun olduğu ilçeler; Gemlik, Karacabey, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Nilüfer, Orhangazi ve Osmangazi'dir. Büyükorhan, İznik, İnegöl, Keles, Kestel, Yenişehir ve Yıldırım ilçelerinin bazı yerleşmeleri de bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5., 6. ve 7. grup ile CHP'nin güçlü olduğu 15. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *CHP-MHP-AK Parti'den oluşan 15. grup* il genelinde dokuz yerleşmede (%0,86) kazanan olmuştur. CHP'nin (%47) ve MHP'nin (%28) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%20) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İznik ilçesine bağlı Dereköy, Keles ilçesine bağlı Kıranışıklar, Mudanya ilçesine bağlı Akköy, Çamlık, Hançerli, Yaman, Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Adaköy, Garipçetekke ve Yenişehir ilçesine bağlı Koyunhisar Mahalleleri bu grupta yer almaktadır. AK Parti'nin güçlü olduğu 5. grup ile CHP'nin güçlü olduğu 14. ve 15. grupta yer alan yerleşmelerle komşudur.

- *CHP-AK Parti-HDP'den oluşan 16. grup* il genelinde üç yerleşmede (%0,29) kazanan olmuştur. CHP'nin (%48) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%34) ve HDP'nin (%10) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. MHP ve HDP'den AK Parti'ye oy geçişlerinin olduğu görülmektedir. Gürsu ilçesine bağlı Adaköy, İnegöl ilçesine bağlı Rüştüye ve Kestel ilçesine bağlı Kale Mahalleleri bu grupta yer almaktadırlar.

- *CHP-MHP-HDP'den oluşan 17. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,09) kazanan olmuştur. CHP (%73) il ortalamasının üzerinde, MHP (%10) ve HDP'nin (%9) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. HDP'den AK Parti'ye oy geçişlerinin olduğu görülmektedir. Yıldırım ilçesine bağlı Yavuzselim Mahallesi bu grupta yer almaktadır.

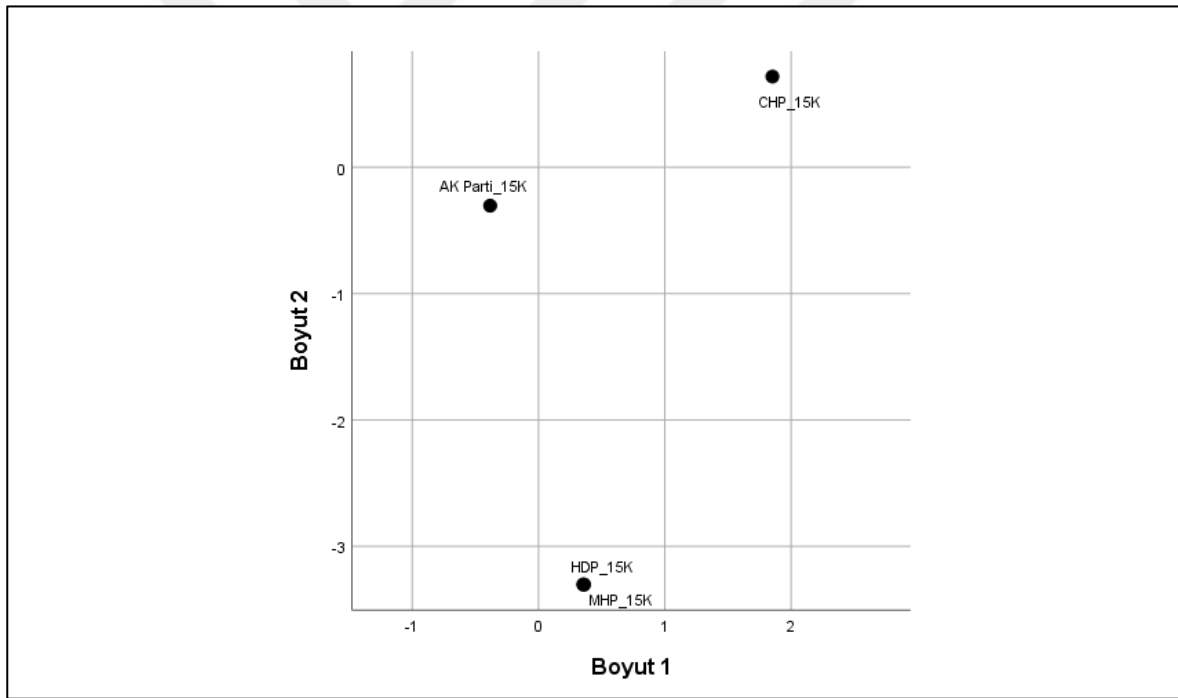
- *CHP-AK Parti'den oluşan 19. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,09) kazanan olmuştur. CHP'nin (%55) ve AK Parti'nin (%45) il ortalamasının üzerinde, MHP'nin ise hiç (%0) oy alamadığı alandan oluşmaktadır. MDP'den AK Parti'ye oy geçişlerinin olduğu görülmektedir. Orhaneli ilçesine bağlı Serçeler Mahallesi bu grupta yer almaktadırlar.

- *MHP-AK Parti-CHP'den oluşan 20. grup* il genelinde bir yerleşmede (%0,09) kazanan olmuştur. MHP'nin (%62) il ortalamasının üzerinde, AK Parti'nin (%29)

ve CHP'nin (%6) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. Orhaneli ilçesine bağlı Dündar Mahallesi bu grupta yer almaktadırlar.

- *HDP-AK Parti-CHP'den oluşan 23. grup* il genelinde dört yerleşmede (%0,37) kazanan olmuştur. HDP'nin (%53) il ortalamasının üzerinde, AK Parti (%41) ve CHP'nin (%2) il ortalamasının altında oy aldığı alandan oluşmaktadır. İnegöl ilçesine bağlı Huzur Mahallesi bu grupta yer almaktadırlar.

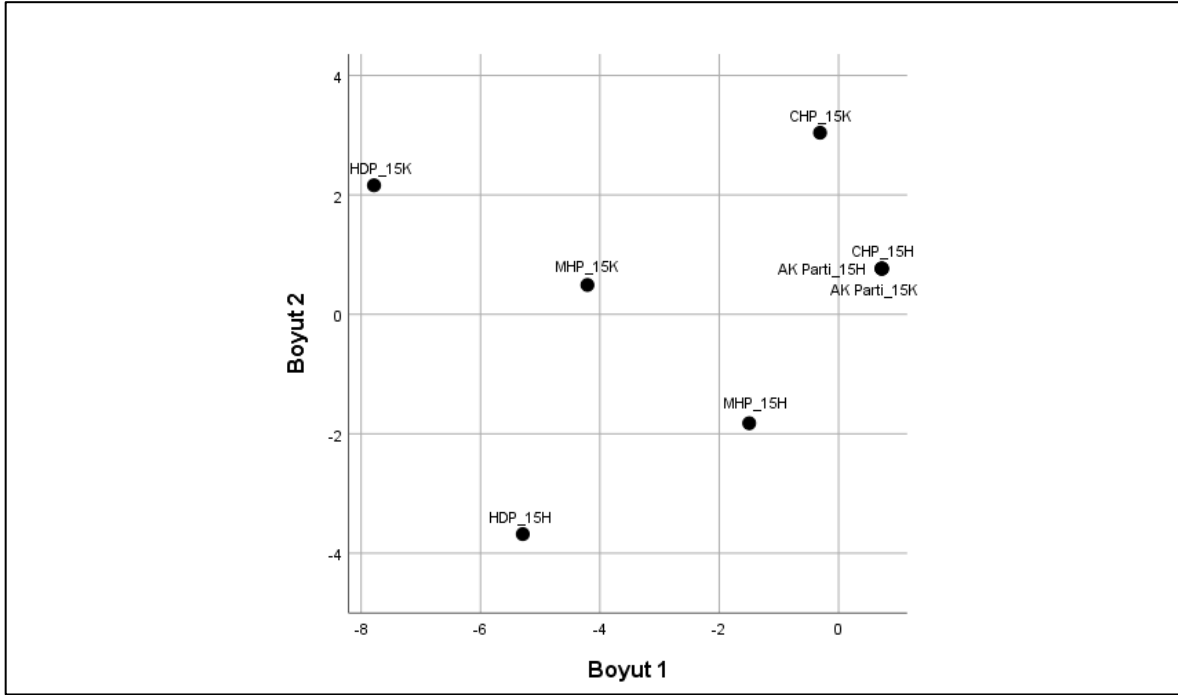
Analiz sonuçlarına Bursa'da en etkili partinin AK Parti olduğu izlenmektedir. MHP ve HDP'nin aldığı oylar bakımından birbirine yakınlaşmasının devam ettiği ve merkeze daha da yakınlaştığı izlenmektedir. Bu noktada ilin siyasi desenini genel yapıdan farklılaştıran en önemli partinin CHP olduğu görülmektedir. AK Parti'nin ve CHP'nin hem birbiri ile hem de diğer partilerle ters ilişkiye sahip olduğu izlenmektedir (Şekil 57).

Şekil 57. Meclise giren partiler düzeyinde MDS analizi grafiksel sonucu (2015 Kasım)

2015 Haziran-2015 Kasım seçimlerine göre karşılaştırmalı MDS analizi sonucunda; AK Parti'nin her iki seçimde de konumsal olarak değişikliğe uğramadığı ve CHP'nin Haziran seçimlerinde aldığı oy bakımından da AK Parti'yle aynı konumda olduğu görülmektedir. CHP'nin Kasım seçimlerinde ise bir önceki seçimlere nazaran konumunun farklılaştığı ve merkeze daha yakın olduğu izlenmektedir. Bu noktada CHP'nin Haziran seçimlerinde AK Parti'nin oy aldığı alanlardan önemli miktarda oy aldığı, ancak Kasım

seçimlerinde oy aldığı alanlarla AK Parti'nin Kasım seçimlerinde oy aldığı alanlar arasında da bir ayrışmanın olduğunu söylemekte mümkündür. MHP ve HDP'nin her iki seçimde de aldığı oylar bakımından farklılaştığı ve Kasım seçimlerinde her iki partinin de merkeze daha yakınlaştığı izlenmektedir. Bu noktada iki seçim arasındaki farklılaşmaya bakıldığında da sadece AK Parti'nin konumunu koruduğu istatistiksel olarak seçmen tabanında ya da oy oranında önemli bir değişimin yaşanmadığı görülmektedir (Şekil 58).

Şekil 58. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2015 Haziran-2015 Kasım)

Kent merkezi açısından MDS sonuçlarına bakıldığında; Nilüfer ilçesinde İzmir Yolu'nun kuzeyinde kalan alanlarda yer yer 5. ve 6. grupta bulunan alanlar bulunmakla birlikte ağırlıklı olarak 14. grupta yer alan geniş mahalle kümeleri izlenmektedir. Özellikle 14. grupta yer alan mahallelerin 1990 sonrasında planlı gelişim çerçevesinde kurulmuş olan, ortalama ve üzerinde sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere sahip bireylerin ağırlıklı olarak ikamet ettiği alanlardan oluştuğu izlenmektedir. Yolu'nun güneyinde kalan alan ise 5. grupta yer almaktadır. İlçenin doğusunda, Osmangazi ilçesi ile komşu olduğu alanda 14. grupta yer alan mahalleler tarafından oluşturulan küçük bir kümenin varlığı bulunmaktadır. Kent merkezinde eski kent merkezinin çekirdek alanları olan bölgede 14. grupta yer alan mahallelerin oluşturduğu bir küme daha bulunmaktadır. Kuzeyi ile güneyinde kalan

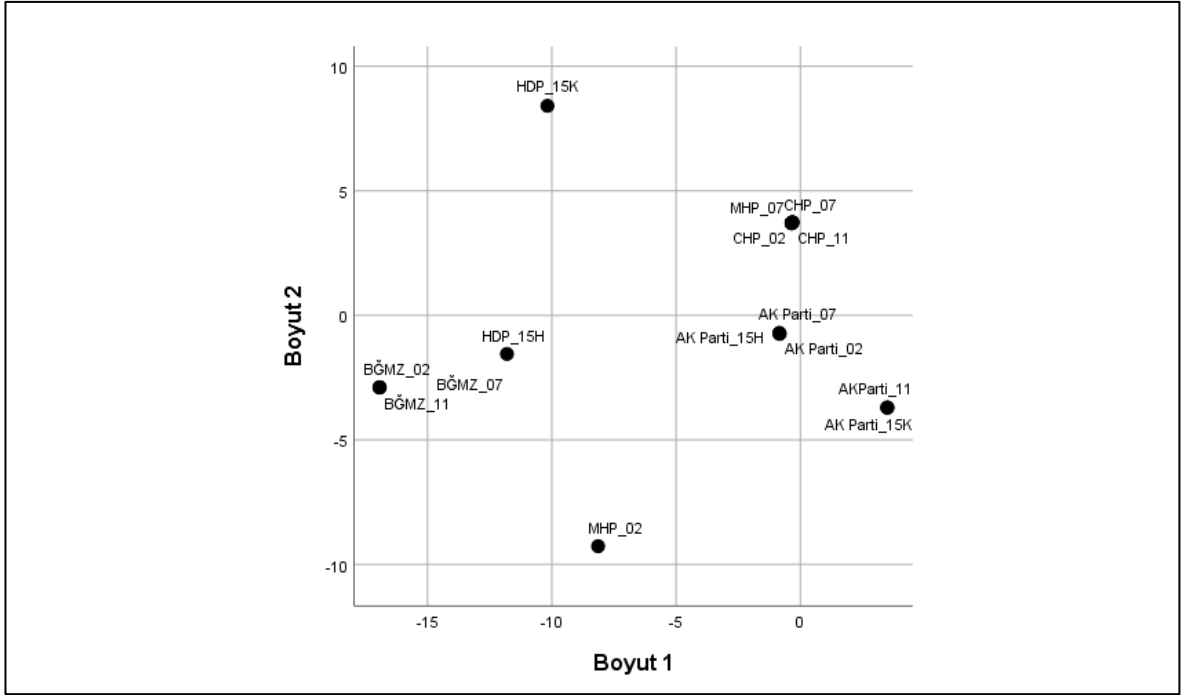
alanlarda ise yer yer 6. grupta yer alan mahallerin varlığı görülmekle birlikte ağırlıklı olarak 5. grupta yer alan mahalleler bulunmaktadır. Ayrıca Osmangazi ilçesinin Nilüfer ile komşu olduğu kuzeybatı köşesinde 9. ve 10. grupta yer alan mahallelerin oluşturduğu küçük bir küme bulunmaktadır. İlçenin kuzeyinde yer alan Panayır Mahallesi de 7. grubu tek başına temsil etmeye devam etmektedir. Yıldırım ilçesinde Ankara Yolu'nun kuzeydoğusunda daha önceki seçimlerde K.M.'ye önemli oranda oy vermiş olan bazı mahalleler 7., 9. ve 10. grupta bulunduğu izlenmektedir. İlçenin kuzeyde kalan diğer alanlar ise yer yer 6. grupta bulunmakla birlikte ağırlıklı olarak 5. grupta yer alan mahallelerden oluşmaktadır. Bu mahallelerin seçmen tercihinde MHP'nin de önemli bir yer aldığı, özellikle 6. ve 10. grupta partinin aldığı oyların oldukça önemli bir boyuta ulaştığı izlenmektedir. Ankara Yolu'nun güneydoğusuna bakıldığında HDP'nin seçmen tercihlerinde önemli yer aldığını, ancak parti sıralamasında kuzeyinde yer alan mahallelere göre farklılık gösterdiği izlenmektedir. Bu alanların 17. grupta yer aldığı görülmektedir. İlçenin güneyinde Merkezi İş Alanlarına yakın alanları ile siteleşmenin yer aldığı mahallelerin 14. grupta yer aldığı, Alevi ve Doğu Anadolu kökenli kişilerin yer alan mahallerin 7. grupta, kalan alanın ise yer yer 6. olmakla birlikte ağırlıklı olarak 5. grupta yer almaktadır. Kestel ve Gürsu ilçelerinde seçmen tercihini ağırlıklı olarak 5. ve 6. gruptan yana kullanmıştır. Alevi ve Doğu Anadolu kökenli kişilerin yoğun olarak ikamet ettiği Gürsu ilçesine bağlı Adaköy ve Kestel ilçesine bağlı Kale Mahalleleri 16. ve Yeni Mahalle 14. grupta yer almışlardır (Şekil 48).

Beş ay arayla yapılan seçimlerde ilin seçim coğrafyası haritasında fazla bir değişikliğin olmadığı, sadece bazı mahallelerde ödünç verilen olayların geri alınması nedeniyle küçük değişikliklerin yaşandığı izlenmektedir. Bu anlamda bakıldığında kent merkezinde yer alan mahallelerin parti tercihlerinde bazı değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Yıldırım ilçesinde bulunan Şirinevler ve Arabayatağı Mahalleleri sırasıyla bir önceki seçimlerde AK Parti-HDP-MHP, Kasım seçimlerinde ise AK Parti-HDP-CHP ilk üçte yer almıştır. Ancak Kasım seçimlerinde CHP ve MHP %10'un altında oy almış ve aralarında birer puanlık fark bulunmaktadır. Bir önceki seçimlerde aldıkları oy oranları da göz önüne alındığında, yaşanan bu değişimin önem düzeyinin yüksek olmadığı anlaşılmaktadır. Yıldırım ilçesine bağlı Fidyekızık, Hacivat ve Yiğitler Mahallelerinde bir önceki seçimlerde sırasıyla AK Parti-HDP-CHP, Kasım seçimlerinde ise AK Parti-CHP-HDP kazanmıştır. İki seçim arasında CHP'nin aldığı oy oranlarında %1'lik bir değişim olurken, HDP'den %3-5 oranında Ak Parti'ye kayan oylar nedeniyle HDP'nin CHP ile yer

değiştirdiği izlenmektedir. Ulus Mahallesi'nde gcl bir çekişme içerisinde olduğu Ak Parti'yi iki puan fark ile geçen HDP'nin, Kasım seçimlerinde aldığı ödünç oyları (%8) AK Parti'ye geri vererek ikinci parti konumuna gerilediği görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde yaşanan değerisimlerin diğer partilerden (zellikle AK Parti'den) alınan ödünç oyların geri verilmesi nedeniyle yaşandığı anlaşılmaktadır. Büyük oranda AK Parti'den alınan geçici oyların sahiplerinin Kürt kökenli seçmenler olup genelde merkez ideolojiye sahip olduğu ancak 2015 Haziran seçimlerinde yaşanan siyasal atmosferin etkisi ile oylarına ideolojisi yönünde kullandıkları görülmektedir. Fakat 2015 Kasım seçimleri itibariyle verdikleri bu ödünç oyları geri aldıkları söylenebilir.

2002-2015 Kasım döneminde gerçekleşen beş genel seçimin MDS analizi sonucu incelendiğinde; AK Parti'nin 2002, 2007 ve 2015 Haziran ve 2011, 2015 Kasım olmak üzere iki farklı kümeye ayrıldığı görülmektedir. Aldığı oylar bakımından 2011 ve 2015 Kasım seçimlerinde merkezden daha uzaklaştığı dikkat çekmektedir. Bu açıdan Bursa'da AK Parti'nin ilçelerdeki oy dağılımının farklılaştığı, homojen dağılımdan ziyade heterojen bir dağılımın olduğu görülmektedir. CHP'nin beş seçimde aldığı oylar ve bunların ilçelerdeki dağılımı açısından analiz sonuçlarına göre bir fark bulunmamıştır. MHP'de ise 2002 seçimleri dışındaki tüm seçimlerin CHP ile konumlandığı izlenmektedir. Bu konu üzerinde ilçelere göre aldıkları oy sıralamaların da etkisi bulunmaktadır. Ancak partinin 2002 de aldığı düşük oyların da neticesiyle farklı bir konumda olduğu, ilerleyen seçimlerde aldığı oy oranını arttırarak merkeze yaklaştığı tespit edilmiştir. 2002-2011 seçimleri arasında Bağımsızların aldıkları oy oranı açısından konumsal bir değerisiklik olmamıştır. HDP'nin ise 2015 Haziran ve 2015 Kasım seçimlerinde aldığı oy oranı ve bu oranların ilçelere göre her iki seçimde birbirine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Oy oranının düşmesine bağlı olarak HDP'nin merkezden daha uzaklaştığı ve buna bağlı olarak etkisinin bir önceki seçime göre daha düştüğü söylenebilir (şekil 59).

Şekil 59. Meclise giren partiler düzeyinde karşılaştırmalı MDS analizi grafiksel sonucu (2002-2015 Kasım)

5.5. Bursa'da 1991-2015 Kasım Döneminde Seçim Oynaklığı

Seçim oynaklığı/seçimsel dalgalanma, bir seçimden diğer seçime seçmen tercihinin ne ölçüde değiştiğini ifade eden bir göstergedir. Peterdsen, (1979) tarafından geliştirilen ölçek yardımıyla, ardışık iki seçimde partilerin aldıkları oy oranları arasındaki farklılığa dayanan bir endeks ile ölçülür.

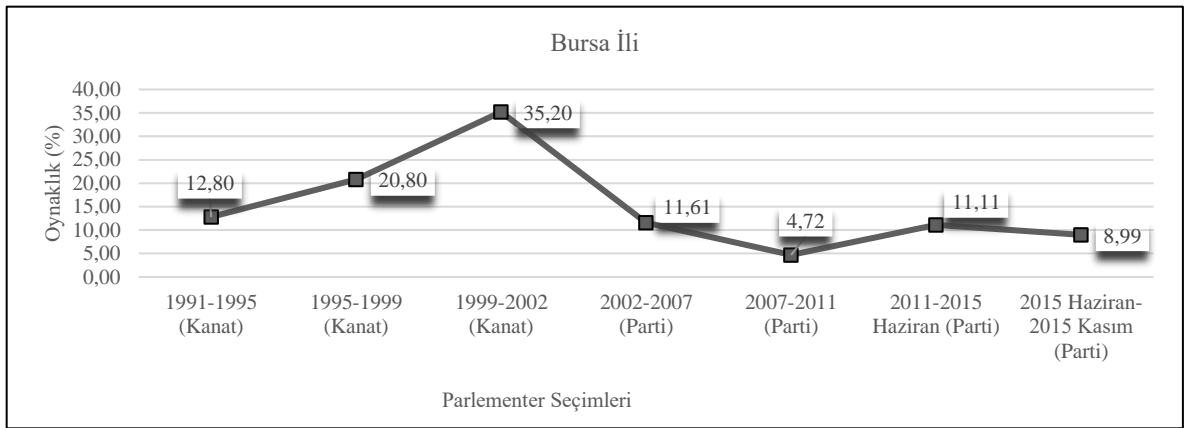
$$O(V) = (1/2) \sum_N I v_{i,t} - v_{i,t-1} I \quad (4.1.)$$

- $v_{i,t}$: t tarihinde i partisinin aldığı oy oranları
- $v_{i,t-1}$ bir önceki seçimde i partisinin aldığı oy oranları

Mahalle düzeyinde seçim sonuçlarına 1991 yılı itibariyle ulaşılabilmesi ve seçim oynaklığı için ardışık iki seçimin kıyaslanmasının gerekliliği nedeniyle endeks, 1995 seçimleri itibariyle hesaplanabilmiştir. 1995-2002 genel seçimleri kanatlar düzeyinde, 2002 sonrası seçimler ise partiler düzeyinde hesaplanmıştır. Bu kapsamda çalışmada seçim verisi olarak 2002 sonrası meclise giren partilerin kullanılması nedeniyle, 1991 seçimlerinde olduğu gibi 2002 seçimleri için de hesaplama yapılamamıştır. Endeks hesaplamaları da

2007-2011-2015 Haziran ve 2015 Kasım seçimlerini kapsamaktadır. Oy değişiminin genel yapısını anlayabilmek adına oynaklık, il düzeyinde de hesaplanarak yorumlanmıştır.

Ardışık seçimlerde siyasi kanatların zamansal değişimlerini daha net bir şekilde gözlemleyebilmek adına, 1999-2002 arasında siyasi kanatlara göre de hesaplama yapılmıştır. 2002 öncesi ve sonra iki farklı yaklaşım üzerinden değerlendirilse de MDS sonuçları (Şekil 42, Şekil 48) açık bir şekilde, çalışmada incelenen sürecin iki farklı dönemden oluştuğunu göstermektedir. Nitekim 1991-2002 arasında koalisyon hükümetleri tarafından yönetilen ülkede yaşanan olumsuz siyasal, sosyal ve ekonomik koşullar seçmeni her seçimde yeni arayışlara itmiştir. Bu durumda seçmen tercihlerinde önemli değişimlerin yaşanmasını sağlamıştır. 2002 seçimleri ile tek partili bir hükümet yapısına geçilmiş ve devam eden seçimlerde istikrarlı yapı korunmuştur. Bu açıdan bakıldığında 1990'lar boyunca tüm ülkede olduğu gibi Bursa'da da siyasi kanatlar arası oy geçişi, yani seçim oynaklığının sürekli yükseldiği gözlenmektedir. Seçimsel oynaklık 1999-2002 döneminde zirveye ulaşırken (%35), 2002'den 2015 Haziran seçimlerine kadar oynaklık azalmıştır. 2015 seçimlerinde ise yaşanan siyasal atmosferin de etkisiyle %10 seviyelerine kadar yükselmiştir (Şekil 60).

Şekil 60. Bursa'nın genel seçim sonuçlarının siyasi kanatlar (1991-2002) ve partiler (2002-2015 Kasım) düzeyinde oynaklık oranları

1991-1995 genel seçimlerinde kent merkezinde oynaklığın (%5-26) düşük olduğu görülürken; ilin kırsal alanlarında, güney ve güneybatısında yer alan ilçelere doğru gidildikçe oynaklık oranının arttığı izlenmektedir. Güneybatıda yer alan Mustafakemalpaşa ilçesinde oynaklık %2-39, güneyde yer alan Büyükorhan ilçesinde ise oynaklık %4-52 arasında yer almaktadır. İlçeler arasında en yüksek oynaklığa sahip olan Büyükorhan'dır. İl

genelinde farklı ilçelerde yer yer %40'ları aşan oynaklık oranları görülmektedir. İlde görülen oynaklıkta; T.M. ve K.M. kanadında yeni kurulan partilerin seçimlere dahil olmasının ve yaşanan siyasal atmosfer ile olumsuz ekonomik koşulların katkısı büyüktür. Bu kapsamda M.Sağ kanattan diğer kanatlara oy geçişinin yaşandığı, özellikle Gedikpınar, Kiblepınar ve Dağesemen gibi K.M. kanada ve Eyerci, Ballısaray ve Evciler gibi T.M.'ye önemli miktarda oy veren yerleşmenin varlığı görülmektedir (Şekil 63).

Kent merkezine odaklanıldığında, üç mahalle göz ardı edildiğinde en düşük oynaklığının Nilüfer ilçesinde olduğu görülmektedir. Nilüfer ilçesinde Ürünü, Gümüştepe ve Balat Mahallelerinde oynaklığın yüksek olduğu izlenmektedir. Özellikle Balat Mahallesi'nde görülen oynaklığın, mahallede ikamet eden Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin K.M. kanadına oy vermesinden kaynaklandığı görülmektedir. Kent merkezinde Osmangazi ilçesinde yer alan ve daha öncesinde 1. kuşak olarak adlandırdığımız alan %11-%19 arasında oynaklığa sahiptir. Yıldırım ilçesinde de oynaklığın Osmangazi ilçesi ile benzer oldu tespit edilmiştir.

Yoğun göç alan mahallelerin oynaklıkları incelendiğinde, dikkat çeken bir fark bulunmamıştır. Bu noktada 1995 seçimleri için oylarda yaşanan oynaklığın temel nedenlerinin ülkede yaşanan siyasal ve ekonomik sorunlar nedeniyle seçmenin yeni arayışlar içine girmesi ve T.M. ile K.M. kanadında kurulan partiler şeklinde özetlenebilir.

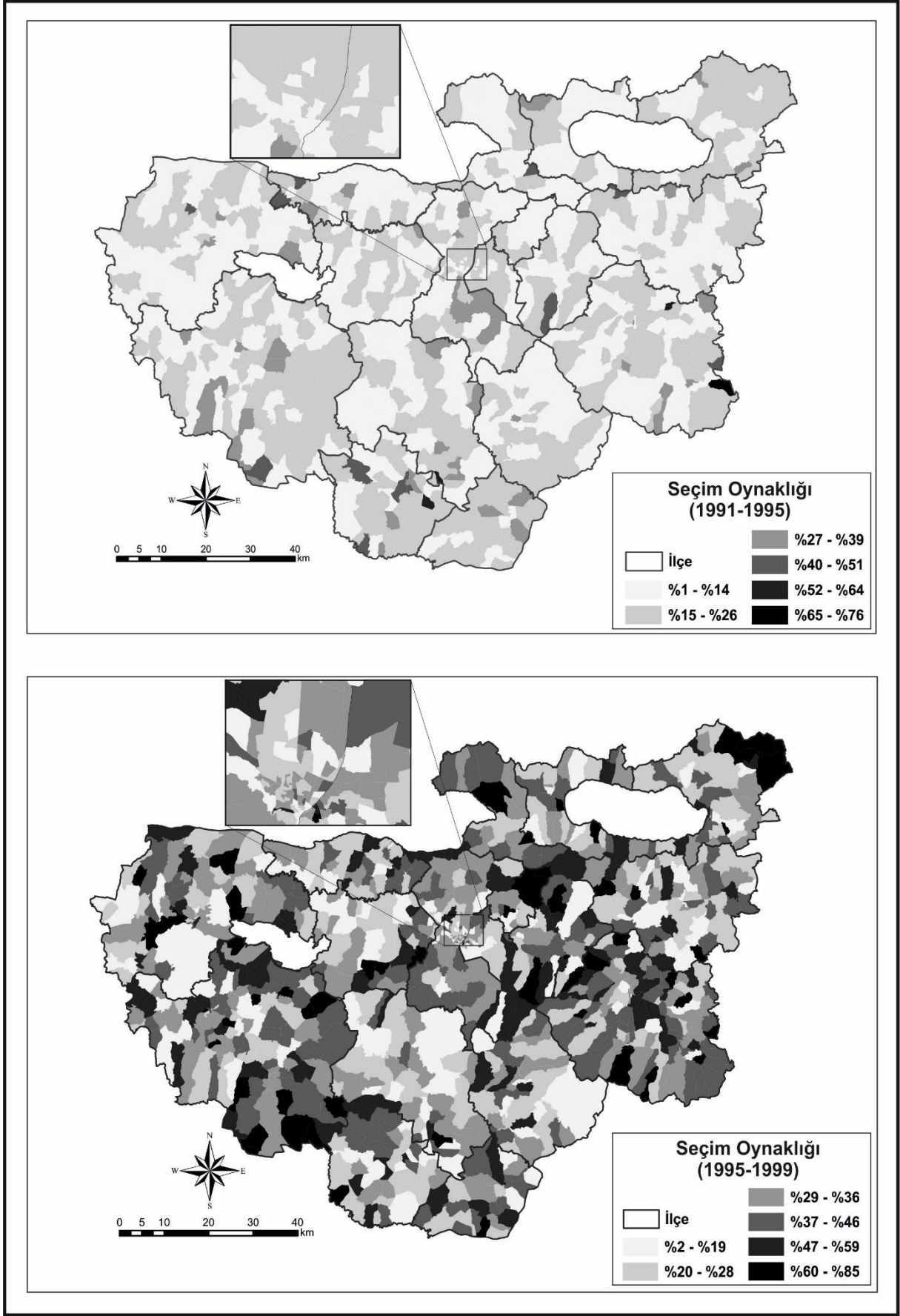
1995-1999 genel seçimlerinde net bir şekilde kır-kent, kuzey-güney vb. olacak şekilde oynaklığın il içerisindeki dağılımına yönelik bir yorum yapmak mümkün değildir. Ancak 1991 ve 1995 genel seçimlerinde S.İ.'nin önemli bir destekçisi olan İznik ilçesi Samanlı Dağları'nda yer alan yerleşmelerin, 1999 seçimlerinde bu desteklerinin önemli bir kısmının M.Sol kanada yönlendirmesi sebebiyle alanda seçim oynaklığının %66-%85 oranına yükselmesini sağlamıştır (Şekil 61).

2002 itibariyle oynaklığın meclise giren partiler düzeyinde hesaplanması sebebiyle bu döneme ait mahalle düzeyinde oynaklık değerlendirmesi 2002 seçimleri için gerçekleştirilememektedir. **2002-2007 genel seçimlerinde** ilin seçim oynaklığının dağılımına göz atılacak olursa İznik ilçesi Samanlı Dağları, Karacabey Dağları ile Uludağ'ın güneyine Dağ Yöresi ilçelerine doğru gidildikçe oynaklığın düşüş gösterdiği izlenmektedir.

Bu noktada bahsi geçen alanların 1991-1995 seçimlerinde S.İ. kanadına önemli miktarda destek vermiş olması dikkat çekicidir. 2002 seçimlerinde AK Parti'nin siyasi sahneye dahil olmasıyla, partinin 2002 öncesinde S.İ. ve M.Sağ kanatta yer alan oyları kendi bünyesinde topladığı görülmektedir. 2007 seçimlerinde de oy aldı alanlardaki desteğini sürdürmüş, bu alandaki seçmenlerle özdeşleşmeye başlamıştır. Bahsi geçen alanların 2007 genel seçim sonuçlarının bir önceki seçim sonuçları ile benzerlik göstermesi nedeniyle, alanda görülen oynaklığın diğer alanlardan daha düşük olduğu izlenmektedir. Keles ve Karacabey ilçelerinde ise oynaklığın diğer ilçelere nazaran daha dikkat çekici bir düzeyde olduğu görülmektedir. Karacabey ilçesinde MHP'nin, Keles ilçesinde ise AK Parti'nin ve MHP'nin bir önceki seçime göre aldığı oyları arttırması nedeniyle oynaklığın yüksek olduğu tespit edilmiştir (Şekil 62).

Kent merkezinde yer alan kentsel alana bakıldığında, Nilüfer ilçesinde görülen oynadığın diğer ilçelere nazaran daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu durum üzerinde AK Parti ve MHP'nin aldığı desteğin etkisi önemlidir. Siyasal konjektörden kaynaklı olarak 2007 seçimlerinde MHP'nin aldığı oylar artış göstermiştir. Ancak bu değişimde tek etkili olan faktör konjektörel yapı değildir. Bilindiği üzere Nilüfer ilçesi planlı gelişim gösteren, 2000 yılından sonra ise bu gelişimin artış gösterdiği bir ilçedir. Bu kapsamda hem diğer ilçelerden göç almakta hem de il içi ikametgâh hareketliliğine ev sahipliği yapmaktadır. Yaşanan bu nüfus hareketliliği nedeniyle oluşan seçmen değişimi, partilerin aldıkları oy oranlarının değişimine ve seçim oynaklığına neden olabilmektedir.

Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinde bulunan mahallelerde Nilüfer ilçesine göre daha düşük oranda seçim oynaklığı görülmektedir. Bu durum üzerinde ilçelerin iç göç yapılarının gösterdiği farklılıklar etkilidir. Nitekim Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinin aldığı iç göçlerin köken bölgeye dağılımları dönemlere göre benzerlik göstermektedir. Yeni gelenlerin eski gelenlerle benzer ekonomik, demografik, kültürel ve seçmen davranışı özelliklerine sahip olması, seçim oynaklığının da düşük olmasını sağlamaktadır. Bu ilçelerde ağırlıklı olarak oynaklığa yol açan neden, siyasal konjektörden kaynaklı olarak MHP'nin oylarında görülen artıştır. Nilüfer ilçesinin ise 1990'lar itibariyle planlı bir gelişim göstermesi nedeniyle alanın seçmen profili değişmektedir. Bu nedenle de Osmangazi ve Yıldırım ilçesine göre seçim oynaklığı daha fazladır.

Şekil 61. Seçim oynaklığının mahallelere göre dağılımı (1991-1999)

2007-2011 genel seçimlerinde il merkezinden güneye gidildikçe oynaklığın gerilediği, aksine kuzeybatı ve kuzeydoğuya doğru gidildikçe arttığı görülmektedir. Bu konuda kuzeybatıda yer alan Karacabey ilçesinde bir önceki seçimlerde MHP'nin aldığı oyların 2011 seçimlerinde AK Parti ve özellikle CHP'ye yönelmesinin, kuzeydoğuda yer alan İznik ilçesinde de benzer şekilde CHP'ye özellikle de AK Parti'ye yönelmesinin etkili olduğu tespit edilmiştir (Şekil 62).

Kent merkezinde bulunan kentsel alana bakıldığında oynaklığın (%4-26) diğer alanlara göre daha düşük olduğu izlenmektedir. Sadece Nilüfer ilçesine bağlı Gümüştepe Mahallesi'nde oynaklık %43'e ulaşmıştır. Bu durumun nedeni; bir önceki seçimde görülen AK Parti'nin aldığı oyların neredeyse yarısının CHP ve MHP'ye geçmesiyle, mahallede rakipsiz kazanan olan AK Parti'nin yerini CHP bırakmasıdır. Bu radikal değişimin temelinde ise mahallenin geçirdiği gelişim süreci yatmaktadır. Nitekim planlı gelişmeye sahne olan mahallede zaman içerisinde görülen bu gelişmeye paralel olarak, mahallenin yeni ikametgâh açılarıyla birlikte ekonomik ve demografik olarak çeşitlendiği izlenmektedir. Bu kapsamda Gümüştepe Mahallesi'nde seçim sonuçlarının değişiminde etnik kökenden ziyade eğitim ve ekonomik seviyede yaşanan değişimin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Benzer bir değişimi Doğu ve Güneydoğu Anadolu göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Nilüfer ilçesine bağlı Balat Mahallesi'nde de görülmektedir. Özellikle 2006-2007 sonrasında mahallede görülen konut gelişiminin beraberinde alanın yeni ikametgâhçı olarak sosyal ekonomik ve eğitim düzeyi açısından daha üst seviyede yer alan kişileri çekmesi, mahallenin ekonomik ve eğitim kompozisyonunun yanı sıra köken bölge dağılımında da önemli değişikliklere yol açmıştır.

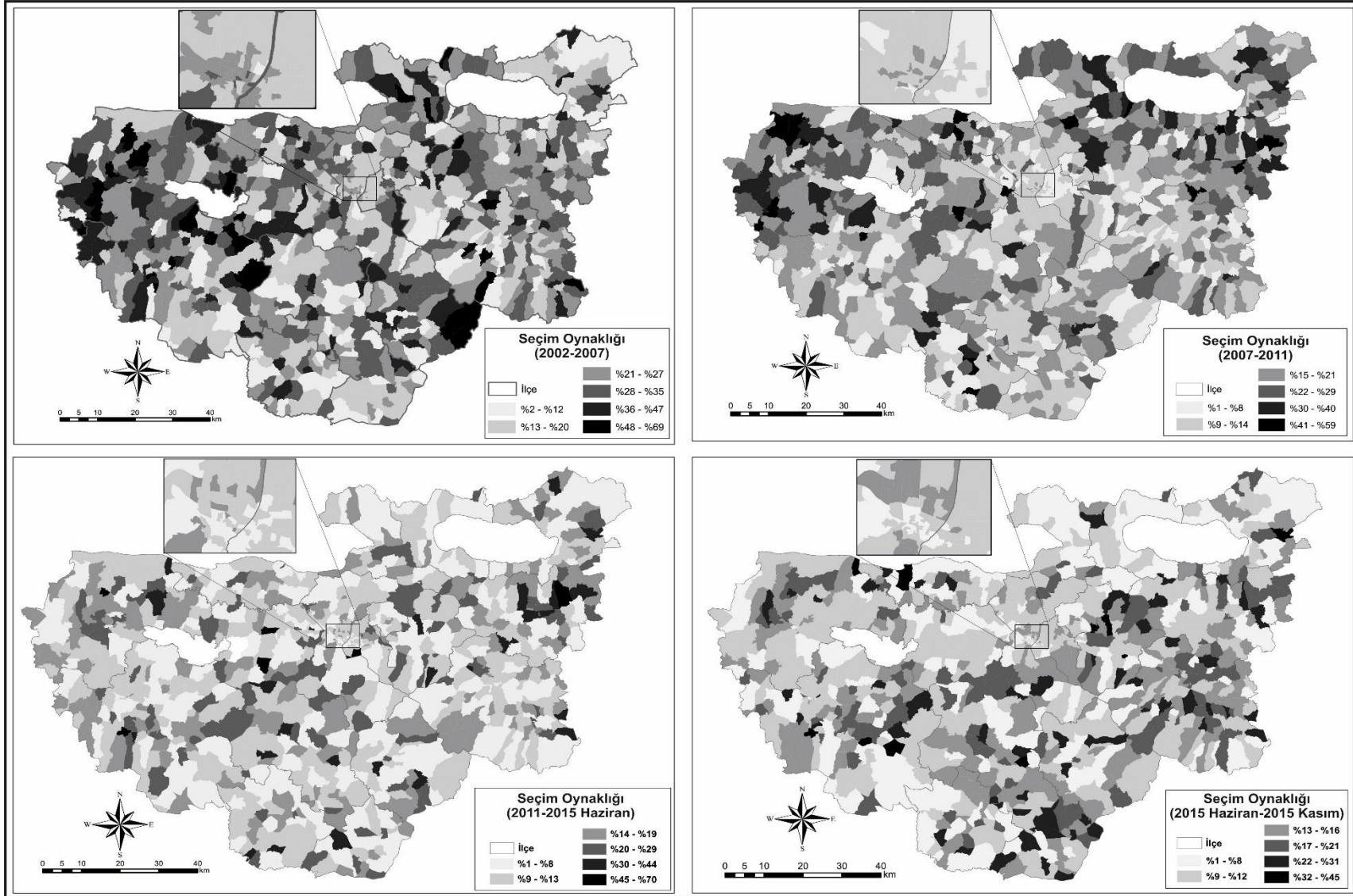
Genel olarak Nilüfer ilçesi incelendiğinde İzmir Yolu'nun kuzeyinin, güneyine nazaran daha düşük oynaklığa sahip olduğu görülmektedir. Osmangazi ilçesinde yer alan mahallelerin oynaklığı birkaç lokal alan dışında Nilüfer ilçesinde nazaran daha düşükken, Yıldırım ilçesinin ise en düşük oynaklığa sahip olduğu izlenmektedir. Bu noktada yoğun göç almakla birlikte benzer köken bölge, ekonomik ve eğitim seviyesine sahip ikametgâhları kendine çeken ilçede partiler ile seçmenler arasında bir özdeşleşmenin yaşandığı görülmektedir. 2015 Haziran seçimlerinde seçim oynaklığı daha da gerileyerek %12'lere çekilmiştir. İlde HDP'ye verilen %4.5'lik oyun, seçim oynaklığını fazla etkilemediği görülmektedir. Bursa genelinde oynaklığın %1-%14 arasındadır ve yerler bazı lokal alanlarda yükselmektedir. Bu durum MHP'nin ya da HDP'nin aldığı oylardan kaynaklanmaktadır. Kent merkezinde oynaklığının %4-%15 arasında

olduğu, bazı alanlarda ise %49'lara kadar çıktığı görülmektedir. Bu alanların özelliklerine bakıldığında; Nilüfer ve Osmangazi ilçelerinde MHP'nin, Yıldırım ilçesinde HDP'nin aldığı oyların artmasına bağlı olarak oynaklığın, çevresindeki mahallelerde görülen oynaklığa göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Osmangazi ilçesinde Emek Fatih Sultan Mehmet ve Geçit Mahalleleriyle Yıldırım ilçesinde Ankara Karayolu'nun kuzeyinde bulunan mahallelerde HDP'ye verilen oyların, bu mahallelerde ikamet eden ve Kürt vatandaşlar tarafından verilen oylarla artış gösterdiği izlenmektedir.

2011-2015 Haziran seçimlerinde Yıldırım'da ikamet eden Kürt vatandaşların bir kısmının oylarını HDP'ye yönlendirdiğini görmekteyiz. Bu oy kayması alanlarda ise oynaklık ortalamasını %14'e çıkarmıştır. Bu alanlar; Gemlik (Eşref Dinçer, Gençali), Gürsu (Yenidoğan), İnegöl (Yeni), Karacabey (Hamidiye, Saadet), Kestel (Kale), Mustafakemalpaşa (Dere, Yenidere), Nilüfer (Ahmet Yesevi, Balat, Işık Tepe), Osmangazi (Emek Zekai Gümüşdiş, Güneştepe, Panayır), Yenişehir (Yılmaz) ve Yıldırım (75.Yıl, Akçağlayan, Çınarönü, Erikli, Esenevler, Hacivat, İsabey, Yavuzselim, Yiğitler) ilçelerinde bulunmaktadır (Şekil 62).

Yıldırım ilçesinde bulunan alanlara bakıldığında, mahallelerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin yanı sıra Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Marmara kökenli göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği kozmopolit yerler olduğu görülmektedir. Bu noktada kozmopolit olan bu mahallelerde iki farklı ideolojinin sandıkta önemli bir çekişme içerisine girdiği görülmektedir.

2015 Haziran-2015 Kasım seçimlerinde ilin merkezinden güney ve batı kesimlere gidildikçe oynaklığın %15-26 arasında değiştiği izlenmektedir. Bu konudaki en önemli etken, bir önceki seçimlerde MHP'ye verilen ödünç oyların geri alınarak AK Parti'ye yönetilmesidir. Yine il genelinde yüksek oynaklık gösteren mahallelerde de benzer özelliğin varlığı görülmektedir. HDP'ye verilen ödünç oyların geri alındığı mahallelerde ise oynaklığın olarak %6-%18 arasına değiştiği, üç mahallede ise %23-%28 arasında yer aldığı izlenmektedir. Kent merkezinde oynaklığın %5-15 arasında ve en düşük seviyesinin Nilüfer ilçesinde (%9) olduğu görülmektedir. Osmangazi ilçesinde MHP'ye verilen ödünç oyların geri alınması ile (%6-14) Yıldırım ilçesinde de HDP'ye verilen ödünç oyların geri alınması (%7-15) oynaklığın Nilüfer ilçesinden daha yüksek olduğu izlenmektedir (Şekil 62).

Şekil 62. Seçim oynaklığının mahallelere göre dağılımı (2002-2015 Kasım)

5.6. 1991-2015 Kasım Döneminde İlçelerin Siyasal Yönelimlerinin Demografik Özelliklerine göre Zamansal ve Mekânsal Analizi

5.6.1. 1991-2015 Kasım Döneminde İlçelerin Siyasal Yönelimlerinin MDS Analizi ile Değerlendirilmesi

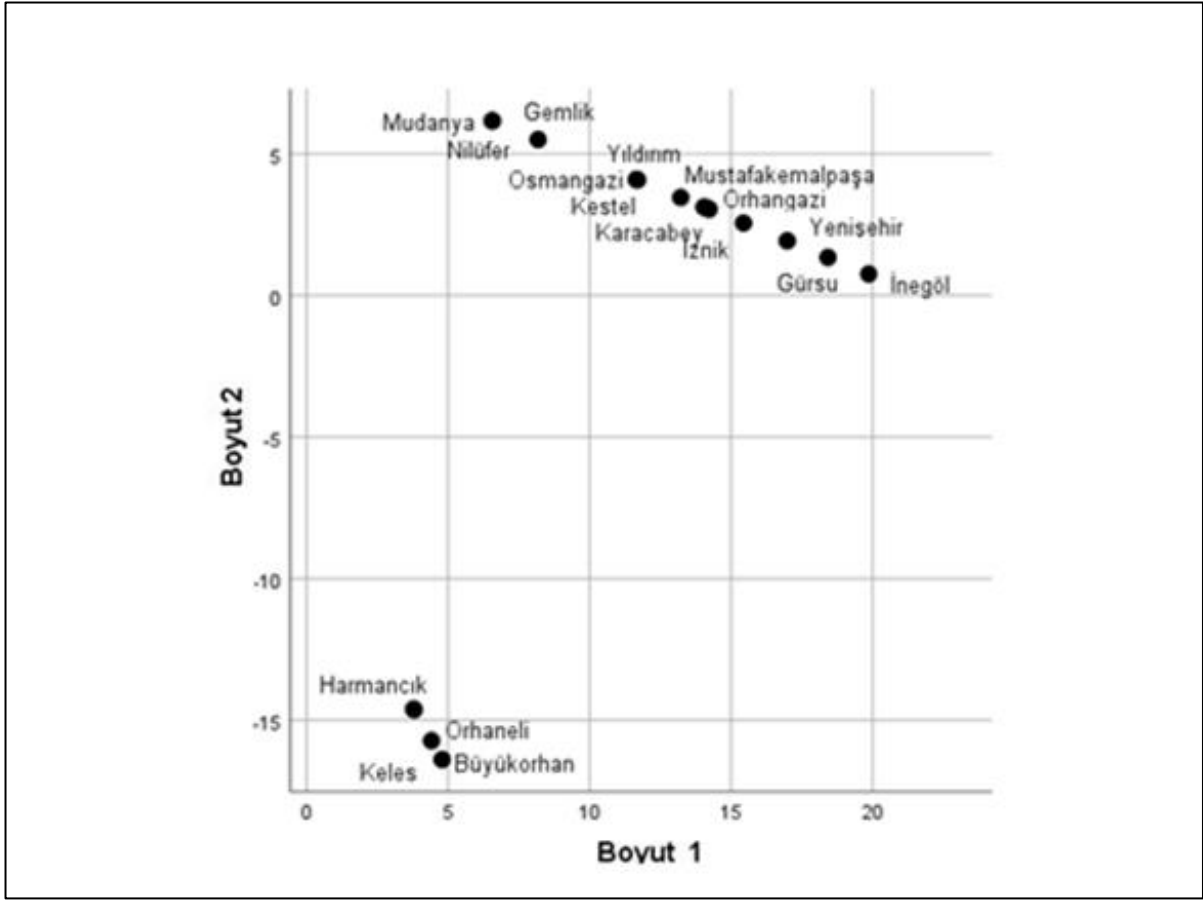
Türkiye’de seçmen tercihi ve oynaklığı; ülkenin tarihi ve parti politik geçmişinin yanında, sosyo-ekonomik, demografik ve kültürel yapısı, yerleşim alanlarının özellikleri gibi çeşitli faktörler tarafından şekillenmektedir (Özözen Kahraman, 2007: 111). Faktörler çeşitlilik gösterebildiği gibi, mekâna göre de farklılık gösterebilmektedir.

Bursa’nın yıllara göre seçmen davranışı bakımından siyasi kanatların konumu ve seçmen oynaklığı ilçeler özelinde incelendiğinde; birbirinden farklı yapılarla karşılaşmıştır. İlçelerin gelişim süreçleri, sosyo-ekonomik ve demografik yapıları da birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar da seçim coğrafyası açısından farklı desenler sunmaktadır. Bu açıdan ilçeler düzeyinde yapılacak yorumların mahalle düzeyinde gerçekleştirilen araştırmalara göre eksik bir yanı bulunmakla birlikte, il içi farklılaşmalara ışık tutmaktadır.

Genel seçim sonuçları ilçeler düzeyinde incelendiğinde; 17 ilçesi bulunan ilde 2002 öncesi ve sonrası olmak üzere farklı yapıların oluştuğu izlenmektedir. Özellikle 1999 genel seçimlerinde ilçelerin seçim sonuçlarına bakıldığında, uzun dönemli seçmen davranışlarının ciddi anlamda marjinalleştiği tespit edilmiştir. 2002 öncesinde görülen yüksek seçim oynaklıkları nedeniyle çalışmanın ağırlıklı odak noktası 2002 ve sonrasında gerçekleşen beş genel seçimdir. Bu kapsamda araştırmada, aşağıda yer alan analiz neticesinde ilçelerin 2002 ve sonrası seçim sonuçlarının benzerliklerine göre kümeler oluşturulmuştur. Seçim sonuçları ve demografik özellikler, oluşan bu kümeler üzerinden değerlendirilmiştir.

2002-2015 Kasım arasında gerçekleşen beş genel seçim üzerinden karşılaştırmalı olarak yapılan MDS analizinin *Stress değerlerinin* 0,00 değerinde olduğu ve bu kapsamda analiz sonuçlarının *tam uyumu* gösterdiği, sonuçların hata oranının da 0 olduğu görülmektedir. MDS analiz sonuçları değerlendirildiğinde beş adet kümenin varlığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda ilk kümede: Büyükorhan-Harmancık-Keles-Orhaneli, ikinci kümede: İznik-Karacabey-Mustafakemalpaşa-Orhangazi-Yenişehir, üçüncü kümede: Gürsu-İnegöl, dördüncü kümede: Kestel-Osmangazi-Yıldırım ve beşinci kümede: Gemlik-Mudanya-Nilüfer ilçeleri yer

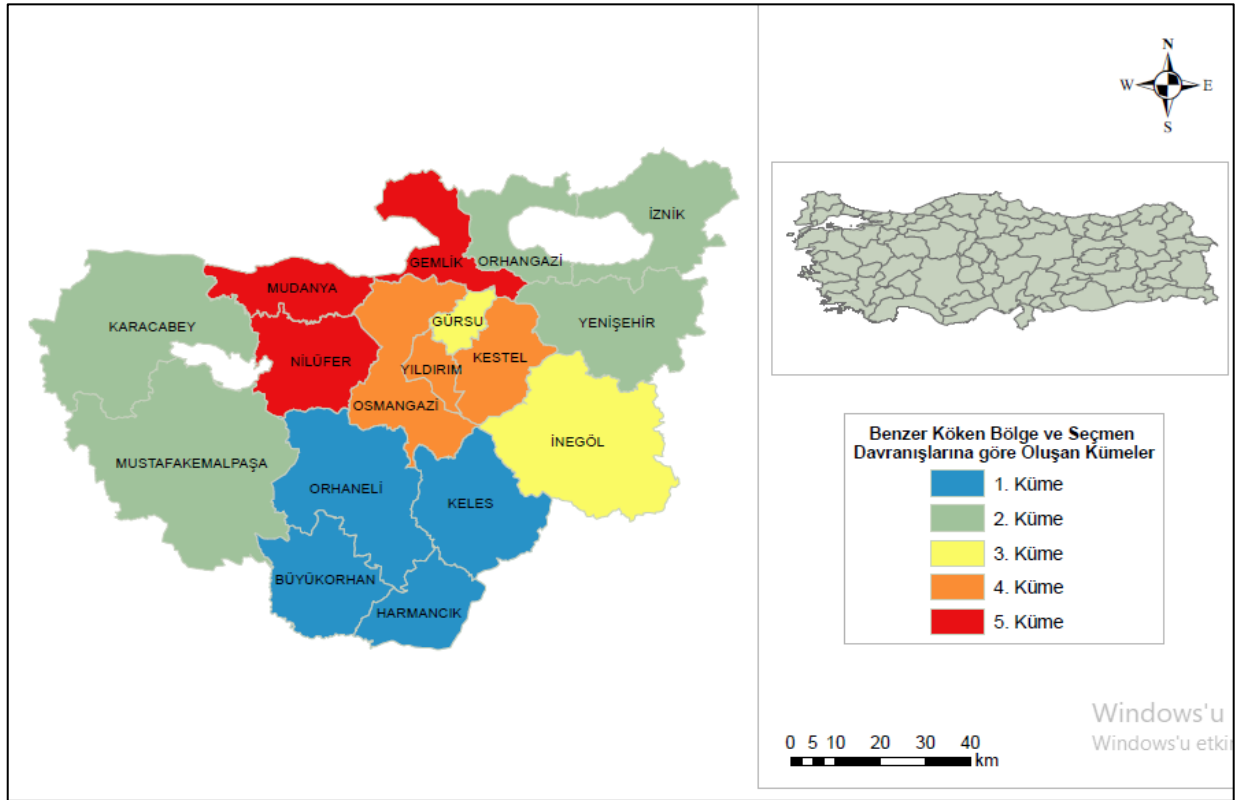
almaktadır. Sonuçlar dikkatli bir şekilde incelendiğinde Kestel ve Yenişehir ilçeleri boyut değerlerine göre bir öncesinde yer alan kümeye de dahil edilebilecekleri gözlenmiştir. Ancak ilerleyen aşamalarda değinileceği üzere bu iki ilçenin demografik özellikleri de dikkate alındığında, şu anda konumlandırılan kümelerde yer alması daha uygun görülmüştür (Şekil 61). Seçim coğrafyası bakımından ilçeler arası benzerlikler üzerinden oluşan kümeler haritada görülmektedir (Şekil 63). Oluşan benzerlikler üzerinden, mekânsal olarak komşuluğun düşünce ve davranışların dağılımında önemli bir etken olduğunu gözlemleyebilmekteyiz.

Şekil 63. Bursa ilçelerinin 2002-2015 Kasım dönemi genel seçim sonuçlarına göre siyasi kanatlar düzeyinde karşılaştırmalı MDS grafiksel sonuçları

Büyükorhan-Harmancık-Keles-Orhaneli ilçelerinden oluşan birinci kümede, bir M. Sağ geleneğinin olduğu, 2011 genel seçimleriyle birlikte bu geleneğin en güçlü temsilcisinin de AK Parti olduğu izlenmektedir. Alan için dikkat çeken diğer özellik ise 1991-1999 arası genel seçimlerde S.İ.'nin de il içerisinde en yüksek desteğe sahip olduğu ikici alanı oluşturmasıdır. Bu desteğin 2002 ve sonrasında AK Parti lehine yöneldiği gözlenmektedir. Böylece her iki siyasal ideolojinin desteğini alan AK Parti'nin alandaki desteklenme oranı

giderek artmıştır. 2015 Kasım seçimlerinde ise dört ilçenin AK Parti'ye olan desteğinin ortalaması %65'e ulaşmıştır. Bu çerçevede M. Sol geleneğin zayıf olduğu, 1999 genel seçimleri istisnası haricinde %20'lerin üzerine çıkamadığı, alandan ortalama %15 civarında oy alabildiği izlenmektedir. Bursa'da tepkisel oylara bağlı olarak aldığı oy oranı değişen T.M.'nin Uludağ Yöresinde il ortalamasında destek aldığı, özellikle Bursa'nın Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan aldığı iç göçler neticesinde desteklenme potansiyeli değişen ve gelişen K.M.'yi destekleyen seçmenin ise alanın aldığı düşük düzeydeki göç miktarına da bağlı olarak yörede yok denecek kadar az olduğu görülmektedir (Şekil 63-64).

Şekil 64. Bursa'da benzer köken bölge ve seçmen davranışlarına göre oluşan kümelerin dağılımı (MDS)

İzmit-Karacabey-Mustafakemalpaşa-Orhangazi-Yenişehir ilçelerinden oluşan ikinci kümede; İlçelerde hakim siyasal yapı M. Sağ olmakla birlikte bu yapının güçlü olmadığı, S.İ. açısından ise kanadın en güçlü olduğu 1995 seçimlerinde dahi bu ilçelerdeki desteğin ortalama %15'in üzerine çıkamadığı görülmektedir. 2002 itibariyle bu iki ideolojiyi destekleyen seçmen AK Parti'ye kanalize olmuş ancak bu ilçelerdeki desteğini 2015 Kasım seçimleri haricinde %50'lere ulaştıramamıştır. M. Sol'a destek açısından ilçelerin seçmen davranışları incelendiğinde 2002 öncesinde yer yer %20'nin çok üzerinde oy aldığı, 2002 itibariyle bu

oyların CHP'ye kanalize olduğu ve 2011 itibariyle ortalama %27 ve üzerine çıktığı izlenmektedir. Hatta yer yer CHP AK Parti'den daha yüksek oy almış ancak bu dalgalanmalar devamlılık göstermemiştir. MHP'nin alanda yer alan çok sayıdaki yerleşmeden il ortalamasının üzerinde oy aldığı belirlenmiştir. Tepkisel oylara bağlı olarak aldığı oy oranı değişen MHP'nin Yenisehir ilçesinde 2011 seçimleri itibariyle, diğer ilçelere nazaran birkaç puan daha fazla oy aldığı da görülmektedir. Bu durumun önemli nedenlerinde birisi olarak HDP'nin aldığı oy oranları gösterilebilir. Nitekim özellikle HDP'nin aldığı oy oranlarına bakıldığında diğer ilçelere nazaran Yenisehir ilçesinde bu partiyi destekleyen kitle daha fazladır. Bilindiği üzere Türkiye'de Kürt kökenli seçmenin önemli bir kısmı K.M. yönünde oy kullanmakta olup bu seçmenin de kaynak bölgesi Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yer alan illerdir. Yenisehir ve benzer olarak Karacabey ilçesinde aldığı göçlerle paralel olarak gelişen HDP'nin oy artışı, uzun vadede yaşanan göçlerin birikimsel sonucu olarak bu ideolojiye sahip kişilerin zaman içerisinde ilçede önemli oranda artış göstermesi ve siyasal anlamda da daha görünür olmasına yol açmıştır (Şekil 63-64).

Gürsu-İnegöl ilçelerinden oluşan üçüncü kümede; güçlü bir M. Sağ geleneği olup, 1991-1999 arası dönemde S.İ. de güçlü bir tabana ulaşmıştır. Nitekim bu dönemde S.İ.'nin il içerisinde en yüksek desteğe sahip olduğu alandır. 2002 itibariyle bulunan bu iki seçmen tipinin oyları AK Parti çatısında toplanmıştır. 2002 itibarıyla AK Parti'nin, 2015 Haziran seçimlerinde yaşanan %10'luk düşüş dışında ilçelerden %65'in üzerinde oy aldığı tespit edilmiştir. Siyasi yelpazenin en sağında bulunan T.M.'nin aldığı oyların 1999'daki yükselişinden sonra 2002 ve sonrasında temsilcisi olan MHP'nin %10-%14 dolaylarında oy aldığı, sadece 2015 Haziran seçimlerinde %17'ye yükseldiği gözlenmektedir. Gürsu ilçesinde alınan oyların ise İnegöl ilçesine göre biraz daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Sağ yelpazede oyların bu kadar yüksek olması, paralelinde M. Sol oyların düşük olmasını getirmiştir. Nitekim 2002 öncesinde %20-%24 oranına çıkabilen M. Sol oyların 2002'de temsilcisi olan CHP'de %11'e gerilediği, ilerleyen seçimlerde ise ancak %15'e kadar yükselebildiği gözlenmektedir. İlçelerin seçmen tercihlerinde etkili olan bir diğer kanat ise K.M.'dir. Özellikle 2015 Haziran seçimlerinde bu kanadın siyasal temsilcisi olan HDP %5, aynı yılın Kasım seçimlerinde ise %4 oranında oy almıştır. Bağımsız adaylar sadece K.M. ideolojisinde siyaset yapan partilerin seçimlere katılmadığı 2007 ve 2011 seçimlerinde %1-%2 oranında oy alabilmiştir (Şekil 63-64).

Kestel-Osmangazi-Yıldırım ilçelerinden oluşan dördüncü kümede; en yüksek destek M. Sağ gelenekten gelen partilere yönelmiştir. 2002 ve 2007 seçimlerinde ilçelerden ortalama

%60 oranında oy alan AK Parti, 2011 seçimleri itibariyle ilçelerdeki desteği birkaç puan gerilemiştir. 2015 Haziran seçimlerinde ise il genelinde olduğu gibi oylarında %10'luk bir düşüş yaşanmıştır. S.İ. açısından da ilçelerden orta düzeyde bir destek sağlanmıştır. Ancak Yıldırım'dan M. Sağ ve S.İ.'ye olan seçmen desteğinin kümede yer alan diğer ilçelere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. M. Sol'a ve 2002 sonrası temsilcisi olan CHP'ye sağlanan destek 2011 seçimleriyle yükselişe geçmiş, 2015'e gelindiğinde oyların ¼'üne ulaşmıştır. T.M. oylarının ortalama %15'lerde olduğu görülürken, K.M.'nin 1995 seçimlerinden itibaren destekçisini düzenli bir şekilde arttırdığı gözlenmektedir. Ancak Yıldırım ilçesinde her dönemde K.M.'ye olan destek diğer ilçelerden daha yüksek olmuştur. Bu kanat en yüksek destek oranına temsilcisi olan HDP'nin seçimlere katıldığı 2015 seçimlerinde ulaşmıştır. 2015 seçimlerinde Osmangazi ve Kestel'den %4-%6 oranında oy alırken, Yıldırım'da bu oran %7-%9 seviyelerine çıkmıştır. İl geneli düşünüldüğünde, HDP'nin en yüksek destek aldığı ilçe de Yıldırım'dır. Benzer şekilde il genelinde sadece 2007 ve 2011 seçimlerinde birkaç puan destek sağlayabilen bağımsızların, Yıldırım'da bu desteği %3'e çıkarabildiği gözlenmektedir. (Şekil 63-64).

Gemlik-Mudanya-Nilüfer ilçelerinden oluşan beşinci kümenin; hâkim siyasal yapısı zaman içerisinde değişim göstermiştir. İlçelerde M. Sağ geleneğinin varlığı hissedilmekle birlikte desteğin zamanla azaldığı, onun yerini M. Sol'un doldurduğu dikkat çekmektedir. 1991-1999 döneminde S.İ. düşük düzeyde desteklenirken, M. Sol %25'in üzerinde destek almıştır. Mudanya'da CHP'nin hakimiyeti 2011 seçimleriyle başlarken, bu değişim Nilüfer'de bir sonraki seçimlerde görülmüştür. 2015 seçimleriyle birlikte bu iki ilçede CHP'ye olan destek %40'ın, Gemlik'te %30'un üzerine çıkmıştır. Gemlik'te CHP ve AK Parti arasındaki oy farkı azalmakta, CHP'nin aldığı oy oranı her seçimde artmaktadır. Seçim coğrafyası bakımından Mudanya ve Nilüfer'e benzerlik göstermekle birlikte halen Gemlik'te CHP, hâkim siyasi görüş haline gelmemiştir. Ancak ilçede yakın gelecekte egemen siyasal yapının M. Sol ideoloji yönüne dönmesi beklenmektedir. T.M., merkez, bağımsızlar ve aşırı sol kanat açısından dördüncü kümeye benzer bir özellik sergilemektedir. HDP'ye olan destek açısından Gemlik'te dikkate değer oranda seçmenin olduğu (%5) gözlenmektedir. Nilüfer ve Mudanya ilçelerinde ise bu kitlenin miktarı (%3) daha düşüktür (Şekil 63-64).

5.6.2. Bursa’da Mekânlar Arası Benzerlik ve Farklılıkları Oluşturan Demografik Etkenlerin Merkez-Çevre Yaklaşımına göre Değerlendirilmesi

İlçeler arası seçimlere göre oynaklık oranları farklılık gösterdiği gibi, bu oynaklığı oluşturan temel etkenler de farklılık gösterebilmektedir. Bu açıdan ilçeler arası farklılıkları oluşturabilecek seçilmiş demografik değişkenleri incelemek, mekân üzerinde demografik açıdan oluşan farklılıkların seçim coğrafyasına olan yansımalarını görebilmek adına önemlidir. Seçilmiş demografik değişkenlerin mekâna ve zamana bağlı olarak geçirdiği değişimleri inceleyebilmek ve elde edilen sonuçların ilçelerde görülen seçmen davranışlarına olan katkılarını anlayabilmek adına, seçim sonuçları üzerinden oluşan kümeler kullanılmıştır.

Oluşturulan kümeler demografik özelliklere göre incelendiğinde; bazı parametreler açısından kimi ilçelerin buldukları kümede yer alan diğer ilçelerden düşük düzeyde farklılık sergiledikleri gözlenmektedir. Ancak tüm parametreler açısından değerlendirildiğinde, bahsi geçen ilçelerin küme içerisinde yer alan diğer ilçelerle ortak özellik sergilediği izlenmektedir. Bu kapsamda gerekli noktalarda küme içerisindeki farklılıklara değinilmekle birlikte genel olarak gruba dayalı yorumlar yapılmıştır.

Bursa’nın 25 yıl içerisinde seçim coğrafyası açısından geçirdiği değişimlerin üzerinde etkili olan demografik etkenlerin incelendiği bu bölümde kullanılan üç farklı döneme (1990-2000-2015) ait veri seti, ilin dönemler arasında gösterdiği değişimleri anlamak adına önemlidir. Kümeler arası ve dönemlere göre demografik faktörlerin gösterdiği değişimi görebilmek için MDS’den faydalanılmıştır. Bu kapsamda demografik açıdan kümelerin genel özellikleri tanımlanmıştır. Ardından her dönem için kümelerin birbirlerine benzerlik ve farklılıkları analiz edilerek bunları oluşturan etkenler yorumlanmıştır.

Birinci küme; Uludağ silsilesi üzerinde kurulmuş (bkz. Ek Şekil 1), buldukları topoğrafyanın da etkisi ile sosyo-ekonomik ve demografik açıdan diğer ilçelere göre daha az gelişmiş ve kent merkezi ile ilişkilerinin sınırlı olduğu kırsal karakterli bir yapıya sahip, ağırlıklı ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olan ve ilin güneyinde yer alan Büyükşehir-Harmancık-Keles-Orhaneli ilçelerinden oluşmaktadır. Bahsi geçen alan, 2017 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasına (SEGE) göre il içerisinde en az gelişmiş ilçelerden (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2019) oluşmaktadır. Demografik özellikler açısından ilçeler; negatif yönde nüfus artış hızı, oldukça yüksek kır nüfusu, artan yaşlı nüfus ile düşük

düzye eğitimi nüfusa sahiptir. Orhaneli her dönemde daha düşük miktarda yaşı nüfus oranı, Keles ise 2000 yılı itibariyle iç göç oranının daha yüksek olması bakımından kümede yer alan diğer ilçelerden farklılaşmaktadır. Ayrıca kümede bulunan ilçelerden özellikle kent merkezinde bulunan ilçelere yoğun olarak ikametgâh hareketliliği yaşanmaktadır. Bunun yanı sıra ilçeler önemli oranda, diğer illere de göç vermektedir. Bu hareketlilikteki en büyük pay ise Büyükorhan ve Harmancık ilçelerine aittir. Verdiği yoğun göçlere de bağlı olarak il genelinde en fazla yaşı nüfusun ikamet ettiği alanlardır (TÜİK, 2022).

İkinci küme; İznik ilçesi haricinde geneli ova üzerine kurulmuş, ağırlıklı ekonomik kaynağı tarım ve hayvancılık olmakla birlikte sınırlı da olsa tarım sanayisi, turizm ve madencilik faaliyetlerine dayanan, kentsel alanla olan ilişkisi görece birinci kümeye göre daha gelişmiş olmakla birlikte yine de kırsal özelliklerin hâkim olduğu, ilin batı-kuzeybatı ile doğu-kuzeydoğu sınırında yer alan, batıdan doğuya sırasıyla Mustafakemalpaşa-Karacabey-Orhangazi-İznik-Yenişehir ilçelerinden oluşmaktadır. İlçelerin 2017 SEGE (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2019) sıralamasına göre ağırlıklı olarak 4. kademe gelişmişlik seviyesinde oldukları gözlenmektedir. Demografik açıdan düşük nüfus artış hızı, yüksek kır nüfusu, artan yetişkin-yaşı nüfus ile düşük düzey eğitimi nüfus özellikleri sergilemektedir. İl genelinde birinci kümeden sonra en fazla yaşı nüfusun ikamet ettiği alan olmasının yanı sıra genç, yetişkin ve yaşı nüfus oranları birbirine çok yakındır (TÜİK, 2022). Bu kümeye dahil olan Orhangazi ilçesinin, birçok özellik bakımından kümede yer alan diğer ilçelerden düşük düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Nitekim küme içerisinde yer alan diğer ilçelere göre; daha yüksek nüfus artış hızı, daha düşük kır ve yerli nüfus ile daha eğitimi nüfusa sahiptir. Ancak ilçenin diğer kümelerde yer alan ilçelerle demografik özellikler bakımından farkları bulunmakta ve genel olarak bakıldığında bu kümeye daha yakın olduğu gözlenmektedir. Ayrıca seçim coğrafyası bakımından bu kümede yer alan diğer ilçelerle benzerlik göstermesi nedeniyle Orhangazi ilçesi bu kümede yer almıştır.

Üçüncü küme; İnegöl ilçe merkezi haricinde kalan yerleşmelerinin önemli bir kısmı Uludağ silsilesi üzerinde kurulmuş, sosyo-ekonomik ve demografik açıdan görece il merkezi kadar gelişmiş, ekonomisi ağırlıklı olarak ağaç ürünleri, mobilya ve tekstil imalatına dayalı, kentsel alan ile organik ilişkileri bulunan ve ilin doğusunda yer alan bir ilçedir. Gürsu ise sosyo-ekonomik ve demografik açıdan gelişmiş, ekonomisi ağırlıklı olarak hizmet, ticaret ve sanayi sektörüne dayalı, kent merkezinde yer alan, merkezi iş alanlarının çevresinde, Bursa ovası üzerinde kurulmuş merkez ilçedir. İnegöl 1980'ler itibariyle doğal nüfus artışı ve alınan yoğun

iç göçler neticesinde hızlı bir kentsel gelişim sürecine girmiştir. Gürsu ise özellikle 1990 sonrasında gerçekleşen doğal nüfus artışı ve alınan yoğun iç göçler neticesinde, Yıldırım'ın kentsel gelişim açısından arka bahçesi şeklinde bir gelişim sergilemiştir. Bu durum üzerinde Yıldırım ilçesinde yetersiz kalan arazi ve konut varlığı önemli etkiye sahiptir. İlçelerin ağırlıklı görünümü, kır ile kent formu arasında kalmış yapılaşmalardan oluşmaktadır. Bu durum da ilerleyen dönemlerde daha kentli bir yapıyı beraberinde getirecektir. 2017 SEGE (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2019) sıralamasına göre İnegöl 2. kademe gelişmişlik seviyesindeyken, Gürsu'nun daha alt sıralarda (3. kademe gelişmişlik) yer aldığı izlenmektedir. Demografik özellikler bakımından; ortalama üzeri nüfus artış hızı, düşük kır nüfusu, baskın genç nüfus, yüksek göç ve orta düzey eğitilmiş nüfusa sahip ilçelerden oluşmaktadır (TÜİK, 2022). İl genelinde en fazla genç nüfusun ikamet ettiği alanlardır. Bu kümede yer alan ilçelerin en büyük ortak özelliği, aldığı yoğun iç göçlerdir. İlçelerin aldığı iç göç miktarı oldukça yüksek olup, bu miktar her dönem artmaktadır. İlçelerin aldığı göçler açısından en dikkat çekici özellik ise bu ilçelerin yoğunlukla Karadeniz, Kuzeydoğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç almasıdır. Dış göçler açısından düşük miktarda göçmene ev sahipliği yapan İnegöl'ün aksine Gürsu'da bu oranın 2000'lerden sonra önemli oranda artış gösterdiği izlenmektedir.

Dördüncü küme; sosyo-ekonomik ve demografik açıdan gelişmiş, ekonomisi ağırlıklı olarak hizmet, ticaret ve sanayi sektörüne dayalı, kent merkezinde yer alan, merkezi iş alanlarını içerisinde barındıran Osmangazi ve Yıldırım ile merkezi iş alanının çevresinde kurulmuş olan Kestel ilçelerinden oluşmaktadır. Yıldırım ve Osmangazi Bursa'nın kuruluşundan itibaren merkezi konumda yer alırken, Kestel ilçesi de Gürsu ilçesine benzer bir gelişim süreci izlemiştir. İlçelerin üçünde de gelişmiş organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Her üç ilçede de kır ile kent formu arasında kalmış yapılaşmaların yanı sıra, gelişmiş kentsel görünüme ve fonksiyonlara sahip alanlar da bulunmaktadır. 2017 SEGE (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2019) sıralamasına göre Osmangazi ilçesi gelişmişlik açısından 1. kademede yer alırken, Yıldırım ve Kestel 2. kademede yer almaktadır. Ortalama nüfus artış hızı, düşük kır nüfusu, baskın yetişkin nüfus, yüksek göç ve orta düzey eğitilmiş nüfusa sahip ilçelerden oluşmaktadır (TÜİK, 2022). İl genelinde en fazla yetişkin nüfusun ikamet ettiği alan olmakla birlikte genç ve yetişkin nüfusun oranları birbirine oldukça yakındır. 2000 yılında aldığı yoğun göçlerin de etkisiyle Kestel ve Yıldırım'da nüfus artış hızı daha yüksek seyrederken, sonrasında Kestel ilçesi haricinde nüfus artış hızının önemli oranda düşüşe geçtiği izlenmektedir. Bu konu üzerinde Kestel'in kentsel gelişim sürecine diğer ilçelerden daha sonra girmiş olmasının etkisi önemlidir. Üçüncü kümeye benzer olarak bu kümede yüksek miktarda göç almaktadır. Ancak

uluslararası göç açısından farklılık göstermektedir. Bu açıdan dördüncü küme en yüksek uluslararası göçmene ev sahipliği yapan ilçelerden oluşmaktadır. Ayrıca Kestel, Osmangazi ve Yıldırım ilçeleri de üçüncü kümeyle benzer bölgelerden iç göçler almaktadır. Ancak Osmangazi ilçesinde bu yoğunluk, üçüncü kümedekinden daha düşük düzeydedir. Kestel ve Yıldırım'ın iç göç özellikleri bakımından üçüncü kümeyle daha yakın olmakla birlikte hem diğer demografik hem de seçim coğrafyası özellikleri açısından Osmangazi ilçesine daha yakın olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında bu kümede yer alan ilçeler yer yer üçüncü ve beşinci kümeyle benzerlik göstermektedir. Göç açısından üçüncü kümeyle daha yakın özellikler gösterirken, eğitim açısından beşinci kümeyle yaklaşmaktadır. Seçim coğrafyası açısından da bu iki kümenin arasında bulunan bir özellik sergilemektedir.

Beşinci küme; sosyo-ekonomik ve demografik açıdan gelişmiş, ekonomisi ağırlıklı olarak hizmet, ticaret ve sanayi sektörüne dayalı, merkezi iş alanını içerisinde barındıran Nilüfer, deniz kıyısında kurulan ve 2. kademe gelişmişlik seviyesine sahip olan Gemlik ile Mudanya ilçelerinden oluşmaktadır. Bursa'nın demografik ve ekonomik açıdan en gelişmiş ilçesi olan Nilüfer (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2019) gösterdiği planlı kentsel gelişimle de diğer ilçelerden önemli oranda farklılaşmaktadır. Sayfiye alanı olarak yoğun bir şekilde kullanılan Mudanya ilçesinde ekonomi, limana bağlı gelişen ticaret sektörü tarafından şekillenmektedir. Marmara denizinin güneydoğusunda, körfez üzerine kurulan Gemlik'in ekonomisi ise sanayi ve ticaret sektörleri üzerine kurulmuştur. Mudanya ve Gemlik ilçeleri, Nilüfer ilçesi kadar gelişmiş ekonomik ve demografik özelliklere sahip olmamakla birlikte, bu özellikler bakımından gün geçtikçe gelişmektedir. Yüksek nüfus artış hızı, düşük kır nüfusu, baskın yetişkin nüfus, yüksek oranda göç ve eğitilmiş nüfusa sahip ilçelerden oluşmaktadır (TÜİK, 2022). İl genelinde en fazla yetişkin nüfusun ikamet ettiği alanlardır. Küme içerisinde yer alan Nilüfer ilçesi; en yüksek nüfus artış hızına ve eğitilmiş nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Mudanya ilçesi grup içerisindeki en düşük göçmen oranına sahip olması bakımından diğer ilçelerden ayrılmaktadır. Gemlik ilçesinde ise nüfusun eğitim düzeyi, grup içerisinde yer alan diğer ilçelere göre daha düşük düzeydedir.

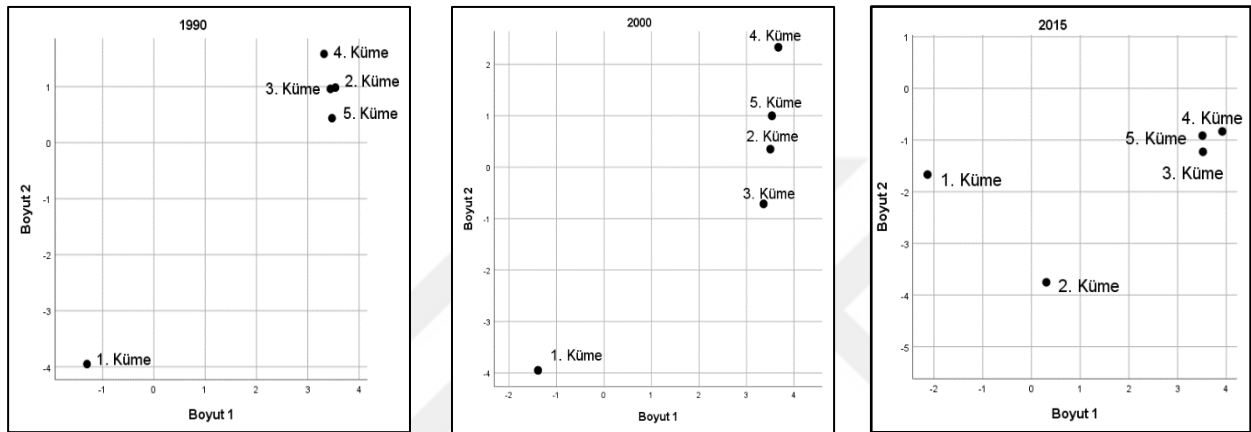
Tablo 18'de verilen *Stress değerlerini* 0,00 değerinde olduğu ve bu kapsamda MDS analizlerinin *tam uyumu* gösterdiği, sonuçların hata oranının da 0 olduğu görülmektedir.

Tablo 18.

1990-2000-2015 dönemlerine ait seçilmiş demografik verilerin MDS değerleri (İl geneli)

1990-2000-2015 Dönemlerine Ait Seçilmiş Demografik Verilerin MDS Değerleri			
Dönemler	Yenileme (Iteration)	Stress	Güvenilirlik (Variance Accounted For)
1990	3224	0,0000000	1,0000000
2000	5000 ^a	0,0000001	1,0000000
2015	5000 ^a	0,0000559	1,0000000

a. Iterations stopped because Stress is nearly zero.b.

Şekil 65. İlçelerin 1990-2000-2015 dönemlerine ait demografik değişkenlerin kümeler düzeyinde karşılaştırmalı MDS grafiksel sonuçları

Yukarıda belirlenen demografik faktörler bakımından kümelerin temel özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu özellikler açısından genel hatları çizilen kümelerin dönemlere göre birbirlerine benzerlik ve farklılıkları ile bu farklılıkları oluşturan etkenlerin de ortaya konulması, bu kümelerin seçim coğrafyası bakımından neden farklılaştıklarına dair önemli bilgiler verecektir. 1990 yılına ait demografik verilere göre kümeler özelinde yapılan MDS'ye göre özellikle birinci kümenin ciddi anlamda diğer kümelerden ayrıştığı gözlenmektedir. Birinci kümenin farklılık göstermesindeki en temel etken, diğer kümelere göre daha baskın kırsal özellikler sergilemesidir. Bu özelliğini günümüze kadar sürdürmüş olması, onu her dönemde diğer kümelerden farklılaştırmıştır. İkinci, üçüncü ve beşinci kümenin demografik özellikler açısından birbirine benzedikleri gözlenmektedir. Üçüncü ve beşinci kümede bulunan ilçelerin kentsel gelişim sürecine yeni girmesi bu durum üzerinde etkili olmuştur. Bu bakımdan üç kümede de önemli oranda baskın kırsal karakter görülmektedir. Ancak beşinci kümede yer alan Nilüfer ilçesinin kentsel gelişim sürecinin diğer ilçelere göre daha hızlı olması nedeniyle, kümenin az da olsa farklılık sergilediği izlenmektedir. Bu dönemde dikkat çeken diğer yapı ise

dördüncü kümedir. Dördüncü küme bahsi geçen dönem içerisinde merkez ilçeler konumunda olmasından da kaynaklı olarak diğer kümelere göre kır nüfusu düşük, göç oranı ve orta-yüksek eğitilmiş nüfusu yüksek olması nedeniyle farklılaşmaktadır (Şekil 65, Tablo 18).

2000 döneminde kümesel farklılıkların daha fazla görünür olduğu izlenmektedir. Bu konu üzerinde ilçelerin gelişim süreçlerinin ve hızlarının birbirinden farklılaşarak devam etmesi etkili olmaktadır. Nitekim ikinci küme, birinci kümeden sonra demografik gelişimin en düşük olduğu ilçelerden oluşmaktadır. Bu açıdan hâkim kırsal özellikleriyle diğer kümelerden ayrılmaktadır. Birinci kümeden farklı olmasında ise nüfus artış hızının çok düşük olmakla birlikte eksi yönde olmaması ve kırsal nüfusunun birinci kümeden daha düşük olmasıdır. Üçüncü küme nüfus artış hızı, iç göç ve düşük düzey eğitilmiş nüfusun yüksek olması nedeniyle diğer kümelerden farklılaşmaktadır. Dördüncü küme düşük kır nüfusu, yüksek iç ve dış göç oranları ile orta eğitilmiş nüfusunun yüksek olması nedeniyle farklılaşırken, beşinci küme özellikleri açısından üçüncü kümeyle yakın olmakla birlikte dış göç ve eğitilmiş nüfusunun daha yüksek olması nedeniyle de farklılaşmaktadır (Şekil 65, Tablo 18).

2015 yılı verilerine göre kümeler arası demografik farklılık daha net ortaya çıkmıştır. Nitekim baskın kırsal özellikler açısından birinci küme grup içerisinde kendini farklı bir yerde konumlandırırken, gelişen teknolojinin de etkisiyle kentle olan organik bağımlılığı arttıran ikinci küme demografik açıdan bir miktar gelişim gösterse de halen kırsal özelliklerinin hâkim ve nüfus artış hızının çok düşük olması nedeniyle diğer kümelerden ayrılmaktadır. Üçüncü, dördüncü ve beşinci kümeler birbirlerine yakın olmakla birlikte üçüncü küme diğer iki kümeden daha yüksek genç nüfusa sahip olması bakımından farklılık göstermektedir. Dördüncü küme daha düşük nüfus artış hızı bakımından farklılaşırken, beşinci küme yüksek yetişkin ve eğitilmiş nüfusa sahip olması bakımından farklılaşmaktadır. Üçüncü, dördüncü ve beşinci kümelerin hepsinde iç göç oranı yüksek olmakla birlikte beşinci kümede uluslararası göç daha düşük seviyededir (Şekil 65, Tablo 18).

Kümeler 25 yıllık süreçte genel olarak değerlendirildiğinde; beş kümenin de ortak özellikleri; kır nüfusu ve genç nüfus oranında düşüş, yaşlı nüfus oranında artış, göç ve eğitilmiş nüfusunun ise yükseliş eğiliminde olmasıdır. Ancak birinci kümenin kırsal karakterli nüfusu, bu düşüş eğilimine karşı önemli bir direnç göstermektedir. Ayrıca bu küme önemli miktarda nüfus kaybetmekle birlikte, ilçelerin her dönem kaybettiği nüfus miktarı da artmıştır. Göçe bağlı nüfus kaybının yaş ile doğrudan bir ilişkisi olması nedeniyle alanda, her geçen dönem yaşlı

nüfus oranı ciddi bir artış göstermiştir. İkinci kümede de dönemler arası benzer bir durum yaşanmakla birlikte bu oran, birinci küme kadar yüksek değildir. Nüfusun diğer ilçelerdeki seyri de farklılık göstermiştir. Üçüncü kümede genç nüfusun oranı her dönem azalış gösterse dahi yine de en baskın olan kitleyi oluşturmaktadır. Dördüncü ve beşinci kümede ise baskın grubun zaman içerisinde genç nüfustan yetişkin nüfusa doğru evirildiği gözlenmektedir. Göç oranları açısından tüm kümelerde dönemsel bir artış yaşanmakla birlikte bu artışın hızı her kümede aynı olmamıştır. Dördüncü ve beşinci kümenin yanı sıra özellikle üçüncü kümede bu artış daha yüksek miktarda gerçekleşmiştir. Benzer şekilde eğitim düzeyinde de her dönem artış yaşanmakta olup, sırasıyla üçüncü, dördüncü ve özellikle beşinci kümede bu artışın daha yüksek miktarda olduğu gözlenmektedir.

5.6.3. Demografik Etkenlerin Siyasi Coğrafyaya Yansıması

Bursa’da seçim coğrafyası açısından oluşan farklılıkların, zamana ve mekâna göre gösterdiği ayrımlara bakıldığında, beş adet kümenin oluştuğu saptanmıştır. Bu kümelerin kendi içerisinde benzer seçmen davranışları ve demografik özellikler gösterdiği tespit edilebilmektedir. Nitekim bir arada yaşayan insanlar ekonomik, sosyal ve kültürel birçok özellik açısından birbirine benzemektedir. Yapılan çalışmalara göre bazı özelliklerin parti tercihini şekillendirdiği ve bu özellikler üzerinden insanların demografik ve ekonomik açılardan benzerlik gösterdiği bulgulanmıştır (Gimpel, 1999; Özer ve Taşkın, 2020; Tam Cho vd., 2013). Araştırmalara göre; azınlık hakları, demokratik değerler, reform desteği ve toleransı gibi faktörleri ön planda tutan bireyler tarafından sol kanatta yer alan partilere yatkınlığın daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca azınlıklarında de solda bulunan partilere yönelimlerinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir (Çarkoğlu, 2007: 263). Toplumsal değişime karşıtlık/direnış gösteren, geçmişe özlem duyan, geleneklere bağlı, ahlaki ve dini değerleri ön planda tutan bireyler tarafından ise sağ kanatta yer alan partilere yatkınlığın daha yüksek olduğu izlenmektedir (Çarkoğlu, 2007: 264). Bu açılardan kümelerin seçmen tercihleri ve demografik özellikleri karşılaştırıldığında elde edilen bulguların yorumları şu şekildedir:

Birinci kümede yer alan ilçelerde 1991’den 2015 Kasım’a kadar geçen süreçte seçim coğrafyası açısından önemli bir değişimin olmadığı görülmektedir. Alanda geçmişten gelen güçlü bir M. Sağ ve S.İ. geleneği bulunmakta olup, bu yönelimler 2002 itibariyle M. Sağ’da toplanmıştır. Muhafazakârlığın ve İslamcı değerlerin bu kadar yüksek olduğu ilçelerin ortak demografik özellikleri ise baskın kırsal karakterli alanlardan oluşuyor olmasıdır. Nitekim

Kumbaracıbaşı'nında ifade ettiği gibi (2015: 65); ulaşım ve iletişim ağlarına kolay erişimi olan kentsel bölgeler ile uç kırsal bölgeler arasındaki bölünmelerin (seçim bölgeleri ve desteklenen partiler bazında) son derece belirgin özellikleri bulunmaktadır. Bu açıdan dezavantajlı olan bölgenin kentsel alanla olan kısıtlı ilişkisine, daha önce de değinilmişti. Uç kırsal bölge olan bu alanın sergilediği baskın kırsal özellik, seçmenin İslamcı-M. Sağ gelenek çerçevesinde birleşmesine zemin hazırlamaktadır. Çeşitli çalışmaların sonuçları da bu argümanı desteklemektedir. Bu çalışmalara göre S.İ. ve M. Sağ'da yer alan partilerin kale olarak ifade edilebilecek potansiyel destek alanlarının ağırlıklı olarak kırsal karakterli alanlardan oluştuğu tespit edilmiştir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2021; Erman, 1998; Erman vd., 2012; Kumbaracıbaşı, 2015). Özellikle siyasetini dini değerler üzerinden şekillendiren partiler, dini değerleri güçlü olan kırsal karakterli alanlarda oldukça popüler olmaktadır. Bu açıdan 1990-2001 arası dönemde sistem dışı İslami gelenek partileri en çok kırsal bölgelerden oy (bu alanda toplam oyun az bir bölümünü olmak kaydıyla) alabilmiştir (Tachau, 2002: 33). 2002 itibariyle de bu desteğin, söylevlerini İslami değerler üzerinden şekillendiren bir parti üzerinden M. Sağ'a kayması şaşırtıcı olmamıştır.

İkinci kümede bulunan ilçelerde incelenen dönem içerisinde seçim coğrafyası açısından bazı yönelimlerin olduğu görülmektedir. Alanda geçmişten gelen M. Sağ geleneğinin hâkim olduğu görülmekle birlikte, Merkez Sol'da bulunan partilerin aldığı oylarda yavaş ancak düzenli bir artışın yaşandığı izlenmektedir. Bu artış son on yılda, M. Sol'da yer alan partilerin alanda etkin bir hale gelmesini sağlamıştır. İlçelerde kırsal karakterli bir yapı egemen olmakla birlikte alanın kent merkezi ile düzenli bir iletişimin olduğu görülmektedir. Kent merkeziyle etkileşim açısından birinci kümeye göre daha avantajlı olan ilçelerde, bu etkileşimin demografik ve siyasal alana yansıdığı izlenmektedir. Türkiye'de M. Sol partilere verilen desteğin ağırlıklı bir şekilde sosyo-ekonomik olarak gelişmiş kentlilerden, eğitimlilerden, laiklerden ve orta sınıflardan geldiği bilinmektedir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2006; Esmer, 2002). Ancak bu modelin zaman içerisinde değiştiği görülmektedir. Nitekim piyasa ekonomisinin genişlemesi, demokratik gelişmeler ve modern popüler kültürün yayılışı, merkez ile çevrede bulunan alanların bağlarının çoğalmasına katkıda bulunmuştur (Ayata ve Güneş Ayata, 2007: 213). Böylece seçkinler ile kitle kültürü arasındaki uçurum önemli ölçüde daralmıştır. Daralan bu açıklığın merkezde yer almayan, ancak merkezle yoğun ilişki içerisinde bulunan çevre ilçelerin baskın kırsal karakterli yapısına rağmen seçmen tercihlerini etkilediği ve Merkez Sol'a yönelime katkı sağladığı söylenebilir. Göç veren ancak orta düzeyde göç alan ilçelerin, bu duruma bağlı olarak da nüfusu homojenlik göstermektedir. Homojen nüfus özelliği

gösteren bu alanın, M. Sol partilere gösterdiği eğilimde görülen artış Ayata ve Güneş Ayata'nın (2007) vurguladığı ilişkilerde, göçün eksik kaldığını göstermektedir. Bahsedilen ilişkinin etki düzeyinin, nüfusun homojenliği ile doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Karacabey ve Yenişehir'in ise aldığı iç göç miktarının diğer ilçelerden daha yüksek olmasına bağlı olarak bu homojenliğin ilçelerde bir miktar azaldığı bilinmektedir. Bu kapsamda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan aldığı göçlerin önemli bir kısmının seçmen tercihinin K.M. yönünde olduğu gözlenmektedir. Bu ilçelerde K.M. oylarının yükseldiği dönemlerde karşıt olarak T.M.'nin oylarında da artış yaşandığı izlenmektedir. Bu durum Türkiye'de Türk ve Kürt kimliği üzerinden yaşanan kutuplaşmanın (Al, 2015; O'Connor ve Baser, 2018) seçimlere yansımalarının küçük bir örneğidir. Ayrıca ilçelerin sol partilere yöneliminin yüksek olduğu bilinen (Çarkoğlu, 2005 a, 2005b; Kumbaracıbaşı, 2015) önemli miktardaki Alevi nüfusu barındırması, M. Sol partilerin aldığı oylarda değerli katkılar sunmaktadır. Ancak alanda yer alan seçmenin tamamını bu açıdan açıklamak mümkün değildir. Kümenin geneline bakıldığında önemli bir kesiminin M. Sol'da yer alan partilere eğilimi olmakla birlikte, seçmenin çoğunluğu M. Sağ'da bulunan partilere yönelim göstermektedir. İkinci kümede yer alan ilçelerin ağırlıklı olarak kırsal karakterli bir yapı sergilemesi, baskın siyasal yapının Milliyetçi-M. Sağ lehine olmasını anlaşılır yapmaktadır.

Üçüncü kümede bulunan ilçelerde 25 yıllık dönem içerisinde seçim coğrafyası açısından birinci kümeye benzer bir sürecin yaşandığı izlenmektedir. Alanda geçmişten gelen güçlü bir M. Sağ ve S.İ. geleneği bulunmakta olup, 2002 itibariyle bu yönelim içerisindeki seçmenin M. Sağ'a kanalize olduğu bilinmektedir. İlçelerde dikkat çeken diğer siyasal gelenek ise K.M.'ye olan yönelimdir. Uzun vadede yaşanan göçlerin birikimsel sonucu olarak ilçelerde bu ideolojiye sahip seçmen sayısı artış göstermiş ve ideoloji siyasal anlamda daha görünür olmuştur. Görüldüğü üzere İslamcı-M. Sağ ve K.M.'nin alanda yoğun olarak görülmesinde, ilçelerin aldıkları yoğun bölgesel iç göçlerin katkısı önemlidir. Nitekim alan, M. Sağ geleneğinin baskın olduğu Karadeniz, Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu ile K.M. baskın olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan yoğun göç almaktadır. Bilindiği üzere, göçmenler yoğun olarak, kazançlı iş bulabilecekleri alanları tercih etmektedir ve bu alanlar genellikle kent merkezi ya da çevresinde bulunmaktadır (Carlson ve Gimpel, 2019: 104). Göç sonrasında oluşabilecek sosyal, psikolojik ve ekonomik maliyetleri en aza indirmek amacıyla da genellikle hemşehrilerle aynı mekânda yaşamaya özen gösterilmektedir. Ancak göçün belirli bir yerdeki siyasal bakış açısını önemli ölçüde etkilemesi, bir veya birkaç nesil sonrası için etkili olabilmekte, zaman alabilmektedir (Carlson ve Gimpel, 2019: 103). Bu noktada alanda, belirli bir kaynak bölgeden

göç edenlerin oluşturdukları kümelerin önemi belirlemektedir. Özellikle yoğun göçlerin uzun vadede birikimsel sonucu olarak belirli bir alanda belirli bir seçmen davranışına sahip kişilerin yoğunlaşmasıyla, alanın seçmen kompozisyonunda önemli değişim ve dönüşümler yaşanabilmektedir. Ayrıca K.M.'ye yönelen destek neticesinde, kendi seçmen tabanının haricinde kutuplaşmadan kaynaklı olarak da T.M. oylarının da artış göstermesine katkı sağlamaktadır. Hükümetinin izlediği politikalar nedeniyle ekonomik refahlarını risk altında algılayan Muhafazakâr, Sünni-dindar ve etnik Türk Milliyetçisi seçmenler T.M.'ye oy verme eğilimindedir (Kalaycıoğlu, 2018: 31). Bunun yanı sıra 1990'lı yıllar itibariye Kürt siyasal kimliğine tepki duyan Türklerin oylarının kanalize olduğu bir ideoloji haline de dönüşmüştür. Oluşan bu derin çatlak özellikle K.M.'nin etkin olduğu seçimlerde, T.M.'nin de daha fazla oy almasını sağlamaktadır.

Ağırlıklı olarak kırsal alanlardan göç aldığı bilinen kümede (TÜİK, 2022) göç edenlerin göç sonrası hedef bölgede yeni kırsal alanları oluşturduğu gözlenmektedir. Göçmenler kaynak bölgelerinin kırsallıklarını hedef bölgelere taşımakta ve bu özellikleri devam ettirmektedirler. Bu açıdan Giddens'in (2009) da belirttiği gibi, topluluklar ekonominin yanı sıra birçok açıdan benzerlik gösteren ve bir arada olmak isteyen insanlardan oluşmaktadır. Üçüncü kümede yer alan ilçelerin kent merkezinde ya da çevresinde kurulmuş olmasına rağmen halen ağırlıklı olarak kırsal karakter göstermesindeki en önemli etken bu olmaktadır. Kırsal karakter alandaki yerli toplumu da etkilemektedir. Yerli toplum ya var olan kırsal karakterden etkilenecek kırsallığı ön planda tutmakta ya da kentleşme özelliğinin de baskın olmasına nedeniyle bu topluluklardan ayrılmaktadır. Bu noktada kentleşmiş, gelir seviyesi yüksek olan seçmenler M. Sol partilere yönelirken, işçi ve kırsal karakter taşıyan seçmenin ağırlıklı olarak M. Sağ, hatta zamanla aşırı sağ partilere yöneldiği gözlenmektedir (Çarkoğlu, 2012b: 167). Görüldüğü üzere aldığı yoğun göçlerin de etkisiyle demografik anlamda kozmopolittik bir yapıya sahip olan ilçelerde bu farklı unsurların (etnisite, mezhep, kültür ve ideoloji) birlikte yer alması, bu unsurların kendilerini daha önce hiç olmadığı kadar kamusal alanda görünür olmasını (Erman, 1998: 301) ve siyasal kompozisyonun değişiklik göstermesini sağlamıştır.

Dördüncü kümede yer alan ilçelerde dönem içerisinde seçim coğrafyası açısından zamansal değişimlerin olduğu gözlenmiştir. Alanda geçmişten gelen M. Sağ geleneğin hâkim olduğu görülmele birlikte, özellikle 2002 sonrasında M.Sol'da yer alan partilerin aldığı oylarda yavaş ancak düzenli bir artış olmuştur. Günümüzde Merkez Sol'un toplam oyun ¼'ünü topladığı izlenmektedir. İlçeler iç ve dış göç açısından oldukça önemli bir konumdadır. İç göçler

açısından tüm bölgelerden göç alınmakla birlikte Karadeniz, Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu'dan alınan göçler en yoğun kitleyi oluşturmaktadır (TÜİK, 2022). Özellikle Yıldırım ilçesinde olmak üzere ilçelerde yoğun olarak 2015 seçimlerinde en görünür halini alan K.M. ve aldığı önemli miktardaki oyun K.M. karşıtlığı üzerinden sağlayan T.M.'nin seçmen özellikleri, üçüncü kümeyle benzerlik taşımaktadır.

Dış göçler açısından ise özellikle balkan göçmenleri en yoğun kitleyi oluşturmaktadır (TÜİK, 2022). Bir önceki kümede bölgesel göçmenlerin yoğun olarak aynı alanda ikamet etmelerinden kaynaklı olarak oluşan göçmen kümelerine değinilmişti. Oluşan kümelerin beraberinde siyasal ideoloji konusunda kültürel olarak Muhafazakâr davranabilecekleri ve köken bölgelerinin siyasal ideolojilerini hedef bölgeye taşıyarak devam ettirebilecekleri ifade edilmişti. Ancak bu yapılarda temel unsur, sosyalizasyonun hemşehriliğe dayalı olarak oluşmasıdır. Dördüncü kümede de üçüncü kümede olduğu gibi hemşehriliğe dayalı sosyalizasyon süreci yoğun olarak gerçekleşmektedir. Bu süreç hem iç hem de dış göçler için geçerlidir. İlçeler çok sayıda balkan göçmenine de ev sahipliği yapmaktadır. Ve bilindiği üzere dış göç yoluyla gelen göçmenlerin ağırlıklı seçmen tercihi, Merkez Sol'da bulunan partiler olmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2010: 177). Benzer şekilde eğitimde diğer arka plan değişkenleri de kontrol etmekte, farklılaştırıcı bir etken olarak görünmektedir. Kümenin her geçen gün eğitilmiş nüfus oranı yükselmekte ve eğitim seviyesi yükseldikçe seçmenlerin merkezîyetçi partilere yönelimlerin de arttığı görülmektedir (Çarkoğlu, 2012b: 167). Bu yönelimin günümüz Türkiye'sindeki karşılığı ise M. Sol olmaktadır.

Alanda iki farklı ideolojinin ağırlığı bulunmakla birlikte dört farklı ideolojinin önemli oranda siyasal görünürlüğünün olduğu gözlenmektedir. Bu bakımdan alanda köken, inanç, eğitim seviyesi, gelir durumu, kentleşme oranı vb. açılardan farklılığı bulunan gruplar, siyasi parti bağlılığı ve ideolojik yönelimlerin de farklı olmasına katkı sağlamaktadır. Reardon ve Bischoff'un ifadeleriyle (2011: 1903) alanda görülen bu sosyo kültürel farklılaşmanın, siyasal tekdüzeliğe karşı çıktığı gözlenmektedir.

Beşinci kümede yer alan ilçelerde 1991-2015 Kasım dönemi içerisinde seçim coğrafyası açısından zamansal değişimlerin olduğu izlenmektedir. Süreç içerisinde ilçelerde, M. Sağ gelenekten M. Sol geleneğe yönelik bir eksen kayması söz konusudur. Yaşanan eksen kaymasında özellikle eğitilmiş nüfusun her geçen gün önemli oranda artış göstermesinin katkısı büyüktür. M. Sol partilere verilen desteğin ağırlıklı olarak eğitilmiş nüfustan geldiği

bilinmektedir (Akarca ve Başlevent, 2010: 642). Nitekim alanda M. Sol oyların artışına paralel olarak, eğitilmiş nüfusun sayısının da arttığı izlenmektedir. Eğitilmiş nüfusun beraberinde kentleşme oranını da yükseltmesi, nüfusun siyasi tercih açısından M. Sol partilere yönelmesine katkı sağlamaktadır. Kümede yer alan ilçelerin siyasi dağılımını etkileyen bir diğer unsur ise, aldığı iç göçlerdir. İlçelerin doğal nüfus artışı ve aldığı göçler neticesinde, nüfus artış hızı yüksektir. Ancak alınan göçlerin üçüncü kümede olduğu gibi, bölgeselleşme sürecinin zayıf olduğu gözlenmiştir. Özellikle kökene dayalı bölgesel göçlerin düşük düzeyde ve var olan göçlerin de mekândaki kümelenmelerinin zayıf olması, göçmenleri yerleştikleri alana uyum sağlamaya zorlamaktadır. Bu gibi durumlarda da uyum gösterme olasılığı yüksek olmaktadır (Gimpel ve Schuknecht, 2001: 209). Ayrıca alanda bir grubun baskın olmaması ve farklı kültürdeki insanların bir arada yaşaması; ilçelerde köken, inanç, eğitim seviyesi, gelir durumu, kentleşme oranı vb. açılardan sosyokültürel farklılaşma oluşturmuş ve beraberinde siyasal farklılaşmaları getirmiştir (Reardon ve Bischoff, 2011: 1903). Bu durum alanda M. Sağ, M. Sol ve K.M. üzerinden siyaset yapan partilerin kendilerini destekleyecek seçmen kitlesine ulaşmasına zemin oluşturmuştur. Nitekim kentlerde yaşayan ve kentleşme düzeyleri yüksek olan seçmenlerin siyasal olarak kendilerini geliştirebilmeleri adına zamanları, imkânları ve farklı sosyalizasyon süreçleri bulunmaktadır. Çeşitlilikle beraber politizasyon sürecinde seçmen yeniliklere ve yeni fikirlere, kırsal alanda bulunan seçmenden daha açık olmaktadır. Böylece kentsel alanlarda seçmen tercihleri açısından çeşitlilikler artmaktadır.

Kümelere ve özellikleri değerlendirildiğinde, *merkez-çevre* yaklaşımına göre alanda *çevre* (birinci küme), *zayıf yarı merkez* (ikinci küme) *güçlü yarı çevre* (üçüncü ve dördüncü küme), (beşinci küme) olarak tanımladığımız dört farklı ayrışmanın olduğu görülmektedir.

5.7. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

1991-2015 Kasım dönemi parlamenter seçimlerinin il, ilçe ve mahalle düzeyinde ilin aldığı iç göçlerle ilişkisinin incelendiği bu bölümde, seçim coğrafyası açısından 1991-1999 ve 2002-2015 Kasım olmak üzere iki farklı dönemin varlığı tespit edilmiştir. Koalisyon hükümetleri dönemi olarak da adlandırılabilir ilk dönemde (1991-999) Bursa'nın siyasi istikrarının her dönem daha da bozulduğu ve buna bağlı olarak seçim deseninin ciddi oranda değişim gösterdiği gözlenmektedir. Geçmişten günümüze M. Sağ geleneğinin hakim olduğu ilde 1991 seçimlerinden 1999 seçimlerine kadar, ideolojik olmamakla birlikte seçmen davranışı olarak bir değişimin yaşandığı; oyların bir kısmının S.İ. ve T.M.'ye, önemli bir kısmının ise M.

Sol kanada yöneldiği tespit edilmiştir. 2002 seçimleriyle birlikte bu yapı yeniden değişerek bireylerin ağırlıklı olarak ideolojileri temelinde oy verdikleri yapıya geri dönmüştür. Ayrıca ilin seçim paterninin 1995 genel seçimleri haricindeki diğer dokuz seçimde ülkenin seçim deseniyle benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.

Genel olarak seçmen eğilimlerinin mekânsal desenine bakıldığında, Türkiye’de üç kümelenmenin varlığı göze çarpmaktadır. Bunlar; Muhafazakâr-İslamcı-Milliyetçi eğilim gösteren iç kesimler-Karadeniz, Kemalist-Modernleşmeci-Laik eğilim gösteren kıyı kesimleri-Batı ve Muhafazakâr-İslamcı ile K.M. eğilimi gösteren Doğu-Güneydoğu Anadolu’dur (İbrahimov ve Özözen Kahraman, 1998; İbrahimov ve Özözen Kahraman, 1999; Çarkoğlu, 2000; West, 2005; Gündem, 2016; Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2021). Siyasi tercihlerin coğrafi dağılımı; seçmen davranışları, siyasi katılım ve sosyo-ekonomik gelişim düzeyiyle de ilişki göstermektedir (Çarkoğlu, 2000; Tosun, 2003; West, 2005; Kaya, 2008; Özer ve Taşkın 2020). Bursa ise aldığı yoğun iç göçler neticesinde bu desende iç kesimler ile batı kesimleri arasında bir geçiş bölgesi niteliği göstermektedir. Yer yer Kemalist-Modernleşmeci-Laik eğilim gösteren alanlar bulunmakla birlikte hakim yapı Muhafazakâr-Milliyetçi eğilimdir. Bu hakim eğilimler göçlerle hedef mekânlara da taşınabilir. Özellikle göçmen yoğun mahallelerde köken bölgeye bağlı kümelenmeler, bu eğilimlerin güçlenmesine katkı sağlamıştır.

Her ne kadar gelişmiş bir ekonomiye sahip olsa da Bursa içerisinde farklı gelişme seviyelerinde ilçeler bulunmaktadır. Bu ekonomik ve demografik çeşitlilik seçmen davranışlarında da farklılık yaratmaktadır. Farklı gelişmişlik ve idari nitelik taşıyan alanların açıklanmasının, metropoliten alan ve çevre ilçeler şeklinde iki temel ayırım üzerinden yapılması daha sağlıklı olacaktır. Ayrıca seçmen davranışlarının alınan iç göçlerle olan ilişkisinin incelendiği çalışmada, iç göçlerin ağırlıklı olarak metropoliten alanda ikamet ettiği belirtilmiştir. Bu kapsamda yapılan bu ayırım idari niteliğin yanı sıra, iç göçlerin seçmen davranışları üzerindeki etkisini incelemek için de bir zorunluluk niteliğindedir. Metropoliten alanlarda yer alan hakim gruplara göre alanı üç temel ayırımla kabaca tanımlamak mümkündür:

- Kentin geleneksel kent merkezi, İzmir Yolu üzerinde bulunan ve Bursa’nın yerlileri, Balkan göçmenleri, batı bölgelerde ve büyükşehirlerden gelen göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği alanlar ile Uludağ Üniversitesi çevresinde planlı bir yerleşim düzenine sahip, iç göçlerin 2000 sonrasında yoğunlaştığı, 1. kuşak olarak adlandırılan mahallelerde M. Sol’a eğilim gösteren seçmenin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Bu alanların her geçen seçim

döneminde benzer özellikler gösteren çevre mahallelerde de CHP'nin birinci parti konumunu arttırmasıyla genişlediği görülmektedir. Ayrıca bu grupta yer alan Laik-Seküler yapıdaki mahalleler de CHP birinci olmakla birlikte AK Parti ikinci parti konumundadır. Ataç ve Işık'ın (2013) Bursa metropoliten alanının mekânsal ayrışması üzerine yaptıkları çalışmaya göre; kentin geleneksel kent merkezi ile üniversite çevresinde bulunan mahallelerin yüksek ekonomik ve eğitim düzeyine sahip, çocuk sayısı ve hane halkı sayısının düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bahsi geçen mahalleler iç göçmen açısından etno-kültürel alan özelliklerinin oldukça düşük olduğu, yerli halk ve göçmenler arasında yoğunluk açısından ciddi bir farklılaşmanın yaşanmadığı, köken bölgeye dayalı kümelenmelerin pek görülmediği alanları oluşturmaktadır. İzmir Yolu üzerinde bulunan mahaller ise bu özellikler bakımında düşük ve yüksek olan alanlar arasında bir geçiş özelliği taşımaktadır.

- 1. kuşağı çevreleyen, kabaca batı uzanımlı, 2. kuşak olarak adlandırılan mahallelerde Milliyetçi-M. Sağ eğilim yüksek olmakla birlikte yer yer Seküler-Laik eğilimin de ön plana çıktığı mahallelerin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik ve demografik açıdan 1. ve 3. kuşak arasında geçiş aşamasını oluşturan mahallelerde, ağırlıklı olarak Bursa'nın yerlileri, Balkan göçmenleri, Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu'luların ikamet ettiği ve gözlenmektedir. Bursa'nın en yoğun göç aldığı iki alandan ikincisi olup 2. kuşakta göçlerin 1980 ve sonrasında her geçen dönem hızını arttırarak devam ettiği gözlenmektedir. Ayrıca bu mahalleler de AK Parti birinci olmakla birlikte CHP ikinci parti konumundadır.

- Kabaca doğu, güneydoğu ve kuzeydoğu uzanımlı, etno-kültürel ve kırsal karakter taşıyan, en düşük eğitim ve ekonomik düzeye sahip, yüksek düzeyde işsizlik, çocuk sayısı ve hane halkı sayısının olduğu (Ataç ve Işık, 2013: 267) 3. kuşak olarak adlandırılan mahallelerden oluşmaktadır. Karadeniz, Kuzey ve Ortadoğu Anadolu doğumluların il içerisinde en yoğun olarak ikamet ettiği mahallerin bulunduğu 3. kuşak ilin en yoğun göç aldığı iki alandan birincisi olup aldığı iç göçler 1980'den günümüze hızını arttırarak devam ettirmiştir. Yine 3. kuşağın kuzey ve güneyine gidildikçe kırsallığın hakimiyeti artmakta, Milliyetçi- M. Sağ, yer yer İslamcı ve K. M. Seçmen yoğunlaşmaktadır. 2002 itibariyle İslamcı ideolojinin hakim olduğu alanlardan AK Parti'ye yönelim olduğu belirlenmiştir. Doğusuna doğru gidildikçe etno-kültürel alanların sayısı ve yoğunluğu artmaktadır. Bu duruma da bağlı olarak alanda İslamcı- M. Sağ eğilim ağırlık kazanmakla birlikte önemli düzeyde K.M. seçmen bulunmaktadır. Özellikle HDP'nin en yüksek oy aldığı alanları oluşturmaktadır. Ayrıca metropoliten alanın kuzeybatısında bir küme şeklinde kalmış, yine K.M.'nin önemli oranda desteklendiği etno-kültürel alanında seçmen davranışı özellikleri bakımından bu kümeye dahil olduğu görülmektedir.

Çevre ilçelerde görülen hakim gruplara göre alanı dört temel ayrımla tanımla kabaca tanımlamak mümkündür:

- Uç kırsal alan olarak tanımlanan, il merkezinin güneyinde ve Samanlı Dağları'nın kırsal alanlarını kapsayan bölgelerde, gelişmişlik açısından en alt seviyede olan alanlara doğru yöneldikçe İslamcı-Milliyetçi- Muhafazakâr yapının güçlendiğini, alanda 2002 ve sonrasında MHP'nin ikinci parti konumunda olduğu görülmektedir.

- Baskın kırsal alanlar olarak tanımlanan, il merkezinin batısı ve kuzeyinde yer alan, düşük eğitilmiş ve orta düzeyde göçmen nüfusa sahip, ağırlıklı olarak M. Sağ'a yönelim olmakla birlikte M. Sol'a yöneliminde kuvvetli olduğu, alanda 2002 ve sonrasında CHP'nin ikinci parti konumunda olduğu izlenmektedir. MHP alanda üçüncü parti konumunda olmakla birlikte çok sayıdaki mahalle/köyde %30'un üzerinde oy alarak alanda oylarını pekiştirmiştir.

- İl merkezinin kuzeydoğusunda ve doğusunda yer alan, kırsal özelliklerin önemli oranda hissedilir olduğu, orta düzey eğitilmiş ve il genelinde en fazla genç nüfusa sahip, göçmen yoğunluğu orta düzeyde, İslamcı-Milliyetçi-Muhafazakâr geleneğin hakim olduğu, yer yer K.M. ağırlıklı yerleşmelerin olduğu alanda 2002 ve sonrasında MHP'nin ikinci parti konumunda olduğu izlenmektedir.

Siyasi desen değerlendirildiğinde, Bursa'da toplanma eğiliminin sadece eğitim ve ekonomik düzeyin değil, köken bölgenin de etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Böylece benzer özelliklere sahip bireylerin benzer siyasi görüşleri de paylaşması nedeniyle, il içerisinde siyasi coğrafyanın deseni çeşitli ayrışma desenleri oluşturmaktadır. Bu nokta da Ataç ve Işık'ın (2013: 274) da belirttiği gibi siyasi desen, toplumsal ayrışmanın hem nedeni hem de önemli bir sonucunu oluşturmaktadır. Bu ayrışma desenini alan iç göçler özelinde incelediğimizde, *merkez-çevre* yaklaşımına göre beşinci küme olarak adlandırılan ilçelerin *merkezi*, dördüncü, üçüncü ve ikinci küme olarak adlandırılan ilçelerin *yarı çevreyi* ve birinci küme olarak adlandırılan ilçelerin *çevreyi* oluşturduğu gözlenmektedir. Bu sınırlar tabii ki ilçe sınırları ile birebir örtüşmemekle birlikte, bazen ilçe sınırlarını bir miktar aşabilmektedir. Örneğin *çevre* olarak tanımlanan alan Dağ Yöresi ile sınırlı kalmayıp, dördüncü kümede bulunan Osmangazi'nin dağlık alanda bulunan mahalle/köylerinde de görülmektedir.

Genel olarak alanda *merkez-çevre* ve *yarı çevre* alanları tanımlayacak olursak;

- Beşinci kümede yer alan, baskın kent alanlarından oluşan, ilin ekonomik ve demografik özellikler bakımından en gelişmiş ilçelerini içinde barındıran, önemli oranda ulusal ve uluslararası göçmene ev sahipliği yapmakla birlikte az sayıda etno-kültürel alanların görüldüğü, ağırlıklı siyasal yönelimin M. Sol olduğu ve il merkezi (Nilüfer ilçesi) ile Bursa'nın kuzeyinde yer alan ilçe ve mahallelerden oluşan alanlar Merkez olarak tanımlanmaktadır.

- Dördüncü ve üçüncü kümede yer alan, yer yer kırsallığın hissedildiği, ekonomik ve demografik özellikler bakımından alt-orta düzeyde olan, genç nüfusun baskın, ulusal ve uluslararası göçmene ev sahipliği yapmakla birlikte iç göç yoğunluğunun yüksek olduğu, çok sayıda etno-kültürel alanların görüldüğü, ağırlıklı siyasal yönelimin İslamcı-Muhafazakar-K.M. olduğu ve il merkezi (Osmangazi ve Yıldırım ilçeleri) ile Bursa'nın doğusunda yer alan ilçe ve mahallelerden oluşan alanlar *güçlü yarı çevre* olarak tanımlanmaktadır. Bahsi geçen bu alanlarda Merkez özelliğinin diğer *yarı çevre* ilçelere göre daha baskındır.

- İkinci kümede yer alan, baskın kırsallığın olduğu, ekonomik ve demografik özellikler bakımından düşük düzeyde olan, orta düzeyde ulusal ve uluslararası göçmene ev sahipliği yapan, yüksek düzeyde göç veren, ağırlıklı siyasal yönelimin Milliyetçi- M. Sağ, yer yer M. Sol olduğu ve ilin batısı ile kuzeydoğusunda yer alan ilçe ve mahallelerden oluşan alanlar *yarı çevre* olarak tanımlanmaktadır. Bahsi geçen bu alanlarda *çevre* özelliğinin diğer *yarı çevre* ilçelere göre daha baskın olduğu gözlenmiştir.

- Birinci kümede yer alan, uç kırsal alanların olduğu, il genelinde en düşük gelişmişlik düzeyine sahip olan, ulusal ve uluslararası göçmen sayısının oldukça düşük olduğu, oldukça yüksek düzeyde göç veren, ağırlıklı siyasal yönelimin İslamcı-Milliyetçi- M. Sağ olduğu ve il merkezinin güneyinde yer alan ilçe ve mahallelerden oluşan alanlar *çevre* olarak tanımlanmaktadır.

Göçmenler geldikleri köken bölgelerin siyasal tercihlerini, Bursa'ya da belirli oranda yansıtıyorlar. İlin siyasi deseni incelendiğinde, il merkezinde göçmenlerin siyasi desenin şekillenmesinde önemli payları olduğu görülmektedir. Bu anlamda ilde M. Sağ'a olan desteğin ülke genelinden yüksek olmasında ve bu desteğin devam etmesinde göç aldığı illerin siyasal eğilimlerinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ilde K.M.'ye olan destekte, alınan iç göçlerin önem miktarda payı bulunmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da K.M.'nin yüksek oy aldığı bölgelerden gelen göçmenlerin Bursa'da ikamet ettiği etno-kültürel alanlarda K.M. oylarının yükselişe geçtiği görülmektedir. Bu anlamda iç göçlerle gelenlerin demografik ve ekonomik özellikleri, Bursa'da toplumsal ayrışmanın ve siyasi eğilimin oluşumu ve şekillenmesinde önemli bir saça ayağını oluşturmaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

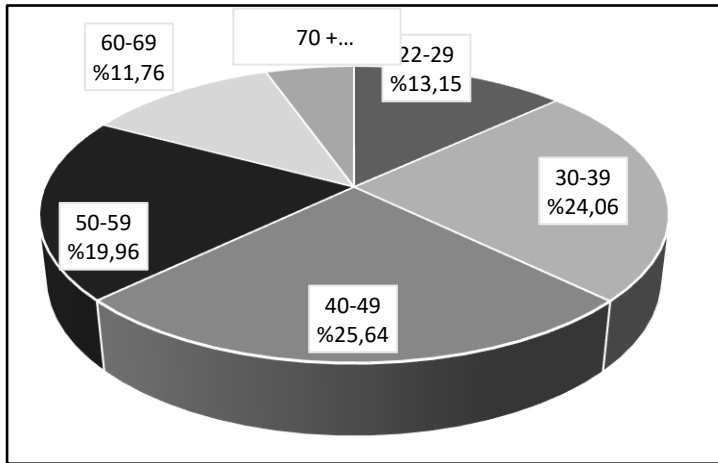
SAHA ÇALIŞMASI BULGULARI

Anketler yoluyla elde edilen bilgilerin değerlendirildiği bu bölümde öncelikle saha çalışmasının tamamını kapsayan (yedi ilçe ve 36 mahalle) verilerin araştırma soruları ve hipotezler kapsamında analiz ve değerlendirilmeleri yapılmıştır. Mekânsal özelliklerin ortaya konulabilmesi için ilçe ve mahallelere göre değerlendirmelere yer verilmiştir.

6.1. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik ve Demografik Nitelikleri

Göç ve seçmen davranışlarına yönelik soruların yer aldığı anket uygulaması kapsamında, Bursa'nın en çok iç göç alan yedi merkez ilçesinde (Osmangazi %33,97, Yıldırım %31,06, Nilüfer %18,64, Gemlik%5,02, Gürsu %4,57, Kestel%4,44, Mudanya %3,30) bulunan 36 mahallede (bkz. Şekil 2) toplamda 1.513 katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcının %76,73'ü erkeklerden, %23,27'si ise kadın katılımcılardan oluşmaktadır.

Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde; %49,70'ini 30-49 yaş arası grupta bulunduğu izlenmektedir. 60 yaş ve üstü katılımcılar ise örneklemin %17,18'ini oluşturmaktadır. Kadın ve erkek katılımcılar açısından yaşa göre dağılımlarının benzerlik gösterdiği görülmektedir. Tek fark, kadınlarda ağırlıklı katılım 30-39 yaş aralığında gerçekleşmişken, erkeklerde 40-49 yaş aralığının daha yoğunlaştığı gözlenmektedir. Katılımcıların %77,46'sını ise evlidir (Şekil 66).

Şekil 66. Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı (%)

Tablo 19.

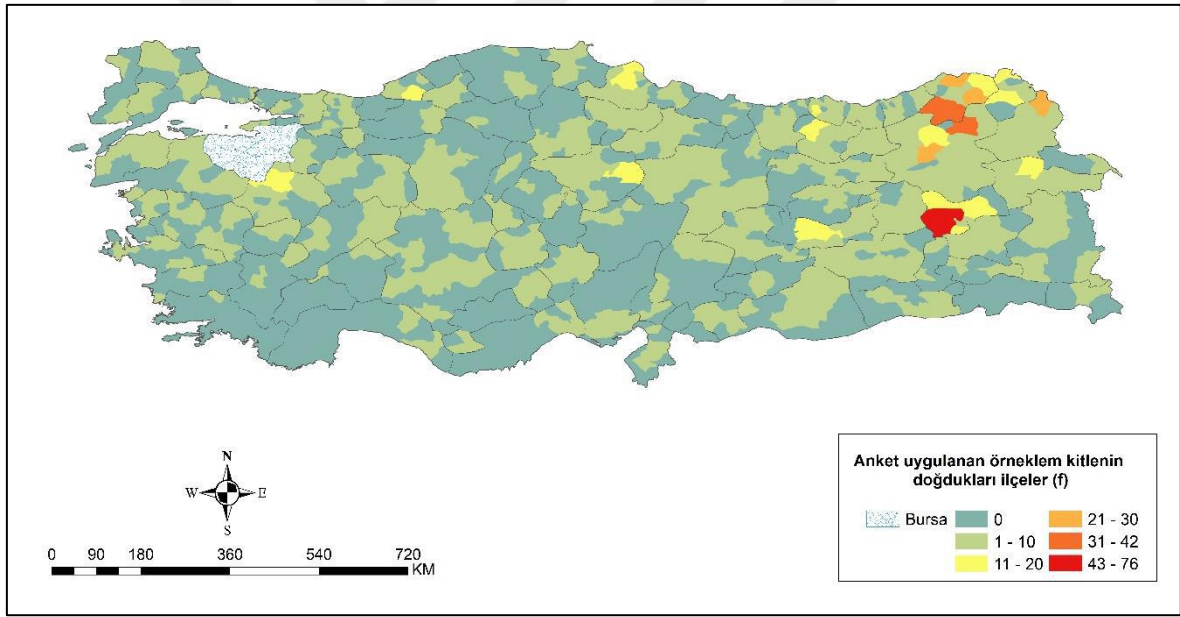
İBBS'ye göre katılımcıların doğum yerleri (f-%)

Düzyen 1 (12 bölge)			Düzyen 2 (26 alt bölge)			Düzyen 3 (81 il)		
Bölgeler	Katılımcıların Dağılımı		Bölgeler	Katılımcıların Dağılımı		İller	Katılımcıların Dağılımı	
	f	%		f	%		f	%
İstanbul	36	2,38	İstanbul Alt Bölgesi	36	2,38	İstanbul	36	2,38
Batı Marmara	75	4,96	Tekirdağ Alt Bölgesi	25	1,65	Tekirdağ	13	0,86
			Edirne	8	0,53			
			Kırklareli	4	0,26			
			Balıkesir	38	2,51			
Ege	92	6,08	Balıkesir Alt Bölgesi	50	3,30	Çanakkale	12	0,79
			İzmir Alt Bölgesi	30	1,98	İzmir	30	1,98
			Aydın Alt Bölgesi	9	0,59	Aydın	5	0,33
			Denizli	3	0,20			
			Muğla	1	0,07			
			Manisa	8	0,53			
			Manisa Alt Bölgesi	53	3,50	Afyonkarahisar	10	0,66
Kütahya	32	2,12						
Doğu Marmara	48	3,17	Bursa Alt Bölgesi	24	1,59	Uşak	3	0,20
			Bursa	-	-			
			Eskişehir	15	0,99			
			Bilecik	9	0,59			
			Kocaeli Alt Bölgesi	24	1,59	Kocaeli	4	0,26
			Sakarya	10	0,66			
			Düzce	1	0,07			
			Bolu	3	0,20			
Yalova	6	0,40						
Batı Anadolu	72	4,76	Ankara Alt Bölgesi	45	2,97	Ankara	45	2,97
			Konya Alt Bölgesi	27	1,78	Konya	25	1,65
Akdeniz	49	3,24	Karaman	2	0,13	Antalya	4	0,26
			Antalya Alt Bölgesi	12	0,79	Isparta	8	0,53
			Burdur	-	-			
			Adana Alt Bölgesi	22	1,45	Adana	17	1,12
			Mersin	5	0,33			
			Hatay Alt Bölgesi	15	0,99	Hatay	9	0,59
			Kahramanmaraş	4	0,26			
			Osmaniye	2	0,13			
Orta Anadolu	89	5,88	Kırıkkale Alt Bölgesi	23	1,52	Kırıkkale	6	0,40
			Aksaray	6	0,40			
			Niğde	8	0,53			

Tablo 19'un devamı

Orta Anadolu			Kayseri Alt Bölgesi	66	4,36	Kayseri	5	0,33
						Sivas	30	1,98
						Yozgat	31	2,05
Batı Karadeniz	161	10,64	Zonguldak Alt Bölgesi	54	3,57	Zonguldak	47	3,11
						Karabük	7	0,46
						Bartın	-	-
			Kastamonu Alt Bölgesi	8	0,53	Kastamonu	3	0,20
						Çankırı	1	0,07
						Sinop	4	0,26
			Samsun Alt Bölgesi	99	6,54	Samsun	58	3,83
						Tokat	27	1,78
						Çorum	4	0,26
						Amasya	10	0,66
Doğu Karadeniz	277	18,31	Trabzon Alt Bölgesi	277	18,31	Trabzon	62	4,10
						Ordu	2	0,13
						Giresun	41	2,71
						Rize	19	1,26
						Artvin	129	8,53
						Gümüşhane	24	1,59
Kuzeydoğu Anadolu	307	20,29	Erzurum Alt Bölgesi	181	11,96	Erzurum	156	10,31
						Erzincan	12	0,79
						Bayburt	13	0,86
			Ağrı Alt Bölgesi	126	8,33	Ağrı	31	2,05
						Kars	55	3,64
						Iğdır	5	0,33
						Ardahan	35	2,31
Ortadoğu Anadolu	232	15,33	Malatya Alt Bölgesi	59	3,90	Malatya	16	1,06
						Elâzığ	20	1,32
						Bingöl	15	0,99
						Tunceli	8	0,53
			Van Alt Bölgesi	173	11,43	Van	23	1,52
						Muş	128	8,46
						Bitlis	20	1,32
						Hakkâri	2	0,13
Güneydoğu Anadolu	75	4,96	Gaziantep Alt Bölgesi	11	0,73	Gaziantep	8	0,53
						Adıyaman	3	0,20
						Kilis	-	-
			Şanlıurfa Alt Bölgesi	50	3,30	Şanlıurfa	11	0,73
						Diyarbakır	39	2,58
			Mardin Alt Bölgesi	14	0,93	Mardin	6	0,40
						Batman	4	0,26
Şırnak	-	-						
Sürt	4	0,26						
Toplam	1513	100	Toplam	1513	100	Toplam	1513	100

Önemli göç çekim merkezlerinden birisi olan Bursa, diğer illerin tamamından göç almaktadır. Katılımcıların doğum yerleri incelendiğinde, 76 farklı ilde doğmuş katılımcı ile görüşüldüğü saptanmıştır. Yedi farklı ilçede (Gemlik, Gürsu, Kestel, Mudanya, Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım), toplamda 36 mahallede gerçekleştirilen saha çalışmasında; Bartın, Burdur, Kilis ve Şırnak illerinde doğmuş katılımcıya rastlanılmamıştır. Katılımcıların doğum yerlerinin dağılımına İBBS ayırımında bakıldığında; Kuzeydoğu Anadolu (%20,29), Doğu Karadeniz (%18,31), Ortadoğu Anadolu (%15,33) ve Batı Karadeniz'den (%10,64) yoğun göçler gerçekleşmiştir (Tablo 19). Bu bölgeler toplam katılımcının %64,57'sinin kaynak alanını oluşturmaktadır. Katılımcıların kaynak illere göre dağılımına bakıldığında, sırasıyla Erzurum (%10,31), Artvin (%8,53), Muş (%8,46), Trabzon (%4,10), Samsun (%3,83), Kars (%3,64) ve Zonguldak (%3,11) gelmektedir. Ayrıca bu iller Bursa'nın yoğun göç aldığı illerle benzerlik göstermektedir (bkz. Bölüm III).

Şekil 67. Katılımcıların doğdukları ilçeler (f)

Şekil 67 incelendiğinde; 76 ilden, 349 ilçe ve 811 mahalle ya da köyden göç etmiş katılımcı ile görüşme yapıldığı görülmektedir. Bursa'nın en yoğun göç aldığı Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinin neredeyse her ilçesinden katılımcıya rastlanılmıştır. Ayrıca idari niteliğine göre katılımcıların önemli bir kısmının doğum yeri kır (%64,79) niteliklidir. Katılımcıların %35,21'i ise kentsel alanlarda doğmuşlardır.

Tablo 20.

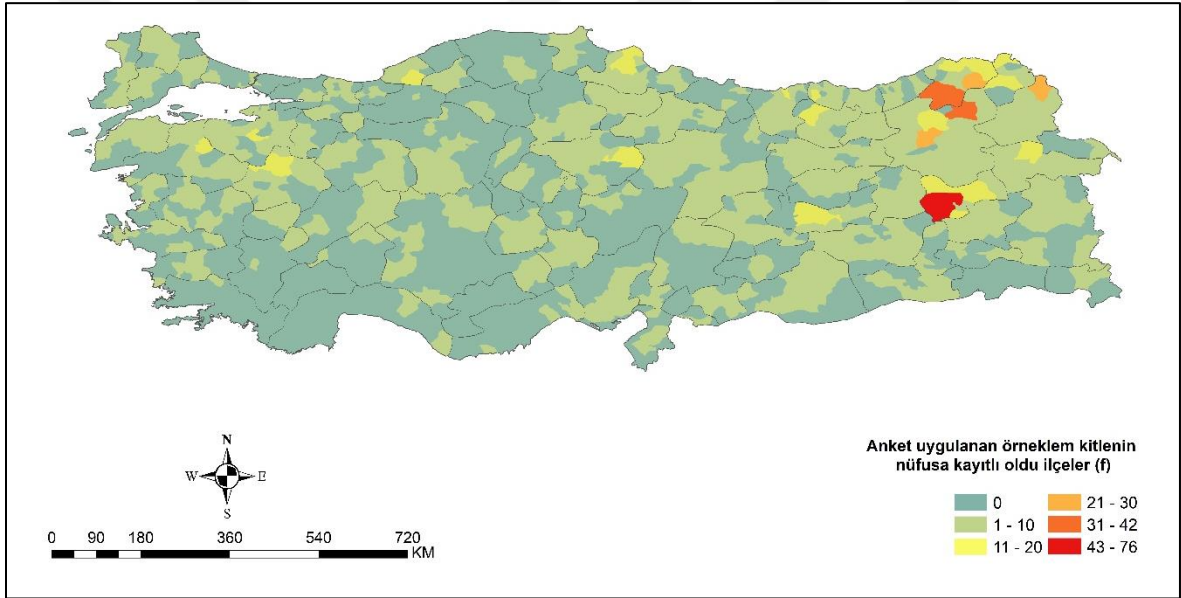
İBBS'ye göre katılımcıların nüfus kütüklerinin kayıtlı olduğu iller (f-%)

Düzyen 1 (12 bölge)			Düzyen 2 (26 alt bölge)			Düzyen 3 (81 il)		
Bölgeler	Katılımcıların Dağılımı		Bölgeler	Katılımcıların Dağılımı		İller	Katılımcıların Dağılımı	
	f	%		f	%		f	%
İstanbul	17	1,12	İstanbul Alt Bölgesi	17	1,12	İstanbul	17	1,12
Batı Marmara	75	4,96	Tekirdağ Alt Bölgesi	27	1,78	Tekirdağ	13	0,86
						Edirne	9	0,59
			Balıkesir Alt Bölgesi	48	3,17	Balıkesir	36	2,38
						Çanakkale	12	0,79
						İzmir	19	1,26
Ege	87	5,75	Aydın Alt Bölgesi	11	0,73	Aydın	7	0,46
						Denizli	3	0,20
			Manisa Alt Bölgesi	57	3,77	Muğla	1	0,07
						Manisa	10	0,66
						Afyonkarahisar	10	0,66
						Kütahya	30	1,98
						Uşak	7	0,46
Doğu Marmara	101	6,68	Bursa Alt Bölgesi	74	4,89	Bursa	49	3,24
						Eskişehir	14	0,93
						Bilecik	11	0,73
			Kocaeli Alt Bölgesi	27	1,78	Kocaeli	1	0,07
						Sakarya	12	0,79
						Düzce	2	0,13
						Bolu	4	0,26
						Yalova	8	0,53
Batı Anadolu	54	3,57	Ankara Alt Bölgesi	32	2,12	Ankara	32	2,12
			Konya Alt Bölgesi	22	1,45	Konya	20	1,32
						Karaman	2	0,13
Akdeniz	47	3,11	Antalya Alt Bölgesi	11	0,73	Antalya	3	0,20
						Isparta	8	0,53
						Burdur	-	-
			Adana Alt Bölgesi	19	1,26	Adana	14	0,93
						Mersin	5	0,33
			Hatay Alt Bölgesi	17	1,12	Hatay	9	0,59
						Kahramanmaraş	4	0,26
						Osmaniye	4	0,26
Orta Anadolu	92	6,08	Kırıkkale Alt Bölgesi	26	1,72	Kırıkkale	2	0,13
						Aksaray	6	0,40
						Niğde	12	0,79
						Nevşehir	2	0,13
						Kırşehir	4	0,26

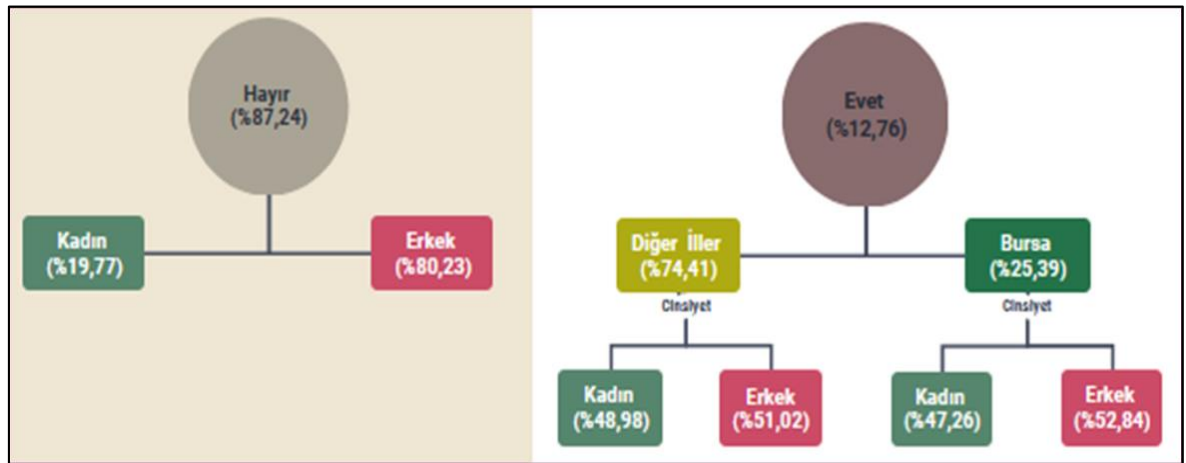
Tablo 20'nin devamı

Orta Anadolu			Kayseri Alt Bölgesi	66	4,36	Kayseri	4	0,26
						Sivas	30	1,98
						Yozgat	32	2,12
Batı Karadeniz	157	10,38	Zonguldak Alt Bölgesi	48	3,17	Zonguldak	39	2,58
						Karabük	9	0,59
						Bartın	-	-
			Kastamonu Alt Bölgesi	10	0,66	Kastamonu	2	0,13
						Çankırı	2	0,13
						Sinop	6	0,40
			Samsun Alt Bölgesi	99	6,54	Samsun	49	3,24
						Tokat	31	2,05
						Çorum	5	0,33
						Amasya	14	0,93
Doğu Karadeniz	285	18,84	Trabzon Alt Bölgesi	285	18,84	Trabzon	69	4,56
						Ordu	4	0,26
						Giresun	42	2,78
						Rize	19	1,26
						Artvin	125	8,26
						Gümüşhane	26	1,72
Kuzeydoğu Anadolu	297	19,63	Erzurum Alt Bölgesi	183	12,1	Erzurum	158	10,44
						Erzincan	14	0,93
						Bayburt	11	0,73
			Ağrı Alt Bölgesi	114	7,53	Ağrı	28	1,85
						Kars	51	3,37
						Iğdır	5	0,33
						Ardahan	30	1,98
Ortadoğu Anadolu	230	15,2	Malatya Alt Bölgesi	58	3,83	Malatya	17	1,12
						Elâzığ	18	1,19
						Bingöl	13	0,86
			Van Alt Bölgesi	172	11,37	Van	25	1,65
						Muş	126	8,33
						Bitlis	19	1,26
						Hakkâri	2	0,13
Güneydoğu Anadolu	71	4,69	Gaziantep Alt Bölgesi	10	0,66	Gaziantep	6	0,40
						Adıyaman	3	0,20
						Kilis	1	0,07
			Şanlıurfa Alt Bölgesi	47	3,11	Şanlıurfa	12	0,79
						Diyarbakır	35	2,31
			Mardin Alt Bölgesi	14	0,93	Mardin	5	0,33
						Batman	5	0,33
						Şırnak	-	-
						Siirt	4	0,26
Toplam	1513	100	Toplam	1513	100	Toplam	1513	100

Katılımcıların nüfusa kayıtlı olduğu illere bakıldığında, 78 farklı ilin nüfusuna kayıtlı katılımcı ile görüşme yapıldığı belirlenmiştir. Saha çalışmasında; Bartın, Burdur ve Şırnak il nüfusuna kayıtlı katılımcıya rastlanılmamıştır. Nüfus kütüklerinin kayıtlı olduğu illerin dağılımına İBBS ayırımında bakıldığında; katılımcıların doğum yerlerine göre dağılımıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kuzeydoğu Anadolu (%19,63), Doğu Karadeniz (%18,84), Ortadoğu Anadolu (%15,20) ve Batı Karadeniz'den (%10,20) yoğun göçlerin gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Tablo 20). Bu dört bölge toplam katılımcıların %64,04'ünün kaynağını oluşturmaktadır. Erzurum (%10,44), Artvin (%8,33), Muş (%8,26), Trabzon (%4,56), Kars (%3,37), Samsun (%3,24) ve Bursa (%3,24) katılımcıların en yoğun olduğu kaynak illerdir.

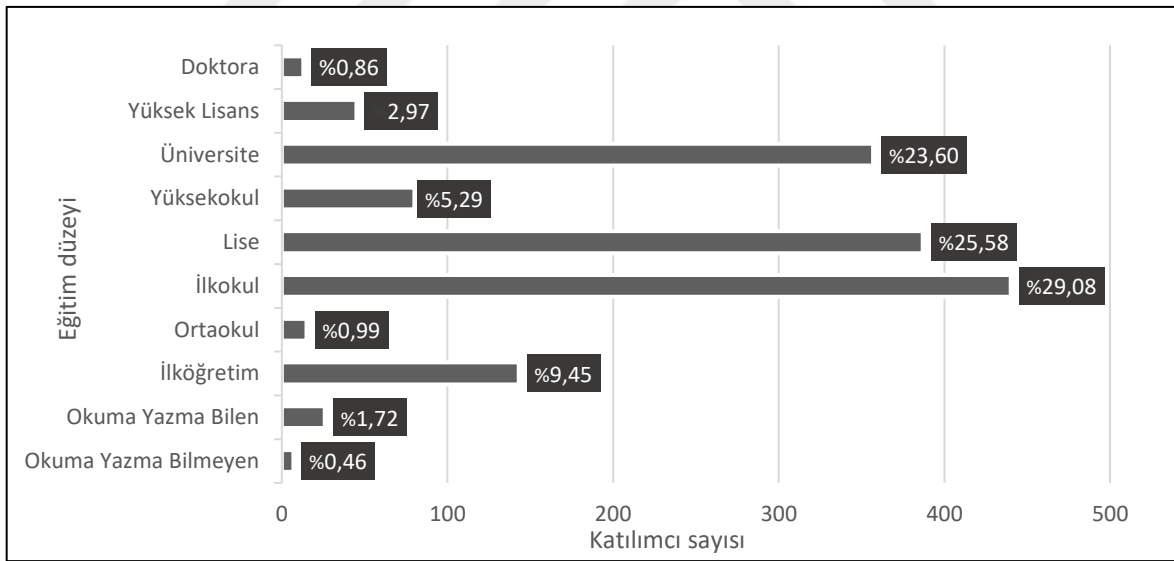
Şekil 68. Katılımcıların nüfusa kayıtlı olduğu ilçeler (f)

Şekil 69. Cinsiyete göre katılımcıların kütükleri ile doğum yerlerinin farklılığı (%)

Şekil 68 incelendiğinde 78 ilden, 369 ilçe ve 821 mahalle ya da köyden göç etmiş katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Nüfusa kayıtlı olunan ilçe dağılımının doğum yeri ilçe dağılımı ile büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ayrıca idari niteliğine göre katılımcıların önemli bir kısmının nüfusa kayıtlı olduğu yerler kır (%67,99) niteliklidir. Katılımcıların %32,01'i ise nüfus kütükleri kentsel alanlara kayıtlıdır.

Çalışmada nüfus kütüğü Bursa'ya kayıtlı olan katılımcıların bulunması; kadınların evlilik nedeni ile nüfus kütüklerinin eşlerinin kütükleri üzerine kayıtlanması ve kütükleri Bursa olmakla birlikte çeşitli nedenlerle farklı illerde doğmuş kişilerin Bursa'ya göç etmesinden kaynaklanmaktadır. Katılımcıların %12,76'sının (193 kişi) kütükleri ile doğum yerleri aynı il olmadığı belirlenmiştir. Doğum yeri ile nüfus kütükleri birbirinden farklı olan 193 katılımcının içerisinde Bursa nüfus kütüğüne kayıtlı olanların oranı %25,39'dur (49 kişi). Diğer illerin nüfusuna kayıtlı olan katılımcıların oranları birbirine yakındır. Bahsi geçen katılımcıların içerisinde kadınların oranı %46,53 (67 kişi), erkeklerin oranı ise %53,47'dir (77 kişi) (Şekil 69).

Şekil 70. Katılımcıların eğitim durumu (%)

Eğitim durumları incelendiğinde; katılımcıların ağırlıklı olarak ilköğretim (%29,08), lise (%25,58) ve üniversite (%23,60) mezunu olduğu görülmektedir (Şekil 70). Eğitim durumlarına yaş grupları üzerinden bakıldığında, eğitim düzeyi yükseldikçe yaş ortalamalarının düştüğü anlaşılmaktadır. İlkokul mezunlarının 40-49, lise mezunlarının 30-39 ve üniversite mezunlarının 22-30 yaş grubu aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Genel

olarak bakıldığında yaş ortalamalarının düşmesi ile eğitim düzeyi arasında görülen ilişkinin yapısına bağlı olarak, her geçen yıl göçmenlerin eğitim düzeyleri yükselmektedir.

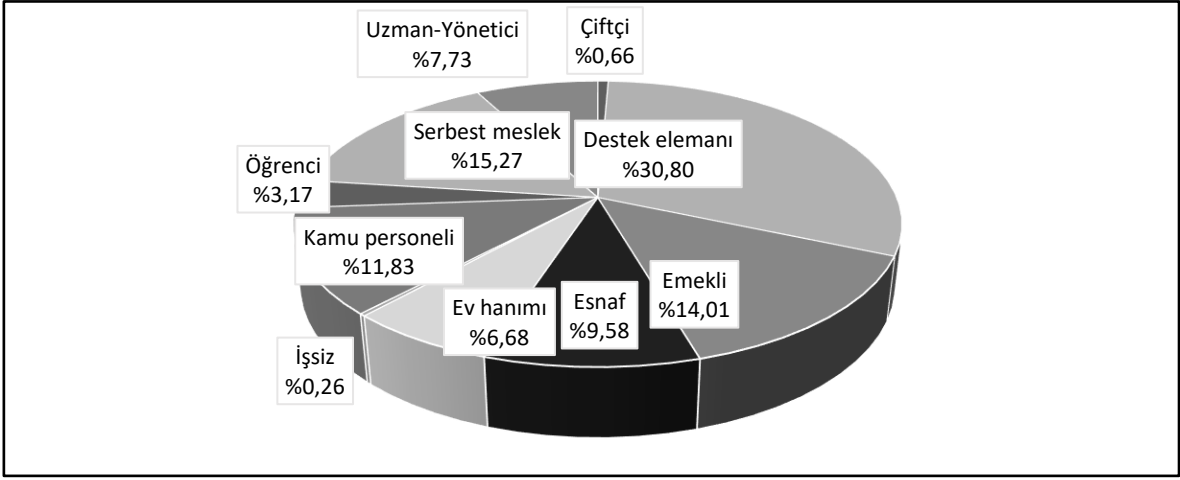
Saha çalışması gerçekleştirilen yedi ilçe ve 36 mahallenin sosyo-ekonomik ve demografik yapısını daha iyi bir şekilde tanımlayabilmek için eğitim, ekonomik ve aile tipleri gruplandırılmıştır. Böylece mekânsal tanımlamalar daha kolay ve anlaşılır bir yapıya ulaşmıştır. Bu kapsamda eğitim düzeylerini oluşturan gruplar ve bu gruplara dahil olan elemanlar incelenecek olursa; düşük, orta ve yüksek olmak üzere eğitim düzeyleri üç grupta toplanmıştır. Eğitim durumu okuma yazma bilmeyenler, sadece okuma yazma bilenler, ilkokul ve ilköğretim mezunu olanlar *düşük düzey eğitim*; lise ve ortaokul mezunları *orta düzey eğitim*; yüksekokul, üniversite, yüksek lisans ve doktora mezunları da *yüksek düzey eğitim* grubuna dahil edilmiştir. Katılımcıların en yoğun olduğu grubu düşük düzey eğitim (%40,71) kategorisi oluşturmaktadır. Orta düzey eğitim (%26,52) kategorisinin düşüğe olduğu ve yüksek düzey eğitim (%32,72) kategorisinin de yoğunluğu göz önüne alınırsa, Bursa'ya iç göç ile gelen kişilerin eğitim düzeylerinin zaman içerisinde yükseldiği anlaşılmaktadır (Tablo 21).

Tablo 21.

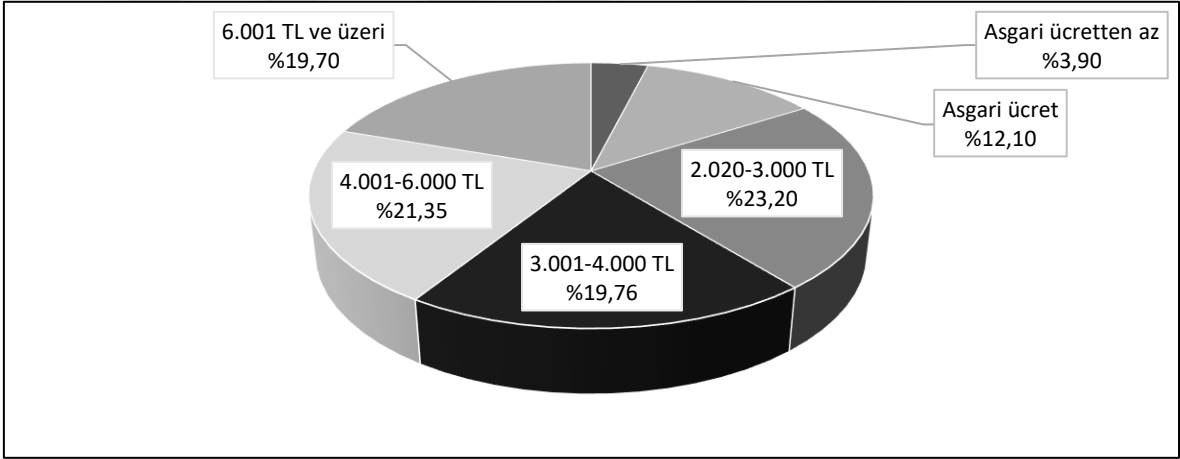
Katılımcıların eğitim düzeyleri (f-%)

Düzye	Eğitim Durumu	f	%
Düşük Düzey Eğitim	Okuma yazma bilmeyen	616	40,71
	Okuma yazma bilen		
	İlkokul		
	İlköğretim		
Orta Düzey Eğitim	Lise	402	26,57
	Ortaokul		
Yüksek Düzey Eğitim	Yüksekokul	495	32,72
	Üniversite		
	Yüksek lisans		
	Doktora		
Toplam	1513		100

Katılımcıların mesleki dağılımlarına göz atıldığında; en ağırlıklı grubu çeşitli meslek alanları için destek elemanı görevi gören işçilerin (%30,80) oluşturduğu görülmektedir. Sonrasında serbest meslek mensupları (%15,27), emekliler (%14,01), kamu personeli (%11,83), esnaf (%9,58), uzman-yönetici (%7,73), ev hanımları (%6,68), öğrenciler (%3,17) çiftçi (0,766) ve işsizler (0,26) gelmektedir (Şekil 71).

Şekil 71. Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımı (%)

Şekil 72. Katılımcıların aylık hane geliri (%)

Katılımcıların aylık hane halkı gelirlerine bakıldığında; ağırlıklı olarak 2.020-3.000 TL (%23,2) arası kazanan kişilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. 3.001-4.000 TL (%19,8) arası kazanan kişilerin de oranı yüksektir. Katılımcıların %41'inin ise 4.001 TL ve üzerinde aylık hane gelirleri olduğu belirlenmiştir (Şekil 72).

Hane halkının ekonomik refahı, hane içerisinde yaşayan kişi sayısı ve geliri ile doğrudan ilişkili bir kavramdır. Nitekim aylık hane geliri 4.001-6.000 olan dört kişilik bir aile ile sekiz kişilik bir aile arasında ekonomik refah seviyesi açısından fark bulunmaktadır. Katılımcıların salt olarak ekonomik gelirlerini incelemek, yapılacak yorumların eksik ve hatalı olmasına neden olacaktır. Bu kapsamda hanelerin ekonomik seviyelerini anlayabilmek

adına öncelikle saha çalışmasının yapıldığı dönemi kapsayan TÜİK 2019 yılı verilerine göre açlık sınırı tespit edilmiştir. TÜİK, 2019 yılı için dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken gıda harcaması tutarını ifade eden ‘açlık sınırı’ nı 2.178 TL olarak belirlemiştir (TÜİK, 2020). Belirlenen bu miktara göre kişi başı düşen miktar ise 544.5 TL’dir. Bu kapsamda elde edilen hanenin ekonomik gelir, hane halkı sayısına bölünmüştür. Bu çalışma için elde edilen kişi başı miktar; açlık sınırı için kişi başına düşen miktarın altında ise *düşük düzey ekonomik* seviye, 545-2.000 TL arası *orta düzey ekonomik seviye* ve 2.001 TL ve üstü de *yüksek düzey ekonomik seviye* olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda katılımcıların yarısının (%49,11) orta düzey ekonomik seviyeye sahip olduğu görülmektedir (Tablo 22).

Tablo 22.

Katılımcıların ekonomik seviyeleri (f-%)

Ailenin Ekonomik Seviyesi	f	%
Düşük düzey ekonomik seviye	469	31,00
Orta düzey ekonomik seviye	743	49,11
Yüksek düzey ekonomik seviye	301	19,89
Toplam	1513	100

Tablo 23’e bakıldığında; katılımcıların ağırlıklı olarak tek (%16,13), iki (%30,07) ya da üç çocuk (%16,39) sahibi oldukları görülmektedir. Katılımcıların %80,24’ü 2-5 kişilik çekirdek ailelere sahiptir. Hane halkı sayısı bakımından kalabalık olarak adledilebilecek, altı ve üzeri hane halkına sahip katılımcıların oranı %12,70’tir. Kalabalık aileyle birlikte yaşayan katılımcılar ile görüşüldüğünde; bir kısmının sahip olduğu çocuk sayısının yüksek olduğu, diğer kısmının ise aile büyükleri ve/veya çocuklar, eşleri ve torunlar ile birlikte yaşadıkları tespit edilmiştir.

Hane içerisinde yaşayan kişi sayısı ve bu kişilerin aile üyeliğindeki rollerine göre dört farklı aile tipi oluşturulmuştur. Bunlar (i) tek kişi olanlar, (ii) ebeveynle birlikte en fazla üç çocuğa sahip olan aileler, (iii) ebeveynle birlikte dört ve üzeri çocuğa sahip olan aileler ve (iv) büyük anne, büyük baba, gelin, damat, torun vb. gibi birden fazla farklı kuşağın bir arada yaşadığı ve ailenin yakın akrabalık bağına sahip olduğu geleneksel ailedir. Genel

olarak bakıldığında katılımcıların $\frac{2}{3}$ 'ünün, maksimum üç çocuğun olduğu çekirdek ailelere sahip olduğu izlenmektedir (Tablo 24).

Tablo 23.

Katılımcıların hane halkı sayısına göre sahip olduğu çocuk sayısı (f-%)

		Sahip Olunan Çocuk Sayısı							Toplam	
		Çocuk yok	1 Çocuk	2 Çocuk	3 Çocuk	4 Çocuk	5 + Çocuk	f	%	
Hane Halkı Sayısı	1 Kişi	70	11	7	12	2	107	107	7,07	
	2 Kişi	79	45	38	34	17	228	228	15,07	
	3 Kişi	67	152	94	21	13	356	356	23,53	
	4 Kişi	48	26	271	33	10	394	394	26,04	
	5 Kişi	38	4	29	133	22	236	236	15,6	
	6 Kişi	16	4	9	9	59	103	103	6,81	
	7 Kişi	6	1	2	3	6	41	41	2,71	
	8 Kişi	5	0	3	0	2	23	23	1,52	
	9 Kişi	1	1	0	1	2	8	8	0,53	
	10 Kişi	2	0	2	2	0	17	17	1,12	
Toplam	f	332	244	455	248	1513	100	1513	100	
	%	21,94	16,13	30,07	16,39	8,79	6,68			

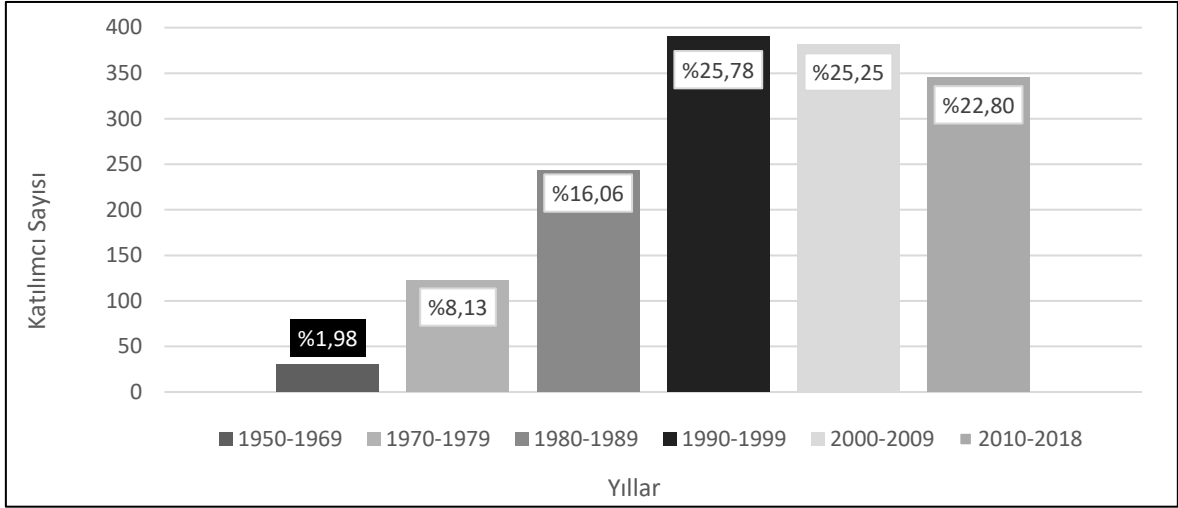
Tablo 24.

Katılımcıların hane halkı sayısına göre aile tipleri

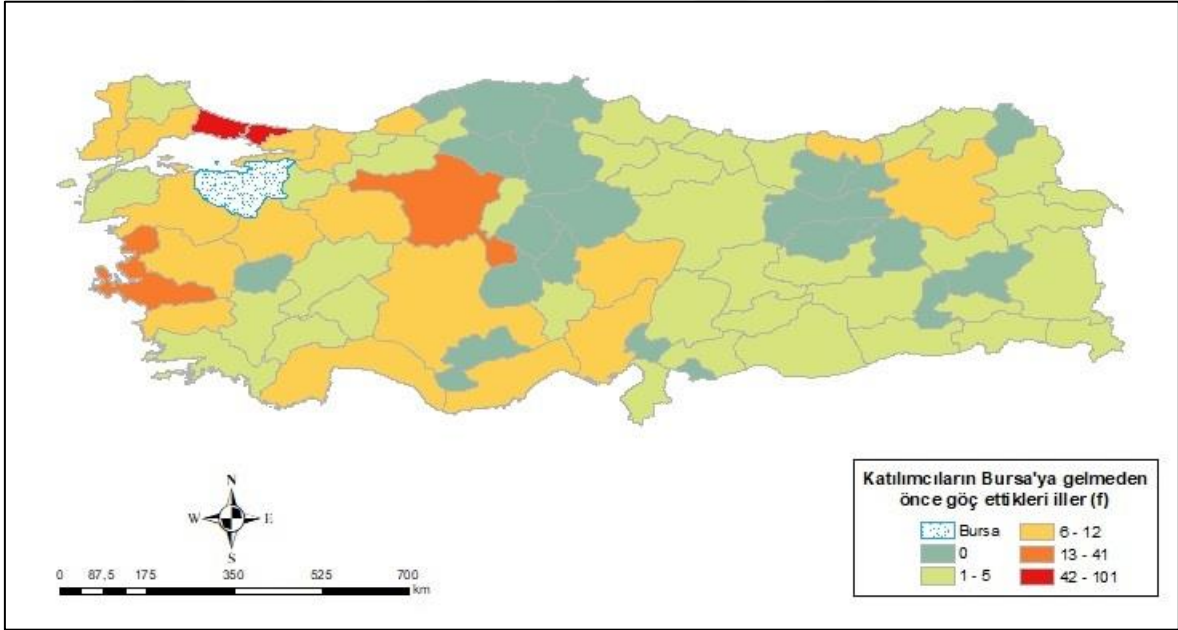
Aile Tipi	f	%
Tek kişi	106	7,00
Çekirdek aile (1-3 çocuk)	1003	66,30
Çekirdek aile (4+ çocuk)	102	6,70
Geleneksel aile	302	20,00
Toplam	1513	100

6.2. Katılımcıların İç Göç Aşamaları

Saha çalışması verilerine göre, katılımcıların göç sürecinin 1950 yılı itibarıyla başladığı, 1970-1979 döneminde önem kazandığı, Türkiye’de iç göçün ivme kazanmaya başladığı 1980-1989 (%16,06) döneminde ise hızını arttırdığı izlenmektedir. 1990 ve sonrasındaki dönemlerde ise katılımcı dağılımlarının birbirine oldukça yakın olduğu görülmekle birlikte çok düşük bir azalışın varlığı da göze çarpmaktadır. (Şekil 73).

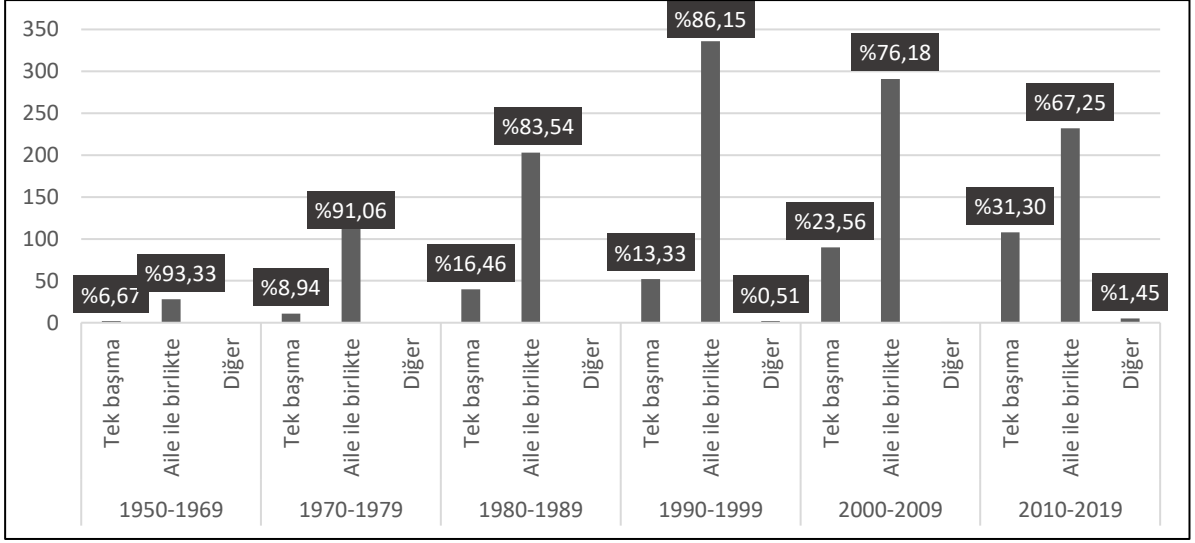

Şekil 73. Katılımcıların Bursa'ya göç etme tarihleri (%)

Şekil 74. Katılımcıların Bursa'ya gelmeden önce göç ettikleri iller

Katılımcıların %29,15'inin Bursa'ya göç etmeden önce ekonomik, eğitim ve tayin gibi nedenlerle farklı bir ile göç ettikleri saptanmıştır. Göç edilen illere bakıldığında, sadece İstanbul (%7,20), Ankara (%2,84) ve İzmir'de (%2,71) göçlerin yoğunlaştığı görülmektedir. Diğer illere de göçler yaşanmakla birlikte bu üç il dışında önemli bir yoğunlaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. İstanbul, Ankara ve İzmir'in sosyal ve ekonomik anlamda Türkiye'nin en gelişmiş illeri olmaları, bu illerin katılımcıların göç durakları arasında önemli bir yer olmasına katkı sağlamaktadır (Şekil 74).

Şekil 75. Katılımcıların göç tarihlerine göre kiminle göç ettikleri (%)

Katılımcıların göç sürecine ağırlıklı olarak (%79,44) aileleriyle birlikte katıldıkları görülmektedir. Tek başına (%20,03) göç edenlerin yanı sıra aileden herhangi bir büyük (dede, büyük anne vb.), akraba ya da hemşehrisi ile birlikte de göç ettiğini (%0,53) belirten az sayıda katılımcıya da rastlanılmıştır. Göç tarihlerine göre göç sürecine kimlerle katıldığına bakıldığında; aileyle birlikte göç edenlerin oranı her geçen dönem azalırken, bireysel olarak göç edenlerin oranının da sürekli bir artış gösterdiği görülmektedir (Şekil 75). Bu bağlamda Bursa'nın aldığı göçlerin geçmişten günümüze giderek daha çok bireyselleştiği gözle çarpılmaktadır. Ayrıntılı olarak incelendiğinde; 2000 öncesi bireysel göçlerde ağırlıklı olarak ekonomik kaynaklı erkek egemen göçlerden bahsetmek mümkünken; 2000 sonrasında gelişen eğitim koşulları da göz önüne alındığında bireysel göçlerin cinsiyet ve nedenler açısından çeşitlilik göstermeye başladığı görülmektedir. Coğrafi dağılışına göre de kabaca doğudan-batıya ve kuzeyden-güneye doğru bireysel göçlerin arttığı söylenebilir.

Geçmişten günümüze yaklaştıkça Bursa'ya eğitim düzeyi yüksek göçmenlerin daha fazla göç etme eğiliminde olduğu saptanmıştır (Tablo 25). Bu kapsamda Bursa'nın, aldığı iç göçlerin ağırlıklı olarak düşük düzey eğitime sahip bireylerden oluştuğu olgusunun değiştiği, yerine ilin daha çok yüksek düzey eğitime sahip kişilerden oluşan iç göçmenleri kendine çektiği görülmektedir.

Tablo 25.

Katılımcıların göç ettiği döneme göre eğitim seviyeleri (f-%)

Eğitim Düzeyi	Göç Dönemleri													
	1950-1969		1970-1979		1980-1989		1990-1999		2000-2009		2010-2018		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Düşük düzey eğitim	16	53,33	68	55,28	132	54,32	177	45,38	140	36,65	83	24,06	616	40,71
Orta düzey eğitim	9	30	26	21,14	56	23,05	106	27,18	118	30,89	87	25,22	402	26,57
Yüksek düzey eğitim	5	16,67	29	23,58	55	22,63	107	27,44	124	32,46	175	50,72	495	32,72
Toplam	30	100	123	100	243	100	390	100	382	100	345	100	1513	100

Tablo 26.

Katılımcıların göç ettiği döneme göre ekonomik seviyeleri (f-%)

Ailenin Ekonomik Seviyesi	Göç Dönemleri													
	1950-1969		1970-1979		1980-1989		1990-1999		2000-2009		2010-2018		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Düşük düzey ekonomik seviye	6	20,00	37	30,08	84	34,57	135	34,62	119	31,15	88	25,51	469	31,00
Orta düzey ekonomik seviye	23	76,67	64	52,03	124	51,03	176	45,13	180	47,12	176	51,01	743	49,11
Yüksek düzey ekonomik seviye	1	3,33	22	17,89	35	14,40	79	20,26	83	21,73	81	23,48	301	19,89
Toplam	30	100	123	100	243	100	390	100	382	100	345	100	1513	100

Katılımcıların göç ettikleri döneme göre ekonomik seviyeleri incelendiğinde, kabaca geçmişten günümüze yaklaştıkça Bursa'ya ekonomik düzeyi yüksek göçmenlerin göç etme oranının arttığı söylenebilir (Tablo 26). Bu noktada ilin daha çok orta düzey ekonomik seviyeye sahip göçmenler tarafından tercih edilme durumu devam etmekle birlikte, ilerleyen süreçte daha fazla miktarda yüksek düzey ekonomik seviyeye sahip göçmenler tarafından tercih edileceği tahmin edilmektedir. Bu olay üzerinde Bursa'nın son dönemlerde, eğitim düzeyi yüksek olan göçmenler tarafından yoğun olarak tercih edilmesinin de etkisi bulunmaktadır. Nitekim bilindiği üzere eğitim düzeyi ile gelir arasında doğru orantı vardır.

Saha çalışmasında, katılımcıları göçe iten nedenlerin en fazla üç etken ile açıklanması istenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın toplam örneklem sayısı 1.513 olmakla

birlikte bir kişinin birden fazla cevap verebilmesine bağlı olarak bu soruya toplamda 1781 adet cevap alındığı görülmektedir. Cevaplara bakıldığında, katılımcıları göçe iten en önemli faktörün ekonomik nedenler olduğu izlenmektedir (Çoklu Cevap %57,44-1. Önem Derecesi %63,52). İkinci önemli neden olarak karşımıza tayin (ÇC %9,71-1.ÖD %11,24) çıkmaktadır. Katılımcıların bir kısmı merkezi atamalar neticesinde Bursa'ya tayin olduklarını belirtirken, bir kısmı da özellikle Bursa'ya kendi istekleri dahilinde tayin aldıklarını belirtmiştir. Kendi istekleri dahilinde Bursa'ya tayin olmayı isteyen katılımcılar; ilin eğitim, yaşam koşulları, sosyal imkânlar açısından gelişmiş bir il olması ve/veya daha önce göç eden aile ferdinin yanında olma istediği gibi nedenlerle tayinlerini Bursa'ya aldıklarını saptanmıştır. Daha önce göç eden aile ferdinin yanında olma isteği de katılımcıları göçe iten üçüncü (ÇC %7,92-1.ÖD %5,95) faktördür. Bu faktör salt olarak etkili olan bir neden olmanın yanı sıra; başka faktörlerle birlikte de etkili olabilmektedir. Bireylerin kendi ya da çocuklarının eğitimi için de göç etme kararı aldıkları görülmektedir. Katılımcılar kendi eğitimleri için göç etme kararını (ÇC %5,61-1.ÖD %5,35) ağırlıklı olarak birinci derece etkili faktör olarak belirtirken, çocuklarının eğitimi (ÇC %5,22-1.ÖD %3,11) için göç eden katılımcılar için bu nedenin her üç faktör düzeyinde de etkili olduğu görülmektedir. Bu noktada katılımcılar çocuklarının eğitimi için göç kararı alırken, onları başka faktörlerinde göçe ittiği gözlenmektedir. Özellikle ikinci ve üçüncü derece etkili faktör olarak çocuklarının eğitimi için göç ettiğini belirten katılımcılar, ağırlıklı bir şekilde ilk faktör olarak ekonomik sıkıntılar sebebiyle göç etmeye karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Evlilik, güvenlik, yetersiz sağlık koşulları ve kamulaştırma gibi nedenlerle göç eden katılımcılar ise toplam göç edenlerin %14'ünü (1.ÖD%10,89) oluşturmaktadır (Tablo 27).

Dönemsel olarak bakıldığında ekonomik nedenle göç eden katılımcıların sayısının 2010'a kadar artış gösterdiği, bu dönem itibariyle ise önemli oranda azalış göstermeye başladığı belirlenmiştir. Kendisi ve çocuğunun eğitimi için göç eden katılımcıların 1980 itibariyle göstermeye başladığı artış 2010-2018 döneminde zirveye ulaşmıştır. Evlilik nedeniyle göçler 2000-2009 döneminde en yüksek seviyesine ulaştıktan sonra, bir miktar gerilemiştir. Güvenlik nedeniyle göç eden katılımcıların oranında ise 1990-1999 döneminde en yüksek seviyeye ulaştıktan sonra ciddi düzeyde bir düşüşün yaşandığı görülmektedir. Kamulaştırma nedeniyle göç edenlerin de 2000-2009 döneminde %50'yi geçtiği izlenmektedir. Bu konuda en önemli etken ise en yoğun göçlerin gerçekleştiği illerden birisi olan Artvin'de, bahsi geçen dönemde barajlar nedeniyle gerçekleşen kamulaştırmalardır.

Kamulaştırma sonrası potansiyel göçmenlerin önemli bir kısmının Bursa'ya göç ettiği görülmektedir.

Tablo 27.

Katılımcıların göç etmesinde etkili olan faktörler (çoklu cevap ve önem derecesine göre f-%)

Göç Etme Nedeni	Çoklu Cevap (ÇD)		1. Önem Derecesinde (ÖD)	2. Önem Derecesinde (ÖD)	3. Önem Derecesinde (ÖD)
	f	(%)	(%)	(%)	(%)
Ekonomik nedenler	1023	57,44	63,52	4,1	-
Tayin	173	9,71	11,24	0,13	0,07
Daha önce göç eden aile ferдинin yanında olma isteği	141	7,92	5,95	3,3	0,1
Kendi eğitimim için	100	5,61	5,35	0,93	0,33
Çocuklarının eğitimi için	93	5,22	3,11	2,12	0,93
Evlilik	69	3,87	3,7	0,66	0,2
Güvenlik	55	3,09	2,51	0,99	0,13
Yetersiz sağlık imkânları	55	3,09	0,86	2,18	0,59
Diğer	34	1,91	2,18	-	0,07
Memlekete geri dönüş	17	0,95	0,33	0,26	0,5
Kamulaştırma	15	0,84	0,86	0,07	0,07
Deprem	6	0,34	0,40	-	-
Cevap yok	-	-	-	85,26	97,03
Toplam	1781*	100*	100	100	100

* Katılımcıların bu soruya birden fazla (en fazla üç) cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir.

Katılımcıların göç edecekleri il olarak Bursa'yı tercih etmelerinde en etkili olan faktörün ildeki iş olanaklarının varlığı (ÇC %39,05-1.ÖD %53,67) olduğu tespit edilmiştir. Ancak iş olanaklarının varlığı cevabı için ÇC ve 1. ÖD oranları arasında önemli bir farkın olduğu dikkat çekmektedir. Oluşan bu fark; birincil etkin faktör ekonomik kaynaklı olmakla birlikte katılımcıların bunun yanı sıra başka faktörleri de dikkate alarak Bursa'yı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. İkinci önemli faktöre bakıldığında Bursa'da yaşayan tanıdık ve akraba varlığının (ÇC %20,42-1.ÖD %17,71) ili tercih etmede önemli bir katkı sunduğu görülmektedir. Katılımcıların tanıdık/akraba varlığını, göç sonrası oluşacak negatif unsurlara karşı bir tampon mekanizma olarak görmesinden kaynaklı olarak bu faktörü önemsedikleri anlaşılmaktadır. Bireylerin ili tercih etmelerinde Bursa'nın yaşam standartlarının yüksek olması (ÇC %9,19-1.ÖD %2,05) doğrudan etkili olmamakla birlikte, kararlarını önemli düzeyde etkileyen ikinci ya da üçüncü düzeyde bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bursa'nın gelişmiş eğitim olanaklarının varlığı da (ÇC %7,05-1.ÖD %5,62) bir diğer önemli etkendir. Katılımcıları göçe iten nedenler çerçevesinde ikinci sırada yer alan tayinin (ÇC %7,01.ÖD %10,18) beşinci sırada yer aldığı görülmektedir. Güvenlik, sağlık

imkânları, evlilik, ili tanıma ya da katılımcının memleketi olması, memleketine mesafe olarak yakın olması veya kırsal alandaki kültürel yaşam şeklini Bursa’da da devam ettirebileceğine inanması nedeniyle Bursa’yı tercih ettiğini belirten katılımcıların oranı %17,27’dir (Tablo 28). Dönemlere göre katılımcıların Bursa’yı tercih etme nedenleriyle göç etme nedenlerinin dağılımı önemli oranda benzerlik göstermektedir.

Tablo 28.

Katılımcıların göç edilecek hedef yer olarak Bursa’yı tercih etmesinde etkili olan faktörler (çoklu cevap ve önem derecesine göre f-%)

Bursa'yı Tercih Etme Nedeni	Çoklu Cevap (ÇC)		1. Önem Derecesinde (ÖD)	2. Önem Derecesinde (ÖD)	3. Önem Derecesinde (ÖD)
	f	(%)	(%)	(%)	(%)
İş olanaklarının varlığı	897	39,05	53,67	4,43	1,19
Tanıdıkların/akrabaların varlığı	469	20,42	17,71	11,7	1,59
Yaşam standartlarının yüksek oluşu	211	9,19	2,05	9,52	2,38
Eğitim olanaklarının varlığı	162	7,05	5,62	2,78	2,31
Tayin	161	7,01	10,18	0,33	0,13
Güvenli bir il olması	117	5,09	1,65	4,56	1,52
Gelişmiş sağlık imkânları	83	3,61	0,93	1,59	2,97
Evlilik	77	3,35	4,1	0,79	0,20
Göç etmeden önce de Bursa’yı tanımam	63	2,74	1,78	1,45	0,93
Diğer	28	1,22	1,52	0,26	0,07
Bursa’nın memleketime mesafe açısından yakın olması	16	0,7	0,33	0,33	0,40
Bursa’nın memleketim olması	9	0,39	0,26	0,26	0,07
Kırsal yaşantımı sürdürebileceğime inanmam	4	0,17	0,26	0,07	-
Cevap yok	-	-	-	61,93	86,24
Toplam	2297*	100*	100	100	100

* Katılımcıların bu soruya birden fazla (en fazla üç) cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir.

Bireyler, göç ettikten sonra çeşitli faktörleri göz önünde tutarak ikamet yeri tercihinde bulunmaktadır. Bu faktörler göçmenlerin ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına göre şekil alabilmektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak hemşehri/akrabalarıyla aynı mahallede (ÇC %35,05-1.ÖD %41,11) ikamet etmeyi tercih etmeleri; bireylerin özellikle göçün ilk zamanlarında oluşabilecek ekonomik, sosyal ve psikolojik maliyetlerine karşı bir tampon görevi görmesi ve göç sonrası hedef bölgeye uyumda katkı sağlaması nedeniyle tercih edilmektedir. Bilindiği üzere eski göçmenler, yeni gelen göçmenlere sosyal-ekonomik-psikolojik vb. konularda ile adaptasyonlarında önemli yardımlar sağlamaktadır. Katılımcıların ağırlıklı olarak kırsal kökenli kaynak bölgelerden göç ettiği de düşünülürse,

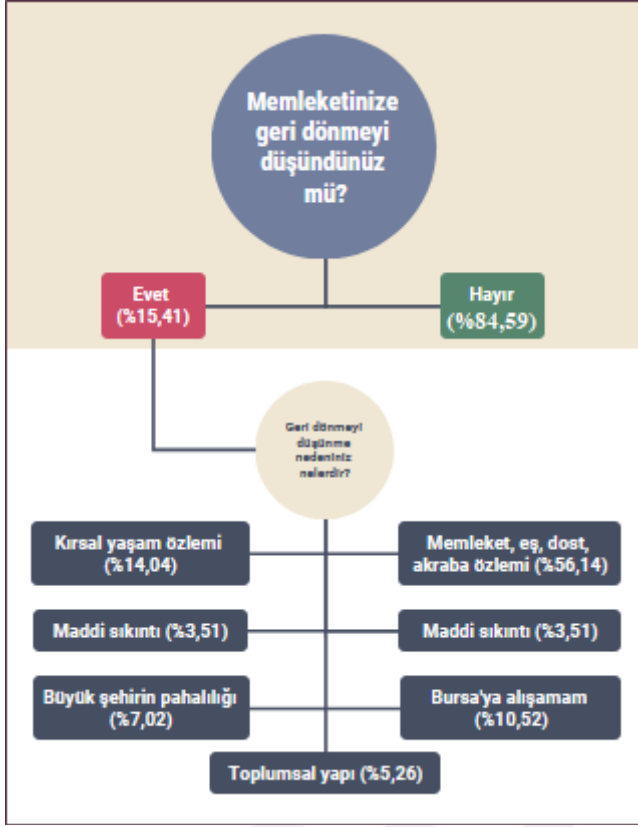
göç sonrası süreçte ikamet yeri tercihinde en önemli faktör olarak hemşehri ve akrabalarıyla aynı mahallede oturmayı tercih etmeleri doğal olarak karşılanmaktadır. Katılımcıların ikinci sırada maddi gelirlerine uygun konutların bulunduğu mahalleleri (ÇC %15,23-1.ÖD %12,82) tercih ettikleri, üçüncü sırada iş yerlerine yakın olmasına (ÇC %13,63-1.ÖD %16,26) ve dördüncü sırada da sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasına (ÇC %12,49-1.ÖD %9,19) dikkat ettiklerini görülmektedir. Özellikle sosyal imkânlarla erişim, çocuğunun eğitimi ve sağlık nedenleri ile göç eden katılımcıların (ÇC %11,36-1.ÖD %8,53) bu faktörleri göz önünde bulundurarak ikamet yeri tercihinde buldukları anlaşılmaktadır. “İkamet yeri tercihini eşim yaptı, ben de onun kararına uydum” (ÇC %6,66-1.ÖD %8,0) cevabını veren katılımcıların $\frac{3}{4}$ 'ünün kadın olduğu gözlenmektedir. Kırsal alandaki kültürel yaşam şeklini sürdürebileceği ya da sosyo-demografik açıdan gelişmiş bir mahallede oturmayı isteyenlerin oranı %5,01'dir (Tablo 29).

Tablo 29.

Katılımcıların Bursa'daki ikamet yeri tercihlerinde etkili olan faktörler (f-%)

İkamet Yerini Seçmede Etkili Olan Faktörler	Çoklu Cevap (ÇC)		1. Önem Derecesinde (ÖD)	2. Önem Derecesinde (ÖD)	3. Önem Derecesinde (ÖD)
	f	(%)	(%)	(%)	(%)
Hemşehri/akrabalarıyla aynı mahalle olmasına	679	35,05	41,11	3,37	0,4
Maddi gelirime uygun konutların bulunduğu bir mahalle olmasına	295	15,23	12,82	5,62	1,06
İş yerime yakın olmasına	264	13,63	16,26	0,79	0,4
Sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasına	242	12,49	9,19	3,97	2,84
Okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişimin olmasına	220	11,36	8,53	3,7	2,31
İkamet yeri tercihini eşim yaptı, ben de onun kararına uydum	129	6,66	8	0,33	0,2
Kırsal yaşam şeklimi sürdürebileceğim bir mahalle olmasına	87	4,49	2,78	1,85	1,12
Sosyo-demografik açıdan gelişmiş bir mahalle olmasına	10	0,52	0,59	0,07	-
Diğer	11	0,57	0,72	-	-
Cevap yok	-	-	-	80,3	91,67
Toplam	1937*	100*	100	100	100

* Katılımcıların bu soruya birden fazla (en fazla üç) cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir.

Şekil 76. Katılımcıların Bursa'ya göç ettikten sonra memleketlerine geri dönmeyi düşünme oranları ve nedenleri (%)

Katılımcıların %15,41'i Bursa'ya göç ettikten sonra memleketlerine geri dönmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcılara yeniden göç kararını düşündüren faktörlere göz atıldığında; en önemli faktörün memleket, eş, dost, akraba özlemi (%56,14) olduğu görülmektedir. İkinci faktör ise kırsal yaşam özlemidir (%14,04). Genel olarak bakıldığında katılımcıların %70,18'inin köken bölgedeki yaşam şekillerini, alışkanlıklarını ve sosyal ilişkilerini özledikleri gözlenmektedir. Köken bölge ile devam eden iletişim ve ziyaretlerin bu durum üzerinde önemli bir etkisi bulunurken; bu katılımcıların önemli bir kısmının da yine hedef bölgede, köken bölgeye dayalı kültürel alışkanlık ve ilişkilerini devam ettirmeye özen gösterdikleri tespit edilmiştir. Yine kültürel etkilere de dayalı olarak katılımcıların %10,52'si Bursa'ya alışamadıklarını, %5,26'sı de toplumsal yapısını sevmediğini belirtmiştir. Toplumsal yapıyı sevmediğini belirten katılımcılar, Bursa'nın 'aşırı Muhafazakâr' ve 'İslamcı' bir yapıya sahip olmasından kaynaklı olarak rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. İş değişikliği ve ekonomik nedenlerle göç etmeyi düşünen katılımcıların oranı ise %3,51'dir (Şekil 76).

Tablo 30.

Katılımcıların memleketlerine geri dönmeyi isteme durumu ve memlekette birinci dereceden akrabalarının olması (%)

Memleketlerine Geri Dönmeyi İsteme Durumu	Memlekette Birinci Dereceden Akraba Bulunması					
	Hayır		Evet		Total	
	f	%	f	%	f	%
Evet	716	55,98	162	69,23	878	58,03
Hayır	563	44,02	2	0,85	635	41,97
Toplam	1279	100	234	100	1513	100

Katılımcılara Bursa'ya göç ettikten sonra memleketlerine geri dönmeyi isteyip istemedikleri sorulduğunda 234 kişinin (%15,41) evet cevabı verdiği saptanmıştır. Memleketlerine geri dönmeyi düşünen katılımcıların %69,23'ü'nün birinci dereceden (anne, baba, kardeş) akrabası memleketlerinde yaşıyorken, hayır diyen katılımcıların %44,02'sinin memleketlerinde birinci dereceden akrabası bulunmaktadır. Bu noktada memlekete geri dönme isteğinin katılımcıların özlemlerinin yanı sıra birinci dereceden akrabalarının yanında olma isteğiyle de yakından ilişkilidir (Tablo 30).

Tablo 31.

Katılımcıların memlekette birinci dereceden akrabalarının olması ve memleketlerine gitme sıklıkları (%)

Memlekete Gitme Sıklığı	Memlekette Birinci Dereceden Akraba Bulunması					
	Evet		Hayır		Toplam	
	f	(%)	f	(%)	f	(%)
Hiç gitmiyorum	47	5,35	142	22,36	189	12,49
Sadece gerekli olduğunda gidiyorum	182	20,73	177	27,87	359	23,73
2-3 yılda bir kez	123	14,01	104	16,38	227	15,00
Yılda 1 kez	251	28,59	131	20,63	382	25,25
Yılda 2 ve üstü	275	31,32	81	12,76	356	23,53
Toplam	878	100	635	100	1513	100

Katılımcıların %12,49'unun memleketlerine hiç gitmedikleri, %23,73'ünün düğün cenaze vb. nedenlerle sadece gerekli olduğunu düşündüklerinde, %15'inin 2-3 yılda bir kez, %48,78'inin ise yılda bir ve üzeri olmak üzere memleketlerine gittikleri belirlenmiştir. Katılımcıların memleketlerinde yakın akrabalarının olmasının da memleket ziyaretlerini önemli düzeyde etkilediği izlenmektedir (Tablo 31). Memlekette akrabası bulunan

katılımcıların, bulunmayan katılımcılara oranla memleketlerine gitme olasılıklarının daha fazla olduğu da görülmektedir.

Tablo 32.

Katılımcıların memleketlerini ne amaçla ziyaret ettikleri (%)

Memleketi Ziyaret Amaçları	f	%
Akraba ziyareti	711	44,22
Memleket özlemi	297	18,47
Şenlik vb. etkinlikler için	128	7,96
Tatil amaçlı	290	18,03
Tarımsal faaliyetlerle ilgilenmek	91	5,66
Taşınmaz mülkümü kontrol etmek	91	5,66
Düğün ya da cemiyetlere katılmak, resmi evrak işleri	589	36,63
Toplam	1608*	100*
* Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir.		

Katılımcıların ağırlıklı olarak memleketlerine akraba ziyareti (%44,22) amacı ile gittikleri izlenmektedir. Düğün ya da cemiyetlere katılmak, resmi evrak işleri gibi nedenlerle memleketine giden katılımcı oranı ise %36,63'tür. Bu iki neden dışında çeşitli sebeplerle memleketine giden katılımcılar arasında en dikkat çeken nokta ise tarımsal faaliyetler (%5,66) ya da taşınmaz mülk kontrolü (%5,66) için memleketini ziyaret eden katılımcılardır. Bahsi geçen katılımcıların önemli bir kısmı emeklidir. Bu katılımcılar, Nisan-Ekim ayları arasında zamanlarının önemli bir kısmını memleketlerinde geçirdiklerini belirtmişlerdir (Tablo 32).

6.3. Katılımcıların Seçmen Tercihleri

Katılımcıların siyasetle ilgilenme düzeyleri gözden geçirildiğinde %81,43'ünün aktif olarak siyasetle ilgilenmedikleri ve sadece oy kullandıkları görülmektedir. Siyasetle herhangi bir ilgisi olmadığını ve oy dahi kullanmadığını belirten katılımcıların oranı ise %2,25'tir. Bu noktada katılımcıların %32,06'sının oy kullanmaktan daha fazla çaba ve aktif görev almayı gerektiren gönüllü olarak miting ve toplantılara katılma, parti üyesi olma, parti görevi alma ve bir partide üye olma ve/veya herhangi bir pozisyonda görev almak gibi aktif

olarak siyasete katılma durumlarından en az birisiyle ilgilendikleri görülmektedir (Tablo 33). Daha aktif olarak siyasetle ilgilenen katılımcıların;

- %5,8'inin bir partide üye olduğu ya da görev aldığı ve çevresindeki kişileri kendi görüşüne çekmeye çalıştığı,
- %5,8'inin bir partide üye olduğu ya da görev aldığı ve mitinglere katıldığı,
- %6,7'sinin çevresindeki kişileri kendi görüşüne çekmeye çalıştığı ve mitinglere katıldığı,
- %5'inin de mitinglere katıldığı, çevresindeki kişileri kendi görüşüne çekmeye çalıştığı ve bir partide üye olduğu ya da görev aldığı belirlenmiştir.

Tablo 33.

Katılımcıların siyasetle ilgilenme düzeyi

Siyasete İlgili düzeyi	Evet		Hayır		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Siyasetle doğrudan ilgilenmiyorum sadece oy kullanıyorum	1232	81,43	281	18,57	1513	100
Gönüllü olarak miting ve toplantılara izleyici olarak katılıyorum	182	12,03	1331	87,97	1513	100
Partiye oy temini için çevremdeki kişileri ikna etmeye çalışırım	175	11,57	1338	88,43	1513	100
Parti üyesi olurum, partide herhangi bir pozisyonda görev alırım	128	8,46	1385	91,54	1513	100
Siyasetle herhangi bir ilgim yok	34	2,25	1479	97,75	1513	100

Ayrıca gönüllü olarak miting ve toplantılara katılma, parti üyesi olma, parti görevi alma ve bir partide üye olma ve/veya herhangi bir pozisyonda görev almak gibi aktif olarak siyasete katılma durumlarından en az ikisi ile ilgilenen katılımcıların %81'inin oy verirken ülkenin ekonomik durumuna, oy verecekleri partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına, liderinin vizyonuna ve şimdiye kadar yaptığı icraatlarına dikkat ederek oy kullandıkları görülmektedir. Bu noktada bahsi geçen katılımcıların oy kullanırken belirli bir ideolojiye sahip ve daha idealist oldukları anlaşılmaktadır.

Katılımcıların oy verirken en çok göz önünde bulundurduğu faktörün ülkenin ekonomik durumu (%23,23) olduğu dikkat çekmektedir. Bireylerin ekonomik ve sosyal durumunu doğrudan etkilen bir etken ve birey merkezli değil toplum merkezli bir bakış açısıyla verilen karar olması yönünden önemlidir. Ayrıca ekonominin siyaseti etkileyen

temel faktör olduğunu göstermesi bakımından da dikkate değer bir bulgudur. İkinci önemli faktör olarak partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara (%19,98) dikkat ettikleri görülmektedir. Bu icraatların siyasal, sosyal ve ekonomik olduğu düşünülürse, ilk faktör ile yakında ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Parti tercihi ideolojik bakış açısıyla yaklaşan katılımcıların partinin temel felsefesi ve düşünce yapısına (%19,02) dikkat ettikleri görülmektedir. Lider odaklı yaklaşanların (%13,51) oranı da önemlidir. Özellikle bazı seçimde herhangi bir ideoloji ya da parti bağlılığından ziyade lidere oy verme yönelimi olduğu düşünülürse, bu seçmenlerin siyasal hayata uzun vadede bakmadığı ve partilerin yaptıkları ya da yapmayı planladığı icraatlarla ilgilenmediği görülmektedir. Bu noktada bahsi geçen seçmenin kendi çıkarlarına zarar gelmediği ya da lider değişmediği süreci bu tutumu değiştirmeyeceği anlaşılmaktadır. Partinin geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına dikkat ederek oy verenlerin oranı %12,06, kendi ekonomik durumuma dikkat ederek oy verenlerin oranı %8,17, milletvekili adaylarına dikkat ederek oy verenlerin oranı %2,83 ve milletvekili adayları içerisinde hemşehrisinin olmasına dikkat ederek oy verenlerin oranı %1,20'dir. Görüldüğü üzere partinin geleceğe yönelik vaat, proje ve programlarını gerçekleştirecek olan milletvekili adaylarına dikkat eden bilinçli seçmen sayısı düşüktür. Ayrıca cevaplar içerisinde milletvekili adaylarını hemşehri ilişkisi üzerinden değerlendiren katılımcı sayısı da oldukça düşüktür (Tablo 34).

Tablo 34.

Katılımcıların parti tercihlerini etkileyen faktörler

Parti Tercihinde Dikkat Edilen Faktörler	f	%
Parti tercih ederken ülkenin ekonomik durumuna bakırım	657	23,23
Parti tercih ederken partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara bakırım	565	19,98
Parti tercih ederken partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına bakırım	538	19,02
Parti tercih ederken parti liderinin vizyonuna bakırım	382	13,51
Parti tercih ederken partinin geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına bakırım	341	12,06
Parti tercih ederken kendi ekonomik durumuma bakırım	231	8,17
Parti tercih ederken partinin milletvekili adaylarına bakırım	80	2,83
Parti tercih ederken partinin milletvekili adayları içerisinde hemşehrim bakırım	34	1,20
Toplam	2828*	100*
* Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir.		

Bireyler oy verirken birden çok faktörü göz önünde bulundurarak oy tercihini şekillendirmektedir. Katılımcılara oy verirken nelere dikkat ettikleri sorulduğunda, bazı cevapların Tablo 35’te olduğu gibi ön plana çıktığını görmekle birlikte bu cevapların başka cevaplarla birlikte verildiği, yani katılımcının birden fazla cevap verdiği izlenmektedir. Bu kapsamda verilen çoklu cevaplarda bazı ayrıntılar dikkat çekmektedir. Bu gruplar içerisinde kendi ekonomik durumuna dikkat ederek tercihte bulunduğunu söyleyenlerin dikkat ettiği ikinci önemli faktörün partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlar olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra ülkenin ekonomik durumu, partinin temel düşünce ve felsefesi, liderin vizyonu ve partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlar arasındaki ilişkisellik yüksektir (Tablo 35). Buna göre katılımcıların ağırlıklı olarak dikkat ettikleri faktörlerin kendi ekonomisi ve ülkenin ekonomisi değişkenleri üzerinden iki gruba ayrıldığı söylenebilir.

Katılımcıların kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıklarını, (i) kendisini siyasi olarak herhangi bir ideolojide konumlandırmayanlar, (ii) kendisini siyasi olarak sol ideolojide konumlandıranlar ve (iii) kendisini siyasi olarak sağ ideolojide konumlandıranlar şeklinde üç grup halinde incelemek, sonuçları yorumlamak ve yeni ilişkiler ortaya koyabilmek adına daha faydalı olacaktır. Bu kapsamda kendisini siyasi olarak herhangi bir ideolojide konumlandırmayan 183 kişinin 65’i Apolitik olduğunu belirtirken, 118’i kendisini herhangi bir ideoloji içerisinde tanımlamak istemediğini belirtmiştir. Bu cevabı veren katılımcılar içerisinde siyasal ideolojiye yönelik herhangi bir fikri bulunmayan katılımcıların bulunmasının yanı sıra; yapılan bu akademik çalışmanın akademik olmadığını, belirli bir parti ya da hükümet tarafından yaptırıldığını, siyasi ideolojilerinden kaynaklı olarak ‘fişleneceklerini’ ya da ideolojilerini belirtmelerinin işlerini kaybetmeye yol açacağını düşünmeleri nedeniyle herhangi bir tanımlama yapmak istemediklerini belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Bu durum açıkça bilinmesine karşın, çalışmanın gönüllülük esasına ve katılımcının belirttiği beyanlara dayalı olmasından kaynaklı olarak katılımcıların ifade ettikleri ‘Tanımlama yapmak istemiyor’ beyanı cevap olarak kabul edilmiştir.

Tablo 35.

Katılımcıların oy verdikleri parti tercihlerini etkileyen faktörler (iki faktör düzeyinde)

Parti Tercihinde Dikkat Edilen Faktörler	Ülkenin Ekonomik Durumuna Bakarım	Partinin Şimdiye Kadar Yaptığı İcraatlara Bakarım	Partinin Felsefesi ve Temel Düşünce Yapısına Bakarım	Parti Liderinin Vizyonuna Bakarım	Partinin Geleceğe Yönelik Vaatleri, Projeleri ve Hükümet Programına Bakarım	Partinin Milletvekili Adaylarına Bakarım	Partinin Milletvekili Adayları İçerisinde Hemşehrim Bakarım	Kendi Ekonomik Durumuma Bakarım
Kendi ekonomik durumuma bakarım	14,57	10,8	6,56	7,68	7,33	7,78	9,49	-
Partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına bakarım	19,52	20,76	-	22,83	20,55	17,66	16,06	12,53
Ülkenin ekonomik durumuna bakarım	-	21,51	20,32	20,16	18,27	16,47	13,87	28,95
Parti liderinin vizyonuna bakarım	18,7	19,27	22,04	-	18,87	17,66	14,6	14,17
Partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara bakarım	23,86	-	23,98	23,05	25,36	18,26	18,25	23,82
Partinin milletvekili adaylarına bakarım	5,68	5,68	6,34	6,57	6,97	-	11,68	5,34
Partinin geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına bakarım	15,7	19,65	18,39	17,48	-	17,37	16,06	12,53
Partinin milletvekili adayları içerisinde hemşehrim bakarım	1,96	2,33	2,37	2,23	2,64	4,79	-	2,67
Toplam	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*

* Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir.

Kendisini siyasi olarak sol ideolojide konumlandıran katılımcılar; Laik, Demokrat, Sosyal Demokrat, Kemalist, Kürt Milliyetçisi, Sosyalizm-Kominizm gibi sol ideolojiler içerisinde yer alan bir ya da birden fazla ideoloji ile kendilerini tanımlamışlardır. Verilen cevaplar dikkatli olarak incelendiğinde, en fazla birden çok tanımlama kullanan grubun sol ideolojiye sahip olanlar (toplam 1470 tanımlama) olduğu izlenmektedir. Bu kapsamda herhangi bir sol ideolojik tanımlamanın ardından en çok kullanılan ikinci tanımlamalara bakıldığında bazı dikkat çeken noktalar şunlardır:

- Kendisini Demokrat olarak tanımlayan 178 katılımcı içerisinde; 55'i Laik, 36'sı Milliyetçi ve 32'si Kemalist,
- Kürt Milliyetçisi olarak tanımlayan 28 katılımcı içerisinde; 3'ü Laik ve 2'si Demokrat,
- Kemalist olarak tanımlayan 103 katılımcı içerisinde; 55'i Laik, 33'ü Demokrat, 30'u Sosyal Demokrat ve 27'si Milliyetçi,
- Laik olarak tanımlayan 272 katılımcı içerisinde; 70'i Milliyetçi, 55'i Kemalist ve 55'i Demokrat,
- Sosyal Demokrat olarak tanımlayan 164 katılımcı içerisinde; 43'ü Laik ve 30'u Kemalist ideolojiyi, benimsedikleri ikinci ideoloji olarak belirtmişlerdir (Tablo 36).

Kendisini siyasi olarak sağ ideolojide konumlandıran katılımcılar; İslamcı, Milliyetçi ve Muhafazakâr olarak kendilerini tanımlamışlardır. Kendisini Milliyetçi olarak tanımlayan katılımcıların önemli bir kısmının da Milliyetçiliği, bu ideolojiyi 'Vatanperverlik' mahiyetinde anladıkları ve bu kapsamda kendilerini Milliyetçi ideolojide tanımladıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların cevaplarına müdahale edememekle birlikte, bu kavramlar çerçevesinde kendisini Milliyetçi olarak tanımlayan katılımcıların Milliyetçilik ve Vatanperverliği karıştırdıkları izlenmektedir. Ayrıca Milliyetçi ideolojilerini siyasetlerine taşıyan katılımcıların bir kısmının kendisini Laik olarak da tanımladıkları gözlenmiştir. İkinci olarak neden kendilerini Laik olarak tanımladıkları sorulduğunda; "Milliyetçi ideolojiye sahip olmaları, MHP'yi desteklemeleri ve hayatlarında dinin önemli bir yer tutuyor olmasının, din ile devlet ilişkilerinin ayrı tutulmasını istemedikleri anlamına gelmeyeceğini, iyi bir yönetimin bu şekilde gerçekleşeceğine inandıkları" şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Tablo 36.

Katılımcıların kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları (iki faktör düzeyinde-f)

İdeoloji	Kendisini Siyasi Olarak Herhangi Bir İdeolojide Konumlandırmayanlar		Kendisini Siyasi Olarak Sol İdeolojide Konumlandıranlar						Kendisini Siyasi Olarak Sağ İdeolojide Konumlandıranlar		
	Apolitik (f)	Tanımlama yapmak istemiyor (f)	Demokrat (f)	Kürt Milliyetçisi (f)	Kemalist (f)	Laik (f)	Sol diğer (f)	Sosyal Demokrat (f)	İslamcı (f)	Milliyetçi (f)	Muhafazakâr (f)
Apolitik	65	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Demokrat	-	-	178	1	32	55	-	24	-	36	20
Kürt Milliyetçisi	-	-	1	28	-	3	-	2	-	1	1
İslamcı	-	-	-	-	-	-	-	0	14	-	3
Kemalist	-	-	32	-	103	55	-	30	-	27	7
Laik	-	-	55	3	55	272	-	43	-	70	33
Milliyetçi	-	-	36	1	27	70	-	16	-	515	71
Muhafazakâr	-	-	20	1	7	33	-	12	3	71	404
Sol diğer	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-
Sosyal Demokrat	-	-	24	2	30	43	-	164	-	16	12
Tanımlama yapmak istemiyor	-	118	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	65*	118*	346*	36*	254*	531*	12*	291*	17*	736*	551*

* Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir.

Sağ ideolojiye sahip olan katılımcıların sol ideolojide kendisini tanımlayan katılımcılara göre daha az çoklu cevap (1304) verdikleri izlenmektedir. Bu kapsamda herhangi bir sağ ideolojik tanımlamanın ardından en çok kullanılan ikinci tanımlamalara bakıldığında bazı dikkat çeken noktalar şunlardır:

- Kendisini Milliyetçi olarak tanımlayan 515 katılımcı içerisinde; 71'i Muhafazakâr, 70'i Laik,
- Muhafazakâr olarak tanımlayan 404 katılımcı içerisinde; 71'i Milliyetçi ideolojiyi ikinci ideoloji olarak belirtmiştir (Tablo 36).

6.4. Katılımcıların Tutum Sorularına Verdikleri Cevaplar

Katılımcılara göç ve siyasal tutumlarına yönelik çeşitli sorular sorulmuş ve 0 ile 5 arasında bir puan vermeleri istenmiştir. 1 en düşük 5 en yüksek puanı ifade ederken, bahsi geçen konunun katılımcı için herhangi bir anlam ifade etmemesi durumunda 0 vermesi istenmiştir. Bu kapsamda göç ve Bursa'daki uyumlarına yönelik verilen cevaplar incelendiğinde bireylerin ağırlıklı olarak Bursa'ya göç ettikten sonra ekonomik, eğitim ve sağlık imkânlarına ulaşım konularında yüksek düzeyde memnun oldukları, bu duruma bağlı olarak da göç etmiş olmaktan büyük bir memnuniyet duydukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların yarısının Bursa'ya göç ettikten sonra kültürel yaşamlarını değiştirmeyerek Bursa'da da yaşamayı devam ettirdikleri, bir nevi göç sürecinde eşyalarının yanı sıra köken bölgenin kültürel özelliklerinin de Bursa'ya taşındığı görülmektedir. Bu özellikler komşuluk-akraba vb. sosyal ilişkilerde kendisini gösterebildiği gibi, ekonomik ilişkilerde de varlığını sürdürebilmektedir. Katılımcılarda birincil ilişkinin yoğun olarak devam ettiğini gözlememiz ve özellikle yeme-içme davranışlarında köken bölge mutfağının ve ürünlerinin yoğun olarak kullanılması bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir. Belirli köken bölgeye ait göçmenlerin (Artvinliler, Erzurumlular, Tunceliler vb.) yoğun olarak yaşadığı alanlarda bahsi geçen özelliğin devam etmesi, köken bölgeye ait ürünler satan dükkanların varlığına neden olmaktadır. Bursa'da memleketleriyle ilgili düzenlenen şenlik/şölen vb. etkinliklere ve özellikle ilde düzenlenen farklı etkinliklere katılım oranını düşük olduğu gözlenmektedir. Bu noktada katılımcıların daha çok kendi mikro çevrelerinde vakit geçirdikleri ve kendi kültürel çemberlerini çok fazla terk etmedikleri anlaşılmaktadır (Tablo 37).

Tablo 37.

Katılımcıların çeşitli sorulara karşı verdikleri tutum puanları

Tutum Soruları	0	1	2	3	4	5	Toplam
Bursa'ya yerleştikten sonra ekonomik açıdan memnun oldum	2,84	13,22	7,67	23,07	21,74	31,46	100
Bursa'ya yerleştikten sonra eğitim imkânlarından memnun oldum	6,01	10,71	5,68	18,04	25,15	34,40	100
Bursa'ya yerleştikten sonra sağlık imkânlarından memnun oldum	3,05	10,12	6,88	16,20	23,93	39,81	100
Bursa'ya göç etmekten memnunum	2,32	7,94	5,63	14,42	19,11	50,58	100
Memleketimdeki günlük aktiviteleri/sosyal ilişkileri Bursa'da da yaşamaya çalışıyorum	8,14	17,72	7,54	15,54	16,86	34,19	100
Bursa'da memleketim ile ilgili gerçekleştirilen şenlik/şölen vb. etkinliklere katılmaya çalışırım	8,99	29,48	8,33	14,61	13,48	25,12	100
Bursa'da düzenlenen çeşitli etkinliklere katılmaya çalışırım	7,01	30,65	10,72	19,41	14,81	17,39	100
Bursa'ya göç ettikten sonra siyasi katılıma daha fazla önem vermeye başladım	30,47	25,84	6,61	10,38	10,77	15,93	100
Aile içerisindeki bireyler, birbirinin hangi partiye oy vereceğini etkiler	26,83	28,29	4,69	6,94	10,11	23,13	100
Oy vereceğim partinin 'ifade özgürlüğünü desteklemesi' benim için önemlidir	6,21	3,44	1,72	5,82	12,69	70,13	100
Oy vereceğim partinin 'terör ile mücadelede kararlılığı' benim için önemlidir	7,01	4,43	2,31	4,76	9,52	71,98	100
Oy vereceğim partinin 'kadınlara pozitif ayrımcılıkta bulunması' benim için önemlidir	8,06	15,27	4,96	9,25	11,96	50,50	100

Siyasal tutumlara yönelik verilen cevaplar incelendiğinde; Bursa'ya göç ettikten sonra siyasal katılıma yönelik algılarında herhangi bir değişiklik olmadığını belirten katılımcı sayısı oldukça fazladır. Bu katılımcıların Bursa'ya göç etmiş olmanın siyasal katılım konusundaki davranışlarını değiştirmedeği, düşük bir katılımcı kitlesinin ise daha aktif olmasına (partiye üye olma, mitinglere katılma vb.) katkı sağladığı görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer nokta ise katılımcıların yarısının aile içerisindeki bireylerin kime oy verileceği konusunda birbirine etki etmediğini belirtmesidir. Bunu belirten katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğu, zaten aile içerisindeki bireylerin benzer oy kullandıklarını ve bu nedenle etkileme durumunun olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların neredeyse ¼'ünde ise önemli düzeyde bir müdahalenin olduğu saptanmıştır. Bu müdahalenin de genellikle ailenin reise olarak ifade edilen erkek bireyler tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların 2/3'ünden fazlası oy vereceği partinin ifade özgürlüğünü desteklemesi ve terör ile mücadelede kararlı olmasına büyük önem verirken, %50'si ise kadına pozitif yönde ayrımcılık yapılmasının onun için önemli olduğunu belirtmiştir (Tablo 37).

6.5. Göç Aşamaları ve Seçmen Tercihlerinin Grafikselle Yöntemlerle (ANOM, CTM ve MDS) Analizi

Aşağıda yer alan çapraz tabloda, katılımcıların doğum yerleri ile nüfus kütüklerinin aynı olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre İstanbul ve Batı Anadolu bölgesi doğumlu katılımcıların sonuçları dikkat çekicidir. Her üç katılımcıdan ikisi İstanbul doğumlu olmakla birlikte kütüğü başka bir şehre kayıtlıdır. Batı Anadolu doğumlu katılımcılarda ise bu durum $\frac{1}{3}$ oranındadır. Dikkat çeken bir diğer özellik ise Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz doğumlu katılımcılarda rastlanılmıştır. Bu bölgelerde doğmuş olan katılımcıların %10'undan azının nüfus kütüğünün farklı bir ile kayıtlı olduğu izlenmektedir (Tablo 38). İstanbul'un yoğun olarak aldığı iç göçlerin neticesinde doğum yeri ve nüfus kütüğü farkının $\frac{2}{3}$ olması beklenen bir durumdur. Batı Anadolu'lular ise İstanbul hariç tutulduğunda diğer bölgelere oranla daha fazla göç etmişlerdir. Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz doğumlu katılımcılarda ise tam tersi bir durum söz konusudur.

Tablo 38.

Katılımcıların doğum yerleri ile nüfus kütüklerinin aynı olup olmadığı (f-%)

Doğum Yeri (TÜİK 12 İBBS)	Kütük ile Doğum Yeriniz Aynı mı?					
	Evet (f)	Hayır (f)	Toplam (f)	Evet (%)	Hayır (%)	Toplam (%)
İstanbul	12	24	36	33,33	66,67	100
Kuzeydoğu Anadolu	285	22	307	92,83	7,17	100
Ortadoğu Anadolu	217	15	232	93,53	6,47	100
Güneydoğu Anadolu	64	11	75	85,33	14,67	100
Batı Marmara	63	12	75	84	16	100
Ege	74	18	92	80,43	19,57	100
Doğu Marmara	40	8	48	83,33	16,67	100
Batı Anadolu	48	24	72	66,67	33,33	100
Akdeniz	41	8	49	83,67	16,33	100
Orta Anadolu	80	9	89	89,89	10,11	100
Batı Karadeniz	141	20	161	87,58	12,42	100
Doğu Karadeniz	255	22	277	92,06	7,94	100
Toplam	1320	193	1513	87,24	12,76	100

Katılımcıların doğum yerlerine göre Bursa'dan önce başka bir ile göç edip etmedikleri incelendiğinde, doğum yerleri ile nüfus kütüğü arasındaki farktan daha ilgi

çekici sonuçlar elde edilmiştir. Bursa'ya gelmeden önceki göç deneyimlerine bakıldığında, her bölgeden dikkat çekecek düzeyde göçlerin yaşandığı, ancak bazı bölgelerin bu göç sürecine katılım oranının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Orta Anadolu, İstanbul, Batı Anadolu ve Doğu Marmara bölgeleri oldukça dikkat çekicidir. En düşük hareketliliğin (%25-%23) ise Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgesinde yaşandığı izlenmektedir (Tablo 39). Sosyo-ekonomik ve demografik veriler ile karşılaştırılarak elde edilecek bilgiler, konunun daha iyi anlaşılmasına önemli katkılar sunacaktır. Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz doğumlu katılımcıların köken bölgeden doğrudan göç etme eğiliminde oldukları izlenmektedir.

Tablo 39.

Katılımcıların doğum yerlerine göre başka bir ile göç etme durumu (f-%)

Doğum Yeri (TÜİK 12 İBBS)	Bursa'ya Göç Etmeden Önce Başka Bir ile Göç Ettiniz mi?					
	Evet (f)	Hayır (f)	Toplam (f)	Evet (%)	Hayır (%)	Toplam (%)
İstanbul	17	19	36	47,22	52,78	100
Kuzeydoğu Anadolu	77	230	307	25,08	74,92	100
Ortadoğu Anadolu	57	175	232	24,57	75,43	100
Güneydoğu Anadolu	28	47	75	37,33	62,67	100
Batı Marmara	20	55	75	26,67	73,33	100
Ege	26	66	92	28,26	71,74	100
Doğu Marmara	19	29	48	39,58	60,42	100
Batı Anadolu	32	40	72	44,44	55,56	100
Akdeniz	17	32	49	34,69	65,31	100
Orta Anadolu	47	42	89	52,81	47,19	100
Batı Karadeniz	52	109	161	32,30	67,70	100
Doğu Karadeniz	63	214	277	22,74	77,26	100
Toplam	455	1058	1513	30,07	69,93	100

İç göç ve seçmen tercihlerinin kendi aralarında ve karşılıklı olarak oluşturduğu ilişki kümelerini ve bu ilişki kümelerinin yapısını anlayabilmek adına MCA'dan faydalanılmıştır. Genel yapıyı anlayabilmek adına analizler ankete katılan tüm katılımcılar (1.513 kişi) üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen yanıtların bazı cevaplar etrafında yoğunlaştığı ve bazı cevapların ise az sayıda katılımcı tarafından işaretlendiği görülmektedir. Ancak her cevabın göçmenlerin göç sürecine ve seçmen tercihinine dair önemli bir ip ucu olduğu düşüncesinden hareketle, frekans sayısı ve dolayısıyla analiz sonuçlarına katkısı oldukça düşük olsa da yine de analize dahil edilmesinin en doğru yaklaşım olacağı düşünülmüştür. Bu kapsamda alınan cevaplara herhangi bir müdahalede (cevabı analizden çıkarma vs.) bulunulmadan, sahadan elde edilen verilerin tamamı analize eklenmiştir.

Verilerin tamamının çalışmaya dahil edilmesiyle, sonuçları yüksek boyutlarda açıklamanın daha güvenilir ve geçerli olacağı görülmüştür. Ayrıca çalışma kapsamında açıklanan varyans yerine kullanılan Inertia'nın en az %67 olması tercih edilmiştir. Böylece sonuçlar analiz edilen yapının en az %67'sini açıklayabilmiştir. Bu kapsamda gerçekleştirilen üç analizin de açıklanan boyut sayısı yükselmiştir.

Saha çalışmasından elde edilen bulgular çerçevesinde; katılımcıların neden göç ettikleri (soru 13), göç edilecek yer olarak neden Bursa'yı tercih ettikleri (soru 14) ve göç sonrası ilk ikamet yeri tercihinde etkili olan faktörler (soru 15) arasındaki ilişkiselliği ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Yorumlanan 12 boyut değişiminin %68,17'sini açıklamaktadır (Tablo 40). Bu kapsamda değişkenlerin boyutlara göre katkıları incelendiğinde değişkenlerin en ağırlıklı olduğu boyutların (Tablo 41):

- Birinci boyutta en çok katkıyı 2010-2019 döneminde alınan göçler yapmıştır. Bunun yanı sıra, ikamet yerinin iş yerine yakın olmasının, ekonomik nedenlerle göçlerin ve Bursa'yı iş olanaklarının fazla olması nedeniyle tercih etmenin de katkısı önemlidir.
- İkinci boyutta en çok katkıyı 2000-2009 döneminde alınan göçler sağlamıştır. Ardından göç edilecek mahallenin okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişiminin olmasını gelmektedir.
- Üçüncü boyutta en çok katkıyı yapanlar, Bursa'yı ya da mahalleyi sevmeye, deniz kenarında ya da büyük şehirde yaşama isteği vb. nedenlerle (diğer olarak ifade edilen) göç etmemiştir. Bursa'da ikamet edilecek mahalleyi tercih etmede etkili olduğu görülen nedenler ile sosyo-demografik açıdan gelişmiş olması ve göç edilecek yer tercihinde tanıdıkların/akrabaların varlığına önem verilmesi diğer katkı yapanlardır.
- Dördüncü boyutta en çok katkıyı ikamet yerinin sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olması cevabı yapmıştır. Bursa'yı tercih etmelerinde tanıdıkların/akrabaların varlığı diğer katkı yapan cevaptır.
- Beşinci boyutta en çok katkıyı yapan, çocuğunun eğitiminin devam etmesi ya da daha iyi bir eğitim alabilmesi nedeniyle göç edenlerdir.
- Altıncı boyutta en çok katkıyı 1990-1999 dönemi alınan göçler yapmıştır. Diğer katkılar, ikamet edilecek mahallenin katılımcının kırsal yaşam şeklini sürdürebileceği bir mahalle olması ve yaşam standartlarının yüksek oluşu nedeniyle Bursa'yı tercih edenler cevaplarından gelmiştir.

- Yedinci boyutta en çok katkıyı göç eden aile ferdinin yanında olmak değişkeni yapmıştır. Ardından sağlık imkânlarının yetersizliği nedeniyle göç etmenin, Bursa'yı göç etmeden önce tanıma ve ilin güvenli bir il olması nedeniyle göç etme cevapları gelmiştir.
- Sekizinci boyutta en çok katkıyı ikamet edilecek yer tercihini katılımcının eşi tarafından yapılması değişkeni sunmuştur. 1950-1969, 1970-1979 ve 1980-1989 dönemi göçleri ve hemşehri/akrabalarıyla aynı mahalle olması diğer katkı yapan cevaplardır.
- Dokuzuncu boyutta en çok katkıyı kendi eğitimi nedeniyle göçler yapmıştır. Ardından Bursa'yı tayin ve ekonomik nedenle tercihleri gelmektedir.
- Onuncu boyutta en çok katkı tayin nedeniyle göçler cevabından gelmiştir. Evlilik ve güvenlik nedeniyle göç edenler ve Bursa'yı evlilik nedeniyle tercihler ise diğer katkı yapan cevaplardır.
- On birinci boyutta en çok katkıyı Bursa'nın katılımcıların kaynak bölgelerine mesafe açısından yakın olması cevabı yapmıştır. Bursa'da kırsal yaşantılarını sürdürebileceklerine inanmaları nedeniyle Bursa'yı seçmeleri, bu cevabın ardından gelmektedir.
- On ikinci boyutta en çok katkıyı yapan yetersiz sağlık koşulları nedeniyle göçler cevabıdır. Diğer katkılar deprem, kamulaştırma ve katılımcıların çeşitli nedenlerle başka bir ilde doğmuş olması ve memleketlerine geri dönme isteği cevaplarından gelmiştir.

Tablo 40.

Göç değişkenlerinin boyut sayısına göre açıklanan değişim, açıklama payı ve eklemeli pay

Boyutlar	Inertia (Değişim)	Açıklama Payı (%)	Eklemeli Pay (%)	Histogram
1	0,9706	0,1049	0,1049	*****
2	0,8671	0,0937	0,1987	*****
3	0,6853	0,0741	0,2728	*****
4	0,6464	0,0699	0,3426	*****
5	0,5551	0,06	0,4027	*****
6	0,5017	0,0542	0,4569	*****
7	0,4464	0,0483	0,5052	*****
8	0,4255	0,046	0,5512	*****
9	0,3404	0,0368	0,588	*****
10	0,3111	0,0336	0,6216	*****
11	0,3035	0,0328	0,6544	*****
12	0,2524	0,0273	0,6817	*****
13	0,25	0,027	0,7087	*****
14	0,25	0,027	0,7357	*****
15	0,25	0,027	0,7628	*****
16	0,25	0,027	0,7898	*****
17	0,25	0,027	0,8168	*****
18	0,25	0,027	0,8438	*****
19	0,25	0,027	0,8709	*****
20	0,25	0,027	0,8979	*****
21	0,25	0,027	0,9249	*****
22	0,1662	0,018	0,9429	*****
23	0,1212	0,0131	0,956	***
24	0,0932	0,0101	0,9661	**
25	0,079	0,0085	0,9746	**
26	0,0585	0,0063	0,9809	*
27	0,0506	0,0055	0,9864	*
28	0,0483	0,0052	0,9916	*
29	0,0242	0,0026	0,9943	
30	0,0167	0,0018	0,9961	
31	0,0132	0,0014	0,9975	
32	0,008	0,0009	0,9984	
33	0,0067	0,0007	0,9991	
34	0,0053	0,0006	0,9996	
35	0,0019	0,0002	0,9998	
36	0,0014	0,0002	1	
Toplam	9,25			

Tablo 41.

Göç değişkenlerinde her kategori için koordinat ve katkı değerleri

Değişkenler	Boyut 1		Boyut 2		Boyut 3		Boyut 4		Boyut 5		Boyut 6		Boyut 7		Boyut 8		Boyut 9		Boyut 10		Boyut 11		Boyut 12	
	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı
1950-1969	0,8858	0,004	-0,4677	0,0013	-0,044	0	0,6201	0,0029	-1,4425	0,0186	-1,6354	0,0264	0,0082	0	-3,6248	0,1531	0,023	0	0,0061	0	0	0	0,0008	0
1970-1979	0,8838	0,0164	-0,4603	0,005	-0,04	0	0,5417	0,0092	-1,0647	0,0415	-1,0008	0,0406	0,0036	0	-1,5133	0,1094	0,1003	0,0006	-0,0111	0	0	0	-0,0002	0
1980-1989	0,881	0,0321	-0,4501	0,0094	-0,0345	0,0001	0,4346	0,0117	-0,5488	0,0218	-0,1344	0,0014	-0,0027	0	1,3698	0,177	0,2058	0,005	-0,0347	0,0002	0,0001	0	-0,0016	0
1990-1999	0,8099	0,0436	-0,2661	0,0053	0,0078	0	-0,2046	0,0042	0,7744	0,0696	0,7475	0,0718	-0,0013	0	-0,1369	0,0028	-0,1436	0,0039	0,0391	0,0003	-0,0001	0	0,0022	0
2000-2009	-0,3542	0,0082	1,4607	0,1553	0,0671	0,0004	-0,4812	0,0226	-0,1961	0,0044	-0,1075	0,0015	0,0125	0	0,0345	0,0002	-0,0758	0,0011	-0,4112	0,0343	0,0025	0	-0,0319	0,0003
2010-2019	-1,536	0,1386	-0,7948	0,0415	-0,0407	0,0001	0,2109	0,0039	0,2333	0,0056	-0,1322	0,002	-0,0125	0	0,0065	0	0,0635	0,0007	0,439	0,0353	-0,0027	0	0,0339	0,0003
Eş tercihi	0,8854	0,0135	-0,4662	0,0042	-0,043	0	0,5988	0,0093	-1,3229	0,0526	-1,4131	0,0664	0,0064	0	-2,7527	0,2972	0,0629	0,0002	-0,0037	0	0	0	0,0001	0
Hemşehri/akraba	0,8716	0,0688	-0,4227	0,0181	-0,0264	0,0001	0,3047	0,0126	-0,2321	0,0085	0,0983	0,0017	-0,0022	0	0,7538	0,1174	0,129	0,0043	-0,0136	0,0001	0	0	0	0
Kırsal yaşam sürdürme	0,8369	0,0077	-0,3141	0,0012	0,0131	0	-0,3797	0,0024	1,9798	0,0758	2,5083	0,1347	-0,0065	0	-1,619	0,0662	1,6025	0,081	-0,284	0,0028	0,0011	0	-0,0114	0
Maddi gelire uygun	0,3424	0,0046	0,6948	0,0212	0,1188	0,0008	-1,4755	0,128	0,9761	0,0652	-0,8002	0,0485	0,0038	0	-0,0345	0,0001	-0,8111	0,0735	0,2378	0,0069	-0,0012	0	0,0139	0
Okul/sağlık/alış-veriş erişimi	-0,5838	0,01	1,8356	0,1104	0,0582	0,0001	-0,1306	0,0007	-1,2718	0,0828	1,0334	0,0605	-0,0338	0,0001	-0,081	0,0004	-0,0157	0	-0,238	0,0052	0,0011	0	-0,0056	0
Sessiz/sakin/güvenli	-1,0876	0,0383	0,7384	0,0197	-0,1367	0,0009	1,7026	0,1408	1,0405	0,0612	-0,5137	0,0165	0,1282	0,0012	0,0274	0,0001	0,0993	0,0009	0,3604	0,0131	0,0045	0	-0,1413	0,0025
İşyeri yakınlığı	-1,6976	0,1011	-1,4358	0,0809	-0,6761	0,0227	-0,7692	0,0312	-0,3427	0,0072	0,1416	0,0014	-0,087	0,0006	-0,0051	0	-0,0394	0,0002	-0,2532	0,007	-0,2469	0,0068	0,1129	0,0017
Diğer_13	-1,7351	0,0041	-1,6303	0,0041	8,5568	0,1412	-0,0646	0	-0,2618	0,0002	0,1246	0	-0,034	0	-0,005	0	-0,0378	0	-0,2364	0,0002	2,9408	0,0377	0,1205	0,0001
Sosyo-demografik açıdan gelişmişlik	-1,7351	0,0041	-1,6303	0,0041	8,5568	0,1412	-0,0646	0	-0,2618	0,0002	0,1246	0	-0,034	0	-0,005	0	-0,0378	0	-0,2364	0,0002	2,9408	0,0377	0,1205	0,0001
Şehir merkezi yakınlığı	-1,7351	0,0005	-1,6303	0,0005	8,5568	0,0177	-0,0646	0	-0,2618	0	0,1246	0	-0,034	0	-0,005	0	-0,0378	0	-0,2364	0	2,9408	0,0047	0,1205	0
Ekonomik_14	0,7919	0,0928	-0,2526	0,0106	-0,0026	0	-0,0002	0	0,0672	0,0012	0,0123	0	0,0006	0	-0,0163	0,0001	-0,1445	0,0088	0,0133	0,0001	0	0	-0,0001	0
Kendi eğitimi_14	-0,1226	0,0002	1,6031	0,0416	0,1954	0,0008	-2,1736	0,1026	0,1541	0,0006	-1,5438	0,0667	-0,0254	0	0,3575	0,0042	2,0193	0,1683	0,3916	0,0069	-0,003	0	0,0304	0,0001
Çocuk eğitimi_14	-0,5765	0,0045	1,9694	0,0584	0,0802	0,0001	-0,2705	0,0015	-2,1001	0,1037	1,9694	0,1009	-0,1035	0,0003	-0,2257	0,0016	-0,492	0,0093	1,42	0,0846	-0,0059	0	0,0391	0,0001
Tayin_14	-0,7878	0,0155	1,4298	0,0573	-0,0551	0,0001	1,0398	0,0406	0,1612	0,0011	0,046	0,0001	0,1072	0,0006	-0,0035	0	-0,2037	0,003	-2,2095	0,3812	0,0121	0	-0,1281	0,0016
Evlilik_14	-1,2441	0,0155	0,3879	0,0017	-0,163	0,0004	1,9675	0,0584	1,3478	0,0319	-0,6768	0,0089	0,1719	0,0006	0,0304	0	0,2953	0,0025	2,102	0,1385	-0,0032	0	-0,2759	0,0029
Güvenlik_14	-1,2441	0,0124	0,3879	0,0013	-0,163	0,0003	1,9675	0,0465	1,3478	0,0254	-0,6768	0,0071	0,1719	0,0005	0,0304	0	0,2953	0,002	2,102	0,1103	-0,0032	0	-0,2759	0,0023
Sağlık imkânları_14	-1,6014	0,0205	-1,0525	0,0099	-0,7374	0,0062	-0,2417	0,0007	-0,0275	0	-0,0064	0	-2,6692	0,1239	-0,0048	0	-0,0301	0	-0,1551	0,0006	0,0456	0,0001	4,3412	0,5798
Geri dönüş_14	-1,7121	0,007	-1,4871	0,0059	-0,9287	0,0029	-0,8181	0,0024	-0,3157	0,0004	0,0914	0	-4,1604	0,0897	-0,0046	0	-0,0481	0	-0,346	0,0009	0,582	0,0026	-4,3582	0,1741
Deprem_14	-1,7121	0,0025	-1,4871	0,0021	-0,9287	0,001	-0,8181	0,0009	-0,3157	0,0001	0,0914	0	-4,1604	0,032	-0,0046	0	-0,0481	0	-0,346	0,0003	0,582	0,0009	-4,3582	0,0622
Kamulaştırma_14	-1,7121	0,0065	-1,4871	0,0055	-0,9287	0,0027	-0,8181	0,0022	-0,3157	0,0004	0,0914	0	-4,1604	0,0833	-0,0046	0	-0,0481	0	-0,346	0,0008	0,582	0,0024	-4,3582	0,1616
Göç eden aile ferdi yanı_14	-1,7171	0,0602	-1,5148	0,0525	-0,914	0,0242	-0,9216	0,0261	-0,4383	0,0069	0,1965	0,0015	1,9487	0,1687	-0,0049	0	-0,0374	0,0001	-0,2447	0,0038	0,3596	0,0084	-0,1482	0,0017
Diğer_14	-1,7299	0,0143	-1,5987	0,0136	6,3845	0,2752	-0,2487	0,0004	-0,291	0,0007	0,1331	0,0002	0,0198	0	-0,005	0	-0,0394	0	-0,2603	0,001	-2,3084	0,0812	-0,1532	0,0004
İş olanakları_15	0,8758	0,0772	-0,4356	0,0214	-0,031	0,0001	0,3848	0,0224	-0,5049	0,0448	-0,2459	0,0118	-0,0006	0	0,2241	0,0115	0,0899	0,0023	-0,0081	0	0	0	0,0001	0
Yaşam standardı_15	0,8102	0,0155	-0,2566	0,0017	0,0176	0	-0,3973	0,0056	1,5747	0,1026	1,766	0,1428	-0,0044	0	-0,9835	0,0522	0,8674	0,0508	-0,1218	0,0011	0,0004	0	-0,0022	0
Tayin_15	0,484	0,0042	0,4014	0,0033	0,0872	0,0002	-1,1419	0,0353	1,1143	0,0392	-0,4406	0,0068	0,0123	0	-0,1522	0,001	-2,9524	0,4485	0,3183	0,0057	-0,0006	0	-0,0026	0
Eğitim_15	0,0062	0	1,3557	0,0375	0,179	0,0008	-2,063	0,1164	0,4852	0,0075	-1,7027	0,1022	-0,0081	0	0,3357	0,0047	1,5949	0,1321	0,1424	0,0012	-0,002	0	0,0319	0,0001
Evlilik_15	-0,4915	0,0021	2,1014	0,0429	0,1323	0,0002	-0,8152	0,0087	-2,525	0,0968	2,1228	0,0757	-0,1374	0,0004	-0,2086	0,0009	-0,1158	0,0003	2,2462	0,1367	-0,0073	0	-0,0274	0
Tanıdık/akraba_15	-0,9622	0,0487	1,0139	0,0605	-0,1063	0,0008	1,2064	0,115	0,3712	0,0127	-0,0356	0,0001	0,0194	0	-0,0126	0	-0,0561	0,0005	-0,2857	0,0134	-0,0025	0	0,1047	0,0022
Güvenli olması_15	-1,7013	0,0379	-1,4398	0,0304	-0,9005	0,0151	-0,7391	0,0108	-0,2759	0,0017	0,0826	0,0002	-3,1685	0,2861	-0,0047	0	-0,0414	0,0001	-0,2704	0,003	0,3742	0,0059	-0,1893	0,0018
Bursa'yı tanıma_15	-1,7176	0,0206	-1,5175	0,018	-0,9365	0,0087	-0,9332	0,0091	-0,4488	0,0025	0,2045	0,0006	2,3541	0,0841	-0,0049	0	-0,0369	0	-0,2411	0,0013	0,514	0,0059	-0,1344	0,0005
Sağlık imkânları_15	-1,7176	0,0276	-1,5175	0,0241	-0,9365	0,0116	-0,9332	0,0122	-0,4488	0,0033	0,2045	0,0008	2,3541	0,1128	-0,0049	0	-0,0369	0	-0,2411	0,0017	0,514	0,0079	-0,1344	0,0007
Bursa'nın yakınlığı_15	-1,7184	0,0055	-1,5236	0,0049	-0,1744	0,0001	-0,8561	0,0021	-0,4268	0,0006	0,193	0,0001	1,9076	0,0148	-0,0049	0	-0,0379	0	-0,2527	0,0004	-1,7518	0,0184	-0,2286	0,0004
Kırsal yaşantıyı sürdürme_15	-1,7221	0,0015	-1,5515	0,0014	3,2547	0,0077	-0,5089	0,0002	-0,3281	0,0001	0,1415	0	-0,1015	0	-0,0051	0	-0,0424	0	-0,305	0,0001	-11,9477	0,2331	-0,6525	0,0008
Memleketim olması_15	-1,7221	0,003	-1,5515	0,0028	3,2547	0,0153	-0,5089	0,0004	-0,3281	0,0002	0,1415	0	-0,1015	0	-0,0051	0	-0,0424	0	-0,305	0,0003	-11,9477	0,4663	-0,6525	0,0017
Diğer_15	-1,7351	0,0087	-1,6303	0,0086	8,5568	0,3001	-0,0646	0	-0,2618	0,0003	0,1246	0,0001	-0,034	0	-0,005	0	-0,0378	0	-0,2364	0,0005	2,9408	0,08	0,1205	0,0002

Elde edilen analiz sonuçlarına bakıldığında; altı adet kümenin varlığı göze çarpmaktadır. Analiz sonuçlarının güvenilirliği ve yorum kapsamının genişletilebilmesi amacıyla, bu kümeler ankette yer alan bazı alt değişkenlerle desteklenmiştir. Bu nedenle bazı değişkenler analiz diyagramında bir grup içerisinde görülürken, ilişki gruplarını yorumlamada birden fazla grup içerisinde ifade edilebilmektedir. Bu durum gruplar arası ilişkinin açıklanmasında güvenilirliği arttırmak amacıyla yapılmış olup, elde edilen yorum kapsamının genişletilmesine yardımcı olarak kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre oluşan kümeler incelendiğinde (Şekil 77):

Ekonomik nedenlerle göç eden katılımcıların ağırlıklı olarak 1960-1969, 1970-1979, 1980-1989 ve 1990-1999 dönemlerinde göç ettiği; Bursa'yı yaşam standartlarının yüksek olması, iş olanaklarının çokluğu ve çeşitliliği nedenleriyle tercih ettiği; ikamet yeri tercihlerinde de katılımcıların bir fikri olmamakla birlikte kararı veren kişinin tamamen eşleri olduğu ve hemşehri/akrabaları ile de aynı mahallede ikamet etmeye özen gösterdikleri tespit edilmiştir.

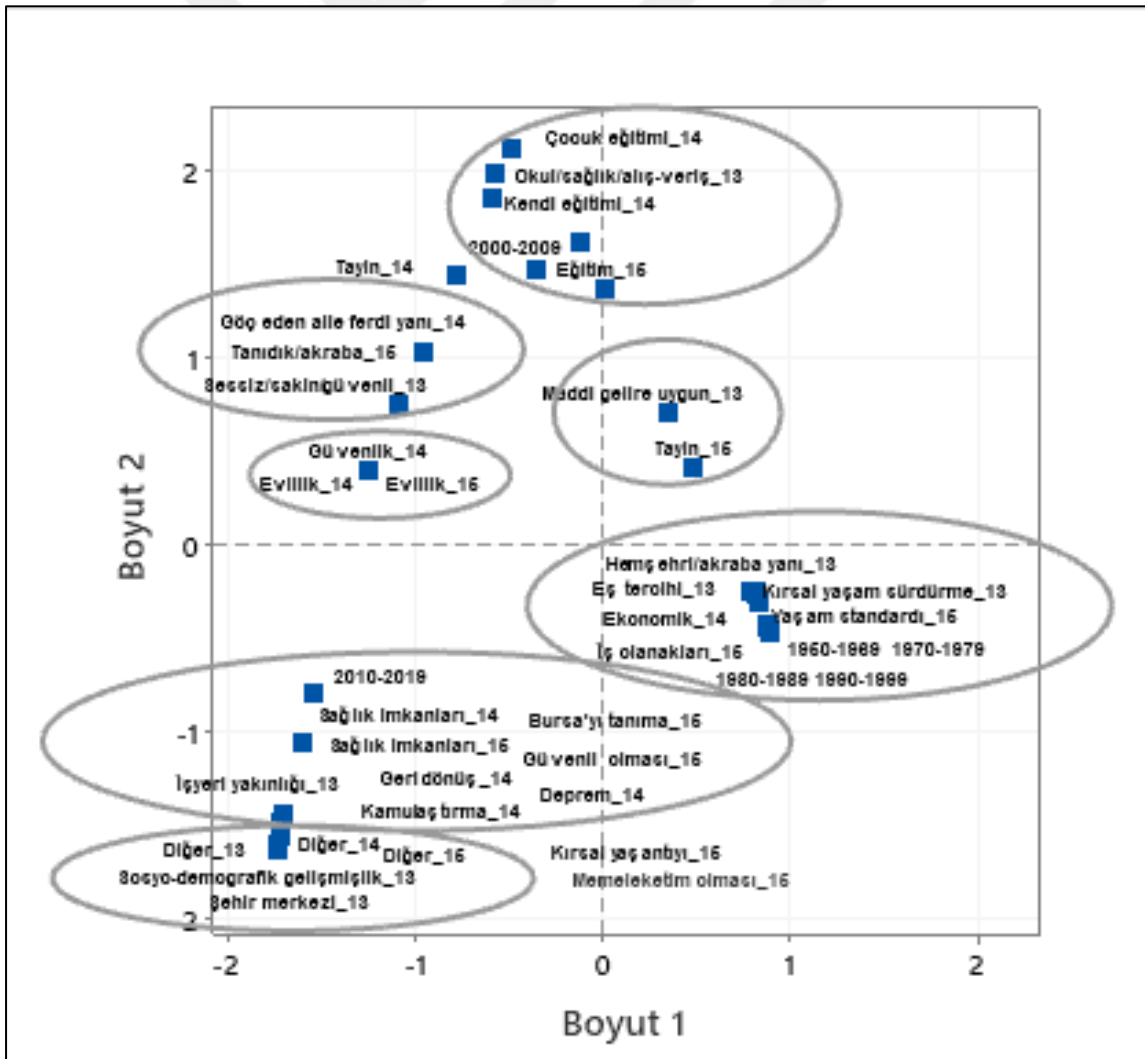
Kendilerinin ya da çocuklarının eğitimini devam ettirmek veya daha iyi eğitim almasını sağlamak amacıyla göç eden katılımcıların Bursa'yı tercih etmelerinde, ilin sunduğu eğitim ve iş imkânlarının çokluğu ve çeşitliliğinin etkili olduğu izlenmektedir. Ayrıca bu katılımcıların ikamet tercihinde okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişimi olan mahalleleri tercih ettikleri görülmekle birlikte bu eğilimlerin 2000-2009 döneminde artış gösterdiği belirlenmiştir.

Bursa'yı daha önce göç eden aile ferdinin yanında olmayı istemesi nedeniyle tercih eden katılımcıların, göç etme nedenlerinde daha önce göç etmiş olan aile fertlerinin yanında olma isteği ve ekonomik faktörlerin etkili olduğu, ikamet edecekleri mahallenin de sessiz, sakin ve güvenli bir alan olmasına dikkat ettikleri tespit edilmiştir.

Tayin nedeniyle göç eden katılımcıların ikamet yeri tercihinde ağırlıklı olarak oturdukları mahallenin iş yerlerine, okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişimi olması ve/veya hemşehri/akrabaları ile aynı mahalle olmasına dikkat ettikleri izlenmektedir.

2010-2019 döneminde yetersiz sağlık imkânları nedeniyle göç eden katılımcıların Bursa'yı tercih etmesinde ilin sağlık imkânları açısından sunduğu olanakların varlığı nedeniyle; yine aynı dönemde memleketlerine geri dönüş, kamulaştırma ve deprem nedeniyle göç eden katılımcıların ise Bursa'yı daha önceden tanımaları, sunduğu çeşitli iş imkânları ve tanıdık akraba varlığı nedeniyle tercih ettikleri görülmektedir. Ayrıca bahsi geçen katılımcıların ikamet yerlerini tercih ederken sakin ve güvenli bir yer olması, iş yerlerine yakın olması, maddi gelirlerine uygun olması ve hemşehri/akrabaları ile aynı mahalle olmasına dikkat ettikleri izlenmektedir.

Bursa'yı ya da mahalleyi sevmeye, deniz kenarında ya da büyük şehirde yaşama isteği vb. nedenlerle (diğer olarak ifade edilen) göç ettiklerini ve Bursa'yı tercih ettiklerini belirten katılımcılar ikamet yerlerini belirlerken mahallenin şehir merkezine yakın olması ya da sosyo-demografik açıdan gelişmiş bir mahalle olması eğiliminde olmuşlardır.

Şekil 77. Katılımcıların dönemlere göre göç neden ve sonucu ilişkisel MCA diyagramı

Tablo 42.

Katılımcıların siyasete yaklaşımlarının boyut sayısına göre açıklanan değişim, açıklama payı ve eklemeli pay

Boyutlar	Inertia (Değişim)	Açıklama Payı (%)	Eklemeli Pay (%)	Histogram
1	0,9453	0,1493	0,1493	*****
2	0,7449	0,1176	0,2669	*****
3	0,6335	0,1	0,3669	*****
4	0,6126	0,0967	0,4636	*****
5	0,5688	0,0898	0,5534	*****
6	0,4737	0,0748	0,6282	*****
7	0,419	0,0662	0,6944	*****
8	0,3333	0,0526	0,747	*****
9	0,3333	0,0526	0,7997	*****
10	0,3333	0,0526	0,8523	*****
11	0,266	0,042	0,8943	*****
12	0,248	0,0392	0,9335	*****
13	0,1499	0,0237	0,9571	****
14	0,098	0,0155	0,9726	***
15	0,0768	0,0121	0,9847	**
16	0,0468	0,0074	0,9921	*
17	0,0348	0,0055	0,9976	*
18	0,0124	0,002	0,9995	
19	0,0029	0,0005	1	
Toplam	6,3333			

Saha çalışmasından elde edilen bulgular çerçevesinde; katılımcıların siyasete ilgi düzeyleri (soru 21), parti tercihlerinde etkili olan faktörler (soru 22) ve kendilerini siyasal ideoloji olarak nasıl tanımladıkları (soru 23) arasındaki ilişkiselliği ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Yorumlanan yedi boyut değişimin %69,44'ünü açıklamaktadır (Tablo 42). Bu kapsamda değişkenlerin boyutlara göre katkıları incelendiğinde değişkenlerin en ağırlıklı olduğu boyutların (Tablo 43):

- Birinci boyutta en çok katkıyı siyasetle aktif olarak ilgilenilmesi yapmıştır. Sadece oy kullanılması katkı yapan diğer etkindir.
- İkinci boyutta en çok katkı siyasetle herhangi bir ilginin duyulmaması cevabından gelmiştir. Oy verilen partinin milletvekili adayları içerisinde hemşehrilerinin olması ve kendisini ideolojik olarak tanımlamayanlar katkı yapan diğer cevaplardır.

- Üçüncü boyutta en çok katkıyı yapanın oy verirken kişinin öncelikle kendi ekonomik durumunu önemsemesi cevabı yapmıştır. Ardından kişilerin oy verecekleri partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına dikkat etmesinin ve katılımcıların kendilerini Milliyetçi ve Demokrat olarak tanımlaması gelmektedir.
- Dördüncü boyutta en çok katkı, kendisini Sosyal Demokrat olarak tanımlayanlar cevabından gelmiştir. Parti tercihinde oy verilmek istenilen partinin şimdiye kadar yaptıkları icraatlara dikkat edilmesi ve kendisini Muhafazakâr olarak tanımlayanlar katkı yapan diğer etkenlerdir.
- Beşinci boyutta en çok katkı, kendisini Apolitik olarak tanımlayanlar cevabından olmuştur. Sonrasında ideolojik olarak kendisini Kemalist, Kürt Milliyetçisi ve İslamcı olarak tanımlayanlar gelmektedir.
- Altıncı boyutta en çok katkıyı yapanın kendisini Komünist, Sosyalist vb. ideolojik tanımlarla ifade eden ve az sayıda katılımcı tarafından belirtilmesi nedeniyle sol diğer şeklinde tek bir grupta toplanan cevapların olduğunu görmekle birlikte, oy vereceği partinin milletvekili adaylarına ve geleceğe yönelik vaatlerine dikkat edilmesi diğer katkı yapan etkenlerdir.
- Yedinci boyutta en çok katkıyı yapan kendisini Laik olarak tanımlayanlar olmuştur. Diğer katkı yapanların ise oy verirken oy vereceği partinin liderinin vizyonuna ve ülkenin ekonomik durumuna dikkat edilmesi olduğu görülmektedir.

Elde edilen analiz sonuçlarına göre dokuz adet küme tespit edilmiştir. Oluşan kümeler incelendiğinde:

Kendisini Milliyetçi, Demokrat, Sosyal Demokrat, Muhafazakâr, İslamcı olarak tanımlayanların ya da kendisini herhangi bir siyasal ideoloji içerisinde tanımlamak istemeyen katılımcıların, aktif olarak siyasetle ilgilenmeyip sadece oy kullandıkları ve oy verirken kendi ekonomik durumlarını, ülkenin ekonomik durumunu ve oy vermeyi düşündükleri partinin şimdiye kadar yaptığı icraatları dikkate alarak oy kullanma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Kendisini Kemalist ve Laik olarak tanımlayanların oy vermeyi tercih ettiği partinin felsefesi ve temel düşünce yapısı ile liderinin vizyonunu göz önünde bulundurarak oylarını kullanma eğiliminde oldukları gözlenmektedir.

Tablo 43.

Katılımcıların seçmen tercihlerinin her kategori için koordinat ve katkı değerleri

Değişken	Boyut 1		Boyut 2		Boyut 3		Boyut 4		Boyut 5		Boyut 6		Boyut 7	
	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı	Koordinat	Katkı
Sadece oy kullanıyorum	0,6117	0,0929	0,0512	0,0008	0,0108	0	0,008	0	0,0049	0	0,0036	0	-0,0108	0,0001
Siyasetle aktif olarak ilgileniyorum	-1,4068	0,1933	-0,5082	0,032	-0,0684	0,0007	-0,2016	0,0061	-0,0064	0	-0,1126	0,0025	0,0259	0,0001
Siyasetle herhangi bir ilgim yok	-2,1374	0,0309	5,4613	0,2558	0,5916	0,0035	2,6169	0,0714	-0,0876	0,0001	1,4938	0,0301	0,0241	0
Kendi ekonomik durumum	0,7318	0,0155	0,2138	0,0017	-2,3181	0,2318	0,3671	0,006	2,0163	0,1952	-0,0098	0	0,1732	0,002
Partinin felsefesi	0,7312	0,0359	0,2059	0,0036	-0,8668	0,0753	-0,0635	0,0004	-1,5153	0,2561	0,0004	0	-0,3407	0,0176
Ülkenin ekonomik durumu	0,7225	0,0428	0,1667	0,0029	0,8456	0,0875	-0,3243	0,0133	0,1356	0,0025	-0,0217	0,0001	1,0769	0,2147
Liderinin vizyonu	0,6422	0,0196	0,0533	0,0002	1,1342	0,0913	-0,1822	0,0024	0,7492	0,0444	0,0102	0	-1,5713	0,2648
Şimdiye kadar yapılan icraatlar	-0,8465	0,0504	-1,209	0,1306	0,1736	0,0032	1,2904	0,1808	-0,0969	0,0011	0,0529	0,0004	0,0877	0,0012
Milletvekili adayları	-1,634	0,0268	-0,7677	0,0075	-0,4746	0,0034	-2,564	0,1017	0,1343	0,0003	4,0887	0,3343	-0,0186	0
Geleceğe yönelik vaatler vs.	-1,7652	0,1322	0,6975	0,0262	-0,2098	0,0028	-1,2107	0,0959	0,064	0,0003	-1,2642	0,1353	-0,047	0,0002
Milletvekili adayları içerisinde hemşehrim olması	-2,1949	0,0202	6,4351	0,2204	0,7915	0,0039	3,6123	0,0845	-0,1309	0,0001	2,4979	0,0522	0,0548	0
Apolitik	0,7318	0,0066	0,2147	0,0007	-2,5627	0,1211	0,4477	0,0038	2,8606	0,168	-0,0147	0	0,6318	0,0111
Demokrat	0,7316	0,0178	0,2114	0,0019	-1,7511	0,1525	0,1889	0,0018	0,344	0,0066	-0,0025	0	-0,3749	0,0106
Kürt Milliyetçisi	0,7315	0,0029	0,2082	0,0003	-0,9507	0,0072	-0,0662	0	-2,1377	0,0407	0,0094	0	-1,3677	0,0226
İslamcı	0,7315	0,0014	0,2082	0,0001	-0,9507	0,0035	-0,0662	0	-2,1377	0,0195	0,0094	0	-1,3677	0,0108
Kemalist	0,7315	0,0104	0,2082	0,0011	-0,9507	0,0261	-0,0662	0,0001	-2,1377	0,1469	0,0094	0	-1,3677	0,0816
Laik	0,7289	0,0272	0,1908	0,0024	0,0953	0,0007	-0,2374	0,0045	-0,8526	0,0619	-0,0194	0	1,6658	0,321
Milliyetçi	0,7073	0,0485	0,1356	0,0023	1,0937	0,1731	-0,302	0,0136	0,5851	0,0552	-0,0093	0	-0,4343	0,0413
Muhafazakâr	-0,7955	0,0481	-1,1644	0,1307	0,1992	0,0045	1,2155	0,1732	-0,0657	0,0005	0,0975	0,0014	0,0085	0
Sol diğer	-1,6564	0,0064	-1,0333	0,0032	-0,6031	0,0013	-3,3006	0,0392	0,181	0,0001	9,4428	0,4147	0,0284	0
Sosyal Demokrat	-1,7127	0,0902	-0,0984	0,0004	-0,3714	0,0063	-2,0281	0,1952	0,1027	0,0005	-0,573	0,0202	-0,0587	0,0002
Tanımlama yapmak istemiyor	-1,892	0,0801	2,4849	0,1753	0,121	0,0005	0,4099	0,0058	-0,0049	0	-0,4419	0,0087	-0,01	0

Partinin şimdikiye kadar yaptığı icraatlara en fazla dikkat ederek oy tercihini şekillendirme eğiliminde olanların Muhafazakâr ideolojide olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların kendilerini tanımlarlarken en fazla Milliyetçi ve Muhafazakâr olarak tanımladıkları bilinmektedir. Bu noktada kendisini bu şekilde tanımlayanların oy tercihini yoğun olarak ülkenin ekonomisine ve oy vermeyi düşündükleri partinin şimdikiye kadar yaptığı icraatlara bakarak şekillendirdikleri tespit edilmiştir.

Partinin geleceğe yönelik vaatlerine bakarak oy tercihini şekillendiren katılımcılar kendilerini ağırlıklı olarak Milliyetçi ya da Muhafazakâr olarak tanımlama eğilimindedirler.

Siyasetle ilgili herhangi bir bilgisinin olmadığını ve oy da kullanmadığını ifade eden katılımcıların aynı zamanda Apolitik eğilim sergilediği izlenmektedir.

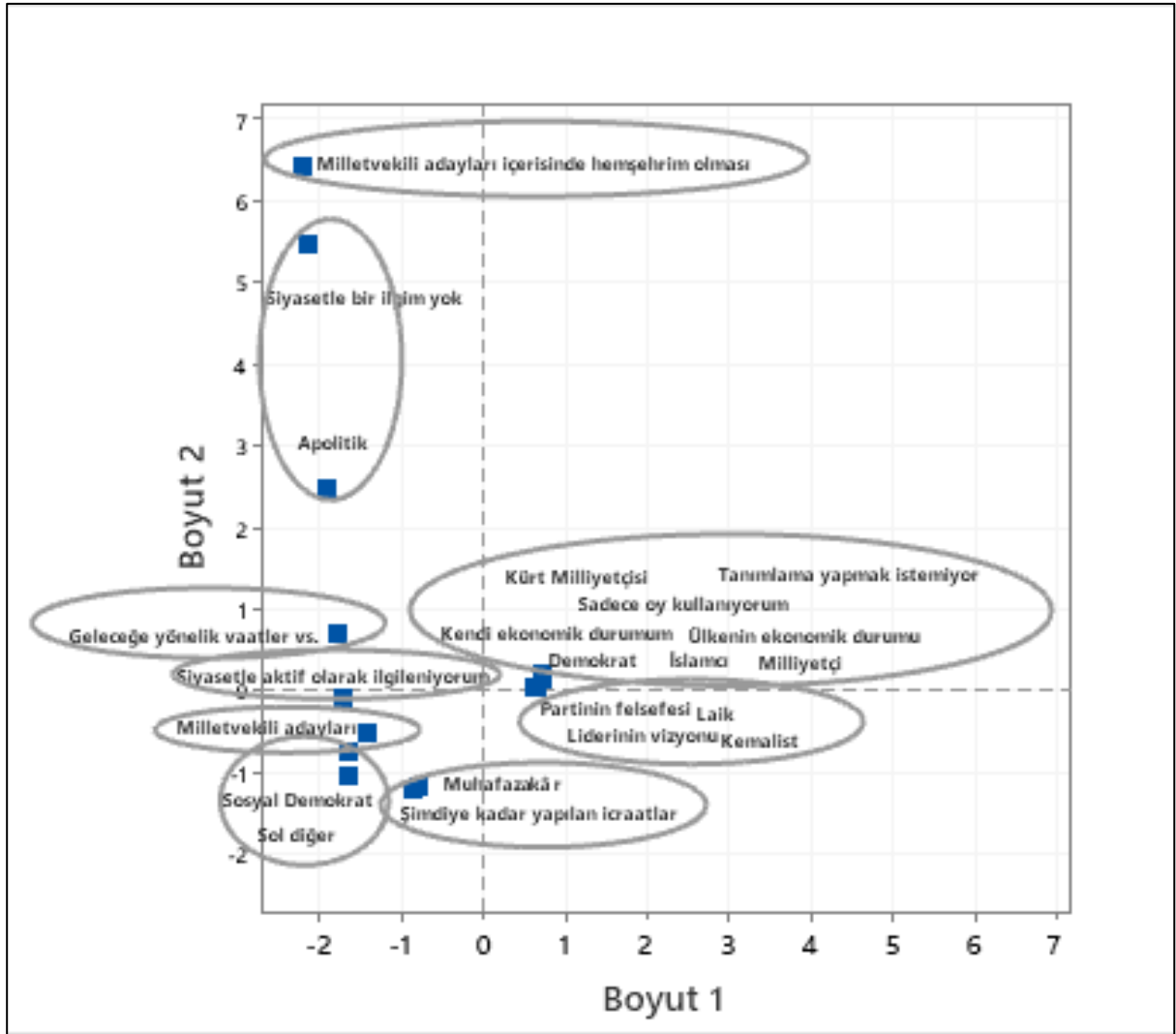
Milletvekili adayları içerisinde hemşerisi olup olmadığına bakarak oy tercihini şekillendiren katılımcıların ağırlıklı olarak Muhafazakâr ideolojide; partinin milletvekili adaylarına bakarak oy tercihini şekillendiren katılımcıların ise ağırlıklı olarak Laik, Milliyetçi ve Muhafazakâr olarak kendisini tanımlama eğiliminde oldukları görülmektedir.

Kendisini komünist, sosyalist vb. ideolojik tanımlarla ifade eden ve az sayıda katılımcı tarafından belirtilmesi nedeniyle sol diğer şekilde tek bir grupta oluşturulan kümede ifade edenlerle, Sosyal Demokrat olarak ifade edenler oy tercihini yoğun olarak ülkenin ekonomisine ve oy vermeyi düşündükleri partinin şimdikiye kadar yaptığı icraatlara ve felsefesine bakarak şekillendirme eğilimindedirler.

Siyasetle aktif olduğunu belirten; miting, kongre vb. etkinliklere katılan, çevresindeki kişileri siyasal düşüncesi çerçevesinde şekillendirmek isteyen ve oy verdiği partinin üyesi olan ve/veya bu partide aktif olarak görev alan kişilerin, oy vereceği partiyi belirlerken o partinin ülkenin ekonomisine, oy vermeyi düşündükleri partinin şimdikiye kadar yaptığı icraatlara, felsefesine, liderinin vizyonuna ve geleceğe yönelik vaat ve projelerine bakarak karar verme eğiliminde olduğu izlenmektedir (Şekil 78).

Katılımcıların göç etmiş olmaktan dolayı memnuniyet durumlarına göre kendilerini tanımladıkları siyasal ideolojilerine bakıldığında, memnuniyet durumuna göre ideolojiler arası farkların olduğu görülmektedir. Memnun olmayan katılımcılar solda yer alan ideolojiler

içerisinde tanımlama eğilimindeyken; memnun olduğunu belirten katılımcıların sağda yer alan ideolojiler içerisinde tanımlama eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 44).

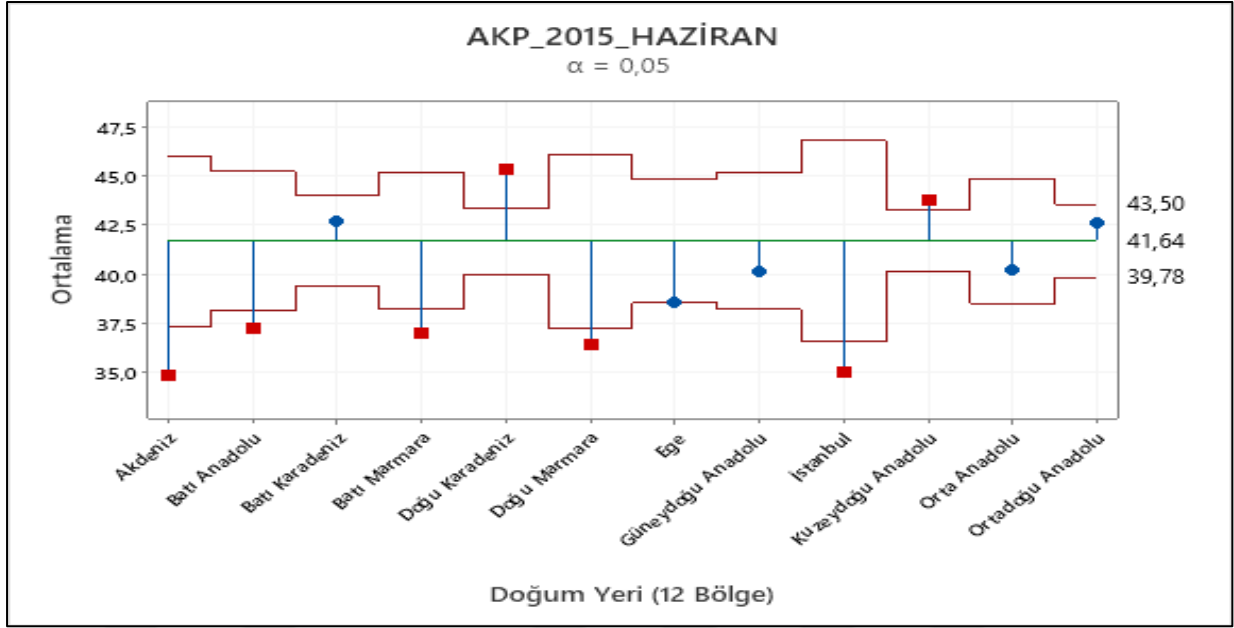

Şekil 78. Katılımcıların seçmen tercihlerinde etkili olan faktörlerin MCA diyagramı

Tablo 44.

Katılımcıların memnuniyet ve ideolojileri arasındaki ilişkisellik (%)

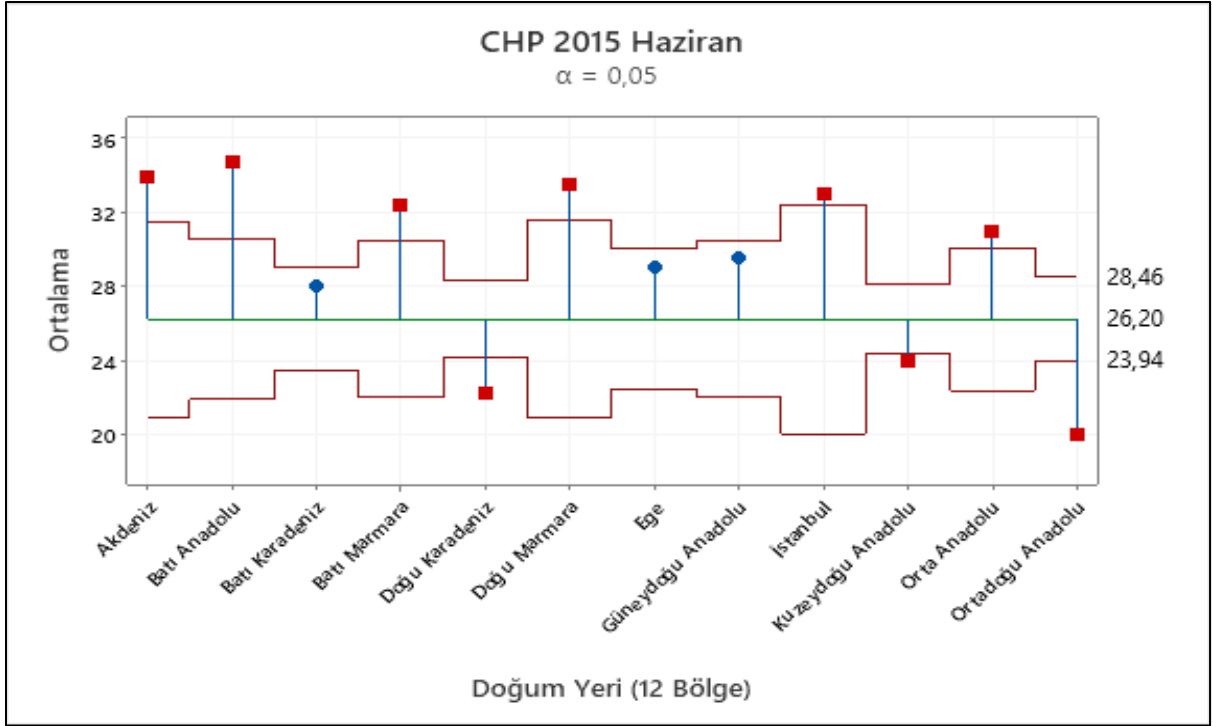
Siyasal İdeoloji	Göç Etmiş Olmaktan Memnun Olmayanlar	Göç Etmiş Olmaktan Memnun Olanlar	Siyasal İdeoloji	Memnun Olmayanlar	Memnun Olanlar
Apolitik	2,26	4	Sol diğer	0,9	0,5
Tanımlama yapmak istemeyenler	6,33	5,58	Sosyal Demokrat	16,29	7,91
Demokrat	14,48	9,16	İslamcı	0	1
Kürt Milliyetçisi	4,07	1,17	Milliyetçi	19,91	30,81
Kemalist	8,6	5,25	Muhafazakâr	14,48	24,73
Laik	14,93	13,91			

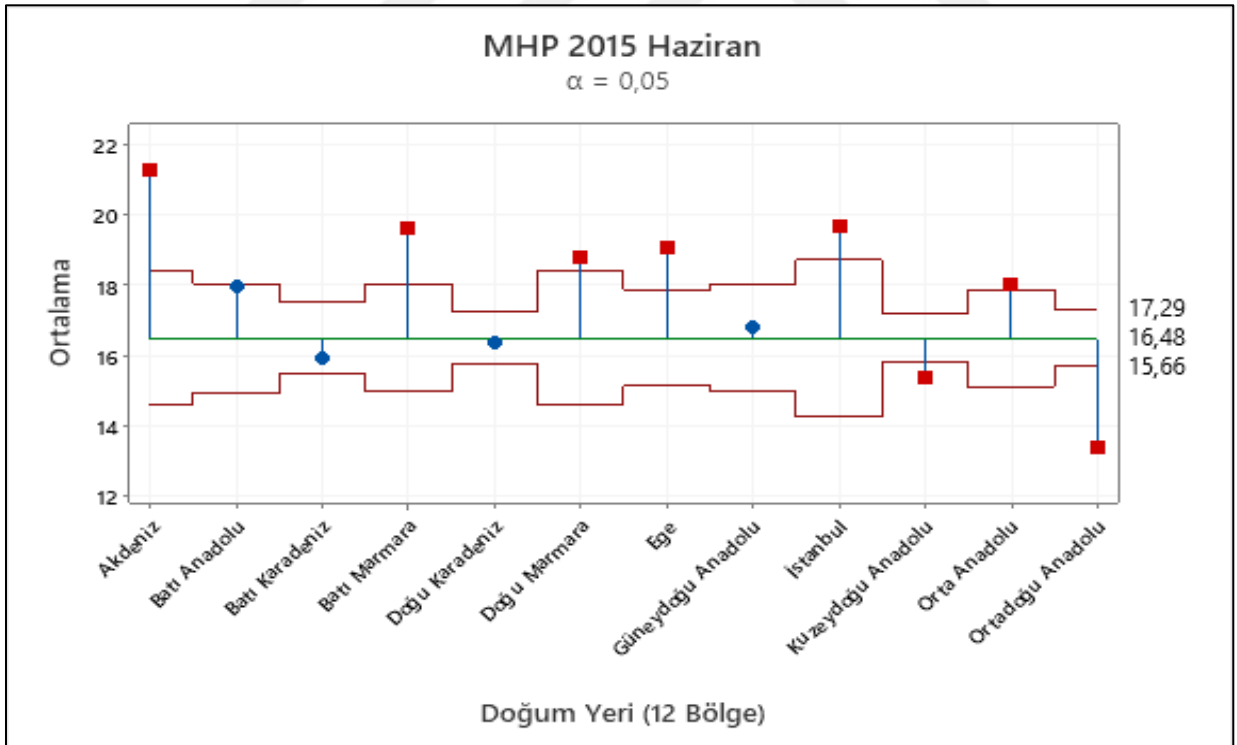
Şekil 79. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde AK Parti'nin 2015 Haziran seçimlerinde aldığı oy ve katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişkinin ANOM diyagramı

Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde meclise giren patilerin Haziran 2015'te aldıkları oy oranları ile katılımcıların doğum yerleri (İBBS 12 Bölge) arasındaki ilişkiselliği görebilmek için ANOM yönteminden faydalanılmıştır. Analiz kapsamında Haziran 2015 yılına ait seçim verilerine göre modellemenin yapılmasındaki amaç, saha çalışmasının yapıldığı tarihe en yakın seçim sonuçlarının kullanılmak istenmesidir. Kasım seçimlerinde ülkede konektöründe yaşanan gelişmelere bağlı olarak seçmen, Haziran seçimlerine göre daha fazla etki altında kalarak oy kullanmıştır. Bu nedenle de analiz kapsamında Haziran seçimlerinin kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

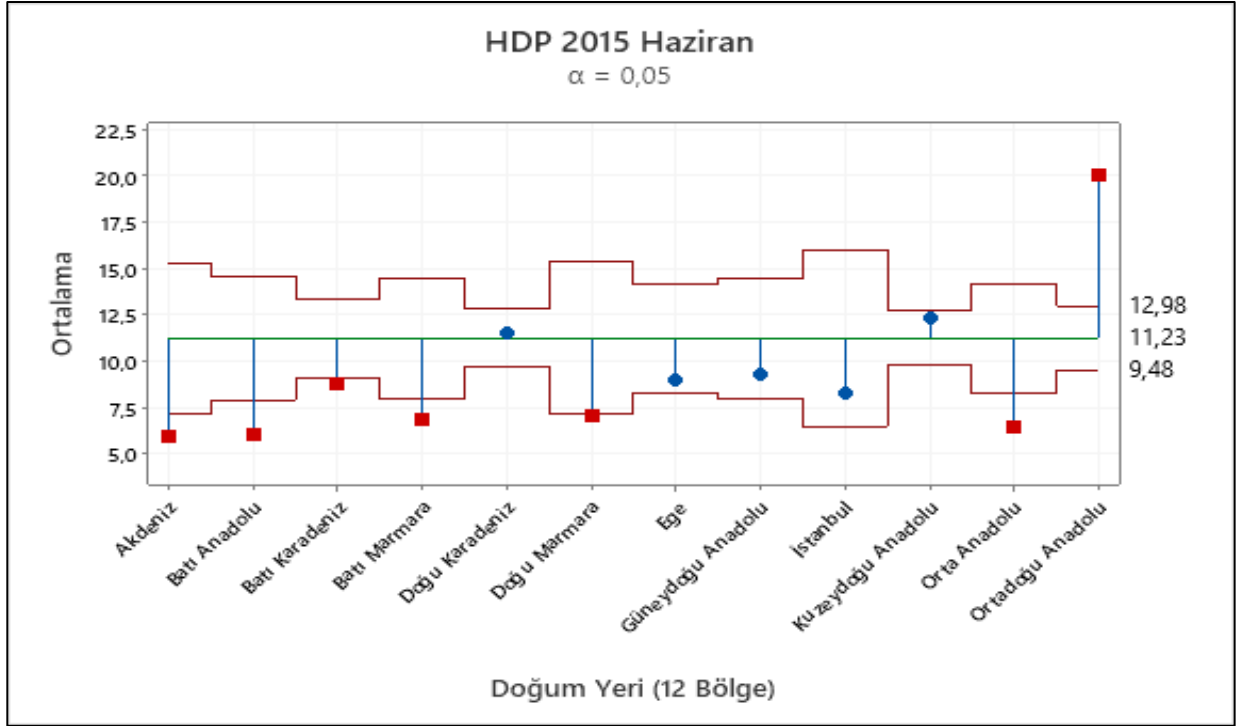
- Doğu Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu göçmelerin yoğun olduğu mahallelerde 2015 Haziran seçimlerinde AK Parti'nin saha çalışması yapılan 36 mahalledeki ortalamasının üzerinde oy aldığı gözlenmiştir. Akdeniz, Batı Anadolu, Batı Marmara, Doğu Marmara ve İstanbullu katılımcıların yoğun olduğu mahallelerde ise ortalamasının altında oy aldığı tespit edilmiştir (Şekil 79).
- 2015 Haziran seçimlerinde CHP'nin 36 mahallede ortalamasının üzerinde oy aldığı mahallelerde Akdeniz, Batı Anadolu, Batı Marmara, Doğu Marmara, İstanbul ve Orta Anadolu göçmelerin yoğun olduğu; Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu göçmenlerin yoğun olduğu mahallelerde ise ortalamasının altında oy aldığı gözlenmektedir (Şekil 80).

Şekil 80 Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde CHP'nin 2015 Haziran seçimlerinde aldığı oy ve katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişkinin ANOM diyagramı

Şekil 81. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde MHP'nin 2015 Haziran seçimlerinde aldığı oy ve katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişkinin ANOM diyagramı

Şekil 82. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde HDP'nin 2015 Haziran seçimlerinde aldığı oy ve katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişkinin ANOM diyagram

- Akdeniz, Batı Marmara, Doğu Marmara, Ege, İstanbul ve Orta Anadolu katılımcıların yoğun olduğu mahallelerde 2015 Haziran seçimlerinde MHP'nin 36 mahallede ortalamasının üzerinde; Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu göçmelerin yoğun olduğu mahallelerde ise ortalamasının altında oy aldığı belirlenmiştir (Şekil 81).
- 2015 Haziran seçimlerinde HDP'nin 36 mahallede ortalamasının üzerinde oy aldığı mahallelerde Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu göçmelerin yoğun olduğu gözlenmektedir. Akdeniz, Batı Anadolu, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Doğu Marmara ve Orta Anadolu göçmenlerin yoğun olduğu mahallelerde ise ortalamasının altında oy aldığı tespit edilmiştir (Şekil 82).

Bursa'ya aşamalı olarak göç eden katılımcıların oranı %29,15'tir. Aşamalı göçlerde İstanbul (%7,3), Ankara (%2,8) ve İzmir (%2,7) illeri başta gelmekte olup, göç edilen diğer illerin oranı %1'in altında kalmıştır. Görüldüğü üzere bu katılımcılar ağırlıklı olarak gelişmiş üç büyük ili tercih etmişlerdir. Aşamalı olarak göç eden katılımcıların ağırlıklı olarak İstanbul (%12,44), Batı Anadolu (%12,44), Doğu Karadeniz (%11,40), Kuzeydoğu Anadolu (%11,40) ve Batı Karadeniz (%10,36) doğumlular olduğu görülmüştür. İstanbul ve Batı Anadolu katılımcılar komşu illere ya da gelişmiş illere yönelirken, Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu'dan göçler ise ağırlıklı olarak gelişmiş ve batıda bulunan illere yönelmiştir.

Tablo 45.

Katılımcıların geldikleri yere göre (son göç ettiği il) kendisini siyasi ideoloji olarak nasıl tanımladıkları

Geldiği Yer		Kendisini siyasi olarak herhangi bir ideolojide konumlandırmayanlar		Kendisini siyasi olarak sol ideolojide konumlandıranlar					Kendisini siyasi olarak sağ ideolojide konumlandıranlar			Toplam	
		Apolitik	Tanımlama yapmak istemiyor	Demokrat	Kürt Milliyetçisi	Kemalist	Laik	Sol diğer	Sosyal Demokrat	İslamcı	Milliyetçi		Muhafazakâr
İstanbul	f	3	7	10	2	18	39	1	19	0	46	25	170*
	%	1,76	4,12	5,88	1,18	10,59	22,94	0,59	11,18	0,00	27,06	14,71	100
Batı Marmara	f	4	16	6	0	9	23	2	12	1	18	21	112*
	%	3,57	14,29	5,36	0,00	8,04	20,54	1,79	10,71	0,89	16,07	18,75	100
Ege	f	4	19	17	3	7	33	3	20	2	41	26	175*
	%	2,29	10,86	9,71	1,71	4,00	18,86	1,71	11,43	1,14	23,43	14,86	100
Doğu Marmara	f	4	4	7	1	6	19	1	8	1	36	21	108*
	%	3,70	3,70	6,48	0,93	5,56	17,59	0,93	7,41	0,93	33,33	19,44	100
Batı Anadolu	f	5	4	15	0	12	29	1	8	1	36	19	130*
	%	3,85	3,08	11,54	0,00	9,23	22,31	0,77	6,15	0,77	27,69	14,62	100
Akdeniz	f	9	8	8	2	7	11	2	9	1	30	11	98*
	%	9,18	8,16	8,16	2,04	7,14	11,22	2,04	9,18	1,02	30,61	11,22	100
Orta Anadolu	f	0	7	5	0	0	6	0	4	0	22	24	68*
	%	0,00	10,29	7,35	0,00	0,00	8,82	0,00	5,88	0,00	32,35	35,29	100
Batı Karadeniz	f	3	12	10	0	10	16	1	9	0	59	40	160*
	%	1,88	7,50	6,25	0,00	6,25	10,00	0,63	5,63	0,00	36,88	25,00	100
Doğu Karadeniz	f	13	17	24	0	12	29	1	26	1	94	64	281*
	%	4,63	6,05	8,54	0,00	4,27	10,32	0,36	9,25	0,36	33,45	22,78	100
Kuzeydoğu Anadolu	f	5	15	35	9	11	31	0	15	4	82	66	273*
	%	1,83	5,49	12,82	3,30	4,03	11,36	0,00	5,49	1,47	30,04	24,18	100
Ortadoğu Anadolu	f	9	3	29	8	8	19	0	28	2	43	71	220*
	%	4,09	1,36	13,18	3,64	3,64	8,64	0,00	12,73	0,91	19,55	32,27	100
Güneydoğu Anadolu	f	6	6	12	3	3	17	0	6	1	8	16	78*
	%	7,69	7,69	15,38	3,85	3,85	21,79	0,00	7,69	1,28	10,26	20,51	100

* Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir. Dağılımlar bu örneklem sayıları üzerinden yapılmıştır.

Tablo 46.

Katılımcıların doğum yerine göre kendisini siyasi ideoloji olarak nasıl tanımladıkları

Doğum Yeri		Kendisini siyasi olarak herhangi bir ideolojide konumlandırmayanlar		Kendisini siyasi olarak sol ideolojide konumlandıranlar						Kendisini siyasi olarak sağ ideolojide konumlandıranlar			Toplam
		Apolitik	Tanımlama yapmak istemiyor	Demokrat	Kürt Milliyetçisi	Kemalist	Laik	Sol diğer	Sosyal Demokrat	İslamcı	Milliyetçi	Muhafazakâr	
İstanbul	f	1	5	4	1	9	15	0	7	0	2	7	51*
	%	1,96	9,80	7,84	1,96	17,65	29,41	0,00	13,73	0,00	3,92	13,73	100
Batı Marmara	f	3	17	5	0	6	19	3	11	1	18	14	97*
	%	3,09	17,53	5,15	0,00	6,19	19,59	3,09	11,34	1,03	18,56	14,43	100
Ege	f	0	9	12	1	8	30	2	14	0	20	32	128*
	%	0,00	7,03	9,38	0,78	6,25	23,44	1,56	10,94	0,00	15,63	25,00	100
Doğu Marmara	f	2	2	8	0	9	21	0	6	0	15	17	80*
	%	2,50	2,50	10,00	0,00	11,25	26,25	0,00	7,50	0,00	18,75	21,25	100
Batı Anadolu	f	4	3	12	0	10	20	2	8	1	15	28	103*
	%	3,88	2,91	11,65	0,00	9,71	19,42	1,94	7,77	0,97	14,56	27,18	100
Akdeniz	f	8	6	3	0	5	10	1	5	0	5	18	61*
	%	13,11	9,84	4,92	0,00	8,20	16,39	1,64	8,20	0,00	8,20	29,51	100
Orta Anadolu	f	4	6	9	0	5	17	0	8	0	27	36	112*
	%	3,57	5,36	8,04	0,00	4,46	15,18	0,00	7,14	0,00	24,11	32,14	100
Batı Karadeniz	f	5	14	11	0	10	21	1	14	1	38	73	188*
	%	2,66	7,45	5,85	0,00	5,32	11,17	0,53	7,45	0,53	20,21	38,83	100
Doğu Karadeniz	f	13	24	29	2	15	35	1	30	1	75	115	340*
	%	3,82	7,06	8,53	0,59	4,41	10,29	0,29	8,82	0,29	22,06	33,82	100
Kuzeydoğu Anadolu	f	6	17	40	10	16	43	2	25	6	82	112	359*
	%	1,67	4,74	11,14	2,79	4,46	11,98	0,56	6,96	1,67	22,84	31,20	100
Ortadoğu Anadolu	f	12	8	36	10	9	29	0	32	3	83	53	275*
	%	4,36	2,91	13,09	3,64	3,27	10,55	0,00	11,64	1,09	30,18	19,27	100
Güneydoğu Anadolu	f	7	7	9	4	1	12	0	4	1	24	10	79*
	%	8,86	8,86	11,39	5,06	1,27	15,19	0,00	5,06	1,27	30,38	12,66	100

* Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir. Dağılımlar bu örneklem sayıları üzerinden yapılmıştır.

Bölgeler, doğum yerine ve gelinen yere göre incelendiğinde önemli bulgular tespit edilmiştir. Gelinen yere göre İstanbul'da Milliyetçilik (%27,06) ve ardından Laik (%22,94) gelmektedir (Tablo 45). İdeolojileri doğum yeri İstanbul olanlar özelinde incelediğimizde, Laik (%29,41) olduğunu belirtenlerin oranı daha fazlayken, ardından Kemalistler (%17,65) gelmektedir (Tablo 46). Doğum yerlerinden İstanbul'a göç etmiş ve kendisini Milliyetçi olarak tanımlayanlar, ağırlıklı olarak Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu doğumludur. Bu kapsamda bireylerin göç ettikleri yerin değil; özellikle yaşamlarının uzun süresinin geçtiği ve yetiştirildiği kültürel ve siyasal ortamın geleneklerine yönelimlerinin yüksek olduğu gözlenmektedir. Özellikle İstanbul'a diğer illerden göç etmiş katılımcıların, ideolojik görüşlerinin doğum yerlerinin ağırlıklı siyasal ideolojileri ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Doğum yeri ve gelinen yer açısından ideolojik olarak bölgeler arası oluşan diğer farklar, İstanbul kadar ilgi çekici olmamakla birlikte, oluşan farkların Milliyetçilik ve Muhafazakârlık ekseninde oluştuğu gözlenmektedir. Bu bulguların ışığında ağırlıklı olarak batı bölgelerine aşamalı olarak göç edenlerin yoğunlukla kendisini Muhafazakâr ve Milliyetçi olarak tanımlama eğiliminde olup, ideolojilerini Bursa'ya da taşıdıkları anlaşılmaktadır.

İç göç, seçmen tercihleri ve seçim sonuçları arasında ilişkiselliğin belirlenmesi için CTM'den faydalanılmıştır. Sınıflandırma ile ilgili problemlerin çözümü için kullanılan analizde, bağımlı değişken olarak katılımcıların ikamet ettikleri ilçeler değişkeni kullanılırken; bağımsız değişken olarak Haziran 2015'te meclise giren partilerin saha çalışması yapılan mahallelerde aldıkları oy oranları ile katılımcıların seçmen tercihleri, köken bölge, demografik özellik ve göç aşamalarına yönelik elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu bağımsız değişkenler kullanılarak mahallelere göre partilerin oy oranları ile ilişkisi analiz tarafından belirlenmiştir. Ayrıca bu analiz her partinin hitap ettiği iç göçle gelen seçmen özelliklerinin belirlenmesini de sağlamıştır.

Saha çalışması Bursa'nın yedi merkez ilçesini kapsamaktadır. Ancak alınan iç göç yoğunluğuna bağlı olarak ilçelere göre gerçekleştirilen anket sayısı farklılık göstermiştir. Bu kapsamda Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinde yapılan anket sayısı, toplam anketin %83,67'sini; Gemlik, Gürsu, Mudanya ve Kestel ilçelerinde ise %16,33'ünü oluşturmaktadır. Katılımcı oranının düşük olması nedeniyle bahsi geçen dört ilçe bu analiz kapsamında birleştirilerek 'Diğer ilçeler' şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 47.

Analizde kullanılan değişkenler

Veri Türü		Analizde Kullanılan Değişkenler	
Genel Seçim Sonuçları		AK Parti 2015 Haziran seçim sonucu (katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde)	
		CHP 2015 Haziran seçim sonucu (katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde)	
		MHP 2015 Haziran seçim sonucu (katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde)	
		HDP 2015 Haziran seçim sonucu (katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde)	
Saha Çalışması Kapsamında Elde Edilen Veriler	Demografik Özellikler	Medeni durum (s 2)	
		Yaş grupları (s 3'ten üretilmiştir)	
		Katılımcıların eğitim düzeyi (s 5'ten üretilmiştir)	
		Katılımcıların ekonomik düzeyi (s 7'den üretilmiştir)	
		Katılımcıların aile tipi (s 8 ve s9'dan üretilmiştir)	
	Köken Bölge	Katılımcıların doğum yerleri (İBBS 12 Bölge) (s 4)	
		Katılımcıların kütükleri ile doğum yerleri aynı mı (s 4'ten üretilmiştir)	
	Göç	Daha önce göç edilip edilmediği (s 10)	
		Katılımcıların göç ettikleri dönem (s 11)	
	Siyasi Tercih	Katılımcıların siyasete ilgi düzeyleri (s 21)	
		Katılımcıların parti tercihlerinde etkili olan faktörler (s 22)	
		Katılımcıların siyasal ideolojileri (s 23)	
		Göç ettikten sonra siyasal katılım (s 29)	
		Oy vermede etki (s 30)	
		İfade özgürlüğü (s 31)	
		Terörle mücadele (s 32)	
Kadınlara pozitif ayrımcılık (s 33)			

2015 Haziran seçim sonuçlarına göre AK Parti, CHP, MHP ve HDP için ayrı analizler yapılmıştır. Ancak her analizin kendi içerisindeki kırılımlarına bağlı olarak, farklı değişkenlerin analizde ön plana çıktığı görülmektedir. Analiz kapsamında kullanılan değişkenler Tablo 47'de yer almaktadır. Her parti için gerçekleştirilen Sınıflama Ağacı yöntemine göre; ağaç yapısından yararlanılarak yapılacak olan tahminlerdeki doğruluk derecesi¹⁰ AK Parti için %65,0, CHP için %67,2, MHP için 68,1 ve HDP için %72,6 olarak belirlenmiştir.

Tablo 48.

Ağaç modellerindeki düğümlerin risk değerleri ve standart hatası

Parti	Örnek	Tahmin	Standart Hata	Parti	Örnek	Tahmin	Standart Hata
AK Parti	Eğitim	0,268	0,013	MHP	Eğitim	0,227	0,013
	Test	0,350	0,023		Test	0,319	0,021
CHP	Eğitim	0,270	0,013	HDP	Eğitim	0,265	0,013
	Test	0,328	0,023		Test	0,274	0,021

¹⁰ Modelin tahmin gücünü ifade etmektedir. Örneğin AK Parti için geliştirilen model toplam örnekleminin %65'i için geçerli olup, yine toplam örneklemin %65'ini açıklayabildiğini/genellenebileceğini göstermektedir.

Eğitim ve test veri grupları üzerinden oluşturulan ağaçlar birlikte değerlendirildiğinde genel olarak bir uyumun olduğu görülmektedir (Tablo 48). Dolayısıyla elde edilen sonuçlar dikkate alınan değişkenler için güvenilir ve genelleştirilebilir sonuçlar olarak kabul edilebilir.

AK Parti

AK Parti için yapılan analize baktığımızda, analize giren değişkenler arasında; doğum yeri (İBBS 12 Bölge), eğitim ve ekonomik düzeyi, medeni durumu, aile tipi, ideolojisi, siyasete ilgi düzeyi, katılımcıların parti tercihlerinde etkili olan faktörlerden kişinin öncelikle kendi ekonomik durumuna bakması, oy verilecek partinin terörle mücadeledeki kararlığı ve aile içerisindeki bireylerin birbirlerinin hangi partiye oy vereceği üzerindeki etkisinin kullanıldığı görülmektedir (şekil 83).

Analizde katılımcıların ikamet ettikleri ilçeler, o alanlarda AK Parti'nin aldığı oy oranına göre dokuza bölünmektedir. İlk ayırım AK Parti'nin %24,4'n altında oy aldığı alanlar zeresindedir. Bu alanları değerlendirirken; eğitim düzeyi ve kişinin parti tercihlerinde ekonomik durumunun etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Nilüfer ilçesinde yoğunlaşmaktadır. AK Parti'nin %24,4'n altında oy aldığı düğüm, eğitim düzeyine göre ikiye ayrılmaktadır. Yüksek düzey eğitlimliler Nilüfer'de yoğunlaşırken, orta ve düşük düzey eğitlimliler ağırlıkla Nilüfer ve Osmangazi'de ikamet etmektedirler. Orta ve düşük düzey eğitlimliler parti tercihlerinde ekonomik durumlarına dikkat edip etmediklerine göre de ikiye ayrılmaktadırlar. Ekonomik durumlarına dikkat edenlerin Nilüfer, dikkat etmeyenlerin ise Osmangazi de ağırlık kazandıkları gözlenmektedir.

İkinci ayırım AK Parti'nin %24,4-%31,2 arasında oy aldığı alanlar zeresindedir. Bu alanları değerlendirirken; doğum yeri ve eğitim düzeyinin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar diğer ilçeler olarak ifade edilen alanlarda oluşmaktadır. Bu düğüm, doğum yerine göre (İBBS 12 Bölge); Batı Anadolu, Doğu Karadeniz, Batı Marmara, Orta Anadolu, Doğu Marmara (12. düğüm) ve Ege, Batı Karadeniz, Akdeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İstanbul (13. düğüm) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Her iki düğümün de diğer ilçelerde yoğunlaştığı görülmektedir. 11. düğümün son olarak eğitim üzerinden ayırma uğradığı, orta ve yüksek düzey eğitlimlilerin diğer ilçelerde, düşük düzey eğitlimlilerin ise Osmangazi ilçesinde yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Üçüncü ve dördüncü ayrımlar AK Parti'nin %31,2-%34,4 ve %34,4-%38,5 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Üçüncü ayırım Nilüfer'de, dördüncü ayırım ise Osmangazi'de yoğunlaşmaktadır. Ancak bu ayrımlar için alt kırılımların olmadığı görülmektedir.

Beşinci ayırım AK Parti'nin %38,5-%43,4 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; doğum yeri, aile içerisindeki bireylerin birbirlerine seçmen davranışları açısından etkilemesi ve medeni durumun etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Doğum yerine göre (İBBS 12 Bölge); Batı Anadolu, Batı Marmara, Güneydoğu Anadolu, İstanbul, Doğu Marmara (14. düğüm), Ege, Doğu Karadeniz, Orta Anadolu (15. düğüm), Batı Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, (16. düğüm), Akdeniz, Ortadoğu Anadolu (17. düğüm) olmak üzere dörde ayrılmıştır. 14. düğüm diğer ilçeler, 16. düğümüne Osmangazi'de ve 15. ve 17. düğümlerin de Yıldırım'da yoğunlaştığı görülmektedir. 15. düğümün son olarak aile içerisindeki bireylerin birbirlerinin seçmen davranışlarını etkileyip etkilemedikleri üzerinden ayrıma uğradığı, etkilemediğini belirtenlerin Yıldırım'da, etkilemediğini belirtenlerin ise diğer ilçelerde yoğunlaştığı belirlenmiştir. 16. düğümün de medeni durum üzerinden ikiye ayrıldığı, bekâr ve evli katılımcıların ağırlıklı olarak Osmangazi'de ikamet etikleri belirlenmiştir.

Altıncı ayırım AK Parti'nin %43,4-%45,3 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Ancak bu ayrımlar için alt kırılımların olmadığı görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi'de yoğunlaşmaktadır.

Yedinci ayırım AK Parti'nin %45,3-%48,9 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; aile ipi ve oy verilecek olan partinin terör ile mücadeledeki kararlılığının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Yıldırım ilçesinde yoğunlaşmaktadır. Bu düğüm aile tipine göre; Çekirdek aile (1-3 çocuk), geleneksel aile (18. düğüm), çekirdek aile (4+ çocuk) (19. düğüm), tek kişi (19. düğüm) olmak üzere üçe ayrılmıştır. Her üç düğümün de Yıldırım'da yoğunlaştığı görülmektedir. 18. düğümün son olarak oy verilecek olan partinin terör ile mücadeledeki kararlılığının önemli olup olmaması üzerinden ayrıma uğradığı ve her iki grubunda Yıldırım'da yoğunlaştığı görülmektedir.

Sekizinci ayırım AK Parti'nin %48,9-%55,0 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; siyasete ilgi düzeyi ve doğum yerinin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Yıldırım ve diğer ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Bu düğüm siyasete ilgi

düzeyine göre, aktif olarak ilgilenenler ve sadece oy verenler ile hiç ilgisi olmayanlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Aktif olarak ilgilenenler diğer ilçelerde, sadece oy verenler ile hiç ilgisi olmayanlar ise ağırlıklı olarak Yıldırım'da ikamet etmektedirler. Sadece oy verenler ile hiç ilgisi olmayanların son olarak doğum yerine göre (İBBS 12 Bölge), Batı Anadolu, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Orta Anadolu (36. düğüm), Ege, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu (37. düğüm), Doğu Karadeniz, İstanbul, Doğu Marmara (38. düğüm) olmak üzere üçe ayrılmıştır. 36. ve 37 düğümlerin Yıldırım'da, 38. düğümün Yıldırım ve diğer ilçelerde yoğunlaştığı görülmektedir.

Dokuzuncu ayırım AK Parti'nin %55,0 ve üzerinde oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; ekonomik seviyeye ve kişinin siyasi olarak kendisini nasıl tanımladığının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanların Yıldırım ve Osmangazi ilçelerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Ekonomik seviyeye göre ikiye ayrılmıştır. Düşük ve orta düzey ekonomiye sahip olanların Yıldırım'da, yüksek düzey ekonomiye sahip olanların ise diğer ilçelerde ağırlık kazandıkları gözlenmektedir. Düşük ve orta düzey ekonomiye sahip olanlar, ideolojiye göre üçe ayrılmıştır. Kendisini Demokrat, Muhafazakâr, Apolitik, Sosyal Demokrat ve İslamcı olarak tanımlayanlar ağırlıklı olarak Yıldırım ve Osmangazi'de, Laik, Milliyetçi ve Kürt Milliyetçisi olarak tanımlayanların Yıldırım'da, tanımlama yapmak istemeyen ve Kemalist olduğunu belirtenlerin de diğer ilçelerde yoğunlaştıkları gözlenmektedir.

CHP

CHP'nin için yapılan analize baktığımızda, analize giren değişkenler arasında; katılımcıların kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları, doğum yeri (İBBS 12 Bölge), eğitim ve ekonomik düzeyi, medeni durumu, aile tipi, katılımcıların kökenleri ile doğum yerlerinin aynı olup olmaması, Bursa'ya göç etmeden önce farklı bir ilde göç edilip edilmemesi, ideolojisi, siyasete ilgi düzeyleri, göç sonrası siyasi katılım durumlarının değişip değişmediği, katılımcıların parti tercihlerinde etkili olan faktörlerden lider vizyonunun etkisi, kişinin öncelikle kendi ekonomik durumuna bakması ve partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlarının etkisinin kullanıldığı görülmektedir (Şekil 84).

Analizde katılımcıların ikamet ettikleri ilçeler, o alanlarda CHP'nin aldığı oy oranına göre 10'a bölünmektedir. İlk ayırım CHP'nin %8,2'nin altında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu

alanları değerlendirirken; ideoloji ve oy verilmesi düşünülen parti liderinin vizyonunun etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Yıldırım ilçesinde yoğunlaşmaktadır. CHP'nin %8,2'nin altında oy aldığı düğüm, ideolojiye göre ikiye ayrılmaktadır. Demokrat, Muhafazakâr, Sosyal Demokrat, Kürt Milliyetçisi (11. düğüm), Laik, Milliyetçi, Apolitik (12. düğüm), Kemalist, tanımlama yapmak istemeyenler (13. düğüm) şeklinde üçe ayrılmıştır. 11. düğümün Yıldırım, 12. ve 13. düğümün ise diğer ilçelerde yoğunlaştığı görülmektedir. 11. düğümün seçmen tercihleri açısından parti liderinin vizyonunun etkili olup olmadığı üzerinden ayrıma uğradığı, etkilediğini ve etkilemediğini belirten her iki grubun da Yıldırım'da yoğunlaştığı belirlenmiştir. 12. düğümün de katılımcıların göç sonrasında siyasal katılım yönündeki değişimleri üzerinden kırılmaya uğramıştır. Değiştiğini belirten katılımcılar diğer ilçelerde yoğunlaşırken, değişmediğini belirten katılımcıların Osmangazi ilçesinde yoğunlaştığı gözlenmektedir.

İkinci ayırım CHP'nin %8,2-%10,8 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Yıldırım ilçesinde yoğunlaşmaktadır. Ancak bu alanlar için alt kırılımların olmadığı görülmektedir.

Üçüncü ayırım CHP'nin %10,8-%18,5 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; doğum yerinin ve ekonomik seviyenin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi ilçesinde yoğunlaşmaktadır. Bu düğüm doğum yerine göre (İBBS 12 Bölge); Batı Anadolu, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Orta Anadolu (14. düğüm), Ege, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Doğu Marmara, Güneydoğu Anadolu, İstanbul (15. düğüm), Doğu Karadeniz, Akdeniz (16. düğüm) olmak üzere üçe ayrılmıştır. 14. ve 15. düğümlerin Osmangazi'de, 16. düğümün diğer ilçelerde yoğunlaştığı görülmektedir. 14. düğüm son olarak ailenin ekonomik seviyesine göre ikiye bölünmüştür. Bu grupta yer alan yüksek ve orta düzey ekonomiye sahip katılımcılar ağırlıklı olarak Osmangazi'de ikamet ederken, düşük düzey ekonomiye sahip olanların Yıldırım ve Osmangazi ilçelerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir.

Dördüncü ayırım CHP'nin %18,5-%20,9 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; siyasete ilgi düzeyine ve ekonomik seviyesinin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanların Yıldırım ve diğer ilçelerde yoğunlaştığı izlenmektedir. Siyasete ilgi düzeyine göre aktif olarak ilgilenenler ile sadece oy kullananlar ve hiç ilgilenmediğini belirtenler şeklinde ikiye ayrılmıştır. Aktif olarak ilgilenenler diğer ilçelerde, diğer grubun ise Yıldırım ilçesinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Aktif olarak ilgilenmediğini

belirtenler son olarak ekonomik seviyelerine göre kırıma uğramışlardır. Buna göre yüksek, orta ve düşük düzey ekonomiye sahip olanların Yıldırım'da yoğunlaştığı gözlenmektedir.

Beşinci ayırım CHP'nin %20,9-%25,1 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; katılımcının göç sürecinin aşamalı olup olmadığının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bursa'ya göç etmeden önce farklı bir ile göç eden ve etmeyenlerin oluşturduğu iki grubunda ağırlıklı olarak Osmangazi'de ikamet ettiği izlenmektedir.

Altıncı ayırım CHP'nin %25,1-%26,2 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; ekonomik seviyenin ve göç deneyiminin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanların Nilüfer ve Yıldırım yoğunlaştığı izlenmektedir. Ekonomik seviyeye göre üç ayırım oluşmuştur. Buna göre Orta düzeyde ekonomiye sahip olanlar Yıldırım ve Nilüfer'de, düşük düzeydeki katılımcıların Yıldırım'da, yüksek düzeydeki katılımcılar ise Nilüfer'de ağırlık kazanmaktadır. Orta düzey ekonomiye sahip olan grubun son ayırımı, kütük ve doğum yeri arasındaki fark üzerinden gerçekleşmiştir. Aynı olmadığını belirtenlerin Nilüfer'de, aynı olduğunu belirtenlerin ise ağırlıklı olarak Yıldırım'da ikamet ettiği gözlenmektedir.

Yedinci ayırım CHP'nin %26,2-%30,1 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; kütük ve doğum yeri arasındaki farka bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanların Osmangazi ve diğer ilçelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Kütük ve doğum yeri arasındaki farka göre ikiye ayrılmıştır. Aynı olmadığını belirtenlerin Osmangazi'de, aynı olduğunu belirtenlerin ise Osmangazi ve diğer ilçelerde yoğunlaştığı gözlenmektedir.

Sekizinci ayırım CHP'nin %30,1-%37,5 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; ideoloji ve kişinin parti tercihlerinde ekonomik durumunun etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Nilüfer ilçesinde yoğunlaşmaktadır. Bu grup ideolojiye göre kırılma uğrayarak, Demokrat, Muhafazakâr, Milliyetçi, Sosyal Demokrat, Apolitik (26. düğüm), Laik, Kemalist, tanımlama yapmak istemeyenler (27. düğüm) şeklinde ikiye ayrılmıştır. Her ikisinin de Nilüfer'de yoğunlaştığı görülmektedir. Birinci düğüm son olarak seçmen tercihleri açısından kişinin seçmen davranışlarında ekonomik durumunun etkisi üzerinden ayrıma uğradığı, etkilediğini belirtenlerin Nilüfer ve Osmangazi'de, etkilemediğini ise Nilüferde yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Dokuzuncu ayırım CHP'nin %37,5-%49,1 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; oy verilmesi düşünülen partinin şimdiye kadar ki icraatlarının, göç sonrası siyasi katılım durumlarının değişip değişmediği ve eğitim düzeyinin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar diğer ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Parti tercihlerinde oy verilmesi düşünülen partinin şimdiye kadar ki icraatlarının etkisi ikiye bölünmüştür. Etkilenmediğini belirtenler diğer ilçelerde etkilediğini belirtenler ise diğer ilçeler ve Osmangazi'de yoğunlaşmışlardır. Etkilemediğini belirtenler son olarak göç sonrası siyasi katılım durumlarının değişip değişmediği üzerinden kırılmaya uğramıştır. Değiştiğini ve değişmediğini belirten her iki düğüm de diğer ilçelerde ağırlık kazanmıştır. Partinin icraatlarına baktıklarımı belirtenlerin ise eğitim düzeyleri üzerinden kırılmaya uğradığı, her iki düğümde yer alan düşük, orta ve yüksek düzey eğitime sahip grupların Osmangazi ve diğer ilçelerde yoğunlaştıkları izlenmektedir.

Onuncu ayırım CHP'nin %49,1 ve üzerinde oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; eğitim düzeyi ile kütük ve doğum yeri arasındaki farka bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Nilüfer ilçesinde yoğunlaşmaktadır. Eğitim düzeyine göre kırılmaya uğrayarak, düşük ve orta düzey eğitimlilerin Nilüfer ve Osmangazi'de, yüksek düzey eğitimlilerin ise Nilüfer'de yoğunlaştıkları görülmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olanlar kütük ve doğum yeri arasındaki farka göre ikiye ayrılmıştır. Her iki grubun da Nilüfer'de yoğunlaştığı gözlenmektedir.

MHP

MHP'nin için yapılan analize baktığımızda, analize giren değişkenler arasında; katılımcıların kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları, doğum yeri (İBBS 12 Bölge), eğitim ve ekonomik düzeyi, medeni durumu, Bursa'ya göç etmeden önce farklı bir ile göç edilip edilmemesi, ideolojisi, göç sonrası siyasi katılım durumlarının değişip değişmediği, kişinin öncelikle kendi ekonomik durumuna bakması, partinin milletvekili adayları ve şimdiye kadar yaptığı icraatlarının etkisinin kullanıldığı görülmektedir (Şekil 85).

Analizde katılımcıların ikamet ettikleri ilçeler, o alanlarda MHP'nin aldığı oy oranına göre 10'a bölünmektedir. İlk ayırım MHP'nin %9,4'ün altında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanlar Yıldırım ilçesinde yoğunlaşmaktadır. Ancak bu alanlar için al kırılımların olmadığı görülmektedir.

İkinci ayırım MHP'nin %9,4-%11,6 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; doğum yerinin ve oy verilmesi düşünülen partinin şimdiye kadar ki icraatlarının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi ve Yıldırım ilçesinde yoğunlaşmaktadır. Bu düğüm doğum yerine göre (İBBS 12 Bölge); Batı Anadolu, Batı Karadeniz, Batı Marmara, (11. düğüm); Ege, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu (12. düğüm), Kuzeydoğu Anadolu (13. düğüm) olmak üzere üçe ayrılmıştır. 11. ve 13. düğümlerin Osmangazi'de, 12. düğümün Yıldırım'da yoğunlaştığı görülmektedir. 13. düğüm son olarak verilmesi düşünülen partinin şimdiye kadar ki icraatlarının etkisine göre ikiye bölünmüştür. Etkilemediğini ve etkilemediğini belirtenlerin Osmangazi'de yoğunlaştığı gözlenmektedir.

Üçüncü ayırım MHP'nin %11,6-%13,4 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; oy verilmesi düşünülen partinin şimdiye kadar ki icraatlarının, göç sürecinin aşamalı olup olmadığının ve göç sonrası siyasi katılım durumlarının değişip değişmediğinin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi'de yoğunlaşmaktadır. Parti tercihlerinde partinin şimdiye kadar ki icraatlarının etkisi ikiye bölünmüştür. Etkilenmediğini ve etkilediğini belirtenler Osmangazi'de yoğunlaşmışlardır. Etkilemediğini belirtenler Bursa'ya aşamalı olarak göç edip etmedikleri üzerinden kırılmaya uğramıştır. Hayır cevabını verenler Osmangazi'de, aşamalı olarak göç ettiğini belirtenler ise Osmangazi ve diğer ilçelerde ağırlık kazanmaktadır. Parti tercihlerinde partinin şimdiye kadar ki icraatlarına baktığın belirtenlerde, göç sonrası siyasi katılım durumlarının değişip değişmediği üzerinden kırılmaya uğramıştır. Değiştiğini ve değişmediğini belirten her iki düğüm de Osmangazi'de ağırlık kazanmıştır.

Dördüncü ayırım MHP'nin %13,4-%15,6 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; ekonomik duruma, partinin milletvekili adaylarına ve eğitim düzeyinin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Yıldırım ve diğer ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Ailenin ekonomik seviyesine göre ikiye bölünmüştür. Bu grupta yer alan orta ve düşük düzey ekonomiye sahip katılımcılar ağırlıklı olarak Yıldırım'da ikamet ederken, yüksek düzey ekonomiye sahip olanların Osmangazi ve diğer ilçelerde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Orta ve düşük düzey ekonomik seviyeye üzerinden partinin milletvekili adaylarına göre iki ayırım daha oluşmuştur. Oy vereceği partiyi tercih ederken partinin milletvekili adaylarına dikkat etmediğini belirtenler Yıldırım'da, dikkat ettiklerini belirtenler ise diğer ilçelerde ağırlık kazanmıştır. Yüksek düzey ekonomik seviyeye üzerinden eğitim

düzeyine göre iki ayırım daha oluşmuştur. Orta düzey eğitlimlilerin diğer ilçelerde, yüksek ve orta düzey eğitlimlilerin de Osmangazi ve diğer ilçelerde yoğunlaştığı izlenmektedir.

Beşinci ayırım MHP'nin %15,6-%17,2 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; ekonomik durumun etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi'de yoğunlaşmaktadır. Ekonomik seviyeye göre ikiye bölünmüştür. Bu grupta yer alan düşük, orta ve yüksek düzey ekonomiye sahip katılımcıların ağırlıklı olarak Osmangazi'de ikamet ettikleri gözlenmektedir.

Altıncı ayırım MHP'nin %17,2-%17,6 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; kişinin parti tercihlerinde ekonomik durumunun ve göç sürecinin aşamalı olup olmadığının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi'de yoğunlaşmaktadır. Ekonomik durumunun etkisine göre ikiye bölünmüştür. Ekonomik durumuna dikkat ettiğini ve etmediğini belirtenlerin Osmangazi'de yoğunlaştıkları görülmektedir. Dikkat etmediklerini belirtenler, göç sürecinin aşamalı olup olmadığına göre kırılmaya uğramıştır. Bursa'ya göç etmeden önce farklı bir ile göç eden ve etmeyenlerin oluşturduğu iki grubunda ağırlıklı olarak Osmangazi'de ikamet ettiği izlenmektedir.

Yedinci ayırım MHP'nin %17,6-%18,6 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; ideolojiye, doğum yerine ve göç sürecinin aşamalı olup olmadığının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Nilüfer'de yoğunlaşmaktadır. Bu grup ideolojiye göre kırılma uğrayarak, Demokrat, Sosyal Demokrat (22. düğüm), Laik, Kemalist, tanımlama yapmaktan istemeyenler, Milliyetçi (23. düğüm), Muhafazakâr, Apolitik (24. düğüm) şeklinde üçe ayrılmıştır. 22. ve 24. düğümler Yıldırım'da, 23. düğüm de Nilüfer'de ağırlık kazanmaktadır. 22. düğüm doğum yerine göre (İBBS 12 Bölge); Batı Anadolu, Batı Karadeniz, Akdeniz (44. düğüm), Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İstanbul, Orta Anadolu (45. düğüm) ikiye ayrılmıştır. 44. düğüm Nilüfer'de ağırlık kazanırken, 45. Düğüm Yıldırım'da yoğunlaşmaktadır. 23. düğüm de son olarak sürecinin aşamalı olup olmadığına göre kırılmaya uğramıştır. Bursa'ya göç etmeden önce farklı bir ile göç eden ve etmeyenlerin oluşturduğu iki grubunda ağırlıklı olarak Nilüfer'de ikamet ettiği izlenmektedir.

Sekizinci ayırım MHP'nin %18,6-%19,0 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; medeni duruma, eğitim düzeyine ve oy verilmesi düşünülen partinin

şimdiye kadar ki icraatlarının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Nilüfer’de yoğunlaşmaktadır. Bu grup medeni duruma göre kırılma uğrayarak, bekâr ve evli katılımcıların ağırlıklı olarak Nilüfer’de ikamet etikleri belirlenmiştir. Bekârlar düğümü, eğitim düzeyine göre ikiye ayrılmaktadır. Düşük, orta ve yüksek düzey eğitime sahip katılımcıların ağırlıklı olarak Nilüfer’de ikamet ettikleri gözlenmektedir. Evliler düğümü, son olarak verilmesi düşünülen partinin şimdiye kadar ki icraatlarının etkisine göre ikiye bölünmüştür. Etkilemediğini belirtenlerin Nilüfer ve diğer ilçelerde, etkilediğini belirtenlerin ise Nilüfer’de yoğunlaştığı gözlenmektedir.

Dokuzuncu ayırım MHP’nin %19,0-%20,5 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; ideolojinin ve kişinin parti tercihlerinde ekonomik durumunun etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi’de yoğunlaşmaktadır. MHP’nin %19,0-%20,5 arasında oy aldığı alanlar, ideolojiye göre ikiye ayrılmaktadır. Demokrat, Laik, Muhafazakâr, Apolitik, Milliyetçi (27. düğüm), tanımlama yapmak istemeyenler, Sosyal Demokrat, Kürt Milliyetçisi (28. düğüm) şeklinde ikiye ayrılmıştır. 27. düğüm Osmangazi’de ağırlık kazanırken, 28. düğüm diğer ilçelerde yoğunlaşmaktadır. 27. düğüm son olarak seçmen tercihleri açısından kişinin seçmen davranışlarında ekonomik durumunun etkisi üzerinden kırılmıştır. Her iki grubun da Osmangazi’de yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Onuncu ayırım MHP’nin %20,5 ve üzerinde oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; doğum yerinin ve eğitim düzeyinin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Nilüfer’de yoğunlaşmaktadır. Bu düğüm doğum yerine göre (İBBS 12 Bölge); Batı Anadolu, Ege, Akdeniz, Batı Marmara, Doğu Marmara, İstanbul (29. düğüm), Doğu Karadeniz, (30. düğüm), Batı Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu (31. düğüm) olmak üzere üçe ayrılmıştır. 29. ve 31. düğümlerin Nilüfer’de, 30. düğümün diğer ilçelerde yoğunlaştığı görülmektedir. 31. düğüm son olarak eğitim seviyesine göre ikiye bölünmüştür. Orta ve düşük düzey eğitimlilerin Yıldırım, yüksek eğitimlilerin de Nilüfer’de yoğunlaştığı izlenmektedir.

HDP

HDP’nin için yapılan analize baktığımızda, analize giren değişkenler arasında; katılımcıların kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları, doğum yeri (İBBS 12 Bölge),

eđitim ve ekonomik dűzeyi, gűç edilen dűnem, ideolođisi, gűç sonrası siyasi katılım durumlarının deđiřip deđiřmediđi, siyasete ilgi dűzeyi, oy vereceđi partiyi belirlerken kiřinin ۆncelikle ۆlkenin ekonomik durumuna bakması, oy verilmesi dűřnűlen partinin kadınlara pozitif ayrıcalıkta bulunup bulunmaması ve řimdiye kadar yaptıđı icraatlarının etkisinin kullanıldıđı gűrűlmektedir (řekil 86).

Analizde katılımcıların ikamet ettikleri ilçeler, o alanlarda HDP'nin aldıđı oy oranına gűre 10'a bűlűnmektedir. İlk ayırım HDP'nin %1,8'in altında oy aldıđı alanlar ۆzerinedir. Bu alanları deđerlendirirken; dođum yerine ve gűç sonrası siyasi katılım durumlarının deđiřip deđiřmediđinin etkisine bakılmasının gerektiđi gűrűlmektedir. Bu alanlar Yıldırım ilçesinde yođunlařmaktadır. HDP'nin %1,8'in altında oy aldıđı dűđűm, dođum yerine gűre (İBBS 12 Bűlge); Batı Anadolu, Batı Karadeniz, Kuzeydođu Anadolu, Batı Marmara, Ortadođu Anadolu, Gűneydođu Anadolu, Dođu Marmara, Orta Anadolu, (11. dűđűm), Ege, Dođu Karadeniz, Akdeniz (12. dűđűm) olmak ۆzere ikiye ayrılmıřtır. 11. dűđűm Yıldırım ve Osmangazi'de, 12. dűđűm Yıldırım'da yođunlařmaktadır. 11. dűđűm, gűç sonrası siyasi katılım durumlarının deđiřip deđiřmediđi ۆzerinden kırılmaya uđramıřtır. Deđiřtiđini belirtenler Yıldırım'da yođunlařırken, deđiřmediđini belirtenlerin Osmangazi'de ađırlık kazanmıřtır.

İkinci ayırım HDP'nin %1,8-%4,0 arasında oy aldıđı alanlar ۆzerinedir. Bu alanları deđerlendirirken; siyasete ilgi dűzeyinin etkisine bakılmasının gerektiđi gűrűlmektedir. Bu alanlar diđer ilçelerde yođunlařmaktadır. Bu dűđűm siyasete ilgi dűzeyine gűre, aktif olarak ilgilenenler ve hiç ilgisi olmayanlar ile sadece oy verenler olmak ۆzere ikiye ayrılmıřtır. Aktif olarak ilgilenenler ile hiç ilgisi olmayanlar diđer ilçelerde, sadece oy verenler ise ađırlıklı olarak Yıldırım'da ve diđer ilçelerde ikamet etmektedirler.

Üçűncű ayırım HDP'nin %4,0-%4,9 arasında oy aldıđı alanlar ۆzerinedir. Bu alanları deđerlendirirken; eđitim dűzeyinin etkisine bakılmasının gerektiđi gűrűlmektedir. Bu alanlar Osmangazi'de yođunlařmaktadır. Bu dűđűm eđitim dűzeyine gűre, orta ve dűřűk dűzey eđitimliler ile yűksek dűzey eđitimliler olmak ۆzere ikiye ayrılmıřtır. Her iki dűđűmde yer alan dűřűk, orta ve yűksek dűzey eđitime sahip grupların Osmangazi'de yođunlařtıkları izlenmektedir.

Dűrdűncű ayırım HDP'nin %4,9-%5,5 arasında oy aldıđı alanlar ۆzerinedir. Bu alanları deđerlendirirken; ekonomik dűzeyinin ve kűtűk ve dođum yeri arasındaki farka bakılmasının gerektiđi gűrűlmektedir. Bu alanlar Nilűfer ve Osmangazi'de yođunlařmaktadır. Bu dűđűm

ekonomik düzeyine göre, orta, düşük ve yüksek düzey olmak üzere üçe ayrılmıştır. Orta ve yüksek düzey ekonomiye sahip olanlar Nilüfer’de, düşük düzey ekonomiye sahip olanların ise Yıldırım’da yoğunlaştığı görülmektedir. Orta düzey ekonomiye sahip olanlar kütük ve doğum yeri arasındaki farka göre ikiye ayrılmıştır. Farklı olmadığını belirtenler Nilüfer’de, farklılığın olduğunu belirtenler ise Osmangazi ve Nilüfer’de ağırlık kazanmıştır.

Beşinci ayırım HDP’nin %5,5-%6,1 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; oy vereceği partiyi belirlerken kişinin öncelikle ülkenin ekonomik durumuna ve partinin şimdiye kadar ki icraatlarının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Nilüfer’de yoğunlaşmaktadır. Bu düğüm kişinin öncelikle ülkenin ekonomik durumunu önemsemesine göre ikiye ayrılmıştır. Bu faktörü dikkate aldığını ve almadığını belirten katılımcılar Nilüfer’de ağırlık kazanmaktadır. Ülkenin ekonomik durumuna baktığını belirtenlerin, partinin şimdiye kadar ki icraatlarının etkisine bakılmasına göre de ikiye bölündüğü gözlenmektedir. Dikkat etmediğini belirtenler Nilüfer’de yoğunlaşırken, dikkat ettiğini belirtenlerin Nilüfer ve Osmangazi’de ağırlık kazandıkları izlenmektedir.

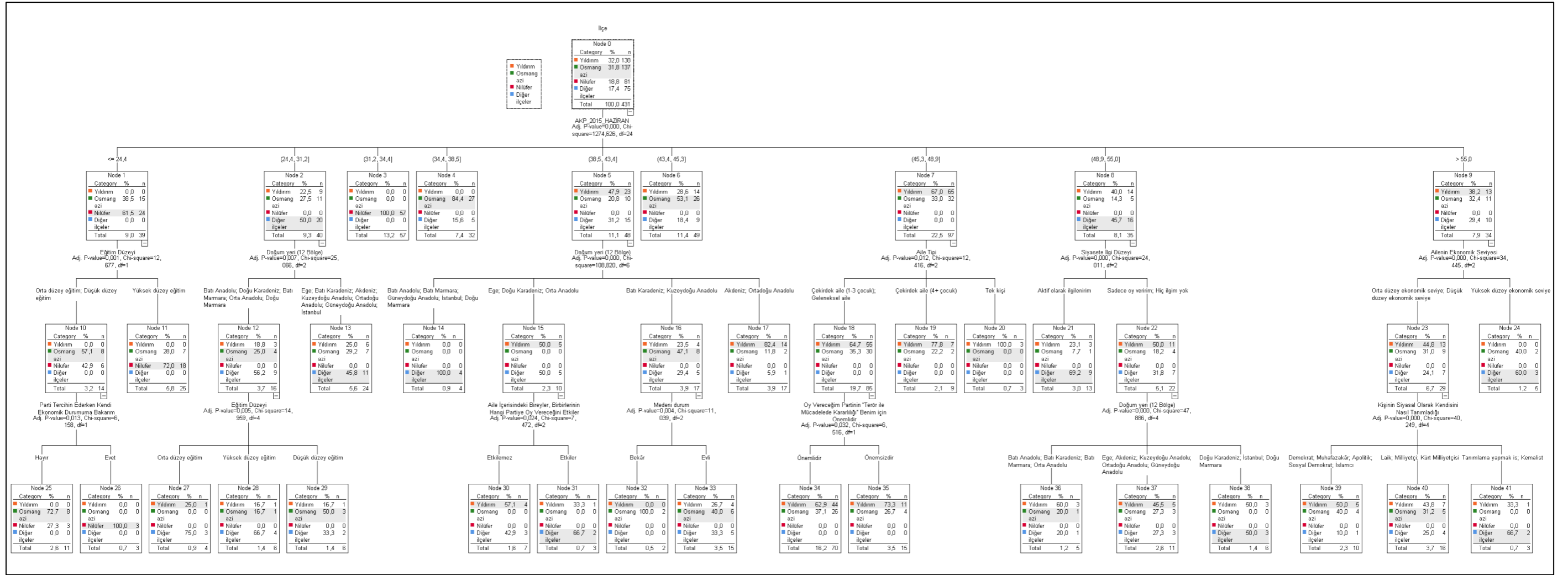
Altıncı ayırım HDP’nin %6,1-%7,4 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; eğitim düzeyi, ekonomik seviye ve göç edilen yılın etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi ve Nilüfer’de yoğunlaşmaktadır. Alan eğitim düzeyine göre ikiye ayrılmıştır. Orta ve düşük düzey eğitimliler Osmangazi’de, yüksek düzey eğitimliler Nilüfer’de yoğunlaşmışlardır. Orta ve düşük düzey eğitimliler, ekonomik seviyeye göre iki ayırım daha oluşmuştur. Buna göre orta, düşük ve yüksek düzey ekonomiye sahip olanlar Osmangazi’de yoğunlaşmıştır. Yüksek düzey eğitimliler de son olarak göç edilen yıla göre kırılma yaşamışlardır. 1970-1989 ve 2000-2009 yıllarında göç edenler Osmangazi’de, 1990-1999 ve 2010-2018 yıllarında göç edenler de Nilüfer’de yoğunlaşmaktadır.

Yedinci ayırım HDP’nin %7,4-%9,6 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; oy vereceği partiyi belirlerken kişinin öncelikle ülkenin ekonomik durumuna ve siyasete ilgi düzeyinin etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar diğer ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Bu düğüm kişinin öncelikle ülkenin ekonomik durumunu önemsemesine göre ikiye ayrılmıştır. Bu faktörü dikkate almadığını belirten katılımcılar diğer ilçelerde, dikkate aldığını belirten katılımcılar ise Yıldırım ve diğer ilçelerde ağırlık kazanmaktadır. Ülkenin ekonomik durumuna bakmadığını belirtenlerin, siyasete ilgi düzeylerine göre de ikiye bölündüğü gözlenmektedir aktif olarak ilgilenenler diğer ilçelerde, sadece oy verdiğini ve hiç ilgisi olmadığını belirtenlerin ise diğer ilçeler ve Yıldırım’da yoğunlaştığı izlenmektedir.

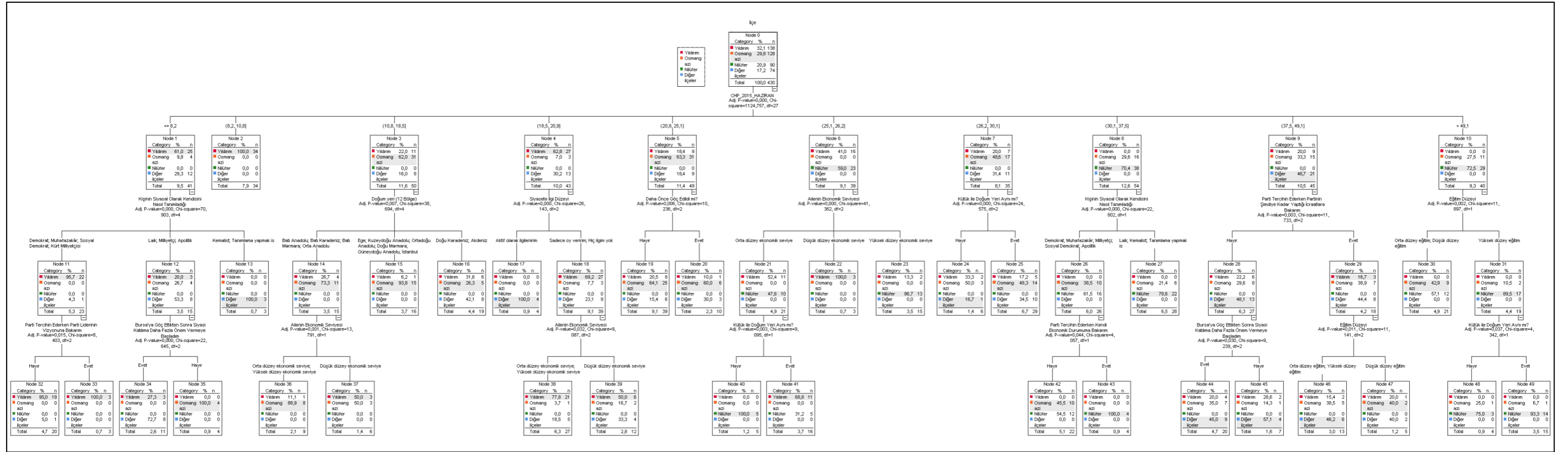
Sekizinci ayırım HDP'nin %9,6-%15,6 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; doğum yeri ve oy verilecek partinin kadınlara pozitif ayrıcalıkta bulunup bulunmamasının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi ve diğer ilçeler ve Yıldıırım'da yoğunlaşmaktadır. Bu düğüm, doğum yerine göre (İBBS 12 Bölge); Batı Anadolu, Ege, Doğu Karadeniz, Batı Marmara, Güneydoğu Anadolu, İstanbul (26. düğüm), Batı Karadeniz (27. düğüm), Kuzeydoğu Anadolu (28. düğüm), Orta Anadolu, Doğu Marmara, Ortadoğu Anadolu (29. düğüm) olmak üzere dörde ayrılmıştır. 26. Düğümün diğer ilçelerde, 27. düğümün Osmangazi'de, 28. düğümün Osmangazi ve Yıldıırım'da, 28. düğümün Yıldıırım ve diğer ilçelerde yoğunlaştığı görülmektedir. 26. düğümün son olarak oy verilecek partinin kadınlara pozitif ayrıcalıkta bulunup bulunmaması üzerinden ayrıma uğramıştır. Önemli olduğunu belirtenler diğer ilçelerde, önemsiz olduğunu belirtenler Yıldıırım ve diğer ilçelerde yoğunlaşmaktadır.

Dokuzuncu ayırım HDP'nin %15,6-%25,9 arasında oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanları değerlendirirken; ideoloji, eğitim düzeyi ve kişinin siyasi olarak kendisini nasıl tanımladığının etkisine bakılmasının gerektiği görülmektedir. Bu alanlar Osmangazi'de yoğunlaşmaktadır. İdeolojik olarak iki kırılmanın yaşandığı, kendisini Demokrat, Muhafazakâr (30. düğüm), Laik, tanımlama yapmak istemeyen, Kemalist, Milliyetçi, Apolitik, Sosyal Demokrat, Sol diğer, Kürt Milliyetçisi, İslamcı (31. düğüm) şeklinde bölündüğü görülmektedir. 30. düğüm Osmangazi ve Yıldıırım'da, 31. düğüm Osmangazi'de yoğunlaşmaktadır. 30. düğüm eğitim düzeyi üzerinden son bir kırılma yaşamıştır. Buna göre orta ve yüksek düzey eğitilmişler Osmangazi'de, düşük düzey eğitime sahip olanlar ise Yıldıırım'da yoğunlaşmıştır. 31. düğüm göç sonrası siyasi katılım durumlarının değişip değişmediği üzerinden kırılmaya uğramıştır. Her iki grubun da Osmangazi'de yoğunlaştığı belirlenmiştir.

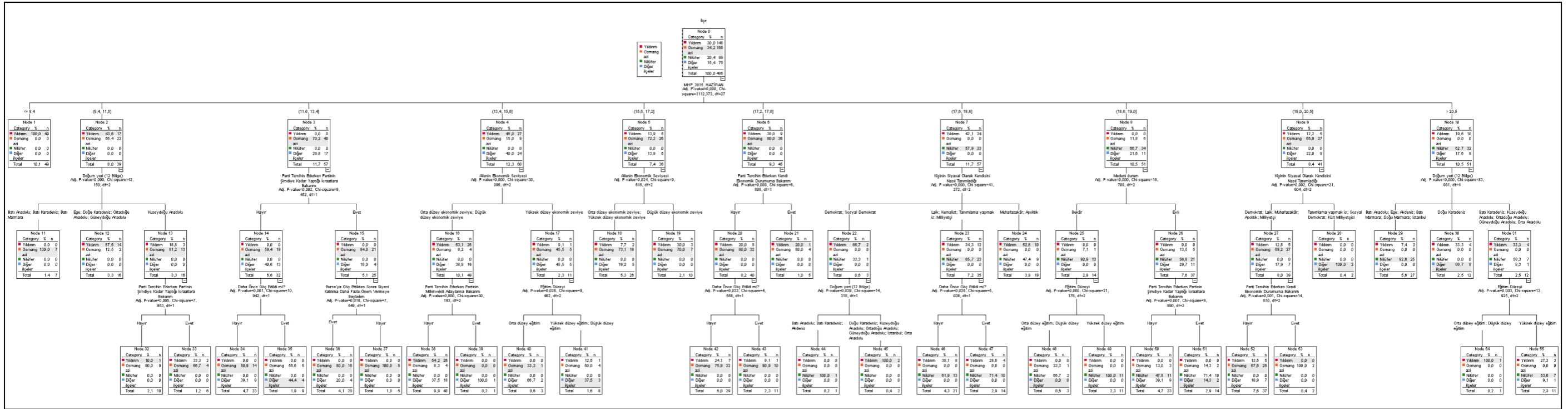
Onuncu ayırım HDP'nin %25,9 ve üzerinde oy aldığı alanlar üzerinedir. Bu alanlar Yıldıırım ilçesinde yoğunlaşmaktadır. Ancak bu alanlar için al kırılımlar bulunmamaktadır.

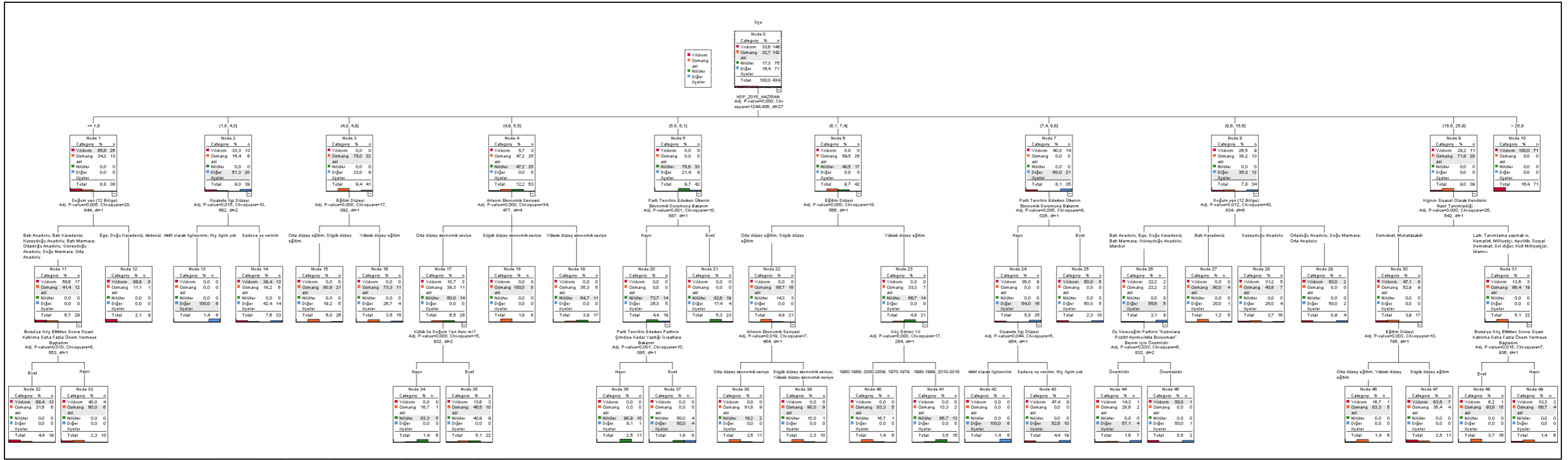
Şekil 83. Katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde 2015 Haziran seçimlerinde AK Parti'nin oy almasında etkili olan faktörlerin sınıflama ağacı

Şekil 84. Katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde 2015 Haziran seçimlerinde CHP'nin oy almasında etkili olan faktörlerin sınıflama ağacı

Şekil 85. Katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde 2015 Haziran seçimlerinde MHP'nin oy almasında etkili olan faktörlerin sınıflama ağacı

Şekil 86. Katılımcıların ikamet ettiği mahalleler düzeyinde 2015 Haziran seçimlerinde HDP'nin oy almasında etkili olan faktörlerin sınıflama ağacı

6.6. İlçe Ölçeğinde Bulgular

6.6.1. Katılımcıların İlçe ölçeğinde Sosyo-Ekonomik ve Demografik Nitelikleri

Sahadan elde edilen veriler ışığında ilçelerin demografik özelliklerini tek tek vermek yerine diğer ilçelerle karşılaştırmalı bir şekilde vermek, ilçelerin demografik özellikler bakımından birbirlerine göre konumlarının daha anlaşılabilir olmasını sağlayacaktır. Bu nedenle öncelikle ilçelerin demografik özellikleri aşağıda yer alan tablo ekseninde karşılaştırmalı olarak yorumlandıktan sonra, MDS analizi yardımıyla bu özellikler bakımından birbirlerine göre olan konumları değerlendirilecektir.

Saha çalışması kapsamında elde edilen bilgilere göre en yüksek oranda kadın katılımcıyla Gürsu (%28,99), Gemlik (%38,16), Mudanya (%38,00) ve Nilüfer (%36,17) ilçelerinde görüşme yapılabildiği görülmüştür. İlçeleri yaş grupları açısından değerlendirdiğimizde, dalgalanmalar görülmekle birlikte beş ilçe için de ağırlıklı katılımın 30-59 yaş arasında gerçekleştiği izlenmektedir. 22-29 yaş arası en düşük katılım Gürsu ilçesinde (%5,80) görülürken, en yüksek katılım ise Mudanya'da (%23,4) gerçekleşmiştir. 70 yaş ve üstü katılım açısından ise en yüksek katılım Nilüfer ilçesindedir (%16,00) (Tablo 49).

Eğitim düzeyleri açısından Yıldırım (%55,11), Kestel (%40,38) Gürsu (%46,38), Osmangazi (%43,77) ve Gemlik'te (%38,16) hakim yapının düşük düzey; Mudanya (%56,00) ve Nilüfer'de (%64,54) yüksek düzey eğitim olduğu görülmektedir. Ancak diğer düzeyler de incelendiğinde; Gürsu'da düşükten orta düzeye doğru, Osmangazi ve Gemlik'te düşükten orta ve yükseğe doğru bir geçişin yaşandığı gözlenmektedir. Özellikle Gemlik'te bu geçişin daha hızlı olduğu ve kısa bir süre içerisinde yüksek düzey eğitimin göstereceği artış neticesinde bu ilçenin eğitim açısından Mudanya ve Nilüfer'e benzeyeceği gözlenmektedir (Tablo 49).

Tüm ilçelerde ağırlıklı ekonomik yapı, orta düzey ekonomik seviyede yoğunlaşmıştır. Yıldırım (%43,83) Osmangazi (%33,46) ve Gemlik (%34,21) ilçelerinde düşük düzey ekonomik gelire sahip katılımcıların oranları yüksektir. Özellikle Yıldırım ilçesinde düşük ile orta düzey ekonomik gelire sahip katılımcıların oranı birbirlerine oldukça yakındır. Gürsu (%33,33), Mudanya (%26,00) ve Nilüfer'de (%32,98) ise yüksek düzey ekonomik geliri bulunan katılımcı oranı fazladır (Tablo 49).

Tablo 49.

İkamet edilen ilçeye göre betimleyici istatistikler

Değişkenler		İkamet Edilen İlçe							
		Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	Toplam
Katılımcı Dağılımı	f	472	52	69	514	76	50	282	1513
	(%)	31,06	3,44	4,57	33,97	5,02	3,30	18,64	100
Cinsiyet	Kadın	16,38	19,23	28,99	18,48	38,16	38,00	36,17	23,27
	Erkek	83,62	80,77	71,01	81,52	61,84	62,00	63,83	76,73
Yaş Grupları	22-29	11,06	9,62	5,8	11,67	10,53	23,40	8	13,15
	30-39	25,11	19,23	13,04	23,93	23,68	25,53	28	24,06
	40-49	23,83	28,85	20,29	27,43	19,74	30,14	12	25,64
	50-59	23,62	30,77	31,88	17,51	22,37	11,35	28	19,96
	60-69	12,13	7,69	21,74	13,04	19,74	5,67	8	11,76
	70 ve üstü	4,26	3,85	7,25	6,42	3,95	3,90	16	5,42
Eğitim Düzeyi	Düşük düzey eğitim	55,11	40,38	46,38	43,77	38,16	18,00	14,54	40,71
	Orta düzey eğitim	24,68	28,85	36,23	29,18	31,58	26,00	20,92	26,57
	Yüksek düzey eğitim	20,21	30,77	17,39	27,04	30,26	56,00	64,54	32,72
Ailenin Ekonomik Seviyesi	Düşük düzey ekonomik seviye	43,83	28,85	28,99	33,46	34,21	10,00	8,87	31
	Orta düzey ekonomik seviye	46,6	61,54	37,68	47,47	51,32	64,00	58,16	49,97
	Yüksek düzey ekonomik seviye	9,57	9,62	33,33	19,07	14,47	26,00	32,98	19,04
Meslek Grupları	Ev hanımı	7,02	7,69	2,9	5,64	22,37	8,00	4,26	6,68
	Emekli	13,62	5,77	23,19	13,23	21,05	18,00	12,77	14,01
	Destek elemanı	37,02	40,38	27,54	33,27	14,47	16,00	21,99	30,8
	Uzman-yönetici	2,55	5,77	4,35	5,84	10,53	20,00	18,09	7,73
	Serbest meslek	19,57	21,15	28,99	15,37	10,53	10,00	5,67	15,27
	Kamu personeli	9,57	7,69	10,14	10,89	9,21	14,00	18,79	11,83
	Esnaf	8,09	11,54	1,45	12,65	7,89	12,00	8,16	9,58
	Öğrenci	0,85	-	-	2,14	3,95	2,00	10,28	3,17
	Çiftçi	1,06	-	1,45	0,78	-	-	-	0,66
İşsiz	0,64	-	-	0,19	-	-	-	0,26	
Aile Tipi	Tek kişi	3,62	5,77	7,25	5,64	5,26	8,00	15,6	7,01
	Çekirdek aile (1-3 çocuk)	64,04	69,23	69,57	69,46	77,63	84,00	76,6	66,29
	Çekirdek aile (4 çocuk +)	12,34	5,77	13,04	5,25	2,63	8,00	3,55	6,74
	Geleneksel aile	20	19,23	10,14	19,65	14,47	-	4,26	19,96

İlçelere göre katılımcıların bazı meslek gruplarında yoğunlaştıkları izlenmektedir. Bu kapsamda Yıldırım (8%70,21), Gürsu (7%79,72) ve Osmangazi’de (6%61,87) ağırlıklı olarak emekli-destek elemanı-serbest meslek mensupları ikamet ederken, Kestel’de (7%73,07) emekli-destek elemanı-esnaf yoğunlaşmaktadır. Gemlik’te (5%57,89) ev hanımı-emekli-destek elemanların yoğunlaştığı izlenmektedir. Gürsu, Gemlik, Mudanya ve Nilüfer

diğer ilçelere göre kadın katılımcıların ankete daha fazla katılım gösterdiği alanlar olmakla birlikte, en yüksek ev hanımı oranına Gemlik ilçesinde ulaşılması dikkat çekicidir. Bu noktada diğer ilçelerde katılım sağlayan kadınların, Gemlik'tekilere oranla daha fazla iş hayatına katılım sağladıkları anlaşılmaktadır. Mudanya ilçesinde (%54,00) emekli-destek elemanı-uzman/yönetici grubu, Nilüfer'de (%58,87) ise emekli-destek elemanı-kamu personeli yoğunluğu oluşturmaktadır. Ev hanımları açısından en yoğun grup Gürsu'da ikamet ederken, emeklilerin her ilçede hatırı sayılır oranda yer aldıkları gözlenmektedir. Ancak Gürsu ve Gemlik'te emekli katılımcıların oranları yüksekken, Kestel'de oldukça düşük oranda emekli katılımcı ile görüşme gerçekleştirilebilmiştir. Bu ilçede 60 yaş ve üstü katılımcı ile görüşme oranının diğer ilçelere göre düşük oranda olması bu konu üzerinde etkili olmaktadır. Bu alanda ikamet eden kişilerin sigortası olmayan daha çok günlük işlerde çalışma eğiliminin yüksek olması da bu konu üzerinde etkili olmuştur. Serbest meslek mensupları Yıldırım, Kestel ve Gürsu'da yoğunlaşırken, esnafın Kestel ve Osmangazi'de yoğunlaştığı gözlenmektedir. Sınırların içerisinde üniversitenin de yer almasına bağlı olarak öğrenci grubunun en yüksek olduğu ilçe Nilüfer'dir. Çiftçilik ile uğraşan katılımcılara Yıldırım, Gürsu ve Osmangazi ilçelerinde rastlanılmıştır. Büyük bir ova üzerine kurulmuş olan Bursa'da Osmangazi ilçesinin küçük bir kısmı ile Gürsu'nun önemli bir kısmında geniş tarım alanları bulunmaktadır. Bu açıdan özellikle Gürsu'da katılımcıların doğrudan tarımla ilgilenmemekle birlikte, ikinci iş olarak tarımla da uğraştıkları gözlenmiştir. Yapılan saha çalışmasında da evlerin eklentilerinde çeşitli tarım makineleri tespit edilmiştir. Uzman-yönetici mensupları yoğun olarak Mudanya ve Nilüfer'de ikamet ederken, kamu personelinin yoğun olarak Nilüfer'de yaşadığı belirlenmiştir (Tablo 49).

Saha çalışmasının gerçekleştirildiği yedi ilçede de en yoğun aile tipi, 1-3 çocuk ve ebeveynlerden oluşan çekirdek ailelerdir. Tek kişiden oluşan hanelerin en yoğun olduğu ilçe Nilüfer'dir (%15,60). 4 ve üzeri çocuktan oluşan geniş aileler Yıldırım (%12,34) ve Gürsu'da (%13,04) yoğunlaşırken, geleneksel aile tipleri Yıldırım (%20,00), Kestel (%19,23) ve Osmangazi'de (%19,65) yoğunlaşmaktadır. Gemlik'te geleneksel aileyle karşılaşılmamıştır. Ayrıca Gemlik (%8,00) ve Nilüfer'de (%7,81) 4 ve üzeri çocuklu aile ile geleneksel aileye mensup katılımcı oranı oldukça düşüktür (Tablo 49).

6.6.2. Katılımcıların İç Göç Aşamaları (İkamet Ettikleri İlçeler Düzeyinde)

Katılımcıların doğum yerleri ilçeler düzeyinde incelendiğinde bazı alanlarında yoğunlaştığı, bazı ilçelerde ise aksine net bir yığılmanın olmadığı görülmektedir. Bu konuya daha ayrıntılı olarak bakacak olursak; Yıldırım ilçesinde Ortadoğu Anadolu-Doğu Karadeniz-Kuzeydoğu Anadolu (%73,40), Kestel’de Kuzeydoğu Anadolu- Ortadoğu Anadolu-Doğu Karadeniz-Güneydoğu Anadolu (%82,70), Gürsu’da Doğu Karadeniz-Kuzeydoğu Anadolu (%76,81), Osmangazi’de Kuzeydoğu Anadolu-Batı Karadeniz-Doğu Karadeniz-Ortadoğu Anadolu (%67,71) ve Gemlik’te Kuzeydoğu Anadolu-Doğu Karadeniz-Batı Karadeniz-Doğu Marmara (%64,47) bölgelerinden gelen göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği izlenmektedir. Mudanya ve özellikle Nilüfer ilçelerine bakıldığında ise diğer ilçeler kadar yoğun bir şekilde köken bölgeye dayalı kümelenmelerin olmadığı göze çarpmaktadır. Katılımcıların nüfusa kayıtlı oldukları yerlere göre dağılımları incelendiğinde de ilçeler açısından benzer bir sıralamanın olduğu gözlenmiştir. Dağılım oranları açısından ise bölgeler arası bazı değişimlerin varlığı göze çarpmaktadır. Doğum yerlerinin idari niteliğine göre de Nilüfer ilçesi dışındaki tüm ilçelerde ağırlıklı olarak kırsal kökenli göçmenlerin ikamet ettiği görülmektedir. Yıldırım ve Gürsu’da kır kökenli göçmenlerin varlığı diğer ilçelerden daha yüksektir. Nilüfer’de ise kent kökenli (%66,43) göçmenlerin oranı oldukça fazladır (Tablo 50).

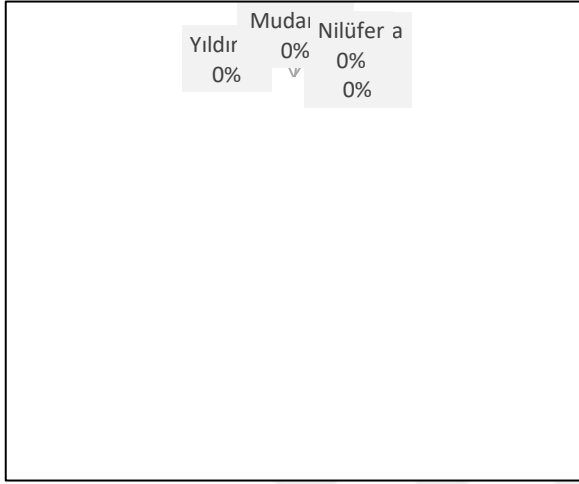
Katılımcıların %12,80’inin (193 kişi) nüfus kütüğü ile doğum yerinin farklı illerde olduğu görülmektedir. Bu farklılaşmada; kadınların (%47,15) evlilik nedeni ile nüfus kütüklerinin eşlerinin kütükleri üzerine kayıtlanması ve kütükleri Bursa (%12,98) olmakla birlikte çeşitli nedenlerle farklı illerde doğmuş kişilerin Bursa’ya göç etmesinin katkısı büyüktür. Nüfus kütüğü ve doğum yeri farklı olan katılımcıların (77 kişi) doğumlarından önce ailelerinin en az bir kez göç ettikleri görülmektedir. Bu oranın en yüksek görüldüğü ilçe ise Nilüfer’dir (%30,85). Doğum yerlerinden doğrudan Bursa’ya göç eden en yoğun kitle Yıldırım ilçesindedir. Aşamalı olarak Bursa’ya göç eden katılımcıların en yoğun oldukları ilçeler ise Mudanya (%52,00) ve Nilüfer’dir (40,78) (Tablo 50). Dikkat edildiği üzere Mudanya ve Nilüfer göçmen çeşitliliği açısından diğer ilçelere nazaran daha homojen bir özellik gösterirken, daha fazla sayıda birden fazla kez göç etmiş kişi bulunmaktadır.

Tablo 50.

İlçelere göre doğum yeri (TÜİK 12 İBBS), nüfus kaydı (TÜİK 12 İBBS), doğum yerinin idari niteliği, doğum yeri ve nüfus kütüğünün aynı ilde olup olmadığı ve Bursa'ya göç etmeden önce başka bir ilde göç durumu (%)

Değişkenler		İkamet Edilen İlçe							
		Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	Toplam
Doğum Yeri (TÜİK 12 İBBS)	Akdeniz	1,28	0,00	1,45	1,36	1,32	10	10,28	3,24
	Batı Anadolu	1,49	0,00	7,25	5,45	2,63	10,00	8,87	4,76
	Batı Karadeniz	5,11	1,92	7,25	16,93	11,84	10,00	10,64	10,64
	Batı Marmara	1,06	1,92	1,45	5,64	3,95	0,00	12,77	4,96
	Doğu Karadeniz	24,68	11,54	55,07	15,37	15,79	14,00	6,74	18,31
	Doğu Marmara	1,49	1,92	0,00	3,89	11,84	2,00	3,55	3,17
	Ege	5,32	9,62	2,90	3,70	7,89	16,00	9,57	6,08
	Güneydoğu Anadolu	5,53	11,54	0,00	3,31	5,26	10,00	6,03	4,96
	İstanbul	1,06	1,92	0,00	1,75	5,26	2,00	5,67	2,38
	Kuzeydoğu Anadolu	21,91	36,54	21,74	23,15	25,00	14,00	8,87	20,29
	Orta Anadolu	4,26	0,00	0,00	7,20	2,63	6,00	9,57	5,88
	Ortadoğu Anadolu	26,81	23,08	2,90	12,26	6,58	6,00	7,45	15,33
Nüfus Kütüğüne Kayıtlı Olunan Şehir (TÜİK 12 İBBS)	Akdeniz	1,49	0,00	1,45	1,56	1,32	10,00	8,87	3,11
	Batı Anadolu	1,28	0,00	7,25	4,28	0,00	8,00	6,03	3,57
	Batı Karadeniz	4,68	1,92	4,35	16,54	10,53	10,00	11,70	10,38
	Batı Marmara	1,06	1,92	1,45	5,64	5,26	4,00	11,70	4,96
	Doğu Karadeniz	22,77	11,54	49,28	15,95	14,47	14,00	13,48	18,84
	Doğu Marmara	5,53	1,92	8,70	7,00	17,11	2,00	6,38	6,68
	Ege	5,11	9,62	2,90	3,31	6,58	12,00	9,93	5,75
	Güneydoğu Anadolu	5,53	11,54	0,00	3,31	6,58	6,00	4,96	4,69
	İstanbul	0,85	0,00	0,00	0,78	3,95	0,00	2,13	1,12
	Kuzeydoğu Anadolu	21,28	38,46	20,29	22,76	25,00	16,00	6,74	19,63
	Orta Anadolu	4,47	0,00	0,00	7,39	2,63	10,00	9,22	6,08
	Ortadoğu Anadolu	25,96	23,08	4,35	11,48	6,58	8,00	8,87	15,20
Doğum Yerinin İdari Niteliği	Kır	76,17	65,38	76,81	69,28	65,79	68	33,57	64,79
	Kent	23,83	34,62	23,19	30,72	34,21	32,00	66,43	35,21
Kütük ile Doğum Yerinin Aynı Olması	Evet	92,34	98,08	88,41	92,02	82,89	86,00	69,15	87,24
	Hayır	7,66	1,92	11,59	7,98	17,11	14,00	30,85	12,76
Bursa'dan Başka Bir Şehirde İkamet Edilmesi	Evet	20,43	32,69	36,23	29,57	31,58	52,00	40,78	30,07
	Hayır	79,57	67,31	63,77	70,43	68,42	48,00	59,22	69,93

Genel olarak bakıldığında toplam 1.513 katılımcının 446'sının (%29,48) birden fazla kez göçü deneyimlediği görülmektedir. Bu deneyimin katılımcıların ikamet ettiği ilçelere göre dağılımına bakıldığında da ilçeler arası farkların varlığı göze çarpmaktadır. Nitekim Osmangazi (%33,41), Nilüfer (%24,66) ve Yıldırım (%21,56) ilçeleri bu anlamda ön plana çıkmaktadır (Şekil 87).

Şekil 87. İlçelere göre katılımcıların birden fazla kez göçe katılma oranları

Verilere göre birden fazla kez göçe katılan katılımcıların Bursa'ya gelmeden önce göç ettikleri illerin başında İstanbul (%24,44), Ankara (%9,64) ve İzmir (%9,19) gelmektedir. Diğer illere gerçekleştirilen göçlerin sayısı ise oldukça düşüktür. Göç sebeplerine bakıldığında ise ağırlıklı etkenlerin İş ve tayin olduğu, bunun yanı sıra evlilik ve eğitim gibi nedenlerinde etkili olduğu gözlenmektedir.

Tablo 51.

Katılımcıların ikamet ettiği ilçelere göre Bursa'ya göç etme tarihleri (%)

Dönemler	Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	Toplam
1950-1969	0,85	0,00	5,80	2,14	6,58	2,00	1,77	1,98
1970-1979	7,23	7,69	14,49	9,73	10,53	10,00	4,26	8,13
1980-1989	19,79	19,23	10,14	19,26	18,42	10,00	5,32	16,06
1990-1999	29,79	26,92	28,99	24,71	15,79	22,00	23,40	25,78
2000-2009	25,53	25,00	26,09	26,07	18,42	30,00	24,11	25,25
2010-2018	16,81	21,15	14,49	18,09	30,26	26,00	41,13	22,80
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Katılımcıların Bursa'ya göç ettikleri tarihler ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, ilçelere göre farklılıkların olduğu göze çarpmaktadır. Osmangazi, Yıldırım ve Kestel ilçelerinde göç yoğunluğu 1980'li yıllarda başladığı ve 2010'a kadar yoğunluğun devam ettiği, 2010 sonrasında Kestel için bu yoğunluk devam ederken Yıldırım ve Osmangazi için düşüş eğilimine geçtiği gözlenmektedir. Gürsu'da göçler 1970'lerde hızlanmış ancak 1980'lerde biraz düşüş eğilimi göstermiştir. 1990-2009 arası yeniden hızlanan göçler, sonrasında neredeyse yarı yarıya düşüş göstermiştir. 1950'lerden itibaren göç alan Gemlik'te sürecin yavaş ve dalgalanmalı bir şekilde ilerlediği görülmektedir. 2010 ve sonrasında ise öncesinden farklı olarak aldığı göçler önemli düzeyde artış göstermiştir. Mudanya ve Nilüferde ise alınan göçlerin dönemlere göre sürekli artış göstererek 1990'larda yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. Nilüferde bu yoğunlaşma devam ederek 2010 sonrasında zirveye ulaşmışken, Mudanya'da 2000-2018 yılları alınan göçlerin en yoğun olduğu dönemi oluşturmuştur (Tablo 51).

Göç dönemlerine göre genel bir tasvir yapacak olursak; 1990'lara kadar en yoğun göç akımının Osmangazi ilçesine olduğu, ardından Yıldırım ve Nilüfer ilçelerinin geldiği görülmektedir. 1990 itibarıyla bu akım bir miktar yön değiştirerek Yıldırım'da yoğunlaşmıştır. 2000-2009 döneminde aldığı göçler bakımından Osmangazi ön plana çıkarken, 2010-2018 döneminde ise göçlerin yön değiştirerek ciddi miktarda göçmenin Nilüfer'e yöneldiği izlenmektedir. Merkez ilçe konumunda olan Osmangazi ve Yıldırım ilçeleri tarihsel süreçte göçü çekmeye ilk ve yoğun bir şekilde başlayan ilçeler olmuşlardır. 2000'lere kadar bu yoğunluk hız kesmeyerek devam etmiş, 2000 sonrasında hızı azalsa da önemli oranda aldığı göçler ve doğal nüfus artış hızı sayesinde nüfusları ciddi düzeyde artış göstermiştir. Bu durumun sonucu olarak 2010-2018 döneminde Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinin nüfus bakımından ciddi bir doluluğa ulaştığı gözlenmektedir. Nilüfer ilçesinin 1990'lar itibarıyla planlı bir gelişim göstermesi, 2010 sonrasında ise bu gelişimi hızla devam ettirmesiyle gözde yerleşim alanlarının bulunduğu bir ilçe haline dönüşmesi nedeniyle ilçe 2010-2018 döneminde aldığı göçler bakımından tüm ilçelerin üzerinde bir değere ulaşmıştır. Yıldırım, Kestel (1980'ler) ve Gürsu ilçelerinin (1990'larda) kentsel gelişim seyri ve ilçelerin aldığı göçlerin yoğunluğu paralellik sergilemektedir. Gemlik'te ise 2000'lerin başında ilan edilen 'Serbest Bölge' ve akabinde gerçekleşen sanayi yatırımları neticesinde 2010 ve sonrasında göçlerin yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 51). Dönemler mahalleler özelinde incelendiğinde ise göçlerin; 1950-1969 döneminde Kurtuluş (Yıldırım),

Dikkaldırım (Osmangazi), Eşref Dinçer (Gemlik) ve Görükle (Nilüfer), 1970-1979 döneminde Akpınar-Bağlarbaşı-Dikkaldırım (Osmangazi) ve Beşevler (Nilüfer), 1980-1989 döneminde Bağlarbaşı-Emek Fatih Sultan Mehmet (Osmangazi) ve Değirmenönü-Akçağlayan (Yıldırım), 1990-1999 döneminde Şirinevler (Yıldırım), Beşevler-Yüzüncüyıl (Nilüfer) ve Akçağlayan (Yıldırım), 2000-2009 döneminde Beşevler-Yüzüncüyıl (Nilüfer), Bağlarbaşı-Yunuseli (Osmangazi) ve Ulus- Değirmenönü (Yıldırım), 2010-2018 döneminde Görükle-Beşevler-Yüzüncüyıl (Nilüfer) ve Yunuseli- Bağlarbaşı (Osmangazi) Mahallelerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 52.

Katılımcıların ikamet ettiği ilçelere göre kiminle göç ettikleri (%)

Aile Tipi	Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	Toplam
Tek başına	11,70	21,15	15,94	17,32	26,32	18,00	38,30	20,03
Aileyle birlikte	88,30	76,92	84,06	82,49	73,68	82,00	59,57	79,44
Diğer	0,00	1,92	0,00	0,19	0,00	0,00	2,13	0,53
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Katılımcıların ikamet ettiği ilçelere göre kiminle göç ettikleri incelendiğinde en büyük grubu ailesiyle birlikte göç edenlerin oluşturduğu görülmektedir. Ancak Özellikle Nilüfer (%38,30) olmak üzere, Gemlik (%26,32) ve Kestel (%21,15) ilçelerinde önemli oranda katılımcının göç sürecine tek başlarına katıldığı tespit edilmiştir (Tablo 52). Bu katılımcılar ağırlıklı olarak ekonomik ya da tayin nedeniyle tek başlarına göç kararı aldıklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra eğitimlerini tamamlamak amacıyla göç sürecine tek başına katılan katılımcıların oranı da yüksektir. Özellikle ilçe sınırları içerisinde Uludağ üniversitesinin yer aldığı Nilüfer’de bu oran daha yüksek düzeydedir.

Saha çalışması kapsamında her ilçede yapılan görüşme sayısı birbirinden farklı olup, en düşük sayıda görüşme (50 kişi) yapılan ilçe Mudanya’dır. Bazı ilçelerde gerçekleştirilen anket sayısının düşük olmasına bağlı olarak göç etme, Bursa’yı tercih etme ve ikamet yeri tercihlerinin ilçeler düzeyinde incelendiği kısımlarda, toplam cevaplar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Göç etme nedenlerinin katılımcıların ikamet ettiği ilçelere göre dağılımına bakıldığında; şüphesiz ekonomik kaynaklı göçler, her ilçede ağırlıklı göç nedenini

oluşturmaktadır. Ancak bu sebep, Gürsu'dan Mudanya'ya yani ilin doğusundan batısına doğru gidildikçe azalış göstermektedir. Özellikle ilin en gelişmiş ilçesi konumunda olan Nilüfer'de (%37,12) en düşük seviyededir. Yine göç nedenleri açısından en fazla çeşitlilik, bu ilçededir. Üniversite'nin sınırları içerisinde yer almasına bağlı olarak ikamet edilecek yer tercihinde kendi eğitimi için göç edenlerin ağırlıklı olarak tercih ettiği Nilüfer ilçesi, bu ikamet yeri tercihinine bağlı olarak il içerisinde kendi eğitimi için göç eden katılımcının en fazla yoğunlaştığı (%15,95) alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimlerini tamamlamak nedeniyle göç eden katılımcıların en fazla yoğunlaştığı mahallede bu ilçede yer almaktadır. İlçede yer alan Görükle Mahallesi, üniversiteye olan yakınlığı nedeniyle en fazla üniversite öğrencisinin ikamet ettiği mahalledir. Görükle'de yapılan saha çalışmasında da katılımcıların 1/3'ünün bu nedenle göç ettiği belirlenmiştir. Nilüfer ilçesinin ardından Gemlik (%4,76) ve Osmangazi (%4,28) ilçeleri gelmiştir. Çocuklarının eğitimi için göç eden katılımcılarında en yoğun (%8,28) olarak ikamet ettiği ilçe Nilüfer'dir. Bu kapsamda eğitim amaçlı göçlerin ikamet yeri tercihinde eğitim kurumları açısından çeşitlilik arz eden Nilüfer'e yöneldiği gözlenmektedir. Çocuklarının eğitimi için göç eden katılımcıların yoğunlaştığı diğer alanlar ise Osmangazi (%6,50), Gürsu (%4,05) ve Yıldırım'dır. (%3,41). Tayin sebebiyle göçlerde Mudanya (%24,53), Gemlik (%16,67) ve Nilüfer'de (%15,95) gözlenen yoğunlaşma dikkat çekicidir. Bilindiği üzere tayinler merkezi atamalar kapsamında olabildiği gibi, kişinin tercihleri kapsamında da şekillenebilmektedir. Bu doğrultuda Mudanya, Gemlik ve Nilüfer'e yönelen tayin nedeniyle göç eden katılımcıların önemli bir kısmı, sosyo-ekonomik ve demografik olarak gelişmiş, eğitim ve eğlence alanlarına yakın olması nedeniyle bu ilçeleri seçtikleri tespit edilmiştir. Evlilik nedeniyle göçlerin Osmangazi (%10,71), güvenlik nedeninin ise Yıldırım'da (%5,56) yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle güvenlik nedeniyle göçlerin Yıldırım'da yoğunlaşmasında, ilçede yer alan hemşehrilerin etkisi önemlidir. Bu göçlerin ağırlık kazandığı 1990-1999 döneminde ilçede Güneydoğu ve Kuzeydoğu Anadolu'dan gelen göçmenlerin diğer ilçelere göre daha yoğun olması nedeniyle, yeni gelen göçmenler diğer ilçelerden daha fazla oranda Yıldırım'a hemşehrilerinin yanına göç etmeyi tercih etmişlerdir. Yoğunlaşmanın bu dönemde olmasından kaynaklı olarak da güvenlik nedeniyle göç eden katılımcıların ağırlıklı olarak Yıldırım ilçesinde ikamet ettiği görülmektedir. Yıldırım ilçesinde en fazla yoğunlaştıkları mahallenin ise Şirinevler olduğu belirlenmiştir. Yetersiz sağlık imkânları nedeniyle göç eden katılımcıların, Osmangazi (%4,12), Yıldırım (%3,23) ve Nilüfer (%2,45) ilçelerinde yoğunlaşmasında, ilçelerin sağlık kurum ve kuruluşları açısından sunduğu çeşitli imkânlar

etkili olmuştur. Memleketlerine geri dönen en fazla katılımcıya (%2,38) Gemlik ilçesinde rastlanılırken, kamulaştırma nedeniyle göç edenlerle Nilüfer (%2,15), Gürsu'da (%1,35) ve Gemlik (%1,19) ilçelerinde karşılaşılmıştır. Ailelerini birleştirmek amacıyla daha önce göç eden aile fertlerinin yanına göç eden katılımcıların, ilin en fazla göçmene ev sahipliği yapan Yıldırım (%8,78), Nilüfer (%8,59) ve Osmangazi (%8,08) ilçelerinde yoğunlaşması şaşırtıcı olmamıştır (Tablo 53).

Tablo 53.

Katılımcıların ikamet ettiği ilçelere göre göç etme nedenleri (%)

Göç Nedeni	İkamet Edilen İlçe							
	Yıldırım	Gürsu	Kestel	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	Toplam
Ekonomik nedenler	67,38	72,97	63,64	58,95	48,81	45,28	37,12	57,44
Kendi eğitimim için	2,51	1,35	1,82	4,28	4,76	1,89	15,95	5,61
Çocuklarının eğitimi için	3,41	4,05	-	6,50	2,38	1,89	8,28	5,22
Tayin	6,09	4,05	10,91	8,08	16,67	24,53	15,95	9,71
Evlilik	2,33	2,70	5,45	3,17	10,71	5,66	5,83	3,87
Güvenlik	5,56	1,35	3,64	2,38	2,38	-	1,23	3,09
Yetersiz sağlık imkânları	3,23	0,00	1,82	4,12	1,19	1,89	2,45	3,09
Memleketeye geri dönüş	0,18	1,35	-	1,74	2,38	1,89	0,31	0,95
Deprem	0,36	-	-	0,63	-	-	-	0,34
Kamulaştırma	0,18	1,35	-	0,79	1,19	-	2,15	0,84
Daha önce göç eden aile ferdinin yanında olma isteği	8,78	2,70	5,45	8,08	4,76	7,55	8,59	7,92
Diğer	-	8,11	7,27	1,27	4,76	9,43	2,15	1,91
Toplam	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*

* Katılımcıların bu soruya birden fazla (en fazla üç) cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir. Dağılımlar bu örneklem sayıları üzerinden yapılmıştır.

Göç etme nedenlerine benzer olarak katılımcıların Bursa'yı tercih etmelerinde de en etkili faktörün iş imkânlarının çeşitliliği ve çokluğu olduğu görülmektedir. Ancak bu nedenle göç eden katılımcıların ikamet ettiği ilçelere göre dağılım oranlarının, ilin doğusundan batısına doğru gidildikçe düştüğü görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların göç edilecek hedef bölge olarak Bursa'yı tercih etmelerinde birden fazla faktörün etkili olduğu izlenmektedir. Merkez ilçe konumunda olan Osmangazi (%11,66), Yıldırım (%7,79) ve Nilüfer (%7,11) ilçeleri, yaşam standartlarının yüksek olması nedeniyle Bursa'yı tercih eden katılımcıların yoğun olarak ikamet ettikleri ilçeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tayin nedeniyle Bursa'ya göç ettiğini belirten katılımcılara ağırlıklı Mudanya (%21,43), Nilüfer (%10,19) ve Kestel (%10,14) ilçelerinde rastlanılmıştır. Eğitim olanakları nedeniyle Bursa'ya göç edenler Nilüfer'de (%17,54), evlilik nedeniyle göç edenlerin Gemlik (%7,09)

ve Mudanya’da (%5,36) yoğunlaştıkları gözlenmektedir. Tanıdık/akraba varlığına dayalı olarak Bursa’yı tercih edenlerin, etno-kültürel adacıkların yoğun bir şekilde gözlendiği Kestel (%26,09), Yıldırım (%22,95), Osmangazi (%21,14) ile Nilüfer’i (%19,19) daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Güvenli bir il olması nedeniyle göç edenlerin en fazla Gemlik’te (1%13,39) oldukları tespit edilmiştir. Sadece Yıldırım (%2,12), Gürsu (%3,28), Gemlik (%4,72) ve Nilüfer (%3,55) ilçelerinde Bursa’yı göç etmeden önce tanıdıkları nedeniyle ili göç edilecek yer olarak tercih eden katılımcılara rastlanılmıştır (Tablo 54).

Tablo 54.

Katılımcıların göç edilecek hedef yer olarak Bursa’yı tercih etmesinde etkili olan faktörlerin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)

Bursa’nın Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörler	İkamet Edilen İlçe							
	Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	Toplam
İş olanaklarının varlığı	46,74	42,03	50	37,3	29,13	41,07	29,62	39,08
Yaşam standartlarının yüksek oluşu	7,79	8,7	10	11,66	7,87	3,57	7,11	9,07
Tayin	5,1	10,14	5,56	5,71	8,66	21,43	10,19	7,02
Eğitim olanaklarının varlığı	2,69	-	5,56	6,93	3,94	3,57	17,54	7,06
Evlilik	2,27	4,35	2,22	3,16	7,09	5,36	4,27	3,36
Tanıdıkların/akrabaların varlığı	22,95	26,09	11,11	21,14	13,39	12,5	19,19	20,45
Güvenli bir şehir olması	5,81	-	3,33	5,59	13,39	-	2,37	5,1
Göç etmeden önce de Bursa’yı tanımam	2,12	-	-	3,28	4,72	-	3,55	2,75
Gelişmiş sağlık imkânları	3,97	-	2,22	3,65	7,87	1,79	2,84	3,62
Bursa’nın memleketime mesafe açısından yakın olması	0,14	1,45	1,11	0,49	1,57	1,79	1,42	0,7
Kırsal yaşantımı sürdürebileceğime inanmam	0,28	-	-	-	1,57	-	-	0,17
Bursa’nın memleketim olması	0,14	2,9	1,11	0,61	-	-	-	0,39
Diğer	-	4,35	7,78	0,49	0,79	8,93	1,9	1,22
Toplam	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*

* Katılımcıların bu soruya birden fazla (en fazla üç) cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir. Dağılımlar bu örneklem sayıları üzerinden yapılmıştır.

Gelişmiş sağlık imkânları nedeniyle Bursa’yı tercih eden katılımcıların Gemlik’te yoğunlaşmış olması dikkat çekicidir. Gemlik merkezde yer almayan bir ilçe olup, gelişmiş sağlık kuruluşları yoğunlukla kent merkezinde konumlanmıştır. Ancak bu nedenle göç eden katılımcıların ikamet yeri olarak Gemlik’i seçmesinde, hemşehri varlığının etkisi büyüktür. Diğer olarak belirtilen sebeplerle göç eden katılımcılardan Mudanya’da ikamet eden

katılımcıların bir kısmı sakin ve gelişmiş fonksiyonları bulunan, sahile yakın alanlarda yaşamak istediklerini belirtirken; bir kısmı da sağlıkları nedeniyle deniz kenarında yaşamaya karar verdiklerini belirtmiştir. Gürsu'yu (%7,78) tercih eden katılımcılarında bir kısmının, çeşitli şekillerde göç etmeden önce Gürsu'dan ev ya da arsa satın almış oldukları gözlenmiştir. Özellikle Artvinli katılımcılar tarafından göç etmeden önce yatırım amacıyla yönelinen bu davranışın, farklı nedenlerle birleşerek göç sürecinde Bursa'yı tercih etmelerinde etkili olduğu tespit edilmiştir (Tablo 55).

Tablo 55.

Katılımcıların Bursa'daki ikamet yeri tercihlerinde etkili olan faktörlerin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)

İkamet Yeri Tercihinde Etkili Olan Faktörler	İkamet Edilen İlçe							
	Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	Toplam
İkamet yeri tercihini eşim yaptı, ben de onun kararına uydum	5,29	7,94	13,24	4,9	18,27	10,53	8,19	6,98
Hemşehri/akrabalarıyla aynı mahalle olmasına	52,01	38,1	41,18	35,83	23,08	8,77	22,32	36,76
Maddi gelirim uygun konutların bulunduğu bir mahalle olmasına	14,05	19,05	23,53	18,22	11,54	8,77	14,69	15,86
Okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişimin olmasına	6,02	1,59	5,88	10,57	15,38	7,02	25,99	11,86
Sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasına	7,85	9,52	14,71	13,63	20,19	22,81	16,95	13,1
İş yerime yakın olmasına	14,78	22,22	1,47	15,62	11,54	42,11	8,47	14,29
Diğer	-	1,59	-	1,23	-	-	0,28	0,54
Sosyo-demografik açıdan gelişmiş bir mahalle olmasına	-	-	-	-	-	-	2,82	0,54
Şehir merkezine yakın olması	-	-	-	-	-	-	0,28	0,05
Toplam	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*

* Katılımcıların bu soruya birden fazla (en fazla üç) cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir. Dağılımlar bu örneklem sayıları üzerinden yapılmıştır.

Katılımcıların ilçelere göre ikamet yeri tercihlerinde farklılaşmaların olduğu görülmektedir. İkamet yeri tercihini eşinin yaptığını belirten katılımcıların Gemlik (%18,27), Gürsu (%13,24) ve Mudanya'da (%10,53) yoğunlaştığı görülürken; hemşehri/akrabalarıyla aynı mahallede ikamet etmeye özen gösterdiğini belirten katılımcıların Yıldırım (%52,01), Gürsu (%41,18), Kestel (%38,1) ve Osmangazi (%35,83)

yoğunlaştığı gözlenmektedir. Özellikle Yıldırım'daki hemşehrileşmeye bağlı olarak ikamet yeri seçimi oldukça dikkat çekici boyuttur. Bursa'da köken bölgeye dayalı en büyük kümelerin yer aldığı ilçede, hemşehri ilişkilerinin ne kadar yoğun olduğunu göstermesi bakımından bu bulgu önemlidir. Sıralamaya göre ardından gelen ilk üç ilçenin de Yıldırım ile komşuluk ilişkisi bulunan ilçeler olduğu gözlenmektedir. Özellikle göçmen potansiyeli ve ikamet yeri tercihleri açısından Yıldırım ile ciddi oranda benzerlik gösteren Gürsu'nun oranı da dikkat çekicidir. Hemşehrileşmeye dayalı olarak yapılan yer seçimlerinde yine Yıldırım'da bulunan mahalleler (Ulus, Mevlana, Değirmenönü, Şükranıye, Bağlaraltı) ilgi çekici boyuttur. Özellikle Muş ve Erzurumlu katılımcıların yoğun olarak yaşadıkları Ulus ve Mevlana Mahallelerinde görüşülen katılımcıların %84'ünün hemşehri/akrabalarıyla aynı mahallede ikamet etmek istedikleri için bu mahalleleri tercih ettikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların gelirlerini baz alarak tercihlerini şekillendirme noktasında, Gürsu (%23,53), Kestel (%19,05) ve Osmangazi ilçeleri (%18,22) dikkati çekmektedir. Gürsu ve Kestel ilçeleri kent merkezine yakın olmanın yanı sıra konut maliyetleri bakımından diğer ilçelere göre daha düşüktür. Osmangazi ilçesi ise kent merkezinde yer almakla birlikte tüm ilçenin mahalleleri, kentsel gelişmişliği ve yaşam maliyetleri açısından aynı özelliği göstermemektedir. Kent merkezinden ve gelişmiş kentsel özellik gösteren mahallelerden uzaklaştıkça, fiyatlarında düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu cevabı veren katılımcıların da yoğun olarak kent merkezinden uzakta ve konut maliyetlerinin daha düşük olduğu mahallelerde ikamet etmeyi tercih ettikleri gözlenmektedir. Okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişimin olmasına dikkat eden katılımcıların ağırlıklı olarak Nilüfer (%25,99) ve Gemlik'te (%15,38); sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasına dikkat edenlerin de benzer şekilde Mudanya (%22,81), Gemlik (%20,19) ve Nilüfer'de (%16,95) yoğunlaştıkları izlenmektedir. Okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişim konusunda Nilüfer ilçesinin Beşevler, Görükle, Yüzüncüyıl Mahallerinde; sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olması konusunda ise Mudanya ilçesinin Şükrü Çavuş ve Gemlik ilçesinin Demirsubaşı Mahallerinde toplandığı görülmektedir. İş yerine yakın olmasına dikkat eden katılımcıların; merkez ilçe konumunda olmayan, diğer ilçelere nazaran kent içi ulaşım ağlarından ayrı, uzun ve daha masraflı olan ulaşım sistemine sahip, kent merkezinde yer almayan Mudanya'da (%42,11) artış gösterdiği görülmektedir. Bu açıdan dikkat çeken diğer ilçe ise Kestel'dir (%22,22). Ayrıca Sosyo-demografik açıdan gelişmiş bir mahalle olmasına dikkat edilerek tercih edilen tek ilçe olması bakımından Nilüfer (%2,82) ilgi uyandırıcı bir konumdadır (Tablo 55). İlin en gelişmiş ilçesi olan

Nilüfer’de özellikle 2000’li yıllardan sonra yaşanan kentsel gelişime bağlı olarak güvenli, eğlence ve rekreasyon alanların çeşitli ve çok sayıda olduğu yerleşim birimlerinin sayısı ciddi orana artış göstermiştir. Bu özellikler nedeniyle yerleşim maliyetleri diğer ilçelere göre daha yüksek olan Nilüfer’de ikamet eden katılımcı profilinin de diğer ilçelere göre değişiklik gösterdiği izlenmektedir.

Katılımcıların %15,41’inin Bursa’ya göç ettikten sonra memleketlerine geri dönmeyi düşündükleri ve bu düşüncede etkili olan faktörlerin dağılımına, saha çalışmasının bir bütünlük içerisinde değerlendirildiği önceki bölümde detaylı bir şekilde değinilmiştir. Bu dağılımın ilçelere göre oluşan farklılıklarına bakıldığında Gürsu (%30,8) ve Gemlik (%25) dışındaki ilçelerin birbirine ve genel ortalamaya yakın bir dağılım gösterdiği izlenmektedir (Tablo 56). Ancak bu iki ilçe açısından dağılımın farklılaştığı ve göç etmeyi düşünenlerin oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu düşüncüyü destekleyen temel faktörlerin destek ekonomik nedenler ile emeklilik sonrası geri dönüş fikri olduğu gözlenmektedir. Özellikle Gürsu’da ikamet eden katılımcılarda, memleketlerinde birinci dereceden akrabalarının bulunması da oldukça etkili olan diğer bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 56.

Katılımcıların Bursa’ya göç ettikten sonra memleketlerine geri dönmeyi düşünme ve memleketlerinde birinci dereceden akrabalarının bulunması arasındaki ilişkiselliğin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)

Değişkenler		İkamet Edilen İlçe							Toplam
		Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	
Memleketine Geri Dönme Düşünceleri	Hayır	90,43	82,69	69,12	85,41	75	82	80,5	84,59
	Evet	9,57	17,31	30,88	14,59	25	18	19,5	15,41
	Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100
Memlekette Birinci Dereceden Akraba Bulunma	Evet	58,09	55,77	47,83	56,23	60,53	66	62,06	58,03
	Hayır	41,91	44,23	52,17	43,77	39,47	34	37,94	41,97
	Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Katılımcıların ikamet ettikleri ilçelere göre memleketlerine gitme sıklıklarına bakıldığında Kestel, Nilüfer ve Osmangazi ilçelerinde ikamet eden katılımcıların, diğer ilçelerde ikamet eden katılımcılara göre daha sık ve düzenli bir şekilde memleketlerini ziyaret ettikleri göze çarpmaktadır. Daha ayrıntılı olarak bakacak olursak; yılda bir ve üzeri

ziyaret ettiklerini belirten katılımcıların dağılımı Kestel (%63,46), Gemlik (%57,89), Nilüfer (%57,09), Osmangazi (%51,75), Yıldırım (%40,43), Gürsu (%39,13) ve Mudanya (%34) şeklindedir (Tablo 57). Bu hesaba 2-3 yılda bir gidenlerde eklendiğinde Kestel, Nilüfer ve Osmangazi ilçelerinde görüşülen katılımcıların %70'inin düzenli ziyaretler gerçekleştirdiği görülmektedir. Hiç gitmediğini belirten katılımcılar Gürsu'da yoğunlaşmaktadır. Bu ilçede ikamet eden katılımcılar ziyaret etmelerinin önündeki en önemli etken olarak ekonomik yetersizliklerini belirtmiştir.

Tablo 57.

Katılımcıların memleketlerine gitme sıklıklarının ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)

Memlekete Gitme Sıklığı	İkamet Edilen İlçe							Toplam
	Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	
Hiç gitmiyorum	12,13	19,23	21,74	11,28	14,47	12,00	11,35	12,49
Sadece gerekli olduğunda gidiyorum	34,04	7,69	17,39	20,43	21,05	30,00	16,67	23,73
2-3 yılda bir kez	13,40	9,62	21,74	16,54	6,58	24,00	14,89	15,00
Yılda 1 kez	24,47	40,38	30,43	27,82	27,63	16,00	18,79	25,25
Yılda 2 ve üstü	15,96	23,08	8,70	23,93	30,26	18,00	38,30	23,53
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Ziyaret amaçlarının ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımında; akraba ziyareti ve özlem nedeniyle memleketlerini ziyaret eden katılımcıların oranı Kestel, Gürsu, Mudanya ve Nilüfer'de %50'nin üzerindedir. Memlekete gidiş sıklıkları da düşünüldüğünde, Kestel ve Nilüfer'de yaşayan katılımcıların memleketleri ile olan kültürel bağlarını, fiziksel ziyaretleri vasıtasıyla daha da güçlendirdikleri görülmektedir. Şenlik vb. amaçlarla ziyaret ettiklerini belirten katılımcılar Osmangazi (%8,90), Nilüfer (%6,65) ve Mudanya'da (%5,58); tatil amaçlı gidenlerin ise Gürsu (%22,78), Kestel (%17,19) ve Yıldırım'da (%16,02) yoğunlaşmaktadırlar. Özellikle emekli katılımcılarda daha yoğun olarak gözlemlenen tarımsal faaliyetlerle ilgilenmek amacıyla memleketine gidenlerin oranı Nilüfer (%4,88), Gemlik (%4,63), Osmangazi (%4,08) ve Yıldırım'da (%4,21) yüksektir. Nilüfer (%6,87), Mudanya (%5,88) ve Osmangazi'de (%4,21) yaşayan katılımcıların taşınmaz mülklerini kontrol etmek amacıyla memleketlerini daha fazla ziyaret ettikleri ve aidiyetlerini bu şekilde güçlendirdikleri gözlenmektedir. Memleketlerini sadece düğün ya da

cemiyetlere katılmak, resmi evrak işleri vb. konular nedeniyle ziyaret edenler Yıldırım (%34,63), Gemlik (%33,33) ve Osmangazi’de (%26,08) yoğunlaşmıştır (Tablo 58).

Tablo 58.

Katılımcıların memleketlerini ziyaret amaçlarının ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)

Memleketi Ziyaret Amaçları	İkamet Edilen İlçe							Toplam
	Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	
Akraba ziyareti	27,02	29,69	39,24	30,66	38,89	32,35	40,35	32,36
Memleket özlemi	13,11	28,13	15,19	14,09	8,33	19,12	11,09	13,52
Şenlik vb. etkinlikler için	2,75	1,56	3,80	8,90	0,93	5,88	6,65	5,83
Tatil amaçlı	16,02	17,19	22,78	11,50	12,96	10,29	10,64	13,20
Tarımsal faaliyetlerle ilgilenmek	4,21	1,56	2,53	4,08	4,63	2,94	4,88	4,14
Taşınmaz mülkümü kontrol etmek	2,27	1,56	2,53	4,70	0,93	5,88	6,87	4,14
Düğün ya da cemiyetlere katılmak, resmi evrak işleri	34,63	20,31	13,92	26,08	33,33	23,53	19,51	26,81
Toplam	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*

* Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir. Dağılımlar bu örneklem sayıları üzerinden yapılmıştır.

6.6.3. Katılımcıların Seçmen Tercihleri

Katılımcıların ikamet ettikleri ilçelere göre siyasetle ilgilenme düzeyleri incelendiğinde, mekâna göre oluşan farklılıklar dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Kestel aktif olarak siyasetle ilgilenen en düşük katılımcının olduğu ilçe olarak karşımıza çıkarken, Gürsu ve Gemlik ilçeleri ise ilgilenen katılımcıların en yüksek olduğu alanları oluşturmaktadır. Merkez ilçeler konumunda olan Yıldırım, Nilüfer ve Osmangazi ilçelerinde ise ilgilenme düzeyi ortalama civarındadır. Parti faaliyetlerinin il genelinde yoğun olarak yürütüldüğü bu ilçelerde, aktif olarak ilgilenme şekillerinde çeşitlilik görülmektedir. Ancak çeşitliliğe rağmen ilgilenme düzeyi ortalamanın üzerine çıkamamıştır. Ayrıca katılımcıların yarısından fazlasının yüksek düzey eğitime sahip olduğu Nilüfer ve Mudanya ilçelerinde, siyasete aktif katılım oranının ortalama düzeyde olması, ilgi çeken diğer noktadır. Mudanya ilçesinde gönüllü olarak mitinglere ve toplantılara katılım oranı dikkat çekici bir düzeye ulaşmış ancak diğer aktif katılım şekilleri ortalamanın altında kalmıştır. Kestel’de siyasetle ilgilenmeyen herhangi bir katılımcıya rastlanılmaması dikkat çekicidir. Kestel’de görüşülen tüm katılımcıların siyasetle ilgilendiği, ancak bunu ağırlıklı olarak sadece oy kullanmak

şeklinde gerçekleştirdikleri izlenmektedir (Tablo 59). Gürsu ve Gemlik'teki aktif katılım oranları incelendiğinde; özellikle Gürsu'daki katılımcılarda bir partiye üye olmak ya da mitinglere ve toplantılara katılmalarındaki en önemli etkinin ekonomik nedenler olduğu gözlenmektedir. Katılımcılar özellikle bir işe girebilmek için bu yola başvurdıklarını belirtmektedirler. Gemlik'teki katılımcılarda benzer cevaplar vermekle birlikte, bu amaçla aktif olarak ilgilenenlerin oranı, Gürsu'daki katılımcılar kadar yüksek değildir. Ayrıca Gemlik ilçesinde, oy verdiği partiye oy temini için çevresindeki kişileri ikna etmeye çalışan katılımcıların oranı da diğer ilçelere göre daha yüksektir.

Tablo 59.

Katılımcıların siyasetle ilgilenme düzeylerinin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)

Siyasete İlgî Düzeyi	İkamet Edilen İlçe							
	Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	Toplam
Siyasetle doğrudan ilgilenmiyorum sadece oy kullanıyorum	75,59	83,02	47,3	67,68	54,55	70,18	74,5	70,36
Gönüllü olarak miting ve toplantılara izleyici olarak katılıyorum	8,93	3,77	16,22	11,15	13,64	15,79	9,27	10,39
Partiye oy temini için çevremdeki kişileri ikna etmeye çalışırım	9,11	5,66	8,11	10,51	18,18	7,02	9,93	9,99
Parti üyesi olurum, partide herhangi bir pozisyonda görev alırım	4,92	7,55	25,68	8,12	10,23	5,26	4,97	7,31
Siyasetle herhangi bir ilgim yok	1,46	0	2,7	2,55	3,41	1,75	1,32	1,94
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Katılımcıların parti tercihlerinde dikkat ettikleri faktörler ikamet ettikleri ilçelere göre incelendiğinde mekâna göre farklılaşmaların olduğu görülmektedir. Ülkenin ekonomik durumuna bakarak oy davranışını şekillendirdiğini belirten katılımcılar Yıldırım'da (%26,56), Kestel'de (%27,94) ve Gürsu'da (%26,92); partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara bakanlar Yıldırım'da (%22,55), Gemlik'te (%27,69) ve Mudanya'da (%24,74); partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına odaklanan katılımcılar Kestel'de (%25), Gemlik'te (%22,31) ve Nilüfer'de (%22,37); parti liderinin vizyonu ile ilgilenenler Kestel'de (%20,59) ve Mudanya'da (%20,62); partinin geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına bakanlar Gürsu'da (%15,38), Gemlik'te (%14,62) ve Nilüfer'de (%13,45); kendi ekonomik durumuma bakarım diyeler Yıldırım'da (%10,63), Gürsu'da (%13,46) ve Nilüfer'de (%8,59); partinin milletvekili adaylarına göre oyunu şekillendirenler Gemlik'te

(%3,85), Mudanya’da (%4,2) ve Nilüfer’de (%4,21); partinin milletvekili adayları içerisinde hemşehrim olmasına dikkat ettiklerini belirten katılımcılar ise Gürsu’da (%1,92) ortalamanın üzerinde yoğunlaşmışlardır (Tablo 60).

Tablo 60.

Katılımcıların parti tercihlerini etkileyen faktörlerin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)

Parti Tercihinde Dikkat Edilen Faktörler	İkamet Edilen İlçe							
	Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	Toplam
Parti tercih ederken ülkenin ekonomik durumuna bakarım	26,56	27,94	26,92	22,80	12,31	24,74	20,26	23,23
Parti tercih ederken partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara bakarım	22,55	8,82	13,46	20,10	27,69	19,59	17,02	19,98
Parti tercih ederken partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına bakarım	16,17	25,00	14,42	19,17	22,31	17,53	22,37	19,02
Parti tercih ederken parti liderinin vizyonuna bakarım	12,04	20,59	12,50	14,61	10,77	20,62	12,64	13,51
Parti tercih ederken partinin geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına bakarım	9,80	10,29	15,38	12,75	14,62	10,31	13,45	12,06
Parti tercih ederken kendi ekonomik durumuma bakarım	10,63	4,41	13,46	6,22	6,92	2,06	8,59	8,17
Parti tercih ederken partinin milletvekili adaylarına bakarım	1,30	2,94	1,92	3,11	3,85	4,12	4,21	2,83
Parti tercih ederken partinin milletvekili adayları içerisinde hemşehrim bakarım	0,94	0,00	1,92	1,24	1,54	1,03	1,46	1,20
Toplam	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*

* Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir. Dağılımlar bu örneklem sayıları üzerinden yapılmıştır.

Katılımcıların kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıklarına göre, ilçeler ölçeğinde mekânsal farklılıklar oluşturmaktadır. Genel dağılımı %9,77 olan Apolitik ya da tanımlama yapmak istemeyen (kendisini siyasi olarak herhangi bir ideolojide tanımlamayan) katılımcıların Gürsu ve Nilüfer ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 61). Ekonomik kaynaklı olarak bir partiye üye olma durumunun en fazla görüldüğü Gürsu ilçesinde, tanımlama yapmak istemeyenlerin sayısının yüksek olması dikkat çekicidir. İki faktör de göz önüne alındığında bu ilçede siyasete aktif katılımın ekonomik kaynaklı olduğu ve çeşitli kaygılar (iş, gelecek vb.) nedeniyle yine kendisini ideolojik olarak tanımlayamayan katılımcıların yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 61.

Katılımcıların kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıklarının ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımı (%)

Katılımcının Kendisini İdeolojik Olarak Nasıl Tanımladığı		İkamet Edilen İlçe							Toplam
		Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	
Kendisini Siyasi Olarak Bir İdeolojide Tanımlamayanlar	Apolitik	3,66	1,67	1,20	3,47	2,91	3,28	4,11	3,47
	Tanımlama yapmak istemiyor	2,74	1,67	24,10	3,97	2,91	1,64	13,04	6,30
Kendisini Siyasi Olarak Sol İdeolojide Tanımlayanlar	Demokrat	13,53	6,67	7,23	7,11	11,65	8,20	8,21	9,50
	Kürt Milliyetçisi	2,19	5,00	-	1,32	1,94	1,64	0,48	1,49
	Kemalist	3,11	5,00	9,64	4,13	9,71	8,20	8,45	5,50
	Laik	9,87	15,00	14,46	11,74	13,59	19,67	24,15	14,52
	Sol diğer	-	-	1,20	0,99	-	-	1,21	0,64
	Sosyal Demokrat	9,32	20,00	3,61	7,44	8,74	13,11	8,70	8,76
Kendisini Siyasi Olarak Sağ İdeolojide Tanımlayanlar	İslamcı	0,91	3,33	-	0,99	0,97	-	-	0,75
	Milliyetçi	25,41	18,33	32,53	35,54	24,27	31,15	19,08	27,50
	Muhafazakâr	29,25	23,33	6,02	23,31	23,30	13,11	12,56	21,57
Toplam		100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*

*Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir.

Kendisini siyasi olarak sol ideolojide tanımlayan katılımcılar arasında Demokrat olduğunu belirtenler Yıldırım (%13,53) ve Gemlik'te (%11,65), Kürt Milliyetçileri Yıldırım

(%2,19) ve Kestel’de (%5); Kemalist’ler Gürsu (%9,64), Gemlik (%9,71), Mudanya (%8,2) ve Nilüfer’de (%8,45); Sosyal Demokratlar Kestel (%20), Mudanya’da (%13,11) ve Yıldırım’da (%9,32) yoğunlaşmışlardır (Tablo 61).

Siyasi olarak kendisini sağ ideolojide tanımlayan katılımcılar arasında sadece Yıldırım (%0,91), Kestel (%3,33), Osmangazi (%0,99) ve Gemlik (%0,97) ilçelerinde düşük oranda İslamcı olduğunu belirten katılımcılara rastlanılmıştır. Milliyetçiler Yıldırım (%25,41), Gürsu (%32,53), Osmangazi (%35,54), Gemlik (%24,27) ve Mudanya’da (%31,15); Muhafazakâr katılımcılar ise Yıldırım (%29,25), Kestel (%23,33), Osmangazi (%23,31) ve Gemlik (%23,3) ilçelerinde yoğunlaşmışlardır (Tablo 61).

6.6.4. Katılımcıların İlçe Ölçeğinde Tutum Sorularına Verdikleri Cevaplar

Katılımcılara göç ve siyasal tutumlarına yönelik çeşitli sorular sorulmuş ve 0 ile 5 arasında bir puan vermeleri istenmiştir. 1 en düşük 5 en yüksek puanı ifade ederken, bahsi geçen konunun katılımcı için herhangi bir anlam ifade etmemesi durumunda 0 vermesi istenmiştir. Katılımcıların tutum sorularına verdikleri cevapların, mekâna göre farklılıklar oluşturduğu gözlenmektedir. İkamet edilen ilçelere göre verilen cevapların toplam ortalamaya göre farklılıklarına değinilecek olursa (Tablo 62);

- Osmangazi ve Yıldırım ilçesinde ikamet eden katılımcıların göç ettikten sonra ekonomik açıdan daha çok memnun oldukları, Gürsu, Nilüfer ve Gemlik’teki katılımcıların ise daha az memnun oldukları gözlenmektedir.
- Bursa’ya yerleştikten sonra eğitim imkanlarından memnun olduğunu belirten katılımcıların en çok Osmangazi ve Mudanya’da yoğunlaştığı görülürken, Kestel ve Yıldırım’da memnun olmadığını belirten katılımcıların yoğunlaştığı gözlenmektedir. Ayrıca Mudanya’da önemli orandaki katılımcının memnun olmasının yanı sıra memnun olmadığını belirten katılımcıların oranı da yüksektir.
- Bursa’ya yerleştikten sonra sağlık imkanlarından memnun olduğunu belirten katılımcıların Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım’da; memnun olmadığını belirtenlerin ise Kestel, Gemlik ve Gürsu’da yoğunlaştıkları belirlenmiştir.

- Osmangazi ve Yıldırım'da ikamet edenlerin genel olarak göç etmekten memnun oldukları, Kestel, Gürsu ve Gemlik'te ikamet eden katılımcıların ise göç etmekten daha az mutlu oldukları gözlenmektedir.

- Gemlik ve Yıldırım'da memleketlerindeki günlük aktiviteleri/sosyal ilişkileri Bursa'da da yaşamaya çalışan katılımcıların oranı daha yüksekken, Gemlik'te bu oran diğer ilçelere göre daha düşüktür.

- Memleketleriyle ilgili gerçekleştirilen şenlik/şölen vb. etkinliklere katılmaya çalışan katılımcıların oranının genel olarak düşük olduğu gözlenmektedir. Ortalama üzerinde olan ilçeler Nilüfer, Gemlik, Gürsu ve Osmangazi iken; Yıldırım, Kestel ve Mudanya'da katılımcıların yarısının bu etkinliklere katılmadıkları tespit edilmiştir.

- Bursa'yla ilgili düzenlenen etkinliklere genel olarak katılımın düşük olduğu görülmekle birlikte; Gürsu, Gemlik, Kestel ve Yıldırım'da katılma oranının ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

- Bursa'ya göç ettikten sonra siyasi katılım konusunda bir değişim olmadığını belirten katılımcıların oranının yüksek olduğu gözlenmektedir. Değişim olduğunu belirtenlerin yoğunlaştıkları ilçeler ise Gürsu, Gemlik ve Nilüfer'dir.

- Nilüfer ve Yıldırım'da ikamet eden katılımcıların diğer ilçelerde ikamet edenlere göre daha fazla oy konusunda etkilendiği, aile içerisindeki bireylerin birbirinin hangi partiye oy vereceğini etkiledikleri görülmektedir.

- Katılımcılar için oy vereceği partinin 'ifade özgürlüğünü desteklemesi' ve 'terör ile mücadelede kararlılığının' önemli olduğu gözlenmekte olup, genel ortalamanın oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. Her iki ifade içinde ilçelerin ortalamaya yakın olduğu gözlenmekle birlikte, 'ifade özgürlüğünü desteklemesi' Mudanya'da; 'terör ile mücadelede kararlılığın' önemine vurgu ise Mudanya, Osmangazi ve Gemlik'te oldukça yüksek düzeydedir. Bu iki faktörün kendisi için bir anlam ifade etmediğini belirten katılımcıların yoğunlaştığı bazı ilçeler ise dikkat çekicidir. 'İfade özgürlüğünü desteklemesinin' kendisi için bir anlam ifade etmediğini vurgulayanlar Gürsu ve Kestel'de, 'terör ile mücadelede kararlılığın' kendisi için bir anlam ifade etmediğini vurgulayanların ise Gürsu, Nilüfer ve Kestel'de yoğunlaştığı belirlenmiştir.

- Katılımcılar için oy vereceği partinin 'kadınlara pozitif ayrımcılıkta bulunmasının', terör ve ifade özgürlüğü kadar önemli bir etken olmadığı gözlenmektedir. Gemlik ve Gürsu'da pozitif ayrımcılıkta bulunulmasının daha önemli olduğu görülürken, Kestel, Mudanya ve Yıldırım'da pozitif ayrımcılıkta bulunulmasının daha az önemli olduğu

saptanmıştır. Bu konunun kendisi için bir anlam ifade etmediğini vurgulayan katılımcıların ise Gürsu, Osmangazi ve Nilüfer’de yoğunlaştıkları izlenmektedir.

Tablo 62.
Katılımcıların ikamet ettiği ilçelere göre tutum sorularına verdiği cevaplar (%)

Tutum	Puan	İkamet edilen ilçe							Toplam
		Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer	
Bursa’ya yerleştikten sonra ekonomik açıdan memnun oldum	0	1,7	13,46	1,45	3,11	1,32	6	2,49	2,84
	1	11,91	19,23	20,29	6,61	11,84	16	24,56	13,23
	2	8,72	5,77	10,14	7	11,84	8	5,69	7,67
	3	24,04	15,38	17,39	24,71	26,32	28	19,57	23,08
	4	18,09	17,31	23,19	22,57	25	12	27,76	21,76
	5	35,53	28,85	27,54	35,99	23,68	30	19,93	31,42
Bursa’ya yerleştikten sonra eğitim imkanlarından memnun oldum	0	5,53	13,46	14,49	6,03	2,63	6	6,03	6,36
	1	15,32	13,46	8,7	9,53	7,89	22	5,53	11,33
	2	7,23	9,62	2,9	4,28	10,53	2	7,04	6,01
	3	17,02	19,23	17,39	19,07	22,37	10	25,63	19,09
	4	18,94	13,46	24,64	24,9	25	20	34,67	23,71
	5	35,96	30,77	31,88	36,19	31,58	40	21,11	33,5
Bursa’ya yerleştikten sonra sağlık imkanlarından memnun oldum	0	1,91	1,92	4,35	2,53	0	2	2,16	2,19
	1	12,34	15,38	11,59	7,78	9,21	16	4,86	9,75
	2	7,45	11,54	8,7	3,5	14,47	2	6,49	6,29
	3	13,62	11,54	20,29	16,73	19,74	18	19,46	16,24
	4	20,21	26,92	15,94	26,26	21,05	14	37,3	24,51
	5	44,47	32,69	39,13	43,19	35,53	48	29,73	41,03
Bursa’ya göç etmekten memnunum	0	1,91	1,92	0	1,36	1,32	4	0	1,42
	1	7,87	13,46	11,59	6,81	7,89	10	3,89	7,44
	2	4,68	5,77	7,25	2,92	10,53	0	9,44	4,96
	3	13,62	13,46	11,59	14,2	14,47	16	17,78	14,39
	4	15,53	21,15	20,29	20,43	14,47	8	31,11	19,42
	5	56,38	44,23	49,28	54,28	51,32	62	37,78	52,37
Memleketimdeki günlük aktiviteleri/sosyal ilişkileri Bursa’da da yaşamaya çalışıyorum	0	5,11	5,77	15,94	8,37	5,26	4	11,93	7,68
	1	17,66	26,92	17,39	16,34	14,47	34	18,18	17,98
	2	6,38	11,54	7,25	7,2	5,26	2	9,09	7,04
	3	14,68	5,77	15,94	18,48	10,53	10	16,48	15,64
	4	16,81	26,92	8,7	15,56	19,74	4	25	17,06
	5	39,36	23,08	34,78	34,05	44,74	46	19,32	34,61
Bursa’da memleketim ile ilgili gerçekleştirilen şenlik/şölen vb. etkinliklere katılmaya çalışırım	0	5,74	9,62	5,8	7,2	11,84	2	4,62	6,48
	1	37,66	40,38	34,78	28,79	17,11	40	20,23	31,2
	2	13,19	9,62	4,35	9,53	7,89	6	10,98	10,47
	3	17,45	21,15	17,39	19,84	23,68	24	19,65	19,3
	4	11,91	17,31	13,04	14,4	11,84	4	28,9	14,89
	5	14,04	1,92	24,64	20,23	27,63	24	15,61	17,66

Tablo 62'nin devamı

Bursa'da düzenlenen çeşitli etkinliklere katılmaya çalışırım	0	4,68	9,62	2,9	11,87	11,84	6	12,06	8,99
	1	33,19	36,54	28,99	28,79	21,05	54	21,28	29,48
	2	9,36	5,77	5,8	7,2	3,95	8	10,99	8,33
	3	12,98	7,69	7,25	15,37	10,53	16	19,86	14,61
	4	12,77	19,23	15,94	11,28	15,79	4	18,09	13,48
	5	27,02	21,15	39,13	25,49	36,84	12	17,73	25,12
Bursa'ya göç ettikten sonra siyasi katılma daha fazla önem vermeye başladım	0	22,34	26,92	23,19	37,16	34,21	40	31,56	30,47
	1	33,19	36,54	20,29	23,54	22,37	40	15,6	25,84
	2	8,94	7,69	4,35	6,23	6,58	0	4,96	6,61
	3	7,87	3,85	14,49	11,67	6,58	6	14,18	10,38
	4	11,06	5,77	14,49	5,84	9,21	2	21,28	10,77
	5	16,6	19,23	23,19	15,56	21,05	12	12,41	15,93
Aile içerisindeki bireyler, birbirinin hangi partiye oy vereceğini etkiler	0	14,47	25	28,99	34,82	47,37	8	30,5	26,83
	1	33,83	48,08	42,03	27,04	11,84	68	11,7	28,29
	2	6,38	1,92	4,35	2,14	3,95	4	7,45	4,69
	3	7,87	5,77	2,9	5,06	7,89	4	10,28	6,94
	4	9,79	1,92	7,25	4,86	6,58	2	24,82	10,11
	5	27,66	17,31	14,49	26,07	22,37	14	15,25	23,13
Oy vereceğim partinin 'ifade özgürlüğünü desteklemesi' benim için önemlidir	0	4,47	9,62	14,49	8,37	5,26	0	3,9	6,21
	1	4,89	3,85	0	2,72	3,95	0	3,55	3,44
	2	1,28	1,92	0	1,36	2,63	2	3,19	1,72
	3	4,89	3,85	5,8	4,86	7,89	0	9,93	5,82
	4	9,57	9,62	18,84	10,7	10,53	6	22,34	12,69
	5	74,89	71,15	60,87	71,98	69,74	92	57,09	70,13
Oy vereceğim partinin 'terör ile mücadelede kararlılığı' benim için önemlidir	0	4,26	9,62	10,14	7,59	6,58	4	9,93	7,01
	1	5,53	3,85	0	1,95	2,63	4	8,87	4,43
	2	4,26	1,92	1,45	0,58	0	0	3,55	2,31
	3	8,3	0	1,45	1,56	2,63	2	7,45	4,76
	4	5,53	1,92	18,84	7,98	11,84	0	19,15	9,52
	5	72,13	82,69	68,12	80,35	76,32	90	51,06	71,98
Oy vereceğim partinin 'kadınlara pozitif ayrımcılıkta bulunması' benim için önemlidir	0	6,17	7,69	10,14	9,92	3,95	2	9,57	8,06
	1	18,94	23,08	8,7	14,4	7,89	22	11,7	15,27
	2	6,17	5,77	0	4,28	3,95	4	5,67	4,96
	3	11,06	3,85	4,35	8,56	3,95	8	11,35	9,25
	4	7,66	5,77	13,04	10,89	14,47	2	23,05	11,96
	5	50	53,85	63,77	51,95	65,79	62	38,65	50,5

6.6.5. Katılımcıların Göç Aşamaları ve Seçmen Tercihlerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde saha çalışması kapsamında elde edilen verilere göre ilçelerin, tanımlayıcı nitelikleri ile göç ve seçmen davranışları özellikleri incelenmiştir. Bu kapsamda belirlenen üç kategoriye göre katılımcıların ikamet ettiği ilçelerin öne çıkan özellikleri ve bu

özellikler bakımından diğer ilçelere göre konumları araştırılmış, benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

MDS sonuçlarına göre 0.05-0.10 arasında iyi uyumun, 0.025-0.05 arasında mükemmel uyumun ve 0.00-0.025 arasında ise tam uyumun olduğu görülmektedir (Kruskal, 1964:3). Genel olarak bakıldığında Tablo 63'te verilen *Stress değerlerinin* Yıldırım ve Osmangazi ilçeleri hariç 0,00 ve *tam uyumu* gösterdiği; Yıldırım ve Osmangazi'nin ise 0.04 olduğu ve bu ilçelerde sonucun *iyi uyumu* gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuçların hata oranının 0'a yakın olduğunu görülmektedir.

Tablo 63.

Saha çalışmasına göre ilçeler düzeyinde sosyo demografik özelliklerinin MDS değerleri

İlçe	Iteration	Stress	Variance Accounted For
Yıldırım	5000 ^a	0,0420236	0,9811276
Kestel	5000 ^a	0,0000002	1,0000000
Gürsu	5000 ^a	0,0000044	1,0000000
Osmangazi	4265	0,0422692	0,9788247
Gemlik	4615	0,0000000	1,0000000
Mudanya	5000 ^a	0,0000117	1,0000000
Nilüfer	5000 ^a	0,0000947	0,9999999

a. Maximum iteration (yenileme) sayısına ulaşılmıştır.

Yıldırım ilçesinin sosyo demografik özellikleri incelendiğinde; düşük eğitim düzeyine sahip olan katılımcıların ekonomik gelirlerinin de düşük olduğu, benzer şekilde yüksek eğitim düzeyine sahip olanlarında ekonomik gelirlerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Doğum yeri kırsal nitelikli olan katılımcıların genellikle ekonomik gelirleri orta düzeyde, 1-3 çocuğu olan çekirdek aile ve yetişkin nüfus özelliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir. 4 ve üzeri çocuğa sahip çekirdek aileler ise yoğunlukla Ortadoğu ve Kuzeydoğu Anadolu kökenlidirler. Geleneksel ailelerde yaşayan katılımcıların orta düzey eğitime sahip oldukları görülürken, bu kategoride yer alanlar çoğunlukla Doğu Karadeniz doğumlu katılımcılardan oluşmaktadır. İstanbul, Güneydoğu Anadolu, Doğu Marmara ve Akdeniz doğumlu katılımcılar arasında tek kişi olarak yaşayan katılımcıya rastlanılmamıştır. Batı Karadeniz, Batı Anadolu, Orta Anadolu ve Batı Marmara doğumlu katılımcıların ağırlıklı olarak genç yaş grubunda yer aldığı, diğer bölgelere göre kent doğumlu olanların oranının daha yüksek olduğu ve yaşlı katılımcı oranının ise daha düşük olduğu

gözlenmektedir (Şekil 88). Yıldırım ilçesini betimleyici özellikler açısından katılımcılardan elde edilen bilgiler ışığında; yoğun olarak Doğu Karadeniz, Ortadoğu ve Kuzeydoğu Anadolu kökenli (%73,40), baskın kırsal ve yetişkin nüfuslu, düşük düzey eğitilmiş, düşük-orta düzey ekonomik gelire sahip, ağırlıklı olarak 1-3 çocuklu çekirdek ailelerden oluşmakla birlikte 4 ve üzeri çocuğa sahip çekirdek aileler ile geleneksel aile tiplerinin de yoğun olarak görüldüğü bir alan olarak tanımlanabilmektedir.

Kestel ilçesinin analiz sonuçlarına bakıldığında; kentsel alanlarda doğan katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ortadoğu Anadolu kökenli katılımcıların orta düzey eğitime sahip olduğu ve bu katılımcılar arasında geleneksel aile tipinin daha yaygın olduğu tespit edilmiştir. Kuzeydoğu Anadolu kökenli katılımcıların daha çok 1-3 çocuğa sahip çekirdek ailelerden, ekonomik gelirleri orta düzeyde, düşük düzey eğitilmiş ve kırsal kökenli nüfustan oluştukları gözlenmektedir. Saha çalışması kapsamında İstanbullu, Egeli, Batı Karadenizli, Doğu ya da Batı Marmara kökenli, genç, tek kişi olarak yaşayanlar ile 4 ve üzeri çocuğa sahip çekirdek aile grubunda olan yok denecek kadar az sayıda katılımcıyla karşılaşılmıştır. Bu nedenle de analiz sonuçlarında bahsi geçen grupların ayrıştığı görülmektedir (Şekil 89). Kestel ilçesinin; Kuzeydoğu, Ortadoğu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz kökenli (%82,70), kırsal ve yetişkin nüfuslu, düşük düzey eğitilmiş, orta düzey ekonomik gelire sahip, ağırlıklı olarak 1-3 çocuklu çekirdek ailelerden oluşmakla birlikte geleneksel aile tiplerinin de yoğun olarak görüldüğü bir alan olduğu tespit edilmiştir.

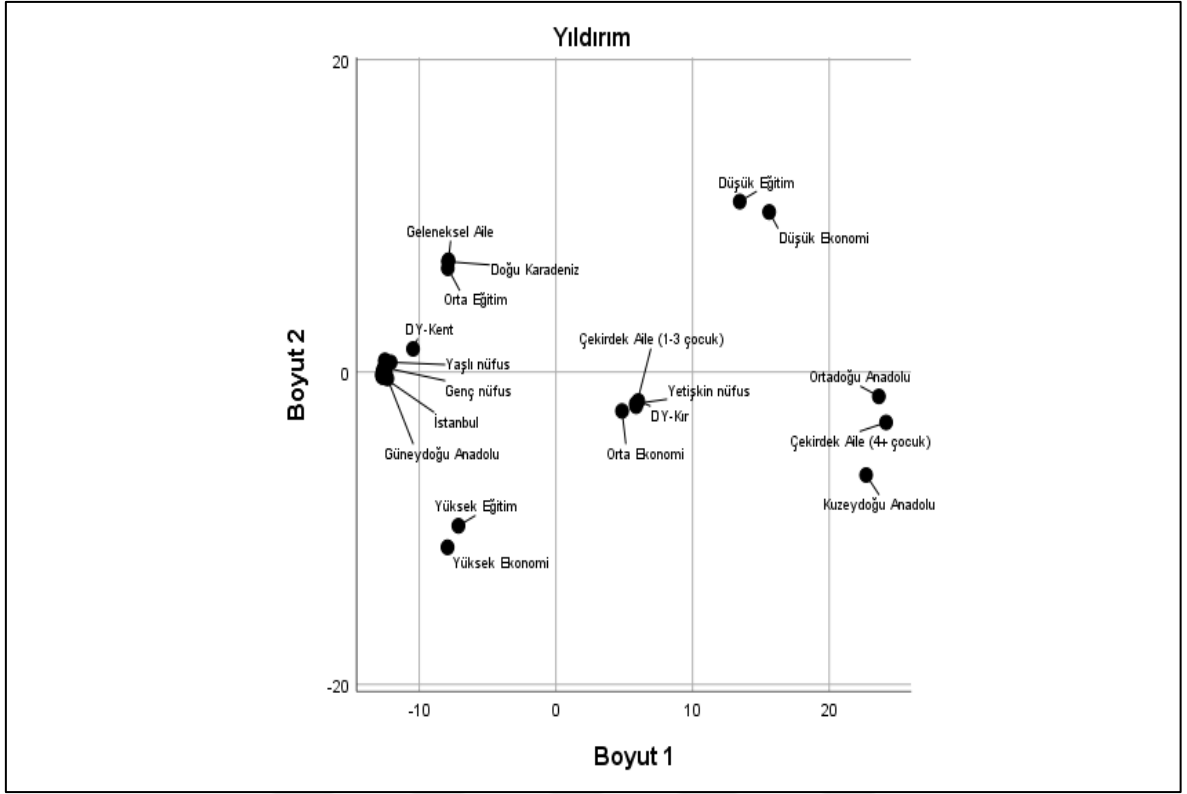
Gürsu ilçesinin sonuçları incelendiğinde kent kökenli nüfusun ağırlıklı olarak yetişkin nüfustan oluştuğu, yaşlı nüfusun ise ağırlıklı olarak kır kökenli olduğu görülmektedir. Orta Anadolu kökenli katılımcıların haneleri ağırlıklı olarak 4 ve üzeri çocuğa sahip çekirdek ya da geleneksel ailelerden oluşmaktadır. 1-3 çocuğa sahip çekirdek ailelerin, düşük ya da orta düzey eğitime sahip olup, ekonomilerinin de orta düzeyde olduğu gözlenmektedir. Sahada Güneydoğu Anadolu, Doğu Marmara ve Akdeniz kökenli katılımcıyla karşılaşılmamıştır (Şekil 90). Gürsu'yu; Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz kökenli (%76,81), baskın kırsal nüfuslu, yetişkin nüfusu çoğunlukta olmakla birlikte yaşlı nüfusu da yüksek olan, düşük-orta düzey eğitilmiş, orta-yüksek düzey ekonomik gelire sahip, ağırlıklı olarak 1-3 çocuklu çekirdek ailelerden oluşmakla birlikte 4 ve üzeri çocuğa sahip çekirdek ailelerinde yoğun olarak görüldüğü bir ilçe olarak sınıflandırabiliriz.

Osmangazi ilçesinde eğitim düzeyi yüksek olan katılımcıların doğum yerlerinin ağırlıklı olarak kentsel alanlar olduğu izlenmektedir. Orta düzey eğitime sahip olan katılımcıların ekonomik seviyelerinin de orta düzeyde olduğu gözlenmektedir. 1-3 çocuğa sahip çekirdek aileler ağırlıklı olarak kırsal kökenli nüfustan oluşmaktadırlar. 4 ve üzeri çocuğa sahip çekirdek ya da geleneksel aile tipleri ağırlıklı olarak Batı Anadolu, Doğu Marmara ve Ortadoğu Anadolu kökenli katılımcılarda; tek kişiden oluşan hanelerin ise Orta Anadolu, Ege, Batı Marmara, Güneydoğu Anadolu, İstanbul ve Akdeniz doğumlu katılımcılarda daha çok rastlandığı gözlenmektedir. Ayrıca Ortadoğu, Kuzeydoğu ve Batı Anadolu kökenli katılımcıların yoğunlukla kırsal kökenli nüfustan oluştuğu tespit edilmiştir (Şekil 91). Genel olarak; Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Batı Karadeniz ve Doğu Karadeniz kökenli (%67,71), kırsal nüfuslu, düşük düzey eğitimi, düşük-orta düzey ekonomik gelire sahip, 1-3 çocuğa sahip çekirdek ailelerden oluşmakla birlikte geleneksel ailelerinde yoğun olarak görüldüğü bir ilçe olarak Osmangazi'yi tanımlayabiliriz.

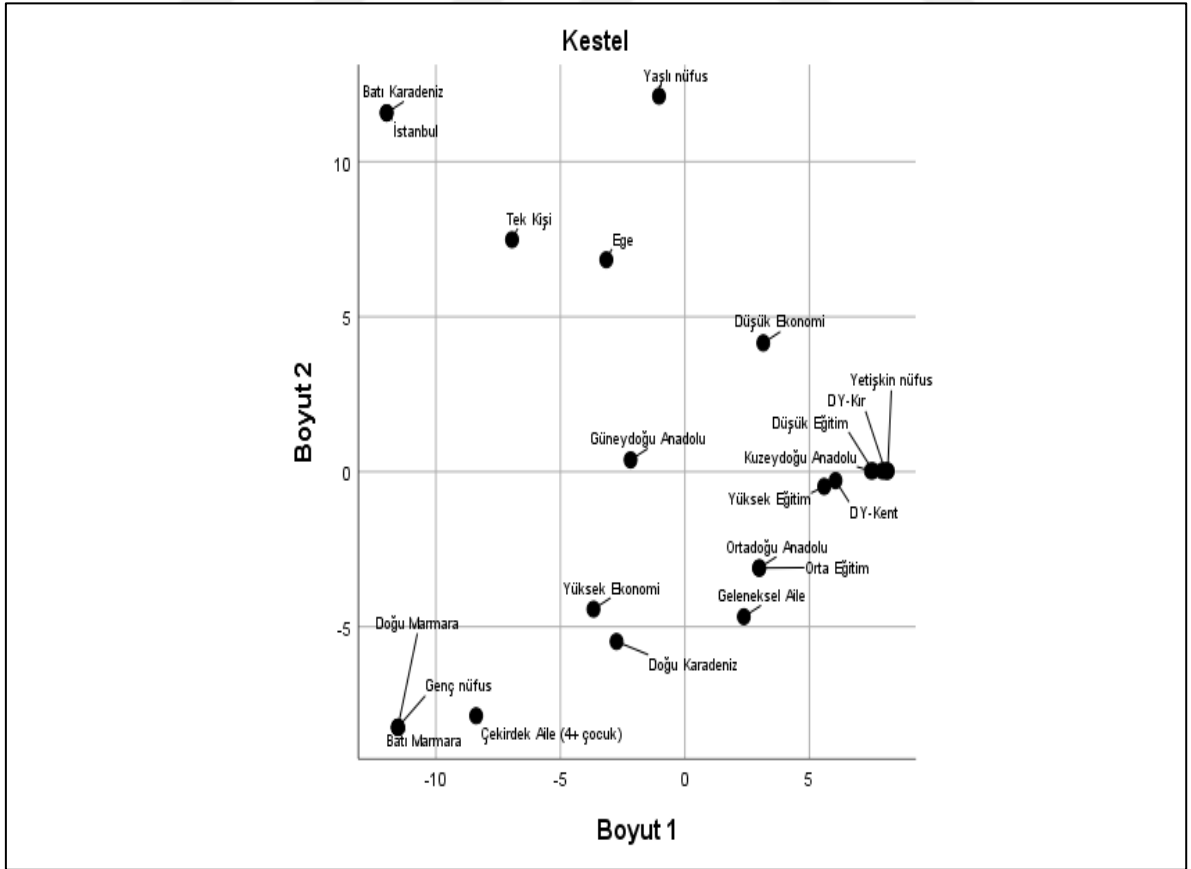
Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde; Gemlik'te düşük düzey eğitime sahip kent doğumlu katılımcıların ekonomilerinin de düşük seviyede olduğu görülmektedir. İstanbul, Batı Marmara ve Orta Anadolu doğumlu katılımcılar içerisinde 4 ve üzeri çocuğa sahip çekirdek ailelere ve genç nüfusa rastlanılmamıştır. Bu grubun ağırlıklı olarak yetişkin nüfustan ve 1-3 çocuğa sahip çekirdek ailelerden oluştuğu gözlenmektedir. Ege ve Güneydoğu Anadolu kökenliler arasında yaşlı nüfusa rastlanılmamıştır. Yetişkin ve kır doğumlu katılımcıların orta seviyede ekonomik gelire sahip olmakla birlikte 1-3 çocuğa sahip çekirdek ailelerden oluştuğu izlenmektedir. Geleneksel aile yapısına ve yüksek düzeyde eğitime sahip olan katılımcıların sadece Kuzeydoğu Anadolu ve Batı Karadenizliler içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Bu katılımcıların sayısı ise oldukça düşüktür. Doğu Karadenizli ve tek kişi olarak yaşayan katılımcıların içerisinde ekonomik gelirleri yüksek düzeyde katılımcıya rastlanılmamıştır. İlçede en düşük oranda Batı Anadolu ve Akdenizli katılımcılara rastlanılırken, Doğu Marmara ve Ortadoğu Anadolu kökenli katılımcıların oranı orta düzeydedir (Şekil 92). Demografik özellikler bakımından Gemlik'i genelini tanımlayacak olursak; Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz, Doğu Marmara kökenli (%64,47), orta düzey eğitimi (orta düzeyden yüksek düzeye geçiş aşamasında), düşük düzey ekonomik gelire sahip, 1-3 çocuğa sahip çekirdek ailelerin yoğun olarak görüldüğü bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mudanya’da ikamet eden İstanbul doğumlu az sayıdaki katılımcı içerisinde 4 ve üzeri çocuğa sahip çekirdek ailede yaşayan yetişkin katılımcıya rastlanılmadığı tespit edilmiştir. Kent doğumlu ve geleneksel aileye sahip görüşmeciler arasında ekonomik düzeyi yüksek olan az sayıda katılımcının varlığı tespit edilmiştir. Güneydoğu Anadolu ve Batı Anadolu kökenli az sayıda katılımcının düşük düzeyde ekonomik gelirleri olduğu, bu bölgeden göç eden katılımcıların ağırlıklı olarak orta düzey ekonomik gelire sahip oldukları izlenmektedir. Kır doğumlu ve yetişkin nüfusun ağırlıklı olarak 1-3 çocuğa sahip çekirdek ailelerden, orta düzeyde ekonomik geliri olan, orta ve yüksek düzeyde eğitilmiş kişilerden oluştuğu belirlenmiştir (Şekil 93). Mudanya ilçesinin genel olarak demografik özelliklerine bakacak olursak; diğer ilçeler kadar yoğun bir şekilde köken bölgeye dayalı yoğunlaşmanın olmadığı, yüksek düzey eğitilmiş, ekonomileri yüksek düzeyde olan, 1-3 çocuğa sahip çekirdek ailelerin yoğun olarak görüldüğü bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

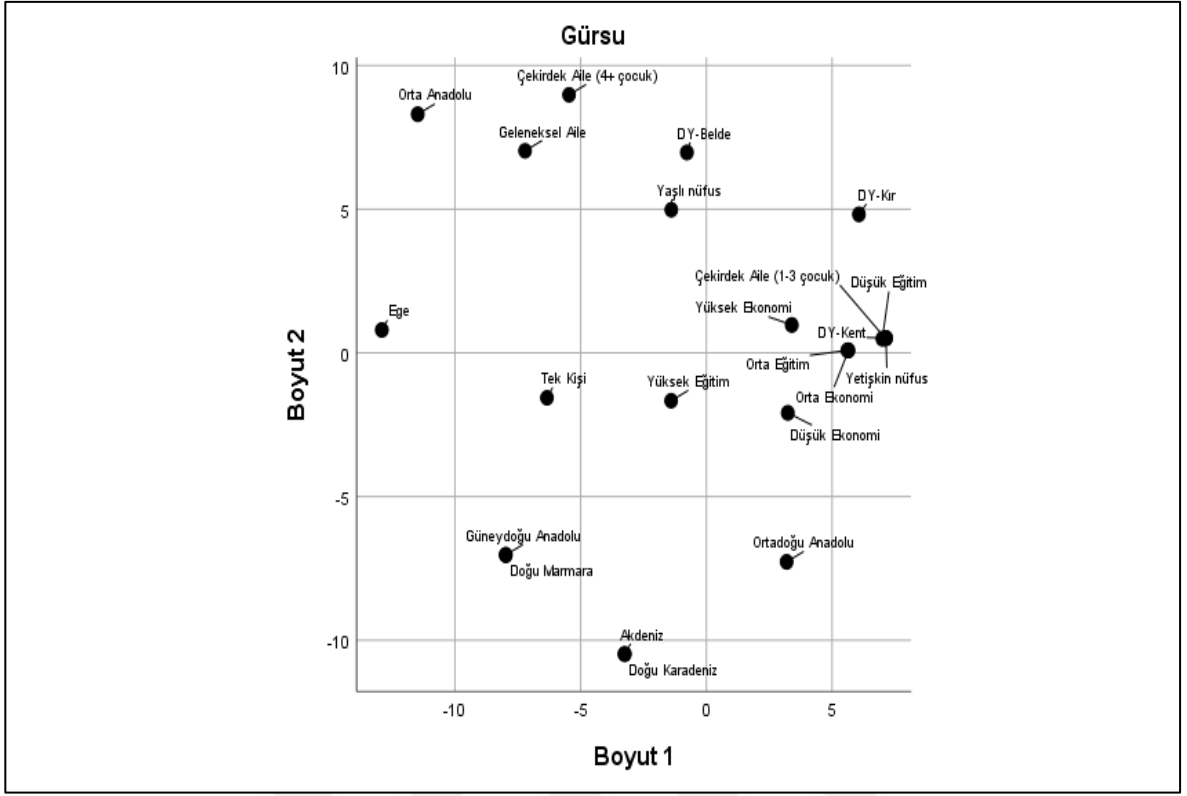
Nilüfer yoğunlukla kent doğumlu katılımcıların ikamet ettiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların ağırlıklı ekonomik yapıları orta düzey gelir aralığında yer alırken; ekonomik gelirleri düşük düzey olan katılımcıların ağırlıklı olarak geleneksel aileye sahip Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Batı Karadeniz kökenli oldukları tespit edilmiştir. Genç nüfus içerisinde düşük düzeyde eğitime sahip katılımcıya rastlanılmamıştır. Doğu Karadeniz ve Orta Anadolu kökenli katılımcıların yüksek düzeyde eğitime sahip olduğu görülmekle birlikte, düşük düzeyde eğitimi olan az sayıda görüşmeciye de rastlanılmıştır (Şekil 94). Nilüfer ilçesi demografik özellikler bakımından; diğer ilçeler kadar yoğun bir şekilde etno-kültürel adacıkların yoğun olmadığı, kent kökenli katılımcıların, yüksek düzey eğitilmiş, ekonomik gelirleri yüksek düzeyde olan, 1-3 çocuğa sahip çekirdek ailelerin yanı sıra tek kişiden oluşan hanelerin de yoğun olarak görüldüğü bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

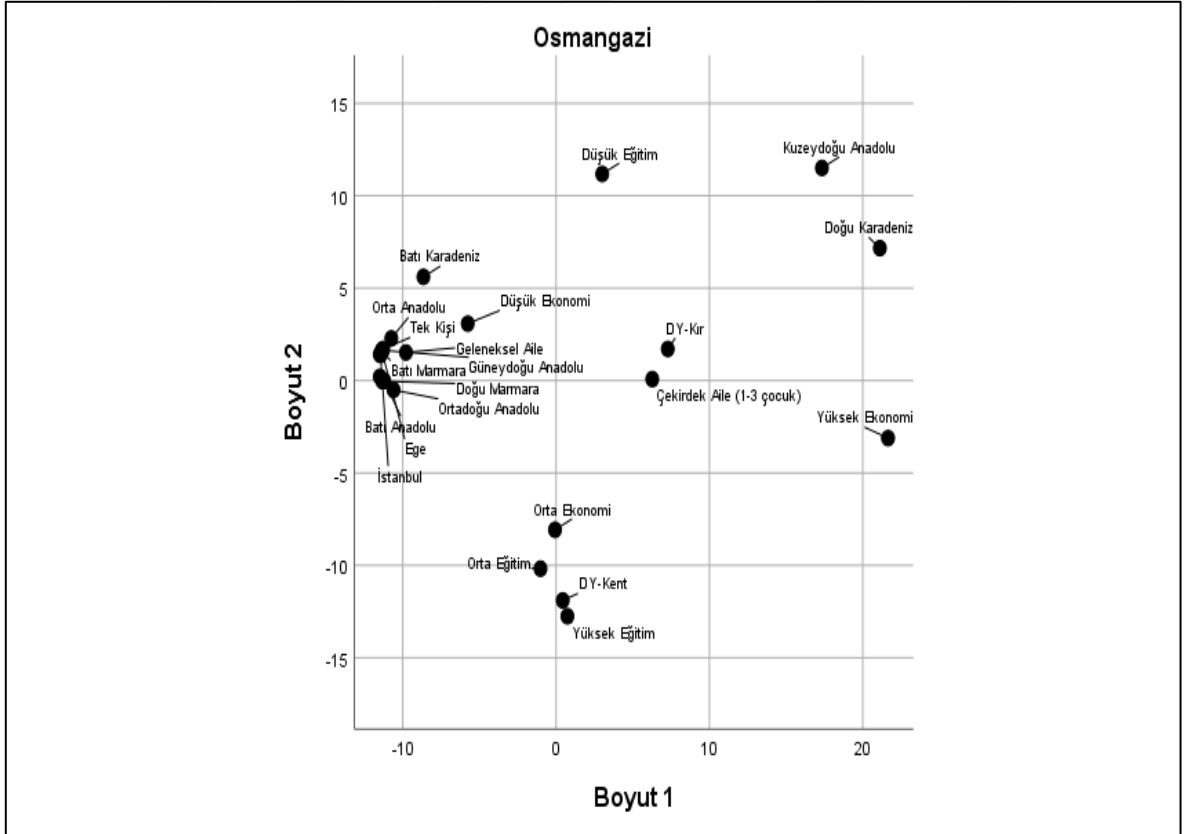
Şekil 88. Yıldırım ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu

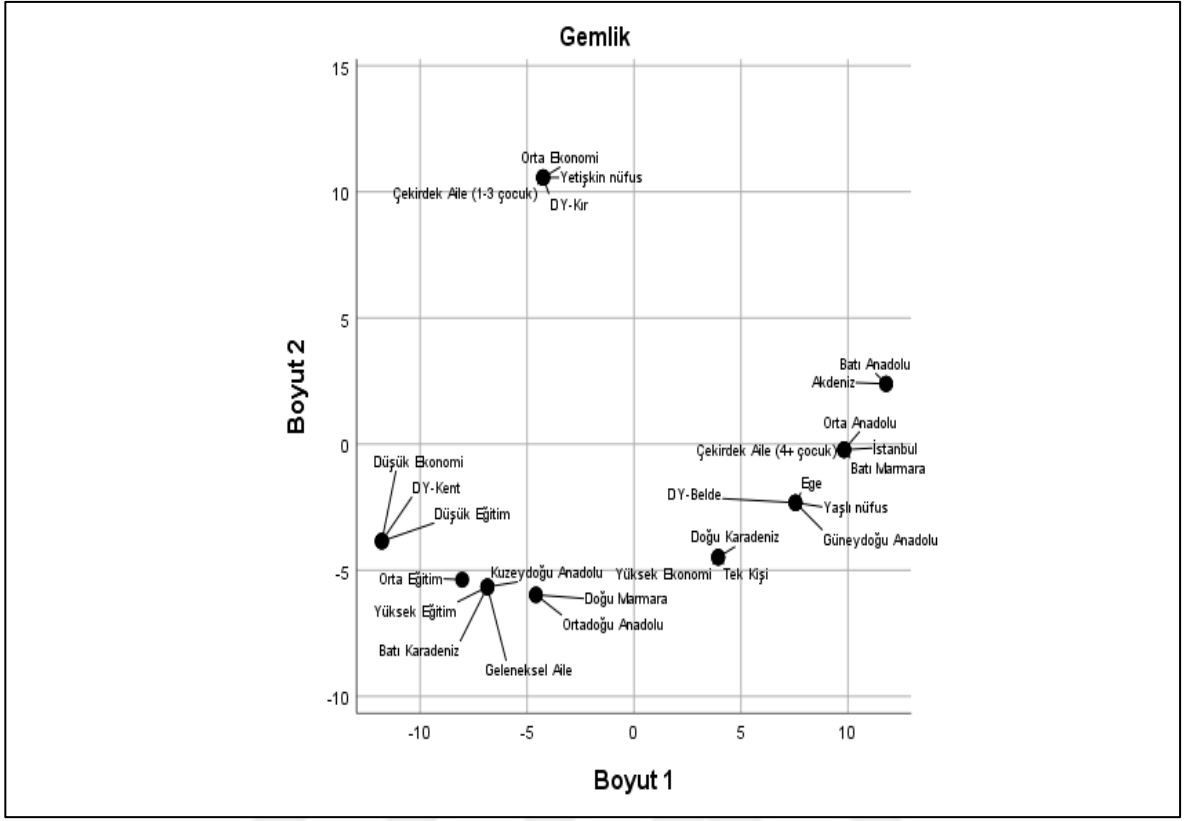
Şekil 89. Kestel ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu

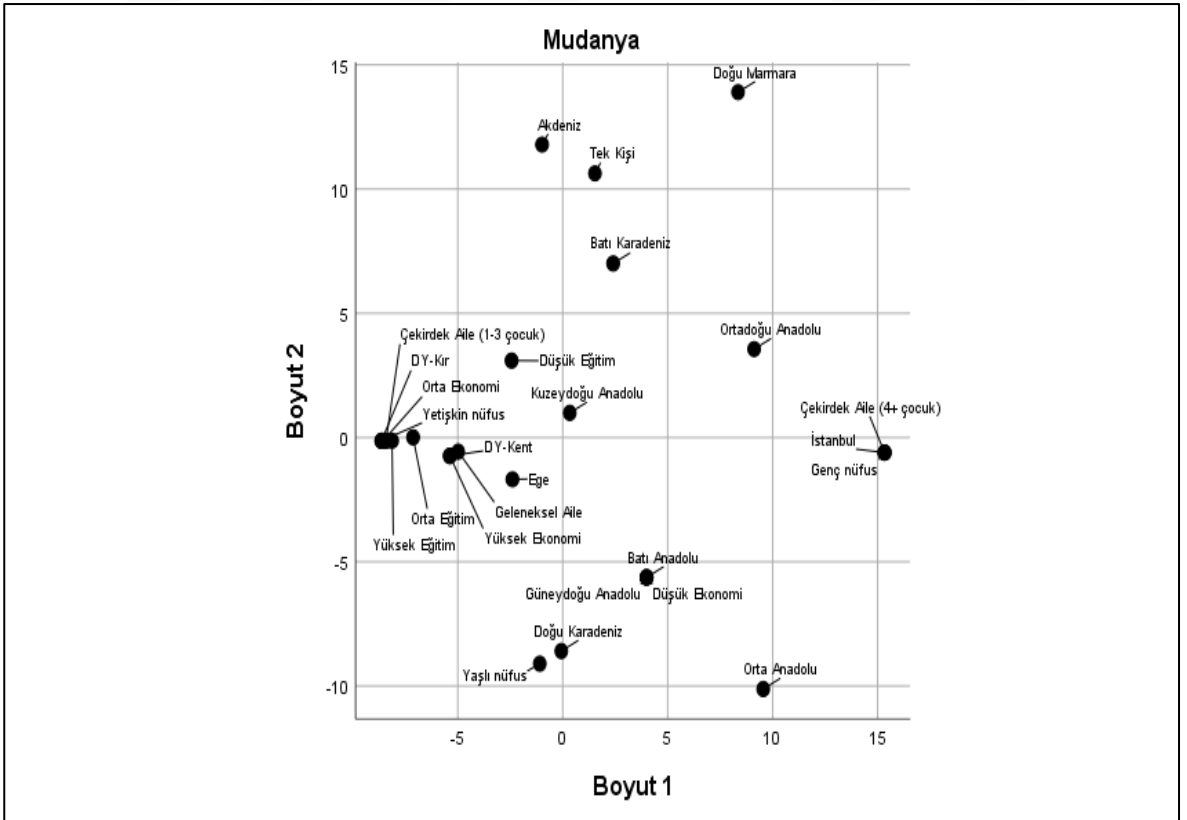
Şekil 90. Gürsu ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu

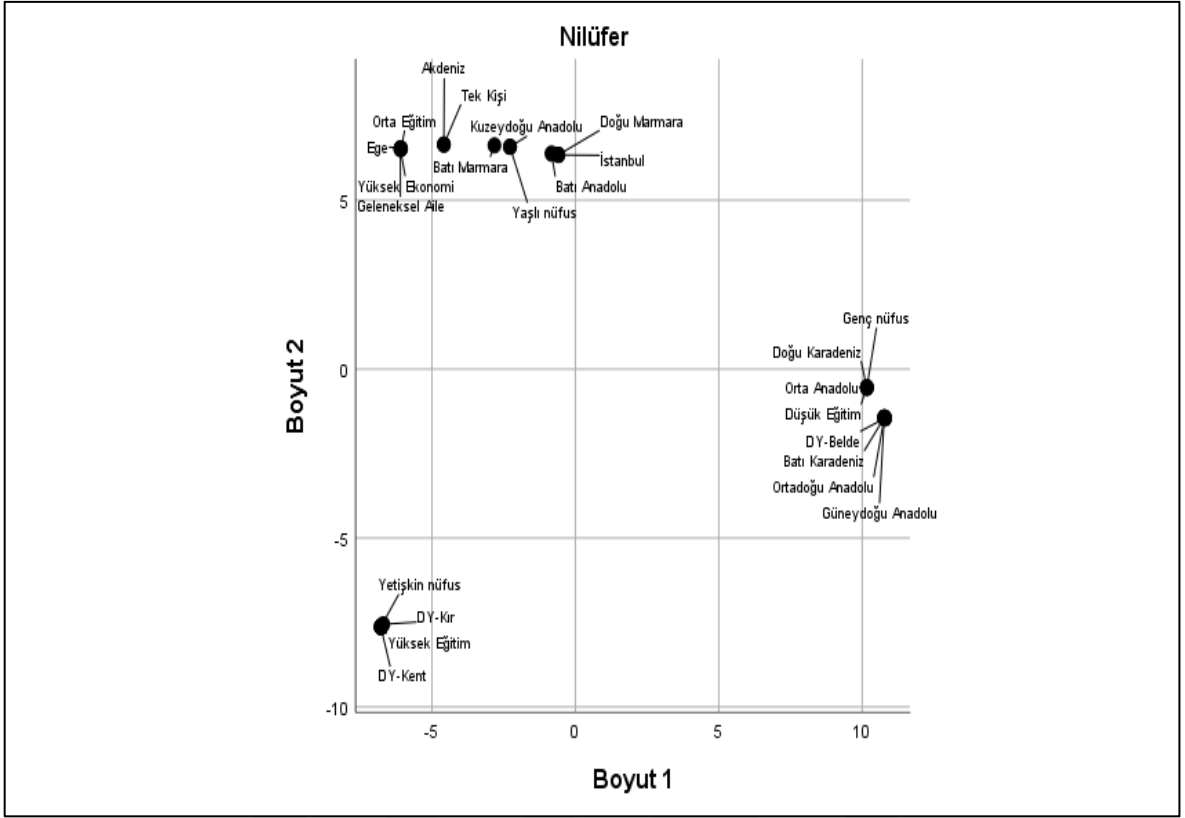
Şekil 91. Osmangazi ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu

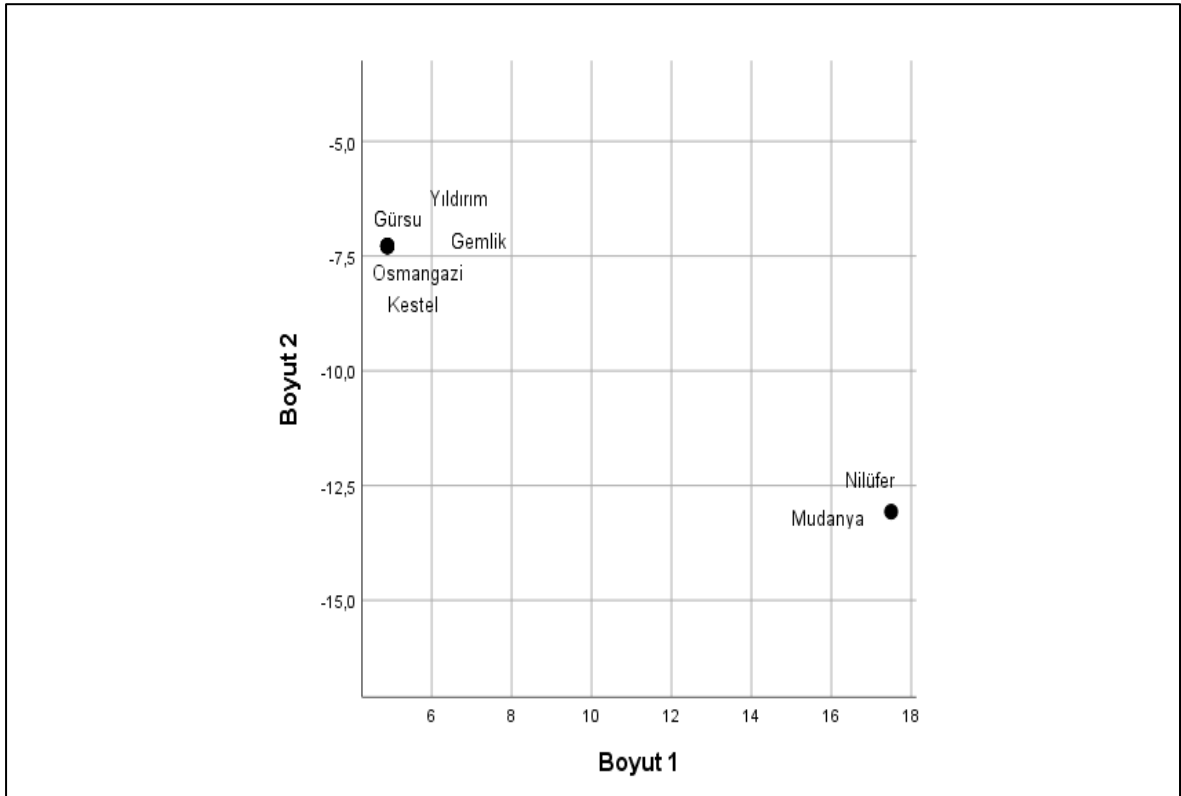
Şekil 92. Gemlik ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 93. Mudanya ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 94. Nilüfer ilçesinin betimleyici özelliklerinin MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 95. İlçelere göre betimleyici özelliklerin MDS analizi grafiksel sonucu

Betimleyici analizler bakımından ilçelerin konumlarına bakıldığında; iki ayrı kümenin varlığı göze çarpmaktadır. İlkinde Yıldırım, Kestel, Gürsu, Osmangazi ve Gemlik; ikinci kümede ise Nilüfer ve Mudanya yer almaktadır. İlk kümede doğum yeri bakımından yoğunlaşmanın, kırsal kökenli, düşük-orta düzey eğitilmiş ve ekonomik gelire sahip olan katılımcıların yoğunlaştığı ilçeler yer almakta ve bu bakımdan ikinci kümeden farklılaştığı izlenmektedir. İkinci kümede yer alan ilçelerde doğum yeri bakımından yoğun bir kümelenme görülmemektedir. Ancak doğum yerinin idari niteliği bakımından Nilüfer’de kent kökenli göçmenlerin yoğunlaştığı izlenmektedir. Ayrıca ilçelerde eğitim ve ekonomik seviye yüksektir (Şekil 95).

MDS analiz sonuçlarına göre Tablo 64’te verilen *Stress değerlerinin* Yıldırım ve Osmangazi ilçeleri hariç 0,00 ve *tam uyumu* gösterdiği; Yıldırım ve Osmangazi’nin ise 0.03 olduğu ve bu ilçelerde sonucun *iyi uyumu* gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuçların hata oranının 0’a yakın olduğunu görülmektedir.

Tablo 64.

Katılımcıların göç aşamalarının ilçeler düzeyinde MDS değerleri

İlçe	Iteration	Stress	Variance Accounted For
Yıldırım	5000 ^a	0,0378247	0,9806081
Kestel	5000 ^a	0,0000003	1,0000000
Gürsu	5000 ^a	0,0000022	1,0000000
Osmangazi	2269	0,0354366	0,9759529
Gemlik	5000 ^a	0,0002485	0,9999988
Mudanya	5000 ^a	0,0000049	1,0000000
Nilüfer	5000 ^a	0,0003208	0,9999982
Tüm ilçeler	5000 ^a	0,0001735	0,9999993

a. Maximum iteration (yenileme) sayısına ulaşılmıştır.

Yıldırım ilçesinde görüşülen katılımcıların göç aşamaları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, çocuğu ve kendi eğitimi için göç eden katılımcıların Bursa’yı sunduğu eğitim olanaklarının çokluğu ve çeşitliliği nedeniyle seçtiklerini, yetersiz sağlık koşulları nedeniyle göç eden katılımcıların da Bursa’ya gelişmiş sağlık imkânları nedeniyle göç ettikleri gözlenmektedir. Bu katılımcılar için bahsi geçen nedenler ağırlıklı olmakla birlikte ilin güvenli bir il olması, yaşam standartlarının yüksek olması ve Bursa’yı göç etmeden önce de tanıyan olmalarının da etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca 1959-1960 döneminde bahsi geçen sebepler kapsamında göç eden katılımcılara rastlanılmamıştır. Tayin ve evlilik nedeniyle göç eden katılımcıların Bursa’yı aynı nedenle tercih ettikleri izlenmektedir. Tayin

nedeniyle göç edenlerin arasında ikamet yerini eşinin tercih ettiğini belirten az sayıda katılımcıya rastlanılırken, bu oran evlilik nedeniyle göç eden katılımcılarda en belirgin faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu katılımcıların ikamet yeri tercihlerinde iş yeri yakınlığı ve hemşehri/akraba faktörünün de önemli olduğu görülmektedir. Ekonomik nedenler en yoğun göç neden ve tercihlerini oluşturmakta ve ekonomik nedenle göç eden katılımcıların Bursa'yı da aynı nedenle tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca bu kişilerin ikamet yeri tercihlerinde en etkili etkenin hemşehri/akraba faktörünün olduğu görülmektedir (Şekil 96). Yıldırım ilçesini göç aşamaları açısından şu şekilde tanımlayabilmekteyiz; en yoğun göçlerin 1980-2009 döneminde olduğu, ekonomi-çocuklarının eğitimi-güvenlik- daha önce göç eden aile ferdinin yanında olma-yetersiz sağlık imkânları nedeniyle göçlerin yoğunlaştığı, Bursa'nın ağırlıkla iş olanaklarının varlığı-yaşam standartlarının yüksek oluşu-tanıdık/akraba varlığı sebepleriyle tercih edildiği, ikamet yeri tercihlerinde de hemşehri/akraba varlığının etkili olduğu ve aşamalı göç oranlarının da düşük olduğu bir ilçedir.

Kestel ilçesinde ekonomik nedenlerle göç eden katılımcıların Bursa'yı ekonomik imkânlarının yanı sıra daha önce göç eden aile ferdinin yanında olmak isteğiyle tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu katılımcıların yoğunlukla 1980-2009 döneminde göç ettikleri ve ikamet yeri tercihinde iş yeri yakınlığı ve hemşehri/akraba faktörlerinin etkili olduğu gözlenmektedir. Ayrıca ilçe içerisinde Bursa'ya göç etmeden önce başka bir ile göç oranı en yüksek grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendi eğitimini tamamlamak ve yetersiz sağlık imkânları nedeniyle göç eden katılımcıların Bursa'yı aynı nedenlerle tercih ettiği belirlenmiştir. Daha önce göç eden aile ferdinin yanında olmak isteğiyle göç eğiliminin 1970 yılı itibarıyla başladığı ve her geçen dönem yoğunluğunu arttırdığı görülürken, 2010-2018 döneminde ikamet yeri tercihinde maddi gelirini ön planda tutan katılımcıların oranının azaldığı izlenmektedir (Şekil 97). Kestel ilçesi göç özellikleri bakımından; 1980'den günümüze göç yoğunluğu artarak devam eden, ekonomi-tayin-daha önce göç eden aile ferdinin yanında olmak isteği nedeniyle göçlerin yoğunlaştığı, Bursa'nın ağırlıkla iş olanaklarının varlığı-tayin-tanıdık/akraba varlığı sebepleriyle tercih edildiği, ikamet yeri tercihlerinde de hemşehri/akraba varlığı-maddi gelir-iş yerine yakınlığın etkili olduğu ve aşamalı göç aşamalı göç oranlarının da orta düzeyde olduğu bir ilçe olarak tanımlanabilmektedir.

Gürsu'da ikamet eden katılımcılar içerisinde ekonomik nedenlerle göç edenlerin Bursa'yı aynı nedenlerle tercih ettikleri, ikamet yeri tercihlerinde hemşehri/akraba varlığı, maddi gelir ve sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasının etkili olduğu gözlenmektedir. Bu katılımcıların aşamalı göç oranlarının da yüksek olduğu ve yoğunlukla 1970-1979, 1990-1999 ve 2000-2009 dönemlerinde göç ettikleri izlenmektedir. 2010-2018 döneminde göç eden katılımcıların Bursa'yı tercih etmelerinde ilin yaşam standartlarının yüksek oluşu ve hemşehri/akraba varlığının etkili olduğu görülmektedir. Kendi eğitimi için göç edenlerin, Bursa'yı tercih etmelerinde memleketlerine mesafe açısından yakın olması ve ikamet yeri tercihinde alanın kırsal yaşam şekillerine daha uygun olması gibi faktörlere dikkat etmedikleri gözlenmektedir. Benzer şekilde Bursa'ya gelişmiş sağlık imkânları nedeniyle göç eden katılımcıların ikamet yeri tercihlerinde iş yerine yakınlık faktörünün etkili olmadığı anlaşılmaktadır. Bursa'yı eğitim olanaklarının çeşitliliği ve tayin nedeniyle tercih eden katılımcıların göç etme nedenlerinin de benzer olduğu izlenmektedir. Bursa'yı güvenlik, evlilik, daha önce göç eden aile ferdinin yanında olmak, memleketlerine geri dönüş ve kamulaştırma nedeniyle tercih eden az sayıda katılımcıya rastlanılmıştır (Şekil 98). Gürsu genel olarak; en yoğun göçlerin 1990-2009 döneminde olduğu, ekonomi-çocuklarının eğitimi-kamulaştırma nedeniyle göçlerin yoğunlaştığı, Bursa'nın ağırlıklı iş olanaklarının varlığı-tayin-tanıdık/akraba varlığı- yaşam standartlarının yüksek oluşu sebepleriyle tercih edildiği, ikamet yeri tercihlerinde de eşinin kararının-hemşehri/akraba varlığı-maddi gelir-sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasının etkili olduğu ve aşamalı göç oranlarının da orta düzeyde olduğu bir ilçe şeklinde tanımlanabilmektedir.

Osmangazi ilçesinde; göç ederken Bursa'yı göç etmeden önce tanıdıkları, eğitim olanaklarının çeşitliliği, yaşam standartlarının yüksek ve güvenli bir il olması nedeniyle tercih eden katılımcıların ikamet yeri tercihlerinde okullara, sağlık merkezlerine kolay erişimi olan, sessiz, sakin ve güvenli, maddi gelirlerine uygun ve alışveriş mekânlarına kolay erişimin olmasına dikkat ettikleri görülmektedir. Güvenlik nedeniyle göç eden katılımcıların da Bursa'yı göç etmeden önce tanıdıkları, eğitim olanaklarının çeşitliliği, yaşam standartlarının yüksek ve güvenli bir il olması nedeniyle tercih ettikleri gözlenmektedir. Çocuklarının eğitimi, evlilik, kamulaştırma, memlekete geri dönüş ve deprem nedeniyle göç eden katılımcıların Bursa'yı evlilik, gelişmiş sağlık imkânları, memleketleri olması ya da memleketlerine mesafe olarak yakın olması gibi nedenlerle tercih ettikleri gözlenmektedir. Bu katılımcıların ikamet yeri tercihlerinde ağırlıklı faktörün hemşehri/akraba varlığı etkili

olurken, az sayıda katılımcı alanın kırsal özellikler taşımasına dikkat ettiğini ya da eşinin tercihi olduğunu belirtmiştir. Tayin nedeniyle göç edenler içerisinde aynı zamanda daha önce göç eden aile ferдинin yanın olmak için de göç ettiğini belirten katılımcıya rastlanılmamıştır. Bursa'yı sunduğu çeşitli iş olanakları nedeniyle tercih eden katılımcıların ikamet yeri tercihinde etkili olan en önemli faktörün hemşehri/akraba varlığı olduğu tespit edilmiştir (Şekil 99). Osmangazi ilçesini göç aşamaları açısından tanımlayacak olursak; en yoğun göçlerin 1980-2009 döneminde olduğu, ekonomi-kendi eğitimi-çocuklarının eğitimi-daha önce göç eden aile ferдинin yanında olma-yetersiz sağlık imkânları nedeniyle göçlerin yoğunlaştığı, Bursa'nın ağırlıklı iş olanaklarının varlığı-yaşam standartlarının yüksek oluşu-tanıdık/akraba varlığı sebepleriyle tercih edildiği, ikamet yeri tercihlerinde de hemşehri/akraba varlığı-maddi gelir- sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasının etkili olduğu ve aşamalı göç oranlarının da orta düzeyde olduğu bir ilçe olduğu görülmektedir.

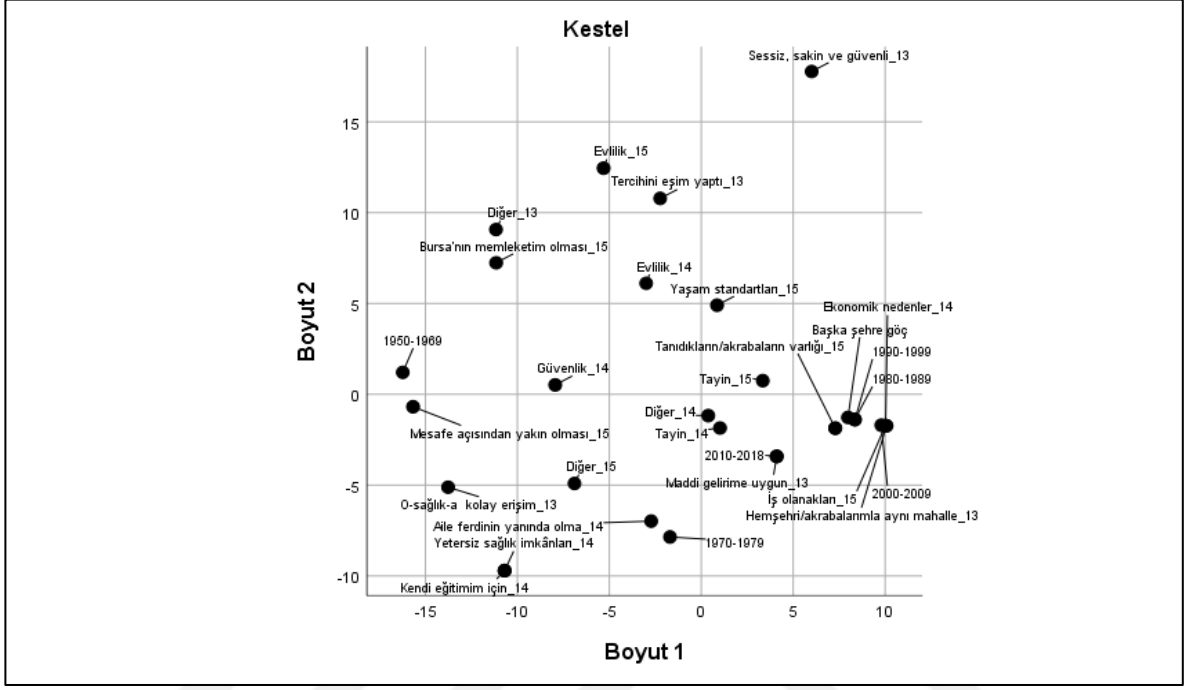
Gemlik ilçesinde görüşülen katılımcıların içerisinde çocuğunun eğitimi, yetersiz sağlık imkânları, memleketine geri dönüş, tayin ve kamulaştırma nedeniyle göç eden katılımcıların; Bursa'yı tayin, sunduğu sağlık ve eğitim imkânları, evlilik, güvenli bir il olması, tanıdık/akraba varlığı ve mesafe açısından memleketine yakın olması nedeniyle tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca bahsi geçen nedenlerle göçlerin 1980 itibariyle başladığı, 1950-1979 arasında bu nedenlerle göç eden katılımcılara rastlanılmadığı gözlenmektedir. Daha önce göç eden aile ferдинin yanında olmak, kendi eğitimini tamamlamak, evlilik ve güvenlik nedeniyle göç eden katılımcıların, ikamet yeri tercihlerinde eşlerinin fikirleri, sessiz, sakin, güvenli, okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişimi olan mahalle olması gibi faktörlere önem verdikleri gözlenmektedir. 1950-1969, 1980-1999 dönemlerinde bahsi geçen nedenlerle göç eden göçmen sayısı ise oldukça düşüktür. Bursa'yı tercih etmedeki en önemli faktör olarak ilin sunduğu iş imkânları karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle ili tercih eden katılımcıların Bursa'ya göç etmeden önce farklı bir il ile göç etme oranları ise yüksektir (Şekil 100). Gemlik'in göç özellikleri bakımından; en yoğun göçlerin son dönemde (2010-2018) olduğu, ekonomi-kendi eğitimi-tayin-evlilik-memleket geri dönüş-kamulaştırma nedeniyle göçlerin yoğunlaştığı, Bursa'nın ağırlıklı iş olanaklarının varlığı-evlilik-tanıdık/akraba varlığı-güvenli bir il olması-gelişmiş sağlık imkânları sebepleriyle tercih edildiği, ikamet yeri tercihlerinde de eş tercihi-hemşehri/akraba varlığı- okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişim-

sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasının etkili olduğu ve aşamalı göç oranlarının da orta düzeyde olduğu bir ilçe olduğu belirlenmiştir.

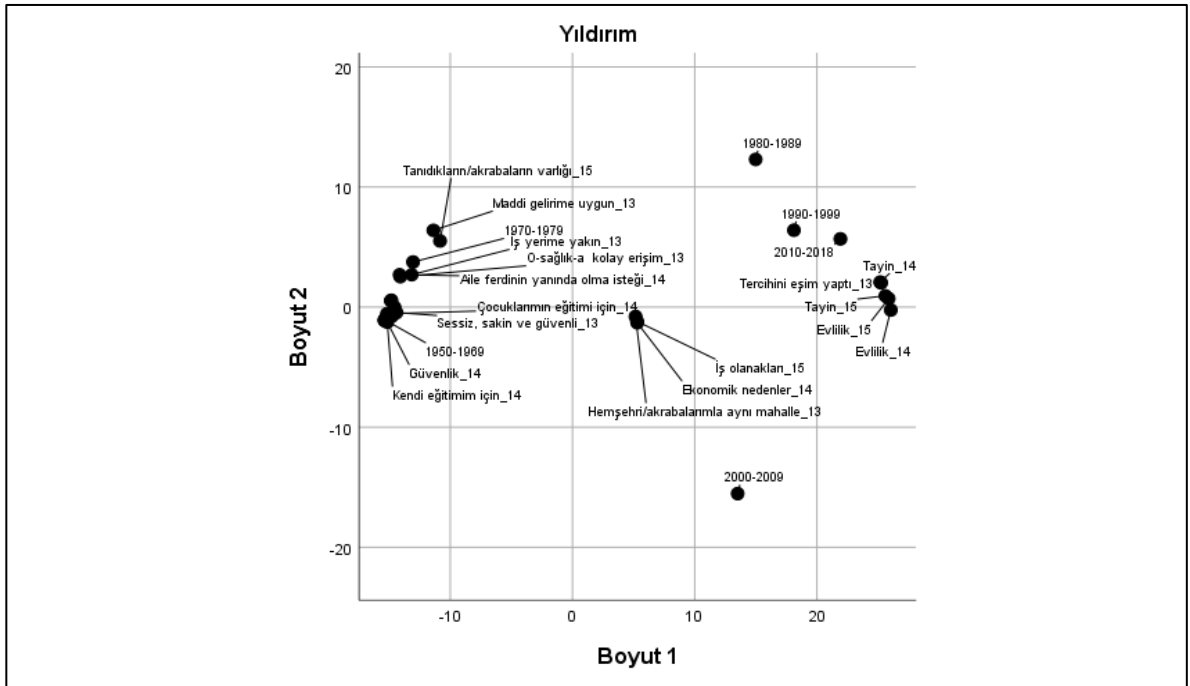
Mudanya ilçesinde görüşülen katılımcıların içerisinde ekonomik nedenlerle göç edenlerin Bursa'yı tercih etmelerinde de aynı faktörün etkili olduğu, ikamet yeri tercihlerinde iş yeri yakınlığı ve sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasının etkili olduğu görülmekle birlikte bu katılımcıların ağırlıklı olarak 1990-2018 dönemlerinde göç eden katılımcılardan oluştuğu tespit edilmiştir. Yetersiz sağlık imkânları, memlekete geri dönüş ve kendisi ya da çocuğunun eğitimi için göç eden katılımcıların sayısı ise oldukça düşüktür (Şekil 101). Mudanya göç aşamaları bakımından; göçlerin 1990'dan günümüze yoğunluğu artarak devam eden, ekonomi-tayin-evlilik-daha önce göç eden aile ferdinin yanında olma nedeniyle göçlerin yoğunlaştığı, Bursa'nın ağırlıklı iş olanaklarının varlığı-tayin-evlilik-tanıdık/akraba varlığı sebepleriyle tercih edildiği, ikamet yeri tercihlerinde de eş tercihi-sessiz, sakin ve güvenli-iş yerine yakın bir mahalle olmasının etkili olduğu ve aşamalı göç oranlarının da yüksek olduğu bir ilçe şeklinde tanımlanabilir.

Nilüfer ilçesinde görüşülen katılımcılar arasında 1990-1999 ve 2010-2018 dönemlerinde gerçekleşen göçlerin ağırlıklı olarak ekonomik kaynaklı olarak gerçekleştiği ve Bursa'yı tercih etme nedenlerinin de ekonomik kaynaklı olduğu gözlenmektedir. Kendisi ya da çocuğunun eğitimi, tayin, daha önce göç eden aile ferdinin yanında olma, kamulaştırma, evlilik, güvenlik ve memlekete geri dönüş nedeniyle göç eden; Bursa'yı sunduğu eğitim ve gelişmiş sağlık olanakları, tanıdık/akraba varlığı, yaşam standartlarının yüksek, güvenli bir il olması, evlilik ve Bursa'yı göç etmeden önce tanıdıkları nedeniyle tercih eden; ikamet yeri tercihinde hemşehri/akraba varlığı, maddi gelirine uygun, iş yerine yakın, kırsal yaşam tarzını devam ettirebileceği, okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişimi olan, sosyo-demografik açıdan gelişmiş ve sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasına dikkat eden katılımcıların 1990 yılı itibariyle yoğunlaşmaya başladığı ve bu yoğunluğun günümüze kadar devam ettiği gözlenmektedir. 1950-1989 döneminde ise bu kapsamda yer alan katılımcıların sayısı oldukça düşüktür (Şekil 102). İlçe göç özellikleri açısından; göçlerin 1990'dan günümüze yoğunluğu artarak devam eden, ekonomi-kendi eğitimi-çocuğunun eğitimi-tayin-evlilik-kamulaştırma-daha önce göç eden aile ferdinin yanında olma nedeniyle göçlerin yoğunlaştığı, Bursa'nın ağırlıklı iş olanaklarının varlığı-tayin-eğitim-tanıdık/akraba varlığı sebepleriyle tercih edildiği, ikamet

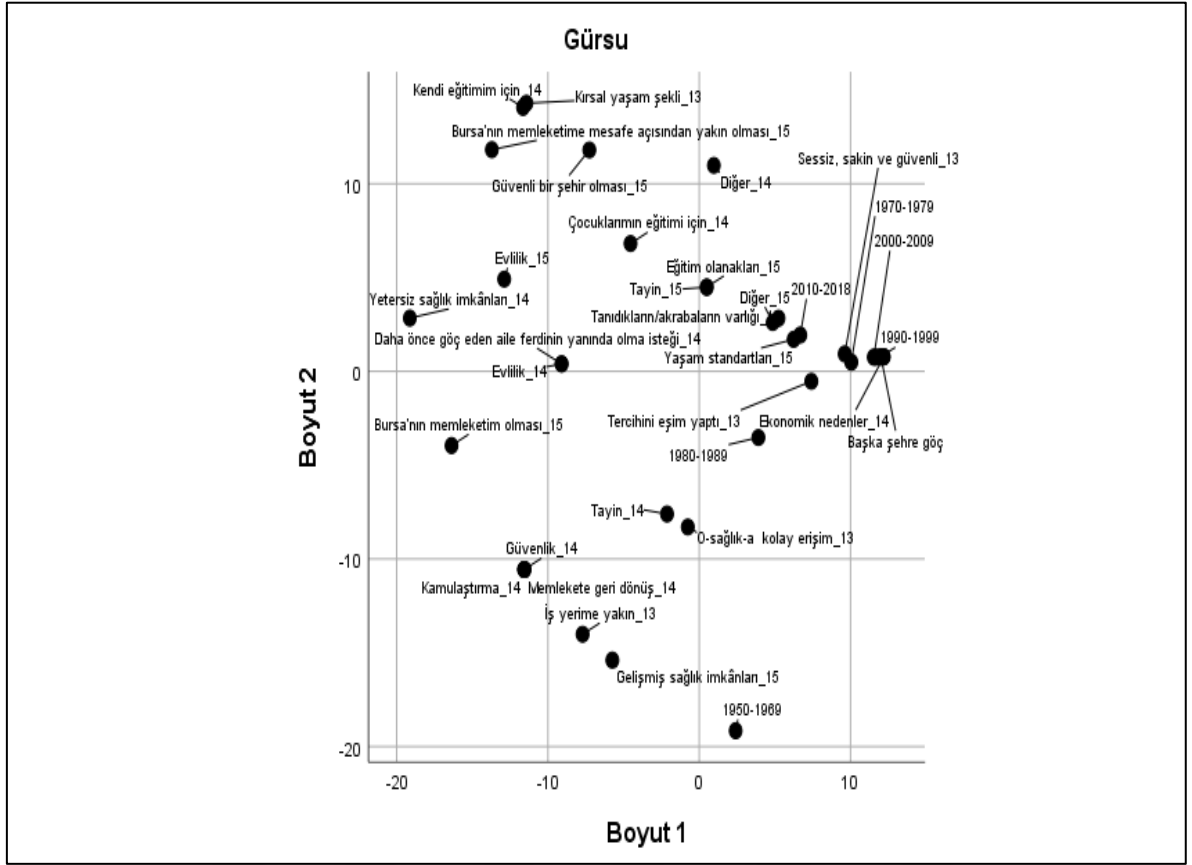
yeri tercihlerinde de hemşehri/akraba varlığı-okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişim- sosyo-demografik açıdan gelişmiş-sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasının etkili olduğu ve aşamalı göç oranlarının da yüksek olan bir ilçedir.

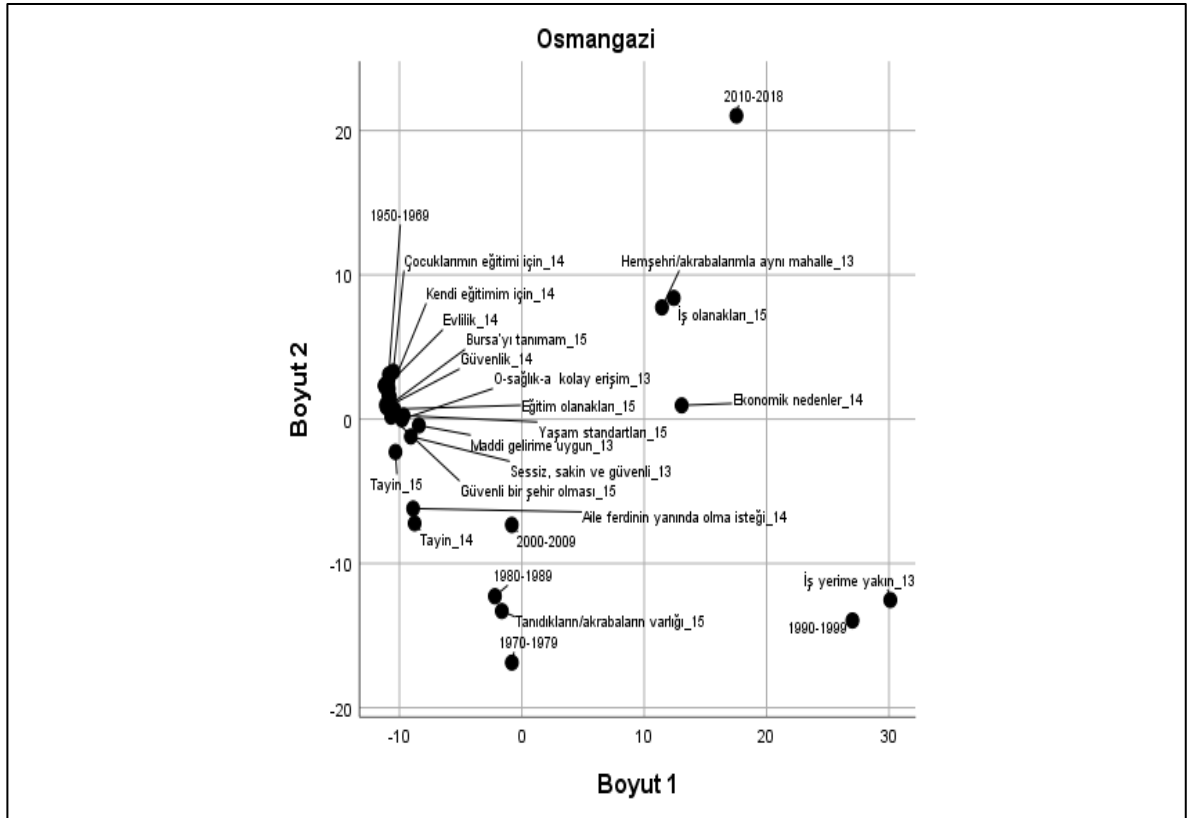
Şekil 96. Yıldırım ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

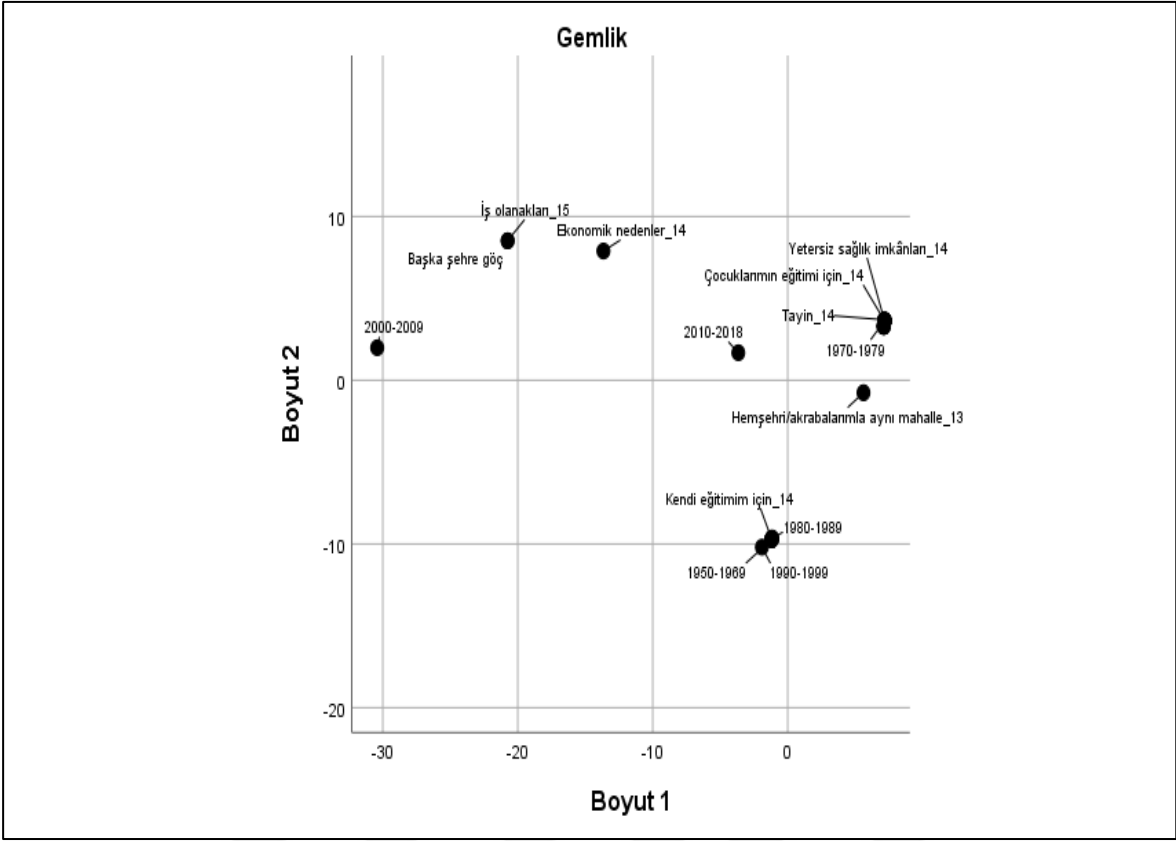
Şekil 97. Kestel ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

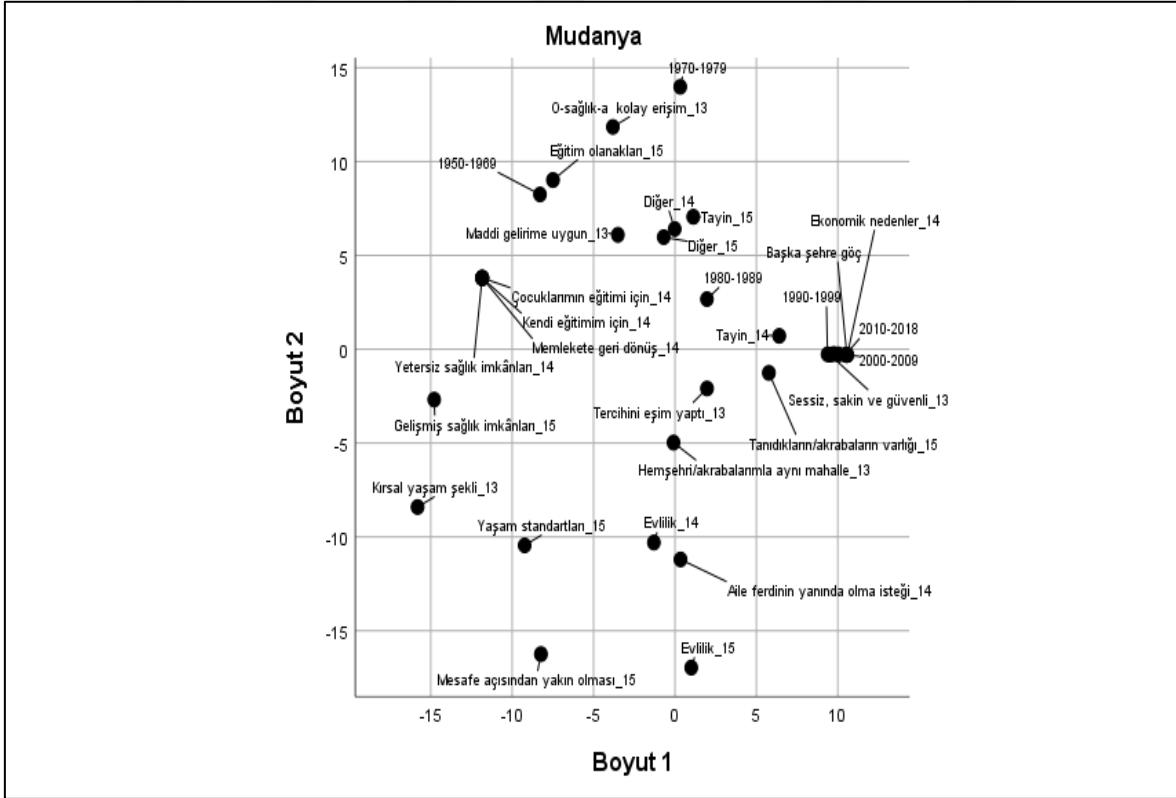
Şekil 98. Gürsu ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

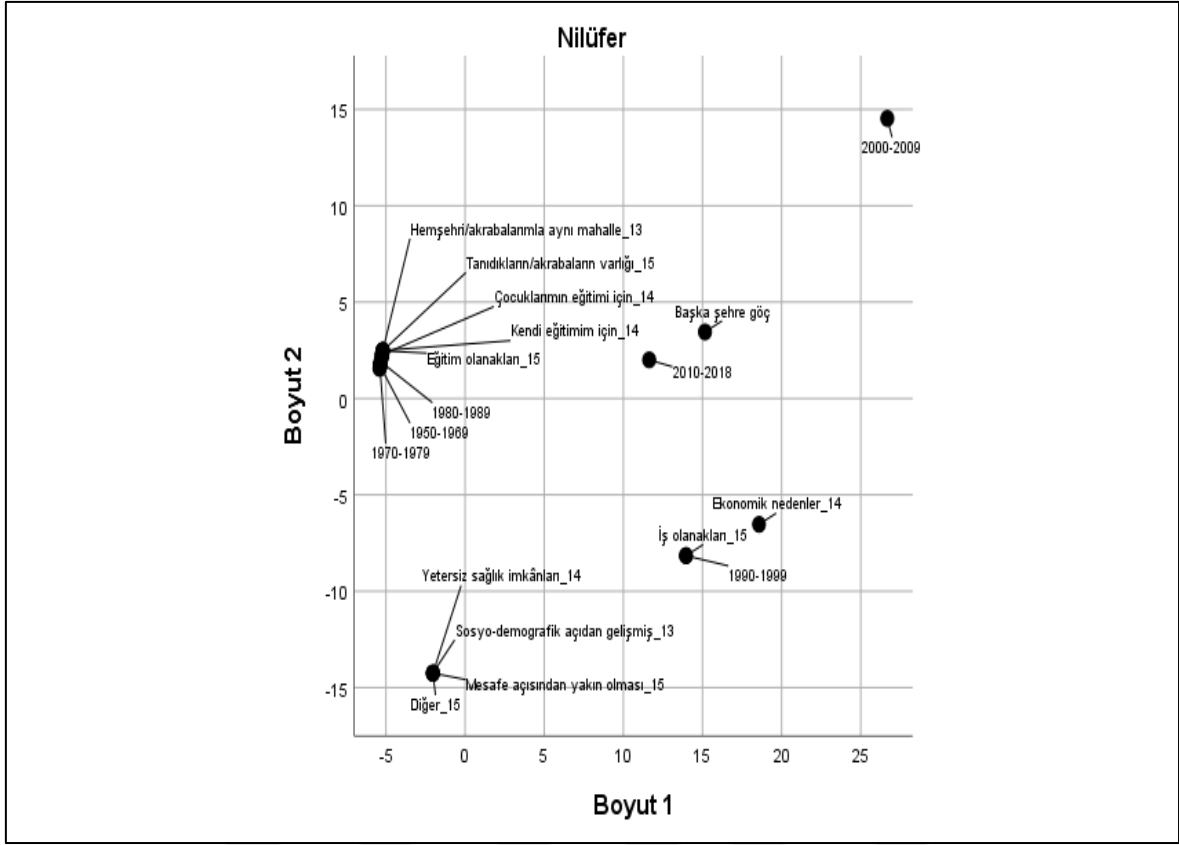
Şekil 99. Osmangazi ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

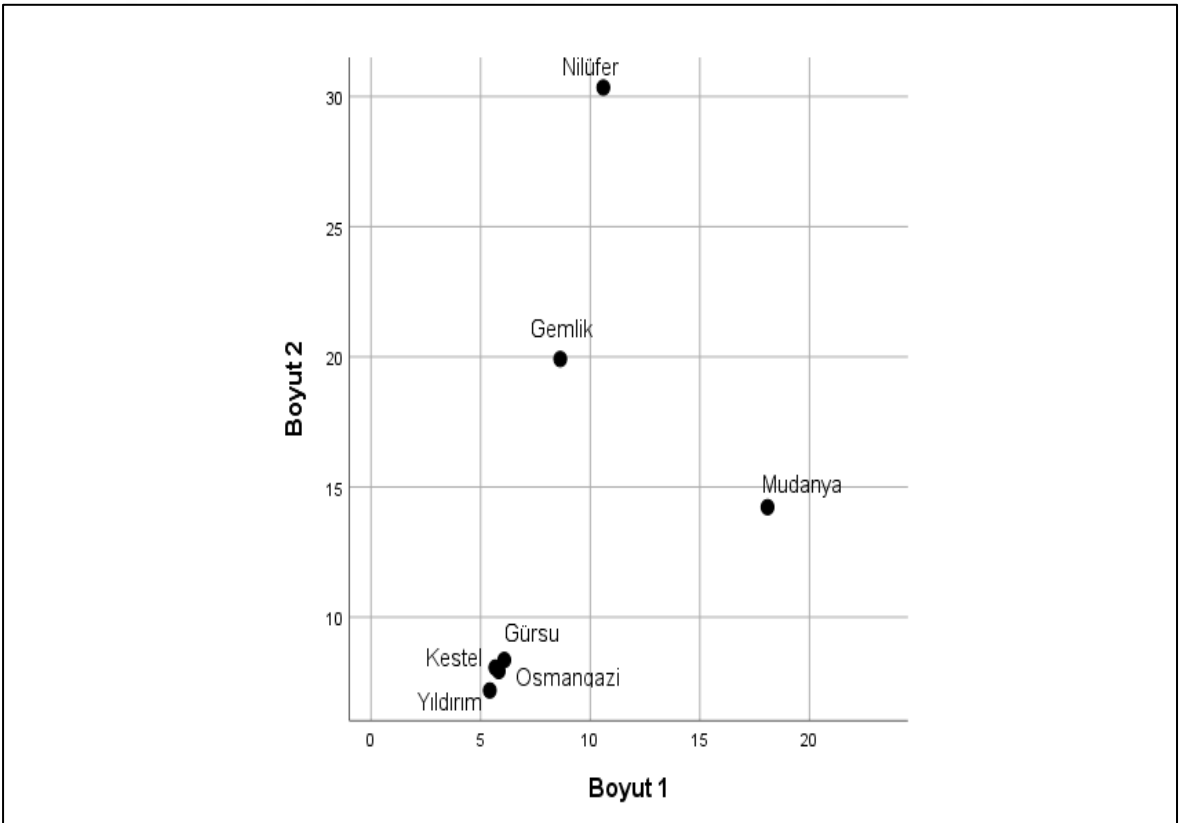
Şekil 100. Gemlik ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 101. Mudanya ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 102. Nilüfer ilçesinde katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 103. İlçelere göre katılımcıların göç aşamalarının MDS grafiksel sonucu

Göç ettikleri dönemler, göç nedenleri, göç etmek için neden Bursa'yı tercih ettikleri, Bursa'da ilk ikamet yeri tercihlerinde etkili olan faktörler ve farklı bir ile göç etme düşünceleri bakımından ilçelerin konumları incelendiğinde; dört farklı kümenin oluştuğu görülmektedir. İlk kümede Yıldırım, Kestel, Gürsu ve Osmangazi; ikincisinde Mudanya; üçüncüsünde Gemlik ve dördüncüsünde ise Nilüfer yer almaktadır. İlk kümede yer alan ilçelerin aldıkları göçler 1980-2009 arasında yoğunlaşırken, diğer kümelerde yer alan ilçelerin göç yoğunlukları son dönemde daha fazla olmuştur. İlk kümede ekonomik kaynaklı göçler yoğunken, diğer kümelerde ekonomik nedenli göçlerin oranının düştüğü gözlenmektedir. Bu açıdan Nilüfer eğitim kaynaklı, Mudanya tayin, Gemlik ise evlilik ve tayin nedeniyle göçler bakımından diğer ilçelerden farklılaşmaktadır. Bursa'yı tercih etme nedenleri açısından ilk kümede yer alan ilçelerin ağırlıklı nedenleri ekonomik ve tanıdık/akraba varlığıdır. Diğer kümelerde ekonomik kaynaklı göçlerin yanı sıra Nilüfer'de eğitim, tayin ve tanıdık/akraba varlığı, Mudanya'da tayin, Gemlik'te ise güvenlik nedenli göçlerin daha yüksek olması bakımından farklılaşma yaşanmaktadır. İkamet yeri tercihi açısından ilk kümede hemşehri/akrabalarla aynı mahallede olma ve maddi gelir ön planda tutulurken, diğer ilçelerde okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişim ve sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olması faktörü ön plana çıkmaktadır (Şekil 103). Ayrıca başka ile göç etme oranının daha yüksek olması açısından Mudanya ve Nilüfer ilçelerinin diğer ilçelerden farklılaştığı izlenmektedir.

MDS analiz sonuçlarına göre Tablo 65'te verilen *Stress değerlerinin* 0,00-0,02 arasında *tam uyumu* gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuçların hata oranının 0'a yakın olduğunu görülmektedir.

Tablo 65.

Katılımcıların seçmen tercihlerinin ilçeler düzeyinde MDS değerleri

İlçe	Iteration	Stress	Variance Accounted For
Yıldırım	5000 ^a	0,0002986	0,9999980
Kestel	117	0,0000000	1,0000000
Gürsu	69	0,0000000	1,0000000
Osmangazi	1744	0,0282055	0,981172
Gemlik	3298	0,0000000	1,0000000
Mudanya	5000 ^a	0,0000075	1,0000000
Nilüfer	5000 ^a	0,0000001	1,0000000
Tüm ilçeler	5000 ^a	0,0008938	0,9999790

a. Maximum iteration (yenileme) sayısına ulaşılmıştır.

Yıldırım ilçesinde kendisini ideolojik olarak Demokrat, Laik ve Muhafazakâr olarak tanımlayan katılımcıların oy verecekleri partiyi tercih ederken daha çok; kendi ve ülkenin ekonomik durumuna, partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara ve geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına baktıkları gözlenmektedir. Aktif olarak siyasetle ilgilenen katılımcıların oy verirken parti tercihlerinde liderin vizyonunun etkili olduğu belirlenmiştir. Kendisini siyasal olarak tanımlamak istemeyen katılımcıların oy verirken parti tercihlerinde partinin felsefesi ve temel düşüncesine, milletvekili adaylarına ve milletvekili adayları içerisinde hemşehrisinin olup olmadığına neredeyse hiç bakmamaktadır. Ayrıca siyasal ideolojiler açısından en düşük yoğunluğa sahip gruba, tanımlama yapmak istemeyenler oluşturmaktadır. İdeolojik olarak Kemalist, Milliyetçi ve Laik olarak kendisini tanımlayanların diğer ideolojilere göre oy vereceği partiyi belirlerken partinin milletvekili adaylarıyla ilgilenme düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu katılımcıların ağırlıklı olarak sadece oy kullandıkları gözlenmekle birlikte siyasetle hiç ilgilenmiyorum diyenlerin oranı yok denecek kadar düşüktür. Kürt Milliyetçisi, Sosyal Demokrat, İslamcı ve Milliyetçiler ise oy vereceği partiyi belirlerken milletvekili adayları içerisinde hemşehrisinin olup olmadığına dikkat etmektedirler (Şekil 104). Yıldırım ilçesini katılımcılardan alınan bilgiler ışığında siyasal açıdan tanımlayacak olursak; aktif olarak siyasetle ilgilenme oranı düşük; parti tercihinde oy vereceği partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara, ülkenin ve kendi ekonomisine önem veren; siyasal ideoloji olarak da Demokrat, Kürt Milliyetçisi, Sosyal Demokrat, İslamcı, Milliyetçi ve Muhafazakâr grupların yoğunlaştığı bir ilçedir.

Kestel'de katılımcılar arasında ağırlıklı olarak tercih edilen ideolojinin Muhafazakârlık olduğu gözlenmektedir. Muhafazakâr katılımcıların oy verecekleri partiyi belirlerken ağırlıklı olarak ülkenin ekonomik durumu ile partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına dikkat ettikleri ve siyasete aktif katılımlarının düşük olduğu gözlenmektedir. Milliyetçi olduğunu belirten katılımcıların, aktif olarak siyasetle ilgilenme düzeyleri daha yüksektir. Sosyal Demokratların ov verecekleri partiyi belirlerken parti liderinin vizyonunu önemsedikleri belirlenmiştir (Şekil 105). Kestel ilçesinde görüşülen katılımcılar siyasal tutumları açısından; aktif olarak siyasetle ilgilenme oranı orta düzeyde; parti tercihinde oy vereceği partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına, liderinin vizyonuna ve ülkenin ekonomisine önem veren; siyasal ideoloji olarak da Kürt Milliyetçisi, Laik, Sosyal Demokrat, İslamcı ve Muhafazakâr grupların yoğunlaştığı bir alandır.

Gürsu ilçesinde kendisini Laik olarak tanımlayan katılımcıların oy verecekleri partiyi belirlerken partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara ve parti liderinin vizyonuna dikkat ettikleri görülmektedir. Görüşülen katılımcıların parti tercihinde en fazla dikkat ettiği faktörlerin ülkenin ekonomik durumu ve partinin geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programı olduğu, ağırlıklı olarak siyasal ideolojilerinin Milliyetçilik olduğu tespit edilmiştir. Bu katılımcıların sadece oy vermelerinin yanı sıra, aktif olarak siyasetle ilgilenen katılımcıların da bu faktöre önem verdikleri gözlenmektedir. İdeolojik olarak kendisini Apolitik ya da sol yelpazede yer alan diğer ideolojiler içerisinde tanımlayan ve siyasete hiç ilgisinin bulunmadığını belirten az sayıda katılımcıya rastlanılmıştır. Gürsu'da parti tercihinde en az etkili olan faktörler, milletvekili adayları ve bu adaylar içerisinde hemşehrisinin bulunup bulunmadığıdır (Şekil 106). Gürsu ilçesi siyasal eğilimler açısından; aktif olarak siyasetle ilgilenme oranı yüksek, parti tercihinde oy vereceği partinin geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına, milletvekili adayları içerisinde hemşehrisinin bulunup bulunmadığına ve ülkenin ve kendi ekonomisine önem veren; siyasal ideoloji olarak da Kemalist, Laik, Milliyetçi ve kendisini ideolojik olarak tanımlamak istemeyenlerin yoğunlaştığı bir ilçe olarak tanımlanabilir.

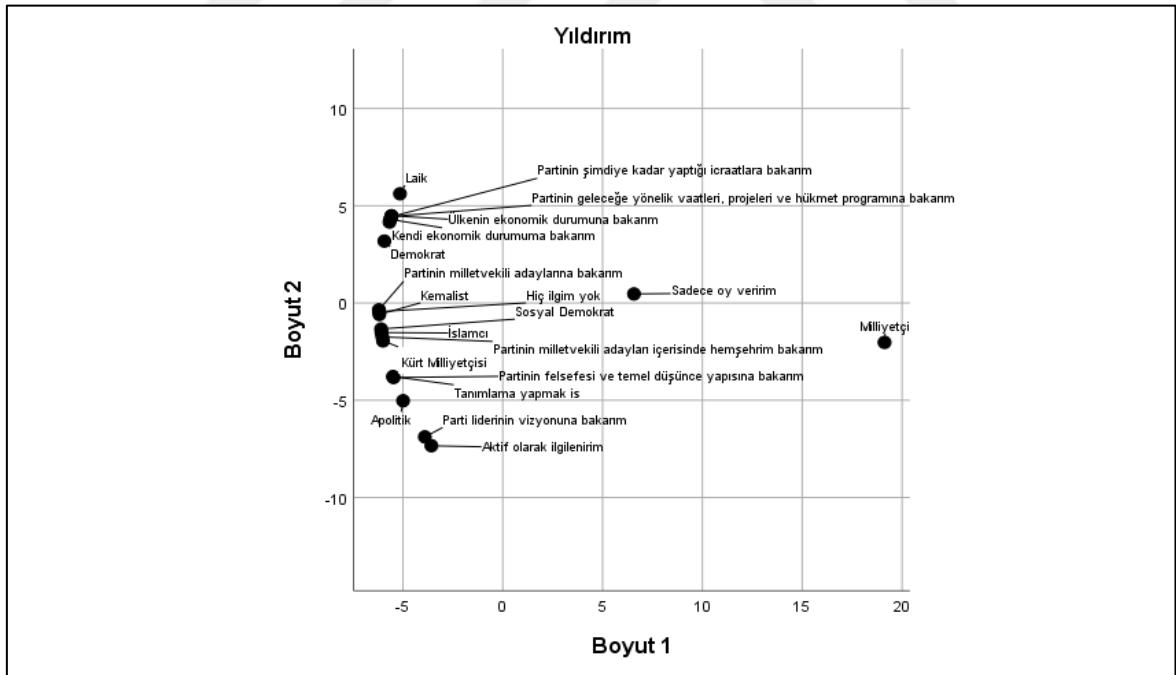
Osmangazi'de görüşülen kişiler içerisinde siyasetle aktif olarak ilgilenmediğini ve sadece oy verdiğini belirten katılımcıların önemli bir kısmının ideolojik olarak kendilerini Milliyetçi olarak tanımladıkları gözlenmektedir. Gürsu'da görüşülen katılımcıların seçmen davranışları üzerinde ülkenin ekonomik durumunun en önemli faktör olduğu tespit edilmiştir. Ardından partinin felsefesi ve temel düşünce yapısı ve şimdiye kadar yaptığı icraatların geldiği izlenmektedir. Siyasetle aktif olarak ilgilendiğini belirten katılımcıların oy verecekleri partiyi belirlerken ağırlıklı olarak partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına, liderin vizyonuna, ülkenin ekonomik durumuna, şimdiye kadar yaptığı icraatlara ve geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına dikkat ettiği tespit edilmiştir. Muhafazakâr katılımcıların parti tercihinde en fazla etkili olan faktörün ülkenin ekonomik durumu olduğu belirlenmiştir. Kendisini Apolitik ve Kemalist olarak tanımlayan katılımcılar arasında siyasetle hiçbir ilgisi olmadığını belirten katılımcıya rastlanılmamıştır. Parti tercihinde en az etkili olan faktörler, milletvekili adayları ve bu adaylar içerisinde hemşehrisinin bulunup bulunmadığıdır. Benzer şekilde kendisini ideolojik olarak tanımlamak istemeyenlerin, Demokrat ve Sosyal Demokratların, Kürt Milliyetçisi ve İslamcılarının oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir (Şekil 107). Osmangazi; aktif

olarak siyasetle ilgilenme oranı orta düzey; parti tercihinde ülkenin ekonomik durumuna, partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara, felsefesi ve temel düşünce yapısı ile liderin vizyonuna önem veren; siyasal ideoloji olarak da Milliyetçi ve Muhafazakârların yoğunlaştığı bir ilçe şeklinde tanımlanabilir.

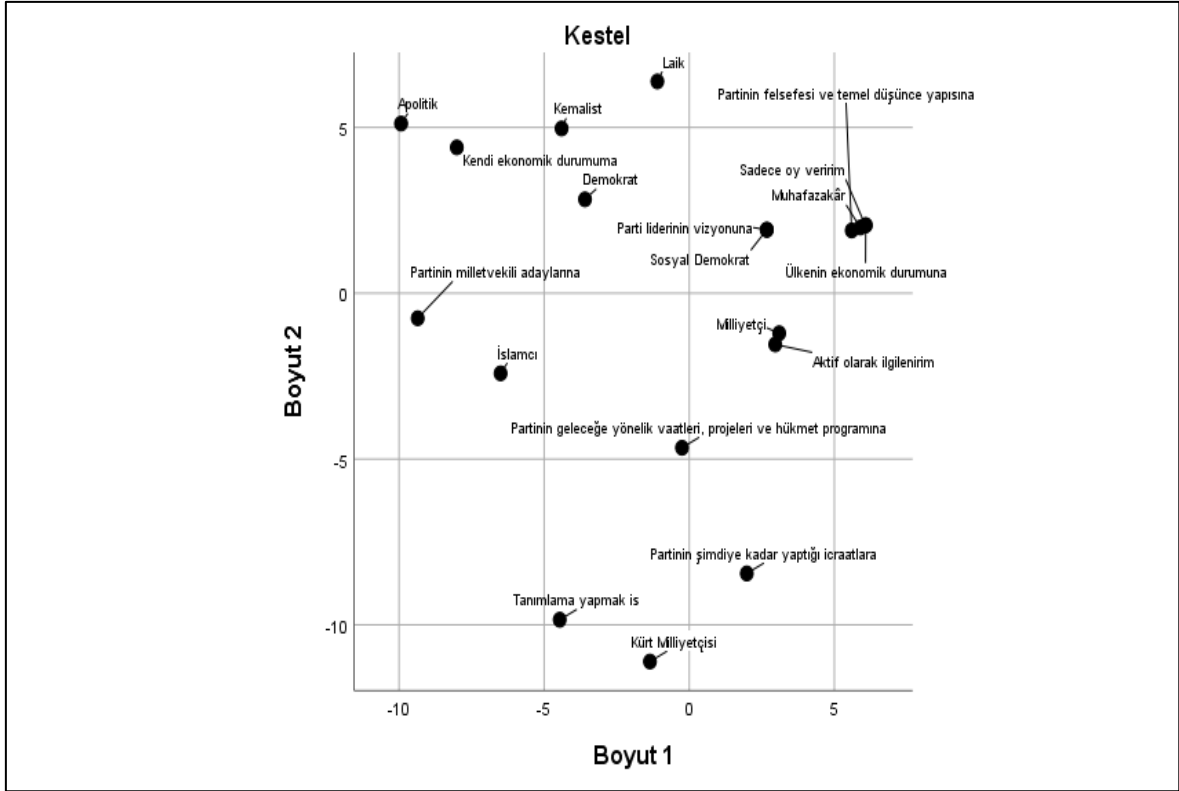
Gemlik ilçesinde; parti tercihinde ülkenin ekonomik durumu ve lider vizyonunun önemli olduğu görülmektedir. Milliyetçi, Demokrat ve Kemalist'lerin parti tercihinde şimdiye kadar yaptığı icraatlara, partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına ve geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına önem verdikleri ve bu katılımcıların da aktif olarak siyasetle ilgilenme oranlarının yüksek olduğu gözlenmektedir. Katılımcılar arasında Milliyetçilikten sonra en çok yönelinen ideolojiler Muhafazakârlık ve Laiklikdir. Parti tercihinde milletvekili adaylarına ve milletvekili adayları içerisinde hemşehrisinin olmasına dikkat edenler, siyasal ideoloji olarak da Apolitik ya da kendisini siyasal olarak tanımlamak istemeyen ve siyasetle hiçbir ilgisinin olmadığını belirten az sayıda katılımcıya rastlanılmıştır (Şekil 108). Gemlik ilçesi siyasal yönelim bakımından; aktif olarak siyasetle ilgilenme oranı yüksek; parti tercihinde ülkenin ekonomik durumuna, partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara, felsefesi ve temel düşünce yapısına, geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına ve partinin milletvekili adaylarına önem veren; siyasal ideoloji olarak da Demokrat, Kemalist, İslamcı, Milliyetçi ve Muhafazakârların yoğunlaştığı bir ilçedir.

Mudanya ilçesinde parti tercihinde liderin vizyonuna dikkat ettiğini belirten az sayıda katılımcının ideolojik olarak kendisini Muhafazakâr olarak tanımladığı ve siyasetle de aktif olarak ilgilendiği gözlenmektedir. Kemalist ideolojiye sahip katılımcılar parti tercihinde bulunurken, partinin geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına dikkat etmektedirler. Kendisini Laik ve Milliyetçi olarak tanımlayan katılımcıların oy vereceği partiyi belirlerken partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına, ülkenin ekonomik durumuna ve partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Kendisini ideolojik olarak tanımlamak istemeyenler ve Kürt Milliyetçisi olduğunu ve siyasetle hiç ilgilenmediğini belirtenler ile parti tercihinde partinin milletvekili adaylarına ve kendi ekonomik durumuna dikkat ettiğini belirten az sayıda katılımcıya rastlanılmıştır (Şekil 109). Mudanya; aktif olarak siyasetle ilgilenme oranı orta düzey; parti tercihinde ülkenin ekonomik durumuna, liderin vizyonuna ve partinin milletvekili adaylarına önem veren; siyasal ideoloji olarak da Kemalist, Laik, ve Milliyetçilerin yoğunlaştığı bir alandır.

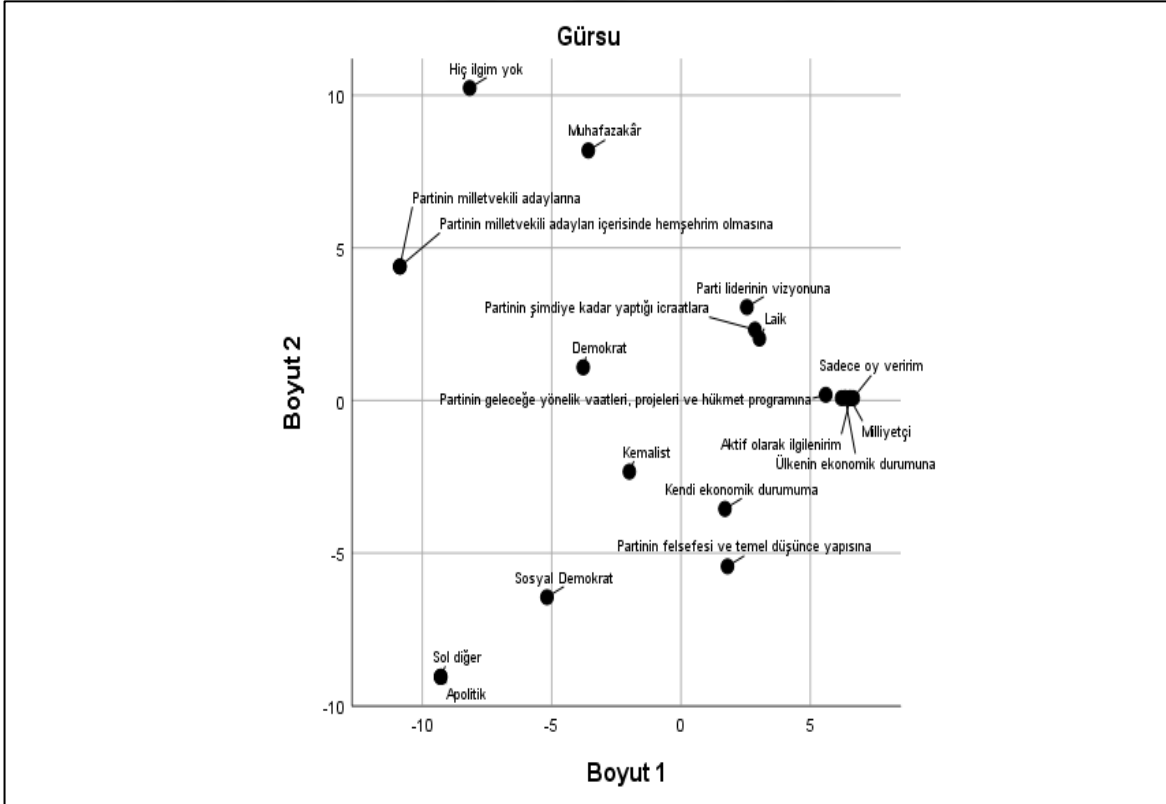
Nilüfer ilçesinde oy verecekleri partiyi belirlerken parti liderinin vizyonuna, geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına ve şimdiye kadar yaptığı icraatlara baktığını belirten katılımcıların kendilerini siyasal olarak tanımlamak istemedikleri veya Milliyetçi ya da Muhafazakâr olarak tanımladıkları gözlenmektedir. Kendisini Laik olarak tanımlayan katılımcıların siyasetle aktif olarak ilgilendikleri ve oy verecekleri partiyi belirlerken partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Kendisini Kürt Milliyetçisi ya da Apolitik olarak tanımlayan katılımcıların parti tercihlerinde milletvekili adaylarına ve milletvekili adayları içerisinde hemşehrisi olup olmadığına dikkat edenlerin ve siyasetle hiç ilgisi olmadığını belirtenlerin oranı düşüktür. Kendisini Demokrat, Kemalist ve Sosyal Demokrat olarak tanımlayan katılımcıların sayısı azdır (Şekil 110). Nilüfer’i; aktif olarak siyasetle ilgilenme oranı orta düzey; parti tercihinde ülkenin ve kendisinin ekonomik durumuna, partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına ve geleceğe yönelik vaatleri, projeleri ve hükümet programına önem veren; ideoloji olarak da Apolitik ya da siyasal olarak kendisini tanımlamak isteyenlerle, Kemalist, Laik, Milliyetçi ve Muhafazakâr olarak tanımlayanların yoğunlaştığı bir ilçe olarak tanımlayabiliriz.

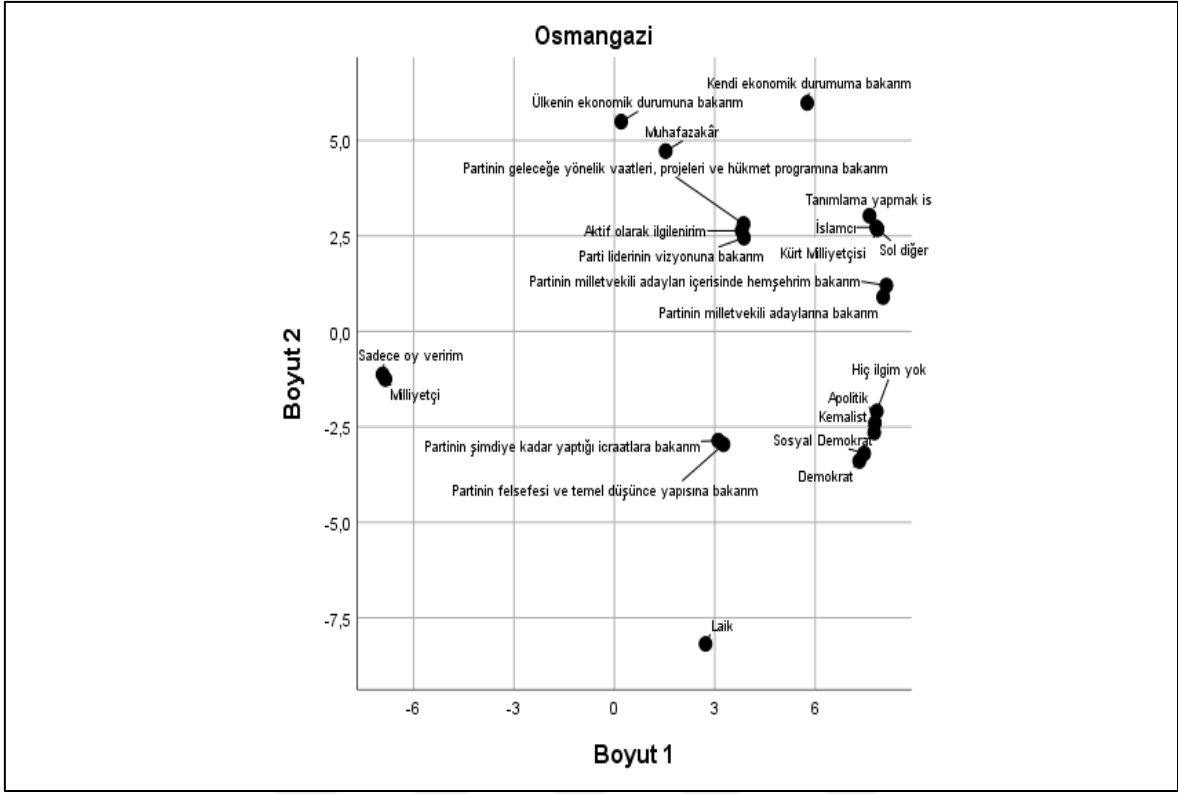
Şekil 104. Yıldırım ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu

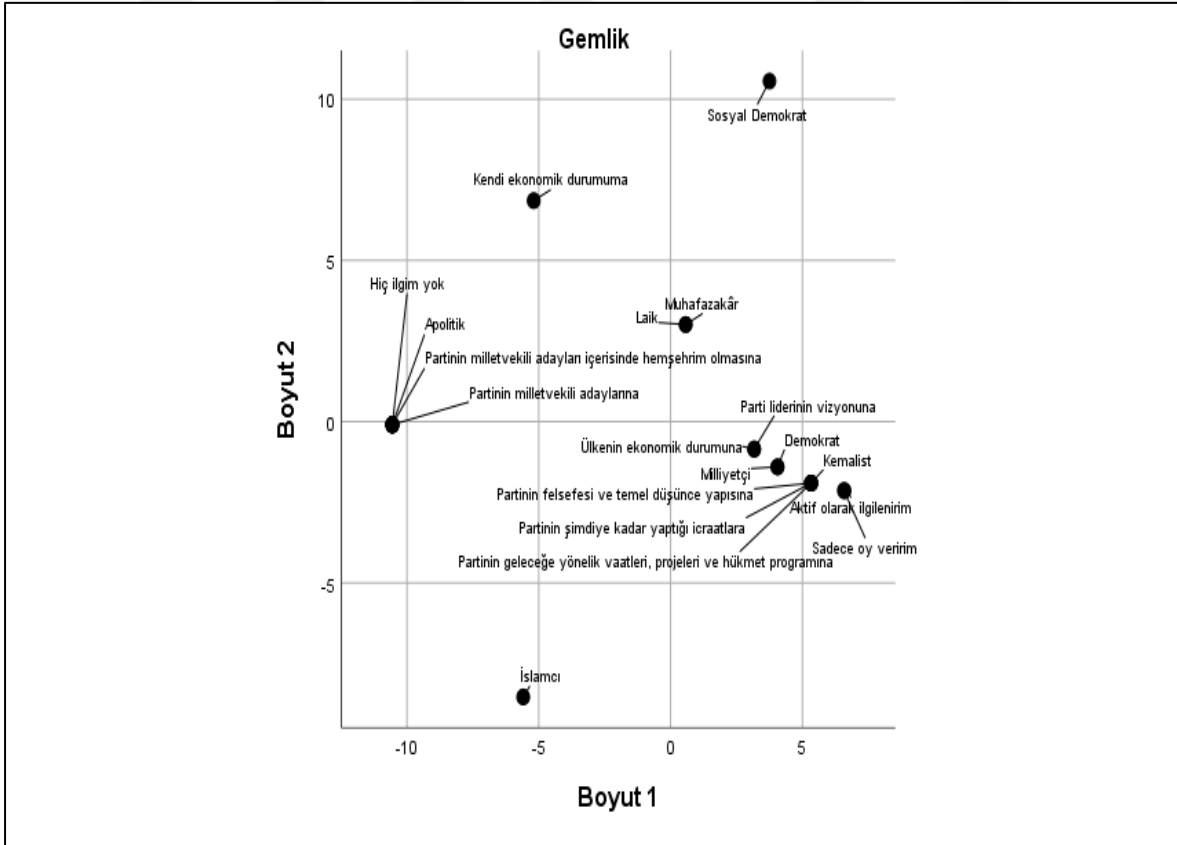
Şekil 105. Kestel ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu

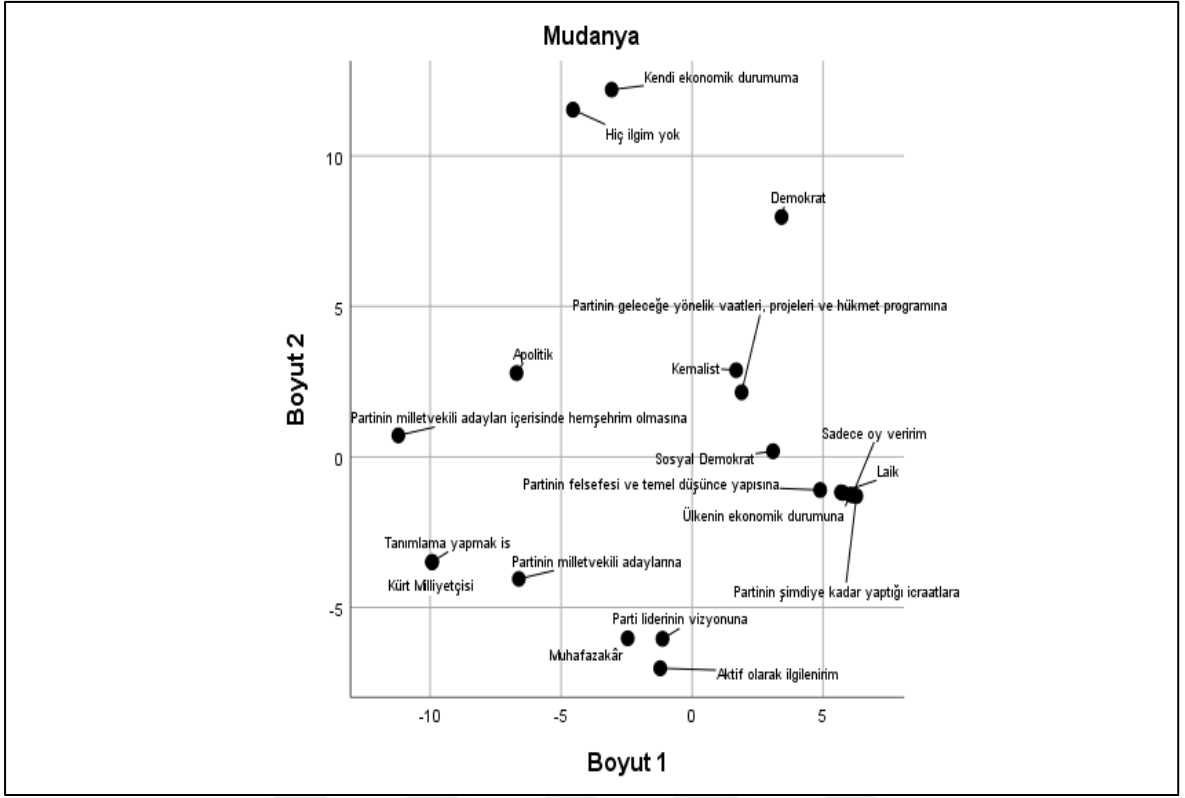
Şekil 106. Gürsu ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu

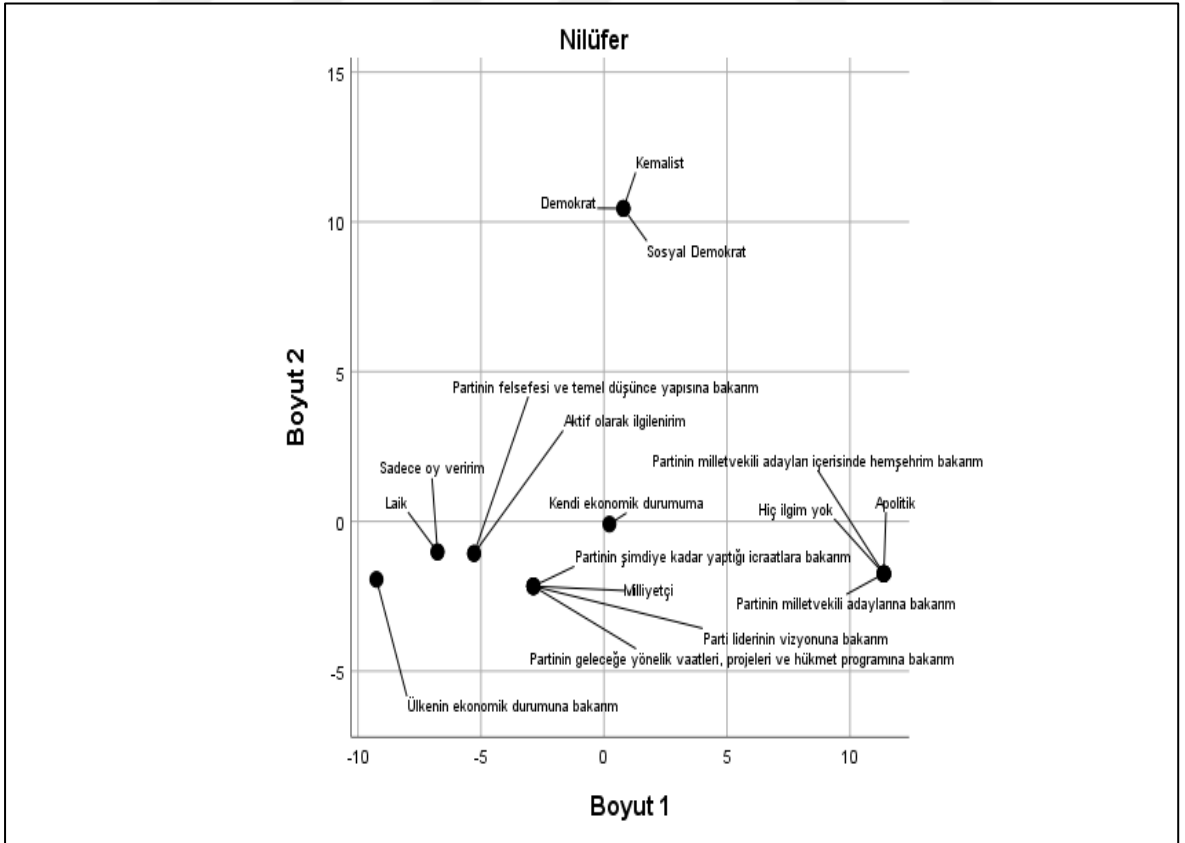
Şekil 107. Osmangazi ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu

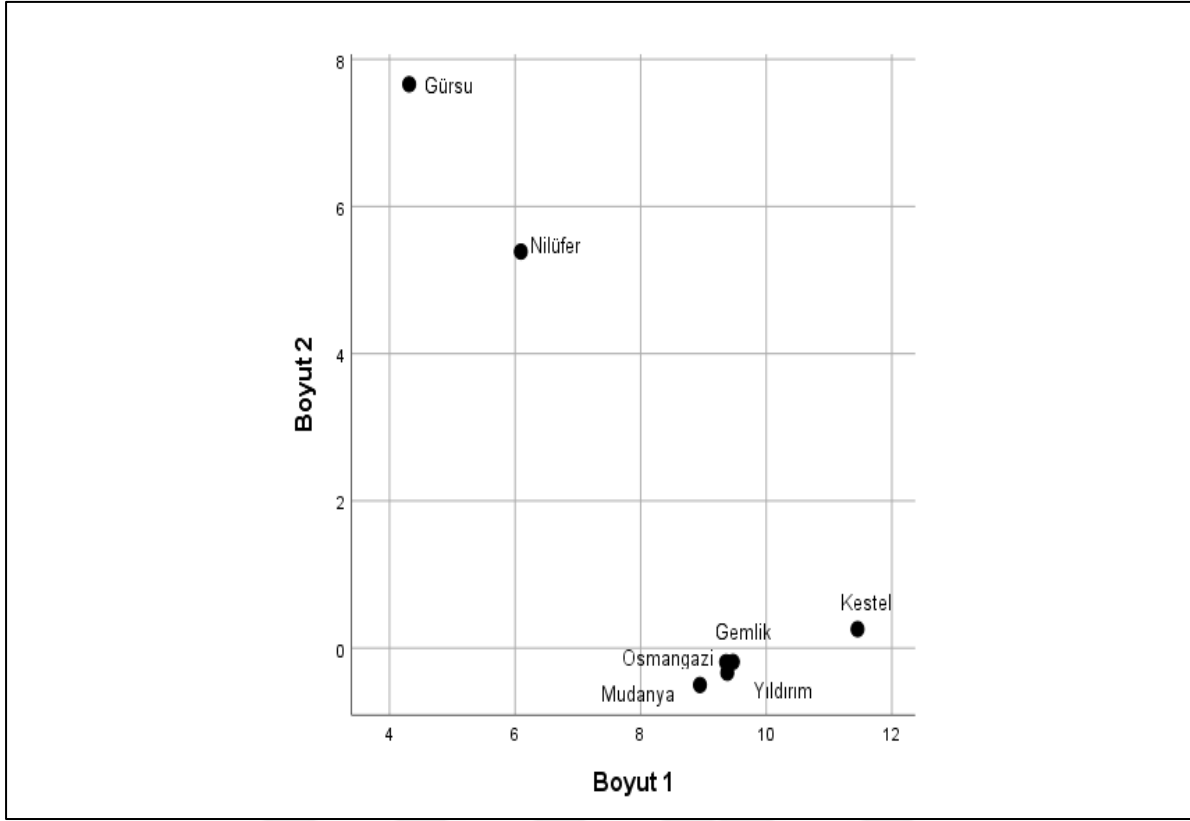
Şekil 108. Gemlik ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 109. Mudanya ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 110. Nilüfer ilçesinde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu

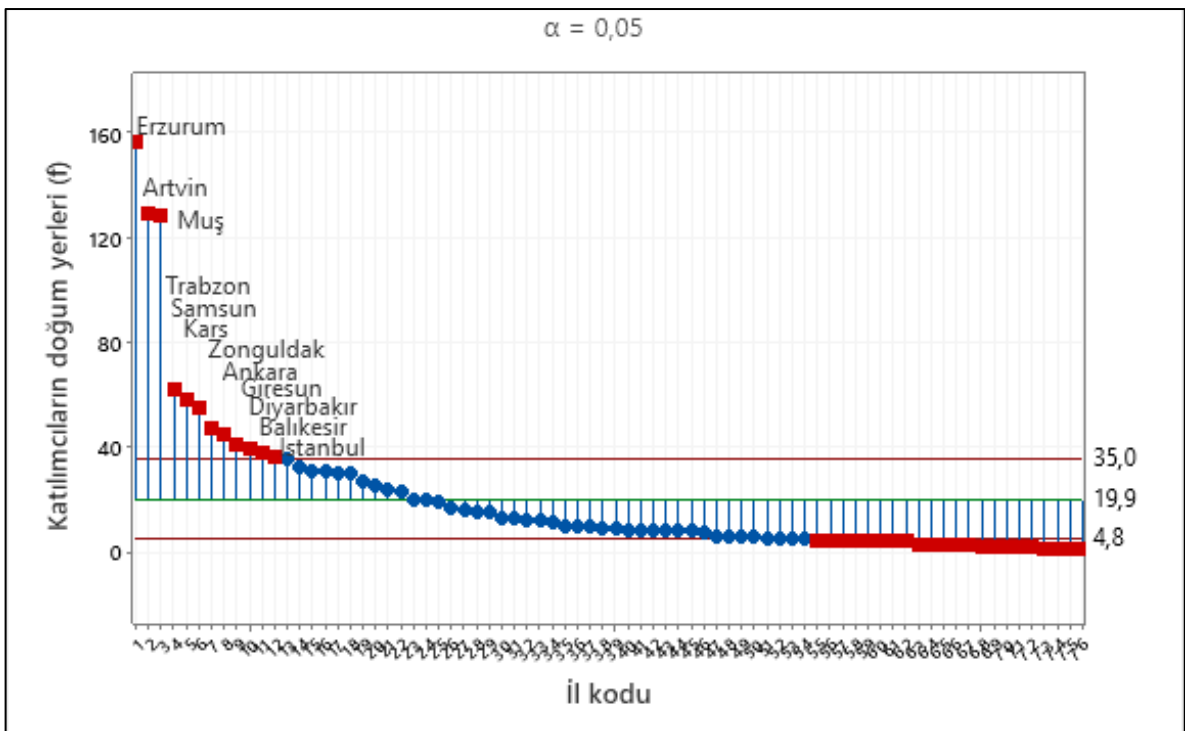

Şekil 111. Katılımcıların ilçelerde seçmen tercihlerinin MDS analizi grafiksel sonucu

İlçeler siyasal tutumlar açısından dört farklı kümeye ayrılmaktadır. İlk kümede Yıldırım, Osmangazi ve Gemlik; ikinci kümede Kestel, üçüncü kümede Nilüfer ve Mudanya ile dördüncü kümede Gürsu yer almaktadır. İlk kümede yer alan ilçeler siyasal ideoloji bakımından sağ gelenekte yer alan ideolojilere daha fazla yönelmeleri açısından diğer ilçelerden farklılık göstermektedir. Gürsu ilçesi de özellikler bakımından aslında ilk küme ile benzerlik göstermektedir. Ancak onu bu kümeden ayıran özellik ise ideolojik olarak kendisini tanımlamak istemeyen ve aktif olarak siyasetle ilgilendiğini belirten katılımcıların fazlalığıdır. Kestel ilçesi parti tercihinde partinin felsefesi ve temel düşünce yapısı ile liderin vizyonuna verdiği önem ile kendisini Sosyal Demokrat olarak tanımlayan katılımcıların diğer ilçelere göre daha fazla olması bakımından farklılaşmaktadır. Nilüfer ilçesindeki farklılaşmanın nedenleri ise siyasal ideoloji bakımından sol gelenekte yer alan ideolojilere daha fazla yönelmelerinden kaynaklandığı görülmektedir (Şekil 111).

Saha çalışması kapsamında elde edilen verilere göre, doğum yerine göre 76 farklı ilde doğmuş olan katılımcılar ile görüşüldüğü tespit edilmiştir. Katılımcıların doğum yerlerine göre frekansları incelendiğinde en düşük katılımcının yer aldığı iller Çankırı,

Düzce, Muğla ve Nevşehir’ken (1), en yüksek sayıda katılımcının yer aldığı il olarak Erzurum (156) karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda köken bölgelere göre katılımcıların kendilerini tanımladıkları siyasal ideolojiler incelenmek, doğum yerine göre görüşülen katılımcı sayısının düşük olmasından kaynaklı olarak her il için geçerli olamamaktadır. Bu nedenle ANOM yardımıyla genel dağılıma göre ortalamanın üzerinde kalan iller belirlenmiştir (Şekil 112). Ortalamanın üzerinde kalan 12 il üzerinden katılımcıların köken bölgelerine göre kendilerini tanımladıkları siyasal ideolojiler arasında fark olup olmadığını belirlemek daha sağlıklı olacaktır. Belirlenen 12 ile göre, en düşük katılımcı sayısı İstanbul (36), en yüksek ise Erzurum (156) doğumlulara aittir.

Şekil 112. Katılımcıların doğum yerlerine göre dağılımı (f)

Katılımcıların köken bölgeye göre siyasal ideolojileri incelendiğinde, net bir biçimde bölgesel farklılıkların varlığı izlenmektedir. Kuzeydoğu Anadolu ve Karadeniz’de yer alan Trabzon, Erzurum, Samsun, Giresun, Zonguldak ve Artvin’de ağırlıklı siyasal ideolojinin Milliyetçilik ve Muhafazakârlık etrafında şekillendiği görülmektedir. Erzurum hariç diğer illerde egemen olan diğer ideolojinin ise Laiklik olduğu gözlemlenirken, Erzurum’da Demokrasinin ön planda geldiği izlenmektedir (Tablo 66).

Tablo 66.

Doğum yerlerine göre katılımcıların kendilerini tanımladıkları siyasal ideolojilerin dağılışı (f-%)

Doğum Yeri		Kendisini Siyasi Olarak Herhangi Bir İdeolojide Tanımlamayanlar		Kendisini Siyasi Olarak Sol İdeolojide Tanımlayanlar						Kendisini Siyasi Olarak Sağ İdeolojide Tanımlayanlar			Toplam
		Apolitik	Tanımlama yapmak istemiyor	Demokrat	Kürt Milliyetçisi	Kemalist	Laik	Sol diğer	Sosyal Demokrat	İslamcı	Milliyetçi	Muhafazakâr	
Ankara	f	4	3	9	-	8	13	1	6	-	11	14	69*
	%	5,80	4,35	13,04	-	11,59	18,84	1,45	8,70	-	15,94	20,29	100
Artvin	f	5	13	15	1	12	22	1	16	-	49	25	159*
	%	3,14	8,18	9,43	0,63	7,55	13,84	0,63	10,06	-	30,82	15,72	100
Balıkesir	f	-	9	4	-	4	10	3	5	-	8	9	52*
	%	-	17,31	7,69	-	7,69	19,23	5,77	9,62	-	15,38	17,31	100
Diyarbakır	f	3	2	6	3	1	9	-	4	1	4	7	40*
	%	7,50	5,00	15,00	7,50	2,50	22,50	-	10,00	2,50	10,00	17,50	100
Erzurum	f	1	8	20	1	3	12	-	7	1	74	49	176*
	%	0,57	4,55	11,36	0,57	1,70	6,82	-	3,98	0,57	42,05	27,84	100
Giresun	f	2	5	5	-	2	6	-	3	1	16	14	54*
	%	3,70	9,26	9,26	-	3,70	11,11	-	5,56	1,85	29,63	25,93	100
İstanbul	f	1	5	4	1	9	15	-	7	-	7	2	51*
	%	1,96	9,80	7,84	1,96	17,65	29,41	-	13,73	-	13,73	3,92	100
Kars	f	-	3	8	2	6	7	1	8	1	14	14	64*
	%	-	4,69	12,50	3,13	9,38	10,94	1,56	12,50	1,56	21,88	21,88	100
Muş	f	9	3	22	8	1	10	-	19	2	23	41	138*
	%	6,52	2,17	15,94	5,80	0,72	7,25	-	13,77	1,45	16,67	29,71	100
Samsun	f	-	10	4	-	6	7	-	5	1	23	14	70*
	%	-	14,29	5,71	-	8,57	10,00	-	7,14	1,43	32,86	20,00	100
Trabzon	f	3	6	5	-	1	1	-	3	-	32	22	73*
	%	4,11	8,22	6,85	-	1,37	1,37	-	4,11	-	43,84	30,14	100
Zonguldak	f	3	1	5	-	3	7	-	6	-	17	13	55*
	%	5,45	1,82	9,09	-	5,45	12,73	-	10,91	-	30,91	23,64	100

* Katılımcıların bu soruya birden fazla cevap vermelerinden kaynaklı olarak örneklem sayısı (N) örneklem hacmini geçmektedir. Dağılımlar bu örneklem sayıları üzerinden yapılmıştır.

Kars ve Muş doğumlu katılımcıların ideolojik olarak kendilerini yoğunlukla; Muhafazakâr, Milliyetçi, Demokrat ve Sosyal Demokrat şeklinde tanımlamaktadırlar. Ankaralı katılımcılar için de benzer bir şekilde Muhafazakârlık ve Milliyetçilik ön planda gelirken, üçüncü sırada Laikliğin yer aldığı tespit edilmiştir. Diyarbakır, Balıkesir ve İstanbul doğumlu katılımcıların kendilerini ideolojik olarak tanımlamaları bakımından, diğer illerden ciddi düzeyde ayrıştığı belirlenmiştir. Nitekim Diyarbakırlılar için Laiklik, Muhafazakârlık, Demokratlık ve K.M. ön planda gelmektedir. Balıkesirli katılımcılarda Laik, Muhafazakâr ve Milliyetçi; İstanbullu katılımcılar tarafından ise Laiklik, Kemalist ve Milliyetçi tanımlamaları öne çıkmaktadır (Tablo 66).

Tablo 67.

Artvin doğumlu katılımcıların göç ettikleri dönemlere göre kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları (f-%)

Siyasal İdeoloji			Göç Dönemleri					
			1950-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2018
Kendisini Siyasi Olarak Herhangi Bir İdeolojide Tanımlamayanlar	Apolitik	f	-	-	1	4	0	-
		%	-	-	3,85	8,00	0,00	-
	Tanımlama yapmak istemiyor	f	-	3	1	3	5	1
		%	-	15,00	3,85	6,00	13,51	8,33
Kendisini Siyasi Olarak Sol İdeolojide Tanımlayanlar	Demokrat	f	4	1	1	6	3	-
		%	28,57	5,00	3,85	12,00	8,11	-
	Kürt Milliyetçisi	f	-	-	-	1	-	-
		%	-	-	-	2,00	-	-
	Kemalist	f	1	1	3	4	1	2
		%	7,14	5,00	11,54	8,00	2,70	16,67
	Laik	f	1	3	4	5	8	1
		%	7,14	15,00	15,38	10,00	21,62	8,33
	Sol diğer	f	-	-	-	1	-	-
		%	-	-	-	2,00	-	-
	Sosyal Demokrat	f	2	3	2	5	3	1
		%	14,29	15,00	7,69	10,00	8,11	8,33
Kendisini Siyasi Olarak Sağ İdeolojide Tanımlayanlar	İslamcı	f	-	-	-	-	-	-
		%	-	-	-	-	-	-
	Milliyetçi	f	4	4	7	15	13	6
		%	28,57	20,00	26,92	30,00	35,14	50,00
	Muhafazakâr	f	2	5	7	6	4	1
		%	14,29	25,00	26,92	12,00	10,81	8,33
Toplam		f	14	20	26	50	37	12
		%	100	100	100	100	100	100

Artvinli katılımcıların 1950 itibariyle Bursa'ya göç etmeye başladıkları, yoğunluklarının gittikçe arttığı, ancak 2000 ve sonrasında hız kestiği izlenmektedir. Göç hızının en yüksek olduğu dönem ise 1990-1999'dur. İkamet yeri açısından Yıldırım, Gürsu ve Osmangazi ilçelerinde yoğunlaşmışlardır. Siyasal olarak da kendilerini sırasıyla Milliyetçi ve Muhafazakâr olarak tanımlamaktadırlar. İdeolojik tanımlamaların göç dönemleri içerisinde değişimleri incelendiğinde; göç dönemlerine göre kendisini Milliyetçi olarak tanımlayanların oranında bir artış yaşanırken, Muhafazakâr olarak tanımlayan katılımcı sayılarında da düşüş olduğu belirlenmiştir. (Tablo 67).

Tablo 68.

Erzurum doğumlu katılımcıların göç ettikleri dönemlere göre kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları (f-%)

Siyasal İdeoloji			Göç Dönemleri						
			1950-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2018	
Kendisini Siyasi Olarak Herhangi Bir İdeolojide Tanımlamayanlar	Apolitik	f	-	-	-	1	-	-	
		%	-	-	-	1,82	-	-	
	Tanımlama yapmak istemiyor	f	-	1	1	4	1	1	
		%	-	5,56	3,13	7,27	1,75	8,33	
Kendisini Siyasi Olarak Sol İdeolojide Tanımlayanlar	Demokrat	f	-	2	4	6	7	1	
		%	-	11,11	12,50	10,91	12,28	8,33	
	Kürt Milliyetçisi	f	-	-	-	-	-	1	
		%	-	-	-	-	-	8,33	
	Kemalist	f	-	2	-	-	1	-	
		%	-	11,11	-	-	1,75	-	
	Laik	f	-	2	2	6	2	-	
		%	-	11,11	6,25	10,91	3,51	-	
	Sol diğer	f	-	-	-	-	-	-	
		%	-	-	-	-	-	-	
	Sosyal Demokrat	f	-	-	2	4	-	1	
		%	-	-	6,25	7,27	-	8,33	
	Kendisini Siyasi Olarak Sağ İdeolojide Tanımlayanlar	İslamcı	f	-	-	-	-	1	-
			%	-	-	-	-	1,75	-
Milliyetçi		f	-	4	18	16	29	7	
		%	-	22,22	56,25	29,09	50,88	58,33	
Muhafazakâr		f	2	7	5	18	16	1	
		%	100	38,89	15,63	32,73	28,07	8,33	
Toplam	f	2	18	32	55	57	12		
	%	100	100	100	100	100	100		

Erzurumlu katılımcıların 1950 itibariyle Bursa'ya göç etmeye başladıkları ve her dönem yoğunluklarının gittikçe arttığı, ancak son dönemlerde hız kestiği izlenmektedir. Göç hızının en yüksek olduğu dönem ise 1990-2009'dur. İkamet yeri açısından Yıldırım, Osmangazi, Gemlik ve Gürsu ilçelerinde yoğunlaşmışlardır. Siyasal olarak da kendilerini sırasıyla Milliyetçi, Muhafazakâr ve Demokrat olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. İdeolojik tanımlamaların göç dönemleri içerisinde değişimleri incelendiğinde; göç dönemlerine göre kendisini Milliyetçi ve Muhafazakâr olarak tanımlayan katılımcı sayılarında dalgalanmalar yaşandığı belirlenmiştir. 1970-1979 ve 1990-1999 döneminde göç edenler içerisinde Muhafazakâr olduğunu belirten katılımcıların oranı daha yüksekken, diğer dönemlerde Milliyetçilerin oranının da oldukça yüksek olduğu izlenmektedir. Kendisini Demokrat olarak tanımlayan katılımcıların göç dönemlerine göre dağılımlarının ise son dönem haricinde sabit bir seviyede dağılım gösterdiği tespit edilmiştir (Tablo 68).

Muşlu katılımcıların 1950 itibariyle Bursa'ya göç etmeye başladıkları ancak yoğunluğun 1980 itibariyle artış gösterdiği izlenmektedir. Son dönemlerde ise göç hızı yavaşlamıştır. Göç hızının en yüksek olduğu dönem ise 2000-2009'dur. İkamet yeri açısından Yıldırım ve Osmangazi ilçelerinde yoğunlaştıkları gözlenmektedir. Siyasal olarak da kendilerini sırasıyla Muhafazakâr, Milliyetçi ve Demokrat olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. Muşlu katılımcılar içerisinde kendisini Milliyetçi olarak tanımlayan oranı Artvinli ve Erzurumlulardan daha düşükken, Muhafazakâr ve Demokrat olarak tanımlayanların oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. İdeolojik tanımlamaların göç dönemleri içerisinde değişimleri incelendiğinde; göç dönemlerine göre kendisini Milliyetçi olarak tanımlayanların oranının 1980-1999 döneminde ciddi düzeyde düştüğü, 2000 itibariyle yükselişe geçtiği tespit edilmiştir. 2000 itibariyle Milliyetçilerin oranında da düşüş yaşanmaya başladığı gözlenmektedir. Düşüşün yaşandığı 1980-1999 döneminde kendisini Demokrat olarak tanımlayanların oranının artış göstermiştir (Tablo 69).

Tablo 69.

Muş doğumlu katılımcıların göç ettikleri dönemlere göre kendilerini ideolojik olarak nasıl tanımladıkları (f-%)

Siyasal İdeoloji			Göç Dönemleri					
			1950-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2018
Kendisini Siyasi Olarak Herhangi Bir İdeolojide Tanımlayanlar	Apolitik	f	1	-	-	3	3	2
		%	100	-	-	7,89	6,25	8,70
	Tanımlama yapmak istemiyor	f	-	-	1	-	2	-
		%	-	-	4,17	-	4,17	-
Kendisini Siyasi Olarak Sol İdeolojide Tanımlayanlar	Demokrat	f	-	-	3	7	10	2
		%	-	-	12,50	18,42	20,83	8,70
	Kürt Milliyetçisi	f	-	1	1	1	4	1
		%	-	25,00	4,17	2,63	8,33	4,35
	Kemalist	f	-	-	1	-	-	-
		%	-	-	4,17	-	-	-
	Laik	f	-	-	2	6	-	2
		%	-	-	8,33	15,79	-	8,70
	Sol diğer	f	-	-	-	-	-	-
		%	-	-	-	-	-	-
	Sosyal Demokrat	f	-	-	2	4	8	5
		%	-	-	8,33	10,53	16,67	21,74
Kendisini Siyasi Olarak Sağ İdeolojide Tanımlayanlar	İslamcı	f	-	-	-	1	-	1
		%	-	-	-	2,63	-	4,35
	Milliyetçi	f	-	3	6	2	7	5
		%	-	75,00	25,00	5,26	14,58	21,74
	Muhafazakâr	f	-	-	8	14	14	5
		%	-	-	33,33	36,84	29,17	21,74
Toplam	f	1	4	24	38	48	23	
	%	100	100	100	100	100	100	

Katılımcıların ikamet ettiği 36 mahallenin farklı kuruluş tarihleri ve özellikleri bulunmaktadır. 1991 yılının öncesinde de var olan dokuz mahalleden bir tanesi (1980 öncesi kurulmuş) mahalle statüsündeyken, diğer sekizinin kırsal statüde yer aldığı görülmektedir. Bahsi geçen alanların kırsal statüde olması, 1990 öncesinde göç almasına engel olmamıştır. Kalan 27 mahallenin ise 1991-2008 yıllarında mahalle statüsünde kurulduğu tespit edilmiştir (Tablo 70). Bu mahallelerin kuruluşunda, alınan yoğun göçlerin katkısı önemlidir.

Tablo 70.

Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerin mahalle statüsü kazandıkları dönem (%)

Dönem	Mahalle Adı							
1980 öncesi	Dikkaldırım	-	-	-	-	-	-	-
1980-1987	Bağlarbaşı	Beşevler	Eğitim	Elmasbahçeler	Güllük	Karaağaç	Kükürtlü	Şükranıye
1988-1991	Ahmet Vefik Paşa	Demirsubaşı	Geçit	Halitpaşa	Kale	Kurtuluş	Mehmet Akif	Panayır
	Samanlı	Şirinevler	Şükrü Çavuş	Yenidoğan	Yenikaraman	Yunuseli	-	-
1992-1995	Akpınar	Değirmenönü	Mevlana	Siteler	Ulus	-	-	-
1996-1999	Akçağlayan	Bağlaraltı	Dr. Ziya Kaya	Eşref Dinçer	-	-	-	-
2000-2008	Demirtaş Sakarya	Emek Fatih Sultan Mehmet	Görükle	Yüzüncüyıl	-	-	-	-

Tablo 71.

Mahalle statüsü kazandıkları döneme göre katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde ideolojilerin dağılışı (%)

Siyasal İdeoloji		Mahallelerin Kuruluş Dönemleri					
		1980 öncesi	1980-1987	1988-1991	1992-1995	1996-1999	2000-2008
Kendisini Siyasi Olarak Herhangi Bir İdeolojide Tanımlamayanlar	Apolitik	2,99	3,86	3,73	1,69	2,35	4,5
	Tanımlama yapmak istemiyor	0	9,88	5,68	0,84	4,23	8,99
Kendisini Siyasi Olarak Sol İdeolojide Tanımlayanlar	Demokrat	5,97	6,02	8,35	17,3	13,15	8,73
	Kürt Milliyetçisi	0	1,93	1,78	1,27	1,88	0,79
	Kemalist	2,99	6,02	5,15	1,27	7,04	7,67
	Laik	8,96	18,31	13,32	6,75	11,74	19,58
	Sol diğer	0	0,24	1,07	0	0	1,32
	Sosyal Demokrat	4,48	6,99	9,24	10,13	10,33	8,99
Kendisini Siyasi Olarak Sağ İdeolojide Tanımlayanlar	İslamcı	0	0,24	1,24	0,84	0,47	0,79
	Milliyetçi	40,3	22,41	33,75	25,74	23,47	24,87
	Muhafazakâr	34,33	24,1	16,7	34,18	25,35	13,76
Toplam		100	100	100	100	100	100

Mahallelerin mahalle statüsü kazandıkları dönemlere göre ideolojilerin dağılımlarına göz atıldığında, dönemlere göre bazı farklılıklar dikkati çekmektedir. 1980 öncesi kurulan mahallede Milliyetçilik (%40,30) ve Muhafazakârlığın (%34,33) baskın olduğu dikkat çekmektedir. 1980-1987 yıllarında mahalle statüsü kazanan 8 alanda Muhafazakârlık (%24,10) ve Milliyetçiliğin (%22,41) yanı sıra Laikliğin de (%18,31) önemli oranda desteklendiği gözlenmektedir. 1988-1991 yıllarında kurulan 14 mahallede ağırlıklı olan ideolojinin Milliyetçilik (33,75) olduğu, bunun yanı sıra Muhafazakârlık (%16,70), Laiklik (%13,32) ve Sosyal Demokratların (%9,24) varlığı göze çarpmaktadır. 1992-1995 döneminde kurulan beş mahallede Muhafazakârlık (%34,18) ve Milliyetçiliğin (%25,74) hakim ideoloji olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Demokrat (%17,30) ve Sosyal Demokrat (10,13) olduğunu belirten katılımcıların oranı önemlidir. 1996-1999 yıllarında kurulan dört mahallede sırasıyla Muhafazakârlık (%25,35), Milliyetçilik (%23,47), Demokrat (%13,15), Laik (%11,74) ve Sosyal Demokratlık (%10,33) desteklenmektedir. 2000-2008 yıllarında kurulan dört mahallede Muhafazakâr olduğunu belirten katılımcı oranı diğer gruptakilerle göre daha düşükken, Laik olduğunu belirten katılımcıların oranı daha yüksektir. Nitekim katılımcıların Milliyetçilik (%24,87), Laiklik (%19,58), Muhafazakârlık (%13,76), Sosyal Demokrat (%8,99) ve Demokrat (%8,733) ideolojilerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir (Tablo 71).

6.7. Mahalle Ölçeğinde Göç ve Siyasal Özelliklerin Oynaklık ve MDS Analizi

Bu bölümde yer alan analiz ve değerlendirmeler, evreni temsil eden bir örneklem üzerinden gerçekleştirilmiş olsa da elde edilen bu görgül verilerin tezin saha çalışmasına dayanması nedeniyle alanın tamamını açık bir şekilde temsil ettiğini söylemek doğru olmayacaktır. Nitekim alanda yapılan görüşme sayısının artırılması durumunda elde edilen sonuçlar bakımından bazı değişikliklerin olacağı kesindir. Bu kapsamda analiz ve değerlendirmeler üzerinden yapılan yorumların sadece saha çalışmamızı kapsadığı ve kesin sonuçlar içermediği göz önünde bulundurulmalıdır.

Katılımcıların doğum yerleri ile o ikamet ettikleri mahallelerin 2015 Haziran seçim sonuçları arasındaki ilişkinin belirlenebilmesi amacıyla gerçekleştirilen MDS analizinde, saha çalışmasının yapıldığı döneme yakın bir seçim olması nedeniyle 2015 Haziran seçimleri tercih edilmiştir. Bilindiği üzere saha çalışması kapsamında her mahallede gerçekleştirilen

anket sayısı aynı değildir. Bu nedenle analiz kapsamında daha iyi sonuçlar elde edebilmek adına 20 kişinin altında görüşme yapılan Demirsubaşı, Mehmet Akif, Siteler ve Şükrü Çavuş Mahalleleri analize dahil edilmemiştir.

MDS sonuçlarına göre maksimum yenilemede (iteration) *Stress değerlerinin* 0,00 ve *tam uyumu* gösterdiği; güvenilirliğin (Variance Accounted For) de 1 olduğu tespit edilmiştir. Sonuçların hata oranının 0'a yakın olduğunu görülmektedir.

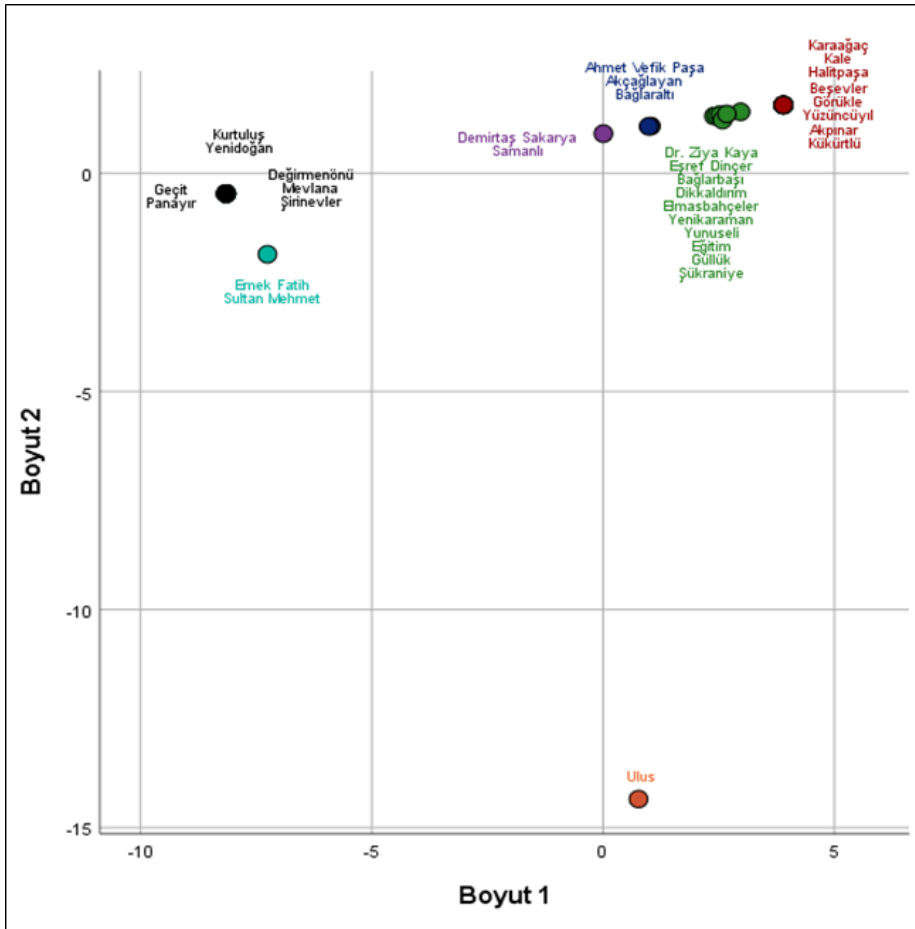
Katılımcıların doğum yerleri ve seçim sonuçlarının analizinden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde tespit edilen yedi kümenin özellikleri şu şekildedir:

1. Grup: Yıldırım'da bulunan *Ulus Mahallesi'nin* seçmen davranışı ve göçmen özellikleri bakımından tek başına bir küme oluşturduğu gözlenmektedir (Şekil 113). Bursa'da K.M. yapan bir partini seçimlerde birinci olarak çıktığı tek mahalle olması bakımından oldukça önemlidir. Mahallede AK Parti (%42) ile güçlü bir çekişmeye giren HDP (%46) birinci olmuştur. CHP ve MHP'ye olan yönelim ise oldukça zayıftır. Alanın bir diğer önemli özelliği ise köken bölge açısından Muş (Ortadoğu Anadolu) doğumlu göçmenlerin alanda oluşturdukları kümelenmedir.

2. Grup: Osmangazi'de yer alan *Emek Fatih Sultan Mehmet Mahallesi'nin* de seçmen davranışı ve göçmen özellikleri bakımından tek başına bir grup oluşturduğu gözlenmektedir (Şekil 113). Alanı diğer kümelerden ayıran seçmen özelliklerine bakıldığında; AK Parti'nin (%47) sandıktan birinci çıktığı, alanda HDP'nin (%25) ise önemli düzeyde bir desteğe sahip olduğu görülmektedir. CHP ve MHP'ye olan yönelim ise il ortalamasının altındadır. Köken bölge açısından ise ağırlıklı olarak Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu ile Batı ve Doğu Karadeniz; il bazında ise Erzurum ve Giresun doğumlu göçmenlerin ikamet ettiği tespit edilmiştir.

3. Grup: Gürsu'da bulunan *Kurtuluş ve Yenidoğan*, Osmangazi'de bulunan *Geçit ve Panayır* ile Yıldırım'da bulunan *Değirmenönü, Mevlana ve Şirinevler Mahallelerinin* seçmen davranışı ve göçmen özellikleri bakımından birbirine benzedikleri belirlenmiştir (Şekil 113). AK Parti'nin mahallelerde aldığı ortalama oyun (%50) il ortalamasının üzerinde olduğu görülürken, HDP'nin (%20) geniş bir seçmen tabanı tarafından desteklediği gözlenmektedir. CHP ve MHP'ye olan yönelim ise il ortalamasının altındadır. Köken bölge

açısından ise ağırlıklı olarak Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu ile Batı ve Doğu Karadeniz; il bazında ise Ardahan, Artvin, Erzurum, Gümüşhane, Kar, Muş, Trabzon ve Zonguldak doğumlu göçmenlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ayrıca bahsi geçen mahallelerin Osmangazi ilçesinde yer alanlar haricinde birbirine mekânsal olarak da komşu oldukları gözlenmektedir. Gürsu'da yer alan mahalleler ile Yıldırım'da bulunanlar kendi içinde sınır komşusu olmasının yanı sıra, bu mahallelerin ilçeler arası mekânsal yakınlığı da dikkat çekmektedir.

Şekil 113. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde 2015 Haziran seçimlerinde meclise giren partilerin aldıkları oy oranları ile katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişki

4. Grup: Osmangazi’de yer alan *Demirtaş Sakarya* ve Yıldırım’da yer alan *Samanlı Mahallelerinin* oluşturduğu grubun, analiz sonucu oluşan yedi grup içerisinde AK Parti’nin (ortalama %61) en yüksek desteklediği aldığı mahalleler olduğu görülmektedir (Şekil 113). CHP ve HDP’ye ise il ortalamasının altındayken, MHP’ye olan desteğin il ortalamasına yakın olduğu izlenmektedir. Alanın demografik açıdan yoğunlukla Batı ve Doğu Karadeniz

doğumlu göçmenler tarafından tercih edildiği belirlenmiştir. Karadeniz'in tüm illerinden göç almakla birlikte, Giresun, Rize, Samsun, Trabzon ve Zonguldak illerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

5. Grup: Kestel'de bulunan *Ahmet Vefik Paşa* ile Yıldırım'da bulunan *Akçağlayan ve Bağlaraltı Mahallelerinde* birinci olan AK Parti'nin alandan aldığı ortalama oyun (%45) il ortalamasında olduğu görülürken, CHP'nin (%23) ortalamasına yakın, MHP'nin (%18) il ortalamasında ve HDP'nin (%9) ise il ortalamasının üzerinde oy aldığı görülmektedir (Şekil 113). Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu ile Doğu Karadeniz kökenli göçmenin oldukça yoğun bir görünüme sahip olduğu alanda; Ardahan, Artvin, Diyarbakır, Elâzığ, Erzurum, Kars ve Muş doğumlu göçmenlerin ağırlıkta olduğu izlenmektedir. Akçağlayan ve Bağlaraltı Mahallelerinin sınır komşuluğu bulunmamakla birlikte mekânsal olarak birbirlerine oldukça yakın alanlarda konumlanmışlardır. Bu grup için dikkat çeken bir diğer özellik ise altıncı grup ile özellikle seçmen davranışı olmakla birlikte göçmen özellikleri bakımından gösterdiği benzerliktir. Demografik açıdan birbirine önemli ölçüde benzerlik göstermekle birlikte iki grup arasında köken bölge açısından yoğunluk farkının varlığı, grupların birbirinden farklı konumlarda olmasına neden olmuştur. Nitekim beşinci grupta yer alan Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu ile Doğu Karadenizli göçmenlerin yoğunluğunun altıncı gruba göre fazla olduğu belirlenmiştir.

6. Grup: Gemlik'te yer alan *Dr. Ziya Kaya ve Eşref Dinçer*, Osmangazi'de yer alan *Bağlarbaşı, Dikkaldırım, Elmasbahçeler, Yenikaraman ve Yunuseli* ile Yıldırım'da yer alan *Eğitim, Güllük ve Şükranıye Mahallelerinde* beşinci gruba benzer seçmen davranışlarının (AK Parti-%47, CHP-%26, MHP-%18, HDP-%4) varlığı gözlenmektedir (Şekil 113). Köken bölge açısından ise Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu ile Batı ve Doğu Karadeniz; il bazında ise Artvin, Erzurum, Muş, Samsun ve Trabzonlu göçmenlerin yoğunlukta olduğu gözlenmektedir. Beşinci ve altıncı küme seçmen özellikleri bakımından benzerlik göstermekle birlikte katılımcıların doğum yerleri açısından farklılık göstermektedir. Bu nedenle bu kümeler ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

7. Grup: Kestel'de bulunan *Kale*, Mudanya'da bulunan *Halitpaşa*, Nilüfer'de bulunan *Beşevler, Görükle ve Yüzüncüyıl*, Osmangazi'de bulunan *Akpınar ve Kükürtlü* ile Yıldırım'da bulunan *Karaağaç Mahallelerinin* hem seçmen hem de göçmen özellikleri

bakımından diğer kümelerden farklılaştığı görülmektedir (Şekil 113). Nitekim bu alanda diğer kümelerden farklı olarak CHP'nin (ortalama %47) birinci parti konumunda olduğu görülmektedir. AK Parti ve MHP'nin il ortalamasının altında, HDP'nin ise il ortalamasında oy aldığı izlenmektedir. Alanın demografik açıdan yoğunlukla İstanbul, Batı Marmara, Batı Anadolu, Ege, Batı ve Doğu Karadenizliler tarafından tercih edildiği gözlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında alanda yoğunlukla batı bölgelerinin ağırlık kazandığı gözlenmektedir. İl bazında ise Ankara, Balıkesir, Erzurum, Erzincan, İzmir, Manisa, Samsun, Tekirdağ ve Trabzon doğumlu göçmenlerin ağırlıkta olduğu belirlenmiştir. Konumsal olarak birbirinden farklı alanlarda yer alan mahalleler içerisinde sadece Nilüfer'de yer alan Görüşle ve Yüzüncüyıl Mahallelerin komşu olduğu gözlenmektedir.

Analiz bulgularından bazı mahallelerde belirli bir ile bağlı kümelenmelerin olduğu da tespit edilmiştir. Buna göre bulgular köken ile bağlı kümelenmesi zayıf ve güçlü alanlar olarak iki kategoride incelenmiştir. Bu ayırmda örneklem olarak seçilen mahallelerde bir ile dayalı yoğunluğun %50 ve üzerinde olması durumunda o mahalle güçlü alan olarak ifade edilmiştir. Zayıf alanlar olarak ifade edilen mahallelerin göçmen özellikleri şu şekildedir:

- Karaağaç Mahallesi'nde katılımcıların (20 kişi) %20,00'sinin Yozgat, %15,00'inin de Erzurum,
- Demirtaş Sakarya Mahallesi'nde katılımcıların (24 kişi) %20,83'ünün Ağrı, %16,67'sinin Samsun, %16,67'sinin de Zonguldak,
- Eğitim Mahallesi'nde katılımcıların (31 kişi) %22,58'inin Erzurum, %19,35'inin de Artvin,
- Bağlaraltı Mahallesi'nde katılımcıların (49 kişi) %24,49'unun Artvin, %16,33'ünün de Erzurum,
- Dikkaldırım Mahallesi'nde katılımcıların (50 kişi) %26,00'sinin Trabzon,
- Akçağlayan Mahallesi'nde katılımcıların (46 kişi) %28,26'sinin Kars, %15,22'sinin Muş ve %13,04'ünün Ardahan,
- Panayır Mahallesi'nde katılımcıların (54 kişi) %29,63'ünün Zonguldak, %20,37'sinin Kars, %18,52'sinin de Ardahan,
- Geçit Mahallesi'nde katılımcıların (40 kişi) %30,00'unun Gümüşhaneli, %10'unun Kars,

- Yenidoğan Mahallesi'nde katılımcıların (34 kişi) %32,35'inin Erzurum, %17,65'inin de Artvin doğumlu olduğu belirlenmiştir.

- Emek Mahallesi'nde katılımcıların (58 kişi) %32,76'sının Erzurum, 25,86'sının Giresun ve %10,34'ünün de Muş doğumlu olduğu belirlenmiştir.

Güçlü alanlar olarak ifade edilen mahallelerin göçmen özellikleri de şu şekildedir:

- Mevlana Mahallesi'nde katılımcıların (32 kişi) %53,13'ünün Erzurum, %18,75'inin de Muş,

- Ulus Mahallesi'nde katılımcıların (58 kişi) %75,86'sının Muş,

- Kurtuluş Mahallesi'nde katılımcıların (35 kişi) %88,57'sinin Artvin doğumlu olduğu belirlenmiştir.

En Çok Göç Alan İlçelerin ve Örneklemelerin Seçildiği Mahallelerin Seçimsel Oynaklığı

2002-2015 Kasım seçimleri arasında partiler arasında oy değişimlerine bağlı olarak ilde görülen seçimsel oynaklık mekânsal özelliklere göre farklılık göstermekte olup, ilin seçmen peyzajı hakkında önemli fikirler vermektedir. Nitekim dönemlere göre oynaklık dağılışı en çok göç alan yedi ilçe bazında incelendiğinde, bu farklılığı oluşturan sebepler ve bu kompozisyonunun oluşumunda göçmenlerin konumu dikkat çekici bir hal almaktadır. Seçim dönemleri ayrıntılı olarak incelendiğinde ortaya çıkan peyzaj şu şekildedir:

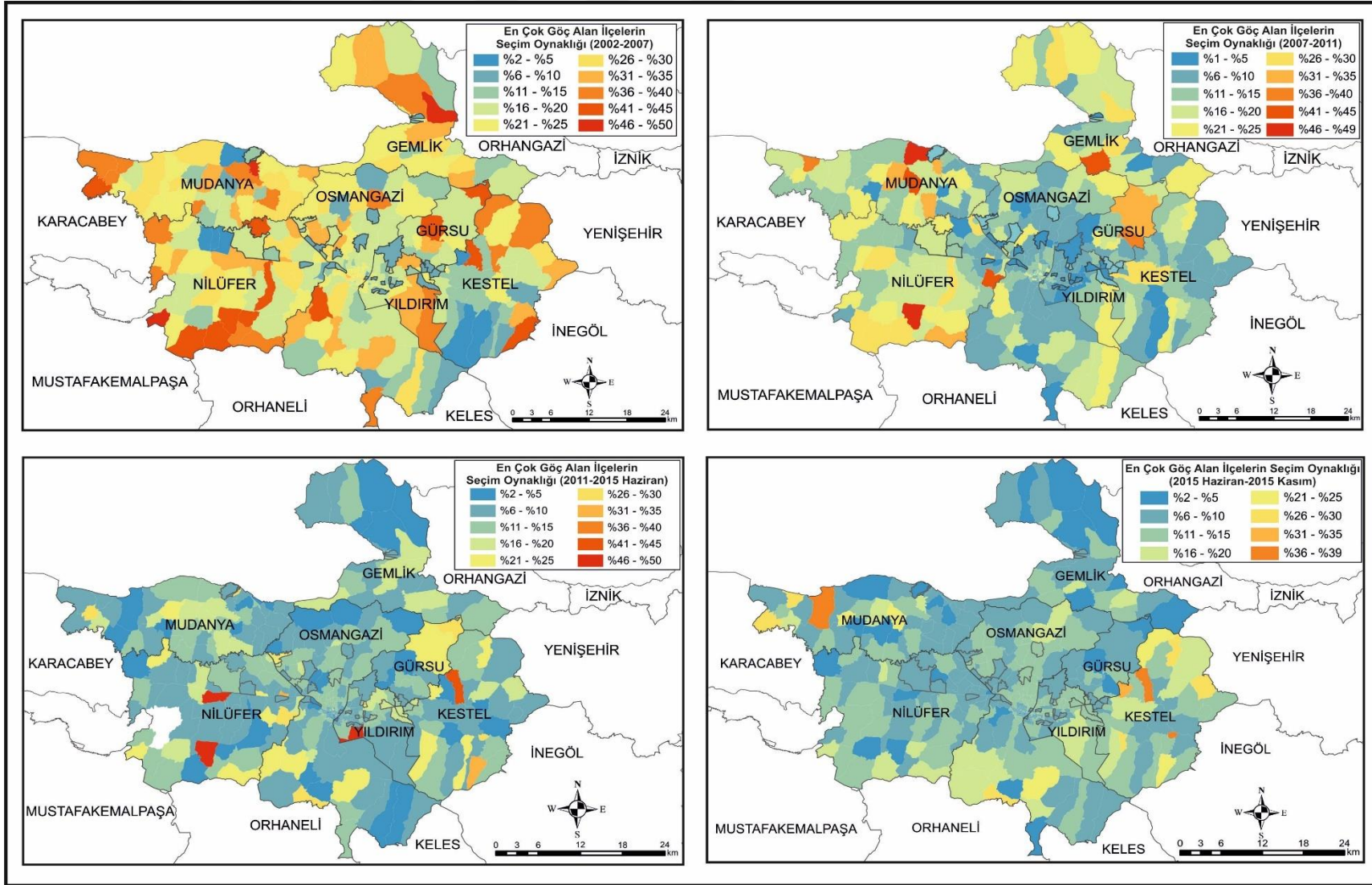
2007 seçimlerinde en çok göç alan ve örneklemelerin seçildiği mahallelerin içerisinde yer aldığı yedi merkez ilçenin ortalama oynaklığı %23,04'tür. Merkezde bulunan mahallelerde oynaklık %2-%25 arasında değişirken, kırsal alanlara doğru gidildikçe oranın yükseldiği gözlenmektedir. Kabaca güneydoğuya doğru gidildikçe oynaklık düşüş gösterirken, güneybatı ve kuzeydoğuya doğru gidildikçe oynaklık oranı yükselmektedir. Seçimsel oynaklığın yüksek olmasındaki en önemli etken, bir önceki seçimlerde önemli oranda ANAP ve DYP'ye oy veren seçmenin 2007 seçimlerinde parti tercihinde yaptıkları değişikliktir (Şekil 114).

2011 seçimlerinde merkez ilçelerin ortalama oynaklık oranında (%13,72) bir önceki seçime göre ciddi düzeyde bir düşük gözlenmiştir. Özellikle merkezde yer alan mahallelerde

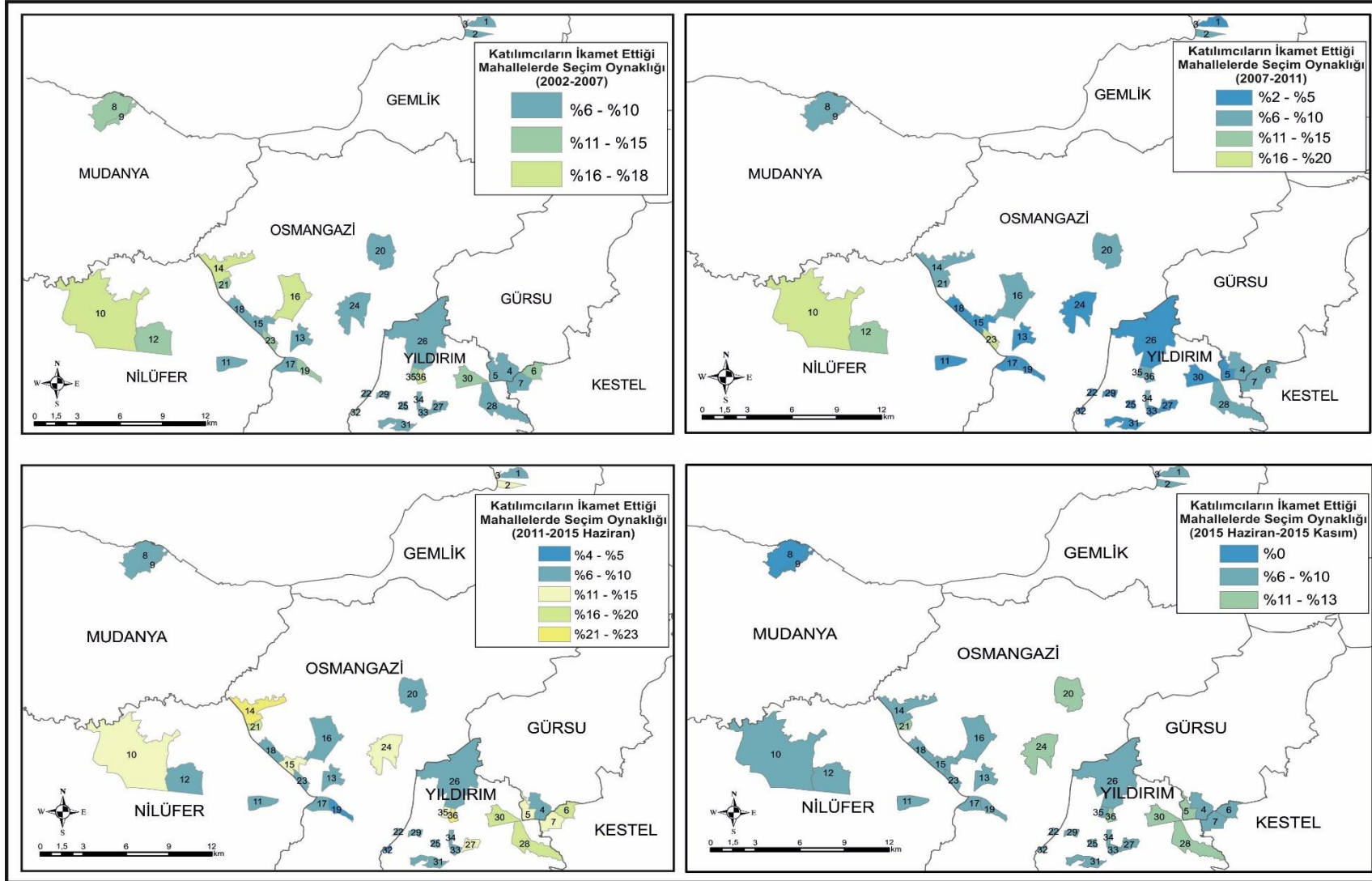
bu düşüş daha net olarak gözlenmektedir. Kırsala doğru gidildikçe, özellikle batı ve kuzey bölgelerde bu oran daha da yükselmektedir. Kırsal alanlarda AK Parti'nin tabanına eklediği yeni seçmenlerle kendi oyunu arttırdığı izlenmektedir (Şekil 114).

2015 Haziran seçimlerinde yedi ilçenin oynaklık (%10,44) bakımından daha durağan bir yapıya ulaştığı anlaşılmaktadır. Partilerin seçmen tabanları önemli oranda sabitlenmiş olup, yaşanan oynaklığın ana sebebinin AK Parti'nin Bursa'da bir önceki seçimlere göre %10'luk oy kaybetmesi ve HDP'nin ilden aldığı %6'lık oydur. Bu değişim bazı alanlarda daha güçlü olarak yaşanmıştır. %15'in üzerinde münferit alanlarda değişimin yaşandığı görülürken, merkez mahallelerde yaşanan değişimin %2-%15 arasında yaşandığı tespit edilmiştir. Merkezde yer alan mahalleler için dikkat çeken nokta ise Osmangazi ilçesinin batısında ve Yıldırım ilçesinde ağırlıklı olarak Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu kökenli kişilerin ikamet ettiği mahallelerde görülen oynaklıktır (%16-%25). Bu alanlarda AK Parti oy kaybederken, HDP'nin aldığı oylarda ciddi bir artışın yaşandığı tespit edilmiştir (Şekil 114). 2015 Kasım seçimlerinde en çok göç alan ilçelerde seçimsel oynaklığın %8,43'e gerilediği izlenmektedir. İlçelerde görülen oynaklıkta AK Parti'nin bir önceki seçimlerde diğer partilere verdiği ödünç seçmenleri geri alması yatmaktadır. İlçeler geneline bakıldığında, kırsalda yer alan bazı alanlarda %20'nin üzerinde değişimin yaşandığı görülmektedir. Merkezi alanlarda ise bu değişim %6-%15 arasında kalmıştır. Bir önceki seçimlerde Osmangazi'nin batısında ve Yıldırım bulunan bazı mahallelerde yaşanan oy değişiminin %11-%15 civarına gerilediği görülmektedir. Bu konuda HDP'nin AK Parti'den aldığı ödünç oyların bir kısmının geri dönmesinin etkisi bulunmaktadır (Şekil 114).

2007-2015 Kasım arasında en çok göç alan ilçelerde görülen seçimsel oynaklık içerisinde örneklemlerin seçildiği mahallerin desenine bakıldığında, alan genelinden bazı farklılıklarının olduğu gözlenmektedir. Nitekim 2007-2015 Kasım arasında bu mahallelerde görülen seçimsel oynaklığın merkezde yer alan yedi ilçenin ortalamasından düşük olduğu (2007-%10,57, 2011-%6,11, 2015 Haziran-11,02, 2015 Kasım-%8,50) gözlenmektedir. Bahsi geçen mahalleler bölgenin tamamı ile kıyaslandığında, ortalamaya göre düşük düzeyde oynaklığı görüldüğü mekânlara karşılık geldiği izlenmektedir. 2015 seçimlerinde ise ortalamayı yakındır. Özellikle Osmangazi'nin batısında ve Yıldırım'daki mahalleler içerisinde bulunan mahallelerin bu konudaki katkısı önemlidir (Şekil 115, Tablo 72).

Şekil 114. En çok göç alan ilçelerde seçim oynaklığının oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)

Şekil 115. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde seçim oynaklığının oransal dağılımı (2002-2015 Kasım)

Genel olarak değerlendirdiğimiz en çok göç alan yedi ilçede il merkezinden kırsal alanlara doğru gidildikçe oynaklık oranlarında artış gözlenmiştir. Göçlerin yoğunlaştığı kentsel alanlarda, kırsal alanlara göre oynaklığın daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde oynaklığın yükseldiği 2015 seçimlerinde ise nedenin ağırlıklı olarak AK Parti ve HDP arasında yaşanan oy geçişlerinden kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Bu mahallelerin seçmen profiline bakıldığında ise Kürt kökenli seçmenlerin alanda yoğunlaştığı, etnik siyaset yürüten HDP'nin seçimlere dahil olmasıyla birlikte bu seçmen kitlesinin HDP'ye yöneldiği gözlenmektedir.

Tablo 72.

Şekil 115'te yer alan mahallelerin adları ve bağlı oldukları ilçeler

Mahalle Kodu	İlçe	Mahalle	Mahalle Kodu	İlçe	Mahalle	Mahalle Kodu	İlçe	Mahalle
1	Gemlik	Eşref Dinçer	13	Osmangazi	Mehmet Akif	25	Yıldırım	Eğitim
2	Gemlik	Dr.Zıya Kaya	14	Osmangazi	Geçit	26	Yıldırım	Samanlı
3	Gemlik	Demirsubaşı	15	Osmangazi	Bağlarbaşı	27	Yıldırım	Bağlaraltı
4	Gürsu	Kurtuluş	16	Osmangazi	Yunuseli	28	Yıldırım	Değirmenönü
5	Gürsu	Yenidoğan	17	Osmangazi	Dikkaldırım	29	Yıldırım	Şükranıye
6	Kestel	Kale	18	Osmangazi	Akpınar	30	Yıldırım	Şirinevler
7	Kestel	Ahmetvefikpaşa	19	Osmangazi	Kükürtlü	31	Yıldırım	Akçağlayan
8	Mudanya	Halitpaşa	20	Osmangazi	Demirtaş Sakarya	32	Yıldırım	Karaağaç
9	Mudanya	Şükürçavuş	21	Osmangazi	Emek Fatih Sultan Mehmet	33	Yıldırım	Siteler
10	Nilüfer	Görükle	22	Osmangazi	Elmasbahçeler	34	Yıldırım	Güllük
11	Nilüfer	Beşevler	23	Osmangazi	Yenikaraman	35	Yıldırım	Mevlana
12	Nilüfer	Yüzüncüyıl	24	Osmangazi	Panayır	36	Yıldırım	Ulus

6.8. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Bursa geçmişten günümüze çeşitli göçmen gruplarına ev sahipliği yapmış, bazı bölgelerle köklü göç hatları kurmuştur. Genel olarak bakıldığında ülke içi göçlerde her ilden göçlerin gerçekleştiği görülmekle birlikte, bazı illerle kurulan ilişkilerin de yoğun olduğu gözlenmektedir. TÜİK (2021) verilerine göre Bursa en yoğun göçleri Karadeniz, Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinden almaktadır. TÜİK verileri ile saha çalışması kapsamında elde edilen bulguların benzerlik oranı yüksektir. İl bazında bakıldığında ise özellikle Erzurum, Artvin, Muş, Trabzon, Samsun, Kars, Zonguldak ve Ankara illeriyle dayanıklı göç hatlarının kurulduğu tespit edilmiştir.

Genel olarak alınan göçlerin düşük düzey eğitime ve ekonomiye sahip, ağırlıklı olarak mavi yakalı işlerde çalışan kişiler tarafından gerçekleştirildiği izlenmektedir. Son dönemde gerçekleşen göçlerin yapısında ise bazı değişimlerin olduğu, eğitim düzeyi yüksek olan beyaz ve sarı yakalılarında Bursa'ya olan göçlerinde artışın yaşandığı belirlenmiştir. İlçelere göre farklılık göstermekle birlikte genel olarak 1980'ler itibariyle ağırlık kazanan göçlerin temel sebebinin ekonomiktir. Bununla birlikte daha önce göç eden aile ferdinin yanında olmak, tayin ve eğitim amaçlı gerçekleştirilen göçlerin yeri önemlidir. İlin aldığı göçerlerin nedenleri ile Bursa'nın tercih edilme sebepleri de benzerlik göstermektedir. İlgili literatür tarandığında kaynak bölgedeki itici faktörün işsizlik, hedef bölgedeki çekici faktörün daha iyi iş imkânları ve yüksek ücret olduğu, bireyleri göç etmeye ve hedef bölge olarak Bursa'yı seçmeye yönlendiren temel faktörün ekonomik olduğu izlenmektedir (Çalışkan ve Akbulak, 2010b; Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2015; Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2019; Mutlu ve Varol, 2017; Akyıldız ve Ertürk, 2021). Araya giren engeller bağlamında ise kalacak yer, barınma maliyeti ve ekonomik kaygıların göçü geciktirdiği (Akyıldız ve Ertürk 2021: 14) belirlenmiştir. Bu bağlamda saha çalışmasından elde edilen verilerden katılımcıların göç nedenleri, Bursa'yı tercih etme ve ikamet yeri tercihinde etkili olan faktörler arasındaki ilişkisellik araştırılmıştır. Elde edilen bulgular ilgili literatür ile örtüşmektedir. Görüldüğü üzere göçler temel bir neden etrafında şekillenmekle birlikte bu nedeni güçlendiren, göç motivasyonunu arttıran artçı etkenler tarafından da biçimlendirilebilmektedir. Ancak pek çok çalışma, göçlerin temel faktörlerine odaklanmakta olup, ikinci ve üçüncü etkenleri göz ardı etmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen tez çalışması, itici ve çekici faktörlerin ayrıntılı bir şekilde incelendiği yenilikçi bir bakış açısına sahiptir.

İkamet yeri tercihi ile göç ve Bursa'yı tercih nedenleri arasında da bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ilgili literatürdeki bulgularla (Göregenli ve Karakuş, 2014; Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2015; Işığışık vd., 2015; Bahçalı ve Özözen Kahraman, 2016) benzer olarak alt ve orta gelir grubundaki göçmenlerin ağırlıklı olarak ikamet yeri tercihlerinde hemşehri faktörünün etkili olduğu belirlenmiştir. Kurulan bu ilişki ağları göçmenler için maddi ve manevi boyutta güvenli bölge oluşturmaktadır. Bu nedenle göç sürecinin her aşamasında özellikle düşük ve orta gelirli göçmenlerin hemşehri ağlarını etkin bir şekilde kullandıkları ve göç sonrasında da bu ağlardan faydalanmaya devam ederek ağa kendilerinin de dahil olduğu gözlenmektedir. Hemşehri ilişkilerinin onları yeni geldikleri

illerde yaşayacakları maddi ve manevi zorluklara karşı koruyacağını ve bir bariyer gibi bu zorlukları uzaklaştırmada önemli katkılar sağlayacağını düşünmektedirler. Bursa'da köken bölge ilişkisini önemli ölçüde hemşehrileri üzerinden kuran göçmenlerin yarısından fazlasının kaynak bölgeleri ile yoğun bir fiziksel temasının da olduğu görülmektedir. Kaynak bölgelere en geç birkaç yılda bir olacak şekilde gerçekleştirilen ziyaretler, kişideki kültürel bağlılığı güçlü tutmaktadır. Hedef bölgedeki yoğun hemşehri ilişkileri de düşünüldüğünde, köken bölge kültürüyle sürekli temas halinde olmanın, göçmenlerin kültürleri konusunda muhafazakâr olmalarında önemli bir etkidir. Bu bağlamda alınan iç göçler İtme-Çekme Teorisiyle, göçmenlerin göç edilecek yer konusunda neden Bursa'yı tercih ettikleri sorusu ise İtme-Çekme Teorisinin yanı sıra Ağ Teorisiyle açıklanabilmektedir.

Saha çalışması kapsamında elde edilen bulgulara göre katılımcıların önemli bir kısmının sadece oy kullandığı ve siyasetle aktif olarak ilgilenmedikleri gözlenmiştir. İlgilendiği belirten katılımcıların da önemli bir kesimi sadece bir partiye üye olduğu ve gerekli koşullarda toplantı ve mitinglere katılma gibi aktiviteler gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Bu konudaki en önemli motivasyon kaynağı ise bir işe girebilmektir. Özellikle Gürsu ilçesinde bu durumun oldukça yaygın olduğu gözlenmiştir. Seçmen tercihlerini şekillenmesinde öncelikle ülkenin ve kendi ekonomik durumunun önemli olduğu belirten katılımcılar, ardından partilerin şimdiye kadar yaptıkları icraatların ve parti felsefesi ile temel düşünce yapısının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu yapı tercih edilen partiye ve ideolojik görüşe göre farklılık göstermekte olup özellikle Seküler yapıda olan katılımcıların partinin felsefesi ile temel düşünce yapısı ile lider vizyonuna verdiği önemin yüksek olduğu gözlenmiştir. Göç aldığı bölgelere göre katılımcıların sahip oldukları ideolojiyi değerlendirecek olursak; kabaca ülke genelinde doğudan batıya doğru Laikliğin, güneyden kuzeye Milliyetçiliğin oranının arttığı görülmektedir. Benzer şekilde batıdan doğuya doğru Muhafazakâr, kuzeyden güneydoğuya doğruysa K.M. artış göstermektedir. Bursa'nın yoğun göç aldığı bölgelerden de kaynaklı olarak Milliyetçi ve Muhafazakâr ideolojilere sahip göçmenlerin ağırlık kazandığı izlenmektedir.

Seçmen davranışa göre katılımcıların özelliklerinin ve seçmen tercihlerinin de değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Dört parti için yapılan analizler incelendiğinde, tanımlayıcı değişkenler ve ideoloji her partinin analizinde yer alırken, diğer değişkenler

açısından bazı farklılıkların olduğu belirlenmiştir (Tablo 73). Buna göre her partinin hitap ettiği iç göçle gelen seçmen modeli farklılaşmaktadır. Partilerin için oluşan modellere göre;

- AK Parti modeli; aile içerisindeki bireylerin birbirlerinin seçmen davranışlarını etkilemesi ve oy verilecek olan partinin terör ile mücadeledeki kararlılığını değişkenlerinin etkisi bakımında,
- CHP modeli; katılımcıların kütükleri ile doğum yerlerinin farklı olması, katılımcının göç sürecinin aşamalı olup olmadığı, siyasete ilgi düzeyi ve oy verilmesi düşünülen parti liderinin vizyonunun etkisi bakımında,
- MHP modeli; göç sürecinin aşamalı olup olmadığı, göç sonrasında siyasal katılım ve partinin milletvekili adayları değişkenlerinin etkisi bakımında,
- HDP modeli; göç dönemi, siyasete ilgi düzeyi, kişinin öncelikle ülkenin ekonomik durumuna bakması ve oy verilmesi düşünülen partinin kadınlara pozitif ayrıcalıkta bulunup bulunmaması değişkenlerinin etkisi bakımında diğer modellerden farklılaşmaktadır.

Tablo 73.

Analizde kullanılan değişkenlerin modelde hangi parti için etkili olduğu

Analizde Kullanılan Değişkenler	AK Parti	CHP	MHP	HDP
Medeni durum (s 2)	X	X	X	
Katılımcıların eğitim düzeyi (s 5'ten üretilmiştir)	X	X	X	X
Katılımcıların ekonomik düzeyi (s 7'den üretilmiştir)	X	X	X	X
Katılımcıların aile tipi (s 8 ve s9'dan üretilmiştir)	X	X		
Katılımcıların doğum yerleri (İBBS 12 Bölge) (s 4)	X	X	X	X
Katılımcıların kütükleri ile doğum yerlerinin farklı olması (s 4'ten üretilmiştir)		X		
Daha önce göç edilip edilmediği (s 10)		X	X	
Katılımcıların göç ettikleri dönem (s 11)				X
Katılımcıların siyasete ilgi düzeyleri (s 21)	X	X		X
Parti tercihlerinde kişinin öncelikle kendi ekonomik durumunun etkisi (s 22)	X	X	X	
Parti tercihlerinde kişinin öncelikle ülkenin ekonomik durumunun etkisi (s 22)				X
Parti tercihlerinde etkili olan faktörlerden lider vizyonunun etkisi (s 22)		X		
Parti tercihlerinde şimdiye kadar yaptığı icraatlarının etkisi (s 22)		X	X	X
Partinin milletvekili adaylarının etkisi (s 22)			X	
Katılımcıların siyasal ideolojileri (s 23)	X	X	X	X
Göç ettikten sonra siyasal katılım (s 29)		X	X	
Oy vermede etki (s 30)	X			
Terörle mücadele (s 32)	X			
Kadınlara pozitif ayrımcılık (s 33)				X

Seçmen davranışı bakımından birbirinden farklı modellerin oluşumunda, göçmenlerin özelliklerinin seçmen tercihi yönelimlerin farklılaşması yatmaktadır. Bu farklılaşmada sosyo-ekonomik ve demografik özellikler, köken bölge, yoğun hemşehri ilişkileri ve kültürel muhafazakârlığın etkili olduğu bilinmektedir. Genel olarak bakıldığında Osmangazi ilçesi merkez kabul edilirse, merkezden doğuya, güneye ve güneydoğuya doğru gidildikçe kuzey ve doğu bölgelerinden, düşük düzey ekonomik ve demografik özelliklere sahip, Milliyetçi-Muhafazakâr, yer yer de İslamcı ve Kürt Milliyetçisi ideolojiye sahip göçmenlerin artış gösterdiği izlenmektedir. Batıya, kuzeye ve kuzeybatıya doğru gidildikçe göçmen profilinde önemli değişimler yaşanmaktadır. Ekonomik ve demografik seviyesi yüksek, ülkenin batı bölgelerinden göç etmiş, Laik-Seküler yapıda göçmenler ağırlık kazanmaktadır. Osmangazi ilçesi ise konumsal olarak il merkezini oluşturmanın yanı sıra, göçmen özellikleri bakımından da merkezi bir konumda olduğu gözlenmektedir. Osmangazi ilçesinin hem siyasal hem de göçmen özellikleri bakımından il genelinin ortalamasını yansıttığı ve ilin doğusu ile batısı arasında bu nitelikler bakımından bir geçiş bölgesi özelliği gösterdiği belirlenmiştir. Zengin-kentli-Seküler kesim ile fakir-kentlileşememiş-Muhafazakâr kesim arasında adeta tampon mekanizma görevi görmektedir.

Bu farklılaşmanın bir diğer yansıması da örneklemelerin seçildiği mahallelerin kuruluş tarihlerine göre o mahallelerde ikamet eden göçmenlerin ideolojik yapıları incelendiğinde gözlenmektedir. 1992-1995 dönemini hariç tuttuğumuzda, mahallelerin kuruluş tarihi günümüze yaklaştıkça sağ ideolojilerin desteklenme oranlarının düşüşe geçtiği, sol ideolojilerin ise desteklenme oranlarının arttığı tespit edilmiştir. 1992-1995 döneminde görülen farklılığın; bu dönemde kurulan beş mahallenin dördünün Yıldırım ilçesinde olması ve bahsi geçen alanlarda sağ ideolojilerin yoğun olarak desteklenmesinden kaynaklı olduğu belirlenmiştir. Görüldüğü üzere göçmenlerin özelliklerine ve ikamet ettikleri alanlara göre ideolojik farklılıklar yaşanmaktadır. Bu kapsamda özellikle eğitim düzeyi yüksek olan ve batı illerinden göç edenlerin sol ideolojilere yönelimi daha yüksek olmaktadır. Bu göçmenlerin mekânsal olarak farklılaştığı ve alanda Seküler-Muhafazakâr yapıya bağlı olarak ayrışmanın olduğu anlaşılmaktadır.

İdeoloji üzerinden görülen bu ayrışmanın, köken bölge üzerinden de görüldüğü tespit edilmiştir. Alanda bölgeler arası hiç temasın olmadığını söylemek doğru değildir. Ancak batı bölgeleri ile Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli göçmenlerin temasların oldukça

düşük olduğu ve ikamet mekânlarında önemli farklılaşmaların yaşandığı gözlenmektedir. Bu ayrışmada göçmenler açısından kaynaştırıcı unsurun ise Erzurumlu ve Artvinli göçmelerden geldiği gözlenmektedir. Nitekim Erzurum ve Artvinlilerin nerdeyse her mahallede önemli bir göçmen kitlesini oluşturduğu, genellikle bir mahallede beraber ikamet etme eğilimlerinin ve farklı illerden göç etmiş kişilerle aynı alanda bulunma eğilimlerinin yüksek olduğu gözlenmektedir.

Görüldüğü üzere Bursa'nın göç sürecine bakıldığında, aldığı iç göçlerde bölgesel devamlılığın olduğu belirlenmiştir (bkz. Bölüm III). Elde edilen saha bulgularına göre de göçmenler genellikle Bursa'da ikamet yeri tercihinde ekonomik koşullarına uygun ve hemşehrilerinin de bulunduğu mekânlarda ikamet etmeyi tercih etmektedirler. Bu anlamda ilde mekânsal yapıya kentsel dönüşüm yoluyla bir müdahale olmadığı sürece; göçle gelen yeni yerleşimcilerin, mekânda bulunan eski yerleşimcilerle benzer sosyo-ekonomik, demografik ve politik eğilimler içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde 3. bölümde Bursa'nın uzun dönemli iç göç yapısının incelendiği ANOM analizi yardımıyla ilin dayanıklı göç hatları belirlenmiştir. Dayanıklı göç hattı kurulduğu belirlenen illerin yapı ve süreç bakımından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Böylece *“H1-Bursa'nın iç göç yapısı dönemsel ve mekânsal açıdan farklılık göstermektedir (1975-2021).”* hipotezi doğrulanmıştır.

Ankette bulunan katılımcıların göç nedenleri (s13), göç edilecek yer olarak neden Bursa'yı tercih ettikleri (s14) ve ikamet yeri seçiminde dikkat ettikleri faktörlerin (s15) araştırıldığı sorulardan elde edilen yanıtlar ve bu faktörlerin analizinde (MCA) elde edilen bulgular doğrultusunda Bursa'nın aldığı göçlerde sosyal ağların etkili olduğu ve bu ağlarla da ikamet yeri tercihi arasındaki ilişkinin güçlü olduğu belirlenmiştir. Buna göre *“H2-Bursa'nın aldığı iç göçlerde ve ikamet yeri tercihinde hemşehri faktörü etkilidir.”* hipotezinin doğrulandığı görülmektedir.

Katılımcıların ikamet ettiği mahallelerde partilerin 2015 Haziran seçimlerinde aldığı oy ve katılımcıların doğum yerleri arasındaki ilişkinin ANOM yardımıyla ortaya konularak köken bölge ve oy verme davranışı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bulgular, katılımcıların köken bölgenin siyasal eğilimlerinin göç sonrasında Bursa'da da devam ettirme eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Tespit edilen etno-kültürel adacıklardan elde

edilen bulgularda da bu olguyu desteklemektedir. Ayrıca saha çalışmasında katılımcıların önemli bir kısmı doğrudan sorulmadığı halde açık bir şekilde oy verdikleri partileri kendileri beyan etmişlerdir. Bu konudaki tüm bulgular değerlendirildiğinde “*H3-Göçmenler arasındaki hemşehri ilişkisinin yoğun olduğu mahallelerde siyasi eğilimler daha dayanıklıdır.*” hipotezi doğrulanmaktadır.

Bursa'nın 17 ille dayanıklı hattı kurduğu belirlenmiştir. Bu illerden üçü ile sadece verilen, 4 ile sadece alınan göçler üzerine hat bulunurken, 10 ile de çift yönlü olduğu tespit edilmiştir. Şüphesiz verilen göçlerde özellikle Bursalı kişilerin göç etmesi ilin seçim coğrafyasını etkilemektedir. Ancak ilin uzun dönemli seçim coğrafyası incelendiğinde iç göçlerde en yoğun etkinin alınan göçlerden gerçekleştiği belirlenmiştir. Özellikle göçmenlerin yoğunlaştığı ilçelerde bu etki daha yüksek olmakla birlikte göçmen yoğun mahallerde etkinin düzeyi daha çok artmaktadır. Belirlenen etno-kültürel adacıklardan bu durumun en somut örneklerini oluşturmaktadır. Ayrıca yoğun göç alınan illerin seçim coğrafyası sonuçları ile ilin seçim coğrafyası arasında önemli bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Özellikle göçmen ve seçmen özellikleri ortaya konulan ilçelerde, bu özelliklere göre farklı eğilimlerin olduğu belirlenmiştir. Bu eğilimlerinde hakim göçmen yapısının seçmen özellikleriyle örtüşme düzeyi yüksektir. Bu bağlamda “*H4-Yıllara göre Bursa'da oluşan seçim paterni, Bursa'nın dayanıklı göç hattı kurduğu illerin seçmen davranışlarıyla örtüşmektedir.*” hipotezinin doğrulandığı görülmektedir.

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

Göç temelinde bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmasına karşın ekonomiden kültüre, demografiden siyasete hayatın her alanını etkilemektedir. Bu hareket hem hedef hem de kaynak bölgeyi etkilemekte olup, kısa ve uzun vadede çeşitli değişim ve dönüşümlere kapı açmaktadır. Kentlerin mekânsal ve toplumsal peyzajının şekillenmesinde de önemli etkilere sahiptir. Bu anlamda göçler sadece kentsel gelişim ve sosyo-mekânsallığı değil, mekânsal üretim gibi pratiklerle hem toplumu hem de mekânı düzenlemekte, şekillendirmekte ve yeniden üretebilmektedir. Özellikle köken bölge kültürüyle olan bağları güçlü olan göçmenlerin, mekânı yeniden üretme pratikleriyle bu süreci göç ettikleri mekânda ekonomiden siyasete her konuda yaşatma motivasyonlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Bilindiği üzere göçmenler göç ederken manevi değerlerini de beraberlerinde getirmektedir. Bu durumda göçmenler; hedef mekândaki göçün hacmine, yerel toplumun tutumuna, göçmenlere yönelik politik yaklaşımlara ve göçmen özelliklerine göre iki farklı yöne evrilebilmektedir. Göçmenler hedef mekânın sosyal, siyasal ve kültürel normlarını kabul etme ve yaşamlarını bu çerçevede düzenleme eğilimi gösterebildiği gibi, kaynak bölge özelliklerini devam ettirme eğiliminde de olabilmektedir. Bu kapsamda “Bursa’nın siyasi paterni üzerinde iç göçlerin etkisi nedir?” sorusu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmuştur. Bu doğrultuda tez Bursa’nın aldığı yoğun iç göçlere bağlı olarak oluşan sosyal ağların hem göç süreci hem de siyasal deseniyle zamansal ve mekânsal ilişkiselliği üzerinden kurgulanmıştır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle Bursa’nın iç göç paterni incelenerek dayanıklı göç hattı kurduğu iller ve özellikleri belirlenmiştir. Süreç ve yapısal bakımdan farklılık gösteren bu hatlar üç kategoriye ayrılmakta olup (çift yönlü, alınan ve verilen göçler) toplamda 17 ille kurulduğu tespit edilmiştir. 17 ilden alınan yoğun göçler Bursa’da köken bölgeye dayalı göçmen stoğunu güçlendirmiştir. Bu durum da beraberinde hemşehri ilişkilerin yoğunlaşmasını getirmiş, ikametgâh seçiminden siyasete her alanda bu ilişkiselliğin etkisini arttırmıştır.

Bursa’da köken bölgeyle ilişkisini hemşehrilik olgusu üzerinden sürdüren göçmenlerin, yarısından fazlasının köken bölgeleri ile yoğun ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Köken bölgeyle yapılan sık temaslar kişideki kültürel bağlılığı güçlü

tutmaktadır. Kültürel bağları güçlü olan göçmenler köken bölgelerine ait maddi ve manevi kültürel unsurları hedef bölgeye taşıyarak mekânın yeniden üretilmesini sağlamaktadırlar. Böylece hedef mekânda köken bölgenin adeta küçük bir prototipini oluşturan, özellikle hedef ve kaynak bölge arasında idari nitelik farkı bulunması durumunda kentlileşmemiş, kır-kent arası formda normların sergilendiği, hedef mekânın norm ve kültürüne eklemlenmiş, adeta yama görünümü oluşturan mekânlar oluşmaktadır. Bursa'daki yoğun hemşehri ilişkileri de düşünüldüğünde köken bölge kültürüyle sürekli temas halinde olunması göçmenlerin kültürleri konusunda muhafazakâr olmalarında önemli bir etken olmakta ve mekânsal üretim süreçlerini hızlandırmaktadır. Nitekim elde edilen bulgulara göre alt-orta seviye ekonomik ve eğitim düzeyine sahip bireylerin ağırlıklı olarak hemşehrileriyle aynı mahallede oturma eğilimleri yüksektir. Üst seviye ekonomik ve eğitim düzeyine sahip bireylerin ise bu eğilimleri düşüktür. Bu sosyal, ekonomik ve siyasi farklılıklara bağlı olarak alanda mekânsal ayrışmaların olduğu gözlenmektedir.

Ataç ve Işık (2013: 261) Bursa için kuzey-güney yönlü bir mekânsal farklılaşmanın olduğunu, kuzeye doğru gidildikçe demografik ve ekonomik özellikler kötüleşirken, güneye doğru gidildikçe bir o kadar iyileştiğini belirtmişlerdir. Mutlu ve Varol (2017) ise gelişmişlik farkının daha çok doğu-batı yönlü olduğunu vurgulamaktadır. Bu iki çalışmadan farklı olarak tezde elde edilen bulgulara göre metropoliten alan için kabaca; kentin güney-batı-güneybatısında üst statü, kuzey-doğu-kuzeydoğunda alt statü grupları ile bu iki küme arasında kalan orta-üst ve orta-alt statü gruplarından oluştuğu tespit edilmiştir. 17 ilçenin tamamına bakıldığında, kuzeyde üst-statü, güneyde alt-statü ve merkezden batıya doğru gidildikçe üst statüden alt statüye geçiş ve merkezden doğuya doğru gidildikçe orta-alt statü gruplarının yoğunlaştığı alanların varlığı ile karşılaşmaktadır. Bu sınıfsal ayrışmanın üzerine demografik ve siyasi ayrışmayı da eklediğimizde Osmangazi ilçesinden doğuya, güneye ve güneydoğuya doğru gidildikçe hem ekonomik hem de demografik bakımında düşük düzey özelliklere sahip çoğunlukla Milliyetçi-Muhafazakârlar eğilimli ve yer yer İslamcı ve K.M. seçmenlerin bulunduğu tespit edilmiştir. Yine merkezden batıya, kuzeye ve kuzeybatıya doğru gidildikçe göçmen profili önemli oranda değişmektedir. Ekonomik ve demografik seviyesi yüksek göçmenler şehrin batı bölgelerinde Laik-Seküler seçmen kimliğinin yoğunlaştığı alanlarda ağırlıktadır. Batıda yer alan çevre ilçelerde ise Milliyetçi-Muhafazakârlar eğilim yükselmektedir. Bu açıdan Liberallerin kentin gelişmiş ve diğer ilçelere göre daha fazla kentleşmiş alanlarda; Muhafazakârların ise daha az planlı

yerleşmelerin bulunduğu, daha az kentleşmiş ve kırsal görünümün daha fazla hakim olduğu alanlarda yoğunlaştıkları belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgular çeşitli çalışmaların (Walks 2006; Williamson 2008; Lewis ve Baldassare 2010) bulgularıyla da örtüşmektedir. Osmangazi ilçesi ise sadece mekânsal olarak merkezi bir konuma sahip değildir. Hem siyasal hem de göçmen özellikleri bakımından Bursa'nın ortalamasını yansıtarak doğusu ile batısı arasında nitelik bakımından bir geçiş bölgesi özelliği göstermektedir. Bu bağlamda zengin-kentli-Seküler kesim ile fakir-kentlileşmemiş-Muhafazakâr kesim arasında adeta bir tampon bölge olmuştur.

Üst statü gruplarının hakim olduğu alanlarda köken bölgeye dayalı kümelenmeler oldukça zayıftır. Orta ve alt statü gruplarının bulunduğu alanlarda ise güçlü kümelenmelerin varlığı gözlenmektedir. Ayrıca sahadan elde edilen bulgular doğrultusunda Osmangazi'de dört (Demirtaş Sakarya, Emek Fatih Sultan Mehmet, Mehmet Akif Panayır), Yıldırım'da dört (Akçağlayan, Mevlana, Samanlı, Ulus) ve Gürsu'da iki (Kurtuluş, Yenidoğan) adet etno-kültürel adacık tespit edilmiştir. Söz konusu mahallelerde yoğun hemşehri ilişkileri gözlenirken, alanın göçmenler tarafından yeniden üretilerek köken bölge kültürlerinin hakimiyetine sokulduğu gözlenmektedir. Bu durum kimlik temelli oylama davranışını pekiştirmektedir.

Benzer ekonomik ve demografik profile sahip kişilerin benzer alanlarda ikamet etmesi benzer seçmen davranışlarını getirmektedir. Bu da beraberinde mekânda politik sosyalleşmeye ve mekânın siyasallaşmasına doğru zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda Johnston ve arkadaşlarının (2005: 1443) bulgularına benzer olarak Bursa'da ilçeler ve mahaller arasında var olan ekonomik ve demografik farklardan kaynaklı olarak, farklı seçmen davranışlarının oluştuğu görülmektedir. Bu seçmen desenini Bursa'nın aldığı iç göçler üzerinden okuyacak olursak, öncül bir varsayımı kabul etmek ve sonuçları bu doğrultuda yorumlamak gerekmektedir. Bilindiği üzere iç göçler ağırlıklı olarak metropoliten alanda yoğunlaşmaktadır. İç göçlerin seçmen davranışları üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada bu konu metropoliten alanlar üzerinden incelenmiştir. Metropoliten alanlarda seçmen davranışına göre kabaca üç grubu tanımlamak mümkündür. Bunlar:

Birinci grup geleneksel kent merkezinde, kentin kuzeybatısında İzmir Yolu üzerinde bulunan, Bursa'nın yerlileri, Balkan göçmenleri, batı bölgelerden ve büyükşehirlerden gelen

göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği, iç göçler açısından köken bölgeye dayalı yoğunlaşmanın düşük olduğu, planlı yerleşim düzeninin hakim olduğu, orta-yüksek statülü mahallelerin yoğunlaştığı ve M. Sol'da yer alan partilere eğilimin yüksek olduğu Laik-Seküler eğilimli alanlardan oluşmaktadır. 1. kuşak olarak adlandırılan bu alanlarda 2002 ve sonrasında CHP'nin birinci parti olduğu mahalleler ağırlıkta olup, her seçim döneminde oy oranını ve hakimiyet alanını genişlettiği belirlenmiştir. Bu alanlara ek olarak merkezin doğusunda yer alan ve benzer seçmen davranışı gösteren bazı münferit mahallelerin de olduğu gözlenmektedir.

İkinci grup 1. kuşağı çevreleyen, kabaca batı uzanımlı, ağırlıklı olarak Bursa'nın yerlileri, Balkan göçmenleri, Kuzeydoğu Anadolu ve Karadenizlilerin, orta statülü mahallelerin yoğunlaştığı ve M. Sağ'da yer alan partilere yönelimin yüksek olduğu alanlardan oluşmaktadır. 2. kuşak olarak adlandırılan bu alan, 1. ve 3. kuşak arası geçiş niteliği taşımaktadır. Bu kuşakta 2002 ve sonrasında AK Parti birinci parti konumunda olmakla birlikte CHP'nin ikinci parti olduğu, Milliyetçi-Muhafazakâr eğilimin yüksek olduğu görülmekle birlikte yer yer Laik-Seküler eğilimin de ön plana çıktığı mahallelerin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Bazı münferit alanlarda ise etno-kültürel adacıklar bulunmaktadır.

Üçüncü grup kabaca doğu, güney ve kuzeydoğu uzanımlı olan 3. kuşak, Kuzeydoğu, Ortadoğu Anadolu ve Karadeniz'den yoğun göç alan, kırsal karakter taşıyan, düşük statülü mahallelerin yoğunlaştığı, M. Sağ'da yer alan partilere yönelim oldukça yüksek olmakla birlikte yer yer İslamcı ve Bölgesel Sol eğilimlerin görüldüğü mahallelerden oluşmaktadır. 3. kuşakta 2002 öncesinde İslamcı partilere yönelim oldukça yüksekken, 2002 sonrasında İslamcı ve Muhafazakâr eğilimli seçmenin AK Parti'ye yöneldiği ve AK Parti'nin metropoliten alanda en güçlü desteği aldığı mahallelerden oluşmaktadır. Köken bölgeye dayalı kümelenmelerin yoğun olarak görüldüğü alanda, güçlü etno-kültürel adacıkların varlığı tespit edilmiştir.

Elde edilen bu sonuçlar üzerinden aldığı iç göçlere bağlı olarak Bursa'nın seçim deseniyle ilgili çıkarımlar yapılabilmektedir. Buna göre göçmenlerin kendi profilleriyle benzer özelliklere sahip bireylerin yoğunlaştığı mahallelerde ikamet etme eğilimlerinin yüksek olması, bu mahallelerin seçim desenindeki değişimi düşük düzeyde tutulmasında etkili olmaktadır. Nitekim uzun dönemli seçimsel oynaklık sonuçları da bu durum

desteklemektedir. Bu bağlamda ilin aldığı iç göçlerin genellikle alanda var olan siyasi yapıyı koruduğu ve uzun vadede hakim yapıyı güçlendirdiği tespit edilmiştir.

Bu çıkarımlar “meclise giren partilerin aldığı oy ile katılımcıların doğum yerleri arasında nasıl bir ilişkisellik bulunmaktadır?” sorusunu akla getirmektedir. Örneklemelerin seçildiği mahallelerde 2015 Haziran seçimleri üzerinden gerçekleştirilen analizin sonuçlarına göre, AK Parti, CHP, MHP ve HDP’nin ortalamasının üzerinde oy aldığı mahallelerin köken bölgeye göre farklılaştığı belirlenmiştir. Tespit edilen bu farklılıklar Türkiye’nin seçim deseninde bölgelere göre tespit edilen farklılıklarla benzerlik göstermektedir (İbrahimov ve Özözen Kahraman, 1998; İbrahimov ve Özözen Kahraman, 1999; İbrahimov vd., 2000; Çarkoğlu, 2000; West, 2005; Kaya, 2008; Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009; Kumbaracıbaşı, 2015; Özözen Kahraman ve Gültay, 2019; Tuysuz, Gülmez ve Mutlu, 2020; Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2021). Bulgular daha ayrıntılı incelendiğinde, katılımcıların mekânda köken bölge özelliklerine göre oluşturdukları yoğunlaşmanın şekli ve düzeyi üzerinden bazı dikkat çekici ayrımlar tespit edilmiştir. Bunlar:

- Karadeniz, Kuzeydoğu ve İç Anadolu göçmenlerin yoğunlaştığı mahallelerde AK Parti’nin ortalamasının üzerinde oy aldığı görülmektedir.
- Batı bölgelerden ve büyükşehirlerden göçlerin ağırlıklı yönelim gösterdiği ve köken bölgeye dayalı kümelenmelerin zayıf olduğu mahallelerde, AK Parti ve CHP’nin güçlü bir çekişmeye girdiği ve genellikle alanda CHP’nin birinci olduğu belirlenmiştir.
- Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu ile Karadenizli göçmenlerin yoğun olduğu mahallelerde AK Parti’nin ve HDP’nin il ortalamasının üzerinde oy aldığı ve bazı mahallelerde HDP’nin AK Parti’ye yakınlığı dikkat çekmektedir. Ortadoğu Anadolu katılımcıların yoğun olarak ikamet ettiği bir mahallede ise HDP sandıktan birinci çıkmıştır.
- Karadeniz, Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu ile Alevi kökenli göçmenlerin de yoğun olduğu bazı mahallelerde AK Parti birinci parti olmuştur. Ancak bu mahallelerde CHP ve HDP’nin aldığı oylar dikkat çekicidir.
- Köken bölge açısından belirli bir alanda yoğunlaşmanın tespit edilemediği mahallelerde ise herhangi bir partiye yönelimin il ortalamasının üzerine çıkamadığı tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre seçmen davranışı ve köken bölge arasında bir ilişki bulunmaktadır. Ancak bu bulgular, araştırılan mekânlarda ortalama seçmen davranışını vermektedir. Bu nedenle saha çalışmasından elde edilen farklı bulgulara da bakmak faydalı olacaktır. Köken bölgeye dayalı kümelenmelerin yoğun olduğu alanlarda, göçmenlerin Bursa'ya aşamalı olarak göç etme durumlarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Aşamalı göçlerde İstanbul, Ankara ve İzmir illeri önde gelmektedir. Bu illere göç edenlerin ise ağırlıklı olarak İstanbul, Batı Anadolu, Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu doğumlu olduğu belirlenmiştir. Bu katılımcıların kendilerini ideolojik olarak aynı il doğumlu olup aşamalı göçe katılmayan katılımcılarla benzer bir şekilde tanımladıkları tespit edilmiştir. Bu anlamda Bursa'ya aşamalı olarak göç eden katılımcıların ağırlıklı olarak köken bölgelerinde hakim olan ideoloji ile kendilerini tanımladıkları görülmektedir.

Göçmen yoğun mahallelerde yoğun hemşehri ilişkilerine bağlı olarak göçmenlerin siyasal sosyalizasyonları da bu çerçevede şekillenmektedir (Pattie ve Johnston, 2000; MacAllister vd., 2001; Johnston vd., 2005; Rohla vd., 2018). Seçim sonuçları ve seçmen profilleri incelendiğinde; benzer sosyo-ekonomik özelliklerin hakim olduğu mahallelerde MacAllister ve (2001) arkadaşlarının bulguları 'mahalle etkisi' ile uyumlu kalıpların olduğu belirlenmiştir. Sahadan Johnston ve (2005) arkadaşlarının bulgularına benzer olarak sosyal etkileşimin bireylerin seçmen davranışlarını etkilediği ve siyaset hakkında yakın çevreyle yapılan konuşmaların seçmen tercihleri üzerinde dönüşümler oluşturabileceğine dair güçlü kanıtlar elde edilmiştir. Farklı olanın sesini duymadıkları, adeta bir yankı odasını andıran bu sosyalizasyon süreci kişilerin ideoloji ve seçmen davranışlarında daha tutucu olmalarını sağlamaktadır. 'Yankı Odaları' olarak ifade edilen bu sosyalizasyon sürecinde bireylerin farklı bilgi kaynaklarından değil, sadece kendi görüşlerine yakın kaynaklardan bilgi edindikleri görülmektedir (Uyan Semerci ve Erdoğan, 2020). Bu durum da kişilerin var olan görüşlerine sıkı sıkıya tutunmasını sağlamaktadır. Bulgulara göre hane halkının çoğunluğunun benzer siyasal görüşleri paylaştıkları, bu görüşlerin doğum yerlerinde görülen hakim seçmen davranışları ile benzerliğinin yüksek olduğu ve göç sonrası köken bölgenin seçmen davranışının devamlılığının yüksek olmasında yoğun hemşehri ilişkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda çalışmanın bulguları, İstanbul'da yaşayan Bayburtlu göçmenlerle gerçekleştirilen çalışmanın (Dursunoğlu, 2018) bulgularından farklılık göstermektedir.

Çalışmanın etik kurul aşamasında yaşanan bazı aksaklıklardan kaynaklı olarak katılımcıların göç sonrasında ideolojilerinin değişim ve dönüşümlerine dair soruların sorulamaması nedeniyle bu konuda sahadan doğrudan bilgi edinilememiştir. Bu durumdan kaynaklanan sorunlar, dolaylı sorular üzerinden alınan cevaplar ve sahada yapılan gözlemlerden elde edilen bilgiler yoluyla giderilmeye çalışılmıştır. Bulgulara göre etno-kültürel adacıklardaki göçün hacmi ile göçmenlerin köken bölgenin ideolojisine olan bağlılığı arasında pozitif yönde güçlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Alınan iç göçler mekânda seçmen davranışları bakımından ayrışmalara katkı sağlamıştır. Bu ayrışmayı iç göçler üzerinden okuduğumuzda, *merkez-çevre* yaklaşımına göre alanda *merkez*, *güçlü yarı çevre*, *zayıf yarı çevre* ve *çevre* olarak tanımlanan dört farklı ayrışma tespit edilmiştir. Bu özelliklere göre belirlenen sınırlar ilçe sınırları ile birebir örtüşmemekle birlikte, bazen ilçe sınırlarını aşabilmektedir. Örneğin *çevre* olarak tanımlanan alan Dağ Yöresi ilçeleri ile sınırlı kalmayıp, dördüncü kümede yer alan Osmangazi ilçesinin dağlık alanda yer alan mahalle/köylerinde de kendisini göstermektedir. *Merkez*, *çevre* ve *yarı çevreyi* oluşturan alanların özelliklerine bakıldığında birbirlerinden bazı özellikler bakımından ayrıştığı belirlenmiştir. Bunlar:

- Yüksek oranda göç vermekle birlikte düşük düzeyde iç göç alan, uç kırsal alan özelliği taşıyan ve *çevre* olarak adlandırılan ilçelerde İslamcı ve Muhafazakâr ideolojinin hakimiyet kazandığı,
- Yüksek oranda göç vermekle birlikte orta düzeyde iç göç alan, kent merkeziyle organik bağları bulunan ve *zayıf yarı çevre* olarak adlandırılan ilçelerin Milliyetçi-Muhafazakâr ideolojinin hakimiyeti altında olduğu görülmekle birlikte alanda önemli sayıdaki seçmenin Laik-Seküler yapıdaki partilerin desteklediğinin belirlendiği,
- Aldığı yoğun iç göçlere bağlı olarak çok sayıda göçmen yoğun mahalleyi bünyesinde barındıran, kent merkezi ve çevresinde kurulmuş olan ve *güçlü yarı çevre* olarak adlandırılan ilçelerin Muhafazakâr ideolojinin güçlü bir temsilci olmakla birlikte yer yer İslamcı ve K.M.'nin güçlü destek alanlarının oluştuğu,
- Köken bölgeye dayalı kümelenmelerin zayıf olduğu, orta-üst statülü seçmenlerin yoğunlaştığı, kent merkezinde ve çevresinde kurulmuş olan ve *merkez* olarak adlandırılan ilçelerde Laik-Seküler ideolojinin hakim olduğu görülmekle birlikte yer yer Muhafazakâr yapıdaki mahallelerin de (orta statülü) bulunduğu kümelerden oluşmaktadır.

Elde edilen bulgular ilgili literatürün sonuçları ile benzerlik göstermekle birlikte literatürün yapıyı açıklamada bir noktada eksik kaldığı tespit edilmiştir. Ayata ve Güneş Ayata (2007: 213) piyasa ekonomisinin genişlemesinin, demokratik gelişmeler ve modern popüler kültürün yayılmasına ve *merkez* ile *çevrede* bulunan alanların bağlarının çoğalmasına katkı sağladığını belirtmektedir. Böylece seçkinler ile kitle kültürü arasındaki uçurum daralmaktadır. Daralan bu açıklığın *merkezde* yer almayan, ancak *merkez* ile yoğun ilişki içerisinde bulunan ve *zayıf yarı çevre* olarak adlandırdığımız ilçelerin baskın kırsal karakterli yapısına rağmen seçmen tercihlerini etkilediği ve M. Sol'a yönelime katkı sağladığı tespit edilmiştir. Göç veren ancak orta düzeyde göç alan bu ilçelerin nüfusu da homojenlik göstermektedir. Homojen nüfus özelliği gösteren bu ilçelerin, M. Sol partilere gösterdiği eğilimde görülen artış Ayata ve Güneş Ayata'nın (2007) vurguladığı '*merkez ve çevrenin* oluşumunu açıklayan faktörlerde' göçün eksik kaldığını göstermektedir. Bu anlamda seçmen davranışlarında görülen eğilim üzerinde ekonomi ve eğitimin yanı sıra köken bölgenin de önemli bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Nitekim çeşitli araştırmaların bulguları Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen göçmen gruplarının, babalarının veya babalarının doğum yerlerindeki seçmenlere benzer şekilde oy kullanma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Akarca ve Başlevent, 2010; Guida ve Tuna, 2010; Başlevent, 2013; Akarca ve Tansel, 2015; Akarca, 2017). Ayrıca Epstein'in (1956) küçük yerleşim yerlerinin daha büyük yerleşim yerlerine göre oy verme davranışında daha tutucu olduğu varsayımının *çevre* olarak adlandırılan alanlar için geçerli olduğu belirlenmiştir. *Çevreden merkeze* doğru gidildikçe seçmen davranışında farklılaşmaların olacağı vurgulanmaktadır. Özellikle sanayileşmiş alanlarda kent büyüklüğü arttıkça işçi sınıfının da artışına paralel olarak siyasal eğilimlerde çeşitlenme ve sol kanatta yer alan partilere olan yönelim artmaktadır (Fenton, 1966; Çınar, 2007). Ancak Bursa'da işçi sınıfının yoğun olmasına rağmen aldığı iç göçler neticesinde *güçlü yarı çevre* olarak adlandırılan ve işçi sınıfının yoğun olarak ikamet ettiği alanlarda bu savın doğrulanmadığı gözlenmektedir. Batı ülkeleri ve Türkiye için yapılan ve kent büyüklüğü arttıkça oyun sol partilere yöneldiğini vurgulayan (Lipset, 1982, 1990; Walks, 2006; Çınar, 2007) bazı çalışmaların aksine, Bursa'da sağ partilere olan yönelimin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Göçmenlerde partisel bağlılıklar sosyalizasyon sürecinde öğrenilen siyasal bilgi ve değerler üzerinden şekillenmekte olup, bu konu üzerinde köken bölgeye dayalı mekânsal kümelenmenin katkısı da oldukça yüksektir. Bu anlamda göçmenlerin seçmen

davranışlarının şekillenmesi *sosyolojik* ve *psikolojik* yaklaşımlar yardımıyla önemli ölçüde açıklanabilmektedir. Bu faktörlerin yanı sıra göçmenlerin parti tercihini belirlerken kendisinin ve ülkenin ekonomik durumuna da dikkat ettiği belirlenmiştir. Ancak bu rasyonelliği kendi ideolojileri çerçevesinde şekillendirmektedirler. Nitekim siyasal sosyalizasyon sürecinde ailesinden ve çevresinden önemli ölçüde etkilenen ve seçmen davranışında miras aldığı oy paternini devam ettirme eğiliminde olan seçmenin ekonomideki anlayışı da yine temel ideolojisi çerçevesinde gelişmektedir. Seçmen davranışına yönelik elde edilen bulguların tamamı düşünüldüğünde, partilere olan bağlılığın seçmen tercihlerinde en belirleyici faktörlerden olduğunu belirten çeşitli çalışmaların (Akgün, 2000; Arpacı, 2017; Erdoğan ve Semerci, 2018; Taş, 2018) bulgularıyla örtüştüğü tespit edilmiştir.

Saha çalışmasında katılımcılara doğrudan oy verdikleri partiler sorulmamasına karşın görüşmecilerin önemli bir kısmı oy verdikleri partileri kendi iradeleriyle açık bir şekilde ifade etmiştir. Bu kapsamda elde edilen bulgular bütünlükçü bir yapıyla değerlendirildiğinde Karadeniz, Kuzeydoğu, Ortadoğu ve İç Anadolu kökenli Muhafazakâr-Sünni seçmenlerin Bursa'da Muhafazakâr-İslamcı (AK Parti) sağ oyların; gelişmiş büyükşehirlerden gelenler ile Akdeniz, Ege ve Marmara kökenli seçmenlerin ise Kemalist-Modernleşmeci-Laik (CHP) eğilimli oyların pekişmesini sağladığı görülmektedir. Etnik ve dini yönelimler çerçevesinde Alevi kökenli seçmenler sol eğilimli (CHP) oyların, Kürt kökenli dindar seçmenlerin AK Parti, ideolojilerini kökenleri üzerinden şekillendiren seçmenlerin ise bölgesel sol (HDP) oyların yükselmesine katkı sağladığı tespit edilmiştir. Özellikle 1991'den 2015 Kasım seçimlerine kadar geçen süreçte seçim deseni mahalle düzeyinde incelendiğinde, artan göç yoğunluğuna bağlı olarak zaman içerisinde bölgesel solun alanda daha görünür olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Karadeniz, Kuzeydoğu, Ortadoğu ve İç Anadolu'dan alınan göçler içerisinde Milliyetçi-Muhafazakâr yönelimde göçmenlerin yoğunlaştıkları mahallelerde de benzer eğilimin ağırlıkta olmasına paralel olarak AK Parti'nin ortalama üzerinde oy aldığı tespit edilmiştir. Bu seçmenlerin bir kısmının da MHP'ye yönelim gösterdiği izlenmektedir. Özellikle ilin yoğun göç aldığı Artvin, Balıkesir, Erzurum, Giresun, Kars, Muş, Samsun, Trabzon, Tokat ve Yozgat illerinden gelen Sünni-Muhafazakâr göçmenlerin AK Parti'nin; Ankara, Artvin, İstanbul, İzmir ve Samsun'dan göç etmişler ile Alevi kökenli Laik-Seküler yapıdaki seçmenlerin CHP'nin; Erzurum, Kars, Muş ve Tunceli'den göç etmiş Kürt seçmenlerin HDP'nin aldığı

oylarda önemli katkıları bulunmaktadır. Bu tespitlere ek olarak seçmen davranışına göre göçmenlerin profillerinin ve seçmen tercihlerinin de farklılaştığı belirlenmiştir.

Bursa’da AK Parti, CHP, MHP ve HDP’nin hitap ettiği seçmen modelinin değiştiği tespit edilmiştir. Partiler için oluşan modellere göre; (i) AK Parti seçmeninin aile içerisinde bireylerin birbirlerinin seçmen davranışını daha fazla etkilemesi ve oy verilecek partinin terörle mücadeledeki kararlılığı, (ii) CHP seçmeninin aşamalı göçe daha fazla katılması ve oy verilmesi düşünülen parti liderinin vizyonu, (iii) MHP seçmeninin milletvekili adayları olarak gösterilen kişiler, (iv) HDP seçmenin Bursa’ya ağırlıklı olarak 1990 ve sonrası göç etmeleri, oy verecekleri partileri belirlerken ülke ekonomisine bakılması ve kadınlara pozitif ayrımcılığa önem verilmesi bakımından birbirinden farklılaştığı belirlenmiştir. Bulgular Bursa’da iç göç yoluyla gelen 1.513 seçmenden elde edilen bilgilerden üretilmiştir. Ancak tespit edilen sonuçlar sadece görüşülen katılımcıları değil, Bursa’da ikamet eden tüm seçmenlerin yönelimlerini büyük oranda açıklayabilecek potansiyele sahiptir. Ülkedeki tüm seçmenleri kapsayan benzer bir çalışmanın yapılması durumunda, elde edilecek sonuçlarında bulgularımızla önemli oranda örtüşeceği düşünülmektedir.

Seçimler öncesinde çeşitli şirketlerin kamuoyu araştırmaları (GENAR, KONDA, SONAR; ORC vb.) ve akademik çalışmalar incelendiğinde (Çarkoğlu, 2000; West, 2005; Kaya, 2008; Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009; Akarca ve Başlevent, 2010; Guida ve Tuna, 2010; Başlevent, 2013; Akarca ve Tansel, 2015; Kumbaracıbaşı, 2015; Akarca, 2017; Özözen Kahraman ve Gültay, 2019; Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2021) çalışmalarda kullanılan verilerin ağırlıklı olarak resmî kurumlardan elde edilmiş olup bireysel verilerin yer almadığı görülmektedir. Araştırmalarda, bireysel davranış hakkındaki bilgilerin toplu düzeyde rapor edilen veriler kullanılarak elde edilmesi ile (Freedman, 1999) gruplanmış sonuçlar üzerinden bireysel davranışlar tahmin edilmeye çalışılmıştır. Ekolojik çıkarım olarak adlandırılan bu yaklaşım bireysel düzeyde bilgi eksikliği olduğu durumlarda, bireysel tutumları anlamak için toplu verileri kullanma süreci olarak tanımlanmaktadır (King, 1997). Çalışmada Bursa’nın seçim paternini yorumlanması aşamasında ekolojik çıkarım yapılmıştır. Ancak ekolojik çıkarımlardan elde edilen bilgilerin bireysel çıkarımını sağlayabilmek adına anketlerden yararlanılmıştır. Anketler sayesinde herhangi bir seçimler ilişkilendirilmeden sahadan doğrudan bilgi edinilmiştir. Elde edilen verilerden grupsal davranışın ortalamasına

ulaşmıştır. Böylece ekolojik çıkarımdan elde edilen bilgiler ile sahadan elde edilen bireysel sonuçlar karşılaştırılabilmiştir.

Siyasal ideolojilere göre katılımcıların eğitim ve ekonomik düzeylerinin dağılımı incelendiğinde, kendisini sol ideolojide konumlandırılanların eğitim bakımından üst ve ekonomik düzey olarak orta-üst, sağ ideolojide konumlandırılanların düşük düzey eğitim ve orta düzey ekonomik gelir grubunda yoğunlaştıkları gözlenmektedir (Tablo 74). Kendisini K.M. olarak tanımlayan katılımcıların ise hem eğitim hem de ekonomik olarak düşük düzeyde yoğunlaştıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda daha öncesinde ortaya konulan ilgili literatürden elde edilen verilere göre yapılan yorumlar ile tez kapsamında sahadan elde edilen bulguların önemli düzeyde örtüştüğü görülmektedir.

Sonuç olarak Bursa'da köken bölgeye dayalı kümelenmelerin düşük olduğu alanlarda (zayıf yarı çevre); HDP gibi kimlik temelli oy veren seçmen oranı düşerken, Muhafazakâr partilerin il ortalamasından yaklaşık sekiz puan daha düşük desteklendiği görülmektedir. Bu alanlarda Muhafazakâr seçmen %50'nin üzerine çıkmamaktadır. Bu anlamda Bursa'da hem K.M. hem de Muhafazakâr eğilimde olan ve göç yoluyla gelen seçmenlerin siyasette değiştirci etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda yıllar içerisinde oluşan köken bölgeye dayalı yoğunlaşmalar, seçim coğrafyası açısından ilin neredeyse yarısının Bursalı olmayan seçmenler tarafından temsil edilmesiyle sonuçlanmıştır. İlerleyen süreçte artan göçler, Bursalı seçmen oranında düşüslere yol açacaktır. Bursa'nın göçmenlerin seçmen davranışlarının dönüşümünde sınırlı bir etkiye sahip olması nedeniyle, ilin siyasal yapısı kendi nüfusundan daha çok göçmenler tarafından şekillenecektir. Bu durumun gelişmiş, ülkenin batısında ve kıyı bölgelerinde yer alan illerde görülen M. Sol'a olan desteğin Bursa'daki yükselişinin önünde önemli bir engel olarak yer aldığı gözlenmektedir.

Tablo 74. Siyasal ideolojilere göre katılımcıların eğitim ve ekonomik düzeylerinin dağılımı (%)

Değişkenler		Kendisini Herhangi Bir İdeolojide Konumlandırmayanlar		Kendisini Sol İdeolojide Konumlandıranlar					Kendisini Sağ İdeolojide Konumlandıranlar			
		Apolitik (%)	Tanımlama yapmak istemiyor (%)	Demokrat (%)	Kürt Milliyetçisi (%)	Kemalist (%)	Laik (%)	Sol diğer (%)	Sosyal Demokrat (%)	İslamcı (%)	Milliyetçi (%)	Muhafazakâr (%)
Eğitim Düzeyi	Düşük düzey eğitim	48	28	37	57	24	22	8	28	64	42	44
	Orta düzey eğitim	25	18	24	18	20	22	50	27	14	30	25
	Yüksek düzey eğitim	28	54	39	25	55	56	42	45	21	28	31
	Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ekonomik Düzey	Düşük düzey ekonomik seviye	35	14	30	57	18	18	25	23	36	31	35
	Orta düzey ekonomik seviye	48	59	46	32	42	47	58	48	64	50	47
	Yüksek düzey ekonomik seviye	17	26	25	11	40	36	17	29	0	18	18
	Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Şüphesiz bu araştırmada elde edilen sonuçlar hem yerel hem de ulusal yönetim açısından Bursa'yı anlamakta önemli katkılar sağlayacaktır. Alanda göçmenler üzerinden seçim coğrafyasının okunduğu bu çalışmanın en önemli çıktısı, iç göçlerin genel seçimler üzerindeki etkisinin ortaya konulmasıdır. Görüldüğü üzere Bursa'da iç göçlerle gelen seçmenler, ilin seçim coğrafyası açısından önemlidir. Bu bağlamda çalışmanın bulguları hem genel hem de yerel seçimlerde partilerin seçmenini tanımak istedikleri alanlar için önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Tekeli'nin de (2009:1) vurguladığı gibi eğer partiler gelecekteki başarıları için yeni stratejiler geliştirmek istiyorlarsa bu tür araştırmalara ihtiyaçları bulunmaktadır.

Bursa için iç göçle gelenlerin seçim sonuçları üzerindeki etkisinin önemi 2015 Kasım seçimlerinde fark edilmiştir. 2015 Kasım seçimlerinde Bursa'da AK Parti'nin 2015 Haziran seçimlerinde gösterdiği adaylardan birisini Erzurum doğumlu bir adayla (Efkan Ala) değiştirmesi, bu konudaki en önemli örneği oluşturmaktadır. Bu anlamda Bursa için siyaseten bu kadar önemli olan kitlelerin geçmişten günümüze mekânsal dağılımının ve seçmen davranışı deseninin sosyo-ekonomik ve demografik çerçevede mahalle düzeyinde açık, ayrıntılı ve çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilerek ortaya konulduğu bu çalışma hem siyaset yapıcılar hem de araştırmacılar için önemli bir kaynak oluşturacaktır. Yine mekânsal politikaların üretilmesinde de bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

Seçim desenlerinin ortaya konulduğu çalışmalar sadece mekânın sosyo-siyasal yapısını ortaya koymamaktadır. Bunun yanı sıra sosyo-mekânsal okumalar için önemli zeminler oluşturmaktadır. Bu çerçevede yapılmış benzer çalışmalar (Güvenç ve Işık, 1996; Işık ve Güvenç, 1996; Işık ve Ataç, 2013) bu okumaların önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmanın mahalle düzeyinde gerçekleştirilmiş olması ve sahadan elde edilen bilgilerle harmanlanması, alan hakkında daha derinlemesine başka araştırmaların yapılmasına önemli katkılar sunacaktır. Özellikle yeni yöntem, yaklaşım ve teknolojik yenilikler dahil edilerek yapılacak çalışmalar (Çarkoğlu ve Hinich, 2006; Çınar ve Penpencioğlu, 2018; Özözen Kahraman ve Gültay, 2019; Oğlakçı ve Uzun, 2021) araştırma sahası hakkında daha derinlikli bilgi edinilmesine, mekânsal veri üretilmesine ve nitelikli bulgular elde edilmesini sağlayacaktır. Bu anlamda çalışmada kullanılan Çok Boyutlu Ölçekleme, Çoklu Uyum, Sınıflama Ağacı ve Ortalamaların Analizi yöntemleri de çalışmada kullanılan büyük ve karmaşık veri setlerinden elde edilen sonuçlara okunabilirlik

sağlamış ve yorumlamaya netlik kazandırmıştır. Bu kapsamda seçim coğrafyası ve sosyal bilimin diğer alanlarında büyük ve karmaşık veri setleriyle yapılacak çalışmalarda hem araştırmacıların işinin kolaylaşması hem de bulguların yorumlanmasına sunduğu kolaylıklar bağlamında grafiksel yöntemlerin önemli katkılar sunduğu aşikârdır.

Sonuçlar beraberinde yeni sorulara da kapılar aralamaktadır. İç göçlerle gelen seçmenlerin zaman içerisinde değişen statülerinin, seçmen tercihlerinde bir değişim oluşturup oluşturmayacağı ve oluşturması durumunda ne gibi farklılıkların ortaya çıkacağı önemlidir. Bu noktada göçmenlerin statü değişimlerini inceleyen daha detaylı çalışmalarla konunun ele alınması gerekmektedir. Ayrıca ideolojinin kuşaklar arasındaki seyri de ayrı bir araştırma konusunu oluşturmaktadır. Katılımcılardan elde edilen bulgulara göre görüşülen göçmenlerin ağırlıklı olarak doğum yerlerindeki hakim ideolojiye benzer görüşlerinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak Bursa’da doğan çocuklarında ideolojik yönelimlerin şekli ve yönünün nasıl olacağı ve statü değişimlerinin bu konu üzerinde nasıl etkiler oluşturacağına dair elde edilecek bulgular, seçmen tercihlerinde etkili olan faktörlerin kuşaklara göre seyrinin anlaşılmasında önemli sonuçlar ortaya koyacaktır. Çalışma kapsamında elde edilen bulguların ve oluşan yeni araştırma sorularının gelecek çalışmalar için fikir oluşturması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abadan, N. ve Yücekök, A. N. (1966). "1961-1965 seçimlerinde büyük şehirlerde gelir durumuna göre oy verme davranışları". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 21 (4), 103-117.
- Abrahamson, M. (1996). Urban enclaves: identity and place in America. S. Scribner, (ed.). in: *Social Service Review*. (pp. 662-664). St. Martin's Press: New York.
- Akarca, A. (2017). "Migrant mix and election outcomes: a district-level analysis of greater Istanbul metropolitan area". *Middle East Development Journal*, 9 (2), 278-293. doi:10.1080/17938120.2017.1359058
- Akarca, A. ve Başlevent, C. (2011). "Persistence in regional voting patterns in Turkey during a period of major realignment". *European Urban and Regional Studies*, 18 (2), 184-202. doi:10.1177/0969776411399342
- Akarca, A. ve Başlevent, C. (2010). "The Region of origin effect on voting behavior: the case of Turkey's internal migrants". *İktisat İşletme ve Finans*, 25 (297), 9-36. doi:10.3848/iif.2010.297.2881
- Akarca, A. ve Tansel, A. (2007). "Social and economic determinants of Turkish voter choice in the 1995 Parliamentary Election". *Electoral Studies*, 26 (3), 633-647.
- Akarca, A. ve Tansel, A. (2015). "Impact of internal migration on political participation in Turkey". *IZA Journal of Migration*, 4 (1), 1-14.
- Akgün, B. (2000). "Türkiye'de seçmen davranışı: partizan tutumlar, ideoloji ve ekonomik faktörlerin oy vermeye etkisi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1 (4), 75-92.
- Akgün, B. (2002). *Türkiye'de seçmen davranışı, partiler sistemi ve siyasal güven*. Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Aksu Kocatürk, G. (2019). "Bourdieu metodolojisi ile mekân-toplum ilişkisine bakmak". A. Özkiraz (ed). içinde *Yönetim değişim ve modernleşme yazıları II*. (9-50). Çizgi Kitapevi: İstanbul.

- Akyıldız, İ. E. ve Ertürk, E. (2021). "Lee Kuramı Perspektifinden kırdan kente göçün mekaniği: Bursa örneği". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30 (2), 1-17. doi:10.35379/cusosbil.817777
- Akyüz, F. (2022). "Bursa'da Muşlu olmak: Muş'tan Bursa'ya göçün analizi". *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı*, 165-181.
- Al, S. (2015). "Elite discourses, nationalism and moderation: a dialectical analysis of Turkish and Kurdish nationalisms". *Ethnopolitics*, 14 (1), 94-112. doi:10.1080/17449057.2014.937638
- Albayrak, A. S. ve Koltan Yılmaz, Ş. (2009). "Veri madenciliği: karar ağacı algoritmaları ve İMKB verileri üzerine bir uygulama". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 31-52.
- Alpkaya, F. (1999). "Seçim sonuçları üzerine bazı gözlemler ve öngörüler". *Birikim*, (122), 42-46.
- Altan, C. (2011). "Eğitim-siyasal eğilim ilişkisi: Mersin örneği". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1), 313-329.
- Arslan, A. ve Çağlayandereli, M. (2006). "12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 1-33.
- Atabey, G. ve Hasta, D. (2018). "Siyasal katılım, siyasal yeterlik ve toplumsal cinsiyet". *Nesne Dergisi*, 6 (13), 484-516.
- Ataç, E. (2014). Reading Turkish urbanisation through socio-economic residential segregation in 15 cities. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Ataç, E. ve Işık, O. (2013). "2000'li yılların başında Bursa'nın toplumsal ve siyasal coğrafyası", *Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Kentleşme Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 22-23 Eylül 2011, Uludağ Üniversitesi Kent Tarihi ve Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (KETAM), Bursa. 257-274.
- Ayata, S. ve Güneş Ayata, A. (2007). "The center-left parties in Turkey". *Turkish Studies*, 8 (2), 211-232. doi:10.1080/14683840701314126

- Aydın, K. ve Özbek, V. (2004). "Ailenin seçmen davranışları üzerindeki etkisi". *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8), 144-167.
- Bahçalı, S. (2015). Artvinlilerin göç tercihlerinde Bursa'nın yerinin sosyo-ekonomik ve mekânsal analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Bahçalı, S. ve Özözen Kahraman, S. (2014). "Artvin'den Bursa'ya bir iç göç çalışması", *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı*, 4-6 Haziran 2014, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla. s.698-707.
- Bahçalı, S. ve Özözen Kahraman, S. (2016). "Artvinlilerin göç tercihlerinde Bursa'nın yerinin sosyo-ekonomik ve mekânsal analizi". *Coğrafya Dergisi*, (33), 37-52.
- Bakker, R. ve Poole, K. T. (2013). "Bayesian metric multidimensional scaling". *Political Analysis*, 21 (1), 125-140. doi:10.1093/pan/mps039
- Bal, H. (2006). *Kent sosyolojisi*. Fakülte Kitapevi: Isparta.
- Baltacı, C. ve Eke, E. (2012). "Siyasal propaganda araçlarının seçmen davranışı üzerindeki etkisine yönelik seçmen algısı: Isparta örnek olayı". *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 115-126.
- Başlevent, C. (2013). The impact of urbanization on political outcomes in Turkey. in economic research forum (ERF), working paper (No. 799).
- Başlevent, C., Kirmanoğlu, H. ve Şenatalar, B. (2005). "Empirical investigation of party preferences and economic voting in Turkey". *European Journal of Political Research*, 44 (4), 547-562. doi:10.1111/j.1475-6765.2005.00238.x
- Başpınar, E. ve Mendeş, M. (2000). "İki yönlü tablolarda uyum analizi tekniğinin kullanımı". *Tarım Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 98-106.
- Baykal, D. (1970). *Siyasal katılma -bir davranış incelemesi*. Ankara Üniversitesi Yayınları Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları: Ankara.
- Bayramoğlu, A. (2018). *28 Şubat/bir müdahalenin güncesi*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- BBB-ŞPŞM (Bursa Büyükşehir Belediyesi - Şehir Planlama Şube Müdürlüğü). (2017, 16 Kasım) "Bursa'nın Kentsel Gelişimi. " Bursa.

- Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2006). *Bursa'da kent kültürü ve kentlilik bilinci araştırması*. GENAR Danışmanlık: İstanbul.
- Bursa Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü. (2022, 9 Ağustos). Bursa ekonomik ve sosyal göstergeler-Ocak 2022. Erişim adresi: http://www.bursa.gov.tr/kurumlar/bursa.gov.tr/Bursa.gov/dosyalar/BURSA-2022-EKO_SOSYGOSTERGELER-_SITE_.doc
- Bülbül, S. ve Köse, A. (2010). "Türkiye'de bölgelerarası iç göç hareketlerinin çok boyutlu ölçekleme yöntemi ile incelenmesi". İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 39 (1), 75-94.
- Campbell, A., Gurin, G., ve Miller, W. E. (1954). *The voter decides*. USA: Survey Research Center, University of Michigan: Ann Arbor
- Carlson, C. ve Gimpel, J. G. (2019). "Political implications of residential mobility and stasis on the partisan balance of locales". *Political Geography*, 71, 103-114. doi:10.1016/j.polgeo.2019.02.011
- Castles, S. ve Miller, M. (2008). *Göçler çağı: modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. B. U. Bal ve İ. Akbulut (çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Cengiz, D. ve Özgür, E. M. (2021). "Suriyeli mültecilerin Antakya'daki mekânsal ayrışma örüntüsünün haritalanması". *Göç Dergisi*, 8 (2), 347-364.
- Cho, W. K. T., Gimpel, J. G. ve Hui, I. S. (2013). "Voter migration and the geographic sorting of the American electorate". *Annals of the Association of American Geographers*, 103 (4), 856-870. doi:10.1080/00045608.2012.720229
- Cılızoğlu, T. (1988). *Zincirbozan'dan bugüne demokrasi mücadelesinde Demirel*. Matay Basım Yayım: İstanbul.
- Coşkun, O. ve Zaman, S. (2012). "Kentlere göç eden kırsal nüfusun kentsel uyumu ve kentleşme düzeyleri üzerine uygulamalı bir araştırma: Erzurum kenti örneği". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 1049-1062.
- Cox, K. R. (1968). "Suburbia and voting behavior in the London metropolitan area". *Annals of the Association of American Geographers*, 58 (1), 111-127.
- Çağlayan, S. (2006). "Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.

- Çaha, Ö. (2008). *Türkiye 'de seçmen davranışı ve siyasi partiler*. Orion Kitabevi: Ankara.
- Çakmak, F. ve Oktay, E. (2017). "Research of internal migration by compartment models: the case of Erzurum-Bursa". *International Journal of Research in Business and Social Science (2147-4478)*, 6 (1), 127-148. doi:10.20525/ijrbs.v6i1.707
- Çalışkan, V. (1994). Bursa'da kentsel gelişim ve gecekondulaşma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çalışkan, V. ve Akbulak, C. (2010a). "Bursa kentine yönelik göçlerin gecekondulaşma sürecine etkileri: Uludağ yamaçlarındaki gecekondu". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (12), 115-122.
- Çalışkan, V. ve Akbulak, C. (2010b). *Bir gecekondu araştırması: Bursa kenti Uludağ yamaçları*. Çantay Kitabevi: İstanbul.
- Çamdeviren, H., Mendeş, M., Özkan, M., Toros, F., Şaşmaz, T. ve Öner, S. (2005). "Determination of depression risk factors in children and adolescents by Regression tree methodology". *Acta Medica Okayama*, 59, 19-26. doi:10.18926/AMO/31985
- Çarkoğlu, A. (2000). "The geography of the April 1999 Turkish elections". *Turkish Studies*, 1 (1), 149-171. doi:10.1080/14683840008721225
- Çarkoğlu, A. (2002). "Turkey's November 2002 Elections: a new beginning?" *Middle East Review of International Affairs*, 6 (4), 30-41.
- Çarkoğlu, A. (2005a). "Political preferences of the Turkish electorate: reflections of an Alevi-Sunni cleavage". *Turkish Studies*, 2 (6), 273-292. doi:10.1080/14683840500119593
- Çarkoğlu, A. (2007). "The nature of left-right ideological self-placement in the Turkish context". *Turkish Studies*, 8 (2), 253-271.
- Çarkoğlu, A. (2012a). "Economic evaluations vs. ideology: diagnosing the sources of electoral change in Turkey, 2002-2011". *Electoral Studies*, 31 (3), 513-521. doi:10.1016/j.electstud.2012.02.005
- Çarkoğlu, A. (2012b). "Voting behavior in Turkey". M. Helper ve S. Sayari, (ed.). in: *The Routledge Handbook of Modern Turkey* (pp. 160-170). Routledge.

- Çarkoğlu, A. ve Hinich, M. (2006). "A spatial analysis of turkish party preferences". *Electoral Studies*, 25 (2), 369-392.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2006). *Turkish democracy today: elections, protest and stability in an Islamic society*. I.B. Tauris: London and New York.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2021). *Fragile but resilient?* (C. 1-1). Ann Arbor: University of Michigan. Retrieved: May 14, 2020, https://www.press.umich.edu/3684928/fragile_but_resilient adresinden erişildi.
- Çavuşoğlu, H. (2009). "Türk siyasi hayatında merkez sağ çizginin tarihi". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 265-278.
- Çavuşoğlu, H. (2010). "Anavatan Partisi ile Doğru Yol Partisi'nin karşılaştırmalı analizi". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 19-33.
- Çelik, F. (2005). "İç göçler: teorik bir analiz". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 167-184.
- Çetin, İ. (2012). "Kentsel ayrışma ve mekânsal kümelenme biçimleri". *İDEALKENT*, 3 (7), 160-186.
- Çınar, T. (2007). "Yerel Seçimlerde kent büyüklüğü ile oy vermenin yönü arasındaki ilişki: Türkiye örneği 1963-1999". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 62 (3), 141-165.
- Çınar, A. K., ve Penpecioglu, M. (2018). "Kentsel dönüşüm ve yerel siyasetin değişen dinamikleri: 2009 ve 2014 İzmir Yerel Seçim Sonuçları bağlamında bir araştırma" *Planlama*, 28 (1), 56-75
- Çukurçayır, M. A. (2000). *Siyasal katılma ve yerel demokrasi*. Yargı Yayınevi: Ankara.
- Damlapınar, Z. ve Balcı, Ş. (2005). "Seçmenin zihnindeki aday imajını belirleyen etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri alan araştırması". *Selçuk İletişim*, 4 (1), 58-79.
- Demir, V. (2007). *Türkiye'de medya siyaset ilişkisi*. Beta Yayınları: İstanbul.
- Deniz, A. (2018). "Rusya-Türkiye göç sistemi: İstanbul'da karma evlilikler ve ulusaşırı pratikler". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- DİE. (1983). *Genel nüfus sayımı, 12.10. 1980: Daimi İkametgaha Göre İç Göçler*. Devlet İstatistik Enstitüsü: Ankara.
- DİE. (1988). *Genel nüfus sayımı, 20.10. 1985: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: 16-Bursa*. Devlet İstatistik Enstitüsü: Ankara.
- DİE. (1993). *Genel nüfus sayımı, 1990: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: 16-Bursa*. Devlet İstatistik Enstitüsü: Ankara.
- DİE. (1997). *Genel nüfus sayımı, 1990: Daimi İkametgaha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*. Devlet İstatistik Enstitüsü: Ankara.
- DİE. (2002). *2000 Genel nüfus sayımı, Nüfusun sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: 16-Bursa*. Devlet İstatistik Enstitüsü: Ankara.
- DİE. (2005). *Genel nüfus sayımı, 2000: Göç İstatistikleri*. Devlet İstatistik Enstitüsü: Ankara.
- Downs, A. (1957). An economic theory of political action in a democracy. *Journal of political economy*, 65(2), 135-150.
- Dökmen, G. ve Ova, C. (2016). "Vergilerin seçmen davranışları üzerindeki etkisi: Sakarya ili örneği". *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7 (15), 20-37.
- Dursun, Ç. (2002). "Türkiye’de askeri darbelerin simgesel ekonomisi". *Doğu Batı*, (21), 119-140.
- Dursun, D. (2004). *Siyaset bilimi*. Savaş Kitap ve Yayınevi: İstanbul.
- Dursunoğlu, İ. (2018). *Siyasal davranış göç olgusu üzerinden bir karşılaştırma* (C. 14). İmaj Yayıncılık: Ankara.
- Elden, M. ve Güneri Fırlar, B. (2004). "The political promotion in the politic arena a historical analysis on Turkey from 1950’s till 2000’s". *BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 105-137.
- Epstein, L.D. (1956). "Size of place and the division of the two-party vote in Wisconsin". *Western Political Quarterly*, 9 (1), 138-150.
- Erdoğan, E. ve Semerci, P. U. (2018). *Fanusta diyaloglar: Türkiye’de kutuplaşmanın boyutları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Erdoğan, M. (1992). "Olağandışı oy verme davranışı ve mobilize katılım: Güneydoğu Anadolu Projesi bölgesinde toplu oy veren köyler üzerine bir araştırma". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47 (1), 277-310.
- Ergun, A. ve Erdemir, A. (2010). "Negotiating insider and outsider identities in the field: "insider" in a foreign land; "outsider" in one's own land". *Field Methods*, 22 (1), 16-38.
- Erman, T. (1998). "Becoming "urban" or remaining "rural": the views of turkish rural-to-urban migrants on the "integration" question". *International Journal of Middle East Studies*, 30 (4), 541-561. doi:10.1017/S0020743800052557
- Erman, T. (2012). "Urbanization and urbanism". M. Heper ve S. Sayarı (ed.). in: *The Routledge Handbook of Modern Turkey*. (pp. 293-302). Routledge: London and New York.
- Erman, Tahire ve Göker, E. (2000). "Alevi politics in contemporary Turkey". *Middle Eastern Studies*, 36 (4), 99-118.
- Esmer, Y. (2002). "At the ballot box: determinants of voting behavior". S. Sayarı ve Y. Esmer (ed.). in: *Politics, parties, and elections in Turkey*. (pp. 91-114). Lynne Rienner Publishers: London.
- Facchini, F. ve François, A. (2010). *A border effect in political mobilization? Territorial Dependence and Electoral Turnout in National Election*. À paraître dans *Political Geography*. Retrieved: June 25, 2020, https://www.researchgate.net/publication/237558123_A_Border_Effect_in_Political_Mobilization_Territorial_Dependence_and_Electoral_Turnout_in_National_Election
- Garipoğlu, N. (2016). "Türkiye'de göç alan illeri yönelen nüfusun eğitim durumu". *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25 (3), 71-85.
- Giddens, A. (2009). *Sociology*. Polity Press: Cambridge.
- Gimpel, J. G. (1999). "Population mobility and political change in the American electorate". in: *Separate Destinations, Migration, Immigration, and the Politics of Places*. (pp. 1-31). The University of Chicago Press: USA.

- Gimpel, J. G. ve Schuknecht, J. E. (2001). "Interstate migration and electoral politics". *The Journal of Politics*, 63 (1), 207-231.
- Göksu, V. (2014). "Siyasal kimlikler ve Merkez-Çevre Dikotomisi bağlamında Türkiye’de merkez sağ ve merkez sol". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8 (2), 69-93.
- Göregenli, M., ve Karakuş, P. (2014). "Göç araştırmalarında mekân boyutu: kültürel ve mekânsal bütünleşme ". *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (34), 101-115.
- Görmez, K. (1997). *Kent ve siyaset*. Gazi Kitabevi: Ankara.
- Guida, M. ve Tuna, T. (2010). "İstanbul’da seçmen tercihlerini anlamada bir anahtar olarak toplumsal farklılıklar". *Journal of Academic Studies*, 12 (44), 45-62.
- Gülmen, Y. (1979). *Türk seçmen davranışı (1960-1970)*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları: İstanbul.
- Gündem, F. (2016). "Türkiye’de seçmen davranışlarının belirleyenleri: mekânsal ekonometrik bir yaklaşım". *16. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta. 14-30
- Gündoğmuş, B. (2014). *Siyasal tercihler*. Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Gürbüz, M. (2007). "Yüreğir’e Göç eden nüfusun sosyo-ekonomik özellikleri ve şehirleşme sürecindeki değişimi". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, (15), 1-12.
- Gürsakal, S. (2019). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistiksel analiz teknikleri*. Dora Yayıncılık: Bursa.
- Güvenç, M. ve Işık, O. (1996). "İstanbul’u okumak-I: statü-mülkiyet farklılaşmasına ilişkin bir çözümleme denemesi ". *Toplum ve Bilim*, 71.
- Güvenç, M., ve Kirmanoğlu, H. (2009). *Türkiye seçim atlası: 1950-2009; Türkiye siyasetinde süreklilik ve değişim*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Işığışok, E., Sağocak, A., Vural Arslan, T. ve Keskin, E. (2015). *Bursa’da kentlilik bilinci araştırması*. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları: Bursa.
- Işık, O. ve Ataç, E. (2013). "2000’li yılların başında Bursa’nın toplumsal ve siyasal coğrafyası". *Cumhuriyet Döneminde Bursa’da Kentleşme Sempozyumu*, 22-23 Eylül

2011. Uludağ Üniversitesi Kent Tarihi ve Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (KETAM), Bursa. 257-274.
- Işık, O. ve Güvenç, M. (1996). "İstanbul'u okumak: statü-konut mülkiyeti farklılaşmasına ilişkin bir çözümleme denemesi". *Toplum ve Bilim*, 71, 6-60.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2005). "Ankara 2002 Genel Seçimleri Coğrafyası". T. Şenyapılı (ed.). Cumhuriyet'in Ankara'sı. (246-265). ODTÜ Yayıncılık: Ankara.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2006). "Bölgesel siyasi tercihler ve AKP". *Toplum ve Bilim*, (107), 66-86.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2010). "Back to the Year when it all started: local determinants of party preferences in 2002 Turkish Elections". *Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture*, 27, 161-183. doi:10.4305/METU.JFA.2010.1.9
- İbrahimov, A. ve Özözen Kahraman, S. (1998). "Trakya'nın seçim coğrafyası". 28. *Coğrafya Meslek Haftası: Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte Trakya*, 20-12 Haziran, Edirne. 207-219
- İbrahimov, A. ve Özözen Kahraman, S. (1999). "Türkiye'de seçim sonuçlarının sosyo-demografik göstergeleri". *Ege Coğrafya Dergisi*, 10 (1), 39-52. <http://dergipark.gov.tr/ecd/66959> adresinden erişildi.
- İbrahimov, A., Özözen Kahraman, S., Tosun, T. ve Tosun, G. (2000). "Bölgesel Dengesizlik ve Siyasal Tercihler". *IX. Ulusal Bölge Planlama Kongresi*, 5-6 Ekim 2000, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. 210-221.
- Johnston, R., Propper, C., Sarker, R., Jones, K., Bolster, A. ve Burgess, S. (2005). "Neighbourhood social capital and neighbourhood effects". *Environment and Planning A: Economy and Space*, 37 (8), 1443-1459. doi:10.1068/a37222
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı siyasal katılma siyasal eylemin kökenleri üzerine bir inceleme*. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları: İstanbul.
- Kalaycıoğlu, E. (1994). "Elections and party preferences in Turkey: changes and continuities in the 1990s". *Comparative Political Studies*, 27 (3), 402-424. doi:10.1177/0010414094027003004

- Kalaycıoğlu, E. (2008). "Attitudinal orientation to party organizations in Turkey in the 2000s". *Turkish Studies*, 9 (2), 297-316. doi:10.1080/14683840802012058
- Kalaycıoğlu, E. (2018). "Two elections and a political regime in crisis: Turkish politics at the crossroads". *Southeast European and Black Sea Studies*, 18 (1), 21-51. doi:10.1080/14683857.2017.1379148
- Kalaycıoğlu, E. ve Sarıbay, A. Y. (2000). "İlkokul çocuklarının parti tutmasını belirleyen etmenler". E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay (ed.). içinde: *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*. (s. 413-424). Alfa Aktüel Yayınları: İstanbul.
- Kalender, A. (2005). *Siyasal iletişim, seçmenler ve ikna stratejileri*. Çizgi Kitabevi: Konya.
- Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü. (2019). *İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması sege-2017*. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kaplanoğlu, R. (2014). "Göçlerle kurulan şehir". *Bursa'da Zaman Dergisi*, 12, 14-19.
- Karabağ, K., Alkan, S. ve Mendeş, M. (2010). "Classification tree method for determining factors that affecting hatchability in chukar partridge (*alectoris chukar*) eggs". *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 16, 723-727.
- Kardam, A. ve Tüzün, S. (1998). *Türkiye'de siyasi kutuplaşmalar ve seçmen davranışları*. Veri Araştırma: Ankara.
- Kavaş, A. (2017). "Belediye hizmetleri ve seçmen davranışı ilişkisi üzerine bir araştırma: Ankara Yenimahalle ve Altındağ ilçe belediyeleri örneği". *Mülkiye Dergisi*, 41(4), 75-112.
- Kaya, İ. (2008). "Coğrafi bağlam, siyasal katılım ve parti tercihleri: 22 Temmuz 2007 Türkiye Genel Seçimlerine coğrafi bir bakış". *TÜCAUM V. Coğrafya Sempozyumu*, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara. 197-210.
- Kedersiz, A. B. (2014). *After year 2000, spatial analysis and electoral geography approach of the Turkish General Elections: case of İzmir*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Coğrafi Bilgi Sistemleri Anabilim Dalı, İzmir.
- Kellekci, Ö. L. ve Berköz, L. (2006). "Konut ve çevresel kalite memnuniyetini yükselten faktörler". *İTÜDERGİSİ/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 5 (2), 167-178.

- Kışlalı, A. T. (2010). *Siyasal sistemler siyasal çatışma ve uzlaşma*. İmge Yayınları: Ankara
- Kiriş, H. M. ve Köklü, T. E. (2012). "Bir "kıyı şeridi" seçim bölgesi olarak Muğla'da siyasal gelenekler ve yeni yönelimler". *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 31-40.
- Kirmanoglu, H. (2020). *Kutuplaşma ve seçmen davranışları Türkiye örneği (Ocak 2012-mart 2020)*. Beta Yayın Evi: İstanbul.
- KONDA. (2015). 1 Kasım sandık ve seçmen analizi. Siyasal ve toplumsal araştırmalar dizisi. KONDA Araştırma ve Danışmanlık: İstanbul.
- KONDA. (2018). KONDA Temmuz 18 barometresi. Siyasal ve Toplumsal Araştırmalar Dizisi. KONDA Araştırma ve Danışmanlık: İstanbul.
- Kruskal, J. B. (1964). "Multidimensional Scaling by optimizing goodness of fit to a nonmetric hypothesis". *Psychometrika*, 29 (1), 1-27. doi:10.1007/BF02289565
- Kumbaracıbaşı, A. (2015). "Cumhuriyet Halk Partisi oylarının birikimli düzey analizi ve Türkiye'de merkez solun seçim coğrafyasının incelemesi". *Amme İdaresi Dergisi*, 47, 59-92.
- Lazarsfeld, P. F., Berelson, B., ve Gaudet, H. (1968). *The people's choice*. Columbia University Press: New York.
- Lefebvre, H. (2019). *Mekânın üretimi*. I. Ergüden, (çev.). Sel Yayıncılık: İstanbul.
- Lewis, P. G. and Baldassare, M. (2010). "The Complexity of public attitudes toward compact development: survey evidence from five states". *Journal of the American Planning Association*, 76 (2), 219-237.
- Lipset, S. M. (1986). *Siyasal insan*. Simurg: İstanbul.
- Lipset, S. M. (1990). "How do political-parties arise a citation classic commentary on cleavage structures, party systems, and voter alignments an introduction by Lipset,S.M., and Rokkan,S". *Current Contents/Social & Behavioral Sciences*, (12), 16-16.
- Logan, J. R., Zhang, W. and Alba, R.D. (2002). "Immigrant enclaves and ethnic communities in New York and Los Angeles". *American Sociological Review*, 67 (2), 299-322.

- MacAllister, I., Johnston, R.J., Pattie, C.J., Tunstall, H., Dorling, D.F.L. and Rossiter, D.J. (2001). "Class dealignment and the neighbourhood effect: miller revisited". *British Journal of Political Science*, 31, 41–59.
- Marcuse, P. (2005). "Enclaves yes, ghettos no. segregation and the state". D. Varady (ed.). in: *Desegregating the City: Ghettos, Enclaves, and Inequality*. (pp. 15-30). State University of New York Press: New York.
- Mardin, Ş. (2005). *Din ve ideoloji*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Mardin, Ş. A. (1973). "Center-Periphery relations: a key to Turkish politics". *Daedalus*, 169-190.
- Massey, D. S., Rothwell, J. ve Domina, T. (2009). "The changing bases of segregation in the United States". *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 626 (1), 74-90. doi:10.1177/0002716209343558
- MEB. (2022, 30 Ekim). Kurum listesi. Erişim adresi: <https://mebbis.meb.gov.tr/KurumListesi.aspx> adresinden erişildi.
- Mendeş, M. (2002). "Çoklu uyum analizi tekniğinin kullanımı". *Ziraat Mühendisleri Birliği Dergisi*, (33), 32-35.
- Meral Akşener'in MDP'si, 12 Eylül ve Kenan Evren'in MDP'sini hatırlattı. (2017, 29 Ağustos). Erişim adresi: <https://www.haberler.com/guncel/meral-aksener-in-mdp-si-12-eylul-ve-kenan-9977963-haberi/>
- Meriç, Ü., Şen, M., Göksu, T. ve Demirağ, D. (2005). Bursa'da kent kültürü ve kentlilik bilinci araştırması. Araştırma İnceleme Dizisi. GENAR: İstanbul.
- Mert, N. (2007). *Merkez sağıın kısa tarihi*. Selis Kitaplar: İstanbul.
- Miller, W. L. (1977). *Electoral dynamics in britain since 1918*. Springer: London.
- Mutlu, E. ve Varol, Ç. (2017). "Sosyo-Ekonomik farklılaşma ve mekânsal ayrışma: Bursa metropoliten alanı analizi". *MEGARON*, 12 (1), 87-105. doi:10.5505/megaron.2016.04695
- O'Connor, F. ve Baser, B. (2018). "Communal violence and ethnic polarization before and after the 2015 Elections in Turkey: attacks against the HDP and the Kurdish

- population". *Southeast European and Black Sea Studies*, 18 (1), 53-72.
doi:10.1080/14683857.2018.1451035
- Oğlakcı, B., ve Uzun, A. (2021). "Metinsel mesajdan mekânsal bilgiye: coğrafya araştırmalarında veri kaynağı olarak sosyal ağ Twitter". *International Journal of Geography and Geography Education*, 44, 176-191
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye’de sosyal değişme ve siyasal katılma*. Ankara Üniversitesi Yayınları: Ankara.
- Özdamar, K. (2004). *Paket Programlar ile istatistiksel veri analizi-2 (çok değişkenli analizler)*. Kaan Kitabevi: Eskişehir.
- Özdamar, K. (2018). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Kaan Kitabevi: Eskişehir.
- Özen, Y. ve Gül, A. (2010). "Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422. <http://dergipark.gov.tr/ataunikkefd/37227> adresinden erişildi.
- Özer, B. ve Taşkın, B. (2020). "Ayıran duvarlar, dönüşen sandıklar: kapalı konut siteleri ve seçim sonuçlarına etkileri". *Liberal Düşünce Dergisi*, 25 (100), 137-167.
doi:10.36484/liberal.818092
- Özer, İ. (1990). "Bir alan araştırması: kentlileşme ve siyasal katılma". *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 169-202.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme kentlileşme ve kentsel değişme*. Ekin Kitabevi: Bursa.
- Özgişi, T. (2014). "Türkiye’de toplumsal değişimin siyasal katılıma etkisi". *TESAM Akademi*, 1 (1), 52-101.
- Özgür, E. M. (2000). *Türkiye Coğrafyası*. Hilmi Usta Matbaacılık: Ankara.
- Özgür, E. M. (2009). "İkametgâh memnuniyeti ve şehir içi ikametgâh hareketliliği". *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7 (2), 111-127. doi:10.1501/Cogbil_0000000098
- Özgür, E. M. (2020). "Göç, ikametgâh ayrışması ve entegrasyon: Türk kentleri için bir değerlendirme". *Coğrafya Dergisi*, (41), 221-240.

- Özhan, E. M. (2018). Türkiye’de seçmen davranışları: Güneydoğu Anadolu incelemesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özkan, K. (2012). "Sınıflandırma ve Regresyon Ağacı Tekniği (SRAT) ile ekolojik verinin modellenmesi". *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, (13), 1-4.
- Özlem, K. (2011). Balkan göçmenleri ve Türkiye’deki siyasi seçimler. (2021, 22 Mart). Erişim adresi: <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/balkan-gocmenleri-ve-turkiyedeki-siyasi-secimler>
- Özözen Kahraman, S. (2007). *Seçimlerin mekânsal analizi*. Gazi Kitabevi: Ankara.
- Özözen Kahraman, S. ve Gültay, B. (2019). "Türkiye’de Parti tercihlerinde sıradışı ilçelerin belirlenmesi (2007-2015)". *Amme İdaresi Dergisi*, 52 (3), 95-122.
- Pallmann, P. ve Hothorn, L. A. (2016). "Analysis of means: a generalized approach using R". *Journal of Applied Statistics*, 43 (8), 1541-1560. doi:10.1080/02664763.2015.1117584
- Pattie, C. and Johnston, R. (2000). "People who talk together vote together: an exploration of contextual effects in Great Britain ". *Annals of the Association of American Geographers*, 90, 41–66.
- Polat, F. (2010). *Din siyaset seçmen*. Çizgi Kitabevi: Konya.
- Raif, K. (2018). "Bursa ve çevresinde Bektaşî/Alevî kültürü". N. Alkan Günay (ed.). içinde: *Yavuz Sultan Selim Dönemi ve Bursa*. (ss. 629-684). Bursa Osmangazi Belediyesi: Bursa.
- Reardon, S. F. ve Bischoff, K. (2011). "Income inequality and income segregation". *American Journal of Sociology*, 116 (4), 1092-1153. doi:10.1086/657114
- Rohla, R., Johnston, R., Jones, K. and Manley, D. (2018). "Spatial scale and the geographical polarization of the American Electorate". *Political Geography*, 65, 117–122.
- Rubin, B. ve Heper, M. (ed.). (2013). *Political parties in Turkey*. Routledge: London. doi:10.4324/9781315039206

- Schill, M. H. (1994). "Race, the underclass, and public policy". *Law & Social Inquiry*, 19 (2), 433-456.
- Sencer, M. ve Sencer, Y. (1978). *Toplumsal araştırmalarda yöntem bilim*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi: Ankara.
- Seyfullahoğulları, A. (2013). "Çarpraz tabloların analizi ve ticari malların değerlendirilmesiyle ilgili bir uygulama". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, (4), 39-60.
- Shalabh, S. Cluster Sampling. (2021, 15 Eylül). Erişim adresi: <http://home.iitk.ac.in/~shalab/sampling/chapter9-sampling-cluster-sampling.pdf>
- Shiker, M. A. K. (2012). "Multivariate statistical analysis". *British Journal of Science*, 6 (1), 55-66.
- Sitembölükbaşı, ř. (2001). *Parti seçmenlerinin siyasal yönelimlerine etki eden sosyo ekonomik faktörler*. Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Sitembölükbaşı, ř. (2005). "Seçimlerde yaşanan oy değişkenlikleri". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 195-220.
- Sitembölükbaşı, ř. (2007). *Türkiye’de ideolojik ve sosyoekonomik grupların siyasal düşünce kalıpları*. Asil Yayın Dağıtım: Ankara.
- Subba Rao, R., Naga Durgamamba, A., Prasad, G. ve Kantam, R. R. L. (2018). "Analysis of means (ANOM) based on the size biased lomax distribution". *International Journal of Engineering & Technology*, 7 (3.31), 129-132. doi:10.14419/ijet.v7i3.31.18281
- şahin, G. (2016). "1983 seçimlerine katılan siyasal partilerin askeri yönetim sonrası Türkiye’sine ilişkin söylemleri". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 283-307.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Bursa İl Sağlık Müdürlüğü, Kamu Hastaneleri. (2022, 30 Ekim). Erişim adresi: <https://bursaism.saglik.gov.tr/TR-181065/kamu-hastaneleri.html>
- Tachau, F. (2002). "An overview of electoral behavior: toward protest or consolidation of democracy?". in: S. Sayari ve Y. R. Esmer (eds.), in: *Politics, Parties, and Elections in Turkey* (pp. 33-54). Lynne Rienner Publishers: London.
- Talası, G. (1996). *Siyaset çıkmazında kadın*. Ümit Yayınevi: Ankara.

- Tam Cho, W. K., Gimpel, J. G. ve Hui, I. S. (2013). "Voter migration and the geographic sorting of the American electorate". *Annals of the Association of American Geographers*, 4 (103), 856-870.
- Tan, A. ve Baydaş, A. (2017). "Seçmen Özelliklerinin oy verme davranışı üzerindeki etkileri". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 592-622.
- Tandoğan, A. (1988). *Türkiye’de 1975-1980 döneminde iller arası göçler*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları: Trabzon.
- Tandoğan, A. (1989). "Türkiye nüfus hareketlerinde İstanbul’un yeri". *Ankara Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, (1), 135-141.
- Taş, M. (2018). İstanbul’un seçim coğrafyası: 2002-2015 Genel Seçimlerinin mekânsal analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Çanakkale.
- TDK. (2019, 12 Kasım). Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Tejada, J. ve Punzalan, J. R. B. (2012). "On the misuse of slovin’s formula". *The Philippine Statistician*, 61 (1), 129-1136.
- Tekeli, İ. (2009). "Önsöz" Güvenç, M. ve Kirmanoğlu, H. İçinde). *Türkiye seçim atlası: 1950-2009; Türkiye siyasetinde süreklilik ve değişim*. (1-2). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Terkildsen, N. (1993). "When white voters evaluate black candidates: the processing implications of candidate skin color, prejudice, and self-monitoring". *American Journal of Political Science*, 37 (4), 1032-1053. doi:10.2307/2111542
- Teyyare, E. ve Avcı, M. (2016). "Yerel seçimlerde seçmen davranışları: 2014 Yerel Seçimleri ve Zonguldak ili örneği". *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 1 (4): 51-76
- Tezcan, T. (2008). *Gebze küçük Türkiye’nin göç serüveni*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Tokgöz, O. (1991). "Türkiye’de 1983 ve 1987 Genel Seçimlerinde kullanılan siyasal reklamlar". *Amme İdaresi Dergisi*, 1(24), 13-28.
- Tokgöz, O. (2008). *Siyasal iletişimi anlamak*. İmge Yayınları: Ankara.

- Tosun, T. (2003). Siyasette yeniden mevzilenmeler. Buke Yayınları: İstanbul.
- Tracy, S. (2013). *Qualitative research methods: collecting evidence, crafting analysis. Communicating Impact*. John Wiley & Sons: England.
- Turan, E. ve Temizel, M. (2015). "Din ve siyaset ilişkisi bağlamında oy verme davranışı: Niğde bölgesinde bir araştırma". *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 86-99.
- Turan, İ. (1977). *Siyasal sistem ve siyasal davranış*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları: İstanbul.
- Turgut, H. ve Özgür, M. (2018). "Bir kente göçün hikâyesi: Süreçler, bütünleşme ve aidiyet". *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16 (1), 153-180. doi:10.1501/Cogbil_0000000196
- Tuysuz, S., Gülmez, R. ve Mutlu, K. (2020). "Seçimlerde komşusundan ayrıklaşan ilçeler ve ayrıklaşmayı sağlayan dinamikler". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 99-115.
- TÜİK. (2020, 12 Aralık). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Gelir,-Yasam,-Tuketim-ve-Yoksulluk-107>
- TÜİK. (2022, 13 Nisan). Bitirilen eğitim düzeyi (yaş grubu) Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr>
- TÜİK. (2022, 14 Nisan). İller arası aldığı göç bilgileri. Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- TÜİK. (2022, 14 Nisan). İller arası verdiği göç bilgileri. Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- TÜİK. (2022, 16 Nisan). Göç eden nüfusun eğitim durumu (aldığı). Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- TÜİK. (2022, 16 Nisan). Göç eden nüfusun eğitim durumu (verdiği). Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- TÜİK. (2022, 17 Nisan). Bölgelerin aldığı göç bilgileri (yaş grupları ve cinsiyete göre). Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

- TÜİK. (2022, 17 Nisan). Bölgelerin verdiği göç bilgileri (yaş grupları ve cinsiyete göre). Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- TÜİK. (2022, 18 Nisan). İkamet edilen illere göre doğum yerleri. Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- TÜİK. (2022, 19 Nisan). İBBS-Düzyey1, İBBS-Düzyey2, il ve ilçe nüfusları (yaş grubu). Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- TÜİK. (2022, 20 Nisan). Nüfusa kayıtlı olunan ile göre ikamet edilen il. Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- Uğurlu, O. (2017, 7 Nisan). Kılıçdaroğlu mülakat mağduru gençler için yeni uygulamayı duyurdu. Erişim adresi: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/chp-lideri-kilicdaroglu-mulakat-magduru-gencler-icin-yeni-uygulamayi-duyurdu-498067h.htm>
- Uluç, V. ve Küçük, A. (2022). "Cinsiyet açısından siyasal katılım". *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5 (1), 177-191. doi:10.33712/mana.1059542
- Minitab. Understanding Analysis of Means. (2019, 21 Eylül). Erişim adresi: <https://support.minitab.com/en-us/minitab/19/help-and-how-to/modeling-statistics/anova/supporting-topics/basics/understanding-analysis-of-means/>
- Uyan Semerci, P. ve Erdoğan, E. (2022, 15 Kasım). Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları 2020 Araştırması. Erişim adresi: <https://www.turkuazlab.org/wp-content/uploads/2020/12/Ozet-Bulgular.pdf>
- Walks, R. A. (2006). "The causes of city-suburban political polarization? a canadian case study". *Annals of the Association of American Geographers*, 96 (2), 390-414. doi:10.1111/j.1467-8306.2006.00483.x
- West, Jefferson. W. (2005). "Regional cleavages in Turkish politics: An electoral geography of the 1999 and 2002 National Elections". *Political Geography*, 24 (4), 499-523. doi:10.1016/j.polgeo.2005.01.003
- Williamson, T. (2008). "Sprawl, spatial location and politics: how ideological identification tracks the built environment ". *American Politics Research*, 36 (6), 903–33.
- Wing, I. S. ve Walker, J. L. (2010). "The geographic dimensions of electoral polarization in the 2004 US Presidential Vote". in: *Progress in Spatial Analysis*. (pp. 253-285). Springer: Berlin.

- Yakar, M. ve Eteman, F. S. (2017). "Türkiye'de iller arası göçlerin nodexl ile sosyal ağ analizi. " *Göç Dergisi*, 4 (1), 82-109.
- Yalçıntan, M. C. ve Erbaş, A. E. (2004). "Mekan ve siyaset: İstanbul'un kentsel büyüme kademelenmesi ve 1980 sonrası yerel seçim sonuçları ". *Birikim*, (174), 28-41.
- Yeğen, M., Tol, U., Çalışkan, M. A. (2015). Kürt seçmenlerin oy verme dinamikleri: Kuzeydoğu-Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu alt bölgelerinde seçmenin siyasal tercihlerinin sosyolojik analizi (TÜBİTAK 1001 SOBAG No: 112K397). Ankara.
- Yılmaz, A. Y. (2017). *Siyasetin şifreleri: karar ağacı yöntemi ile seçmen tercihlerini anlamak*. KONDA Araştırma ve Danışmanlık: İstanbul.
- Yılmaz, H. (2011). "Euroscpticism in Turkey: Parties, elites, and public opinion". *South European society and politics*, 16 (1), 185-208. doi:10.1080/13608741003594353
- Yisehac, Y. ve Hodddinott, J. (1999). *Classification and regression tree an introduction*. International Food Policy Research Institute: Washington, D.C.
- YSK. (2022, 27 Ekim). Milletvekili genel seçim arşivi. Erişim adresi: <https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>.
- Zaman, S. ve Coşkun, O. (2010). "Rize İlinin nüfus coğrafyası özellikleri ve bunları etkileyen etmenler üzerine bir inceleme ". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (2), 263-283.
- Zeyneloğlu, S. (2006). "İstanbul'un seçim coğrafyası: 1999-2002 ". *Toplum ve Bilim*, (107), 87-116.

EKLER

EK 1: Anket Formu

EK 2: Bursa Fiziki Haritası

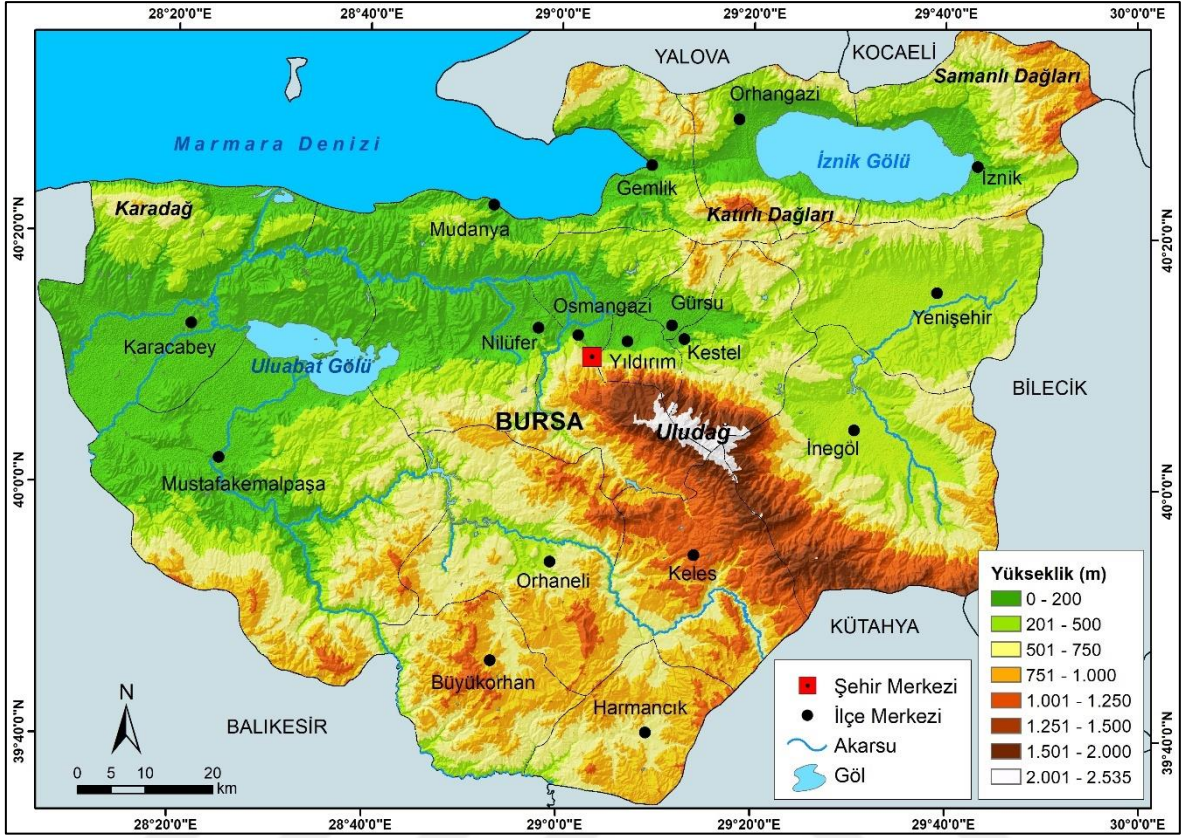

EK 1
ANKET FORMU

Sayın Katılımcı;			
Bursa'ya yönelik iç göçlerin mekânsal, toplumsal ve siyasal etkileri üzerine bir doktora tezi hazırlamaktayım. Bu kapsamda Bursa'ya farklı bölgelerden gelen iç göçmenlerin göç süreçleri, kentleşme düzeyleri, ekonomik, toplumsal ve siyasal yapıları araştırılacaktır. Ayırdığınız değerli vakit ve desteğiniz için teşekkür ederim. Formdaki bilgiler, araştırmanın dışında başka amaçlarla kullanılmayacak ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır.			
İletişim: Selin BAHÇALI: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Doktora Öğrencisi			
GSM: e-mail:			
1	Cinsiyetiniz: (....) Kadın (....) Erkek		
2	Medeni durumunuz: (....) Evli (....) Bekâr		
3	Doğum Tarihi (yıl):		
4	Doğum yeriniz	İkamet ettiğiniz yerleşme	Kütüğünüzün bulunduğu yer
	il	Bursa	
	ilçe		
	Mahalle/Köy		
Eğer siz değil de anne ya da babanızdan herhangi biri ya da her ikisi de farklı bir ilden göç etmişlerse lütfen onların doğduğu il-ilçe-Mahalle/Köy bilgilerini yazar mısınız? İl: İlçe: Mahalle/Köy:.....			
5	Eğitim durumunuz: (....) Okuma yazma bilmeyen (....) İlköğretim (....) Lise (....) Yüksekokul (....) Üniversite (....) Yüksek Lisans (....) Doktora		
6	Mesleğiniz:		
7	Ailenizin toplam aylık geliri (TL). (Ailenizde diğer çalışanların gelirleri ile kira vb. gelirler de dâhil yaklaşık bir değer belirtiniz) (....) Asgari ücretten az (2.324'ten az) (....) Asgari Ücret (2.324) (....) 2.235-3.000 TL (....) 3.001-4.000TL (....) 4.001-6.000 TL (....) 6.001 TL ve üzeri		
8	Hanehalkı kaç kişiden oluşmaktadır? (....) 1 (....) 2 (....) 3 (....) 4 (....) 5 (....) 6 (....) Diğer.....		
9	Sahip olduğunuz çocuk sayısı: (....) Yok (....) 1 (....) 2 (....) 3 (....) 4 (....) 5 ve üzeri		
10	Bursa'dan başka bir ilde ikamet ettiniz mi? İkamet etti iseniz hangi il olduğunu yazar mısınız? (....) Evet (....) Hayır il:..... İlçe:..... Mahalle/köy:.....		
11	Bursa'ya hangi yıl göç ettiniz?.....		
12	Kimlerle göç ettiniz? (....) Tek başıma (....) Ailem ile birlikte (....) Diğer		
13	Bursa'ya ilk geldiğinizde ikamet yeri seçiminizde nelere dikkat ettiniz? (Birden çok şık işaretlerseniz önem sırasına göre 1,2,3 şeklinde numara veriniz) (....) İkamet yeri tercihini eşim yaptı, ben de onun kararına uydum (....) Hemşehri/akrabalarımla aynı mahalle olmasına (....) Köy hayatımı sürdürebileceğim bir mahalle olmasına (....) Maddi gelirime uygun konutların bulunduğu bir mahalle olmasına (....) Okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişimin olmasına (....) Sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olmasına		
14	Göç etme nedenleriniz nelerdir? (Birden çok şık işaretlerseniz önem sırasına göre 1,2,3 şeklinde numara veriniz) (....) Ekonomik nedenler (....) Kendi eğitimim için (....) Çocuklarımla eğitimi için (....) Tayin (....) Evlilik (....) Güvenlik (....) Gelişmiş sağlık imkânları (....) Memlekete geri dönüş (....) Deprem (....) Kamulaştırma (....) Daha önce göç eden aile ferdinin yanında olma isteği (....) Diğer		
15	Bursa'yı tercih etme nedeniniz nedir? (Birden çok şık işaretlerseniz önem sırasına göre 1,2,3 şeklinde numara veriniz) (....) İş olanaklarının varlığı (....) Yaşam standartlarının yüksek oluşu (....) Tayin (....) Eğitim olanaklarının varlığı (....) Evlilik (....) Tanıdıkların/akrabaların varlığı (....) Güvenli bir il olması (....) Göç etmeden önce de Bursa'yı tanımam (....) Gelişmiş sağlık imkânları (....) Bursa'nın memleketime mesafe açısından yakın olması (....) Kırsal yaşantımı sürdürebileceğime inanmam (....) Bursa'nın memleketim olması (....) Diğer		
16	Bursa'ya göç ettikten sonra memleketinize geri dönmeyi düşündünüz mü? (Cevabınız evet ise nedenini yazabilir misiniz?) (....) Hayır (....) Evet		

17	Memleketinizde birinci dereceden (anne, baba, kardeş, çocuk) akrabanz bulunuyor mu? (.....) Hayır (.....) Evet	
18	Memleketinize ne sıklıkla gidirsiniz?	Memleketinize ne amaçla gidirsiniz? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz.)
	(.....) Hiç gitmiyorum (.....) Sadece gerekli olduğunda gidiyorum (.....) 2-3 yılda bir kez (.....) Yılda 1 kez (.....) Yılda 2 ve üstü	(.....) Akraba ziyareti (.....) Memleket özlemi (.....) Şenlik vb. etkinliklere katılmak için (.....) Tatil amaçlı (.....) Tarımsal faaliyetlerle ilgilenmek (.....) Taşınmaz mülkümü kontrol etmek (.....) Düşün ya da cemiyetlere katılmak
19	Siyasetle ne ölçüde ilgilenirsiniz (Lütfen cevabınızı evet ya da hayır şeklinde veriniz)	
	Doğrudan ilgilenmiyorum sadece oy kullanırım. (.....) Evet (.....) Hayır	(.....) Evet (.....) Hayır
	Gönüllü olarak miting ve toplantılara izleyici olarak katılırım. (.....) Evet (.....) Hayır	(.....) Evet (.....) Hayır
	Partiye oy temini için çevremdeki kişileri ikna etmeye çalışırım. (.....) Evet (.....) Hayır	(.....) Evet (.....) Hayır
20	Parti üyesi olurum, partide herhangi bir pozisyonda görevi alırım. (.....) Evet (.....) Hayır	
	Oy verirken parti tercihinizde nelere dikkat edersiniz?	
	(.....) Öncelikle kendi ekonomik durumuma (.....) Partinin felsefesi ve temel düşünce yapısına	
	(.....) Ülkenin ekonomik durumuna (.....) Parti liderinin vizyonuna	
	(.....) Partinin geçmişteki ekonomik faaliyetlerine (.....) Partinin milletvekili adaylarına	
	(.....) Partinin şimdiye kadar yaptığı icraatlara (.....) Partinin milletvekili adayları içerisinde hemşehrime	
	(.....) Partinin gelecekteki hükümet programlarına (.....) Olmasına	
	(.....) Partinin ekonomiye dair gelecekteki vaatleri ve projelerine	
	(.....) Diğer.....	
21	Hangi tanımlama/tanımlamalar sizi yansıtmaktadır? (Laik, Liberal, Muhafazakâr, Demokrat, Sosyal Demokrat, Kemalist, Milliyetçi, Kürt Milliyetçisi vb.)	
Aşağıda bulunan sorulara 0'dan 5'e kadar bir sayı veriniz. (0 etkisiz, 1 En düşük, 5 en yüksek)		
22	Bursa'ya yerleştikten sonra ekonomik açıdan memnun oldum. (.....)	
23	Bursa'ya yerleştikten sonra eğitim imkânlarından memnun oldum. (.....)	
24	Bursa'ya yerleştikten sonra sağlık imkânlarından memnun oldum. (.....)	
25	Bursa'ya göç etmiş olmaktan memnunum. (.....)	
26	Memleketimdeki günlük aktivitelerimi ve sosyal ilişkilerimi Bursa'da da yaşamayı hala çok istiyorum. (.....)	
27	Bursa'da düzenlenen çeşitli kültürel etkinliklere katılmaya çalışırım. (.....)	
28	Bursa'da memleketim ile ilgili gerçekleştirilen şenlik, şölen vb. etkinliklere katılmaya çalışırım. (.....)	
29	Bursa'ya göç ettikten sonra siyasi katılıma daha fazla önem vermeye başladım. (.....)	
30	Aile içerisindeki bireyler, birbirlerinin hangi partiye oy vereceğini etkiler. (.....)	
31	Oy vereceğim partinin "ifade özgürlüğünü desteklemesi" benim için önemlidir. (.....)	
32	Oy vereceğim partinin "terör ile mücadelede kararlılığı" benim için önemlidir. (.....)	
33	Oy vereceğim partinin "kadınlara pozitif ayrımcılıkta bulunması" benim için önemlidir. (.....)	
34	Ekleme istediğiniz düşünceleriniz varsa lütfen belirtiniz.	

EK 2

Ek Şekil 1. Bursa'nın fiziki haritası üzerinde Dağ Yöresi olarak ifade edilen alanların topografik yapısı ve kentsel alanlara olan uzaklığı net olarak görülmektedir.